ਕਲਾਸਕੀ ਸਾਹਿਤ ਪੁਸਤਕ ਲੜੀ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਬਾਣੀ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰੱਸਟ, ਇੰਡੀਆ

ISBN 81 - 237 - 2280 - x

1998 (ਸ਼ੱਕ ਸੰਮਤ 1918)

Dasam Granth Di Chonveen Bani *(Original Punjabi)*

ਮੁੱਲ : 60.00

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰੱਸਟ, ਇੰਡੀਆ, ਏ-5 ਗਰੀਨ ਪਾਰਕ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ - 110006 ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ

ਤਤਕਰਾ

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਸਮੇਂ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਹਾਅ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਵਿਕੋਲਿਤਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। 1711 ਤੋਂ 1726 ਈਸਵੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਬੀੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਕਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ 'ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਾ ਗ੍ਰੰਥ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ 17195 ਛੰਦ ਹਨ, ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 1428 ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ 16 ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ: ਜਾਪੁ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ), ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ), ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ, ਰੁਦ੍ਰਾਵਤਾਰ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ, ਸਵੱਯੇ, ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖ਼ਿਆਨ ਤੇ ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਹਿਤ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਚੋਣਵੀਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਸੰਕਲਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਅੰਸ਼ ਹਥਲੇ ਸੰਕਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਰਹਸਮਈ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਪੌਰਾਣਿਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰਗਾਮੀ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਵੇਕਮੂਲਕ ਭਗਤੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਦ੍ਵੰਦ ਨੂੰ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੰਭਾਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਰਾਟ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਚਿੰਤਨ 'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ' ਤਕ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੜੀ ਵਾਂਗ ਪਰੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਣਵੀਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਸੰਕਲਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਇਹ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਬੋਧ ਯੋਗ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਅਰਥ ਵੀ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਿਤਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲਏ ਗਏ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਜਤਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪ ਹਾਂ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰੱਸਟ, ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸੌਂਪ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਗਾਮੀ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਛੁਹ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਮਾਨਣ ਦਾ ਜੋ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਉਸ ਲਈ ਮੈ ਆਭਾਰੀ ਹਾਂ। ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਬੱਦਨ' ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਆਭਾਰੀ ਹਾਂ।

– **ਡਾ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ**

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

(1666–1708 ਈਸਵੀ)

ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੀ ਅਮਿਟ ਛਾਪ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਾਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਦੀਵੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਦੂਰਦਰਸਿਤਾ, ਤਿਆਗ ਤੇ ਬਲਿਦਾਨ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ।

ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਆਗੂ ਦਾ ਜਨਮ ਬਿਹਾਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ 22 ਦਸੰਬਰ, 1666 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਕਟ ਭਰਪੂਰ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਪਤਨ ਦਾ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੜਬੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਮੁਖ ਸ੍ਰੋਤ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਮਦਨ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਲੁੱਟ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕਿਸਾਨ ਵਿਦ੍ਰੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦ੍ਰੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਪੀੜਨ ਸਭ ਤੋਂ ਕਾਰਗਰ ਸਾਧਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਦਕਾ 'ਗੁਰੂ ਘਰ' ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਮਜਬੂਤ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ 'ਗੁਰੂ ਘਰ' ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵੀ ਆਸ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੇ 'ਅਕਾਲ' ਦੇ ਨਿਸਚੈ ਨਾਲ ਕਾਲ ਤੋਂ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਭੈ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਬਲਦਿਆਂ ਰੱਖਣ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਘਟਨਾ 1675 ਈਸਵੀ ਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਕੇ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਤਿਲਕ-ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ।
ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ।
ਸਾਧਨ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ।
ਸੀਸੁ ਦੀਯਾ ਪਰੁ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ।੧੩।

ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ।
ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰੁ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ।

ਦੋਹਰਾ

ਠੀਕਰ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸ ਸਿਰਿ
ਪ੍ਰਭਪੁਰਿ ਕੀਯਾ ਪਯਾਨ।
ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ
ਕਰੀ ਨਾ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨਿ।੧੫।
ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਕੇ ਚਲਤ,
ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਸੋਕ।
ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ, ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰ ਲੋਕਿ।

(ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸਮੇਂ ਆਪ ਦੀ ਆਯੂ ਕੇਵਲ ਨੌਂ ਵਰ੍ਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮਹਾਂਕਾਵਿ, ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਬੀਰਰਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

'ਰਣਜੀਤ' ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਤਾਏ ਹੋਏ ਲੋਕ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡਿਉਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦਕ ਵਿਉਂਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੂਰਦਰਸਿਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਕੇ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਗਠਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਤਮ ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਬਲਿਦਾਨ ਦੇਣੇ ਪੈਣ। ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤੀਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜੁਝਾਰੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖੇ 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਇਹੋ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ, ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ:

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ।
ਹਲਾਲੱਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ।੨੨।

(ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ)

ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਨਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਟਕਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਉਤੇ ਆਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ।।
ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵਿ ਪਠਾਏ।।
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ।।
ਦੁਸਟ ਦੋਖੀਯਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ।।੪੨।।
ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ।।
ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ।।
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ।।
ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਿਨ।। ੪੩।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉਸਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ' ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 'ਅਵਰ ਵਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਕਿਛੁ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕਾ ਚਾਇ' ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਸੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰੁ ਮੋਹਿ ਇਹੈ
ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ।।
ਨ ਡਰੋ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋ
ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪੁਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ।।
ਅਰੁ ਸਿਖਹੋਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੌ
ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ।।
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ
ਅਤ ਹੀ ਰਨ ਮੇ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ।।

ਇਸ ਜੀਵਨ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ ਆਪਣੀ 'ਕਥਨੀ' ਨੂੰ 'ਕਰਨੀ' ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਿਕ ਤਿਆਰੀ ਸਾਰੇ ਯੁੱਧ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਲਕਿ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਜਗਤ ਤਮਾਸੇ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਦਵੰਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਸੀ। ਉਹ 'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਮੈ ਹੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ।
ਦੇਖਨਿ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ।

ਇਸ ਆਤਮ ਕਥਾਪਰਕ 'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੌਕਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1685 ਈਸਵੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਾਹਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮੈਦਿਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੱਦੇ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਨਾਹਨ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਰਮਣੀਕ ਥਾਂ ਵੇਖ ਕੇ 12 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪਾਉਂਟਾ' ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਹੇ।

ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਉਲੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1688 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਿਆ। ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਚਲਿੱਤ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਵੀ 'ਜਾਪੁ', 'ਸਵੱਯੇ' ਅਤੇ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਆਦਿ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਇਥੇ ਹੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ 1688 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪਰਤ ਆਏ।

1688 ਤੋਂ 1699 ਈਸਵੀ ਤਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਥੇ 'ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ' 'ਲੋਹਗੜ੍ਹ', 'ਕੇਸਗੜ੍ਹ' ਅਤੇ 'ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ' ਚਾਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ। 1689 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੀਆਂ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਲੀਆ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜਰਨੈਲ ਅਲਫ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਾਂਝੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਰਾਜੇ ਅਲਫ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਅਲਫ ਖ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਜੰਮੂ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਿਲਾਵਰ ਖ਼ਾਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਰੁਸਤਮ ਖ਼ਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਦਿਲਾਵਰ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਜਰਨੈਲ ਹੁਸੈਨ ਖ਼ਾਂ ਚੋਣਵੀਂ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਲੁੱਟਿਆ। ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਖ਼ੁਦ ਸਗੋਂ ਕਈ ਰਾਜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੇਵਲ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਗੁਲੇਰੀਆ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ ਤੇ ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

1694 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਜਾਦਾ ਮਅੱਜ਼ਮ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਸਮਝਾਣ ਉਤੇ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਸੈਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੈਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਵੀ ਖਤਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਸਨ। ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਲਈ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ 1699 ਈਸਵੀ ਦੇ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਨ: ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ।

ਜਿਹਨਾਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਖਾਲਸਾ' ਭਗਤੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਉਸਰਿਆ। ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਸਰੂਪ ਸੀ। ਇਹ ਸਰੂਪ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਸੀ ਜੋ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜੁਝਾਰੂ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। 'ਖਾਲਸਾ' ਪੰਥ ਵਿਚ ਖੱਤਰੀ, ਜੱਟ, ਛੀਂਬੇ, ਨਾਈ, ਝੀਊਰ ਆਦਿ ਸਭ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਸਨ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਸੱਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਬਣੇ। ਇਸ 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਵਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰਣ 'ਖਾਲਸਾ ਨਾਮਾ' ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਖਾਲਸਾ' ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੋਮਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ 'ਸਭੈ ਸਾਂਝੀਵਾਲ' ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ 'ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ:

ਯੁਧ ਜਿਤੇ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ।
ਅਘ ਉਘ ਟਰੇ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ।
ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਵਿਦਿਯਾ ਲਈ।
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸੱਤਰੂ ਮਰੇ।
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ।
ਨਹੀ ਮੋ ਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।

(ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ)

ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਦੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘਟਨਾ ਚੱਕ੍ਰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗਤੀਮਾਨ ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਕਈ ਵੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਭਾਂਜ ਖਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੱਧ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਸ਼ਾਹੀ ਫਰਮਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਨ ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਖਰਚਾ ਲੈ ਕੇ ਫੌਜੀ ਮਦਦ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਸਨ।

ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਨੇ 10,000 ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਜਰਨੈਲ ਆਦੀਨਾ ਬੇਗ ਅਤੇ ਪੈਂਦਾ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਪੈਂਦਾ ਖਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਦੀਨਾ ਬੇਗ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ।

1704 ਈਸਵੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ, ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਫੌਜ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਘੇਰਾ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ ਪਰ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ। ਰਸਦ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਲੰਮੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਤੰਗ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਘੇਰਾ ਉਠਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਦੂਰ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਸਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਚਮਕੌਰ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਛੋਟੇ ਦੋਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਰੋਪੜ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੌਕਰ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਮੁਰਿੰਡੇ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਹੋਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ।

ਅਨੰਦਪੁਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਪੜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਇਕ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਠਹਿਰੇ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਜਾ ਪੁੱਜੇ। ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਨਾ ਸਕੀ। ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਵੀ ਆ ਮਿਲੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਠਾਨ ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ ਤੇ ਗਨੀ ਖ਼ਾਂ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ 'ਉਚ ਕਾ ਪੀਰ' ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਤੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਕਰਕੇ, ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਰਾਉਂ, ਰਾਏਕੋਟ ਤੇ ਜੱਟਪੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਆ ਗਏ। ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ। ਜਦ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ

ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਚਾਲੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਨ ਜੋ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਸਮੇਂ 'ਬੇਦਾਵਾ' ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਪੁੱਜੇ। ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ।

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਦੀਨੇ' ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਾਹੀ ਪੱਤਰ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹੀ ਪੱਤਰ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਲੰਮਾ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' (ਜਿੱਤ ਦਾ ਪੱਤਰ) ਰੱਖਿਆ। ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ 1400 ਸ਼ਿਅਰ ਸਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕੇਵਲ 111 ਸ਼ਿਅਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੱਤਰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਸਫਰ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਅਕਤੂਬਰ 1706 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਆਪ ਵੀ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਘੋਰ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ (ਫਰਵਰੀ 1707 ਈਸਵੀ) ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ। ਆਗਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਂਟ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਕਾਮਬਖ਼ਸ਼ ਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਵਿਚ ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨਾਂਦੇੜ (ਹੈਦਰਾਬਾਦ) ਵਿਖੇ ਰੁਕ ਗਏ।

ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮਾਧੋਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

1708 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਂਦੇੜ ਹੀ ਠਹਿਰੇ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਭੇਜੇ ਇਕ ਪਠਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤੇ ਛੁਰੇ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ਖਮ ਡੂੰਘੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਅੰਤ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਕੇ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ 5, 1765 ਬਿਕ੍ਰਮੀ (7 ਅਕਤੂਬਰ 1708 ਈਸਵੀ) ਦੀ ਰਾਤ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਆਗੂ ਥਾਪ ਕੇ ਆਪ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਅ ਗਏ।

ਦਰਅਸਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ, ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ, ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝਣ, ਸਰਬੰਸ ਵਾਰਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕੀਦਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ:

ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ,
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ ।।੨੯।।

(ਅਕਾਲਿ ਉਸਤਤਿ)

ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ' ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ :

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ, ਰਾਫਿਜ਼ੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫ਼ੀ
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ, ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ।।
ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਿਕ ਰਹੀਮ ਉਈ
ਦੂਸਰੋ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ, ਭੂਲਿ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ।।
ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ, ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ;
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ, ਏਕੈ ਜੋਤਿ ਜਾਨਬੋ।।

(ਅਕਾਲਿ ਉਸਤਤਿ)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਜੀਵਨ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਗਾਂਹ ਵਖ-ਵਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਰਾਹੀਂ ਇਸੇ ਜੀਵਨ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1. ਜਾਪੁ

'ਜਾਪੁ' ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਤਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਦਾ 'ਸੰਤ ਭਾਵ ਬੋਧ' ਅਗਰਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਖਾਲਸਾ' ਸਿਰਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਲਈ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ 'ਜਾਪੁ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਚ 30, 1699 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੌਖਿਕ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਿਆਸਤ ਨਾਹਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲ (1684-87 ਈਸਵੀ) ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਪਉਂਟੇ ਵਿਖੇ, ਜਮਨਾ ਤਟ ਦੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ, 'ਜਾਪੁ', 'ਸਵੱਈਏ' ਅਤੇ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਸੂਤਰਿਕ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਤਰਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ 'ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ' ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ', 'ਅਜੂਨੀ' ਅਤੇ 'ਸੈਭੰ' ਸਰੂਪ ਦਾ 'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਿਵੇਂ ਹੜ੍ਹ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। 'ਅਕਾਲੇ', 'ਅਜਾਏ', 'ਅਰੂਪੇ, 'ਅਭੇਖੇ', 'ਅਲੇਖੇ', 'ਅਕਾਏ', 'ਅਜਾਏ', 'ਅਗੰਜੇ', 'ਅਭੰਜੇ', 'ਅਕਰਮੰ', 'ਅਭੀਤੇ, 'ਅਨੀਲੇ', 'ਅਨਾਦੇ', 'ਅਛੇਦੇ', 'ਅਗਾਧੇ'. 'ਅਭੂਤੇ', 'ਅਸੋਕੇ', 'ਤ੍ਰਿਤਾਪੇ', 'ਅਥਾਪੇ', 'ਅਗਾਹੇ', 'ਅਰੰਗੇ', 'ਅਭੰਗੇ', ਆਦਿ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਥਮਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਾਤੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਚਕ੍ਰ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕੁਲ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਰੇਖ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਉਸਦਾ ਭੇਖ ਹੈ. ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ:

ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਉ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿ ਇਸ ਭਾਵ-ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸੂਤ੍ਰਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਅਦਭੁੱਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਕਿਤ ਇਕ ਇਕ ਅੱਖਰ ਵਿਚ ਸੂਤ੍ਰਬੱਧ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ:

ਅਜੈ। ਅਲੈ। ਅਭੈ। ਅਬੈ।।੧/੧੮੬
ਅਭੂ। ਅਜੂ। ਅਨਾਸ। ਅਕਾਸ ।।੨/੧੮੭
ਅਗੰਜ। ਅਭੰਜ। ਅਲੱਖ। ਅਭੱਖ।।੩/੧੮੮
ਅਕਾਲ। ਦਿਆਲ। ਅਲੇਖ। ਅਭੇਖ।।੪/੧੮੯
ਅਨਾਮ। ਅਕਾਮ। ਅਗਾਹ। ਅਢਾਹ।।੫/੧੯੦
ਅਨਾਥੇ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ। ਅਜੋਨੀ। ਅਮੋਨੀ।।੬/੧੯੧
ਨਾ ਰਾਗੇ। ਨ ਰੰਗੇ। ਨ ਰੂਪੇ। ਨ ਰੇਖੇ।।੭/੧੯੨
ਅਕਰਮੰ। ਅਭਰਮੰ। ਅਗੰਜੇ। ਅਲੇਖੇ।।੮/੧੯੩

ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਚਲ ਹੈ, ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ 'ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ', 'ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ', 'ਅਮਿਤੋਜ', 'ਸਾਹ ਸਾਹਾਣਿ' ਅਤੇ 'ਨੇਤ ਨੇਤ' ਭਾਵ ਕਥਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ:

ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਮਿੱਤੋਜ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣ ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿੱਜੈ।।
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸੂਚਕ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਅਸਮਰਥ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਿਰਾਟ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਕਣ, ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚਲਾ 'ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਇਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਅਤੇ 'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਦਿਆਲੂ, ਬਿਸੰਭਰ, ਪੂਰਨ ਸਰੂਪ, ਸਰਬਾਤਮ, ਭਵ ਭੰਜਨ, ਅਰਿਗੰਜਨ, ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ, ਜੁਰਅਤਿ ਜਮਾਲ, ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ, ਰਾਜ਼ ਰਹੀਮ, ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ਼, ਸਰਬ ਪੋਖੰ, ਸਰਬ ਕਰਤਾ, ਅਮੀਕ ਰਫ਼ੀਕ ਆਦਿ ਸੰਬੋਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਭਾਵਮਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਜਾਪੁ' ਬਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕੱਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ 'ਚਤ੍ਰ ਚਕ੍ਰ ਵਰਤੀ' ਹੈ, 'ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ' ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਚਤ੍ਰ ਚਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ' ਹੈ। ਉਹ 'ਸੁਯੰਭਵ' 'ਸੁਭੰ' ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ' ਹੈ। ਸਤਿ-ਚਿਤ ਆਨੰਦ 'ਸਦਾ ਸਚਿੱਦਾਨੰਦ' ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਤੱਖ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੰਡ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਚਰਾਗ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ:

ਕਿ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈਂ। ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈਂ।
ਹਮੇਸ਼ੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ। ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ ਹੈਂ।੧/੧੪੬
ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ਼ ਹੈਂ। ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਚਰਾਗ਼ ਹੈਂ।
ਕਿ ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ ਹੈਂ। ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ।੨/੧੪੭
ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹਿੰਦ ਹੈਂ। ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹਿੰਦ ਹੈਂ।
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ। ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਹੈਂ।੩/੧੪੮

ਵਡਿਆਈਆਂ ਅਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿਮਈ ਅਭਿਵਿਅੰਜਨਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿ 'ਨਮਸਤ੍ਵੰ', 'ਨਮਸਤੰ', 'ਨਮੋ' ਦੀ ਧੁਨਿ ਨਾਲ, 'ਜਾਪੁ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ ਮੰਡਲ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ:

ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਕਾਲੇ। ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਰੂਪੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਨੂਪੇ।੧/੨

ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੂਪੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੂਪੇ।੧੮/੧੯

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ। ਨਮੋ ਭੋਗ ਭੋਗੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ।੨੭/੨੮

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ, ਹਰ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀ ਵਸਤੂ, ਵਣ-ਤ੍ਰਿਣ, ਪਹਾੜ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ, ਚਾਨਣ ਤੇ ਕਲੱਤਣ ਪਿੱਛੇ ਇਕੋ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ 'ਨਮਸਤੰ' 'ਨਮਸਤੰ' ਦੀ ਭਾਵਧਾਰਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸੋਮਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੱਧਕਾਲੀ ਨਿਰਗੁਣ ਭਗਤੀ ਕਾਵਿਧਾਰਾ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਇਸ ਇਕੱਲੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਕਿਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਜਿਥੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਵ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਈ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਪੂਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਭਾਵ ਮੰਡਲ ਜਪ ਦੀ ਧੁਨੀ, ਰਾਗ ਅਤੇ ਲੈਅ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਰਗਾਮੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗੀਤਕ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਪ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 'ਜਾਪੁ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਅੱਖਰ, ਹਰ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਹਰ ਛੰਦ ਅਤੇ ਹਰ ਬੰਦ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅੰਤਰੀਵ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਬਾਈ ਪਉੜੀਆਂ ਜਾਂ ਕਾਵਿ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਰ ਇਕਾਈ (ਛੰਦ) ਸਮੁੱਚੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜੀ ਹੈ। ਅਦ੍ਵੈਤ-ਸੱਚ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਾਈ

ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉੱਸਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਜ ਅਤੇ ਅਵਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਚਿਤ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਸ ਛੰਦ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੁਲ 199 ਛੰਦ ਹਨ। ਇਹ ਦਸ ਛੰਦ ਹਨ: ਛਪੈ, ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ, ਚਾਚਰੀ, ਚਰਪਟ, ਰੂਆਲ, ਮਧੁਭਾਰ, ਭਗਵਤੀ, ਰਸਾਵਲ, ਹਰਿ ਬੋਲ ਮਨਾ ਅਤੇ ਏਕ ਅੱਛਰੀ। ਛੰਦ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੇ ਵਾਰੀ, ਚਾਚਰੀ ਪੰਜ ਵਾਰੀ, ਚਰਪਟ ਦੋ ਵਾਰੀ, ਮਧੁਭਾਰ ਦੋ ਵਾਰੀ, ਭਗਵਤੀ ਦੋ ਵਾਰੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੰਜ ਛੰਦ ਇਕ-ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਏ ਹਨ।

'ਜਾਪੁ' ਦੇ ਹਰ ਛੰਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੰਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ -ਪਹਿਲਾ ਬੰਦ ਛਪੈ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਰੀ, ਬੰਦ 2 ਤੋਂ 28 ਤਕ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਸਤਾਈ ਵਾਰੀ, 29 ਤੋਂ 43 ਤਕ ਚਾਚਰੀ ਪੰਦਰਾਂ ਵਾਰੀ, 44 ਤੋਂ 61 ਤਕ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਅਠਾਰਾਂ ਵਾਰੀ, 62 ਤੋਂ 63 ਤਕ ਚਾਚਰੀ ਦੋ ਵਾਰੀ, 64 ਤੋਂ 73 ਤਕ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਦਸ ਵਾਰੀ, 74 ਤੋਂ 78 ਤਕ ਚਰਪਟ ਪੰਜ ਵਾਰੀ, 79 ਤੋਂ 86 ਤਕ ਰੂਆਲ ਅੱਠ ਵਾਰੀ, 87 ਤੋਂ 93 ਤੱਕ ਮਧੁਭਾਰ ਸੱਤ ਵਾਰੀ, 94 ਤੋਂ 95 ਤਕ ਚਾਚਰੀ ਦੋ ਵਾਰੀ, 96 ਤੋਂ 98 ਤਕ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ, 99 ਤੋਂ 102 ਤਕ ਚਾਚਰੀ ਚਾਰ ਵਾਰੀ, 103 ਤੋਂ 132 ਤਕ ਭਗਵਤੀ ਤੀਹ ਵਾਰੀ, 133 ਤੋਂ 141 ਤਕ ਚਾਚਰੀ ਨੌਂ ਵਾਰੀ, 142 ਤੋਂ 144 ਤਕ ਚਰਪਟ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ, 145 ਤੋਂ 149 ਤਕ ਰਸਾਵਲ ਪੰਜ ਵਾਰੀ, 150 ਤੋਂ 160 ਤਕ ਭਗਵਤੀ ਗਿਆਰਾਂ ਵਾਰੀ, 161 ਤੋਂ 170 ਤਕ ਮਧੁਭਾਰ ਦਸ ਵਾਰੀ, 171 ਤੋਂ 184 ਤਕ ਹਰਿ ਬੋਲਮਨਾ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਵਾਰੀ, 185 ਤੋਂ 188 ਤਕ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਚਾਰ ਵਾਰੀ, 189 ਤੋਂ 196 ਤਕ ਏਕ ਅੱਛਰੀ ਅੱਠ ਵਾਰੀ, 197 ਤੋਂ 199 ਤਕ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ੴ[1] ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ! ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ!!

ਜਾਪੁ[2]

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦[3]
ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ[4]। ਛਪੈ[5] ਛੰਦ

ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ।
ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਮਿਤੋਜ[6] ਕਹਿੱਜੈ।
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣ ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਣਿ[7] ਗਣਿੱਜੈ।
ਤ੍ਰਿਭਵਣ[8] ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ[9] ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ[10] ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ।
ਤ੍ਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ਕਰਮ-ਨਾਮ ਬਰਣਤ ਸੁਮਤਿ।।੧

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਕਾਲੇ। ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਰੂਪੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਨੂਪੇ।।੧/੨
ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਖੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਲੇਖੇ[11]।
ਨਮਸਤੰ ਅਕਾਏ[12]। ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਏ[13]।।੨/੩
ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ[14]। ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ[15]।
ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਠਾਮੇ[16]।।੩/੪
ਨਮਸਤੰ ਅਕਰਮੰ। ਨਮਸਤੰ ਅਧਰਮੰ।
ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੰ। ਨਮਸਤੰ ਅਧਾਮੰ[17]।।੪/੫
ਨਮਸਤੰ ਅਜੀਤੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਭੀਤੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਢਾਹੇ।।੫/੬
ਨਮਸਤੰ ਅਨੀਲੇ[18]। ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਦੇ[19]।
ਨਮਸਤੰ ਅਛੇਦੇ[20]। ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਧੇ।।੬/੭
ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ।

---

1. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 2. ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 3. ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਦੇ ਬਚਨ 4. ਤੇਰੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ 5. ਇਕ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ 6. ਅਮਿੱਤੋਜ= ਅਮਿਤ+ਓਜ: ਨਾ ਮਿਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਲ ਵਾਲਾ 7. ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ 8. ਤਿੰਨ ਲੋਕ : ਆਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤ-ਲੋਕ 9. ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ 10. ਨਾ-ਇਤਿ, ਨਾ-ਇਤਿ: ਬੇਅੰਤ 11. ਜਿਹੜਾ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ 12. ਕਾਇਆ (ਸਰੀਰ) ਰਹਿਤ 13. ਜਨਮ ਰਹਿਤ 14. ਅਬਿਨਾਸੀ 15. ਜੋ ਭੰਨਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਟੁੱਟ 16. ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਜਾਂ ਠਿਕਾਣਾ ਨਹੀ, ਲਾ-ਮਕਾਨੀ 17. ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਧਾਮ ਜਾਂ ਘਰ ਨਹੀਂ 18. ਰੰਗ ਰੂਪ ਰਹਿਤ 19. ਆਦਿ ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ 20. ਛੇਦਿਆ (ਕਟਿਆ) ਨਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ

ਨਮਸਤੰ ਉਦਾਰੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਰੇ।।੭/੮
ਨਮਸਤੰ ਸੁ ਏਕੈ। ਨਮਸਤੰ ਅਨੇਕੈ।
ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ[21]। ਨਮਸਤੰ ਅਜੂਪੇ[22]।।੮/੯
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਕਰਮੇ। ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਭਰਮੇ।
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਦੇਸੇ। ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਭੇਸੇ।।੯/੧੦
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ। ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਕਾਮੇ।
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਤੇ। ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਘਾਤੇ।।੧੦/੧੧
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧੂਤੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਲੋਕੇ[23]। ਨਮਸਤੰ ਅਸੋਕੇ[24]।।੧੧/੧੨
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਤਾਪੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਥਾਪੇ।
ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਮਾਨੇ[25]। ਨਮਸਤੰ ਨਿਧਾਨੇ।।੧੨/੧੩
ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਹੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ।
ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਬਰਗੇ[26]। ਨਮਸਤੰ ਅਸਰਗੇ।।੧੩/੧੪
ਨਮਸਤੰ ਪ੍ਰਭੋਗੇ। ਨਮਸਤੰ ਸੁਜੋਗੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਰੰਗੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਗੇ।।੧੪/੧੫
ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਮੇ। ਨਮਸਤਸਤੁ ਰੰਮੇ।
ਨਮਸਤੰ ਜਲਾਸਰੇ[27]। ਨਮਸਤੰ ਨਿਰਾਸਰੇ[28]।।੧੫/੧੬
ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਤੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਤੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਮਜਬੇ। ਨਮਸਤਸਤੁ ਅਜਬੇ।।੧੬/੧੭
ਅਦੇਸੰ ਅਦੇਸੇ[29]। ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਸੇ।
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਮੇ। ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਮੇ[30]।।੧੭/੧੮
ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ[31]। ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੂਪੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੂਪੇ।।੧੮/੧੯
ਨਮੋ ਸਰਬ ਖਾਪੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਥਾਪੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ[32]।।੧੯/੨੦
ਨਮਸਤੱਸਤੁ ਦੇਵੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਵੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਜਨਮੇ। ਨਮਸਤੰ ਸੁਬਨਮੇ।।੨੦/੨੧
ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਨੇ[33]। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਨੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੰਗੇ।।੨੧/੨੨
ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ[34]। ਨਮਸਤਸਤੁ ਦਿਆਲੇ।
ਨਮਸਤੰ ਅਬਰਨੇ। ਨਮਸਤੰ ਅਮਰਨੇ।।੨੨/੨੩

---

21. ਪੰਜ ਭੂਤ ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੰਜ ਭੌਤਕ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ 22. ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ, ਮੁਕਤ, ਸੁਤੰਤਰ 23. ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ 24. ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ 25. ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਨ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 26. ਜੋ ਰਜੋ, ਸਤੋ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ 27. ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ 28. ਆਸਰੇ ਜਾਂ ਸਹਾਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ 29. ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ ਨਹੀਂ 30. ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿਤ 31. ਸਭ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ 32. ਸਭ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ 33. ਸਭ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਯੋਗ, ਸਰਬਗਾਮੀ 34. ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਦਾ ਕਾਲ

ਨਮਸਤੰ ਜਰਾਰੰ[35]। ਨਮਸਤੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰੰ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਧੰਧੇ। ਨਮੋ ਸਤ ਅਬੰਧੇ।।੨੩/੨੪
ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਸਾਕੇ। ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਕੇ[36]।
ਨਮਸਤੰ ਰਹੀਮੇ। ਨਮਸਤੰ ਕਰੀਮੇ।।੨੪/੨੫
ਨਮਸਤੰ ਅਨੰਤੇ। ਨਮਸਤੰ ਮਹੰਤੇ।
ਨਮਸਤਸਤੁ ਰਾਗੇ[37]। ਨਮਸਤੰ ਸੁਹਾਗੇ।।੨੫/੨੬
ਨਮੋ ਸਰਬ ਸੋਖੰ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਪੋਖੰ[38]।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਰਤਾ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਹਰਤਾ[39]।।੨੬/੨੭
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ। ਨਮੋ ਭੋਗ ਭੋਗੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ।।੨੭/੨੮

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਅਰੂਪ ਹੈਂ। ਅਨੂਪ ਹੈਂ।
ਅਜੂ[40] ਹੈਂ। ਅਭੂ[41] ਹੈਂ।।੧/੨੯
ਅਲੇਖ ਹੈਂ। ਅਭੇਖ ਹੈਂ।
ਅਨਾਮ ਹੈਂ। ਅਕਾਮ ਹੈਂ।।੨/੩੦
ਅਧੇ[42] ਹੈਂ। ਅਭੇ ਹੈਂ।
ਅਜੀਤ ਹੈਂ। ਅਭੀਤ ਹੈਂ।।੩/੩੧
ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਹੈਂ। ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ।
ਤ੍ਰਿਬਰਗ ਹੈਂ। ਅਸਰਗ ਹੈਂ।।੪/੩੨
ਅਨੀਲ ਹੈਂ। ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ।
ਅਜੇ ਹੈਂ। ਅਜਾਦਿ ਹੈਂ।।੫/੩੩
ਅਜਨਮ ਹੈਂ। ਅਬਰਨ ਹੈਂ।
ਅਭੂਤ ਹੈਂ। ਅਭਰਨ[43] ਹੈਂ।।੬/੩੪
ਅਗੰਜ ਹੈਂ। ਅਭੰਜ ਹੈਂ।
ਅਝੂਝ ਹੈਂ। ਅਝੰਝ[44] ਹੈਂ।।੭/੩੫
ਅੱਮੀਕ[45] ਹੈਂ। ਰਫ਼ੀਕ[46] ਹੈਂ।
ਅਧੰਧ ਹੈਂ। ਅਬੰਧ ਹੈਂ।।੮/੩੬
ਨ੍ਰਿਬੂਝ ਹੈਂ। ਅਸੂਝ ਹੈਂ।
ਅਕਾਲ ਹੈਂ। ਅਜਾਲ ਹੈਂ।।੯/੩੭
ਅਲਾਹ[47] ਹੈਂ। ਅਜਾਹ[48] ਹੈਂ।

---

35 ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁਢਾਪਾ ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ 36 ਨਿਰਭਉ 37 ਪਿਆਰ-ਸਰੂਪ 38 ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਕ 39. ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 40 ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ 41 ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ 42 ਜੋ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ 43 ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ 44 ਝਗੜਿਆਂ ਝੇੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 45 ਡੂੰਘਾ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ 46 ਮਿੱਤਰ, ਦੋਸਤ 47 ਜੋ ਲੱਭਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਲੱਭ 48 ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਸੇਸ਼ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸਰਬ ਗਾਮੀ

ਅਨੰਤ ਹੈਂ। ਮਹੰਤ ਹੈਂ।।੧੦/੩੮
ਅਲੀਕ ਹੈਂ। ਨ੍ਰਿਸ੍ਰੀਕ ਹੈਂ।
ਨ੍ਰਿਲੰਭ ਹੈਂ। ਅਸੰਭ[49] ਹੈਂ।।੧੧/੩੯
ਅਗੰਮ ਹੈਂ। ਅਜੰਮ ਹੈਂ।
ਅਭੂਤ ਹੈਂ। ਅਛੂਤ ਹੈਂ।।੧੨/੪੦
ਅਲੋਕ ਹੈਂ। ਅਸੋਕ ਹੈਂ।
ਅਕਰਮ ਹੈਂ। ਅਭਰਮ ਹੈਂ।।੧੩/੪੧
ਅਜੀਤ ਹੈਂ। ਅਭੀਤ ਹੈਂ।
ਅਬਾਹ ਹੈਂ। ਅਗਾਹ ਹੈਂ।।੧੪/੪੨
ਅਮਾਨ[50] ਹੈਂ। ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ।
ਅਨੇਕ ਹੈਂ। ਫਿਰਿ ਏਕ ਹੈਂ।।੧੫/੪੩

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ। ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ[51]।
ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੇ। ਅਭੇਖੀ ਅਭੇਵੇ।।੧/੪੪
ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਣੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਣੇ।।੨/੪੫
ਅਨੰਗੀ[52] ਅਨਾਥੇ। ਨ੍ਰਿਸੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ[53]।
ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ। ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੇ।।੩/੪੬
ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ। ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ।
ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ। ਨਮੋ ਤਾਨ ਤਾਨੇ।।੪/੪੭
ਨਮੋ ਨ੍ਰਿੱਤ ਨ੍ਰਿੱਤੇ। ਨਮੋ ਨਾਦ ਨਾਦੇ।
ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ[54]। ਨਮੋ ਬਾਦ ਬਾਦੇ[55]।।੫/੪੮
ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ। ਸਮਸਤੀ ਸਰੂਪੇ।
ਪ੍ਰਭੰਗੀ[56] ਪ੍ਰਮਾਥੇ। ਸਮਸਤੀ ਬਿਭੂਤੇ[57]।।੬/੪੯
ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾ, ਨੇ ਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਰੂਪੇ।।
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ, ਪਰਮ ਸਿੱਧੇ।
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਬ੍ਰਿਧੇ।।੧/੫੦
ਨਮੋ ਸਸਤ੍ਰਪਾਣੇ। ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰਮਾਣੇ[58]।
ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਿਆਤਾ। ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ।।੭/੫੧
ਅਭੇਖੀ ਅਭਰਮੀ, ਅਭੋਗੀ ਅਭੁਗਤੇ।
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ, ਪਰਮ ਜਗਤੇ।।

---

49 ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਜਨਮਾ 50 ਤੋਲ, ਮਾਪ ਰਹਿਤ 51 ਖਜ਼ਾਨਾ 52 ਅੰਗ ਰਹਿਤ 53 ਸੰਤ ਨੂੰ ਮਥਣ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਂਬਲੀ 54 ਹੱਥਾ (ਥਾਪ) ਸਿਰ ਹੱਥ 55 ਵਾਜਿਆ ਦਾ ਵਾਜਾ 56 ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 57 ਸਭਨਾ ਦੀ ਸੰਪੱਤੀ 58 ਅਸਤ੍ਰਧਾਰੀ (ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏ)

ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੇ, ਰਕ੍ਰ ਕਰਮੇ।
ਨਮੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅਪ੍ਰੇਤ ਦੇਵੇ ਸੁਧਰਮੇ॥੨/੫੨
ਨਮੋ ਰੋਗ ਹਰਤਾ, ਨਮੋ ਰਾਗ ਰੂਪੇ[59]।
ਨਮੋ ਸਾਹ[60] ਸਾਹੰ, ਨਮੋ ਭੂਪ ਭੂਪੇ॥੪/੫੩
ਨਮੋ ਦਾਨ ਦਾਨੇ, ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੈ।
ਨਮੋ ਰੋਗ ਰੋਗੇ ਨਮਸਤੰ ਸਨਾਨੈ॥੯/੫੪
ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ। ਨਮੋ ਜੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ।
ਨਮੋ ਇਸਟ ਇਸਟੇ। ਨਮੋ ਤੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੰ॥੧੦/੫੫
ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ[61], ਸਰਬੰ[62] ਪ੍ਰਣਾਸੀ।
ਅਨੂਪੇ ਅਰੂਪੇ ਸਮਸਤ੍ਰਲ[63] ਨਿਵਾਸੀ॥
ਸਦਾ ਸਿੱਧਿਦਾ ਬੁੱਧਿਦਾ ਬ੍ਰਿੱਧਿ ਕਰਤਾ।
ਅਧੋ ਉਰਧ ਅਰਧੰ ਅਘੰ ਓਘ ਹਰਤਾ॥੩/੫੬
ਪਰੰ ਪਰਮ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰੰ ਪ੍ਰੋਛਪਾਲੰ[64]।
ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿੱਧਿ ਦਾਤਾ ਦਿਆਲੰ॥
ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਅਨਾਮੰ ਅਕਾਮੰ[65]।
ਸਮਸਤੋ[66] ਪਰਾਜੀ ਸਮਸਤਸਤ੍ਰ ਧਾਮੰ॥੪/੫੭

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ[67] । ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ

ਜਲੇ ਹੈਂ। ਥਲੇ ਹੈਂ।
ਅਭੀਤ ਹੈਂ। ਅਭੇ ਹੈਂ॥੧/੫੮
ਪ੍ਰਭੂ ਹੈਂ। ਅਜੂ ਹੈਂ।
ਅਦੇਸ ਹੈਂ। ਅਭੇਸ ਹੈਂ॥੨/੫੯

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਅਗਾਧੇ ਅਬਾਧੇ। ਅਨੰਦੀ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ। ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ॥੧/੬੦
ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਨ੍ਰਿਨਾਥੇ। ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ।
ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਗੰਜੇ। ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਭੰਜੇ॥੨/੬੧
ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਕਾਲੇ। ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਪਾਲੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਦੇਸੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੇਸੇ॥੩/੬੨
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ। ਨਮੋ ਸਾਜ[68] ਸਾਜੇ।
ਨਮੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੇ। ਨਮੋ ਮਾਹ ਮਾਹੇ॥੪/੬੩
ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ। ਨਮੋ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੀਤੇ।

---

59. ਪਿਆਰ ਸਰੂਪ 60. ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ 61. ਸਤਿ, ਚਿੱਤ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ 62. ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 63. ਸਭ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ 64. ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 65. ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ 66. ਸਭ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 67. ਮੈਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੇ ਬਲ ਨਾਲ ਹੀ 68. ਹਰ ਰਚਨਾ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ

ਨਮੋ ਰੋਖ ਰੋਖੇ। ਨਮੋ ਸੋਖ ਸੋਖੇ।।੫/੬੪
ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੋਗੇ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੋਗੇ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੀਤੰ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੀਤੰ।।੬/੬੫
ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਿਆਨੰ। ਨਮੋ ਪਰਮ ਤਾਨੰ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰੰ। ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੰਤ੍ਰੰ।।੭/੬੬
ਨਮੋ ਸਰਬ[69] ਦ੍ਰਿੱਸੰ। ਨਮੋ ਸਰਬ[70] ਕ੍ਰਿੱਸੰ।
ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ[71] ਅਨੰਗੇ।।੮/੬੭
ਨਮੋ ਜੀਵ ਜੀਵੰ। ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ।
ਅਖਿੱਜੇ ਅਭਿੱਜੇ[72]। ਸਮ੍ਸਤੰ ਪ੍ਰਸਿੱਜੇ।।੯/੬੮
ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਸਰੂਪੇ ਕੁਕਰਮੰ[73] ਪ੍ਰਣਾਸੀ।
ਸਦਾ ਸਰਬ ਦਾ ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧੰ ਨਿਵਾਸੀ।।੧੦/੬੯

ਚਰਪਟ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਮੇ। ਅੰਬ੍ਰਿਤ[74] ਧਰਮੇ।
ਅਖਿੱਲ[75] ਜੋਗੇ। ਅਚੱਲ ਭੋਗੇ।।੧/੭੦
ਅਚੱਲ ਰਾਜੇ। ਅਟੱਲ ਸਾਜੇ।
ਅਖਿੱਲ ਧਰਮੰ। ਅਲੱਖ ਕਰਮੰ।।੨/੭੧
ਸਰਬੰ ਦਾਤਾ। ਸਰਬੰ ਗਿਆਤਾ।
ਸਰਬੰ ਭਾਨੇ। ਸਰਬੰ ਮਾਨੇ।।੩/੭੨
ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ। ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ।
ਸਰਬੰ ਭੁਗਤਾ। ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ।।੪/੭੩
ਸਰਬੰ ਦੇਵੰ। ਸਰਬੰ ਭੇਵੰ।
ਸਰਬੰ ਕਾਲੇ। ਸਰਬੰ ਪਾਲੇ।।੫/੭੪

ਰੁਆਲ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ।
ਸਰਬ ਮਾਨ[76] ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਦੇਵ, ਅਭੇਵ ਆਦਿ ਉਦਾਰ।
ਸਰਬ ਪਾਲਕ ਸਰਬ ਘਾਲਕ, ਸਰਬ ਕੋ ਪੁਨਿ ਕਾਲ।
ਜੱਤ੍ਰ[77] ਤੱਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜ ਹੀ, ਅਵਧੂਤ[78] ਰੂਪ[79] ਰਿਸਾਲ।੧/੭੫
ਨਾਮ ਠਾਮ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਕਰ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ।
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ, ਅਜੋਨਿ ਆਦਿ ਅਸੇਖ।
ਦੇਸ ਅਉਰ ਨ ਭੇਸ ਜਾਕਰ, ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰਾਗ।
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ[80], ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ।।੨/੭੬

---

69. ਸਭ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਹੇਠ ਰਖਣ ਵਾਲਾ 70. ਸਭ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰਖਣ ਵਾਲਾ 71. ਤਿੰਨਾ ਭਵਨਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ 72. ਸਭ ਉੱਤੇ ਪਸੀਜਣ ਵਾਲਾ 73. ਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 74. ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਜਾਂ ਵਿਘਨ ਨਹੀ, ਅਖੰਡ ਧਰਮ 75. ਅਖਿਲ, ਸਾਰਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ। 76. ਤਿੰਨ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ 77. ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਹਰ ਥਾਂ 78. ਉਹ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਕਰਮ ਝਾੜ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਤਿਆਗੀ 79. ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ 80. ਉਪਦਿਸ਼ਾ, ਨੁੱਕਰ

ਨਾਮ ਕਾਮ ਬਿਹੀਨ ਪੇਖਤ, ਧਾਮ ਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਹਿ।
ਸਰਬ ਮਾਨ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨ, ਸਦੈਵ ਮਾਨਤ ਤਾਹਿ।
ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ, ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ।
ਖੇਲ ਖੇਲਿ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ, ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰਿ ਏਕ।।੩/੭੭
ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨ ਹੀਂ, ਜਿੰਹ ਬੇਦ ਅਉਰ ਕਤੇਬ[81]।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ, ਸੁ ਜਾਨਈ ਕਿੰਹ ਜੇਬ[82]।
ਤਾਤ[83] ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾ ਕਰ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ[84]।
ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ[85] ਫਿਰੈ ਚਤੁਰ ਚੱਕਿ, ਮਾਨ ਹੀ ਪੁਰ ਤੀਨ।।੪/੭੮
ਲੋਕ ਚਉਦਹ ਕੇ ਬਿਖੈ, ਜਗ ਜਾਪ ਹੀ ਜਿੰਹ ਜਾਪੁ।
ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ, ਥਾਪਿਓ ਸਬੈ ਜਿੰਹ ਥਾਪੁ।
ਪਰਮ ਰੂਪ ਪੁਨੀਤ ਮੂਰਤਿ, ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰ।
ਸਰਬ ਬਿਸ੍ਵ ਰਚਿਓ ਸੁਯੰਭਵ[86], ਗੜ੍ਹਨ[87] ਭੰਜਨ ਹਾਰ।।੫/੭੯
ਕਾਲ ਹੀਨ ਕਲਾ ਸੰਜੁਗਤਿ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਦੇਸ।
ਧਰਮ ਧਾਮ ਸੁ ਭਰਮ ਰਹਿਤ, ਅਭੂਤ ਅਲੱਖ ਅਭੇਸ।
ਅੰਗ ਰਾਗ ਨ ਰੰਗ ਜਾ ਕਹਿ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਨਾਮ।
ਗਰਬ ਗੰਜਨ[88], ਦੁਸਟ ਭੰਜਨ[89] ਮੁਕਤਿ ਦਾਇਕ[90] ਕਾਮ।।੬/੮੦
ਆਪ ਰੂਪ, ਅੱਮੀਕ ਅਨ ਉਸਤਤਿ, ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਵਧੂਤ।
ਗਰਬ ਗੰਜਨ, ਸਰਬ ਭੰਜਨ, ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਸੂਤ[91]।
ਅੰਗ ਹੀਨ, ਅਭੰਗ ਅਨਾਤਮ, ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ।
ਸਰਬ ਲਾਇਕ, ਸਰਬ ਘਾਇਕ, ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ।੭/੮੧
ਸਰਬ ਗੰਤਾ ਸਰਬ ਹੰਤਾ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨ ਭੇਖ।
ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨ ਹੀ, ਜਿੰਹ ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਅਰੁ ਰੇਖ।
ਪਰਮ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਜਾ ਕਹਿੰ, ਨੇਤਿ ਭਾਖਤ ਨਿੱਤ।
ਕੋਟਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ, ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਨ ਆਵਈ ਵਹੁ ਚਿੱਤਿ।੮/੮੨

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਗੁਨ[92] ਗਨ ਉਦਾਰ। ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ।
ਆਸਨ ਅਭੰਗ। ਉਪਮਾ ਅਨੰਗ[93]।।੧/੮੩
ਅਨਭਉ[94] ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਨਿਸ ਦਿਨ ਅਨਾਸ।
ਆਜਾਨੁ[95] ਬਾਹੁ। ਸਾਹਾਨ ਸਾਹੁ।।੨/੮੪
ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ। ਭਾਨਾਨ[96] ਭਾਨੁ।

81 ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾ ਜ਼ੰਬੂਰ ਤੌਰੇਤ ਅੰਜੀਲ ਤੇ ਕੁਰਾਨ 82 ਜੇਬ, ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸੋਭਾ 83 ਪਿਤਾ 84 ਰਹਿਤ 85 ਟੇਢਾ 86 ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਇਆ 87 ਘੜਨ ਤੇ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ 88 ਗਰਬ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ 89 ਦੁਸਟ ਦਮਨ, ਦੁਸਟਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 90 ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਛਾ ਪਰਕ ਹੈ 91 ਸੰਬੰਧ ਰਹਿਤ, ਬੇਲਾਗ 92 ਗੁਣਾ ਦਾ ਸਮੂਹ 93 ਅੰਗ ਰਹਿਤ 94 ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸਮਾਨ 95 ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ 96 ਸੂਰਜਾ ਦਾ ਸੂਰਜ

ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ। ਉਪਮਾ ਮਹਾਨ॥੩/੮੫
ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਇੰਦ੍ਰ। ਬਾਲਾਨ ਬਾਲ।
ਰੰਕਾਨ ਰੰਕ। ਕਾਲਾਨ ਕਾਲ॥੪/੮੬
ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ। ਆਭਾ ਅਭੰਗ।
ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਪਾਰ। ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ॥੫/੮੭
ਮੁਨਿ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ। ਨਿਰਭੈ ਨਿਕਾਮ।
ਅਤਿ ਦੁਤਿ[97] ਪ੍ਰਚੰਡ। ਮਿਤਿ ਗਤਿ ਅਖੰਡ॥੬/੮੮
ਆਲਿਸਯ ਕਰਮ। ਆਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਧਰਮ।
ਸਰਬਾਭਰਣਾਢਯ[98]। ਅਨਡੰਡ ਬਾਢਯ॥੭/੮੯

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗੁਬਿੰਦੇ[99]। ਮੁਕੰਦੇ[100]। ਉਦਾਰੇ। ਅਪਾਰੇ॥੧/੯੦
ਹਰੀਅੰ[101]। ਕਰੀਅੰ[102]। ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ। ਅਕਾਮੇ॥੨/੯੧

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਤਾ। ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਹਰਤਾ।
ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨੇ। ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਜਾਨੇ॥੧/੯੨
ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ[103]। ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭਰਤੀ।
ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਲੇ। ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਾਲੇ॥੨/੯੩
ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਸੇ। ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਾਸੇ।
ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਮਾਨਯੈ। ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨਯੈ[104]॥੩/੯੪

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ

ਨ ਸੱਤ੍ਰੈ। ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ। ਨ ਭਰਮੰ। ਨ ਭਿੱਤ੍ਰੈ[105]॥੧/੯੫
ਨ ਕਰਮੰ। ਨ ਕਾਏ[106]। ਅਜਨਮੰ। ਅਜਾਏ॥੨/੯੬
ਨ ਚਿੱਤ੍ਰੈ। ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ। ਪਰੇ ਹੈਂ। ਪਵਿੱਤ੍ਰੈ॥੩/੯੭
ਪ੍ਰਿਥੀਸੈ। ਅਦੀਸੈ। ਅਦ੍ਰਿਸੈ[107]। ਅਕ੍ਰਿਸੈ॥੪/੯੮

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤੇ ੯।

ਕਿ ਆਛਿੱਜ[108] ਦੇਸੈ। ਕਿ ਆਭਿੱਜ[109] ਭੇਸੈ।
ਕਿ ਆਗੰਜ ਕਰਮੈ। ਕਿ ਆਭੰਜ ਭਰਮੈ॥੧/੯੯
ਕਿ ਆਭਿਜ ਲੋਕੈ। ਕਿ ਆਦਿਤ[110] ਸੋਕੈ।

---

97 ਤੇਜ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 98 ਸਭ ਸਜਾਵਟਾਂ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ 99 ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਾਲਕ 100. ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ 101. ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 102 ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 103 ਵਿਆਪਕ 104 ਜਾਣਿਆ ਬੁਝਿਆ 105 ਭੈਆਤੁਰ, ਡਰਨ ਵਾਲਾ 106 ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ 107 ਅਣਡਿਠ 108 ਨਾ ਛਿਜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ 109 ਨਾ ਭਿੱਜਣ ਵਾਲਾ 110 ਸੂਰਜ

ਕਿ ਅਵਧੂਤ ਬਰਨੈ। ਕਿ ਬਿਭੂਤ ਕਰਨੈ।।੨/੧੦੦
ਕਿ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ। ਕਿ ਧਰਮੰ ਧੁਜਾ[111] ਹੈਂ।
ਕਿ ਆਸੋਕ ਬਰਨੈ। ਕਿ ਸਰਬਾ ਅਭਰਨੈ।।੩/੧੦੧
ਕਿ ਜਗਤੰ ਕ੍ਰਿਤੀ[112] ਹੈਂ। ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ[113] ਛਤ੍ਰੀ ਹੈਂ।
ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਰੂਪੈ। ਕਿ ਅਨਭਉ ਅਨੂਪੈ।।੪/੧੦੨
ਕਿ ਆਦਿ ਅਦੇਵ ਹੈਂ। ਕਿ ਆਪਿ ਅਭੇਵ ਹੈਂ।
ਕਿ ਚਿੱਤ੍ਰੰ ਬਿਹੀਨੈ। ਕਿ ਏਕੈ ਅਧੀਨੈ।।੫/੧੦੩
ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਰਜ਼ਾਕੈ[114]। ਰਹੀਮੈ ਰਿਹਾਕੈ।
ਕਿ ਪਾਕ ਬਿਐਬ ਹੈਂ। ਕਿ ਗੈਬੁਲ[115] ਗ਼ੈਬ ਹੈਂ।।੬/੧੦੪
ਕਿ ਅਫੂਅਲ[116] ਗੁਨਾਹ ਹੈਂ। ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹ ਹੈਂ।
ਕਿ ਕਾਰਨ ਕੁਨਿੰਦ[117] ਹੈਂ। ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹਿੰਦ ਹੈਂ।।੭/੧੦੫
ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ। ਕਿ ਕਰਮੰ ਕਰੀਮ ਹੈਂ।
ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀ ਹੈਂ। ਕਿ ਸਰਬੰ ਦਲੀ ਹੈਂ।।੮/੧੦੬
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦਾਨਿਯੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਗਉਨੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭਉਨੈ[118]।।੯/੧੦੭
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਸੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਰਾਜੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸਾਜੈ।।੧੦/੧੦੮
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੀਨੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਲੀਨੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਜਾਹੋ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭਾਹੋ।।੧੧/੧੦੯
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਸੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਕਾਲੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪਾਲੈ।।੧੨/੧੧੦
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਹੰਤਾ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਗੰਤਾ[119]।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਖੀ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪੇਖੀ[120]।।੧੩/੧੧੧
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਕਾਜੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਰਾਜੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸੋਖੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪੋਖੈ।।੧੪/੧੧੨
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਾਣੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਣੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭੇਸੈ।।੧੫/੧੧੩
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈਂ। ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਧਾਨਿਯੈਂ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਜਾਪਿਯੈ[121]। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਥਾਪਿਯੈ[122]।।੧੬/੧੧੪
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਭਾਨੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨੈ।
ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੈ। ਕਿ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੈ।।੧੭/੧੧੫
ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀਮੈ[123]। ਕਿ ਪਰਮੰ ਫ਼ਹੀਮੈ[124]।

---

111 ਝੰਡਾ 112 ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 113 ਸੂਰਮਿਆ ਦਾ ਸੂਰਮਾ 114 ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 115 ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਪਤ, ਅਸਲੋਂ ਅਦਿੱਖ 116 ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ 117. ਕਾਰਣ ਕਰਤਾ 118 ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 119 ਗਮਤਾ, ਹਰ ਥਾਂ ਪੁੱਜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ 120 ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ 121 ਜਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ 122 ਕਾਇਮ ਹੈ 123 ਕਲਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੰਦਰ ਵਕਤਾ 124 ਮਹਾਨ ਸੂਝਵਾਨ

ਕਿ ਆਕਿਲ[125] ਅਲਾਮੈ[126]। ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਮੈ॥੧੮/੧੧੬
ਕਿ ਹੁਸਨਲ[127] ਵਜੂ ਹੈਂ। ਤਮਾਮੁਲ ਰੁੱਜੂ[128] ਹੈਂ।
ਹਮੇਸੁਲ[129] ਸਲਾਮੈਂ। ਸਲੀਖਤ[130] ਮੁਦਾਮੈਂ॥੧੯/੧੧੭
ਗ਼ਨੀਮੁਲ[131] ਸ਼ਿਕਸਤੈ। ਗ਼ਰੀਬੁਲ[132] ਪਰਸਤੈ।
ਬਿਲੰਦੁਲ ਮਕਾਨੈਂ। ਜ਼ਮੀਨੁਲ[133] ਜ਼ਮਾਨੈਂ॥੨੦/੧੧੮
ਤਮੀਜ਼ੁਲ[134] ਤਮਾਮੈਂ। ਰੁਜੂਅਲ[135] ਨਿਧਾਨੈਂ।
ਹਰੀਫੁਲ[136] ਅੱਜ਼ੀਮੈਂ। ਰਜ਼ਾਇਕ[137] ਯਕੀਨੈਂ॥੨੧/੧੧੯
ਅਨੇਕੁਲ[138] ਤਰੰਗ ਹੈਂ। ਅਭੇਦ ਹੈਂ ਅਭੰਗ ਹੈਂ।
ਅਜੀਜ਼ੁਲ[139] ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈਂ। ਗ਼ਨੀਮੁਲ[140] ਖ਼ਿਰਾਜ ਹੈਂ॥੨੨/੧੨੦
ਨਿਰੁਕਤ[141] ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਤ੍ਰਿਮੁਕਤਿ ਬਿਭੂਤ ਹੈਂ।
ਪ੍ਰਭੁਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ। ਸੁਜੁਗਤਿ ਸੁਧਾ ਹੈਂ॥੨੩/੧੨੧
ਸਦੈਵੰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਅਭੇਦੀ ਅਨੂਪ ਹੈਂ।
ਸਮਸਤੋਪਰਾਜ ਹੈਂ। ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਜ ਹੈਂ॥੨੪/੧੨੨
ਸਮਸਤੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ। ਸਦੈਵੁਲ ਅਕਾਮ ਹੈਂ।
ਨ੍ਰਿਬਾਧ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਅਗਾਧ ਹੈਂ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥੨੫/੧੨੩
ਓਅੰ[142] ਆਦਿ ਰੂਪੇ। ਅਨਾਦਿ ਸਰੂਪੈ।
ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ॥੨੬/੧੨੪
ਤ੍ਰਿਬਰਗੀ ਤ੍ਰਿਬਾਧੇ। ਅਗੰਜੇ ਅਗਾਧੇ।
ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਭਾਗੇ। ਸੁ ਸਰਬਾਨੁਰਾਗੇ॥੨੭/੧੨੫
ਤ੍ਰਿਭੁਗਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਅਛਿੱਜ ਹੈਂ ਅਛੂਤ ਹੈਂ।
ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ[143] ਹੈਂ। ਪ੍ਰਿਥੀਉਲ ਪ੍ਰਵਾਸ ਹੈਂ॥੨੮/੧੨੬
ਨਿਰੁਕਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ। ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਹੈਂ।
ਬਿਭੁਗਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਜੁਗਤਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥੨੯/੧੨੭
ਨਿਰੁਕਤਿ ਸਦਾ ਹੈਂ। ਬਿਭੁਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ।
ਅਨਉਕਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਜੁਗਤਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥੩੦/੧੨੮

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ

ਅਭੰਗ ਹੈਂ। ਅਨੰਗ ਹੈਂ। ਅਭੇਖ ਹੈਂ। ਅਲੇਖ ਹੈਂ॥੧/੧੨੯
ਅਭਰਮ ਹੈਂ। ਅਕਰਮ ਹੈਂ। ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ। ਜੁਗਾਦਿ ਹੈਂ॥੧/੧੩੦
ਅਜੈ ਹੈਂ। ਅਬੈ ਹੈਂ। ਅਭੂਤ ਹੈਂ। ਅਧੂਤ ਹੈਂ॥੧/੧੩੧

---

125 ਅਕਲ ਵਾਲਾ 126 ਇਲਮ ਵਾਲਾ 127 ਸੁੰਦਰ ਨੁਹਾਰ ਵਾਲਾ 128 ਧਿਆਨ 129 ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਲਾਮਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ 130 ਸਦੀਵੀ 131 ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 132 ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 133 ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ 134 ਤਮੀਜ਼ ਤੇ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 135 ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ 136 ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ 137 ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾਤਾ 138 ਅਣਗਿਣਤ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲਾ 139 ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ 140 ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਖਰਾਜ ਲੈਣ ਵਾਲਾ 141 ਨਿਰ+ਉਕਤ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਕੱਥ 142 ਪਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਆਤਮਾ 143 ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਅਨਾਸ ਹੈਂ। ਉਦਾਸ ਹੈਂ। ਅਧੰਧ ਹੈਂ। ਅਬੰਧ ਹੈਂ।।੪/੧੩੨
ਅਭਗਤ[144] ਹੈਂ। ਬਿਰਕਤ ਹੈਂ। ਅਨਾਸ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ।।੫/੧੩੩
ਨਿਚਿੰਤ ਹੈਂ। ਸੁਨਿੰਤ ਹੈਂ। ਅਲਿੱਖ ਹੈਂ। ਅਦਿੱਖ ਹੈਂ।।੬/੧੩੪
ਅਲੇਖ ਹੈਂ। ਅਭੇਖ ਹੈਂ। ਅਢਾਹ ਹੈਂ। ਅਗਾਹ ਹੈਂ।।੭/੧੩੫
ਅਸੰਭ ਹੈਂ। ਅਗੰਭ ਹੈਂ। ਅਨੀਲ ਹੈਂ। ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ।।੮/੧੩੬
ਅਨਿੱਤ ਹੈਂ। ਸੁਨਿੱਤ ਹੈਂ। ਅਜਾਤ ਹੈਂ। ਅਜਾਦਿ ਹੈਂ।।੯/੧੩੭

ਚਰਪਟ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸਰਬੰ ਹੰਤਾ। ਸਰਬੰ ਗੰਤਾ।
ਸਰਬੰ ਖਿਆਤਾ[145]। ਸਰਬੰ ਗਿਆਤਾ।।੧/੧੩੮
ਸਰਬੰ ਹਰਤਾ। ਸਰਬੰ ਕਰਤਾ।
ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ। ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ।।੨/੧੩੯
ਸਰਬੰ ਕਰਮੰ। ਸਰਬੰ ਧਰਮੰ।
ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ। ਸਰਬੰ ਮੁਕਤਾ।।੩/੧੪੦

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਨਮੋ ਨਰਕ ਨਾਸੇ। ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਕਾਸੇ।
ਅਨੰਗੰ ਸਰੂਪੇ। ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ।।੧/੧੪੧
ਪ੍ਰਮਾਥੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ। ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਥੇ।
ਅਗਾਧ ਸਰੂਪੇ। ਨ੍ਰਿਬਾਧ ਬਿਭੂਤੇ।।੨/੧੪੨
ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ।
ਨ੍ਰਿਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ। ਸਰਬੰਗੀ ਅਨੂਪੇ।।੩/੧੪੩
ਨ ਪੋਤ੍ਰੈ ਨ ਪੁਤ੍ਰੈ। ਨ ਸਤ੍ਰੈ ਨ ਮਿਤ੍ਰੈ।
ਨ ਤਾਤੈ ਨ ਮਾਤੈ। ਨ ਜਾਤੈ ਨ ਪਾਤੈ।।੪/੧੪੪
ਨ੍ਰਿਸਾਕੰ ਸਰੀਕ ਹੈਂ। ਅਮਿੱਤੋ ਅਮੀਕ ਹੈਂ।
ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ। ਅਜੈ ਹੈਂ ਅਜਾ ਹੈਂ।।੫/੧੪੫

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਕਿ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ[146] ਹੈਂ। ਕਿ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈਂ।
ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ। ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ ਹੈਂ।।੧/੧੪੬
ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ਼ ਹੈਂ। ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ[147] ਚਰਾਗ਼ ਹੈਂ।
ਕਿ ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ ਹੈਂ। ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ।।੨/੧੪੭
ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹਿੰਦ ਹੈਂ। ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹਿੰਦ ਹੈਂ।
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ। ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਹੈਂ।।੩/੧੪੮

---

144 ਅਮੱਤ 145 ਪ੍ਰਸਿੱਧ 146 ਪ੍ਰਕਾਸਮਾਨ 147 ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਦੀਪਕ

ਗਨੀਮੁਲ ਖ਼ਿਰਾਜ ਹੈਂ। ਗਰੀਬੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈਂ।
ਹਰੀਫ਼ੁੱਲ[148] ਸ਼ਿਕੰਨ ਹੈਂ। ਹਿਰਾਸੁਲ ਫਿਕੰਨ[149] ਹੈਂ॥੪/੧੪੯
ਕਲੰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ। ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ।
ਅਗੰਜੁਲ ਗ਼ਨੀਮ ਹੈਂ। ਰਜਾਇਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ॥੫/੧੫੦
ਸਮਸਤੁਲ ਜੁਬਾਂ ਹੈਂ। ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਾਂ ਹੈਂ।
ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ। ਬਹਿਸ਼ਤੁਲ[150] ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ॥੬/੧੫੨
ਕਿ ਸਰਬੁਲ ਗਵੰਨ ਹੈਂ। ਹਮੇਸੁਲ ਰਵੰਨ[151] ਹੈਂ।
ਤਮਾਮੁਲ ਤਮੀਜ਼[152] ਹੈਂ। ਸਮਸਤੁਲ ਅਜੀਜ ਹੈਂ॥੭/੧੫੩
ਪਰੰ ਪਰਮ ਈਸ ਹੈਂ। ਸਮਸਤੁਲ ਅਦੀਸ ਹੈਂ।
ਅਦੇਸੁਲ ਅਲੇਖ ਹੈਂ। ਹਮੇਸੁਲ ਅਭੇਖ ਹੈਂ॥੮/੧੫੪
ਜ਼ਮੀਨੁਲ[153] ਜ਼ਮਾ ਹੈਂ। ਅੱਮੀਕੁਲ[154] ਇਮਾ ਹੈਂ।
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ। ਕਿ ਜੁਰਅਤ[155] ਜਮਾਲ ਹੈਂ॥੯/੧੫੫
ਕਿ ਅਚਲੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈਂ। ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਸੁਬਾਸ ਹੈਂ।
ਕਿ ਅਜਬ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਬਿਭੂਤਿ ਹੈਂ॥੧੦/੧੫੬
ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਪਸਾ ਹੈਂ। ਕਿ ਆਤਮ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ।
ਕਿ ਅਚਲੰ ਅਨੰਗ ਹੈਂ। ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਅਭੰਗ ਹੈਂ॥੧੧/੧੫੭

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮ। ਗੁਨਿ ਗਨ ਮੁਦਾਮ।
ਅਰਿ[156] ਬਰ ਅਗੰਜ। ਨਰ ਬਰ ਅਭੰਜ[157]॥੧/੧੫੮
ਅਨ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ। ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਸਲਾਮ।
ਹਰਿ ਨਰ ਅਖੰਡ। ਬਰ ਨਰ ਅਮੰਡ[158]॥੨/੧੫੯
ਅਨਭਵ ਅਨਾਸ। ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ।
ਗੁਨਿ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ। ਜਲ ਥਲ ਮੁਦਾਮ॥੩/੧੬੦
ਅਨਛਿੱਜ ਅੰਗ। ਆਸਨ[159] ਅਭੰਗ।
ਉਪਮਾ ਅਪਾਰ। ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਉਦਾਰ॥੪/੧੬੧
ਜਲ ਥਲ ਅਮੰਡ[160]। ਦਿਸ ਵਿਸ ਅਭੰਡ[161]।
ਜਲ ਥਲ ਮਹੰਤ। ਦਿਸ ਵਿਸ ਬਿਅੰਤ॥੫/੧੬੨
ਅਨ ਭਵ ਅਨਾਸ। ਧ੍ਰਿਤ[162] ਧਰ ਧੁਰਾਸ।
ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ। ਏਕੈ ਸਦਾਹੁ॥੬/੧੬੩
ਓਅੰਕਾਰ ਆਦਿ। ਕਥਨੀ ਅਨਾਦਿ।

---

148 ਦੁਸਮਣ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 149 ਡਰ ਨੂੰ ਪਰੇ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ 150 ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ 151 ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ 152 ਸਭ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ 153 ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ 154 ਗੰਭੀਰ ਈਮਾਨ ਵਾਲਾ 155 ਸਾਹਸ ਦੀ ਆਭਾ 156 ਵੈਰੀਆ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਅਜਿੱਤ 157 ਭੱਜਣ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 158 ਅਤਿ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ 159 ਤਖਤ ਸਥਾਨ 160 ਵੱਡੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ 161 ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 162 ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ

ਖਲ ਖੰਡ ਖਿਆਲ। ਗੁਰ ਬਰ[163] ਅਕਾਲ॥੭/੧੬੩
ਘਰਿ ਘਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ। ਚਿਤ ਚਰਨ ਨਾਮ।
ਅਨ ਛਿੱਜ ਗਾਤ। ਆਜਿਜ਼[164] ਨ ਬਾਤ॥੮/੧੬੪
ਅਨਝੰਝ ਗਾਤ। ਅਨਰੰਜ ਬਾਤ।
ਅਨਟੁੱਟ ਭੰਡਾਰ। ਅਨਠੱਟ ਅਪਾਰ॥੯/੧੬੫
ਆਡੀਠ ਧਰਮ। ਅਤਿ ਢੀਠ ਕਰਮ।
ਅਨਬ੍ਰਣਿ ਅਨੰਤ। ਦਾਤਾ ਮਹੰਤ॥੧੦/੧੬੬

ਹਰਿ ਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ। ਅਰਿ[165] ਘਾਲਯ ਹੈਂ।
ਖਲ ਖੰਡਨ ਹੈਂ। ਮਹਿ ਮੰਡਨ ਹੈਂ॥੧/੧੬੭
ਜਗਤੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ। ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ।
ਕਲਿ ਕਾਰਣ ਹੈਂ। ਸਰਬ ਉਬਾਰਣ ਹੈਂ॥੨/੧੬੮
ਧ੍ਰਿਤ[166] ਕੇ ਧਰਣ ਹੈਂ। ਜਗ ਕੇ ਕਰਣ[167] ਹੈਂ।
ਮਨ ਮਾਨਿਯ ਹੈਂ। ਜਗ ਜਾਨਿਯ ਹੈਂ॥੩/੧੬੯
ਸਰਬੰ ਭਰ ਹੈਂ। ਸਰਬੰ ਕਰ ਹੈਂ।
ਸਰਬੁ ਪਾਸਿਯ ਹੈਂ। ਸਰਬੰ ਨਾਸਿਯ ਹੈਂ॥੪/੧੭੦
ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ। ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਹੈਂ।
ਸਰਬੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ। ਜਗਤੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ॥੫/੧੭੧
ਬ੍ਰਹਮੰਡਸ[168] ਹੈਂ। ਖਲ[169] ਖੰਡਸ ਹੈਂ।
ਪਰ ਤੇ ਪਰ ਹੈਂ। ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ॥੬/੧੭੨
ਅਜਪਾ ਜਪ ਹੈਂ। ਅਥਪਾ ਥਪ ਹੈਂ।
ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥੭/੧੭੩
ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ। ਕਰਣਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ।
ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ। ਧਰਣੀ ਧ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥੮/੧੭੪
ਅਮਿਤੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ। ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਹੈਂ।
ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ। ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥੯/੧੭੫
ਅਜਬਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ। ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ।
ਨਰ ਨਾਇਕ ਹੈਂ। ਖਲ ਘਾਇਕ ਹੈਂ॥੧੦/੧੭੬
ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਹੈਂ। ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ।
ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਇਕ ਹੈਂ। ਸਰਬ ਪਾਇਕ[170] ਹੈਂ॥੧੧/੧੭੭
ਭਵ ਭੰਜਨ ਹੈਂ। ਅਰਿ ਗੰਜਨ ਹੈਂ।
ਰਿਪੁ ਤਾਪਨ ਹੈਂ। ਜਪੁ ਜਾਪਨ ਹੈਂ॥੧੨/੧੭੮

---

163. ਵੱਡੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ 164. ਬੇਮੁਥਾਜ 165. ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 166. ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ 167. ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ 168. ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਪਰਾਣ, ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ 169. ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 170. ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਅਕਲੰਕ੍ਰਿਤ[171] ਹੈਂ। ਸਰਬਾਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ।
ਕਰਤਾ ਕਰ ਹੈਂ। ਹਰਤਾ ਹਰਿ[172] ਹੈਂ।।੧੩/੧੭੯
ਪਰਮਾਤਮ ਹੈਂ। ਸਰਬਾਤਮ ਹੈਂ।
ਆਤਮ ਬਸ ਹੈਂ। ਜਸ ਕੇ ਜਸ ਹੈਂ।।੧੪/੧੮੦

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ। ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ।
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ। ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ~~।੧/੧੮੧~~
ਨਮੋ ਅੰਧਕਾਰੇ। ਨਮੋ ਤੇਜ ਤੇਜੇ।
ਨਮੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦੇ। ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ।।੨/੧੮੨
ਨਮੋ ਰਾਜਸੰ ਤਾਮਸੰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ਅਤੱਤੰ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ[173]। ਨਮੋ ਗਿਆਨ[174] ਗਿਆਨੇ।
ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੇ। ਨਮੋ ਧਿਆਨ ਧਿਆਨੇ।।੧/੧੮੩
ਨਮੋ ਜੁੱਧ ਜੁੱਧੇ[175] ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ।
ਨਮੋ ਭੋਜ ਭੋਜੇ। ਨਮੋ ਪਾਨ[176] ਪਾਨੇ।
ਨਮੋ ਕਲਹ ਕਰਤਾ। ਨਮੋ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ। ਅਨਾਦੰ ਬਿਭੂਤੇ।।੨/੧੮੪
ਕਲੰਕਾਰ ਰੂਪੇ। ਅਲੰਕਾਰ[177] ਅਲੰਕੇ।
ਨਮੋ ਆਸ ਆਸੇ। ਨਮੋ ਬਾਂਕ[178] ਬੰਕੇ।
ਅਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ। ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇਂ।
ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲੇ। ਅਨੰਗੀ ਅਕਾਮੇਂ।।੩/੧੮੫

ਏਕ ਅੱਛਰੀ ਛੰਦ

ਅਜੈ। ਅਲੈ[179]। ਅਭੈ। ਅਬੈ[180]।।੧/੧੮੬
ਅਭੂ। ਅਜੂ[181]। ਅਨਾਸ[182]। ਅਕਾਸ[183]।।੨/੧੮੭
ਅਗੰਜ। ਅਭੰਜ। ਅਲੱਖ। ਅਭੱਖ[184]।।੩/੧੮੮
ਅਕਾਲ। ਦਿਆਲ। ਅਲੇਖ। ਅਭੇਖ।।੪/੮੯
ਅਨਾਮ। ਅਕਾਮ। ਅਗਾਹ। ਅਢਾਹ।।੫/੧੯੦
ਅਨਾਥੇ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ। ਅਜੋਨੀ। ਅਮੋਨੀ।।੬/੧੯੧
ਨ ਰਾਗੇ। ਨ ਰੰਗੇ। ਨ ਰੂਪੇ। ਨ ਰੇਖੇ।।੭/੧੯੨
ਅਕਰਮੰ। ਅਭਰਮੰ। ਅਗੰਜੇ। ਅਲੇਖੇ।।੮/੧੯੩

---

171. ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ 172 ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 173. ਜੋਗਾਂ ਸਿਰ ਜੋਗ 174. ਮਹਾਂ ਗਿਆਨ, ਗਿਆਨਾਂ ਸਿਰ ਗਿਆਨ 175. ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ 176 ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰ ਰੂਪ 177. ਗਹਿਣਿਆਂ/ਭੂਸ਼ਣਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ 178. ਬਾਂਕਿਆਂ ਦਾ ਬਾਂਕਾ, ਸੋਹਣਿਆਂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ 179 ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ 180 ਇਕ ਰਸ, ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਬਦਲੇ 181. ਜਨਮ ਰਹਿਤ 182 ਨਾਸ ਰਹਿਤ 183 ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ 184 ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਨਮਸਤ੍ਰੁਲ ਪ੍ਰਣਾਮੇ, ਸਮਸਤ੍ਰੁਲ[185] ਪ੍ਰਣਾਸੇ।
ਅਗੰਜੁਲ ਅਨਾਮੇ, ਸਮਸਤ੍ਰੁਲ ਨਿਵਾਸੇ।
ਨਿਰਕਾਮੰ ਬਿਭੂਤੇ, ਸਮਸਤ੍ਰੁਲ ਸਰੂਪੇ।
ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ, ਸੁਧਰਮੰ ਬਿਭੂਤੇ।।੧/੧੯੪
ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ, ਸੱਤ੍ਰੰ[186] ਪ੍ਰਣਾਸੀ।
ਕਰੀਮੁਲ ਕੁਨਿੰਦਾ, ਸਮਸਤ੍ਰੁਲ ਨਿਵਾਸੀ।
ਅਜਾਇਬ ਬਿਭੂਤੇ, ਗਜ਼ਾਇਬ[187] ਗਨੀਮੇ।
ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਅੰ, ਕਰੀਮੁਲ ਰਹੀਮੇ।।੨/੧੯੫
ਚਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ, ਚਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ[188]।
ਸੁਯੰਭਵ ਸੁਭੰ, ਸਰਬਦਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ।
ਦੁਕਾਲੰ[189] ਪ੍ਰਣਾਸੀ, ਦਿਆਲੰ ਸਰੂਪੇ।
ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ, ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ।।੩/੧੯੬

---

185 ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ 186 ਜੋ ਵੈਰੀਆ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ 187 ਦੁਸਮਣਾ ਉਤੇ ਕਹਿਰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਾ 188 ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ 189 ਉਹ ਦੋ ਕਾਲਾਂ (ਜਨਮ ਤੇ ਮਰਨ) ਦੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

2. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲਾ, ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ 'ਅਕਾਲ' ਬੋਧ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਅਦ੍ਵੈਤ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਅਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਣਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵ ਮੂਲਕ ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਤੀਤਿ[1] ਨੂੰ ਵਿਰਾਟ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਸਤਾਰ[2] ਦੇ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਰਥਾਤ ਭਗੌਤੀ[3] ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਵ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਤਵ ਭਾਵੇਂ ਸਫਲ ਕਾਵਿਕ ਨੁਹਾਰ ਦੀ ਭਾਵਮਈ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਟਿਲਮਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ, ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੀ ਤਰਕ-ਲੜੀ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰਣ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰਹੀਨਤਾ ਅਤੇ ਬੇਬਸੀ ਦਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ, ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਮਨੁੱਖ ਕਾਲ ਦੇ ਫੰਧੇ ਵਿਚ ਫਸੇ, ਸਦਾ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਚੌਕੜੀ ਦੇ ਫਿਰਾਏ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ :

> ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਅਧੀਨ;
> ਸਦਾ ਜੁੰਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ, ਫਿਰਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈਂ।।੭੬

---

1. ਸਾਚੁ ਕਹੌ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ।।੨੯

2. ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ, ਰਾਫਿਜ਼ੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫੀ
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ, ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ

... ...

ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ, ਏਕੈ ਜੋਤਿ ਜਾਨਬੋ
ਦੇਹੁਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ਼ ਓਈ
ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ, ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ

3. ਦੁਰਜਨਦਲ ਦੰਡਣ, ਅਸੁਰ ਬਿਹੰਡਣ,
ਦੁਸਟ ਨਿਕੰਦਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ।
ਚਛਰਾਸੁਰ ਮਾਰਣ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ,
ਨਰਕਨਿਵਾਰਣ, ਗੁੜ੍ਹ , ਮਤੇ।
ਅਛੈ ਆਖੰਡੇ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੇ,
ਖੰਡ ਉਦੰਡੇ, ਅਲਖ-ਮਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰਿ ਮਰਦਨ,
ਰੱਮ-ਕਪਰਦਨ ਛੱਤ੍ਰ-ਛਿਤੇ।।੨੦੧।

ਗਿਆਨਹੀਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਾਤਮਕਤਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ :

ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਮੈ ਨ ਹੂਜੈ ਲੀਨ;
ਭਾਵਨਾ ਯਕੀਨ ਦੀਨ, ਕੈਸੇ ਕੈ ਤਰਤ ਹੈ।।੮੧

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਰਹਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

"ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਕੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਪਾਵਈ।।੮੨

ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਿਆਨਹੀਨ ਨਰਕ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੱਟ ਲੱਟ ਕਰਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

ਡੂਬੇ ਨਰਕਧਾਰਿ, ਮੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਨਾ ਬਿਚਾਰ।

ਗਿਆਨਹੀਨਤਾ ਦੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਭੌਤਿਕ ਜਗਤ ਦੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਆਸਥਾ ਅਤੇ ਨਿਸਚੈ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ : "ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਗਿਆਨ ਕੋ, ਬਿਚਾਰਹੀ" ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿ ਭਾਵਮਈ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਪਰਮਾਰਥਕ ਗਿਆਨ ਉਪਲੱਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਭਾਵਨਾ ਵਿਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਗਵਤਗੀਤਾ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ – 'ਸ਼ਰੱਧਾਵਾਨ ਲਭਤੇ ਗਿਆਨਮ' ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਭਾਵ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ, ਵਸੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ :

ਅਲਖ ਰੂਪ ਅੱਛੈ ਅਨਭੇਖਾ।
ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਿਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਾ।
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਸਭਹੂੰ ਤੇ ਨਿਆਰਾ।
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਕਾਰਾ।।੩
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਾ।
ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤਾ।
ਸਭ ਤੇ ਦੂਰਿ ਸਭਨ ਤੇ ਨੇਰਾ।
ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਜਾਹਿ ਬਸੇਰਾ।।੪
ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਅਨਾਹਦ ਬਾਨੀ।
ਚਰਨ ਸ਼ਰਨਿ ਜਿਹ ਬਸਤ ਭਵਾਨੀ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਪਾਇਓ।
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਮੁਖਚਾਰ ਬਤਾਇਓ।।੫।।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੇਖ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧ੍ਰੋਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦ੍ਵੇਸ਼ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ :

\- ਨ ਰਾਗੀ ਨ ਰੰਗੀ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।
ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਕ੍ਰੋਹੰ ਨ ਦ੍ਰੋਹੰ ਨ ਦ੍ਵੈਖੰ।
ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ, ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਜਾਤੰ।
ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ ਨ ਸੱਤ੍ਰੰ, ਨ ਪਿੱਤ੍ਰੰ ਨਾ ਮਾਤੰ ॥੯੧

\- ਜਿਹ ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀ ਜਨਮ ਜਾਤਿ।
ਜਿਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਾਤ।
ਜਿਹ ਕਰਮ ਭਰਮ, ਨਹੀਂ ਧਰਮ ਧਿਆਨ।
ਜਿਹ ਨੇਹ ਗੇਹ, ਨਹੀਂ ਬਿਓਂਤਬਾਨ॥੧੨੩

ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਕੱਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਭਗਤੀ-ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਵਿਰਾਟਤਾ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਾਸਾਰਾ ਪਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ :

ਪ੍ਰਣਵੋ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ।
ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ।
ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਬਗਤਿ ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਲੋਕ ਚਤ੍ਰ ਦਸਿ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥੧

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ, ਮਤ ਮਤਾਂਤਰ ਮਿਥਿਆ ਤੇ ਸਾਰਹੀਨ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਕਾਂ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਰੁਦ੍ਰ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸਿਮਿਤ੍ਰੀਆਂ, ਪੁਰਾਣ ਅਗਨਹੋਤ੍ਰ, ਤਪੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਜੋਗੀ, ਉਦਾਸੀ, ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ, ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ, ਤੀਰਥ ਦਾਨ, ਜੱਗ ਕਰਮ, ਜਲ ਸਮਾਧਿ ਵਣਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸ, ਸ਼ੇਖ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਬੇਦ ਬਿਆਸ, ਅਘੋਰੀ ਸਾਧੂ, ਬ੍ਰਹਮਾਚਾਰੀ, ਦੁਧਾਧਾਰੀ, ਸ਼ਿਵ, ਸਨਤਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਇਹ ਸਭ ਕਰਮਕਾਂਡ ਤੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ, ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਭ 'ਫੋਕਟ' ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾ ਦੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਅਰਥਹੀਣ ਹਨ :

ਸਭ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਜਾਨ ।
ਸਭ ਧਰਮ ਨਿਹਫਲ ਮਾਨ।
ਬਿਨੁ ਏਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ।
ਸਭ ਕਰਮ, ਭਰਮ ਬਿਚਾਰ।।੫੦

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਪੀਰ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ :

ਪੀਰ ਔ ਪਿਕਾਬਰ ਕੇਤੇ ਗਨੇ ਨ ਪਰਤ ਏਤੇ;
ਭੂਮਿ ਹੀ ਤੇ ਹੁਇ ਕੈ, ਫੇਰਿ ਭੂਮਿ ਹੀ ਮਿਲਏ ਹੈਂ।।੭੭

ਇਕ ਸ਼ਿਵ ਹੋਇਆ ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਇਕ ਹੋਰ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਵੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸ਼ਿਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਆਏ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ :

ਏਕ ਸਿਵ ਭਏ, ਏਕ ਗਏ ਏਕ ਫੇਰ ਭਏ;
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ, ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈਂ।੭੭

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਗੂੜ੍ਹ-ਭਾਵ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਮੂਰਖਤਾਵਸ 'ਰੂੜ੍ਹ' ਸ਼ਬਦ ਪਿੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ :

'ਮੂੜ ਰੂੜ ਪੀਟਤ ਨ ਗੂੜਤਾ ਕੋ ਭੇਦ ਪਾਵੈ'

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਰਚਨਾ ਵਿਚਲਾ ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ, ਅੰਤਰਵਿਰੋਧਾਂ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :

ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਤਾਂ ਸਿਉਂ ਬਿਪਰੀਤਿ;
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ, ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ।।੧੩।।

ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆ ਕੇ ਬਿਚਾਰੀ;
ਕਹੂੰ ਮਾਰਤ ਅਹਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਨਾਰ ਕੇ ਨਿਕੇਤਿ ਹੋ।।

... ...

ਕਹੂੰ ਧਰਮ ਧਾਮੀ, ਕਹੂੰ ਸਰਬ ਠਉਰ ਗਾਮੀ;
ਕਹੂੰ ਜਤੀ ਕਹੂੰ ਕਾਮੀ, ਕਹੂੰ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਲੇਤ ਹੋ।।

... ...

ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਧਰਮ ਕਹੂੰ, ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਹਰਮ;
ਕਹੂੰ ਕੁਤਸਤਿ ਕੁਕਰਮ ਕਹੂੰ, ਧਰਮ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ।।੧੭।।

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਤੌਰ ਤੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ-ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਸਿਰਜਨ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਲੀਲਾ ਉਸ

ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਜਨ ਅਤੇ ਪਰਲੋ ਦੀ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਨਿਹਿਤ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਹਜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਰੂਪਤਾ ਅਰਥਾਤ 'ਭਗੌਤੀ' ਅਦ੍ਵੈਤਤਾ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਰੂਪ ਬਣ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ 'ਭਗੌਤੀ' ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕੌਤਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਮਨੋਹਰ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਭਾਵਧਾਰਾ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ ਹਨ।

'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ, ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੋਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :

> ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰੱਛਾ ਹਮ ਨੈ।
> ਸਰਬ ਲੋਹ ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮ ਨੈ।
> ਸਰਬ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮ ਨੈ।
> ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਦੀ ਸਦਾ ਰੱਛਿਆ ਹਮ ਨੈ।।੧

'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੀ ਅਸੁਰ-ਨਾਸ਼ਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ 'ਭਗਵਤੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਗਵਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦੋਵੇਂ ਪੱਖ, ਕਾਵਿਮਈ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬੀਰ ਰਸੀ, ਖੜਕੇ-ਦੜਕੇ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਹਨ। ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਕਲਿਯੁਗ ਤਕ ਦੇ ਭਗਵਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਗਵਤੀ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਪੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ :

> ਦਾਮਿਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸਨ, ਸੁਛਬਿ ਨਿਵਾਸਨ, ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਗੂੜ੍ਹ-ਗਤੇ।
> ਰਕਤਾਸੁਰ ਆਚਨ; ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਚਨ; ਨ੍ਰਿਦੈ-ਨਰਾਚਨ, ਧਰਮ-ਬ੍ਰਿਤੇ।
> ਸ੍ਰੋਣਤ ਅਚੰਤੀ, ਅਨਲ ਬਿਵੰਤੀ; ਜੋਗ ਜਯੰਤੀ ਖੜਗਧਰੇ।
> ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ; ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਨ; ਧਰਮ ਕਰੇ।੨੦੫

'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ 272 ਬੰਦ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਰਾਂ ਛੰਦ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਨਿਭਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦ ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ।
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ
ਉਤਾਰਾ[1] ਖਾਸੇ ਦਸਤਖਤ ਕਾ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰੱਛਾ ਹਮ ਨੈ।
ਸਰਬ ਲੋਹ[2] ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮ ਨੈ।।
ਸਰਬ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮ ਨੈ।
ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਦੀ ਸਦਾ ਰੱਛਿਆ ਹਮ ਨੈ।। ੧

ਆਗੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ
ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਚਉਪਈ

ਪ੍ਰਣਵੋ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ।
ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ।।
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਬਗਤਿ[3] ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਲੋਕ ਚਤ੍ਰ ਦਸਿ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।।੧
ਹਸਤਿ ਕੀਟ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ।
ਰਾਵ ਰੰਕ ਜਿਹ ਇਕਸਰ ਜਾਨਾ।
ਅਦ੍ਵੈ[4] ਅਲਖ ਪੁਰਖ ਅਬਿਗਾਮੀ[5]।
ਸਭ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।।੨
ਅਲਖ ਰੂਪ ਅੱਛੈ[6] ਅਨਭੇਖਾ।
ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਿਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਾ।
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਸਭਹੂੰ ਤੇ ਨਿਆਰਾ।
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਕਾਰਾ।।੩
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਾ।
ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤਾ।

---

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਸਤਾਖਰਿਤ ਲਿਖਤ ਦਾ ਉਤਾਰਾ 2. ਸਮੁੱਚਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਫੌਲਾਦੀ ਖੜਗ, ਖੰਡਾ 3. ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ 4. ਅਦੁੱਤੀ, ਬੇਮਿਸਾਲ 5. ਅਵਗਮ ਵਾਲਾ, ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨੀ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰ 6. ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ

ਸਭ ਤੇ ਦੂਰਿ ਸਭਨ ਤੇ ਨੇਰਾ।
ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਜਾਹਿ ਬਸੇਰਾ।।੪
ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਅਨਾਹਦ[7] ਬਾਨੀ।
ਚਰਨ ਸ਼ਰਨਿ ਜਿਹ ਬਸਤ ਭਵਾਨੀ[8]।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਅੰਤੁ ਨਹੀਂ ਪਾਇਓ।
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਮੁਖਚਾਰ ਬਤਾਇਓ।।੫
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਬਨਾਏ।
ਬ੍ਰਹਮ ਰੁੱਦ੍ਰ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ।
ਲੋਕ ਚਤ੍ਰ ਦਸ ਖੇਲ ਰਚਾਇਓ।
ਬਹੁਰਿ ਆਪ ਹੀ ਬੀਚ ਮਿਲਾਇਓ।।੬
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਅਪਾਰਾ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਰਚੇ ਸੁਭਚਾਰਾ[9]।।
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ[10] ਕਹਾਨੀ।
ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੀ।।੭
ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਾ।
ਏਕ ਰੰਗ ਕਾਹੂੰ ਨਹੀਂ ਰਾਤਾ।
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ।
ਸਭਹੂੰ ਸਰਬ ਠੌਰਿ ਪਹਿਚਾਨਾ।।੮
ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਅਨਕਾਲ ਸਰੂਪਾ।
ਅਲਖ ਪੁਰਖ ਅਵਿਗਤਿ ਅਵਧੂਤਾ।
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਜਹਿ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨਾ।
ਅਬਿਗਤਿ ਦੇਵ ਅਛੈ ਅਨ-ਭਰਮਾ।।੯
ਸਭ ਕੋ ਕਾਲ ਸਭਨ ਕੋ ਕਰਤਾ।
ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ।
ਏਕ ਚਿੱਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ੍ਹ ਧਿਆਇਓ।
ਕਾਲ ਫਾਸਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਇਓ।।੧੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।। ਕਬਿੱਤ

ਕਤਹੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇ ਕੈ, ਚੇਤਨਾ ਕੋ ਚਾਰੁ ਕੀਓ,
ਕਤਹੂੰ ਅਚਿੰਤ ਹੁਇ ਕੈ, ਸੋਵਤ ਅਚੇਤ ਹੋ।
ਕਤਹੂੰ ਭਿਖਾਰੀ ਹੁਇ ਕੈ, ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਭੀਖ,
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂ ਦਾਨਿ ਹੁਇ ਕੈ, ਮਾਂਗਿਓ ਧਨ ਦੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂ ਰਾਜਨ ਕੋ, ਦੀਜਤ ਅਨੰਤ ਦਾਨ,

---

7. (ਅਨ ਆਹਤ) ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੋਕਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਪਜੀ ਧੁਨਿ-ਸ਼ਬਦ 8. 'ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ' ਦਾ 'ਤੇਜ' ਸਰੂਪ, 'ਏਕਮਈ', 'ਤੀਨਗੁਣਾ ਸ਼ਕਤੀ', 'ਕੁਦਰਤਿ' 9. ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ 10. ਵਰਤਮਾਨ

ਕਹੂੰ ਮਹਾਂ ਰਾਜਨ ਤੇ, ਛੀਨ ਛਿਤ ਲੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦਿ ਰੀਤਿ ਕਹੂੰ, ਤਾ ਸਿਉਂ ਬਿਪਰੀਤਿ,
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ, ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ।।੧੧
ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਉਰਗ, ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆਧਰ;
ਕਹੂੰ ਭਏ ਕਿੰਨਰ, ਪਿਸਾਚ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਹੋਇ ਕੈ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਕੋ ਗੁਪਤ ਜਪਿਓ,
ਕਹੂੰ ਹੋਇ ਕੈ ਤੁਰਕਾ, ਪੁਕਾਰੇ ਬਾਂਗ ਦੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕਾਬਿ ਹੁਇ ਕੈ, ਪੁਰਾਨ ਕੋ ਪੜ੍ਹਤ ਮਤਿ,
ਕਤਹੂੰ ਕੁਰਾਨ ਕੋ, ਨਿਦਾਨ ਜਾਨ ਲੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉਂ ਬਿਪਰੀਤਿ,
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ,ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ।।੧੨
ਕਹੂੰ ਦੇਵਤਾਨ ਕੇ, ਦਿਵਾਨ ਮੈ ਬਿਰਾਜਮਾਨ,
ਕਹੂੰ ਦਾਨਵਾਨ ਕੋ, ਗੁਮਾਨ ਮਤਿ ਦੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਕੋ, ਮਿਲਤ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਸੀ,
ਕਹੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ, ਛਪਾਇ ਛੀਨ ਲੇਤ ਹੋ।
ਕਤਹੂੰ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰਤ ਹੋ,
ਕਹੂੰ ਨਿਜ ਨਾਰਿ, ਪਰਨਾਰਿ ਕੇ ਨਿਕੇਤਿ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਤਾਂ ਸਿਉਂ ਬਿਪਰੀਤਿ,
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ, ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ।।੧੩
ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆ ਕੇ ਬਿਚਾਰੀ,
ਕਹੂੰ ਮਾਰੁਤ ਅਹਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਨਾਰ ਕੇ ਨਿਕੇਤਿ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਦੇਵਬਾਨੀ, ਕਹੂੰ ਸਾਰਦਾ ਭਵਾਨੀ,
ਕਹੂੰ ਮੰਗਲਾ ਮ੍ਰਿੜਾਨੀ, ਕਹੂੰ ਸਿਆਮ ਕਹੂੰ ਸੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਧਰਮ ਧਾਮੀ ਕਹੂੰ ਸਰਬ ਠਉਰ ਗਾਮੀ,
ਕਹੂੰ ਜਤੀ ਕਹੂੰ ਕਾਮੀ, ਕਹੂੰ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਲੇਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦਿ-ਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉਂ ਬਿਪਰੀਤਿ,
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ।।੧੪
ਕਹੂੰ ਜਟਾਧਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਕੰਠੀ ਧਰੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ,
ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਸਾਧੀ, ਕਹੂੰ ਸਾਧਨਾ ਕਰਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਕਾਨ ਫਾਰੇ ਕਹੂੰ ਡੰਡੀ ਹੁਇ ਪਧਾਰੇ,
ਕਹੂੰ ਫੂਕਿ ਫੂਕਿ, ਪਾਵਨ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪੈ ਧਰਤ ਹੋ।
ਕਤਹੂੰ ਸਿਪਾਹੀ ਹੁਇ ਕੈ, ਸਾਧਤ ਸਿਲਾਹਨ ਕੋ,
ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੁਇਕੈ, ਅਰਿ ਮਾਰਤ ਮਰਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਭੂਮਿ ਭਾਰ ਕੋ, ਉਤਾਰਤ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ;
ਕਹੂੰ ਭਵ ਭੂਤਨ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਭਰਤ ਹੋ।।੧੫
ਕਹੂੰ ਗੀਤ ਨਾਦ ਕੇ, ਨਿਦਾਨ ਕੋ ਬਤਾਵਤ ਹੋ;

ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ, ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਕੇ ਨਿਧਾਨ ਹੋ।
ਕਤਹੂੰ ਪਯੂਖ਼ ਹੁਇ ਕੈ ਪੀਵਤ ਪਿਵਾਵਤ ਹੋ;
ਕਤਹੂੰ ਮਯੂਖ ਊਖ, ਕਹੂੰ ਮਦਿ ਪਾਨਿ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਹੋਇਕੈ, ਮਾਰਤ ਮਵਾਸਨ ਕੋ;
ਕਹੂੰ ਮਹਾਦੇਵ ਦੇਵਤਾਨ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਮਹਾਦੀਨ, ਕਹੂੰ ਦ੍ਰਬ ਕੇ ਅਧੀਨ;
ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ, ਕਹੂੰ ਭੂਮਿ ਕਹੂੰ ਭਾਨੁ ਹੋ।।੧੬
ਕਹੂੰ ਅਕਲੰਕ, ਕਹੂੰ ਮਾਰੂਤ ਮਯੰਕ;
ਕਹੂੰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਜੰਕ, ਕਹੂੰ, ਸੁੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਰ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਧਰਮ ਕਹੂੰ, ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਹਰਮ;
ਕਹੂੰ ਕੁਤਸਿਤ ਕੁਕਰਮ ਕਹੂੰ, ਧਰਮ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਪਉਨ ਹਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆ ਕੇ ਬੀਚਾਰੀ;
ਕਹੂੰ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਨਰ ਕਹੂੰ ਨਾਰਿ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਛਾਲਾ ਧਰੇ ਛੈਲ ਭਾਰੀ;
ਕਹੂੰ ਛਕਵਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਛਲ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ।।੧੭
ਕਹੂੰ ਗੀਤ ਕੇ ਗਵੱਯਾ, ਕਹੂੰ ਬੇਨੁ ਕੇ ਬਜੱਯਾ;
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤ ਕੇ ਨਚੱਯਾ, ਕਹੂੰ ਨਰ ਕੋ ਅਕਾਰ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਾਨੀ, ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕੀ ਕਹਾਨੀ;
ਕਹੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹੂੰ ਰਾਨੀ, ਕਹੂੰ ਨਾਰਿ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਨ ਕੇ ਬਜੱਯਾ, ਕਹੂੰ ਧੇਨ ਕੇ ਚਰੱਯਾ;
ਕਹੂੰ ਲਾਖਨ ਲਵੱਯਾ, ਕਹੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਹੋ।
ਸੁੱਧਤਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੋ, ਕਿ ਸੰਤਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੋ;
ਕਿ ਦਾਤਾ ਮਹਾਂ ਦਾਨਿ ਹੋ, ਕਿ ਨ੍ਰਿਦੋਖੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੋ।।੧੮
ਨਿਰਜੁਰ ਨਿਰੂਪ ਹੋ, ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੋ;
ਕਿ ਭੂਪਨ ਕੇ ਭੂਪ ਹੋ, ਕਿ ਦਾਤਾ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਹੋ।
ਪ੍ਰਾਨ ਕੇ ਬਚੱਯਾ, ਦੂਧ ਪੂਤ ਕੇ ਦਿਵਯਾ;
ਰੋਗ ਸੋਗ ਕੇ ਮਿਟੱਯਾ, ਕਿਧੋ ਮਾਨੀ ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਹੋ।
ਬਿੱਦਿਆ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਹੋ, ਕਿ ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਵਤਾਰ ਹੋ;
ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੀ ਸੂਰਤਿ ਹੋ, ਕਿ ਸੁੱਧਤਾ ਕੀ ਸ਼ਾਨ ਹੋ।
ਜੋਬਨ ਕੇ ਜਾਲ ਹੋ, ਕਿ ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੋ;
ਕਿ ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸੂਲ ਹੋ, ਕਿ ਮਿਤ੍ਰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੋ। ੧੯।
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ-ਬਾਦ, ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆ ਕੋ ਬਿਖਾਦ;
ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਕੇ ਨਿਨਾਦ, ਕਹੂੰ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਬਿੱਦਿਆ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤਿ;
ਕਹੂੰ ਨੀਤਿ ਅਉ ਅਨੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਜ੍ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਗਤ ਹੋ।
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਹੂੰ, ਇਕਾਂਤੀ ਕੋ ਜਾਪ ਕਹੂੰ,

ਤਾਪ ਕੋ ਅਤਾਪ ਕਹੂੰ, ਜੋਗ ਤ ਡਿਗਤ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬਰੁ ਦੇਤ, ਕਹੂੰ ਛਲ ਸੋ ਛਿਨਾਇ ਲੇਤ;
ਸਰਬ ਕਾਲਿ ਸਰਬ ਠੌਰਿ, ਏਕ ਸੇ ਲਗਤ ਹੋ।।੨੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਵੈਯੈ

ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ,
ਦੇਖਿ ਫਿਰਿਓ ਘਰ ਜੋਗਿ ਜਤੀ ਕੇ।
ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ,
ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ।
ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਮਤ,
ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨ ਪਤੀ ਕੇ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂ ਤੇ,
ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ।।੨੧।
ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗਿ,
ਅਨੂਪ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਵਾਰੇ।
ਕੋਟਿ ਤੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੂਦਤ,
ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੋ ਜਾਤ ਨਿਵਾਰੇ।
ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੇ ਭੂਪ ਭਲੀ ਬਿਧਿ,
ਨਿਆਵਤ ਸੀਸ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ।
ਏਤੇ ਭਏ ਤੋ ਕਹਾ ਭਏ ਭੂਪਤਿ,
ਅੰਤ ਕੋ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਂਇ ਪਧਾਰੇ।।੨੨
ਜੀਤ ਫਿਰੇ ਸਭ ਦੇਸ ਦਿਸਾਨ ਕੋ,
ਬਾਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ।
ਗੁੰਜਤ ਗੂੜ੍ਹ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸੁੰਦਰ,
ਹਿੰਸਤ ਹੀ ਹਯ ਰਾਜ ਹਜਾਰੇ।
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਕੇ ਭੂਪਤਿ,
ਕਉਨ ਗਨੈ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ।
ਸ੍ਰੀਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ,
ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ।।੨੩।
ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਨ ਦਇਆ ਦਮ ਦਾਨ,
ਸੁ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਅਨੇਕ ਬਿਸੇਖੇ।
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ,
ਜ਼ਿਮੀਨ ਜ਼ਮਾਨ ਸਬਾਨ ਕੇ ਪੇਖੇ।
ਪਉਨ ਅਹਾਰ ਜਤੀ ਜਤੁਧਾਰਿ,
ਸਬੈ ਸੁਬਿਚਾਰ ਹਜਾਰਕ ਦੇਖੇ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨ ਭੂਪਤਿ,

ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ, ਏਕ ਨ ਲੇਖੈ ।।੨੪
ਸੁੱਧ ਸਿਪਾਹ ਦੁਰੰਤ ਦੁਬਾਹ,
ਸੁ ਸਾਜਿ ਸਨਾਹ ਦੁਰਜਾਨ ਦਲੈਂਗੇ ।
ਭਾਰੀ ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈਂ,
ਕਰਿ ਪਰਬਤ ਪੰਖ ਹਲੈ ਨ ਹਲੈਂਗੇ ।।
ਤੋਰਿ ਅਰੀਨ ਮਰੋਰਿ ਮਵਾਸਨ,
ਮਾਤੇ ਮਤੰਗਨ ਮਾਨ ਮਲੈਂਗੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ,
ਤਿਆਗਿ ਜਹਾਨੁ ਨਿਦਾਨ ਚਲੈਂਗੇ ।।੨੫
ਬੀਰ ਅਪਾਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰ,
ਅਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਭਛੱਯਾ ।
ਤੋਰਤ ਦੇਸ ਮਲਿੰਦ ਮਵਾਸਨ,
ਮਾਤੇ ਗਜਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮਲੱਯਾ ।
ਗਾੜ੍ਹੇ ਗੜ੍ਹਾਨ ਕੋ ਤੋੜਨਹਾਰ,
ਸੁ ਬਾਤਨ ਹੀ ਚਕ ਚਾਰ ਲਵੱਯਾ ।
ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਸਭਕੋ ਸਿਰਨਾਇਕ,
ਜਾਚਕ ਅਨੇਕ ਸੁ ਏਕ ਦਿਵੱਯਾ ।।੨੬
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਨਿਸਾਚਰ,
ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਜਪੈਂਗੇ ।
ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ,
ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈ ਸਭ ਥਾਪ ਥਪੈਂਗੇ ।
ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਤਾਪਨ ਬਾਢਿ ਜੈਤ ਧੁਨਿ,
ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਹੁ ਪੁੰਜ ਖਪੈਂਗੇ ।
ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈਂ ਜਗਿ,
ਸੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਅਵਿਲੋਕਿ ਚਪੈਂਗੇ ।।੨੭।
ਮਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਨਰਾਧਿਪ,
ਜੌਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕੋ ਰਾਜੁ ਕਰੈਂਗੇ ।
ਕੋਟਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਗਜਾਦਿਕ ਦਾਨ,
ਅਨੇਕ ਸੁਅੰਬਰ ਸਾਜਿ ਬਰੈਂਗੇ ।
ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸੁਰ ਬਿਸਨੁ ਸਚੀ ਪਤਿ,
ਅੰਤਿ ਫਸੇ ਜਮ-ਫਾਸਿ ਪਰੈਂਗੇ ।
ਜੋ ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ ਹੈਂ,
ਪਗ ਤੇ ਨਰ ਫੇਰਿ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਂਗੇ ।।੨੮
ਕਹਾ ਭਯੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦਕੈ,
ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਬਕ-ਧਯਾਨ ਲਗਾਇਓ ।
ਨ੍ਹਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ,

ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ।
ਧਾਮ ਕੀਓ ਬਿਖਿਆਨ ਸ ਬੈਠ ਕੈ
ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੋ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ।
ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ,
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ।।੨੯
ਕਾਹੂੰ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਿਓ ਸਿਰਿ,
ਕਾਹੂੰ ਲੈ ਲਿੰਗੁ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ।
ਕਾਹੂੰ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ,
ਕਾਹੂੰ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਓ।
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ,
ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੌ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ।
ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗੁ,
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ।।੩੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।। ਤੋਮਰ ਛੰਦ

ਹਰਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ। ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਅਪਾਰ। ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਉਦਾਰ।।੩੧
ਅਨਭਿੱਜ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ। ਸਭ ਜਗਤ ਭਗਤ ਮਹੰਤ।
ਜਸ ਤਿਲਕ ਭੂ ਭ੍ਰਿਤ ਭਾਨੁ। ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ।।੩੨
ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਅਪਾਰ। ਸਭ ਲੋਕ ਸੋਕ ਬਿਦਾਰ।
ਕਲ ਕਾਲ ਕਰਮ ਬਿਹੀਨ। ਸਭ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨ।। ੩੩
ਅਨਖੰਡ ਅਤੁੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪ। ਸਭ ਥਾਪਿਓ ਜਿਹ ਥਾਪ।
ਅਨਖੇਦ ਭੇਦ ਅਛੇਦ। ਮੁਖਚਾਰ ਗਾਵਤ ਬੇਦ।।੩੪
ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨਿਗਮ ਕਹੰਤ। ਮੁਖ ਚਾਰ ਬਕਤ ਬਿਅੰਤ।
ਅਨਭਿੱਜ ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਤਾਪ। ਅਨਖੰਡ ਅਮਿਤ ਅਥਾਪ।।੩੫
ਜਿਹ ਕੀਨ ਜਗਤ ਪਸਾਰ। ਰਚਿਓ ਬਿਚਾਰਿ ਬਿਚਾਰਿ।
ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਅਖੰਡ। ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਚੰਡ।।੩੬
ਜਿਹ ਅੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ। ਕੀਨੇ ਸੁ ਚੌਦਹ ਖੰਡ।
ਸਭ ਕੀਨ ਜਗਤ ਪਸਾਰ। ਅਬਿਯਕਤ ਰੂਪ ਉਦਾਰ।।੩੭
ਜਿਹ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪਾਰ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸਨ ਬਿਚਾਰ।
ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਸੂਲ। ਬਿਨ ਭਗਤਿ ਕੋ ਨ ਕਬੂਲ।।੩੮
ਕਈ ਸਿੰਧ ਬਿੰਧ ਨਗਿੰਦ੍ਰ। ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਫਨਿੰਦ੍ਰ।
ਕਈ ਦੇਵਿ ਆਦਿ ਕਮਾਰਿ। ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ।।੩੯
ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਰ-ਬਹਾਰ। ਕਈ ਬੇਦ ਅਉ ਮੁਖਚਾਰ।
ਕਈ ਰੁੱਦ੍ਰ ਛੁੱਦ੍ਰ ਸਰੂਪ। ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਨੂਪ। ।੪੦
ਕਈ ਕੋਕ ਕਾਬਿ ਭਣੰਤ। ਕਈ ਬੇਦ ਭੇਦ ਕਹੰਤ।

ਕਈ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਖਾਨ। ਕਹੂੰ ਕਥਤ ਹੀ ਸੁ ਪਰਾਨ।।੪੧
ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰੰਤ। ਕਈ ਉਰਧ ਤਾਪ ਦਰੰਤ।
ਕਈ ਉਰਧ-ਬਾਹੁ ਸੰਨਿਆਸ। ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਭੇਸ ਉਦਾਸ।।੪੨
ਕਹੂੰ ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਕਰੰਤ। ਕਹੂੰ ਪਉਨ-ਅਹਾਰ ਦੁਰੰਤ।
ਕਹੂੰ ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਅਪਾਰ। ਕਹੂੰ ਜੱਗ ਕਰਮ ਉਦਾਰ।।੪੩
ਕਹੂੰ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਅਨੂਪ। ਕਹੂੰ ਨਿਆਇ ਰਾਜ ਬਿਭੂਤ।
ਕਹੂੰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਰੀਤਿ। ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਸਿਉਂ ਬਿਪ੍ਰੀਤਿ।।੪੪
ਕਈ ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ ਫਿਰੰਤ। ਕਈ ਏਕ ਠੌਰ ਇਸਥੰਤ।
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਜਲ ਮਹਿ ਜਾਪ। ਕਹੂੰ ਸਹਤ ਤਨ ਪਰ ਤਾਪ।। ੪੫
ਕਹੂੰ ਬਾਸ ਬਨਹਿ ਕਰੰਤ। ਕਹੂੰ ਤਾਪ ਤਨਹਿ ਸਹੰਤ।
ਕਹੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਅਪਾਰ। ਕਹੂੰ ਰਾਜ-ਰੀਤਿ ਉਦਾਰ।।੪੬
ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਰਹਤ ਅਭਰਮ। ਕਹੂੰ ਕਰਮ ਕਰਤ ਅਕਰਮ।
ਕਹੂੰ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ। ਕਹੂੰ ਨੀਤਿ-ਰਾਜ ਅਨੂਪ।।੪੭
ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਸੋਗ ਬਿਹੀਨ। ਕਹੂੰ ਏਕ ਭਗਤਿ ਅਧੀਨ।
ਕਹੂੰ ਰੰਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰ। ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਅਵਤਾਰ।।੪੮
ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਰਟੰਤ। ਕਈ ਸੇਖ ਨਾਮ ਉਚਰੰਤ।
ਬੈਰਾਗਿ ਕਹੂੰ ਸਨਿਆਸਿ ਕਹੂੰ ਫਿਰਤ ਰੂਪ ਉਦਾਸਿ।।੪੯
ਸਭ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਜਾਨ ਸਭ ਧਰਮ ਨਿਹਫਲ ਮਾਨ।
ਬਿਨੁ ਏਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ। ਸਭ ਕਰਮ, ਭਰਮ ਬਿਚਾਰ।।੫੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਲਘੁਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਜਲੇ ਹਰੀ। ਥਲੇ ਹਰੀ। ਉਰੇ ਹਰੀ। ਬਨੇ ਹਰੀ। ੫੧।
ਗਿਰੇ ਹਰੀ। ਗੁਫੇ ਹਰੀ। ਛਿਤੇ ਹਰੀ। ਨਭੇ ਹਰੀ। ੫੨।
ਈਹਾਂ ਹਰੀ। ਊਹਾਂ ਹਰੀ। ਜ਼ਿਮੀ ਹਰੀ। ਜਮਾਂ ਹਰੀ। ੫੩।
ਅਲੇਖ ਹਰੀ। ਅਭੇਖ ਹਰੀ। ਅਦੋਖ ਹਰੀ। ਅਦ੍ਵੈਖ ਹਰੀ। ੫੪।
ਅਕਾਲ ਹਰੀ। ਅਪਾਲ ਹਰੀ। ਅਛੇਦ ਹਰੀ। ਅਭੇਦ ਹਰੀ। ੫੫।
ਅਜੰਤ੍ਰ ਹਰੀ। ਅਮੰਤ੍ਰ ਹਰੀ। ਸੁਤੇਜ ਹਰੀ। ਅਤੰਤ੍ਰ ਹਰੀ। ੫੬।
ਅਜਾਤਿ ਹਰੀ। ਅਪਾਤਿ ਹਰੀ। ਅਮਿੱਤ੍ਰ ਹਰੀ। ਅਮਾਤ ਹਰੀ। ੫੭।
ਅਰੋਗ ਹਰੀ। ਅਸੋਗ ਹਰੀ। ਅਭਰਮ ਹਰੀ। ਅਕਰਮ ਹਰੀ। ੫੮।
ਅਜੈ ਹਰੀ। ਅਭੈ ਹਰੀ। ਅਭੇਦ ਹਰੀ। ਅਛੇਦ ਰਹੀ। ੫੯।
ਅਖੰਡ ਹਰੀ। ਅਭੰਡ ਹਰੀ। ਅਡੰਡ ਹਰੀ। ਪ੍ਰਚੰਡ ਹਰੀ। ੬੦।
ਅਤੇਵ ਹਰੀ। ਅਭੇਵ ਹਰੀ। ਅਜੇਵ ਹਰੀ। ਅਛੇਵ ਹਰੀ। ੬੧।
ਭਜ ਹਰੀ। ਥਪੇ ਹਰੀ। ਤਪੇ ਹਰੀ। ਜਪੇ ਹਰੀ। ੬੨।
ਜਲਸ ਤੁਹੀ। ਥਲਸ ਤੁਹੀ। ਨਦਿਸ ਤੁਹੀ। ਨਦਸ ਤੁਹੀ। ੬੩।
ਬ੍ਰਿਛਸ ਤੁਹੀ। ਪਤਸ ਤੁਹੀ। ਛਿਤਸ ਤੁਹੀ। ਉਰਧਸ ਤੁਹੀ। ੬੪।

ਭਜਸ ਤੁਅੰ। ਭਜਸ ਤੁਅੰ। ਰਟਸ ਤੁਅੰ। ਠਟਸ ਤੁਅੰ। ੬੫।
ਜ਼ਿਮੀ ਤੁਹੀ। ਜਮਾਂ ਤੁਹੀ। ਮਕੀਂ ਤੁਹੀ। ਮਕਾਂ ਤੁਹੀ। ੬੬।
ਅਭੂ ਤੁਹੀ। ਅਭੈ ਤੁਹੀ। ਅਛੂ ਤੁਹੀ। ਅਛੈ ਤੁਹੀ। ੬੭।
ਜਤਸ ਤੁਹੀ। ਬ੍ਰਤਸ ਤੁਹੀ। ਗਤਸ ਤੁਹੀ। ਮਤਸ ਤੁਹੀ। ੬੮।
ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ੬੯।
ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ। ੭੦।

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਬਿੱਤ

ਖੂਕ ਮਲਹਾਰੀ, ਗਜ ਗਦਹਾ ਬਿਭੂਤ ਧਾਰੀ;
ਗਿਦੂਆ ਮਸਾਨ ਬਾਸ, ਕਰਿਓਈ ਕਰਤ ਹੈ।
ਘੂਘੂ ਮਟਬਾਸੀ, ਲਗੇ ਡੋਲਤ ਉਦਾਸੀ ਮ੍ਰਿਗ;
ਤਰਵਰ ਸਦੀਵ ਮੋਨ ਸਾਧੇ ਈ ਮਰਤ ਹੈ।
ਬਿੰਦ ਕੇ ਸਧੱਯਾ, ਤਾਹਿ ਹੀਜ ਕੀ ਬਡੱਯਾ ਦੇਤ;
ਬੰਦਰਾ ਸਦੀਵ ਪਾਂਇ ਨਾਂਗੇ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈ।
ਅੰਗਨਾ ਅਧੀਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈਂ ਪ੍ਰਬੀਨ;
ਏਕ ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਛੀਨ ਕੈਸੇ ਕੈ ਤਰਤ ਹੈ॥੭੧
ਭੂਤ ਬਨਚਾਰੀ, ਛਿਤ-ਛਉਨਾ ਸਭੈ ਦੁਧਾਧਾਰੀ;
ਪਉਨ ਕੇ ਅਹਾਰੀ, ਸੁ ਭੁਜੰਗ ਜਾਨੀਅਤੁ ਹੈਂ।
ਤ੍ਰਿਣ ਕੇ ਭਛੱਯਾ, ਧਨ ਲੋਕ ਕੇ ਤਜੱਯਾ;
ਤੇ ਤੋ ਗਊਅਨ ਕੇ ਜੱਯਾ, ਬ੍ਰਿਖ-ਭਯਾ ਮਾਨੀਅਤੁ ਹੈਂ।
ਨਭ ਕੇ ਉਡੱਯਾ, ਤਾਹਿ ਪੰਛੀ ਕੀ ਬਡੱਯਾ ਦੇਤ;
ਬਗੁਲਾ, ਬਿੜਾਲ ਬ੍ਰਿਕ ਧਿਆਨੀ ਠਾਨੀਅਤੁ ਹੈਂ।
ਜੇਤੋ ਬਡੇ ਗਿਆਨੀ, ਤਿਨੋ ਜਾਨੀ ਪੈ ਬਖਾਨੀ ਨਾਹਿ;
ਐਸੇ ਨ ਪ੍ਰਪੰਚ ਮਨਿ ਭੂਲਿ ਆਨੀਅਤੁ ਹੈ॥੭੨
ਭੂਮਿ ਕੇ ਬਸੱਯਾ, ਤਾਹਿ ਭੂਚਰੀ ਕੇ ਜੱਯਾ ਕਹੈ;
ਨਭ ਕੇ ਉਡੱਯਾ, ਸੋ ਚਿਰੱਯਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ।
ਫਲ ਕੇ ਭਛੱਯਾ, ਤਾਹਿ ਬਾਂਦਰੀ ਕੇ ਜੱਯਾ ਕਹੈਂ;
ਆਦਿਸ ਫਿਰੱਯਾ, ਤੇ ਤੋ ਭੂਤ ਕੈ ਪਛਾਨੀਐ।
ਜਲ ਕੇ ਤਰੱਯਾ ਕੋ, ਗੰਗੇਰੀ ਸੀ ਕਹਤ ਜਗ;
ਆਗ ਕੇ ਭਛੱਯਾ, ਸੋ ਚਕੋਰ ਸਮ ਮਾਨੀਐ।
ਸੂਰਜ ਸਿਵੱਯਾ ਤਾਹਿ ਕਉਲ ਕੀ ਬਡੱਯਾ ਦੇਤ;
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਿਵੱਯਾ ਕੋ, ਕਵੀ, ਕੈ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥੭੩
'ਨਾਰਾਇਣ' ਕੱਛ ਮੱਛ, ਤੇਂਦੂਆ ਕਹਤ ਸਭ;
ਕਉਲਨਾਭਿ ਕਉਲ ਜਿਹ ਤਾਲ ਮੇ ਰਹਤ ਹੈ।
ਗੋਪੀਨਾਥ-ਗੂਜਰ ਗੋਪਾਲ ਸਭੈ ਧੇਨਚਾਰੀ;

ਰਿਖੀਕੇਸ ਨਾਮ ਕੈ, ਮਹੰਤ ਲਹੀਅਤ ਹੈਂ।
ਮਾਧਵ ਭਵਰ ਔ ਅਟੇਰੂ ਕੋ ਕਨੱਯਾ ਨਾਮ;
ਕੰਸ ਕੋ ਬਧੱਯਾ ਜਮਦੂਤ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ।
ਮੂੜ੍ਹ ਰੂੜ੍ਹਿ ਪੀਟਤ, ਨ ਗੂੜ੍ਹਤਾ ਕੋ ਭੇਦ ਪਾਵੈਂ;
ਪੂਜਤ ਨ ਤਾਹਿ, ਜਾ ਕੇ ਰਾਖੇ ਰਹੀਅਤੁ ਹੈਂ। ੭੪।
ਬਿਸ੍ਵਪਾਲ ਜਗਤ ਕਾਲ, ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਬੈਰੀ ਸਾਲ;
ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ, ਜਮ ਜਾਲ ਤੇ ਰਹਤੁ ਹੈਂ।
ਜੋਗੀ ਜਟਾਧਾਰੀ, ਸਤੀ ਸਾਰੇ ਬਡੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ;
ਧਿਆਨ ਕਾਜ ਭੂਖ, ਪਿਆਸ ਦੇਹ ਪੈ ਸਹਤ ਹੈ।
ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਜਲ ਹੋਮ, ਪਾਵਕ ਪਵਨ ਹੋਮ;
ਅਧੋ-ਮੁਖ ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੇ ਨ ਬਹਤ ਹੈਂ।
ਮਾਨਵ ਫਨਿੰਦ ਦੇਵ, ਦਾਨਵ ਨ ਪਾਵੈਂ ਭੇਦ;
ਬੇਦ ਔ ਕਤੇਬ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕੈ ਕਹਤ ਹੈਂ।।੭੫
ਨਾਚਤ ਫਿਰਤ ਮੋਰ, ਬਾਦਰ ਕਰਤ ਘੋਰ;
ਦਾਮਿਨੀ ਅਨੇਕ ਭਾਉ, ਕਰਿਓ ਈ ਕਰਤ ਹੈਂ।
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਸੀਤਲ, ਨ ਸੂਰਜ ਤੇ ਤਪਤ ਤੇਜ;
ਇੰਦ੍ਰ ਸੌਂ ਨ ਰਾਜਾ, ਭਵ ਭੂਮਿ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈਂ।
ਸ਼ਿਵ ਸੇ ਤਪੱਸੀ ਆਦਿ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੇ ਨ ਬੇਦਚਾਰੀ;
ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਸੀ, ਤਪੱਸਿਆ ਨ ਅਨਤ ਹੈਂ।
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਅਧੀਨ;
ਸਦਾ ਜੁੰਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ, ਫਿਰਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈ।।੭੬
ਏਕ ਸਿਵ ਭਏ, ਏਕ ਗਏ ਏਕ ਫੇਰ ਭਏ;
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ, ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈਂ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਰੁ ਬਿਸਨੁ ਕੇਤੇ, ਬੇਦ ਔ ਪੁਰਾਨ ਕੇਤੇ;
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੂਹਨ ਕੇ, ਹੁਇ ਹੁਇ ਬਿਤਏ ਹੈਂ।
ਮੋਨਦੀ ਮਦਾਰ ਕੇਤੇ, ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕੇਤੇ;
ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਕੇਤੇ, ਕਾਲਬਸਿ ਭਏ ਹੈਂ।
ਪੀਰ ਔ ਪਿਕਾਂਬਰ ਕੇਤੇ, ਗਨੇ ਨ ਪਰਤ ਏਤੇ;
ਭੂਮਿ ਹੀ ਤੇ ਹੁਇ ਕੈ, ਫੇਰਿ ਭੂਮਿ ਹੀ ਮਿਲਏ ਹੈਂ। ੭੭।
ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਬਡੇ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ;
ਛਤ੍ਰ ਹੀ ਕੀ ਛਾਇਆ ਕਈ ਕੋਸ ਲੌ ਚਲਤ ਹੈਂ।
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੇ, ਦਾਬਤਿ ਫਿਰਤਿ ਦੇਸ;
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੇ ਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦਲਤੁ ਹੈਂ।
ਮਾਨ ਸੇ ਮਹੀਪ, ਅਉ ਦਿਲੀਪ ਕੈਸੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ;
ਬਡੋ ਅਭਿਮਾਨ, ਭੁਜ ਦੰਡ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈਂ।
ਦਾਰਾ ਸੇ ਦਲੀਸਰ ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੇ ਮਾਨਧਾਰੀ

ਭੋਗਿ ਭੋਗਿ ਰਸਿ, ਅੰਤਿ ਭੂਮਿ ਮੈ ਮਿਲਤ ਹੈਂ। ੭੮।
ਸਿਜਦੇ ਕਰੇ ਅਨੇਕ, ਤੋਪਚੀ ਕਪਟ ਭੇਸ,
ਪੋਸਤੀ ਅਨੇਕ ਦਾ, ਨਿਵਾਵਤ ਹੈ ਸੀਸ ਕੋ।
ਕਹਾ ਭਇਓ ਮੱਲ, ਜੌ ਪੈ ਕਾਢਤ ਅਨੇਕ ਡੰਡ;
ਸੋ ਤੋ ਨ ਡੰਡੌਤ ਅਸਟਾਂਗ ਅਥਿਤੀਸ ਕੌ।
ਕਹਾ ਭਇਓ ਰੋਗੀ, ਜੋ ਪੈ ਡਾਰਯੋ ਰਹਯੋ ਉਰਧ ਮੁਖਿ;
ਮਨ ਤੇ ਨ ਮੂੰਡ, ਨਿਹੁਰਾਯੋ ਆਦਿ ਈਸ ਕੌ।
ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ, ਸਦਾ ਦਾਮਨਾ ਪ੍ਰਬੀਨ;
ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ, ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੋ।।੭੯
ਸੀਸ ਪਟਕਤ, ਜਾਕੇ ਕਾਨ ਮੈਂ ਖਜੂਰਾ ਧਸੈ;
ਮੂੰਡ ਛਟਕਤ, ਮਿਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੂੰ ਕੇ ਸੋਕ ਸੋਂ।
ਆਕ ਕੋ ਚਰੱਯਾ, ਫਲ ਫੂਲ ਕੋ ਭਛੱਯਾ,
ਸਦਾ ਬਨ ਕੋ ਭ੍ਰਮੱਯਾ ਅਉਰ ਦੂਸਰੋ ਨ ਬੋਕ ਸੋਂ,
ਕਹਾ ਭਯੋ ਭੇਡ, ਜਉ ਘਸਤ ਸੀਸ ਬ੍ਰਿਛਨ ਸੋਂ;
ਮਾਟੀ ਕੇ ਭਛੱਯਾ, ਬੋਲ ਪੂਛ ਲੀਜੈ ਜੋਕ ਸੋਂ।
ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ;
ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ, ਕੈਸੇ ਭੇਟੈ ਪਰਲੋਕ ਸੋ। ੮੦।
ਨਾਚਿਓ ਈ ਕਰਤ ਮੋਰ, ਦਾਦਰ ਕਰਤ ਸੋਰ,
ਸਦਾ ਘਨਘੋਰ, ਘਨ ਕਰਿਓ ਈ ਕਰਤ ਹੈਂ।
ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੇ, ਸਦਾ ਬਨ ਮੈ ਰਹਤ ਬ੍ਰਿਛ,
ਫੂਕਿ ਫੂਕਿ ਪਾਂਵ, ਭੂਮਿ ਸ੍ਰਾਵਗ ਧਰਤ ਹੈਂ।
ਪਾਹਨ ਅਨੇਕ ਜੁਗ, ਏਕ ਠਉਰ ਬਾਸੁ ਕਰੈਂ;
ਕਾਗ ਅਉਰ ਚੀਲ, ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ ਬਿਚਰਤ ਹੈਂ।
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਮੈ ਨ ਹੂਜੈ ਲੀਨ;
ਭਾਵਨਾ ਯਕੀਨ ਦੀਨ ਕੈਸੇ ਕੈ ਤਰਤ ਹੈ।।੮੧
ਜੈਸੇ ਏਕ ਸ੍ਵਾਂਗੀ, ਕਹੂੰ ਜੋਗੀਆ ਬੈਰਾਗੀ ਬਨੈ,
ਕਹੂੰ ਸਨਿਆਸਿ ਭੇਸ, ਬਨ ਕੈ ਦਿਖਾਵਈ।
ਕਹੂੰ ਪਉਨਹਾਰੀ ਕਹੂੰ ਬੈਠੇ ਲਾਇ ਤਾਰੀ;
ਕਹੂੰ ਲੋਭ ਕੀ ਖੁਮਾਰੀ, ਸੋਂ ਅਨੇਕ ਗੁਨ ਗਾਵਈ।
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਪੈ ਲਗਾਵੈ ਬਾਰੀ।
ਕਹੂੰ ਡੰਡਧਾਰੀ, ਹੁਇ ਕੈ ਲੋਗਨ ਭ੍ਰਮਾਵਈ।
ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ, ਪਰਿਓ ਨਾਚਤ ਹੈ ਨਾਚਨ ਸੋਂ,
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ, ਕੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਪਾਵਈ।।੮੨
ਪੰਚ ਬਾਰ ਗੀਦਰ, ਪੁਕਾਰੇ ਪਰੇ ਸੀਤ ਕਾਲ
ਕੁੰਚਰ ਅਉ ਗਦਾਹਾ, ਅਨੇਕ ਦਾ ਪੁਕਾਰ ਹੀ।

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਪੈ, ਕਲਵੱਤ੍ਰ ਲੀਓ ਕਾਸੀ ਬੀਚ;
ਚੀਰਿ ਚੀਰਿ ਚੋਰਟਾ, ਕੁਠਾਰਨ ਸੋ ਮਾਰਹੀ।
ਕਹਾ ਭਇਓ ਫਾਸੀ ਡਾਰਿ, ਬੂਡਿਓ ਜੜ੍ਹ ਗੰਗਧਾਰਿ;
ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਫਾਸਿ, ਠਗ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਡਾਰਹੀਂ।
ਡੂਬੇ ਨਰਕ ਧਾਰਿ, ਮੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਨਾ ਬਿਚਾਰ;
ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ, ਕੈਸੇ ਗਿਆਨ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਹੀਂ।।੮੩
ਤਾਪ ਕੇ ਸਹੇ ਤੇ, ਜੋ ਪੈ ਪਾਈਐ ਅਤਾਪ ਨਾਥ;
ਤਾਮਨਾ ਅਨੇਕ, ਤਨ ਘਾਇਲ ਸਹਤ ਹੈਂ।
ਜਾਪ ਕੇ ਕੀਏ ਤੇ, ਜੋ ਪੈ ਪਾਯਤ ਅਜਾਪ ਦੇਵ;
ਪੂਦਨਾ ਸਦੀਵ, ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਉਚਰਤ ਹੈਂ।
ਨਭ ਕੇ ਉਡੇ ਤੇ, ਜੋ ਪੈ ਨਾਰਾਇਣ ਪਾਈਯਤ;
ਅਨਲ ਅਕਾਸ ਪੰਛੀ, ਡੋਲਬੋ ਕਰਤ ਹੈਂ।
ਆਗ ਮੈ ਜਰੇ ਤੇ ਗਤਿ, ਰਾਂਡ ਕੀ ਪਰਤ ਕਰਿ;
ਪਤਾਲ ਕੇ ਬਾਸੀ, ਕਿਉਂ ਭੁਜੰਗ ਨ ਤਰਤ ਹੈ।।੮੪
ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ;
ਕੋਊ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕੋਊ ਜਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ, ਰਾਫਿਜ਼ੀ[11] ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫ਼ੀ[12];
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ।
ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ, ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਹੀਮ ਓਈ;
ਦੂਸਰੋ ਨਾ ਭੇਦ ਕੋਈ, ਭੂਲਿ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ।
ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ, ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ;
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ, ਏਕੈ ਜੋਤਿ ਜਾਨਬੋ।।੮੫
ਦੇਹੁਰਾ[13] ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ਼ ਓਈ;
ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ, ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ।
ਦੇਵਤਾ ਅਦੇਵ, ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ;
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ, ਭੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ।
ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ, ਏਕੈ ਦੇਹ ਏਕੈ ਬਾਨ[14];
ਖਾਕ[15] ਬਾਦ[16] ਆਤਿਸ਼[17], ਔ ਆਬ[18] ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ।
ਅੱਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ, ਪੁਰਾਨ ਅਉ ਕੁਰਾਨ ਓਈ;
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ, ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਉ ਹੈ।।੮੬

11 ਤਿਆਗੀ, ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਹੁ ਯਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਦੀ ਸੱਤਾ ਮਾਨਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਹਜਰਤ ਅਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ- 'ਸੀਅ੍ਹਾ' ਮੁਸਲਮਾਨ 12 ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ 13 ਧਰਮਸਾਲਾ, ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਵਾਸਤੇ ਬਣੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ 14 (+) ਬਣਾਵਟ (++) ਸੁਭਾਉ, ਆਦਤ 15 ਮਿੱਟੀ 16 ਪਉਣ, ਹਵਾ 17 ਅੱਗ ਅਗਨੀ 18 ਪਾਣੀ ਜਲ

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੂਕਾ ਕੋਟਿ ਆਗ ਉਠੈਂ;
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੁਇ ਕੈ ਫੇਰਿ ਆਗ ਮੈਂ ਮਿਲਾਹਿਂਗੇ।
ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੂਰਿ ਤੇ, ਅਨੇਕ ਧੂਰਿ ਪੂਰਤ ਹੈਂ;
ਧੂਰਿ ਕੇ ਕਨੂਕਾ ਫੇਰ, ਧੂਰਿ ਹੀ ਸਮਾਹਿਂਗੇ।
ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ, ਤਰੰਗ ਕੋਟਿ ਉਪਜਤ ਹੈਂ;
ਪਾਨਿ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਬੈ, ਪਾਨਿ ਹੀ ਕਹਾਹਿਂਗੇ।
ਤੈਸੇ ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ ਤੇ, ਅਭੂਤ[19] ਭੂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ;
ਤਾ ਹੀ ਤੇ ਉਪਜਿ ਸਬੈ, ਤਾਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਹਿਂਗੇ। ੮੭।
ਕੇਤੇ ਕੱਛ ਮੱਛ ਕੇਤੇ, ਉਨ ਕਉ ਕਰਤ ਭੱਛ;
ਕੇਤੇ ਅੱਛ[20] ਵੱਛ[21] ਹੁਇ ਸਪੱਛ[22] ਉਡ ਜਾਹਿਂਗੇ।
ਕੇਤੇ ਨਭ ਬੀਚ, ਅੱਛ ਪੱਛ ਕਉ ਕਰੈਂਗੇ ਭੱਛ;
ਕੇਤਕ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੁਇ, ਪਚਾਇ ਖਾਇ ਜਾਹਿਂਗੇ।
ਜਲ ਕਹਾ, ਥਲ ਕਹਾ, ਗਗਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕਹਾ;
ਕਾਲ ਕੇ ਬਨਾਏ ਸਬੈ, ਕਾਲ ਹੀ ਚਬਾਹਿਂਗੇ।
ਤੇਜ ਜਿਉ ਅਤੇਜ ਮੈ, ਅਤੇਜ ਜੈਸੇ ਤੇਜ ਲੀਨ;
ਤਾ ਹੀ ਤੇ ਉਪਜਿ ਸਬੈ, ਤਾ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਹਿਂਗੇ।।੮੮
ਕੂਕਤ ਫਿਰਤ ਕੇਤੇ, ਰੋਵਤ ਮਰਤ ਕੇਤੇ;
ਜਲ ਮੈ ਡੁਬਤ ਕੇਤੇ ਆਗ ਮੈ ਜਰਤ ਹੈਂ।
ਕੇਤੇ ਗੰਗਬਾਸੀ, ਕੇਤੇ ਮਦੀਨਾ ਮੱਕਾ ਨਿਵਾਸੀ;
ਕੇਤਕ ਉਦਾਸੀ ਕੇ ਭ੍ਰਮਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈਂ।
ਕਰਵਤ ਸਹਤ ਕੇਤੇ, ਭੂਮਿ ਮੈ ਗਡਤ ਕੇਤੇ;
ਸੂਆ ਪੈ ਚੜ੍ਹਤ ਕੇਤੇ, ਦੂਖ ਕਉ ਭਰਤ ਹੈਂ।
ਗੈਨ ਮੈ ਉਡਤ ਕੇਤੇ, ਜਲ ਮੈ ਰਹਤ ਕੇਤੇ;
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਜ਼ਕਿ ਜਾਰੇ ਈ ਮਰਤ ਹੈਂ।।੮੯
ਸੋਧਿ ਹਾਰੇ ਦੇਵਤਾ, ਬਿਰੋਧ ਹਾਰੇ ਦਾਨੋ ਬਡੇ;
ਬੋਧਿ ਹਾਰੇ ਬੋਧਕ, ਪ੍ਰਬੋਧਿ ਹਾਰੇ ਜਾਪਸੀ।
ਘਸਿ ਹਾਰੇ ਚੰਦਨ, ਲਗਾਇ ਹਾਰੇ ਚੋਆ ਚਾਰੁ;
ਪੂਜਿ ਹਾਰੇ ਪਾਹਨ, ਚਢਾਇ ਹਾਰੇ ਲਾਪਸੀ।
ਗਾਹਿ ਹਾਰੇ ਗੋਰਨ, ਮਨਾਇ ਹਾਰੇ ਮੜ੍ਹੀ ਮੱਟ;
ਲੀਪ ਹਾਰੇ ਭੀਤਨ, ਲਗਾਇ ਹਾਰੇ ਛਾਪਸੀ।
ਗਾਇ ਹਾਰੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਜਾਏ ਹਾਰੇ ਕਿੰਨਰ ਸਭ;
ਪਚਿ ਹਾਰੇ ਪੰਡਿਤ ਤਪੰਤਿ ਹਾਰੇ ਤਾਪਸੀ।।੯੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।। ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

---

19 ਤੱਤਾਂ ਤੇ ਰਹਿਤ ਜੀਵ ਸਥਾ। ਪ੍ਰਾਣੀ 20 ਅੱਛੇ ਤਕੜੇ 21 ਬੱਚੇ 22 ਖੰਭਾਂ [illegible]

ਨ ਰਾਗੰ ਨ ਰੰਗੰ, ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।
ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਕ੍ਰੋਹੰ, ਨ ਦ੍ਰੋਹੰ ਨ ਦ੍ਵੈਖੰ।
ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ, ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਜਾਤੰ।
ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ ਨ ਸੱਤ੍ਰੰ, ਨ ਪਿੱਤ੍ਰ ਨ ਮਾਤੰ।।੯੧
ਨੇ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ, ਨ ਕਾਮੰ ਨ ਧਾਮੰ।
ਨ ਪੁੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ, ਨ ਸੱਤ੍ਰੰ ਨ ਭਾਮੰ।
ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ, ਅਜੋਨੀ ਸਰੂਪੰ।
ਸਦਾ ਸਿੱਧਿ ਦਾ ਬੁੱਧਿ ਦਾ ਬ੍ਰਿਧਿ ਰੂਪੰ।।੯੨
ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਜਾਈ, ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ।
ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾ ਕੋ, ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ।
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ, ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ।
ਕਹਾ ਕੈ ਬਖਾਨੋ, ਕਹੈ ਮੋਨ ਆਵੈ।।੯੩
ਨ ਰੋਗੰ ਨ ਸੋਗੰ, ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਮਾਤੰ।
ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ, ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਜਾਤੰ।
ਅਦ੍ਵੈਖੰ ਅਭੇਖੰ, ਅਜੋਨੀ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ, ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ।।੯੪
ਪਰੇਅੰ ਪਰਾ, ਪਰਮ ਪ੍ਰੱਗਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।
ਅਛੇਦੰ ਅਛੈ, ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਪਾਤੰ, ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੰਗੇ।
ਨਮੋ ਆਦਿ ਅਭੰਗੇ, ਨਮੋ ਆਦਿ ਅਭੰਗੇ।।੯੫
ਕਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੇ, ਕੀਟ ਕੋਟੈ ਉਪਾਏ।
ਉਸਾਰੇ ਗੜ੍ਹੇ, ਫੇਰਿ ਮੇਟੇ ਬਨਾਏ।
ਅਗਾਧੇ ਅਭੈ, ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਪਰੇਅੰ ਪਰਾ, ਪਰਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।।੯੬
ਨ ਆਧੰ ਨ ਬਿਆਧੰ, ਅਗਾਧੰ ਸਰੂਪੇ।
ਅਖੰਡਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਆਦਿ ਅੱਛੇ ਬਿਭੂਤੇ।
ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਮਰਨੰ, ਨ ਬਰਨੰ ਨ ਬਿਆਧੇ।
ਅਖੰਡੇ ਪ੍ਰਚੰਡੇ, ਅਦੰਡੇ ਅਸਾਧੇ।।੯੭
ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗ੍ਰੇਹੰ, ਸਨੇਹੰ ਸਨਾਥੇ।
ਉਦੰਡੇ ਅਮੰਡੇ, ਪ੍ਰਚੰਡੇ ਪ੍ਰਮਾਥੇ।
ਨ ਜਾਤੇ ਨ ਪਾਤੰ, ਨ ਸੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ।
ਸੁ ਭੂਤੇ ਭਵਿੱਖੇ, ਭਵਾਨੇ ਅਚਿੱਤ੍ਰੰ।।੯੮
ਨ ਰਾਯੰ ਨ ਰੰਕੰ, ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।
ਨ ਲੋਭੰ ਨ ਅਛੋਭੰ, ਅਭੂਤੰ ਅਭੇਖੰ।
ਨ ਸਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ, ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ।
ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਰਬੱਤ ਸਨੇਹੰ।।੯੯

ਨ ਕਾਮੰ ਨ ਕ੍ਰੋਧੰ, ਨ ਲੋਭੰ ਨ ਮੋਹੰ।
ਅਜੋਨੀ ਅਛੈ ਆਦਿ, ਅਦ੍ਵੈ ਅਜੋਹੰ।
ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਮਰਨੰ, ਨ ਬਰਨੰ ਨ ਬਿਆਧੰ।
ਨ ਰੋਗੰ ਨ ਸੋਗੰ, ਅਭੈ ਨਿਰਬਿਖਾਧੰ।।੧੦੦

ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ, ਅਕਰਮੰ ਅਕਾਲੰ।
ਅਖੰਡੰ ਅਭੰਡੰ, ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਅਪਾਲੰ।
ਨ ਤਾਤੰ ਨ ਮਾਤੰ, ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਕਾਯੰ।
ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ, ਨ ਭਰਮੰ ਨਭਾਯੰ।।੧੦੧

ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਭੂਪੰ, ਨ ਕਾਯੰ ਨ ਕਰਮੰ।
ਨ ਤ੍ਰਾਸੰ ਨ ਪ੍ਰਾਸੰ, ਨ ਭੇਦੰ ਨ ਭਰਮੰ।
ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ, ਸਿੱਧਿ ਬ੍ਰਿੱਧੰ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ, ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ।।੧੦੨

ਨ੍ਰਿਉਕਤੰ ਪ੍ਰਭਾ, ਆਦਿ ਅਨੁਕਤੰ ਪ੍ਰਤਾਪੇ।
ਅਜੁਗਤੰ ਅਛੈ, ਆਦਿ ਅਵਿਕਤੰ ਅਥਾਪੇ।
ਬਿਭੁਗਤੰ ਅਛੈ, ਆਦਿ ਅਛੈ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ, ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ।।੧੦੩

ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ, ਨ ਸੋਕੰ ਨ ਸਾਕੰ।
ਪਰੇਅੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ, ਪੁਨੀਤੰ ਅਤਾਕੰ।
ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਪਾਤੰ, ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ ਨ ਮੰਤ੍ਰੇ।
ਨਮੋ ਏਕ ਤੰਤ੍ਰੇ, ਨਮੋ ਏਕ ਤੰਤ੍ਰੇ।।੧੦੪

ਨ ਧਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ ਨ ਸਰਮੰ ਨ ਸਾਖੇ।
ਨ ਬਰਮੰ ਨ ਚਰਮੰ ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਬਾਕੇ।
ਨ ਸੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ, ਨ ਪੁਤ੍ਰੰ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮੋ ਆਦਿ ਰੂਪੇ, ਨਮੋ ਆਦਿ ਰੂਪੇ। ।੧੦੫

ਕਹੂੰ ਕੰਜ ਕੇ ਮੰਜ ਕੇ, ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ।
ਕਹੂੰ ਰੰਕ ਕੇ ਰਾਜ ਕੇ, ਧਰਮ ਅਲੂਲੇ।
ਕਹੂੰ ਦੇਸ ਕੇ ਭੇਸ ਕੇ, ਧਰਮ ਧਾਮੇ।
ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਕੇ, ਸਾਜ ਕੇ ਬਾਜ਼ ਤਾਮੇ।।੧੦੬

ਕਹੂੰ ਅਛ੍ਰਕੇ, ਪਛ੍ਰਕੇ, ਸਿੱਧ ਸਾਧੇ।
ਕਹੂੰ ਸਿੱਧ ਕੇ ਬੁੱਧਿ ਕੇ, ਬ੍ਰਿੱਧ ਲਾਧੇ
ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਕੇ ਰੰਗ ਕੇ, ਸੰਗਿ ਦੇਖੇ।
ਕਹੂੰ ਜੰਗ ਕੇ ਰੰਗ ਕੇ, ਰੰਗ ਪੇਖੇ।।੧੦੭

ਕਹੰ ਧਰਮ ਕੇ, ਕਰਮ ਕੇ ਹਰਮ ਜਾਨੇ।
ਕਹੰ ਧਰਮ ਕੇ, ਕਰਮ ਕੇ ਭਰਮ ਮਾਨੇ।
ਕਹੂੰ ਚਾਰੁ ਚੇਸਟਾ, ਕਹੂੰ ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪੰ
ਕਹੰ ਪਰਮ ਪ੍ਰੱਗਯਾ, ਕਹੰ ਸਰਬ ਭੂਪੰ।।੧੦੮

ਕਹੂੰ ਨੇਹ ਗੇਹੰ. ਕਹੂੰ ਦੇਹ ਦੋਖੰ।
ਕਹੂੰ ਅਉਖਦੀ, ਰੋਗ ਕੇ ਸੋਕ ਸੋਖੰ।
ਕਹੂੰ ਦੇਵਬਿੱਦਯਾ, ਕਹੂੰ ਦੈਤਬਾਨੀ।
ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ, ਕਿਨੰਰ ਕਹਾਨੀ।।੧੦੯
ਕਹੂੰ ਰਾਜਸੀ ਸਾਤਕੀ, ਤਾਮਸੀ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਜੋਗਬਿੱਦਯਾ, ਧਰੇ ਤਾਪਸੀ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਹਰਤਾ, ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਜੁਗਤੰ,
ਕਹੂੰ ਭੂਮਿ ਕੀ ਭੁਗਤ ਮੈ, ਭਰਮ ਭੁਗਤੰ।।੧੧੦
ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ, ਕਹੂੰ ਦਾਨਵੀ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਜੱਛ, ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੇ, ਮਾਨਵੀ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਰਾਜਸੀ ਹੋ, ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ।
ਕਹੂੰ ਸ੍ਰਿਸਟ ਕੀ ਪ੍ਰਿਸਟ ਕੀ ਰਿਸਟ ਪੰਨਿਆ।।੧੧੧
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਿੱਦਯਾ ਕਹੂੰ ਬਿਓਮਬਾਨੀ।
ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕੀ, ਕਾਬਿ ਕਥੈ ਕਹਾਨੀ।
ਕਹੂੰ ਅੱਦ੍ਰ ਸਾਰੰ, ਕਹੂੰ ਭੱਦ੍ਰ ਰੂਪੰ।
ਕਹੂੰ ਮਦ੍ਰ ਬਾਨੀ, ਕਹੂੰ ਛਦ੍ਰ ਸਰੂਪੰ।।੧੧੨
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਿਦਿਆ, ਕਹੂੰ ਕਾਬਿ ਰੂਪੰ।
ਕਹੂੰ ਚੇਸਟਾ ਚਾਰ, ਚਿੱਤ੍ਰੰ ਸਰੂਪੰ।
ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪੁਰਾਨ ਕੋ, ਪਾਰ ਪਾਵੈ।
ਕਹੂੰ ਬੈਠਿ ਕੁਰਾਨ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਵੈ।।੧੧੩
ਕਹੂੰ ਸੁੱਧ ਸੇਖੰ ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮਧਰਮੰ।
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਿਧ ਅਵਸਥਾ, ਕਹੂੰ ਬਾਲ ਕਰਮੰ
ਕਹੂੰ ਜੁਆ ਸਰੂਪੰ, ਜਰਾ ਰਹਤ ਦੇਹੰ।
ਕਹੂੰ ਨੇਹ ਦੇਹੰ, ਕਹੂੰ ਤਿਆਗ ਗੇਹੰ।।੧੧੪
ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਭੋਗੰ, ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਰਾਗੰ।
ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਹਰਤਾ। ਕਹੂੰ ਭੋਗ ਤਿਆਗੰ।
ਕਹੂੰ ਰਾਜ-ਸਾਜੰ, ਕਹੂੰ ਰਾਜ-ਰੀਤੰ।
ਕਹੂੰ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰੱਗਿਆ, ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤੰ।।੧੧੫
ਕਹੂੰ ਆੱਰਬੀ ਤੋਰਕੀ, ਪਾਰਸੀ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਪਹਲਵੀ, ਪਸ਼ਤਵੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਦੇਸ ਭਾਖਿਆ, ਕਹੂੰ ਦੇਵਬਾਨੀ।
ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਬਿਦਿਆ ਕਹੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ।।੧੧੬
ਕਹੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ, ਕਹੂੰ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਰੰ।
ਕਹੂੰ ਜੰਤ੍ਰ ਰੀਤੰ, ਕਹੂੰ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ।
ਕਹੂੰ ਹੋਮ ਪੂਜਾ, ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਅਰਚਾ।
ਕਹੂੰ ਪਿੰਗੁਲਾ ਚਾਰਣੀ ਗੀਤ ਚਰਚਾ।।੧੧੭

ਕਹੂੰ ਬੀਨ ਬਿਦਿਆ, ਕਹੂੰ ਗਾਨ ਗੀਤੰ।
ਕਹੂੰ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ, ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤੰ।
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤ ਬਿਦਿਆ, ਕਹੂੰ ਨਾਗ ਬਾਨੀ।
ਕਹੂੰ ਗਾਰੜੂ ਗੂੜ੍ਹ ਕੱਥੇ ਕਹਾਨੀ।।੧੧੮
ਕਹੂੰ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਮੱਛਰਾ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਿਦਿਆ ਅਭੂਤੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਛੈਲ ਛਾਲਾ ਧਰੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ।
ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਸਾਜੰ ਧਿਰਾਜਾਧਿਕਾਰੀ।।੧੧੯
ਨਮੋ ਨਾਥ ਪੂਰੇ, ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾਤਾ।
ਅਛੇਦੀ ਅਛੈ, ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਬਿਧਾਤਾ।
ਨ ਤ੍ਰਸਤੰ ਨ ਗ੍ਰਸਤੰ ਸਮਸਤੰ ਸਰੂਪੇ।
ਨਮਸਤੰ ਨਮਸਤੰ ਤੁਅਸਤੰ ਅਭੂਤੇ।।੧੨੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ

ਅਬਯਕਤ[23] ਤੇਜ, ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਅਛੈ ਸਰੂਪ, ਅਦ੍ਵੈ ਅਨਾਸ।
ਅਨਤੁੱਟ ਤੇਜ, ਅਨਖੁੱਟ ਭੰਡਾਰ।
ਦਾਤਾ ਦੁਰੰਤ, ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਕਾਰ।।੧੨੧
ਅਨਭੂਤ[24] ਤੇਜ, ਅਨਛਿੱਜ ਗਾਤ।
ਕਰਤਾ ਸਦੀਵ, ਹਰਤਾ ਸਨਾਤ[25] ।
ਆਸਨ ਅਡੋਲ, ਅਨਭੂਤ ਕਰਮ।
ਦਾਤਾ ਦਇਆਲ ਅਨਭੂਤ ਧਰਮ।।੧੨੨
ਜਿਹ ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ, ਨਹੀ ਜਨਮ ਜਾਤਿ।
ਜਿਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਿਤ੍ਰ[26] ਨਹੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਾਤ।
ਜਿਹ ਕਰਮ ਭਰਮ, ਨਹੀ ਧਰਮ ਧਿਆਨ।
ਜਿਹ ਨੇਹ ਗੇਹ, ਨਹੀਂ ਬਿਓਂਤਬਾਨ[27]।।੧੨੩
ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ, ਨਹੀਂ ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ।
ਜਿਹ ਨੇਹ ਗੇਹ, ਨਹੀ ਚਿਹਨ ਚਿੱਤ੍ਰ।
ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੂਪ, ਨਹੀਂ ਰਾਗ ਰੇਖ।
ਜਿਹ ਜਨਮ ਜਾਤਿ, ਨਹੀ ਭਰਮ ਭੇਖ।।੧੨੪
ਜਿਹ ਕਰਮ ਭਰਮ, ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ।
ਨਹੀ ਨੇਹ ਗੇਹ, ਨਹੀ ਪਿੱਤ੍ਰ ਮਾਤ
ਜਿਹ ਨਾਮ ਥਾਮ, ਨਹੀ ਬਰਗ ਬਿਆਧ।

---

23 ਸਾਫ਼ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਕਥਿਆ ਨਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇਜ 24 ਅਚਰਜ ਨਰ ਤੇ ਅਮਰ ਸਰੀਰ 25 ਨੀਚਾਂ, ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਣ ਵਾਲਾ 26 ਧਨ ਭਾਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਧਨ 27 ਤਜਵੀਜ, ਮਨਸੂਬਾ, ਬਣਤਰ ਢਾਂਚਾ

ਜਿਹ ਰੋਗ ਸੋਗ, ਨਹੀ ਸੱਤ੍ਰ ਸਾਧ।।੧੨੫
ਜਿਹ ਤ੍ਰਾਸਵਾਸ, ਨਹੀਂ ਦੇਹ ਨਾਸ।
ਜਿਹ ਆਦਿ ਅੰਤ ਨਹੀ ਰੂਪ ਰਾਸਿ।
ਜਿਹ ਰੋਗ ਸੋਗ, ਨਹੀਂ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ।
ਜਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਆਸ ਨਹੀ ਭੂਮਿ ਭੁਗਤ।।੧੨੬
ਜਿਹ ਕਾਲ ਬਿਆਲ[28], ਕਟਿਓ ਨ ਅੰਗ।
ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ, ਅਖੈ ਅਭੰਗ।
ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ, ਉਚਰੰਤ ਬੇਦ।
ਜਿਹ ਅਲਖ ਰੂਪ, ਕੱਥਤ ਕਤੇਬ।।੧੨੭
ਜਿਹ ਅਲਖ ਰੂਪ, ਆਸਨ ਅਡੋਲ।
ਜਿਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅੱਛੈ ਅਤੋਲ।
ਜਿਹ ਧਿਆਨ ਕਾਜ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅਨੰਤ,
ਕਈ ਕਲਪ ਜੋਗ; ਸਾਧਤ ਦੁਰੰਤ।।੧੨੮
ਤਨ ਸੀਤ[29] ਘਾਮ[30], ਬਰਖਾ ਸਹੰਤ।
ਕਈ ਕਲਪ ਏਕ ਆਸਨ ਬਿਤੰਤ।
ਕਈ ਜਤਨ ਜੋਗ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰਿ।
ਸਾਧੰਤ ਤਦਿਪਿ ਪਾਵਤ ਨਾ ਪਾਰ।।੧੨੯
ਕਈ ਉਰਧ ਬਾਹ, ਦੇਸਨ ਭ੍ਰਮੰਤ;
ਕਈ ਉਰਧ ਮਧ ਪਾਵਕ ਝੁਲੰਤ।
ਕਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਉਚਰੰਤ ਬੇਦ।
ਕਈ ਕੋਕ ਕਬਿ ਕੱਥਤ ਕਤੇਬ।।੧੩੦
ਕਈ ਅਗਨਿ ਹੋਤ੍ਰ, ਕਈ ਪਉਨ ਹਾਰ।
ਕਈ ਕਰਤ ਕੋਟ[31] ਮ੍ਰਿਤਕੋ ਅਹਾਰ।
ਕਈ ਕਰਤ ਸਾਕ[32], ਪੈ ਪੱਤ੍ਰ ਭੱਛ।
ਨਹੀ ਤਦਿਪਿ ਦੇਵ, ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਤੱਛ।।੧੩੧
ਕਈ ਗੀਤ ਗਾਨ, ਗੰਧ੍ਰਬ ਰੀਤਿ।
ਕਈ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਬਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤਿ।
ਕਹੂੰ ਬੇਦਰੀਤਿ, ਜਗ ਆਦਿ ਕਰਮ।
ਕਹੂੰ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ, ਕਹੂੰ ਤੀਰਥ ਧਰਮ।।੧੩੨
ਕਈ ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ, ਭਾਖਾ ਰਟੰਤ।
ਕਈ ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ ਬਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੰਤ।
ਕਈ ਕਰਤ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਨ ਬਿਚਾਰ।
ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਤਾਸੁ, ਪਾਯੰਤ ਨ ਪਾਰ।।੧੩੩

---

28 ਸੱਪ, ਕਾਲ ਰੂਪ ਸੱਪ ਨੇ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਡੰਗਿਆ ਨਹੀਂ) 29 ਪਾਲਾ ਸਰਦੀ 30 ਧੁੱਪ 31 ਮਿੱਟੀ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ
32 ਨਿਰਾ ਸਾਗ ਹੀ

ਕਈ ਤੀਰਥ ਤੀਰਥ ਭਰਮਤ ਸੁਭਰਮ.
ਕਈ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਕਈ ਦੇਵ ਕਰਮ।
ਕਈ ਕਰਤ ਬੀਰ-ਬਿਦਿਆ ਬਿਚਾਰ।
ਨਹੀ ਤਦਿਪਿ ਤਾਸੁ, ਪਾਇ ਤਨਿ[33] ਪਾਰ।।੧੩੪
ਕਹੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਧਰਮ।
ਕਈ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਉਚਰਤ ਸੁਕਰਮ।
ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਕਰਮ, ਕਹੂੰ ਹਸਤਿ[34] ਦਾਨ,
ਕਹੂੰ ਅਸੁਮੇਧ[35] ਮਖ[36] ਕੋ ਬਖਾਨ।।੧੩੫
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਦਿਆ ਬਿਚਾਰ।
ਕਹੂੰ ਜੋਗਰੀਤਿ, ਕਹੂੰ ਬਿਰਧਿ[37] ਚਾਰਿ।
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ ਗਾਨ।
ਕਹੂ ਧੂਪ ਦੀਪ, ਕਹੂੰ ਅਰਘ[38] ਦਾਨ।।੧੩੬
ਕਹੂੰ ਪਿਤ੍ਰ-ਕਰਮ, ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤਿ।
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤ-ਨਾਚ ਕਹੂੰ ਗਾਨ-ਗੀਤ।
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਉਚਾਰ।
ਕਈ ਭਜਤ, ਏਕ ਪਗ ਨਿਰਾਧਾਰ[39]।।੧੩੭
ਕਈ ਨੇਹ ਦੇਹ, ਕਈ ਗੇਹ-ਵਾਸ[40]।
ਕਈ ਭ੍ਰਮਤ, ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਉਦਾਸਿ।
ਕਈ ਜਲ-ਨਿਵਾਸ, ਕਈ ਅਗਨਿ ਤਾਪ।
ਕਈ ਜਪਤ ਉਰਧ, ਲਟਕੰਤ ਜਾਪ।।੧੩੮
ਕਈ ਜਪਤ ਜੋਗ, ਕਲਪੰ ਪ੍ਰਜੰਤ।
ਨਹੀ ਤਦਿਪਿ ਤਾਸ ਪਾਇੰ ਤਨਿ ਅੰਤ।
ਕਈ ਕਰਤ ਕੋਟ, ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰ।
ਨਹੀ ਤਦਿਪਿ ਦਿਸਟਿ ਦੇਖੇ ਮੁਰਾਰਿ।।੧੩੯
ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ-ਸਕਤਿ, ਨਹੀ ਪਰਤ ਪਾਨਿ[41]।
ਬਹੁ ਕਰਤ ਹੋਮ, ਅਰੁ ਜੱਗ ਦਾਨ।
ਬਿਨੁ ਏਕ ਨਾਮੁ ਇਕ ਚਿੱਤ ਲੀਨ।
ਫੋਕਟੋ ਸਰਬ, ਧਰਮਾ ਬਿਹੀਨ।।੧੪੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਤੋਟਕ ਛੰਦ

ਜੈ ਜੰਪਹਿੰ ਜੁੱਗਣ ਜੂਹ ਜੂਅੰ। ਭੈ ਕੰਪਹਿ ਮੇਰੁ ਪਯਾਲ ਭੁਅੰ।
ਤਪ ਤਾਪਸ ਸਰਬ ਜਲੇਰੁ ਥਲੰ।

---

33 ਰਤਾ ਕੁ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀ ਪਾਉਂਦੇ 34 ਹਾਥੀ 35 ਘੋੜੇ ਦੀ ਬਲੀ 36 ਜੱਗ-ਹੋਮ ਦੀ ਰੀਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ 37 (ਵ੍ਰਿਧੀ+ ਆਚਾਰ) ਵਾਧੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤੀ, ਦਸਤੀਕਾਰੀ, ਧੰਦੇ ਤੇ ਵਪਾਰ ਆਦਿ 38 ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਾਮੱਗਰੀ 39 ਇਕ ਪੈਰ ਪਰਨੇ, ਬਿਨਾ ਆਸਰੇ। 40 ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਲੋਕ 41 ਹੱਥ ਨਹੀ ਪੈਂਦਾ, ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ

ਧੰਨਿ! ਉਚਰਤ ਇੰਦ੍ਰ ਕੁਮੇਰ ਬਲੰ ।।੧੪੧
ਅਨਖੇਦ ਸਰੂਪ ਅਭੇਦ ਅਭਿਅੰ। ਅਨਖੰਡ ਅਭੂਤ੍ਰ ਅਛੇਦ ਅਛਿਅੰ।
ਅਨਕਾਲ ਅਪਾਲ ਦਿਆਲ ਅਸੁਅੰ।
ਜਿਹ ਠਟੀਅੰ ਮੇਰ ਅਕਾਸ ਭੁਅੰ ।।੧੪੨
ਅਨਖੰਡ ਅਮੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਰੰ।
ਜਿਹ ਰਚੀਅੰ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਬਰੰ।
ਸਭ ਕੀਨੇ ਦੀਨ ਜ਼ਮੀਨੁ ਜ਼ਮਾਂ।
ਜਿਹ ਰਚੀਅੰ ਸਰਬ ਮਕੀਨੁ ਮਕਾਂ ।।੧੪੩
ਜਿਹ ਰਾਗ ਨ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਰੁਖੰ।
ਜਿੰਹ ਤਾਪ ਨ ਸਾਪ ਨ ਸੋਕ ਸੁਖੰ।
ਨ ਰੋਗ ਨ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਭੁਜੰਗ।
ਜਿਹ ਖੇਦ ਨ ਭੇਦ ਨ ਛੇਦ ਛਯੰ ।।੧੪੪
ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਿ ਨ ਮਾਤ ਪਿਤੰ।
ਜਿਹ ਰਚੀਅੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਛਤ੍ਰ ਛਿਤੰ।
ਜਿਹ ਰਾਗ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੋਗ ਭਣੰ।
ਜਿਹ ਦ੍ਵੈਖ ਨ ਦਾਗ ਨ ਦੋਖ ਗਣੰ ।।੧੪੫
ਜਿਹ ਅੰਡਹ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰਚਿਓ।
ਦਸਚਾਰ ਕਰੀ ਨਵ ਖੰਡ ਸਚਿਓ।
ਰਜ ਤਾਮਸ ਤੇਜ ਅਤੇਜ ਕੀਓ।
ਅਨਭਉ ਪਦ ਆਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲੀਓ ।।੧੪੬
ਸ੍ਰਿਅੰ ਸਿੰਧਰੁ ਬਿੰਧ ਨਗਿੰਦ ਨਗੀ।
ਸ੍ਰਿਅ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਫਣਿੰਦ ਭੁਜੰ।
ਰਚਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਅਭੇਵ ਨਗੰ।
ਨਰਪਾਲ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ਕਰਾਲ ਤ੍ਰਿਗੰ ।।੧੪੭
ਕਈ ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਭੁਜੰਗ ਨਰੰ।
ਰਚਿ ਅੰਡਜ ਸੇਤਜ ਉੱਤਭੁਜੰ।
ਕੀਏ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਰਾਧ ਪਿਤੰ।
ਅਨਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਗਤੰ ।।੧੪੮
ਪ੍ਰਭ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਿ ਨ ਜੋਤਿ ਜੁਤੰ।
ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਨ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਤੰ।
ਜਿਹ ਰੋਗ ਨ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਭੁਅੰ।
ਜਿਹ ਜੰਪਹਿ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਜੁਅੰ ।।੧੪੯
ਨਰ ਨਾਰਿ ਨਪੁੰਸਕ ਜਾਹਿ ਕੀਏ।
ਗਣ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦੀਏ।
ਗਜ ਬਾਜ ਰਥਾਦਿਕ ਪਾਤਿ ਗਨੰ।
ਭਵਿ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਤੁਅੰ ।।੧੫੦

ਜਿਹ ਅੰਡਜ ਸੇਤਜ ਜੇਰ ਰਜੰ।
ਰਚਿ ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਜਲੰ।
ਰਚਿ ਪਾਵਕ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲੀ।
ਬਨਿ ਜਾਸੁ ਕੀਓ ਫਲ ਫੂਲ ਕਲੀ।।੧੫੧
ਭੂਅ ਮੇਰੁ ਅਕਾਸ ਨਿਵਾਸ ਛਿਤੰ।
ਰਚਿ ਰੋਜ ਇਕਾਦਸ ਚੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤੰ।
ਦੁਤਿ ਚੰਦ ਦਿਨੀਸਰ ਦੀਪ ਦਈ।
ਜਿਹ ਪਾਵਕ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਈ।।੧੫੨
ਜਿਹ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਏ।
ਜਿਹ ਛਤ੍ਰਿ ਉਪਾਇ ਛਿਪਾਇ ਦੀਏ।
ਜਿਹ ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਾਸ ਚਾਰੁ ਰਚੇ।
ਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਚੇ।।੧੫੩
ਅਨਧੂਤ ਅਭੂਤ ਅਛੂਤ ਮਤੰ।
ਅਨਗਾਧਿ ਅਬਯਾਧਿ ਅਨਾਦਿ ਗਤੰ।
ਅਨਖੇਦ ਅਭੇਦ ਅਛੇਦ ਨਰੰ।
ਜਿਹ ਚਾਰੁ ਚਤੁਰਦਿਸ ਚਕ੍ਰ ਫਿਰੰ।।੧੫੪
ਜਿਹ ਰਾਗ ਨ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ ਰੁਗੰ।
ਜਿਹ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਨ ਜੋਗ ਜੁਗੰ।
ਭੂਅ-ਭੰਜਨ ਗੰਜਨ ਆਦਿ ਸਿਰੰ।
ਜਿਹ ਬੰਦਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਰੰ।।੧੫੫
ਗਣ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਰਚੇ।
ਮਣਿ ਮਾਣਿਕ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਸੁਚੇ।
ਅਨਭੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਅਨਗੰਜ ਬ੍ਰਿਤੰ।
ਜਿਹ ਪਾਰ ਨ ਪਾਵਤ ਪੂਰ ਮਤੰ।।੧੫੬
ਅਨਖੰਡ ਸਰੂਪ ਅਡੰਡ ਪ੍ਰਭਾ।
ਜੈ ਜੰਪਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭਾ।
ਜਿਹ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਅਨੰਤ ਕਹੈਂ।
ਜਿਹ ਭੂਤ ਅਭੂਤ ਨ ਭੇਦ ਲਹੈਂ।।੧੫੭
ਜਿਹ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਜਪੈਂ।
ਸੁਤ ਸਿੰਧੁ ਅਧੋਮੁਖ ਤਾਪ ਤਪੈ।
ਕਈ ਕਲਪਨ ਲੌ ਤਪਤਾਪ ਕਰੈਂ।
ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਪਾਨਿ ਪਰੈਂ।।੧੫੮
ਜਿਹ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸਭੈ ਤਜ ਹੈ।
ਇਕ ਚਿੱਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ. ਕੋ ਭਜ ਹੈ।
ਤੇਊ ਯਾ ਭਵ ਸਾਗਰ ਕੋ ਤਰ ਹੈ।
ਭਵਿ ਭੂਲਿ ਨ ਦੇਹ ਪੁਨਰ ਧਰ ਹੈ।।੧੫੯

ਇਕ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਿਤੀ।
ਇਮ ਬੇਦ ਉਚਾਰਤ ਸਾਰਸੁਤੀ।
ਜੋਊ ਵਾਰਸ ਕੇ ਚਸਕੇ ਰਸ ਹੈ।
ਤੇਊ ਭੂਲਿ ਨ ਕਾਲ ਫੰਧਾ ਫਸ ਹੈ।।੧੬੦

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਅਗੰਜ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈ, ਅਭੰਜ-ਭੰਜ ਜਾਨੀਐ।
ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਹੈ ਸਦਾ, ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਮਾਨੀਐ।
ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਹੈ ਸਦਾ, ਅਭੇਵ ਭੇਵ ਨਾਥ ਹੈ।
ਸਮੱਸਤ ਸਿੱਧਿ ਬ੍ਰਿਧਿ ਦਾ, ਸਦੀਵ ਸਰਬ ਸਾਥ ਹੈ।।੧੬੧
ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਨਾਥ ਹੈ, ਅਭੰਜ ਭੰਜ ਹੈ ਸਦਾ।
ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਗੰਜ ਹੈ, ਸਦੀਵ ਸਿੱਧ ਬ੍ਰਿਧਿ ਦਾ।
ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ।
ਸਦੀਵ ਸਿਧਿ ਸੁਧਿ ਦਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ-ਪੱਤ੍ਰ ਜਾਨੀਐ।।੧੬੨
ਨ ਰਾਗ ਰੰਗ ਰੂਪ ਹੈ, ਨ ਰੋਗ ਰਾਗ ਰੇਖ ਹੈ।
ਅਦੋਖ ਅਦਾਗ਼ ਅਦੇਗ ਹੈ, ਅਭੂਤ ਅਭ੍ਰਮ ਅਭੇਖ ਹੈ।
ਨ ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਨ ਪਾਤਿ ਚਿਹਨ ਬਰਨ ਹੈ।
ਅਦੇਖ ਅਸੇਖ ਅਭੇਖ ਹੈ, ਸਦੀਵ ਬਿਸੁਭਰਨ ਹੈ।।੧੬੩
ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਬਿੱਸੁਨਾਥ ਹੈ, ਬਿਸੇਖ ਬਿਸ੍ਵ ਭਰਨ ਹੈ।
ਜ਼ਿਮੀ ਜ਼ਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ, ਸਦੀਵ ਕਰਮ ਭਰਮ ਹੈ।
ਅਦ੍ਵੈਖ ਹੈ ਅਭੇਖ ਹੈ, ਅਲੇਖ ਨਾਥ ਜਾਨੀਐ।
ਸਦੀਵ ਸਰਬ ਠਉਰ ਮੈ, ਬਿਸੇਖ ਆਨ ਮਾਨੀਐ।।੧੬੪
ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੈ, ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮੈ, ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਸਿ ਆਵਈ।
ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ; ਨੇਤਿ। ਨੇਤਿ ਕੈ ਬਤਾਵਈ।
ਨ ਕਰਮ ਮੈ, ਨ ਧਰਮ ਮੈ, ਨ ਭਰਮ ਮੈ ਬਤਾਈਐ।
ਅਗੰਜ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈ, ਕਹੋ ਸੁ ਕੈਸਿ ਪਾਈਐ?।।੧੬੫
ਜਿੰਮੀ ਜ਼ਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ, ਸਮਸਤ ਏਕ ਜੋਤਿ ਹੈ।
ਨ ਘਾਟ ਹੈ, ਨ ਬਾਢ ਹੈ, ਨ ਘਾਟ ਬਾਢ ਹੋਤ ਹੈ।
ਨ ਹਾਨ ਹੈ ਨ ਬਾਨ ਹੈ, ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜਾਨੀਐ।
ਮਕੀਨ ਅਉ ਮਕਾਨਿ, ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ।।੧੬੬

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਨ ਦੇਹੁ ਹੈ; ਨ ਗੇਹ ਹੈ; ਨ ਜਾਤਿ ਹੈ ਨ ਪਾਤਿ ਹੈ।
ਨ ਮੰਤ੍ਰਿ ਹੈ, ਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਤਾਤ ਹੈ, ਨ ਮਾਤ ਹੈ।
ਨ ਅੰਗ ਹੈ; ਨ ਰੰਗ ਹੈ; ਨ ਸੰਗ ਹੈ; ਨ ਸਾਥ ਹੈ।

ਨ ਦੋਖ ਹੈ ਨ ਦਾਗ ਹੈ; ਨ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ; ਨ ਦੇਹੁ ਹੈ।।੧੬੭
ਨ ਸਿੰਘ ਹੈ ਨ ਸਯਾਰ ਹੈ; ਨ ਰਾਉ ਹੈ; ਨ ਰੰਕ ਹੈ।
ਨ ਮਾਨ ਹੈ; ਨ ਮੌਤ ਹੈ; ਨ ਸਾਕ ਹੈ; ਨ ਸੰਕ ਹੈ।
ਨ ਜੱਛ ਹੈ; ਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਹੈ; ਨ ਨਰੁ ਹੈ; ਨ ਨਾਰਿ ਹੈ।
ਨ ਚੋਰ ਹੈ: ਨਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ; ਨ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਕੁਮਾਰ ਹੈ।।੧੬੮
ਨ ਨੇਹ ਹੈ; ਨ ਗੇਹ ਹੈ; ਨ ਦੇਹ ਕੋ ਬਨਾਉ ਹੈ।
ਨ ਛਲ ਹੈ, ਨ ਛਿਦ੍ਰ ਹੈ, ਨ ਛਲ ਕੋ ਮਿਲਾਉ ਹੈ।
ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਮਤ੍ਰੰ ਹੈ; ਨ ਜੰਤ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ।
ਨ ਰਾਗ ਹੈ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਨ ਰੇਖ ਹੈ; ਨ ਰੂਪ ਹੈ।।੧੬੯
ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਕੋ ਬਨਾਉ ਹੈ।
ਨ ਛਲ ਹੈ; ਨ ਛਿਦ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਛਾਇਆ ਕੋ ਮਿਲਾਉ ਹੈ।
ਨ ਰਾਗ ਹੈ, ਨ ਰੰਗ ਹੈ, ਨ ਰੂਪ ਹੈ, ਨ ਰੇਖ ਹੈ।
ਨ ਕਰਮ ਹੈ, ਨ ਧਰਮ ਹੈ; ਅਜਨਮ ਹੈ, ਅਭੇਖ ਹੈ।।੧੭੦
ਨ ਤਾਤ ਹੈ, ਨ ਮਾਤ ਹੈ; ਅਖਯਾਲ ਅਖੰਡ ਸਰੂਪ ਹੈ।
ਅਛੇਦ ਹੈ, ਅਭੇਦ ਹੈ, ਨ ਰੰਕ ਹੈ, ਨ ਭੂਪ ਹੈ।
ਪਰੇ ਹੈ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ; ਪੁਨੀਤ ਹੈ, ਪੁਰਾਨ ਹੈ।
ਅਗੰਜ ਹੈ, ਅਭੰਜ ਹੈ; ਕਰੀਮ ਹੈ, ਕੁਰਾਨ ਹੈ।।੧੭੧
ਅਕਾਲ ਹੈ; ਅਪਾਲ ਹੈ; ਖਿਆਲ ਹੈ ਅਖੰਡ ਹੈ।
ਨ ਰੋਗ ਹੈ; ਨ ਸੋਗ ਹੈ; ਨ ਭੇਦ ਹੈ ਨ ਭੰਡ ਹੈ।
ਨ ਅੰਗ ਹੈ; ਨ ਰੰਗ ਹੈ; ਨ ਸੰਗ ਹੈ; ਨ ਸਾਥ ਹੈ।
ਪ੍ਰਿਯਾ ਹੈ; ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ; ਪੁਨੀਤ ਹੈ; ਪ੍ਰਮਾਥ ਹੈ।।੧੭੨
ਨ ਸੀਤ ਹੈ , ਨ ਸੋਚ ਹੈ; ਨ ਘ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਨ ਘਾਮ ਹੈ।
ਨ ਲੋਭ ਹੈ, ਨ ਮੋਹ ਹੈ; ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਨ ਕਾਮ ਹੈ।
ਨ ਦੇਵ ਹੈ· ਨ ਦੈਂਤ ਹੈ; ਨ ਨਰ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ।
ਨ ਛਲ ਹੈ, ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਛਿਦ੍ਰ ਕੀ ਬਿਭੂਤ ਹੈ।।੧੭੩
ਨ ਕਾਮ ਹੈ; ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ; ਨ ਲੋਭ ਹੈ, ਨ ਮੋਹ ਹੈ।
ਨ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ; ਨ ਭੇਖ ਹੈ; ਨ ਦੁਈ ਹੈ. ਨ ਦ੍ਰੋਹ ਹੈ।
ਨ ਕਾਲ ਹੈ ਨ ਬਾਲ ਹੈ; ਸਦੀਵ ਦਿਆਲ ਰੂਪ ਹੈ।
ਅਗੰਜ ਹੈ; ਅਭੰਜ ਹੈ; ਅਭਰਮ ਹੈ; ਅਭੂਤ ਹੈ।।੧੭੪
ਅਛੇਦ ਛੇਦ ਹੈ ਸਦਾ; ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਗੰਜ ਹੈ।
ਅਭੂਤ ਭੇਖ ਹੈ ਬਲੀ; ਅਰੂਪ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੈ।
ਨ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ; ਨ ਭੇਖ ਹੈ; ਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਮ ਹੈ।
ਨ ਜਾਤਿ ਹੈ; ਨ ਪਾਤਿ ਹੈ; ਨ ਚਿਤ੍ਰ ਚਿਹਨ ਬਰਨ ਹੈ।।੧੭੫
ਬਿਅੰਤ ਹੈ; ਅਨੰਤ ਹੈ; ਅਨੰਤ ਤੇਜ ਜਾਨੀਐ।
ਅਭੂਮਿ ਅਭਿੱਜ ਹੈ ਸਦਾ; ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ।
ਨ ਆਧਿ ਹੈ: ਨ ਬਿਆਧਿ ਹੈ: ਅਗਾਧ ਰੂਪ ਲੇਖੀਐ।

ਅਦੋਖ ਹੈ ਅਦਾਗ ਹੈ; ਅਛੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪੇਖੀਐ।।੧੭੬
ਨ ਕਰਮ ਹੈ ਨ ਭਰਮ ਹੈ; ਨ ਧਰਮ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ।
ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਨ ਮੰਤ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ।
ਨ ਛਲ ਹੈ; ਨ ਛਿੰਦ੍ਰ ਹੈ; ਨ ਛਿੰਦ੍ਰ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ।
ਅਭੰਗ ਹੈ; ਅਨੰਗ ਹੈ, ਅਗੰਜ ਸੀ ਬਿਭੂਤਿ ਹੈ।।੧੭੭
ਨ ਕਾਮ ਹੈ, ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ, ਨ ਲੋਭ ਮੋਹਕਾਰ ਹੈ।
ਨ ਆਧਿ ਹੈ; ਨ ਬਿਆਧ ਹੈ; ਅਗਾਧ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਹੈ।
ਨ ਰਾਗ ਰੰਗ ਰੂਪ ਹੈ; ਨ ਰੂਪ ਰੇਖ ਰਾਗ ਹੈ।
ਨ ਹਾਉ ਹੈ; ਨ ਭਾਉ ਹੈ; ਨ ਦਾਉ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।।੧੭੮
ਗਜਾਧਪੀ ਨਰਾਧਪੀ; ਕਰੰਤ ਸੇਵ ਹੈ ਸਦਾ।
ਸਿਤ੍ਰਸ਼ਪਤੀ ਤਪਸਪਤੀ, ਬਨਸਪਤੀ ਜਪਸ ਸਦਾ।
ਅਗਸਤ ਆਦਿ ਜੇ ਬਡੇ; ਤਪਸਪਤੀ ਬਿਸੇਖੀਐ।
ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਕੋ; ਕਰੰਤ ਪਾਠ ਪੇਖੀਐ।।੧੭੯
ਅਗਾਧ ਆਦਿ ਦੇਵ ਕੀ; ਅਨਾਦਿ ਬਾਤ ਮਾਨੀਐ।
ਨਾ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਮੰਤ੍ਰਿ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਨੇਹ ਜਾਨੀਐ।
ਸਦੀਵ ਸਰਬ ਲੋਕ ਕੋ; ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਖਿਆਲ ਮੈ ਰਹੈ।
ਤੁਰੰਤ ਦ੍ਰੋਹ ਦੇਹ ਕੇ, ਅਨੰਤ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਹੈ।।੧੮੦

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਰੁਆਮਲ ਛੰਦ

ਰੂਪ ਰਾਗ ਨ ਰੇਖ ਰੰਗ ਨ; ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ।
ਆਦਿ ਨਾਥ ਅਗਾਧ ਪੁਰਖ; ਸੁਧਰਮ ਕਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਜਾ ਕੋ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ।
ਹਸਤਿ ਕੀਟ ਬਿਖੈ ਬਸੈ; ਸਬ ਠਉਰ ਮੈ ਨਿਰਧਾਰ।।੧੮੧
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਤਾਤ ਜਾ ਕੋ, ਮੰਤ੍ਰ ਮਾਤ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰ।
ਸਰਬ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਰਮਿਓ, ਜਿਹ ਚਕ੍ਰ-ਚਿਹਨ ਨ ਚਿੱਤ੍ਰ।
ਆਦਿ ਦੇਵ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ; ਅਗਾਧ ਨਾਥ ਅਨੰਤ।
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਨ ਜਾਨੀਐ ਅਬਿਖਾਦ ਦੇਵ ਦੁਰੰਤ।।੧੮੨
ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਸ ਮਰਮ ਬੇਦ ਕਤੇਬ।
ਸਨਕ ਅਉ ਸਨਕੇ ਸੁ ਨੰਦਨ ਪਾਵਹੀ ਨ ਹਸੇਬ।
ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਮੱਛ ਮਾਨਸ; ਮੁਰਗ ਉਰਗ ਅਪਾਰ।
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਪੁਕਾਰਹੀ; ਸ਼ਿਵ ਸਕ੍ਰ ਔ ਮੁਖਚਾਰ।।੧੮੩
ਸਰਬ ਸਪਤ ਪਤਾਰ ਕੇ ਤਰਿ; ਜਾਪਹੀ ਜਿਹ ਜਾਪ।
ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਗਾਧਿ ਤੇਜ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਤਾਪ।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਆਵ ਈ ਕਰਿ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਕੀਨ।
ਸਰਬ ਠਉਰ ਰਹਿਓ ਬਿਰਾਜ; ਧਿਰਾਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੀਨ।।੧੮੪
ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਛਤ੍ਰੀਅਨ ਮਾਹਿ।
ਬੈਸਨੋ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਰਾਜੈ; ਸੂਦ੍ਰ ਕੇ ਵਹ ਨਾਹਿ।

ਗੂੜ ਗਉੜ ਨ ਭੀਲ ਭੀਕਰ; ਬ੍ਰਹਮ ਸੇਖ ਸਰੂਪ।
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਨ ਮੱਧ ਉਰਧ; ਨ ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਅਨੂਪ।।੧੮੫
ਜਾਤਿ ਜਨਮ ਨ ਕਾਲ-ਕਰਮ ਨ ਧਰਮ ਕਰਮ ਬਿਹੀਨ।
ਤੀਰਥ ਜਾਤ੍ਰ ਨ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਗੋਰ ਕੇ ਨ ਅਧੀਨ।
ਸਰਬ ਸਪਤ ਪਤਾਰ ਕੇ ਤਰਿ; ਜਾਨੀਐ ਜਿਹ ਜੋਤਿ।
ਸ਼ੇਸ ਨਾਮ ਸਹੰਸਫਨਿ; ਨਹਿ ਨੇਤ ਪੂਰਨ ਹੋਤ।।੧੮੬
ਸੋਧਿ ਸੋਧਿ ਹਟੇ ਸਭੈ ਸੁਰ; ਬਿਰੋਧ ਦਾਨਵ ਸਰਬ।
ਗਾਇ ਗਾਇ ਹਟੇ ਗੰਧ੍ਰਬ, ਗਵਾਇ ਕਿੰਨਰ ਗਰਬ।
ਪੜ੍ਹਤ ਪੜ੍ਹਤ ਥਕੇ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਗੜਤ ਗਾੜ ਅਨੰਤ।
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਹਿਓ ਸਭੂ ਮਿਲਿ; ਨਾਮ ਨਾਮ ਦੂਰੰਤ।।੧੮੭
ਬੇਦ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇਓ; ਲਖਿਓਨਿ ਸੇਬ ਕਤੇਬ।
ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਮੂੜ, ਮਾਨੋ, ਜੱਛ ਨ ਜਾਨੈ ਜ਼ੇਬ।
ਭੂਭ ਭਯ ਭਵਾਨ ਭੂਪਤਿ; ਆਦਿ ਨਾਥ ਅਨਾਥ।
ਅਗਨਿ ਬਾਇ ਜਲੇ ਥਲੇ ਮਹਿ; ਸਰਬ ਠਉਰ ਨਿਵਾਸ।।੧੮੮
ਦੇਹ ਗੇਹ ਨ ਨੇਹ ਸਨਹਿ, ਅਬੇਹ ਨਾਥ ਅਜੀਤ।
ਸਰਬ ਮੰਜਨ ਸਰਬ ਭੰਜਨ, ਸਰਬ ਤ ਅਨਭੀਤ।
ਸਰਬ ਕਰਤਾ ਸਰਬ ਹਰਤਾ, ਸਰਬ ਦਯਾਲ ਅਦ੍ਵੈਖ।
ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨ ਜਾ ਕੋ, ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਭੇਖ।।੧੮੯
ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਜਾ ਕੋ, ਰਾਗ ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ।
ਸਰਬ ਲਾਇਕ ਸਰਬ ਘਾਇਕ, ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੰਗ।
ਸਰਬ ਦਾਤਾ ਸਰਬ ਗਿਆਤਾ, ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ।
ਦੀਨ-ਬੰਧੁ ਦਯਾਲ ਸੁਆਮੀ, ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਪਾਲ।।੧੯੦
ਦੀਨ-ਬੰਧੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸ੍ਰੀਪਤਿ, ਸਰਬ ਕੋ ਕਰਤਾਰ।
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਨ ਚਕ੍ਰ ਜਾਕੇ, ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਕਾਰ।
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਗੋਤ੍ਰ ਗਾਥਾ, ਰੂਪ ਰੇਖਨ ਬਰਨ।
ਸਰਬ ਦਾਤਾ ਸਰਬਗਯਾਤਾ, ਸਰਬ ਭੂਅ ਕੋ ਭਰਨ।।੧੯੧
ਦੁਸਟ-ਗੰਜਨ ਸੱਤ੍ਰ ਭੰਜਨ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਥ।
ਦੁਸਟ-ਹਰਤਾ ਸ੍ਰਿਸਟ ਕਰਤਾ, ਜਗਤ ਮੈਂ ਜਿਹ ਗਾਥ।
ਭੂਤ ਭਬ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦੇਵ ਅਗੰਜ।
ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨਾਦਿ ਸ੍ਰੀਪਤਿ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਅਭੰਜ।।੧੯੨
ਧਰਮ ਕੇ ਅਨ ਕ੍ਰਮ ਜੇ ਤਕ, ਕੀਨ ਤਉਨ ਪਸਾਰ।
ਦੇਵ-ਅਦੇਵ ਗੰਧਰਬ ਕਿੰਨਰੁ, ਮੱਛ ਕੱਛ ਅਪਾਰ।
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਜਲੇ ਥਲੇ ਮਹਿ, ਮਾਨੀਐ ਜਿਹ ਨਾਮੁ।
ਦੁਸਟ ਹਰਤਾ ਪੁਸਟ ਕਰਤਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹਰਤਾ ਕਾਮ।।੧੯੩
ਦੁਸਟ ਹਰਨਾ, ਸ੍ਰਿਸਟ ਕਰਨਾ, ਦਯਾਲ ਲਾਲ ਗੋਬਿੰਦ।
ਮਿਤ੍ਰਪਾਲਕ, ਸੱਤ੍ਰ ਘਾਲਕ, ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਮੁਕੰਦ।

ਅਘਉ ਡੰਡਣ ਦੁਸਟ ਖੰਡਣ, ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ।
ਦੁਸਟ ਹਰਣੰ, ਪੁਸਟ ਕਰਣੰ ਸਰਬ ਕੇ ਪ੍ਰਿਤਿਪਾਲ।।੧੯੪
ਸਰਬ ਕਰਤਾ, ਸਰਬ ਹਰਤਾ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਕਾਮ।
ਸਰਬ ਖੰਡਣ, ਸਰਬ ਦੰਡਣ; ਸਰਬ ਕੇ ਨਿਜਭਾਮ।
ਸਰਬ ਭੁਗਤਾ, ਸਰਬ ਜੁਗਤਾ; ਸਰਬ ਕਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਸਰਬ ਖੰਡਣ, ਸਰਬ ਦੰਡਣ, ਸਰਬ ਕਰਮ ਅਧੀਨ।।੧੯੫
ਸਰਬ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ, ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰਨ, ਸਰਬ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ।
ਦੁਸਟ-ਹਰਤਾ, ਬਿਸ੍ਵ ਭਰਤਾ, ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।
ਦੁਸਟ-ਦੰਡਣ, ਪੁਸਟ-ਖੰਡਣ, ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਖੰਡ।
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ, ਜਲੇ ਥਲੇ ਮਹਿ, ਜਪਤ ਜਾਪ ਅਮੰਡ।।੧੯੬
ਸ੍ਰਿਸਟਚਾਰ ਬਿਚਾਰ ਜੇਤੇ ਜਾਨੀਐ ਸਬਿਚਾਰ।
ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਪਾਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸਟ ਪ੍ਰਹਾਰ।
ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਗਯਾਨ ਗਿਆਤਾ ਸ੍ਰਬ-ਮਾਨ ਮਹਿੰਦ੍ਰ।
ਬੇਦ-ਬਿਆਸ ਕਰੇ ਕਈ ਦਿਨ ਕੋਇ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ।।੧੯੭
ਜਨਮ-ਜਾਤਾ ਕਰਮ ਗਯਾਤਾ ਧਰਮ ਚਾਰੁ ਬਿਚਾਰ।
ਬੇਦ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਈ ਸਿਵ ਰੁਦ੍ਰ ਅਉ ਮੁਖਚਾਰ।
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਬਿਆਸਜ ਜਨਕ ਸੰਤ ਕੁਮਾਰ।
ਗਾਇ ਗਾਇ ਥਕੇ ਸਭੈ ਗੁਨ, ਚਕ੍ਰਤ ਭੇ ਮੁਖਚਾਰ।।੧੯੮
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਨ ਮੱਧ ਜਾ ਕੋ ਭੂਤ ਭਬ ਭਵਾਨ।
ਸਤਿ, ਦੁਆਪਰ, ਤ੍ਰਿਤੀਆ, ਕਲਿਜੁਗ; ਚਤ੍ਰ ਕਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ।
ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਥਕੇ ਮਹਾ ਮੁਨ; ਗਾਇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਪਾਰ।
ਹਾਰਿ ਹਾਰਿ ਥਕੇ ਸਭੈ; ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਤਿਹ ਪਾਰ।।੧੯੯
ਨਾਰਦ ਆਦਿਕ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਮੁਨਿ ਮਹਾਨ ਅਨੰਤ।
ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਥਕੇ ਸਭੈ, ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਕਸਟ ਦੁਰੰਤ।
ਗਾਇ ਗਾਇ ਥਕੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨਾਰਿ ਅਪਛ੍ਰ ਅਪਾਰ।
ਸੋਧਿ ਸੋਧਿ ਥਕੇ ਮਹਾ ਸੁਰ ਪਾਇਓ ਨਹਿ ਪਾਰ।।੨੦੦

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਦੀਘਰ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ

ਦੁਰਜਨਦਲ ਦੰਡਣ, ਅਸੁਰ ਬਿਹੰਡਣ,
ਦੁਸਟ ਨਿਕੰਦਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ।
'ਚਛਰਾਸੁਰ' ਮਾਰਣ, ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ,
ਨਰਕਨਿਵਾਰਣ, ਗੂੜ੍ਹ ਮਤੇ।
ਅਛੈ ਆਖੰਡੇ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੇ, ਖੰਡ ਉਦੰਡੇ, ਅਲਖ-ਮਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰਿ ਮਰਦਨ,
ਰੰਮ-ਕਪਰਦਨ ਛਤ੍ਰ-ਛਿਤੇ।।੨੦੧

ਆਸੁਰੀ ਬਿਹੰਡਣ ਦੁਸਟ ਨਿਕੰਦਨ,
ਪੁਸਟ ਉਦੰਡਣ ਰੂਪਅਤੇ।
'ਚੰਡਾਸੁਰਿ' ਚੰਡਣ 'ਮੁੰਡ' ਬਿਹੰਡਣ,
'ਧੂਮ੍ਰ' ਬਿਧੁੰਸਣ ਮਹਿਖਮਤੇ।
ਦਾਨਵ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ,
ਅਧਮ ਉਧਾਰਨ, ਉਰਧ ਅਧੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ,
ਰੰਮ-ਕਪਰਦਨ, ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ।।੨੦੨
ਡਾਵਰੂ ਡਵੰਕੈ, ਬਬਰ ਬਵੰਕੈ, ਭੁਜਾ ਫਰੰਕੈ, ਤੇਬਬੰਗੰ।
ਲੰਕੁੜੀਆ ਫਾਧੈ, ਆਯੁਧ ਬਾਧੈ, ਸੈਨ ਬਿਮਰਦਨ, ਕਾਲ-ਅਸੁਰੰ।
ਅਸ਼ਟਾਯੁਧ ਚਮਕੈ, ਭੂਖਨ ਦਮਕੈ, ਅਤਿਸਿਤ ਝਮਕੈ, ਫੁੰਕ ਫੰਣੰ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ 'ਮਹਿਖਾਸੁਰ' ਮਰਦਨ,
ਰੰਮ ਕਪਰਦਨ, ਦੈਤ-ਜਿਣੰ।।੨੦੩
'ਚੰਡਾਸੁਰ ਚੰਡਣ, ਮੁੰਡ ਬਿਮੁੰਡਣ, ਖੰਡ ਅਖੰਡਣ, ਖ਼ੂਨ-ਖ਼ਿਤੇ।
ਦਾਮਿਨੀ ਦਮੰਕਣ, ਧੁਜਾ ਫਰੰਕਣ,
ਫਣੀਅਰ ਫੁੰਕਾਰਣ, ਜੋਧ ਜਿਤੇ।
ਸਰ-ਧਾਰ ਬਿਬਰਖਣ, ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਕਰਖਣ
ਪੁਸਟ ਪ੍ਰਹਰਖਣ, ਦੁਸ਼ਟ-ਮਥੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ 'ਮਹਿਖਾਸੁਰ' ਮਰਦਨ,
ਭੂਮਿ ਰਸਾਤਲ, ਉਰਧ ਅਧੇ।।੨੦੪
ਦਾਮਿਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸਨ ਸੁਛਬਿ ਨਿਵਾਸਨ,
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ; ਗੂੜ੍ਹ-ਗਤੇ।
ਰਕਤਾਸੁਰ ਆਚਨ; ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਚਨ;
ਨ੍ਰਿਦੈ-ਨਰਾਚਨ, ਧਰਮ-ਬ੍ਰਿਤੇ। ਸ੍ਰੋਣਤ ਅਚੰਤੀ; ਅਨਲ ਬਿਵੰਤੀ;
ਜੋਗ ਜਯੰਤੀ; ਖੜਗਧਰੇ। ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ 'ਮਹਿਖਾਸੁਰ' ਮਰਦਨ;
ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਨ; ਧਰਮ ਕਰੇ।।੨੦੫
ਅਘ ਓਘ ਨਿਵਾਰਨ; ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਜਾਰਨ;
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਨ; ਸੁੱਧ ਮਤੇ।
ਫਣੀਅਰ ਫੂੰਕਾਰਨ; ਬਾਘ ਬੁਕਾਰਣ;
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਣ; ਸਾਧ ਮਤੇ।
ਸੈਹਥੀ ਸਨਾਹਨਿ; ਅਸਟ ਪ੍ਰਬਾਹਨ;
ਬੋਲ ਨਿਬਾਹਨ ਤੇਜ ਅਤੁਲੰ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ;
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਜਲੰ।।੨੦੬
ਚਾਚਰਿ ਚਮਕਾਰਨ; ਚਿੱਛੁਰ ਹਾਰਨ ਧੂਮ ਧੁਕਾਰਨ; ਦ੍ਰਪਮਥੇ।
ਦਾੜਵੀ ਪ੍ਰਦੰਤੇ; ਜੋਗ ਜਯੰਤੇ;

ਮਨਜ ਮਥੰਤੇ ਗੂੜ-ਕਥੇ।
ਕਰਮ ਪ੍ਰਣਾਸਨ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ;
ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਤੇਜਨ; ਅਸਟਭੁਜੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ;
ਭਰਮ ਬਿਨਾਸਨ; ਧਰਮ ਧੁਜੇ।।੨੦੭
ਘੁੰਘਰੂ ਘਮੰਕਣ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਮੰਕਣ;
ਫਣੀਅਰ ਫੁੰਕਾਰਣ; ਧਰਮ ਧੁਜੇ।
ਅਸਟਾਟ ਪ੍ਰਹਾਸਨ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਵਾਸਨ,
ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਣਾਗਨ; ਚਕ੍ਰ-ਗਤੇ।
ਕੇਸਰੀ ਪ੍ਰਵਾਹੇ, ਸੁੱਧ ਸਨਾਹੇ;
ਅਗਮ ਅਥਾਹੇ; ਏਕ ਬ੍ਰਿਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ
ਆਦਿ ਕੁਮਾਰਿ ਅਗਾਧ ਬ੍ਰਿਤੇ।।੨੦੮
ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਬੰਦਨ, ਦੁਸਟ ਨਿਕੰਦਨ,
ਭ੍ਰਿਸਟ ਬਿਨਾਸਨ, ਮ੍ਰਿਤ-ਮਥੇ।
ਕਾਵਰੂ ਕੁਮਾਰੇ, ਅਧਮ ਉਧਾਰੇ
ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ, ਆਦਿ ਕਥੇ।
ਕਿੰਕਣੀ ਪ੍ਰਸੋਹਣਿ, ਸੁਰ ਨਰ ਮੋਹਣਿ, ਸਿੰਘਾਰੋ ਹਣਿ 'ਬਿਤਲ' ਤਲੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਸਭ ਠਉਰਿ ਨਿਵਾਸਨ,
ਬਾਇ ਪਤਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਅਨਲੇ।।੨੦੯
ਸੰਕਟੀ ਨਿਵਾਰਣ, ਅਧਮ ਉਧਾਰਣ,
ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਰਖਨ ਤੁੰਦ ਤਬੇ।
ਦੁਖ ਦੋਖ ਦਹੰਤੀ, ਜੁਆਲ ਜਯੰਤੀ,
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਛੇ।
ਸੁਧਤਾ ਸਮਰਪਣ, ਤਰਕ ਬਿਤਰਕਣ,
ਤਪਤ ਪ੍ਰਤਾਪਣ, ਜਪਤ ਜਿਵੈ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਰਖਣ, ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਭੈ।।੨੧੦
ਚੰਚਲਾ ਚਖੰਗੀ, ਅਲਕ ਭੁੱਜੰਗੀ, ਤੁੰਦ ਤੁਰੰਗਣ ਤਿੱਛਸਰੇ।
ਕਰਕਸਾ ਕੁਠਾਰੇ, ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ, ਅਧਮ ਉਧਾਰੇ ਤੂਰ ਭੁਜੇ।
ਦਾਮਿਨੀ ਦਮੰਕੇ, ਕੇਹਰਿ ਲੰਕੇ, ਆਦਿ ਅੰਤਕੇ, ਕ੍ਰੂਰ ਕਥੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ 'ਰਕਤਾਸੁਰ' ਖੰਡਣ, ਸ਼ੁੰਭ ਚਕ੍ਰਤਨ ਨਿਸੁੰਭ ਮਥੇ।।੨੧੧
ਬਾਰਿਜ ਬਿਲੋਚਨ, ਬ੍ਰਿਤਨ ਬਿਮੋਚਨ ਸੋਚ ਬਿਸੋਚਨ; ਕਉਚ-ਕਸੇ।
ਦਾਮਿਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸੇ; ਸੁਕਸਰ ਨਾਸੇ; ਸੁਬ੍ਰਿਤ ਸੁਬਾਸੇ, ਦੁਸਟ-ਗ੍ਰਸੇ।
ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਿਅੰਗੀ; ਬੇਦ ਪ੍ਰਸੰਗੀ; ਤੇਜ ਤੁਰੰਗੀ ਖੰਡਸੁਰੰ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ; ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ, ਆਦਿ
ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਉਰਧੰ।।੨੧੨

ਘੰਟਕਾ ਬਿਰਜੈ ਰੁਣਝੁਣ ਬਾਜੈ; ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਭਾਜੈ; ਸੁਨਤ ਸੁਰੰ।
ਕੋਕਿਲ ਸੁਨਿ ਲਾਜੈ; ਕਿਲਬਿਖ ਭਾਜੈ; ਸੁਖਉਪਰਾਜੈ ਮੱਧਿਉਰੰ।
ਦੁਰਜਨ ਦਲ ਦੱਝੈ, ਮਨ ਤਨ ਰਿੱਝੈ; ਸਭੈ ਨ ਭੱਜੈ ਹਰੋਹਰੰ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ;
'ਚੰਡ' ਚਕ੍ਰਤਨ ਆਦਿ ਗੁਰੰ।।੨੧੩
ਚਾਚਰੀ ਪ੍ਰਜੋਧਨ, ਦੁਸਟ ਬਿਰੋਧਨ; ਰਸੋ ਅਰੋਧਨ, ਕ੍ਰੂਰ ਬ੍ਰਿਤੇ।
'ਧੂਮ੍ਰਾਛ' ਬਿਧੁੰਸਨ, ਪ੍ਰਲੈ ਪ੍ਰਜੁੰਸਨ। ਜਗਿ ਬਿਧੁੰਸਨ ਸੁੱਧ ਮਤੇ।
ਜਾਲਪਾ, ਜਯੰਤੀ, ਸਤ੍ਰ ਮਥੰਤੀ; ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਦਾਹਨ; ਗਾੜ੍ਹ ਮਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ,
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਗਤੇ।।੨੧੪
ਖਤ੍ਰਿਆਣਿ ਖਤੰਗੀ; ਅਭੈ ਅਭੰਗੀ,
ਆਦਿ ਅਨੰਗੀ ਅਗਾਧਿ ਗਤੇ।
ਬ੍ਰਿੜਲਾਛ ਬਿਹੰਡਣ; 'ਚੱਛਰ-ਦੰਡਣ,
ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡਣ; ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ।
ਸੁਰ ਨਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ; ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ;
ਦੁਸਟ ਨਿਵਾਰਣ ਦੋਖ ਹਰੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ:
ਬਿਸ-ਬਿਧੁੰਸਨ; ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰੇ।।੨੧੫
ਦਾਮਿਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ, ਉੱਨਤ-ਨਾਸੇ, ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਅਤੁੱਲ ਬਲੇ।
ਦਾਨਵੀ ਪ੍ਰਕਰਖਣ, ਸਰਵਰ ਵਰਖਣ
ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਧਰਖਣ ਬਿਤਲ ਤਲੇ।
ਅਸਟਾਯੁਧ ਬਾਹਣ, ਬੋਲ ਨਿਬਾਹਣ ਸੰਤ ਪਨਾਹਣ, ਗੂਨ ਗਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ,
ਆਦਿ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਬ੍ਰਿਤੇ।।੨੧੬
ਦੁਖ ਦੋਖ ਪ੍ਰਭੱਛਣ, ਸੇਵਕ ਰੱਛਣ, ਸੰਤ ਪ੍ਰਤੱਛਣ, ਸੁੱਧ ਸਰੰ।
ਸਾਰੰਗ ਸਨਾਹੇ, ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਦਾਹੇ ਅਰਿਦਲ ਸਾਰੇ, ਦੋਖਹਰੇ।
ਗੰਜਨ ਗੁਮਾਨੇ, ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਵਾਨੇ; ਸੰਤਿਜ਼ਮਾਨੇ; ਆਦਿ ਅੰਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ;
ਸਾਧ ਪ੍ਰਦੱਛਨ; ਦੁਸਟ ਹੰਤੇ।।੨੧੭
ਕਾਰਣ ਕਰੀਲੀ; ਗਰਬ ਸਹੀਲੀ; ਜੋਤਿ ਜਿਤੀਲੀ; ਤੁੰਦਮਤੇ।
ਅਸਟਾਇਧ; ਚਮਕਣ; ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਮਕਣ;
ਦਾਮਿਨੀ ਦਮਕਣ; ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ।
ਡੁਕਡੁਕੀ ਡਮੰਕੈ; ਬਾਘ ਬਬੰਕੈ; ਭੁਜਾ ਫਰੰਕੈ ਸੁੱਧ ਗਤੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ:
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਦਿ ਮਤੇ।।੨੧੮
'ਚੱਛਰਾਸਰ ਮਾਰਣ: ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ:

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ, ਏਕ ਭਟੇ।
ਪਾਪਾਨ ਬਿਹੰਡਣ, ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਚੰਡਣ, ਖੰਡ ਅਖੰਡਣ, ਕਾਲ-ਕਟੇ।
ਚੰਦ੍ਰਾਨਨ ਚਾਰੇ, ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ, ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ, 'ਮੁੰਡ' ਮਥੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ,
ਧੂਮ੍ਰ 'ਬਿਧੁੰਸਨ, ਆਦਿ ਕਥੇ।।੨੧੯
'ਰਕਤਾਸੁਰ' ਮਰਦਨ, 'ਚੰਡ' ਚਕ੍ਰਦਨ,
ਦਾਨਵ ਅਰਦਨ, ਬਿੜਾਲ ਬਧੇ।
ਸਰਧਾਰ ਬਿਬਰਖਣ, ਦੁਰਜਨ ਧਰਖਣ,
ਅਤੁਲ ਅਮਰਖਣ ਧਰਮ ਧੁਜੇ।
'ਧੂਮ੍ਰਾਛ' ਬਿਧੁੰਸਨ, ਸ੍ਰੋਣਤ ਚੂੰਸਨ, ਸੁੰਭ-ਨਿਪਾਤ ਨਿਸੁੰਭ ਮਥੇ।
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ,
ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਗਾਧਿ ਕਥੇ।।੨੨੦

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਦੋਹਰਾ

ਏਕ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਆਤਮਾ, ਉਚਰਿਓ ਮਤਿ ਸਿਉ ਬੈਨ।
ਸਭ ਪਰਤਾਪ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੋ, ਕਹਹੁ ਸਕਲ ਬਿਧਿ ਤੈਨ? ੨੨੧
ਕੋ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ ਹੈ? ਕਹਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੋ ਬਿਚਾਰ?
ਕਉਨ ਧਰਮ, ਕੋ ਕਰਮ ਹੈ? ਕਹਹੁ ਸਕਲ ਬਿਸਥਾਰ? ੨੨੨
ਕਹਾਂ ਜੀਤਬ ਕਹਾਂ ਮਰਨ ਹੈ? ਕਵਨ ਸੁਰਗ, ਕਹਾਂ ਨਰਕ?
ਕੋ ਸੁਘੜਾ, ਕੋ ਮੂੜ੍ਹਤਾ? ਕਹਾ ਤਰਕ ਅਵਤਰਕ? ੨੨੩
ਕੋ ਨਿੰਦਾ, ਜਸ ਹੈ ਕਵਨ! ਕਵਨ ਪਾਪ ਕਹ ਧਰਮ?
ਕਵਨ ਜੋਗ, ਕੋ ਭੋਗ ਹੈ? ਕਵਨ ਕਰਮ ਅਪਰਕਮ? ੨੨੪
ਕਹਹੁ ਸੁਸ੍ਰਮ ਕਾ ਕੋ ਕਹਹਿ? ਦਮ ਕੋ ਕਹਾ ਕਹੰਤ।
ਕੋ ਸੂਰਾ, ਦਾਤਾ ਕਵਨ? ਕਹਹੁ ਤੰਤ ਕੋ ਮੰਤ!!੨੨੫
ਕਹਾ ਰੰਕ, ਰਾਜਾ ਕਵਨ? ਹਰਖ ਸੋਗ ਹੈ ਕਵਨ?
ਕੋ ਰੋਗੀ, ਰਾਗੀ ਕਵਨ? ਕਹਹੁ ਤਤ੍ਹ ਮੁਹਿ ਤਵਨ!!੨੨੬
ਕਵਨ ਰਿਸਟ ਕੋ ਪੁਸਟ ਹੈ? ਕਹਾ ਸ੍ਰਿਸਟ ਕੋ ਚਾਰ?
ਕਵਨ ਧ੍ਰਿਸਟ ਕੋ ਭ੍ਰਿਸ੍ਟ ਹੈ? ਕਹੋ ਸਕਲ ਬਿਸਥਾਰ।।੨੨੭
ਕਹਾ ਭਰਮ ਕੋ ਕਰਮ ਹੈ? ਕਹਾ ਭਰਮ ਕੋ ਨਾਸ?
ਕਹਾ ਚਿਤਨ ਕੀ ਚੇਸਟਾ? ਕਹਾ ਅਚੇਤ ਪ੍ਰਕਾਸ।।੨੨੮
ਕਹਾ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਕਹਾ? ਕਹਾ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ?
ਕੋ ਰੋਗੀ, ਸੋਗੀ ਕਵਨ? ਕਹਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹਾਨਿ।।੨੨੯
ਕੋ ਸੂਰ, ਸੁੰਦਰ ਕਵਨ? ਕਹਾ ਜੋਗ ਕੋ ਸਾਰ?
ਕੋ ਦਾਤਾ, ਗਿਆਨੀ ਕਵਨ? ਕਹੋ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਿ।।੨੩੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ

ਤੁਮ ਕਹੋ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ਬਿਚਾਰ। ਜਿਮ ਕੀਓ ਆਪਿ ਕਰਤੇ ਪਸਾਰ।

ਜੱਦਿਪਿ ਅਭੂਤ ਅਨਭੈ ਅਨੰਤ।
ਤਉ ਕਹੋਂ ਜਥਾ ਮਤਿ ਤ੍ਰੈਣ ਤੰਤ।।੨੩੧
ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਕਾਦਿਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਅਦ੍ਵੈ ਅਭੂਤ ਅਨਭੈ ਦਿਆਲ।
ਦਾਤਾ ਦੁਰੰਤ ਦੁਖ ਦੋਖ ਰਹਤ।
ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਸਭ ਬੇਦ ਕਹਤ।।੨੩੨
ਕਈ ਊਚ ਨੀਚ ਕੀਨੋ ਬਨਾਉ। ਸਭ ਵਾਰ ਪਾਰ ਜਾਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ।
ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤ ਜਾਨੰਤ ਜਾਹਿਂ।
ਮਨ ਮੂੜ ਕਿਉਂ ਨ ਸੇਵੰਤ ਤਾਹਿਂ।।੨੩੩
ਕਈ ਮੂੜ੍ਹ ਪਿਤ੍ਰ ਪੂਜਾ ਕਰੰਤ। ਕਈ ਸਿੱਧ ਸਾਧੁ ਸੂਰਜ ਸ਼ਿਵੰਤ।
ਕਈ ਪਲਟਿ ਸੂਰਜ ਸਿਜਦਾ ਕਰਾਇਂ।
ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਰੂਪ ਦ੍ਵੈ ਕੈ ਲਖਾਇ।।੨੩੪
ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਦਾਤਾ ਦੁਰੰਤ ਅਦ੍ਵੈ ਅਨਾਸ।
ਸਭ ਰੋਗ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਤ ਰੂਪ।
ਅਨਭੈ ਅਕਾਲ ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ।।੨੩੫
ਕਰੁਣਾ-ਨਿਧਾਨ ਕਾਮਿਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ।
ਦੁਖ ਦੋਖ ਹਰਤ; ਦਾਤਾ ਦਿਆਲ।
ਅੰਜਨ ਬਿਹੀਨ ਅਨਭੰਜ ਨਾਥ।
ਜਲ ਥਲ ਪ੍ਰਭਾਉ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਥ।।੨੩੬
ਜਿਂਹ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ, ਨਹੀਂ ਭੇਦ ਭਰਮ।
ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਏਕ ਧਰਮ।
ਜਿਂਹ ਸਤ੍ਰੂ ਮਿਤ੍ਰ, ਦੋਊ ਏਕ ਸਾਰ।
ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ, ਅਬਿਚਲ ਅਪਾਰ।।੨੩੭
ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਇ, ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੇਖ।
ਕਹਿ ਬਾਸੁ ਤਾਸੁ; ਕਹਿਂ ਕਉਨ ਭੇਖ।
ਕਹਿ ਨਾਮ ਤਾਸੁ ਹੈ ਕਵਨ ਜਾਤਿ।
ਜਹਿ ਸੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ, ਨਹੀਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭ੍ਰਾਤ।।੨੩੮
ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ, ਕਾਰਣ ਸਰੂਪ।
ਜਿਹ ਚੱਕ੍ਰ-ਚਿਹਨ, ਨਹੀਂ ਰੰਗ ਰੂਪ।
ਜਿਹ ਖੇਦ ਭੇਦ, ਨਹੀਂ ਕਰਮ ਕਾਲ।
ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤ ਕੀ, ਕਰਤ ਪਾਲ।।੨੩੯
ਉਰਧੰ ਬਿਰਹਤ, ਸਿੱਧ ਸਰੂਪ।
ਬੁੱਧੰ ਅਪਾਲ ਜੁੱਧੰ ਅਨੂਪ।
ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਰੰਗ ਰਾਗ।
ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭਿੱਜ ਅਦਾਗ।।੨੪੦
ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਪ ਮਹਿਬਨ ਦੁਰੰਤ।

ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਉਚਰੰਤ।
ਪਾਇਓ ਨ ਜਾਇ ਜਿਹ ਪੈਰਿ ਪਾ।
ਦੀਨਾਨ ਦੋਖ ਦਹਿਤਾ ਉਦਾਰ।।੨੪੧
ਕਈ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਹ ਪਾਨਿਹਾਰ।
ਕਈ ਕੋਟਿ ਰੁਦ੍ਰ ਜੁਗੀਆ ਦੁਆਰ।
ਕਈ ਬੇਦ-ਬਿਆਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਨੰਤ।
ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਉਚਰੰਤ।।੨੪੨

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਸਵਯੇ

ਦੀਨਿਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੈ ਨਿਤ,
ਸੰਤ ਉਬਾਰਿ ਗਨੀਮਨ[42] ਗਾਰੈ।
ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਗ[43] ਨਾਗ ਨਰਾਧਿਪ[44],
ਸਰਬ ਸਮੇ ਸਭ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ।
ਪੋਖਤ[45] ਹੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ,
ਪਲ ਮੈ, ਕਲਿ[46] ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੈ।
ਦੀਨਦਇਆਲ ਦਇਆਨਿਧਿ, ਦੋਖਨ
ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰੁ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੈ।।੨੪੩
ਦਾਹਤ ਹੈ ਦੁਖ ਦੋਖਨ ਕੋ,
ਦਲ ਦੁਜਨ ਕੇ ਪਲ ਮੈ ਦਲਿ ਡਾਰੈ।
ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਹਾਰਨ[47],
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੰਭਾਰੈ।
ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਇ ਸਕੈ ਪਦਮਾਪਤਿ[48] ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਅਭੇਦ ਉਚਾਰੈ।
ਰੋਜ਼ ਹੀ ਰਾਜ਼ ਬਿਲੋਕਤਿ ਰਾਜ਼ਿਕ[49],
ਰੋਖਿ[50] ਰੁਹਾਨ ਕੀ ਰੋਜ਼ੀ[51] ਨ ਟਾਰੈ।।੨੪੪
ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਕੁਰੰਗ ਭੁਜੰਗਮ, ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਬਨਾਏ।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਖਪੇ ਹੰਮੇਵ, ਨ ਭੇਵ ਲਖਿਓ ਭ੍ਰਮ ਸਿਉਂ ਭਰਮਾਏ।
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ, ਹਸੇਬ ਥਕੇ ਕਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਏ।
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਉ ਬਿਨਾ,
ਪਤਿ ਸਿਉਂ ਕਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਪਾਏ।੨੪੫
ਆਦਿ ਅਨੰਤ ਅਗਾਧਿ ਅਦ੍ਵੈਖ, ਸੁ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਅਭੈ ਹੈ।
ਅੰਤਿ ਬਿਹੀਨ ਅਨਾਤਮ ਆਪ, ਅਦਾਗ ਅਦੋਖ ਅਛਿੱਦ੍ਰ ਅਛੈ ਹੈ।
ਲੋਗਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ, ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਭਰਤਾ ਪ੍ਰਭ ਵੈ ਹੈ।

42. ਤਕੜੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲਦਾ ਹੈ 43. ਪਰਬਤ, ਪਹਾੜ 44. ਰਾਜੇ ਆਦਿ 45. ਪਾਲਦਾ ਹੈ 46. ਕਲਜੁਗ
47. ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਹਾਰ 48. ਲੱਛਮੀ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ 49. ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਹਾਰ, ਦਾਤਾਰ
50. ਰੋਸਾ ਕਰਕੇ 51. ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਉਪਜੀਵਕਾ

ਦੀਨਦਇਆਲ ਦਇਆਕਰ ਸ੍ਰੀਪਤਿ,
ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਏ ਹੈ।੨੪੬
ਕਾਮ ਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਨ, ਲੋਭ ਨ, ਮੋਹ ਨ,
ਨ ਰੋਗ, ਨ ਸੋਗ, ਨ ਭੋਗ, ਨ ਭੈ ਹੈ।
ਦੇਹ ਬਿਹੀਨ ਸਨੇਹ ਸਭੋ ਤਨ, ਨੇਹ ਬਿਰਕਤ ਅਗੇਹ ਅਛੈ ਹੈ।
ਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ ਅਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ,
ਜ਼ਮੀਨ ਕੋ ਦੇਤ, ਜ਼ਮਾਨ, ਕੋ ਦੇ ਹੈ।
ਕਾਹੇ ਕੋ ਡੋਲਤ ਹੈ ਤੁਮਰੀ ਸੁਧਿ,
ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਲੈ ਹੈ।੨੪੭
ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰੁ ਸੋਗਨ ਤੇ, ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ।
ਸੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ, ਤਊ ਤਨਿ ਏਕੁ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ।
ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰੁ ਦੈ ਕਰਿ, ਪਾਪ ਸਬੂਹ ਨ ਭੇਟਨੇ ਪਾਵੈ।
ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੋਂ ਤੋਂ ਸੌਂ,
ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ।੨੪੮
ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸੁ ਦਾਨਵ ਦੇਵ, ਅਭੇਵ ਤੁਮ੍ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਕਰਿ ਧਿਆਵੈਂ।
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਰਸਾਤਲ, ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸਭੈ ਸਿਰ ਨਿਆਵੈਂ।
ਪਾਇ ਸਕੈ ਨਹੀਂ ਪਾਰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੂੰ ਕੋ; ਨੇਤਿ ਹੀ ਨੇਤ ਅਭੇਤ ਬਤਾਵੈਂ
ਖੋਜ ਥਕੈ ਸਭ ਹੀ ਖੁਜੀਆ ਸੁਰ,
ਹਾਰ ਪਰੇ, ਹਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ।੨੪੯
ਨਾਰਦ ਸੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਸੇ, ਰੁਮਨਾਰਿਖ ਸੇ, ਸਭਹੂੰ ਮਿਲਿ ਗਾਇਓ।
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਖਿਓ,
ਸਭ ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਹਰਿ ਹਾਥਿ ਨਾ ਆਇਓ।
ਪਾਇ ਸਕੈ ਨਹੀਂ ਪਾਰ ਉਮਾਪਤਿ,
ਸਿੱਧ ਸਨਾਥ, ਸਨੰਤਨ ਧਿਆਇਓ।
ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਤਿਹ ਕੋ ਮਨ ਮੈ,
ਜਿਹ ਕੋ ਅਮਿਤੋਜ ਸਭੈ ਜਗਿ ਛਾਇਓ। ੨੫੦
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ, ਅਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪਾਨ ਸਭੈ ਪਚਿਹਾਰੇ।
ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ ਸਕਿਓ ਅਨਭੇਦ ਕੋ,
ਖੇਦਤ ਹੈ ਅਨਛੇਦ ਪਕਾਰੇ।
ਰਾਗ ਨ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ,
ਨ ਸਾਕ ਨ ਸੋਗ ਨ ਸੰਗ ਤਿਹਾਰੇ।
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅਭੇਖ,
ਅਦ੍ਵੈਖ ਜਪਿਓ, ਤਿਨ ਹੀ ਕੁਲ ਤਾਰੇ। ੨੫੧
ਤੀਰਥ ਕੋਟ ਕੀਏ ਇਸਨਾਨ, ਦੀਏ ਬਹੁ ਦਾਨ ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰੇ।
ਦੇਸ ਫਿਰਿਓ ਕਰ ਭੇਸ ਤਪੋਧਨ,
ਕੇਸ ਧਰੇ ਨ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ।

ਆਸਨ ਕੋਟਿ ਕਰੇ ਅਸਟਾਂਗ ਧਰੇ
ਬਹੁ ਨਿਆਸ ਕਰੇ ਮੁਖ ਕਾਰੇ।
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਅਕਾਲ ਭਜੇ ਬਿਨੁ,
ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ। ੨੫੨

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਕਬਿੱਤ

ਅਤ੍ਰ ਕੇ ਚਲੱਯਾ, ਛਿਤ੍ਰ ਛਤ੍ਰ ਕੇ ਧਰੱਯਾ;
ਛਤ੍ਰਧਾਰੀਓ ਕੇ ਛਲੱਯਾ, ਮਹਾਂ ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸਾਲ ਹੈਂ।
ਦਾਨ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ, ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਕੇ ਬਢਯਾ;
ਅਵਸਾਨ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਹੈਂ, ਕਟੱਯਾ ਜਮ ਜਾਲ ਹੈਂ।
ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਿਤੱਯਾ, ਅਉ ਬਿਰੁਧ ਕੇ ਮਿਟਯਾ;
ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਿ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ, ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਹੂੰ ਕੇ ਮਾਨ ਹੈਂ।
ਗਿਆਨ ਹੂੰ ਕੇ ਗਿਆਤਾ, ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਿਤਾ ਕੇ ਦਾਤਾ ਦੇਵ;
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ, 'ਮਹਾਂ ਕਾਲ' ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੈਂ। ੨੫੩
ਪੂਰਬੀ ਨ ਪਾਰ ਪਾਵੈਂ, ਹਿੰਗੁਲਾ ਹਿਮਾਲੇ ਧਿਆਵੈਂ;
ਗੋਰਿ ਗਰਦੇਜੀ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੈਂ।
ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਸਾਧੈਂ, ਪਉਨ ਸਾਧਨਾ ਕਿਤੇਕ ਬਾਧੈਂ;
ਆਰੱਬ ਕੇ ਆਰੱਬੀ ਅਰਾਧੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੈਂ।
ਫਰਾਂ ਕੇ ਫ਼ਿਰੰਗੀ ਮਾਨੇ, ਕੰਧਾਰੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਜਾਨੈਂ;
ਪੱਛਮ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਪਛਾਨੈਂ ਨਿਜ ਕਾਮ ਹੈਂ।
ਮਰਹਟਾ ਮਘੇਲੇ, ਤੇਰੀ ਮਨ ਸੋ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰੈਂ;
ਦਿੜ੍ਹਵੈਂ, ਤਿਲੰਗੀ ਪਹਚਾਨੇ ਧਰਮ-ਧਾਮ ਹੈਂ। ੨੫੪
ਬੰਗ ਕੇ ਬੰਗਾਲੀ, ਫਿਰਹੰਗ ਕੇ ਫਿਰੰਗਾ ਵਾਲੀ;
ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਦਿਲਵਾਲੀ, ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਮੈਂ ਚਲਤ ਹੈਂ।
ਰੋਹ ਕੇ ਰੁਹੇਲੇ 'ਮਾਘ' ਦੇਸ ਕੇ 'ਮਘੇਲੇ' ਬੀਰ;
ਬੰਗਸ਼ੀ 'ਬੁੰਦੇਲੇ', ਪਾਪ ਪੁੰਜ ਕੋ ਮਲਤ ਹੈਂ।
ਗੋਖਾ ਗੁਨ ਗਾਵੈਂ, ਚੀਨ ਮਚੀਨ ਕੇ ਸੀਸ ਨਯਾਵੈਂ;
ਤਿੱਬਤੀ ਧਿਆਇ, ਦੋਖ ਦੇਹ ਕੇ ਦਲਤ ਹੈਂ।
ਜਿਨੈ ਤੋਹਿ ਧਿਆਇਓ, ਤਿਨੈ ਪੂਰਨ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਾਇਓ;
ਸਰਬ ਧਨ ਧਾਮ, ਫਲ ਫੂਲ ਸੋਂ ਫਲਤ ਹੈਂ। ੨੫੫
ਦੇਵ ਦੇਵਤਾਨ ਕੋ; ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਨਵਾਨ ਕੋ;
ਮਹੇਸ਼ ਗੰਗ-ਧਾਨ ਕੋ, ਅਭੇਸ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ।
ਰੰਗ ਮੇ ਰੰਗੀਨ, ਰਾਗ ਰੂਪ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ;
ਔਰ ਕਾਹੂੰ ਪੈ ਨ ਦੀਨ, ਸਾਧ-ਅਧੀਨ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ।
ਪਾਈਐ ਨ ਪਾਰੁ, ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਮੈ ਅਪਾਰ;
ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਕੇ ਉਦਾਰ ਹੈਂ, ਅਪਾ ਕਹੀਅਤ ਹੈਂ।

ਹਾਥੀ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਪਲ ਪਾਛੇ ਪਹੁੰਚਤ ਤਾਹਿ;
ਚੀਟੀ ਕੀ ਚਿੰਘਾਰ, ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੁਨੀਅਤੁ ਹੈਂ। ੨੫੬
ਕੇਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੁਆਰ ਕੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੁਖਚਾਰ;
ਕੇਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ, ਕੇਤੇ ਰਾਮ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ।
ਕੇਤੇ ਸਸਿ ਰਾਸੀ, ਕੇਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ;
ਕੇਤੇ ਮੁੰਡੀਆ ਉਦਾਸੀ, ਜੋਗ ਦੁਆਰਿ ਦਹੀਅਤੁ ਹੈ।
ਕੇਤੇ ਮਹਾਦੀਨ ਕੇਤੇ ਬਿਆਸ ਸੇ ਪ੍ਰਬੀਨ;
ਕੇਤੇ ਕੁਮੇਰ ਕੁਲੀਨ, ਕੇਤੇ ਜੱਛ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ।
ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਬਿਚਾਰ, ਪੈ ਨ ਪੂਰਨ ਕੋ ਪਾਵੈ ਪਾਰ;
ਤਾਂ ਹੀ ਤੇ ਅਪਾਰ, ਨਿਰਾਧਾਰ ਲਹੀਅਤੁ ਹੈ। ੨੫੭
ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ, ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੈ, ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ;
ਪਾਈਐ ਨ ਪਾਰ, ਪੈ ਅਪਾਰ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ।
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ;
ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਹੂੰ ਕੇ ਰਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਨਾਸੀ ਕੈ ਕੈ ਮਾਨੀਐ।
ਜੰਤ੍ਰ ਹੂੰ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾ ਕੀ, ਬਾਪ ਹੂੰ ਨ ਮਾਇ ਤਾ ਕੀ;
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕੀ ਸੁਛਟਾ ਕੈ ਅਨੁਮਾਨੀਐ।
ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਕੋ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ,
ਮੋਹਨੀ ਕੋ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਨਿਜੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਜਾਨੀਐ। ੨੫੮
ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤਰੁ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਕੋ ਸਾਰੁ ਹੈ;
ਸੁੱਧਤਾ ਕੋ ਘਰੁ ਹੈ, ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਨ ਹੈ;
ਕਾਮਨਾ ਕੀ ਖਾਨ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਧਨਾ ਕੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ;
ਬਿਰੱਕਤਤਾ ਕੀ ਬਾਨ ਹੈ, ਕਿ ਬੁੱਧਿ ਕੋ ਉਦਾਰ ਹੈ।
ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਕਿ ਭੂਪਨ ਕੋ ਭੂਪ ਹੈ;
ਕਿ ਰੂਪ ਹੂੰ ਕੋ ਰੂਪ ਹੈ, ਕੁਮੱਤਿ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰੁ ਹੈ।
ਦੀਨਨ ਕੋ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਗਨੀਮਨ ਕੋ ਗਾਰਕ ਹੈ;
ਸਾਧਨ ਕੋ ਰੱਛਕ ਹੈ, ਗੁਨਨ ਕੋ ਪਹਾਰੁ ਹੈ। ੨੫੯
ਸਿਧਿ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਕਿ ਬੁੱਧਿ ਕੋ ਬਿਭੂਤਿ ਹੈ;
ਕਿ ਕ੍ਰੁਧ ਕੋ ਅਭੂਤ ਹੈ, ਕਿ ਅੱਛੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ
ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਖੂਬੀ ਕੋ ਦਿਹੰਦਾ ਹੈ,
ਗਨੀਮਨ ਗਿਰਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਹੈ।
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਲ ਹੈ, ਕਿ ਸੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਸਾਲ ਹੈ;
ਕਿ ਮਿੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਪੋਖਤ ਹੈ, ਕਿ ਬ੍ਰਿਧਤਾ ਕੋ ਬਾਸੀ ਹੈ।
ਜੋਗ ਹੂੰ ਕੋ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਕਿ ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ;
ਕਿ ਮੋਹਨੀ ਕੋ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਕਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਹੈ। ੨੬੦
ਰੂਪ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਕਿ ਬੁੱਧਿ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ;
ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੋ ਬਾਸ ਹੈ, ਕਿ ਬੁੱਧਿ ਹੂੰ ਕੋ ਘਰੁ ਹੈ।

ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ ਹੈ, ਨਿਰੰਜਨ ਅਭੇਵ ਹੈ;
ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ ਹੈ, ਕਿ ਸੁੱਧਤਾ ਕੋ ਸਰੁ ਹੈ।
ਜਾਨ ਕੋ ਬਚੱਯਾ ਹੈ, ਇਮਾਨ ਕੋ ਦਿਵੱਯਾ ਹੈ;
ਜਮਜਾਲ ਕੋ ਕਟੱਯਾ ਹੈ, ਕਿ ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਕਰੁ ਹੈ।
ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੈ, ਅਖੰਡਣ ਕੋ ਖੰਡ ਹੈ;
ਮਹੀਪਨ ਕੋ ਮੰਡ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਨ ਨਰੁ ਹੈ। ੨੬੧
ਬਿਸ੍ਵ ਕੋ ਭਰਨ ਹੈ, ਕਿ ਅਪਦਾ ਕੋ ਹਰਨ ਹੈ;
ਕਿ ਸੁਖ ਕੋ ਕਰਨ ਹੈ, ਕਿ ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।
ਪਾਈਐ ਨ ਪਾਰ, ਪਾਰਾਵਾਰ ਹੂੰ ਕੋ ਪਾਰ ਜਾ ਕੋ;
ਕੀਜਤ ਬਿਚਾਰ, ਸੁਬਿਚਾਰ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ।
ਹਿੰਗੁਲਾ ਮਿਹਾਲੈ ਗਾਵੈ, ਹਬਸੀ ਹਲਬੀ ਧਿਆਵੈ;
ਪੂਰਬੀ ਨ ਪਾਰ ਪਾਵੈ, ਆਸਾ ਤੇ ਅਨਾਸ ਹੈ।
ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ, ਮਹਾਦੇਵ ਹੂੰ ਕੇ ਦੇਵ ਹੈ;
ਨਿਰੰਜਨ ਅਭੇਵ ਨਾਥ, ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸਿ ਹੈ। ੨੬੨
ਅੰਜਨ ਬਿਹੀਨ ਹੈਂ, ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈਂ;
ਕਿ ਸੇਵਕ ਅਧੀਨ ਹੈਂ, ਕਟੱਯਾ ਜਮ-ਜਾਲ ਕੇ।
ਦੇਵਨ ਕੇ ਦੇਵ, ਮਹਾ ਦੇਵ ਹੂੰ ਕੇ ਦੇਵ ਨਾਥ;
ਭੂਮਿ ਕੇ ਭੁਜੱਯਾ ਹੈਂ, ਮੁਹੀਯਾ ਮਹਾ-ਬਾਲ ਕੇ।
ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ, ਮਹਾ ਸਾਜ ਹੂੰ ਕੇ ਸਾਜਾ;
ਮਹਾ ਜੋਗ ਹੂੰ ਕੇ ਜੋਗ ਹੈਂ, ਧਰੱਯਾ ਦ੍ਰੁਮ-ਛਾਲਾ ਕੇ।
ਕਾਮਨਾ ਕੇ ਕਰੁ ਹੈਂ, ਕੁੱਬੁਧਿਤਾ ਕੋ ਹਰਿ ਹੈਂ;
ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੇ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਕਿ ਕਾਲ ਹੈ ਕੁਚਾਲ ਕੇ। ੨੬੩
ਛੀਰ ਕੈਸੀ ਛੀਰਾਵਧਿ, ਛਾਛ ਕੈਸੀ ਛਤ੍ਰਾਨੇਰ;
ਛਪਾਕਰ ਕੈਸੀ ਛਬਿ, ਕਾਲਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਕੂਲ ਕੈ।
ਹੰਸਨੀ ਸੀ 'ਸੀਹਾ' 'ਰੂਮ' ਹੀਰਾ ਸੀ 'ਹੁਸੈਨਾਬਾਦ';
ਗੰਗਾ ਕੈਸੀ ਧਾਰ, ਚਲੀ ਸਾਤੋਂ ਸਿੰਧ ਰੂਲ ਕੈ।
ਪਾਰਾ ਸੀ ਪਲਾਊ-ਗਢ ਰੂਪਾ ਕੈਸੀ 'ਰਾਮਪੁਰ';
ਸ਼ੋਰਾ ਸੀ ਸੁਰੰਗਾਬਾਦ, ਨੀਕੇ ਰਹੀ ਝੂਲ ਕੈ।
ਚੰਪਾ ਸੀ 'ਚੰਦੇਰੀ' ਕੋਟ, ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ 'ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹ';
ਕੀਰਤਿ ਤਿਹਾਰੀ ਰਹੀ ਮਾਲਤੀ ਸੀ ਫੂਲ ਕੈ। ੨੬੪
ਫਟਕ ਸੀ 'ਕੈਲਾਸ', 'ਕਮਾਊਗੜ੍ਹ' 'ਕਾਸੀਪੁਰ';
ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸੀ 'ਸੁਰੰਗਾਬਾਦਿ', ਨੀਕੈ ਸੋਹੀਅਤੁ ਹੈ।
ਹਿਮਾ ਸੀ ਹਿਮਾਲੈ, ਹਰ ਹਾਰ ਸੀ 'ਹਲਬਾ ਨੇਰ';
ਹੰਸ ਕੈਸੀ ਹਾਜੀਪੁਰ, ਦੇਖੇ ਮੋਹੀਅਤ ਹੈ।
ਚੰਦਨ ਸੀ 'ਚੰਪਾਵਤੀ', ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੀ 'ਚੰਦ੍ਰਾਗਿਰ';
ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ 'ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹ', ਜਉਨ ਜੋਹੀਅਤ ਹੈ।

'ਰੰਗਾ' ਸਮ ਰੰਗ ਧਾਰਿ, ਬਕਾਨਿ 'ਸੀ ਬਿਲੰਦਾਬਾਦਿ';
ਕੀਰਤਿ ਹਿਤਾਰੀ ਕੀ ਉਜੀਆਰੀ ਸੋਹਅਤ ਹੈ। ੨੬੫
ਫਾਰਸੀ ਫਿਰੰਗੀ, ਫਰਾਂਸੀਸ ਕੇ ਦੁਰੰਗੀ,
'ਮਕਰਾਨ ਕੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗੀ ਤੇਰੇ ਗੀਤ ਗਾਈਅਤੁ ਹੈ।
ਭੱਖਰੀ ਕੰਧਾਰੀ ਗੋਰਿ ਗੱਖਰੀ ਗਰਦੇਜਾਚਾਰੀ,
ਪਉਨ ਕੇ ਅਹਾਰੀ, ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਅਤੁ ਹੈ।
ਪੂਰਬ 'ਪਲਾਊ' ਕਾਮਰੂਪ 'ਅਉ ਕਮਾਊ'';
ਸਰਬ ਠਉਰ ਮੈ ਬਿਰਾਜੈ, ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਾਈਅਤੁ ਹੈ।
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪੀ, ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਅਤਾਪੀ ਨਾਥ।
ਕੀਰਤਿ ਤਿਹਾਰੀ ਕੋ ਨ ਪਾਰ ਪਾਈਅਤੁ ਹੈ। ੨੬੬

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ

ਅਦ੍ਵੈ ਅਨਾਸ, ਆਸਨ ਅਡੋਲ।
ਅਦ੍ਵੈ ਅਨੰਤ ਉਪਮਾ ਅਤੋਲ।
ਅਛੈ ਸਰੂਪ, ਅਬਯਕਤ ਨਾਥ।
ਆਜਾਨੁ ਬਾਹ, ਸਰਬਾ ਪ੍ਰਮਾਥ। ੨੬੭
ਜੱਹ ਤੱਹ ਮਹੀਪ ਬਨ ਤਿਨ ਪ੍ਰਫੁਲ ਸੋਭਾ ਬਸੰਤ, ਜੱਹ ਤੱਹ ਪ੍ਰਫੁਲ;
ਬਨ-ਤਨ ਦੁਰੰਤ, ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਮਹਾਨ।
ਜੱਹ ਤੱਹ ਪ੍ਰਫੁੱਲ, ਸੁੰਦ੍ਰ ਸੁਜਾਨ। ੨੬੮
ਫੁਲਤ ਪ੍ਰਫੁੱਲ, ਲਹਿਲਹਤ ਮਉਰ।
ਸਿਰਿ ਢੁਲਹਿ ਜਾਨੁ ਮਨਮਥਹ ਚਉਰ।
ਕੁਦਰਤਿ ਕਮਾਲ, ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਹੀਮ।
ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ, ਕਾਮਿਲ ਕਰੀਮ। ੨੬੯
ਜੱਹ ਤੱਹ ਬਿਲੋਕਿ ਤੱਹ ਤੱਹ ਪ੍ਰਸੋਹ।
ਆਜਾਨੁ ਬਾਹ, ਅਮਿਤੋਜ ਮੋਹੁ।
ਰੋਸੰ ਬਿਰਹਤ, ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ।
ਜੱਹ ਤੱਹ ਪ੍ਰਫੁੱਲ, ਸੁੰਦਰ ਸੁਜਾਨ। ੨੭੦
ਬਨਤਿਨ ਮਹੀਪ, ਜਲ ਥਲ ਮਹਾਨ।
ਜੱਹ ਤੱਹ ਪ੍ਰਸੋਹ, ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ।
ਜਗ ਮਮਤ ਤੇਜ, ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ।
ਅੰਬਰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹ ਜਪਤ ਜਾਪ। ੨੭੧
ਸਾਤੋ ਅਕਾਲ, ਸਾਤੋ ਪਤਾਰ।
ਬਿਥਰਿਓ ਅਦ੍ਰਿਸਟ, ਜਿਹ ਕਰਮ-ਜਾਰ। ੨੭੨

3. ਚੌਪਈ

ਚੌਪਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਅਰਦਾਸ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ੨੫ ਬੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਇਕੋ ਇਕ ਛੰਦ ਚੌਪਈ ਵਿਚ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਇੱਛਾਵਾ ਸਮੇਟ ਕੇ ਇਕੋ ਇਕ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ ਤੇ 'ਲੈ' ਕਰਣਹਾਰ ਹੈ। ਚੌਪਈ ਦੇ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਦੇ ਬੰਦ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਦੀ ਅਮਿਟ ਛਾਪ ਪਾਠਕ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਦੇ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਉਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ :

ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ
ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿੱਤ ਕੀ ਇੱਛਾ॥
ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ॥
ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ॥੧॥

... .

ਖੜਗ ਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ॥
ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥
ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੋ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ॥
ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ॥੨੫॥

'ਜਾਪੁ', 'ਸੁਧਾ ਸਵੱਯੇ' ਅਤੇ 'ਚੌਪਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਬਾਣੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਵੀ ਅੰਗ ਹਨ। 'ਜਾਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਵੱਯੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ 'ਚੌਪਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੌਪਈ

ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ
ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿੱਤ ਕੀ ਇੱਛਾ।।
ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ।।
ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ।।੧।।
ਹਮਰੇ ਦੁਸਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ।।
ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ।।
ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੋ ਪਰਿਵਾਰਾ।।
ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ।।੨।।
ਮੋ ਰੱਛਾ ਨਿਜ ਕਰ ਦੈ ਕਰਿਯੈ।।
ਸਭ ਬੈਰਨ ਕੋ ਆਜ ਸੰਘਰਿਯੈ।।
ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ ਆਸਾ।।
ਤੋਰ ਭਜਨ ਕੀ ਰਹੈ ਪਿਆਸਾ।।੩।।
ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਿਆਊ।।
ਜੋ ਬਰ ਚਹੋਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਊ।।
ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਹਮਾਰੇ ਤਾਰੀਅਹਿ।।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰੀਅਹਿ।।੪।।
ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ।।
ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ।।
ਹੂਜੋ ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਪੱਛਾ।।
ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕਰਿਯਹੁ ਰੱਛਾ।।੫।।
ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੁਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੇ।।
ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਪਿਯਾਰੇ।।
ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਦੁਸਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ।।
ਤੁਮਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤੁਰਦਸ ਕੰਤਾ।।੬।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਿਵਜੂ ਅਵਤਰਾ।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਰ ਬਿਸਨੁ ਪ੍ਰਕਾਸਾ।।
ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਆ ਤਮਾਸਾ।।੭।।
ਜਵਨ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਸਿਵ ਕੀਓ।।
ਬੇਦਰਾਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਥੀਓ।।

ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ ॥
ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ ॥੮॥
ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ ॥
ਦੇਵ ਦੈਤ ਜਛਨ ਉਪਜਾਯੋ ॥
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥੯।
ਨਮਸਕਾਰ ਤਿਸ ਹੀ ਕੋ ਹਮਾਰੀ ॥
ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਨ ਆਪ ਸਵਾਰੀ ॥
ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਸਿਵਗੁਨ ਸੁਖ ਦੀਓ ॥
ਸੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਪਲ ਮੋ ਬਧ ਕੀਓ ॥੧੦॥
ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ ॥
ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ ॥
ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੂਲਾ ॥
ਸਭ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰ ਫੂਲਾ ॥੧੧॥
ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ ॥
ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ॥
ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈ ॥
ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈ ॥੧੨॥
ਜਬ ਉਦਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ ॥
ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ ॥
ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ ॥
ਤੁਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ ॥੧੩॥
ਜੇਤੇ ਬਦਨ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਧਾਰੈ ॥
ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੂਝ ਉਚਾਰੈ ॥
ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ॥
ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰ ਆਲਮ ॥੧੪॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਭ ॥
ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ ॥
ਤਾਕਾ ਮੂੜ੍ਹ ਉਚਾਰਤ ਭੇਦਾ ॥
ਜਾਕੌ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਤ ਬੇਦਾ ॥੧੫॥
ਤਾ ਕੌਂ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ ॥
ਮਹਾ ਮੂੜ੍ਹ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ॥
ਮਹਾਦੇਵ ਕੌਂ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ ॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿ ਭਿਵ ॥੧੬॥
ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ ॥
ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ ॥

ਤੁਮਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ॥
ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰਾ॥੧੭॥
ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ॥
ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀ ਭੂਪਾ॥
ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ॥
ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰ ਰਚਿ ਦੀਨੀ॥੧੮॥
ਕਹੂੰ ਫੂਲ ਰਾਜਾ ਹ੍ਵੈ ਬੈਠਾ॥
ਕਹੂੰ ਸਿਮਟਿ ਭਿਯੋ ਸੰਕਰ ਇਕੈਠਾ॥
ਸਗਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਇ ਅਚੰਭਵ॥
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰੂਪ ਸੁਯੰਭਵ॥੧੯॥
ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ॥
ਸਿੱਖ ਉਬਾਰਿ ਅਸਿੱਖ ਸੰਘਰੋ॥
ਦੁਸਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ॥
ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣਘਾਤਾ॥੨੦॥
ਜੇ ਅਸਿਧੁਜ ਤਵ ਸਰਨੀ ਪਰੇ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ॥
ਪੁਰਖ ਜਵਨ ਪਗ ਪਰੇ ਤਿਹਾਰੇ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਮ ਸੰਕਟ ਸਭ ਟਾਰੇ॥੨੧॥
ਜੋ ਕਲਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐਹੈ॥
ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਐਹੈ॥
ਰੱਛਾ ਹੋਇ ਤਾਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ॥
ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਟਰੇਂ ਤਤਕਾਲਾ॥੨੨॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤਨ ਜਾਹਿ ਨਿਹਰਿਹੋ॥
ਤਾ ਕੇ ਤਾਪ ਤਨਕ ਮੋ ਹਰਿਹੋ॥
ਰਿਧਿ ਸਿੱਧਿ ਘਰ ਮੋ ਸਭ ਹੋਈ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਛਾਹ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ॥੨੩॥
ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਨ ਤੁਮੈ ਸੰਭਾਰਾ॥
ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਉਬਾਰਾ॥
ਜਿਨ ਨਰ ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹਾ॥
ਦਾਰਿਦ ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਾ॥੨੪॥
ਖੜਗ ਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ॥
ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥
ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੋ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ॥
ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ॥੨੫॥

4. ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੁਕਤ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਦਸ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰਾਮਕਲੀ, ਸੋਰਠ, ਕਲਿਆਣ, ਖਿਆਲ, ਕਾਫੀ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਰੀਧਾਰੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਪੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੋਗੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ ਦੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਸਕਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਉਣ ਵਿਚ ਘਰ ਵੀ ਜੰਗਲ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਨਿਰਬਾਹ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਅਤੀਤ ਭਾਵ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮ ਤੱਤ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵੀ ਭਾਵ ਦੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ 'ਸਚ ਦੀ ਸਿੰਙੀ'; 'ਅਕਪਟ ਦਾ ਕੰਠਲਾ' 'ਧਿਆਨ ਦੀ ਬਿਭੂਤ' 'ਆਤਮ ਬਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਾਂਤੀ' 'ਨਾਮ ਨੂੰ ਭਿੱਛਾ' ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸੰਜਮ ਪੂਰਬਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ 'ਅਜਪਾ ਜਾਪ' ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਾਲਾਤੀਤ ਬਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਤਮ-ਸੰਜਮ ਦੀ ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਸਰੂਪ ਦੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨਾਲ ਅਰਾਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ 'ਮੰਦ ਮਤਿ' ਪ੍ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ਹਉ ਮਤਿਮੰਦ ਚਰਨ ਸਰਨਾਗਤਿ
ਕਰ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ।।

ਉਸ ਕਰਤਾ, ਅਜੋਨੀ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਦੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਰਹਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ: 'ਮਿੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲੁ ਮੁਰੀਦਾ ਦਾ ਕਹਣਾ'। ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਾਰਦ, ਬਿਆਸ, ਆਦਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤਪੀ ਤਪਸਵੀ ਵੀ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਅਸੀਮਤਾ

ਦਾ ਥਹੁ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ :

ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨੁ,
ਯੌ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਰਾਗਿ ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਰੇ ਮਨ, ਐਸੋ ਕਰਿ ਸੰਨਿਆਸਾ।
ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ[1] ਸਬੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ,
ਮਨਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ।।੧।।ਰਹਾਉ
ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ, ਜੋਗ ਕੋ ਮੱਜਨੁ[2]; ਨੇਮ ਕੇ ਨਖੁਨ[3] ਬਢਾਓ।
ਗਿਆਨ-ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸਹੁ; ਨਾਮ ਬਿਭੂਤ[4] ਲਗਾਓ।੧।
ਅਲਪ[5] ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ[6] ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ; ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ।
ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਬਾਹਿਬੋ[7]; ਹ੍ਵੈਬੋ[8] ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ[9]।੨।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ, ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਮੋ ਲਯਾਵੈ।।
ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ-ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੈ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਾਵੈ।।੩।।੧

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਕਮਾਓ।
ਸਿੰਙੀ ਸਾਚੁ ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ[10]
ਧਿਆਨ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਓ।।੧।।ਰਹਾਉ
ਤਾਤੀ ਗਹੁ ਆਤਮ ਬਸਿ ਕਰ ਕੀ, ਭਿੱਛਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੰ।
ਬਾਜੈ ਪਰਮ ਤਾਰ ਤਤੁ ਹਰਿ ਕੋ, ਉਪਜੈ ਰਾਗ ਰਸਾਰੰ।।੧
ਉਘਟੈ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਰੰਗਿ ਅਤਿ, ਗਿਆਨ ਗੀਤ ਬੰਧਾਨੰ[11]।
ਚਕਿ ਚਕਿ[12] ਰਹੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ,
ਛਕਿ ਛਕਿ ਬਯੋਮ[13] ਬਿਵਾਨੰ।।੨
ਆਤਮ-ਉਪਦੇਸ ਭੇਸੁ ਸੰਜਮ ਕੋ, ਜਾਪ ਸੁ ਅਜਪਾ[14] ਜਾਪੈ।
ਸਦਾ ਰਹੈ ਕੰਚਨ ਸੀ ਕਾਯਾਂ, ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਬਯਾਪੈ।।੩।।੨

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪ੍ਰਾਨੀ, ਪਰਮ-ਪੁਰਖ ਪਗਿ ਲਾਗੋ।
ਸੋਵਤ ਕਹਾ ਮੋਹ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਸੁਚਿਤ[15] ਹ੍ਵੈ ਜਾਗੋ।।੧।।ਰਹਾਉ
ਔਰਨ ਕਹਾ ਉਪਦੇਸਤ ਹੈ ਪਸੁ, ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ[16] ਨ ਲਾਗੋ।

---

1 ਘਰ 2. ਇਸਨਾਨ 3 ਨਹੁੰ 4 ਭਸਮ 5 ਥੋੜ੍ਹਾ 6. ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ 7 ਨਿਭਾਓ 8. ਹੋਵੋ 9 ਨਿਆਰੇ 10 ਕੰਠੀ, ਮਾਲਾ 11 ਨਿਯਮਿਤ 12 ਹੈਰਾਨ 13. ਆਕਾਸ 14 ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਪ 15 ਸਚੇਤ ਸਾਵਧਾਨ 16 ਉਪਦੇਸ਼

ਸਿੰਚਤ ਕਹਾ ਪਰੇ ਬਿਖਿਯਨ ਕਹ, ਕਬਹੁੰ ਬਿਖੈ ਰਸ ਤਯਾਗੋ।।੧।।
ਕੇਵਲ ਕਰਮ, ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਨੁਰਾਗੋ।।
ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰੋ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੋ, ਪਰਮ ਪਾਪ ਤਜਿ ਭਾਗੋ।।੨
ਜਾ ਤੇ ਦੂਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੈ, ਕਾਲ-ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੋ[17]।
ਜੌ ਸੁਖ ਚਾਹੋ ਸਦਾ ਸਭਨ ਕੌ, ਤੌ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸਿ ਪਾਗੋ।।੩।।੩

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੋ ਕਹਿ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ।
ਨੀਲਕੰਠ ਨਰਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ
ਨੀਲ-ਬਸਨ ਬਨਵਾਰੀ।।੧।।ਰਹਾਉ
ਪਰਮ-ਪੁਰਖ[18] ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੁਆਮੀ, ਪਾਵਨ ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ।
ਮਾਧਵ ਮਹਾ-ਜੋਤਿ ਮਧੁ-ਮਰਦਨ ਮਾਨ ਮੁਕੰਦ[19] ਮੁਰਾਰੀ[20]।।੧
ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ[21] ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਿਨੁ, ਨਿਰਬਿਖ[22] ਨਰਕ-ਨਿਵਾਰੀ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕਾਲ ਤ੍ਰੈ ਦਰਸੀ, ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਨਾਸਨਕਾਰੀ।।੨
ਧਨੁਰ ਪਾਨ[23] ਧ੍ਰਿਤਮਾਨ[24] ਧਰਾਧਰ[25], ਅਨਬਿਕਾਰ ਅਸਿਧਾਰੀ[26]।
ਹਉ[27] ਮਤਿਮੰਦ ਚਰਨ ਸਰਨਾਗਤਿ
ਕਰ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ।।੩।।੧।।੪

ਰਾਗਿ ਕਲਿਆਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਬਿਨੁ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ[28] ਮਾਨੋ।
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ;
ਤਿਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਨੋ।।੧।।ਰਹਾਉ
ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਆਨਿ ਜਗਤ ਮੈ; ਦਸਕੁ ਅਸੁਰ[29] ਹਰਿ ਘਾਏ।
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਿਖਾਇ ਸਭਨ ਕੱਹ, ਆਪਹਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਕਹਾਏ।।੧
ਭੰਜਨ ਗੜ੍ਹਨ[30] ਸਮਰੱਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ; ਸੋ ਕਿਮ ਜਾਤਿ ਗਿਨਾਯੋ।
ਤਾ ਤੇ 'ਸਰਬ ਕਾਲ' ਕੇ ਅਸਿ ਕੋ: ਘਾਇ ਬਚਾਇ ਨ ਆਯੋ।।੨
ਕੈਸੇ ਤੋਹਿ ਤਾਰਿ ਹੈ ਸੁਨਿ ਜੜ੍ਹ[31]; ਆਪ ਡੁਬਯੋ ਭਵ-ਸਾਗਰਿ।
ਛੁਟਿ ਹੋ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਬਹੀ;
ਗਹੋ ਸਰਨਿ ਜਗਤਾਗਰ[32]।।੩।।੧।।੫

ਰਾਗਿ ਤਿਲੰਗ, ਕਾਫੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਕੇਵਲ ਕਾਲਈ ਕਰਤਾਰ।
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਅਨੰਤ ਮੂਰਤਿ, ਗੜ੍ਹਨ ਭੰਜਨ ਹਾਰ।।੧।।ਰਹਾਉ

---

17 ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੇ 18 ਪਰਸਾ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਮ, ਪਰਮਾਤਮਾ 19 ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ 20 ਮੁਰਾ ਦੈਂਤ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸਨ 21 ਤਾਪ ਰਹਿਤ 22 ਵਿਸ ਰਹਿਤ 23 ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਹੈ 24 ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ 25 ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਆਸਰਾ 26 ਖੜਗਧਾਰੀ 27 ਮੈਂ 28 ਕੀਤੇ ਹੋਏ 29 ਦਸ ਕੁ ਦੈਂਤ 30 ਘੜਨ 31 ਮੂਰਖ 32 ਜਗਤ ਦਾ ਆਗਾ

ਨਿੰਦ ਉਸਤਤਿ ਜਉਨ ਕੇ ਸਮ. ਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਕੋਇ।
ਕਉਨ ਬਾਟ ਪਰੀ ਤਿਸੈ, ਪਥ ਸਾਰਥੀ ਰਥ ਹੋਇ।।੧
ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਕਰ, ਪੁਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਮੁਕੰਦ।
ਕਉਨ ਕਾਜ ਕਹਾਹਗੇ ਤੇ, ਆਨਿ ਦੇਵਕਿ-ਨੰਦ[33]।।੨
ਦੇਵ ਦੈਤ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ, ਜਿਹ ਕੀਨ ਸਰਬ ਪਸਾਰ।
ਕਉਨ ਉਪਮਾ ਤੌਨ ਕੌ[34], ਮੁਖਿ ਲੇਤ ਨਾਮੁ 'ਮੁਰਾਰਿ'।।੩।।੧।।੬

ਰਾਗਿ ਬਿਲਾਵਲੁ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਕਹਾਏ।
ਸਿੱਧ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਕਰ ਹਾਰੇ,
ਕਯੂ[35] ਹੂੰ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਏ।।੧।ਰਹਾਉ
ਨਾਰਦ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਧ੍ਰਅ ਸੇ, ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ।
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਹਾਰਿ ਹਠ ਛਾਡਿਓ, ਤਦਪਿ[36] ਧਿਆਨ ਨ ਆਏ।।੧
ਦਾਨਵ[37] ਦੇਵ ਪਿਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ, ਨੇਤਹ[38] ਨੇਤ ਕਹਾਏ,
ਸੂਛਮ ਤੇ ਸੂਛਮ ਕਰ ਚੀਨੇ, ਬ੍ਰਿਧਨ ਬ੍ਰਿਧ ਬਤਾਏ।।੨
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਸਭੈ ਸਜਿ[39], ਏਕ ਅਨੇਕ ਸਦਾਏ।
ਸੋ ਨਰ ਕਾਲ-ਫਾਸ ਤੇ ਬਾਚੇ, ਜੋ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸਿਧਾਏ।।੩।।੧।।੭

ਰਾਗਿ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋ ਨ ਚਿਨ੍ਹਾਰ
ਭੰਜਨ ਗੜ੍ਹਨ ਸਮਰੱਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ,
ਜਾਨਤ[40] ਹੈ ਕਰਤਾਰ[41]।।੧।ਰਹਾਉ
ਕਹਾ[42] ਭਇਓ ਜੋ ਅਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤਿ ਕਰਿ,
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਿਲਾ[43] ਪੁਜਾਈ।।
ਪਾਨ[44] ਥਕਿਓ ਪਾਹਨ[45] ਕਹ ਪਰਸਤ[46],
ਕਛੁ ਕਰਿ ਸਿੱਧ ਨ ਆਈ।।੧
ਅੱਛਤ[47] ਧੂਪ ਦੀਪ ਅਰਪਤ ਹੈ, ਪਾਹਨ ਕਛੂ ਨ ਖੈ ਹੈ[48]।
ਤਾਂ ਮੈ ਕਹਾ ਸਿਧਿ ਹੈ ਰੇ ਜੜ੍ਹ, ਤੋਹਿ ਕਛੂ ਬਰੁ ਦੈ ਹੈ।।੨
ਜੋ ਜਿਯ ਹੋਤ ਤੋ ਦੇਤ ਕਛੁ ਤੁਹਿ, ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੁ।
ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨੁ,
ਯੋਂ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ[49]।।੩।।੧।।੮

33 ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ 34 ਉਸਦੀ 35 ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ 36 ਤਾਂ ਵੀ 37 ਰਾਖਸ਼ 38 ਬੇਅੰਤ 39 ਸਾਜ ਕੇ 40 ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 41 ਕਰਤਾ 42 ਕੀ ਹੋਇਆ 43 ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤ 44 ਹੱਥ 45 ਪੱਥਰ 46 ਛੋਂਹਦਿਆਂ 47 ਸਾਬਤ ਚੌਲ 48 ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ 49 ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ

ਰਾਗਿ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈ ਹੈ।
ਚੌਦਹ ਲੋਕ ਜਾਹਿ ਬਸਿ ਕੀਨੇ, ਤਾ ਤੇ ਕਹਾ ਪਲੈ ਹੈ।।੧।ਰਹਾਉ
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਉਬਾਰ ਨ ਸਕ ਹੈਂ, ਜਾ ਕਰ ਨਾਮ ਰਟੈ ਹੈਂ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰੁਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਸਸਿ, ਤੇ ਬਸਿ ਕਾਲ ਸਬੈ ਹੈਂ।।੧
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਬੈ ਮਤ, ਜਾ ਕਰ ਨੇਤਿ ਕਹੈ ਹੈਂ।।੧।।
ਇੰਦ੍ਰ ਫਨਿੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ਕਲਪ[50] ਬਹੁ,
ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਨ ਐ ਹੈਂ।।੨
ਜਾ ਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹਿ ਜਾਨਿਯਤਿ[51], ਸੋ ਕਿਮਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹੈਂ।
ਛੁਟਹੋ ਕਾਲ-ਜਾਲ ਤੇ ਤਬ ਹੀ,
ਤਾਹਿ ਚਰਨਿ[52] ਲਪਟੈ ਹੈਂ।।੩।।੧।।੯

ਖਯਾਲ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਮਿੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲੁ ਮੁਰੀਦਾ ਦਾ ਕਹਣਾ।।
ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗੁ ਰਜਾਇਯਾਂ ਦਾ ਓਢਣੁ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦਾ ਰਹਣਾ।।
ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ[53] ਪਿਯਾਲਾ ਬਿੰਗੁ ਕਸਾਇਯਾਂ ਦਾ ਸਹਣਾ।।
ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰੁ[54] ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਣਾ।।੪।।੫੫।।

---

50. ਕਈ ਜੁੱਗ 51. ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ 52. ਚਰਨੀ ਲਗਦੇ ਹਨ 53. ਛੁਰਾ 54. ਭੁੰਜੇ ਸੌਣਾ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

5. ਸਵੱਯੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜਾਗਜ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸਬਾਸੁਰ[1] ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ[2] ਨ ਆਨੈ।
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ[3] ਮੜੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥੧
ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤੱਬ੍ਰਤ, ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਜੈ ਹੈ।
ਦਾਨ ਦਯਾ ਦਮ ਸੰਜਮ ਨੇਮ, ਜਤੱਬ੍ਰਤ[4] ਸੀਲ ਸੁਬ੍ਰਿਤ[5] ਅਬੈ ਹੈ।
ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਦ, ਆਪਿ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਭੇਖ ਅਭੈ ਹੈ॥
ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਅਰੇਖ ਜਰਾਰਦਨ, ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਏ ਹੈ॥੨
ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਵੇਖ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਭ, ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਸੁ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥
ਪੂਰ ਰਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਘਟ ਕੈ ਪਤ, ਤੱਤ ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਵ ਪ੍ਰਨਾਸੀ॥
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਜਗਾਦਿ ਤੁਹੀਂ ਪ੍ਰਭ, ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਬਾਸੀ[6]॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਕਰ, ਆਦਿ ਅਜੋਨ[7] ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ॥੩
ਆਦਿ ਅਭੇਖ ਅਛੇਦ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ, ਬੇਦ ਕਤੇਬਨਿ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਯੋ।
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ, ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਭੈ ਘਟ ਛਾਯੋ।
ਸੇਸ ਸੁਰੇਸ ਗਣੇਸ ਮਹੇਸੁਰ, ਗਾਹਿ ਫਿਰੈ ਮ੍ਰਿਤਿ ਥਾਹ ਨ ਆਯੋ।
ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ੍ਹ ਅਗੂੜ੍ਹ ਇਸੋ ਪ੍ਰਭ, ਤੈਂ ਕਿਹਿ ਕਾਜਿ ਕਹੋ ਬਿਸਰਾਯੋ॥੪
ਅੱਚੁਤ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ, ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸਦੈਵ ਬਖਾਨੇ॥
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜਾਇ ਜਹਾਂ[8] ਬਿਨੁ, ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਪਰੰਪਰ[9] ਮਾਨੇ।
ਸਿੱਧ ਸੁਯੰਭੁ[10] ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਬੈ ਜਗ, ਏਕ ਹੀ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਬਖਾਨੇ।
ਰੇ ਮਨ ਰੰਕ ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ ਹਰਿ, ਤੈਂ ਕਿਹਿ ਕਾਰਣ ਤੇ ਨ ਪਹਿਚਾਨੇ॥੫
ਅੱਛਰ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ, ਸੱਤ ਸਦੈਵ ਤੁਹੀਂ ਕਰਤਾਰਾ॥
ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ, ਸਭ ਕੈ ਸਦ ਪੇਟ ਕੌ ਪੋਖਨ ਹਾਰਾ[11]॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲਿ, ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਾ॥

---

1. ਰਾਤ ਦਿਨ 2. ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ 3. ਕਬਰ 4. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ 5. ਨੇਕ ਸੁਭਾਉ 6. ਅੰਦਰ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ 7. ਜਨਮ ਰਹਿਤ 8. ਬੁਢਾਪੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 9. ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ 10. ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ 11. ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ

ਔਰ ਜਹਾਨ ਨਿਦਾਨ[12] ਕਛੂ ਨਹਿ, ਏ ਸੁਬਹਾਨ[13] ਤੂਹੀ ਸਿਰਦਾਰਾ ॥੬
ਆਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ, ਅਲੇਖ ਅਜੇਅ ਅਨਾਹਦ ਜਾਨਾਂ।
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਤੁਹੀਂ, ਸਭਹੂੰ ਸਬ ਠੌਰਨ ਮੋ ਅਨੁਮਾਨਾ[14] ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਣੀਧਰ[15] ਨਾਰਦ, ਸਾਰਦ[16] ਸੱਤਿ ਸਦੇਵ ਪਛਾਨਾ ॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਕੋ,
ਕਛ ਭੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਨ ਜਾਨਾ ॥੭
ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਦਾਬ੍ਰਤ[17], ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੁਹੀਂ ਉਪਜਾਯੋ।
ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਦੇਵ ਮਹੀਧਰ, ਭੂਤ ਭਵਾਨ ਵਹੀ ਠਹਰਾਯੋ।
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ, ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਬਿਲੋਕਨ ਪਾਯੋ।
ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ੍ਹ ਅਗੂੜ੍ਹ ਇਸੋ ਪ੍ਰਭ,
ਤੋਹਿ ਕਹੋ ਕਿਹਿ ਆਨ ਸੁਨਾਯੋ ॥੮
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ, ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਡੋ ਤਪੁ ਕੀਨੋ।
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਬੈ, ਗੁਨ ਗਾਇ ਥਕੇ ਪੈਤੋ ਜਾਇ ਨ ਚੀਨੋ।

ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਪਤਾਰ[18] ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ,
ਜਿਹਿ ਸੋ ਸਬ ਕੇ ਚਿਤ ਚੀਨੋ।
ਪੂਰ ਰਹੀ ਮਹਿ[19] ਮੋ ਮਹਿਮਾ ਮਾਨ ਮੈ,
ਤਿਨਿ ਆਨਿ ਮੁਝੇ ਕਹਿ ਦੀਨੋ ॥੮

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਹਯੋ ਤਿਹਿ, ਸਿੱਧ ਸਮਾਧਿ ਸਬੈ ਕਰਿ ਹਾਰੇ ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ, ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਪੁਰਾਨ ਬੀਚਾਰ ਬੀਚਾਰੇ।
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਕਥਾ, ਧ੍ਰੂਅ ਸੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿ ਅਜਾਮਲ ਤਾਰੇ।
ਨਾਮੁ ਉਚਾਰ ਤਰੀ ਗਨਿਕਾ, ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰ ਬੀਚਾਰ ਹਮਾਰੇ ।੯
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ, ਸਿੱਧ ਸ੍ਰੂਪ ਸਬੋ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ॥
ਗੰਧ੍ਰਬ ਜਛ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ, ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਚਹੂੰ ਚਕ ਜਾਨਯੋ।
ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ, ਅਰੁ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੁਹੂੰ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨਯੋ।

ਚਿੱਤ ਅਗਯਾਨ ਸੁਜਾਨ ਸੁਯੰਭਵ,
ਕੌਨ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨਿਦਾਨ ਭੁਲਾਨਯੋ ॥੧੦

ਕਾਹੂ ਲੈ ਠੋਕਿ ਬਧੇ ਉਰਿ ਠਾਕੁਰ, ਕਾਹੂੰ ਮਹੇਸ[20] ਕੌ ਏਸ[21] ਬਖਾਨਯੋ।
ਕਾਹੂ ਕਹਿਯੋ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਮੈ, ਹਰਿ ਕਾਹੂ ਮਸੀਤ ਕੈ ਬੀਚ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ
ਕਾਹੂੰ ਨੇ 'ਰਾਮ' ਕਹਯੋ 'ਕ੍ਰਿਸਨਾ' ਕਹੁ, ਕਾਹੂੰ ਮਨੈ ਅਵਤਾਰਨ ਮਾਨਯੋ।

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਬਿਸਾਰ ਸਬੈ,
ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਕਉ ਕਰਤਾ ਜੀਅ ਜਾਨਯੋ ॥੧੧

ਜੌ ਕਹੋ 'ਰਾਮ' ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਤਿ,
ਕਾਹੇ ਕੋ ਕੌਸਲਿ ਕੁੱਖ ਜਯੋ ਜੂ ॥
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕਾਲ ਕਹੋ ਜਿਹਿ ਕੋ,
ਕਿਹਿ ਕਾਰਣ ਕਾਲ ਤੇ ਦੀਨ ਭਯੋ ਜੂ।

---

12. ਅੰਤ ਨੂੰ, ਓੜਕ 13. ਪਵਿਤਰ ਰੂਪ ਆਤਮਾ 14. ਮਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ 15. ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ 16. ਸਰਸਵਤੀ 17. ਵੇਖਦੇ ਹਨ 18 ਪਾਤਾਲ 19. ਧਰਤੀ 20. ਸ਼ਿਵ ਜੀ 21. ਈਸ਼ਵਰ

ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਬਿਬੈਰ ਕਹਾਇ ਸੁ, ਕਯੋਂ ਪਥ ਕੋ ਰਥ ਹਾਂਕਿ ਧਯੋ ਜੂ।
ਤਾਂ ਹੀ ਕੋ ਮਾਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਿ ਕੈ,
ਜਿਹ ਕੋ ਕੋਊ ਭੇਦੁ ਨ ਲੇ ਨ ਲਯੋ ਜੂ।।੧੨
ਕਯੋ ਕਹੋ 'ਕ੍ਰਿਸਨ' ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਹੈ,
ਕਿਹ ਕਾਜ ਤੇ ਬੱਧਕ ਬਾਣੁ ਲਗਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਕੁਲੀਨ ਉਧਾਰਤ ਜੋ, ਜਿਹ ਤੇ ਅਪਨੋ ਕੁਲਿ ਨਾਸੁ ਕਰਾਯੋ।
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਕਹਾਇ ਕਿਹੋ ਕਿਮ, ਦੇਵਕਿ ਕੇ ਜਠਰੰਤਰ ਆਯੋ।
ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਕਹੈ ਜਿਹ ਕੋ,
ਤਿਹ ਕਯੋ ਬਸੁਦੇਵਹਿ[22] ਬਾਪੁ ਕਹਾਯੋ।।੧੩
ਕਾਹੇ ਕੋ ਏਸ ਮਹੇਸਹਿ ਭਾਖਤ[23], ਕਾਹਿ ਦਿਜੇਸ ਕੋ ਏਸ ਬਖਾਨਯੋ।
ਹੈ ਨ ਰਘ੍ਵੇਸ ਜਦ੍ਵੇਸ ਰਮਾਪਤਿ, ਤੈ ਜਿਨ ਕੋ ਬਿਸੁਨਾਥ[24] ਪਛਾਨਯੋ।
ਏਕ ਕੋ ਛਾਡਿ ਅਨੇਕ ਭਜੈਂ, ਸੁਕ ਦੇਵ ਪਰਾਸਰ ਬਯਾਸ ਝੁਠਾਨਯੋ।
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸਜੇ ਸਬ ਹੀ,
ਹਮ ਏਕ ਹੀ ਕੋ ਬਿਧਿ ਨੇਕ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ।।੧੪
ਕੋਊ ਦਿਜੇਸ ਕੋ ਮਾਨਤ ਹੈ, ਅਰੁ ਕੋਊ ਮਹੇਸ ਕੋ ਏਸ ਬਤੈ ਹੈਂ।।
ਕੋਊ ਕਹੈ ਬਿਸਨੋ ਬਿਸੁਨਾਇਕ, ਜਾਹਿ ਭਜੇ ਅਘ ਓਘ ਕਟੈ ਹੈਂ।।
ਬਾਰ ਹਜਾਰ ਬਿਚਾਰ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ, ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸਬ ਹੀ ਤਜਿ ਜੈ ਹੈਂ।।
ਤਾਂ ਹੀ ਕੋ ਧਯਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨਿ ਹੀਏ,
ਜੋਊ ਥੇ, ਅਬ ਹੈਂ ਅਰ ਆਗੈ ਊ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।।੧੫
ਕੋਟਕ[25] ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੇ ਜਿਹ ਕੇ, ਕਈ ਕੋਟਿ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਬਨਾਇ ਖਪਾਯੋ।
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ੍ਰ[26] ਧਰਾਧਰ, ਪੱਛ ਪਸੂ[27] ਨਹਿ ਜਾਤ ਗਨਾਯੋ।
ਆਜ ਅਗੇ ਤਪੁ ਸਾਧਤ ਹੈਂ, ਸਿਵ ਊ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ।
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਖਯੋ[28] ਜਿਹ,
ਸੋਊ 'ਗੁਰੂ' ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤਾਯੋ।।੧੬
ਧਯਾਨ ਲਗਾਇ ਠਗਿਓ ਸਬ ਲੋਗਨ,
ਸੀਸ ਜਟਾ ਨਖ ਹਾਥਿ ਬਢਾਏ।
ਲਾਇ ਬਿਭੂਤ ਫਿਰਯੋ ਮੁਖ ਊਪਰਿ, ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਬੈ ਡਹਕਾਏ[29]।
ਲੋਭ ਕੇ ਲਾਗੇ ਫਿਰਯੋ ਘਰ ਹੀ ਘਰਿ,
ਜੋਗ ਕੇ ਨਯਾਸ[30] ਸਬੈ ਬਿਸਰਾਏ।
ਲਾਜ ਗਈ ਕਛੁ ਕਾਜੁ ਸਰਯੋ ਨਹਿ,
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭ ਪਾਨਿ[31] ਨ ਆਏ।।੧੭
ਕਾਹੇ ਕਉ ਭਿੰਡ[32] ਕਰੈ ਮਨ ਮੂਰਖ,
ਭਿੰਡ ਕਰੇ ਅਪੁਨੀ ਪਤਿ ਖ੍ਵੈ ਹੈਂ।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਲੋਗ ਠਗੇ ਠਗ ਲੋਗਨਿ,

22. ਵਸੁਦੇਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪਿਤਾ 23. ਦੱਸਦਾ (ਹੈ) 24. ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਨਾਇਕ 25. ਕ੍ਰੋੜਾਂ 26. ਨਾਗ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ 27. ਪੰਛੀ ਤੇ ਪਸ਼ੂ 28. ਜਾਣਿਆ 29. ਭਟਕਾਏ 30. ਸਾਧਨ 31. ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ 32. ਪਾਖੰਡ

ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰਲੋਗ ਗਵੈ[33] ਹੈਂ।
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕੀ ਠੌਰ ਜਹਾਂ,
ਤਿਹਿ ਠੌਰ ਬਿਖੈ ਤੁਹਿ ਠੌਰ ਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਜੜ੍ਹ,
ਭੇਖ ਕੇ ਕੀਨੇ ਅਲੇਖ ਨ ਪੈ ਹੈਂ।੧੮
ਕਾਹੇ ਕਉ ਪੂਜਤ ਪਾਹਨ[34] ਕਉ,
ਕਛੁ, ਪਾਹਨ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀਂ।
ਤਾ ਹੀ ਕੋ ਪੂਜ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਿ ਕੇ,
ਜਿਹ ਪੂਜਤ ਹੀ ਅਘ[35] ਓਘ ਮਿਟਾਹੀ।
ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ ਕੇ ਬੰਧਨ ਜੇਤਕ, ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਸਬੈ ਛੁਟਿ ਜਾਹੀ।
ਤਾ ਹੀ ਕੋ ਧਯਾਨੁ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ਸਦਾ,
ਇਨ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਕਰੇ ਫਲੁ ਨਾਹੀਂ।।੧੯
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਭਯੋ ਫਲ ਹੀਨ, ਜੁ ਪੂਜ ਸਿਲਾ ਜੁਗਿ ਕੋਟਿ ਗਵਾਈ।
ਸਿੱਧਿ ਕਹਾ ਸਿਲ[36] ਕੇ ਪਰਸੈ[37],
ਬਲੁ ਬ੍ਰਿਧ ਘਟੀ ਨਵ ਨਿੱਧਿ ਨ ਪਾਈ।
ਆਜੁ ਹੀ ਆਜੁ ਸਮੋ ਜੁ ਬਿਤਯੋ,
ਨਹਿ ਕਾਜਿ ਸਰਯੋ ਕਛੁ ਲਾਜਿ ਨ ਆਈ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ,
ਐਸੇ ਹੀ ਐਸੇ ਸੁ ਬੈਸ[38] ਗਵਾਈ।।੨੦
ਜੋ ਜੁਗ ਤੈ ਕਰ ਹੈ ਤਪਸਾ, ਕੁਝ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨੁ ਨ ਪਾਹਨ ਕੈ ਹੈ।
ਹਾਥਿ ਉਠਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੋਂ,
ਜੜ ਤੋਹਿ ਕਛੂ ਬਰਦਾਨੁ ਨ ਦੈ ਹੈ।
ਕਉਨ ਭਰੋਸੇ ਭਯਾ ਇਹ ਕੋ,
ਕਹੁੰ ਭੀਰ ਪਰੀ ਨਹਿ ਆਨਿ ਬਚੈ ਹੈ।
ਜਾਨੁ ਰੇ ਜਾਨੁ ਅਜਾਨ ਹਠੀ,
ਇਹ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸੁ ਭਰਮ ਗਵੈ ਹੈ।।੨੧
ਜਾਲ ਬਧੇ ਸਬ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ,
ਕੋਊ 'ਰਾਮ' 'ਰਸੂਲ' ਨ ਬਾਚਨ ਪਾਏ।
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਧਰਾਧਰ, ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ।
ਅੰਤ ਮਰੇ ਪਛੁਤਾਇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰਿ,
ਜੇ[39] ਜਗ ਮੈ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ।
ਰੇ ਮਨ ਲੈਲ[40] ਇਕੇਲ ਹੀ ਕਾਲ ਕੇ,
ਲਾਗਤ ਕਾਹਿ ਨ ਪਾਇਨ, ਧਾਏ।।੨੨
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ[41] ਭਇਓ ਬ੍ਰਹਮਾ,

---

33 ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈ 34 ਪੱਥਰ 35 ਪਾਪ 36 ਪੱਥਰ 37 ਛੂਹਣ ਨਾਲ 38 ਆਯੂ ਉਮਰ 39 ਜਿਹੜੇ
40 ਬਦਨਸੀਬ 41 ਸਮਾ ਪਾ ਕੇ

ਗਹਿ ਦੰਡ ਕਮੰਡਲ[42] ਭੂਮਿ ਭ੍ਰਮਾਨਯੋ ।
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸਦਾ ਸਿਵ ਜੂ,
ਸਭ ਦੇਸ ਬਦੇਸ ਭਇਆ ਹਮ ਜਾਨਯੋ ।।
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਮਿਟ ਗਯੋ ਜਗ,
ਯਾਂ ਹੀ ਤੇ ਤਾਹਿ' ਸਭੋ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ।
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕੇ ਭੇਦ[43] ਸਬੈ ਤਜਿ,
ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਮਾਨਯੋ ।।੨੩
ਕਾਲ ਗਯੋ ਇਨ ਕਾਮਨ ਸਿਉਂ ਜੜ੍ਹ,
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੀਐ ਨ ਚਿਤਾਰਯੋ ।
ਲਾਜ ਕੌ ਛਾਡਿ ਨ੍ਰਿਲਾਜ ਅਰੇ ਤਜਿ,
ਕਾਲਿ ਅਕਾਜ ਕੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਯੋ ।
ਬਾਜ[44] ਬਨੇ ਗਜਰਾਜ ਬਡੇ,
ਖਰ[45] ਕੋ ਚੜ੍ਹਿਬੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ,
ਲਾਜ ਹੀ ਲਾਜ ਤੈ ਕਾਜੁ ਬਿਗਾਰਯੋ ।੨੪
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ,
ਭੇਦ ਕਛੂ ਤਿਨ ਕੋ ਨਹਿ ਪਾਯੋ ।
ਪੂਜਤ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਫਿਰਯੋ,
ਪਰ ਏਕ ਕਬੈ ਹੀਯ ਮੈ ਨ ਬਸਾਯੋ ।।
ਪਾਹਨ ਕੋ ਅਸਥਾਲਯ[47] ਕੋ,
ਸਿਰ ਨਯਾਇ ਫਿਰਯੋ ਕਛ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ ।
ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ੍ਹ ਅਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤਜਿ,
ਆਪਨ ਹੂੜ੍ਹ ਕਹਾ ਉਰਝਾਯੋ ।।੨੫
ਜੋ ਜੁਗਿਯਾਨ ਕੇ ਜਾਇ ਉਠਿ ਆਸ੍ਰਮ,
'ਗੋਰਖ' ਕੋ ਤਿਹ ਜਾਪ ਜਪਾਵੈ ।
ਜਾਇ ਸੰਨਯਾਸਨ ਕੇ ਤਿਹ ਕੌ ਕਹਿ;
'ਦਤ' ਹੀ ਸੱਤਿ ਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਵੈ ।
ਜੋ ਕੋਊ ਜਾਇ ਤੁਰਕਨ ਮੈ,
'ਮਹਿ ਦੀਨ' ਕੇ ਦੀਨ ਤਿਸੇ ਗਹਿ ਲਯਾਵੈ ।
ਆਪਹਿ ਬੀਚ ਗਨੈ ਕਰਤਾ,
ਕਰਤਾਰ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਕੋਊ ਬਤਾਵੈ ।।੨੬
ਜੋ ਜੁਗੀਆਨ ਕੇ ਜਾਇ ਕਹੈ,
ਸਬ ਜੋਗਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ[48] ਮਾਲ' ਉਠੈ ਦੈ ।''
ਜੋ ਪਰੋ ਭਾਜਿ ਸਨਯਾਸਨ ਕੈ;

42 ਡੰਡਾ ਤੇ ਕਰਮੰਡਲ ਫੜ ਕੇ 43 ਅੰਤਰ 44 ਘੋੜੇ 45 ਖੋਤਾ 47 ਮੜ੍ਹੀ ਮਸਾਨ 48 ਘਰ ਦਾ ਮਾਲ ਫੜਤਾ ਹੈ

ਕਹੈ ਦੱਤ ਕੇ ਨਾਪ ਮੈ ਧਾਮ[49] ਲੁਟੈ ਦੈ।
ਜੋ ਕਰਿ ਕੋਊ ਮਸੰਦਨ ਸੌ ਕਹੈ;
"ਸਰਬ ਦਰਬ ਲੈ ਮੋਹਿ ਅਬੈ ਦੈ!"
ਲੇਉ ਹੀ ਲੇਉ ਕਹੈ ਸਬ ਕੋ ਨਰ,
ਕੋਊ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਇ ਹਮੈ ਦੈ।।੨੮
ਜੋ ਕਰਿ ਸੇਵ ਮਸੰਦਨ ਕੀ, ਕਹੈ ਆਨਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[50] ਸਬੈ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ।
ਜੋ ਕਛੁ ਮਾਲ ਤਵਾਲਯ[51] ਸੋ,
ਅਬ ਹੀ ਉਠਿ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ ਹੀ ਕੀਜੈ।
ਮੇਰੋ ਈ ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ[52],
ਭੂਲ ਕੈ ਅਉਰ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੀਜੈ।
ਦੀਨੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨੈ ਭਜਿ ਰਾਤਹਿ;
ਲੀਨੇ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਪ੍ਰਸੀਜੈ।।੨੯
ਜੋ ਧਨਵਾਨੁ ਲਖੈਂ ਨਿਜ ਸੇਵਕ, ਤਾਹੀ ਪਰੋਸਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਿਮਾਵੈ।
ਜੋ ਧਨ ਹੀਨ ਲਖੈ ਤਿਹੱ ਦੇਤ ਨ, ਮਾਂਗਨ ਜਾਤ ਮੁਖੋ ਨ ਦਿਖਾਵੈਂ।
ਲੁਟਤ ਹੈ ਪਸੁ ਲੋਗਨ ਕੋ, ਕਬਹੂੰ ਨ ਪ੍ਰਮੇ ਸੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈਂ।।੩੦
ਆਂਖਨ ਮੀਚਿ ਰਹੈਂ ਬਕ[53] ਕੀ ਜਿਮ, ਲੋਗਨ ਏਕ ਪ੍ਰਪੰਚ[54] ਦਿਖਾਯੋ।
ਨਿਆਤ[55] ਫਿਰਯੋ ਸਿਰੁ ਬੱਧਕ[56] ਜਯੋ,
ਧਯਾਨ ਬਿਲੋਕ ਬਿੜਾਲ ਲਜਾਯੋ।
ਲਾਗਿ ਫਿਰਯੋ ਧਨ ਆਸ ਜਿਤੈ ਤਿਤ,
ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰਲੋਗ ਗਵਾਯੋ।
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ,
ਧਾਮ[57] ਕੇ ਕਾਮ ਕਹਾ ਉਰਝਾਯੋ।।੩੧
ਫੋਕਟ[58] ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਤ ਕਹਾ,
ਇਨ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਐ ਹੈਂ।।
ਭਾਜਤ ਕਾ ਧਨ ਹੇਤ ਅਰੇ, ਜਮ ਕਿੰਕਰ ਤੇ ਨਹ ਭਾਜਨ ਪੈ ਹੈਂ।।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲਿਤ੍ਰ ਨ ਮਿਤ੍ਰ ਸਬੈ,
ਉਹਾਂ ਸਿਖ ਸਖਾ ਕੋਊ ਸਾਖ ਨ ਦੈ ਹੈਂ।
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾ ਪਸੁ,
ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਇਕੇਲੋ ਈ ਜੈ ਹੈਂ।।੩੨
ਤੋ ਤਨ ਤਯਾਗਤ ਹੀ ਸੁਨ ਰੇ ਜੜ੍ਹ,
ਪ੍ਰੇਤ ਬਖਾਨ ਤ੍ਰਿਆ ਭਜਿ ਜੈ ਹੈਂ।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸਖਾ, ਇਹ ਬੇਗ ਨਿਕਾਰਹੁ ਆਇਸੁ ਦੈ ਹੈਂ।
ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਧਰਾ ਗੜ੍ਹ ਜੇਤਕ, ਛਾਡਤ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਗਾਨ ਕਹੈ ਹੈਂ।

---

49 ਘਰ ਲੁਟਾ ਦੇ 50 ਸਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਓ 51 ਤੇਰੇ ਘਰ 52 ਰਾਤ ਦਿਨ 53 ਬਗਲੇ ਵਾਂਗ 54 ਪਾਖੰਡ ਵਾਂਗ 55 ਸਿਰ ਨਵਾ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ 56 ਸਿਕਾਰੀ ਵਾਂਗ 57 ਘਰੇਗੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ 58 ਨਿਸਫਲ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾ ਪਸੁ,
ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰਿ ਇਕੇਲੋ ਈ ਜੈ ਹੈ'॥੩੩

6. ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਅਜਿਹੀ ਚਰਚਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਿਤ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸਾਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਕਾਰ, ਸੂਤਰਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਇਹ ਆਤਮਕਥਾਪਰਕ ਰਚਨਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਪਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਪਰਿਘਟਨਾ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾ-ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰਾਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਰੁਦ, ਆਦਿ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ, ਬੁੱਧ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਥਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ 'ਤੇ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਵਿਸਮਾਦੀ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਚਿਤਰਪਟ ਤੇ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ, ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕਮਾਲ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ।

'ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਬਾਚ' 'ਕਬਿਬਾਚ' ਆਦਿ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੇਠ ਸੰਵਾਦ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਨਾਟਕੀ ਕਲਾ-ਜੁਗਤ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ "ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਤ ਮਾਰਗ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਾਜਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚਲਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟਾ" :

ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ।। ਪੰਥੁ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹ ਸਾਜਾ।।
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ।। ਕਬੁਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ।।੨੯

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਤਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ :

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ।।
ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ।
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੋ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ
ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨਕੋ ਸਭ ਧਰ ਹੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਸੰਦਰਭਾਂ, ਯੁੱਧਾਂ ਅਤੇ ਵਰਣਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੰਜੀ ਹੈ।

'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਇਕ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜੋ ਚੌਦਾਂ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 471 ਛੰਦ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਛੰਦ ਰੂਪਾਂ ਨੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੀਰਰਸੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਰੌਦ੍ਰ ਤੇ ਅਦਭੁਤ ਰਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਛਾਪ ਹੈ। ਧੁਨੀ ਮੂਲਕ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੇ ਕਮਾਲ ਨੇ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਚਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ, ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ।
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ, ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ।
ਭਏ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ, ਨੱਚੇ ਮਰਾਲੰ।
ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕਾਲੀ, ਗਰੱਜੀ ਕਰਾਲੰ।
ਤੁੱਪਕ ਤੜਾਕ। ਕੈਬਰ ਕੜਾਕ।
ਸੈਹਥੀ ਸੜਾਕ। ਛੋਹੀ ਛੜਾਕ।
ਟਕਾਟੁਕ ਟੋਪੰ ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ।
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬੱਕੈ ਬਿਕ੍ਰਾਲੰ।

ਬ੍ਰਜਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ, ਰਸਾਵਲ, ਨਿਰਾਜ, ਤੋਟਕ, ਸਵੈਯਾ, ਚੌਪਈ, ਦੋਹਰਾ, ਛਪੈਂ, ਅੜਿਲ, ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ, ਭੁਜੰਗ ਮਧੁਕਾਰ, ਪਾਧੜੀ, ਚਾਰਣੀ ਆਦਿ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ 101 ਸਲੋਕ ਹਨ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਆਰੰਭ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, 'ਖੜਗ' ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਨਮਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋ, ਕਰੋਂ ਸੁ ਹਿਤੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ।
ਪੂਰਨ ਕਰੋਂ ਗਿਰੰਥ ਇਹੁ, ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ।

'ਖੜਗ' ਗੁਰੂ ਕਵੀ ਲਈ 'ਅਕਾਲਪੁਰਖ' ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਹਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਰੂਪ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ, ਨਿਤਯੰ, ਨਿਰਾਲੰ ਹੈ। 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਕਿਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਖਿੜ ਕੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਫੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਭੌਰਾ ਬਣ ਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਹਵਾ ਬਣ ਕੇ ਬੜੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਕਹਿਣ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਗਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਨੂੰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਹੈ ਤੈ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ

ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ,ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਧੁਨੀ ਮੂਲਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਦੀ ਪਰਲੋਕਾਰੀ ਭੀਸ਼ਣਤਾ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ :

ਡਮਾ ਡੰਮ ਡਉਰੂ ਸਿਤਾਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ।
ਹਾਹਾ ਹੂਹ ਹਾਸੰ ਝਮਾ ਝੱਮ ਅੱਤ੍ਰੰ।

ਮਹਾਂ ਘੋਰ-ਸਬਦੰ ਬਜੇ ਸੰਖ ਐਸੰ। ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਕੇ ਕਾਲ ਦੀ ਜ੍ਵਾਲ ਜੈਸੰ। ਇਸ ਕਾਲ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਮਾਰਗ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੀ ਸ਼ਰਣਾਗਤੀ ਹੈ। ਕੀ ਦੇਵਤੇ, ਕੀ ਦੈਂਤ, ਕੀ ਕੰਗਾਲ, ਕੀ ਰਾਜੇ, ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕੀ ਉਮਰਾਵ, ਸਭ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ ਪਏ ਕਰਨ:

ਬਿਨਾ ਸਰਨਿ ਤਾਕੀ ਨ ਅਉਰੈ ਉਪਾਯੰ।
ਕਹਾ ਦੇਵ ਦਈਤੰ ਕਹਾ ਰੰਕ ਰਾਯੰ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਕਥਾ ਰਾਹੀਂ ਸੋਢੀ ਤੇ ਬੇਦੀ ਵੰਸ਼ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਉਦਭਵ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕਾਲ ਸੈਣ, ਕਾਲ ਕੇਤ, ਕੁਰਬਰਸ ਤੇ ਕਾਲ ਧੁਜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਢ ਕੇ 'ਮਧ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੋ ਦੈਂਤ' ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਖੱਬੇ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ। ਮਧ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਬੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ 'ਤੇ ਤਰਨ ਲਗ ਪਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਧਰਤੀ ਬਣੀ। ਫਿਰ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ। ਇਹਨਾ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਉਸ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਚਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਸ਼ਯਪ ਰਿਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਚਹੁੰ ਲੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਸਰਪ, ਗਰੁੜ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਅਦਿਤੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਟੁਰਿਆ ਰਘੁ ਤੇ ਅਜ ਆਦਿ ਰਾਜੇ ਇਸ ਬੰਸ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਸਰਥ ਦੇ ਘਰ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮ, ਲਛਮਣ, ਭਰਥ ਤੇ ਸ਼ਤਰੂਘਣ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਲਊ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਊ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਸ਼ੂ ਨੇ ਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ। ਲਊ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਤੋਂ ਕਾਲ ਰਾਇਹ ਤੇ ਕਸ਼ੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਨੇ ਕਾਲਕੇਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਾ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲਕੇਤ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਭੱਜ ਕੇ ਅਮਰਕੋਟ (ਸਨੌਢ ਦੇਸ਼) ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਿਆ। ਸਨੌਢ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਲਕੇਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਰਾਇ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਵੰਸ ਚਲਿਆ। ਸੋਢੀ ਰਾਇ ਆਪਣੇ ਨਾਨੇ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ।

ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ 36 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ 52 ਸਲੋਕ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕਵੀ ਨੇ ਲਊ ਤੇ ਕਸੂ ਦੀ ਬੰਸ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਕਾਲਕੇਤ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਦੇਵਰਾਇ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਲ ਨੱਸ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪੰਡਤਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਵਕਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਵੇਦੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਇਧਰ ਲਊ ਕੁਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਹਾਨ ਪੰਡਤ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਵੈਰ-ਭਾਵ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੇਦ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤੇ। ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਉਹਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਤਪ ਕਰਨ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਵੇਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਵਤਾਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਦੋਂ ਤੀਜੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਥਾਪਾਂਗੇ, ਭਾਵ ਚੌਥਾ ਗੁਰੂ ਸੋਢੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਥਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਸਰੂਪ ਹੋਰ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਜਾਣਿਆਂ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਰਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਵੀ ਤਰ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ।

'ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ:

ਤਿਲਕ-ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ।
ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ।
ਸਾਧਨ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ।
ਸੀਸੁ ਦੀਯਾ ਪਰੁ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ।੧੩
ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ।

ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰੁ ਸਿਰਰੁ ਨਾ ਦੀਆ।
ਨਾਨਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ।
ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ।੧੪

ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਪੱਸਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਓ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਭੁੱਲੇ ਜਗਤ-ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਤ-ਮਾਰਗ ਤੇ ਲਾਓ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਗਏ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭੁੱਲ ਗਏ।

ਸੋ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ 'ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ'। ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੌ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ' ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਾਂਗੇ:

'ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸੋ ਕਹਾ, ਸੋ ਕਹਿਹੋ ਜਗ ਮਾਹਿ'।

ਸੱਤਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਟਨੇ ਵਿਖੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆਉਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਯੁੱਧ (ਸੰਮਤ 1746) ਸੰਨ 1689 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪਉਂਟੇ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਭੰਗਾਣੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੋਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨੌ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਚਾਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਵਾਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦੇ।

ਕਹਿਲੂਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ।

ਰਾਜਾ ਮੇਦਿਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਹਨ ਸਿਰਮੌਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ 17 ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ 1742 ਨੂੰ ਨਾਹਨ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਹਨ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਅਸਥਾਨ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਚੁਣਿਆ।

ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪਉਂਟਾ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ (ਗੜਵਾਲ) ਦੇ ਰਾਜੇ ਫਤੇਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਝਗੜਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਨਿਬੇੜ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ ਸੁਣ ਕੇ ਸਢੌਰੇ ਦਾ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਪੰਜ ਸੌ ਫੌਜੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਨੌਕਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਹਯਾਤ ਖ਼ਾਂ, ਨਜਾਬਤ ਖ਼ਾਂ, ਭੀਖਣ ਖ਼ਾਂ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਸਰਦਾਰ ਸਨ।

ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕੇ ਫਤੇਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਢੁਕਣਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਜੰਞ ਲੈ ਕੇ ਪਾਂਵਟੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਫਤੇਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਤੰਬੋਲ ਵਜੋਂ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ ਹੱਥ ਭੇਜਿਆ। ਤੰਬੋਲ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਫਤੇਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਤੰਬੋਲ ਮੋੜ ਦੇ, ਮੈ ਤਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦਾ ਡੋਲਾ ਤਾਂ ਹੀ ਲਿਜਾਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੇਂਗਾ।

ਅਖੀਰ ਫਤੇਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨਣੀ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਚੜ੍ਹਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਪਾਂਵਟੇ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਵਲ 'ਭੰਗਾਣੀ' ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮੋਰਚੇ ਜਾ ਗੱਡੇ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਜੰਗ ਸਿਰ ਤੇ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਰਖਾਏ ਪਠਾਣ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੇ।

ਪਹਾੜੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ-ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ, ਜੀਤ ਮੱਲ, ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬ, ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ, ਗੈਹਮ ਰਾਮ, ਲਾਲ ਚੰਦ, ਪ੍ਰੋਹਤ ਦਯਾ ਰਾਮ, ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਉਦਾਸੀ, ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ, ਮਾਮਾ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ।

ਖੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ। ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭਰਾ) ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਹਰੀ ਚੰਦ, ਕੋਟ ਲੈਹਰ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਤਯਾਤ ਖ਼ਾਂ ਤੇ ਨਿਜਾਬਤ ਖ਼ਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਅੰਤ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਹਾਰ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ :

ਰਣੰ ਤਿਆਗਿ ਭਾਗੇ। ਸਭੈ ਤ੍ਰਾਸ ਪਾਗੇ।
ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੇਰੀ।

ਚਾਰ ਸਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪਿਛੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵੀਰਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਵਟੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨਗਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ।

ਨੌਂਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਦਾਉਣ (ਨਦੌਣ) ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ 'ਮੀਆਂ ਖ਼ਾਂ' ਅਤੇ 'ਅਲਫ ਖ਼ਾਂ' ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਰਜ-ਕਰ ਵਸੂਲਣ ਲਈ, ਸੰਮਤ 1746 (ਸੰਨ 1689) ਵਿਚ, ਫੌਜ ਲੈ, ਚੜ ਆਏ। 'ਨਦਾਉਣ' (ਤਸੀਲ ਹਮੀਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ) ਤੇ ਭੀਮ ਚੰਦ, ਕਹਲੂਰਪਤੀ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। 'ਸਬੈ ਬੀਰ ਬੋਲੈ ਹਮੈ ਭੀ ਬੁਲਾਯੋ।' ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਪਾਸ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰਹਿ ਕੇ 'ਇਤ ਹਮ ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਘਰਿ ਆਏ' ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਲਸੂਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਦਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਲਫ ਖ਼ਾਂ ਹਾਰ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦਿਲਾਵਰ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਹ ਨਦੀ ਪਾਰ ਆ ਉਤਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੌਜ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਡਿਓਢੀ ਬਰਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਧੌਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਸਭ ਸਿਖ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਤੋਪਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਖੜਕਣ ਲੱਗੇ। ਖਾਨਜ਼ਾਦਾ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਗਈ? ਉਸ ਰਾਤ ਦੀ ਠੰਢ ਨੇ ਸਭ ਤੁਰਕ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਨਜ਼ਾਦਾ ਦਿਲ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਰਣਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਉਹ ਭਾਲਣ ਪਿੰਡ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖਾਨਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਬਰਣਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਹੁਸੈਨੀ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਦਿਲਾਵਰ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰੁਸਤਮ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜਣ 'ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨੀ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਹਮਲੇ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਮੰਗੀ। ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਵਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੰਗ ਦਾ ਬੱਦਲ ਅਨੰਦਪੁਰ 'ਤੇ ਵੱਸਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਹੀ ਜਾ ਵਸਿਆ ਹੈ

ਰਾਖਿ ਲੀਯੋ ਹਮ ਕੋ ਜਗਰਾਈ।

ਲੋਹ ਘਟਾ ਅਨ ਤੇ ਬਰਸਾਈ।

ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੁਸਤਮ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਲਾਹੌਰ ਪਰਤ ਆਈ। ਸੂਬਾ ਦਿਲਾਵਰ ਖ਼ਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੁਸਤਮ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਚੰਦਨ ਰਾਇ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਸਵਾਲੀਏ, ਆਦਿ ਨੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਅਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਮੁੜ ਗਈ।

ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਿਲਾਵਰ ਖ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਹਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ (ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ) ਮੁਹਿੰਮ ਲਈ ਤੋਰਿਆ। ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਇਰ ਪਹਾੜੀਏ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਡਰਪੋਕਾਂ ਨੇ ਡਰਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਆ ਰਹੇ ਤੂਫਾਨ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਉ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਡਟੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ।

ਇਧਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖ਼ਾਂ ਆਪ ਤਾਂ ਲਾਹੌਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਅਹਿਦੀਏ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਅਹਿਦੀਏ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਾਫ਼ਰ ਬੇਗ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਨੇਕ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਸਭ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਢੁਹਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਚਾਰ ਹੋਰ ਅਹਿਦੀਏ ਭੇਜੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਜਿਸਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ, ਦੁਸਮਨ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰ।
ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਂਹਿ ਕੌ, ਨਿਹਫਲ ਜਾਇ ਗਵਾਰ।

ਇਸ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ, ਦੈਂਤਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ, ਲਉ, ਕੁਸ਼ੂ, ਕਈ ਰਾਜਿਆਂ, ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਤੇ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਤੇ ਭੰਗਾਣੀ, ਹੁਸੈਨੀ ਤੇ ਨਦਾਉਣ ਆਦਿ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਸਮਾਚਾਰ ਆਪ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵੀ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

ਸਰਬਕਾਲ ਸਭ ਸਾਧ ਉਬਾਰੇ। ਦੁਖੁ ਦੈ ਕੈ ਦੋਖੀ ਸਭ ਮਾਰੇ।
ਅਦਭੁਤਿ ਗਤਿ ਭਗਤਨ ਦਿਖਰਾਈ। ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਲਏ ਬਚਾਈ।
ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਾਏ। ਸਭ ਕੰਟਕ ਕੰਟਕ ਜਿਮ ਘਾਏ।
ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੁਰਿ ਕਰੀ ਸਹਾਇ। ਆਪ ਹਾਥੁ ਦੈ ਲਯੋ ਬਚਾਇ।

ਸਰਬਕਾਲ ਹੈ ਪਿਤਾ ਅਪਾਰਾ। ਦੇਬਿ ਕਾਲਿਕਾ ਮਾਤ ਹਮਾਰਾ।।
ਮਨੂਆ ਗੁਰ ਮੁਰਿ ਮਨਸਾ ਮਾਈ। ਜਿਨਿ ਮੋਕੋ ਸੁਭ ਕ੍ਰਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈ।।

ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਅਥ[1] ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਯਤੇ। ਦੋਹਰਾ।

ਨਮਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋ, ਕਰੌਂ ਸੁ ਹਿਤੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ।
ਪੂਰਨ ਕਰੌਂ ਗਿਰੰਥ ਇਹੁ, ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ। ੧। ੫੦੪।

ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ।

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ।

ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲਦਲ ਖੰਡੰ,
ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡੰ ਬਰਬੰਡੰ।
ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ, ਜੋਤਿ ਅਮੰਡੰ, ਭਾਨੁ ਪ੍ਰਭੰ।
ਸੁਖ ਸੰਤਾਂ ਕਰਣੰ, ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣੰ
ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਣੰ, ਅਸਿ ਸਰਣੰ।
ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ, ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਣ,
ਮਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ। ੨

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਸਦਾ ਏਕ ਜੋਤਯੰ, ਅਜੂਨੀ ਸਰੂਪੰ। ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੇਵੰ, ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭੂਪੰ।
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਤਯੰ, ਨਿਰੂਪੰ ਨ੍ਰਿਬਾਣੰ।
ਕਲੰਕਾਰੱਣੇਯੰ ਨਮੋ ਖੜਗਪਾਣੰ[2] ।੩
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ[3], ਨਿੱਤਯੰ ਨਿਰਾਲੰ।
ਨ ਬ੍ਰਿਧੰ ਬਿਸੇਖੰ, ਨ ਤਰੁਨ ਨ ਬਾਲੰ

---

1 ਮੰਗਲ ਸੂਚਕ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਦੀ ਰੀਤ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ 2 ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਖੜਗਧਾਰੀ
3 ਜੋ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ

ਨ ਰੰਕੰ ਨ ਰਾਯੰ, ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।
ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰਾਗੰ, ਅਪਾਰੰ ਅਭੇਖੰ। ੪
ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ, ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰਾਗੰ।
ਨ ਨਾਮੰ ਨ ਠਾਮੰ, ਮਹਾਂ ਜੋਤਿ ਜਾਗੰ।
ਨ ਦ੍ਵੈਖੰ ਨ ਭੇਖੰ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿੱਤਯੰ।
ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ, ਸੁ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤਯੰ। ੫
ਅਜੇਯੰ[4] ਅਭੇਯੰ[5] ਅਨਾਮੰ ਅਠਾਮੰ।
ਮਹਾ ਜੋਗ ਜੋਗੰ, ਮਹਾ ਕਾਮ ਕਾਮੰ।
ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ ਅਨੀਲੰ ਅਨਾਦੰ
ਪਰੇਯੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਸਦਾ ਨ੍ਰਿਬਖਾਦੰ[6]।੬
ਸੁਆਦੰ[7] ਅਨਾਦੰ[8] ਅਨੀਲੰ ਅਨੰਤੰ।
ਅਦ੍ਵੈਖੰ ਅਭੇਖੰ ਮਹੇਸੰ ਮਹੰਤੰ।
ਨ ਰੋਖੰ ਨ ਸੋਖੰ ਨ ਦ੍ਰੋਹੰ ਨ ਮੋਹੰ।
ਨ ਕਾਮੰ ਨ ਕ੍ਰੋਧੰ ਅਜੋਨੀ ਅਜੋਹੰ[9]।੭
ਪਰੇਯੰ[10] ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਪੁਨੀਤੰ ਪੁਰਾਣੰ।
ਅਜੇਯੰ ਅਭੇਯੰ[11] ਭਵਿਖਯੰ ਭਵਾਣੰ।
ਨ ਰੋਗੰ ਨ ਸੋਗੰ ਸੁਨਿਤਯੰ ਨਵੀਨੰ।
ਅਜਾਯੰ ਸਹਾਯੰ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਬੀਨੰ। ੮
ਸੁਭੂਤੰ ਭਵਿਖਯੰ, ਭਵਾਨੰ ਭਵੇਯੰ[12],
ਨਮੋ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰੰ, ਨਮੋ ਨ੍ਰਿਜੁਰੇਯੰ[13]।
ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੰ, ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੰ।
ਨਿਰਾਲੰਬ[14] ਨਿਤਯੰ, ਸੁ ਰਾਜਾਧਿਰਾਜੰ। ੯
ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ, ਅਭੂਤੰ ਅਦ੍ਵੈਖੰ।
ਨ ਰਾਗੰ ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।
ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਦੇਵੰ, ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ।
ਮਹਾਂ ਕਾਮ ਕਾਮੰ, ਮਹਾਂ ਭੋਗ ਭੋਗੰ। ੧੦
ਕਹੂੰ ਰਾਜਸੰ ਤਾਮਸੰ, ਸਾਤਕੇਯੰ।
ਕਹੂੰ ਨਾਰਿ ਕੋ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਨਰੇਯੰ।
ਕਹੂੰ ਦੇਵੀਯੰ ਦੇਵਤੰ, ਦਈਤ ਰੂਪੰ।
ਕਹੂੰ ਰੂਪੰ ਅਨੇਕ ਧਾਰੇ ਅਨੂਪੰ। ੧੧
ਕਹੂੰ ਫੂਲ ਹ੍ਵੈ ਕੈ, ਭਲੇ ਰਾਜ ਫੂਲੇ।
ਕਹੂੰ ਭਵਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ, ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੂਲੇ।
ਕਹੂੰ ਪਵਨ ਹ੍ਵੈ ਕੈ, ਬਹੇ ਬੇਗਿ ਐਸੇ।

---

4. ਜੋ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ 5. ਭੈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 6. ਨਿਰਵਿਸ਼ਾਦ 7. ਉਹ ਸਭਦਾ ਆਦਿ (ਮੁੱਢ) ਹੈ
8. ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ (ਮੁੱਢ) ਨਹੀਂ 9. ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ। 10. ਮਨ, ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ 11. ਭੈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
12. ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੈ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ 13. ਨਿਰਲੇਪ ਨੂੰ 14. ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ

ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ, ਕਥੋਂ ਤਾਹਿ ਕੈਸੇ। ੧੨
ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਹ੍ਵੈ ਕੈ, ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜੇ।
ਕਹੂੰ ਪਾਰਧੀ ਹ੍ਵੈ, ਧਰੇ ਬਾਨ ਰਾਜੇ।
ਕਹੂੰ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈ ਕੈ, ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਮੋਹੇ।
ਕਹੂੰ ਕਾਮਕੀ ਜਿਉ, ਧਰੇ ਰੂਪ ਸੋਹੇ। ੧੩
ਨਹੀਂ ਜਾਨਿ ਜਾਈ[15], ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ।
ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾ ਕੋ, ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ।
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ, ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ।
ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ, ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ। ੧੪
ਨ ਤਾਕੋ ਕੋਈ, ਤਾਤ ਮਾਤੰ ਨਭਾਯੰ।
ਨ ਪੁਤ੍ਰੰ ਨ ਪੌਤ੍ਰੰ ਨ ਦਾਯਾ ਨ ਦਾਯੰ।
ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ, ਨ ਸੈਨੰ ਨ ਸਾਥੰ।
ਮਹਾਂ ਰਾਜ ਰਾਜੰ, ਮਹਾਂ ਨਾਥ ਨਾਥੰ। ੧੫
ਪਰਮੰ ਪੁਰਾਨੰ, ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਪਰੇਯੰ।
ਅਨਾਦੰ ਅਨੀਲੰ, ਅਸੰਭੰ ਅਜੇਯੰ।
ਅਭੇਦੰ ਅਛੇਦੰ, ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਮਾਥੰ।
ਮਹਾਂ ਦੀਨ ਦੀਨੰ ਮਹਾਂ ਨਾਥ ਨਾਥੰ। ੧੬
ਅਦਾਗੰ ਅਦੱਗੰ, ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ।
ਅਨੰਤੰ ਅਨੀਲੰ, ਅਰੂਪੰ ਅਦ੍ਵੈਖੰ।
ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੇਜੰ, ਮਹਾਂ ਜ੍ਵਾਲ ਜ੍ਵਾਲੰ।
ਮਹਾਂ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲੰ। ੧੭
ਕਰੰ ਬਾਮ ਚਾਪਯੰ, ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਰਾਲੰ।
ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੇਜੰ, ਬਿਰਾਜੈ ਬਿਸਾਲੰ।
ਮਹਾਂ ਦਾੜ੍ਹ ਦਾੜੰ ਸੁ ਸੋਹੰ ਅਪਾਰੰ।
ਜਿਨੈ ਚਰਬੀਯੰ, ਜੀਵ ਜੱਗਯੰ ਹਜਾਰੰ। ੧੮
ਡਮਾ ਡਮ ਡਉਰੂ, ਸਿਤਾਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ।
ਹਾਹਾ ਹੂਹ ਹਾਸੰ, ਝਮਾ ਝੱਮ ਅੱਤ੍ਰੰ।
ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਸਬਦੰ, ਬਜੇ ਸੰਖ ਐਸੰ,
ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਕੇ ਕਾਲ, ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਜੈਸੰ। ੧੯

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਘਣੰ ਘੰਟ ਬਾਜੰ। ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲਾਜੰ।
ਭਯੋ ਸੱਦ ਏਵੰ। ਹੜ੍ਯੋ ਨੀਰਧੇਵੇ। ੨੦
ਘੁਰੰ ਘੁੰਘਰੇਯੰ। ਧੁਣੰ ਨੇਵਰੇਯੰ।

15 ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ

ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਨਾਦੰ। ਸੁਰੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ। ੨੧
ਸਿਰੰ ਮਾਲ ਰਾਜੰ। ਲਖੇ ਰੁੱਦ੍ਰ ਲਾਜੰ।
ਸੁਭੇ ਚਾਰ ਚਿੱਤ੍ਰੰ। ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ। ੨੨
ਮਹਾਂ ਗਰਜ ਗਰਜੰ। ਸੁਣੇ ਦੂਤ ਲਰਜੰ।
ਸ੍ਰਵੰ ਸ੍ਰਣ ਸੋਹੰ। ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਮੋਹੰ। ੨੩

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਸ੍ਰਿਜੇ ਸੇਤਜੰ ਜੇ ਹਜੰ ਉਤਭੁਜੇਵੰ।
ਰਚੇ ਅੰਡਜੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਏਵੰ।
ਦਿਸਾ ਬਿਦਿ ਸਾਯੰ ਜਿਮੀ ਆਸਮਾਣੰ।
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਕਥਯੰ ਕੁਰਾਣੰ ਪੁਰਾਣੰ। ੨੪
ਰਚੇ ਰੈਣ ਦਿਵਸੰ ਥਪੇ ਸੂਰ ਚੰਦ੍ਰੰ।
ਠਟੇ ਦਈਵ ਦਾਨੋ ਰਚੇ ਬੀਰ ਬਿੰਦ੍ਰੰ।
ਕਰੀ ਲੋਹ ਕਲਮੰ ਲਿਖਯੋ ਲੇਖ ਮਾਥੰ।
ਸਬੈ ਜੋਰ ਕੀਨੇ ਬਲੀਕਾਲ ਹਾਥੰ। ੨੫
ਕਈ ਮੇਟਿ ਡਾਰੇ ਉਸਾਰੇ ਬਨਾਏ।
ਉਪਾਰੇ ਗੜੇ ਫੇਰਿ ਮੇਟੇ ਉਪਾਏ।
ਕ੍ਰਿਆ ਕਾਲ ਜੂਕੀ ਕਿਨੂ ਨਾ ਪਛਾਨੀ।
ਘਨਯੋ ਪੈ ਬਿਹੈ ਹੈ ਘਨਯੋ ਪੈ ਬਿਹਾਨੀ। ੨੬
ਕਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੇ ਕੀਟ ਕੋਟੇ ਬਨਾਏ।
ਕਿਤੇ ਰਾਮ ਸੇ ਮੇਟਿ ਡਾਰੇ ਉਪਾਏ।
ਮਹਾਂਦੀਨ ਕੇਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਮਾਝਿ ਹੂਏ।
ਸਮੈ ਆਪਨੀ ਆਪਨੀ ਅੰਤਿ ਮੂਏ। ੨੭
ਜਿਤੇ ਅਉਲੀਆ ਅੰਬੀਆ ਹੋਇ ਬੀਤੇ।
ਤਿਤਯੋ ਕਾਲ ਜੀਤਾ ਨ ਤੇ ਕਾਲ ਜੀਤੇ।
ਜਿਤੇ ਰਾਮ ਸੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹੁਇ ਬਿਸਨੁ ਆਏ।
ਤਿਤਯੋ ਕਾਲ ਖਾਪਿਓ ਨ ਤੇ ਕਾਲ ਘਾਏ। ੨੮
ਜਿਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਚੰਦ੍ਰ ਸੇ ਹੋਤ ਆਏ।
ਤਿਤਯੋ ਕਾਲ ਖਾਪਾ ਨ ਤੇ ਕਾਲਿ ਘਾਏ।
ਜਿਤੇ ਅਉਲੀਆ ਅੰਬੀਆ ਗਉਸ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।
ਸਭੈ ਕਾਲ ਕੇ ਅੰਤ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਤਲੈ ਹੈਂ। ੨੯
ਜਿਤੇ ਮਾਨਧਾਤਾਦਿ ਰਾਜਾ ਸੁਹਾਏ।
ਸਭੈ ਬਾਂਧਿ ਕੈ ਕਾਲ ਜੇਲੈ ਚਲਾਏ।
ਜਿਨੈ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ ਉਚਾਰੋ ਉਬਾਰੇ।
ਬਿਨਾ ਸਾਮ ਤਾ ਕੀ ਲਖੇ ਕੋਟਿ ਮਾਰੇ। ੩੦

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।

ਚਮੱਕਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ। ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ।
ਧੁਣੰ ਨੇਵਰਾਣੰ। ਘੁਰੰ ਘੁੰਘ੍ਰਯਾਣੰ। ੩੧
ਚਤੁਰ ਬਾਂਹ ਚਾਰੰ। ਨਿਜੂਟੰ ਸੁਧਾਰੰ।
ਗਦਾ ਪਾਂਸਿ ਸੋਹੰ। ਜਮੰ ਮਾਨਮੋਹੰ। ੩੨
ਸੁਭੰ ਜੀਭ ਜੁਆਲੰ। ਸੁ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਕਰਾਲੰ।
ਬਜੀ ਬੰਬ ਸੰਖੰ। ਉਠੇ ਨਾਦ ਬੰਖੰ। ੩੩
ਸੁਭੰ ਰੂਪ ਸਿਆਮੰ। ਮਹਾਂ ਸੋਭ ਧਾਮੰ।
ਛਬੇ ਚਾਰੁ ਚਿਤ੍ਰੰ। ਪਰੇਅੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ। ੩੪

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਛਤ੍ਰੰ ਸੁ ਸੁਭ੍ਰੰ ਬਿਰਾਜੰ।
ਲਖੇ ਛੈਲ ਛਾਇਆ ਕਰੇ ਤੇਜ ਲਾਜੰ।
ਬਿਸਾ ਲਾਲ ਨੈਨੰ ਮਹਾਂਰਾਜੰ ਸੋਹੰ।
ਢਿਰੰ ਅੰਸੁਮਾਲੰ ਹਸੰ ਕੋਟਿ ਕ੍ਰੋਹੰ। ੩੫
ਕਹੂੰ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੋਹੰ।
ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਨਿ ਕੇ ਮਾਨ ਮੋਹੰ।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਧਰੇ ਬਾਨ ਪਾਨੰ।
ਕਹੂੰ ਭੂਪ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਬਜਾਏ ਨਿਸਾਨੰ। ੩੬

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਧਨੁਰ ਬਾਨ ਧਾਰੇ। ਛਕੇ ਛੈਲ ਭਾਰੇ।
ਲਏ ਖੱਗ ਐਸੈ। ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੈਸੇ। ੩੭
ਜੁਰੇ ਜੰਗ ਜੋਰੰ। ਕਰੇ ਜੁੱਧ ਘੋਰੰ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਦਿਆਲੰ। ਸਦਾਯੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ। ੩੮
ਸਦਾ ਏਕ ਰੂਪੰ। ਸਭੈ ਲੋਕ ਭੂਪੰ।
ਅਜੇਅੰ ਅਜਾਯੰ ਸਰਨਿਯੰ ਸਹਾਯੰ। ੩੯
ਤਪੈ ਖੱਗਪਾਨੰ। ਮਹਾਂ ਲੋਕਦਾਨੰ।
ਭਵਿਖਿਅੰ ਭਵੇਅੰ। ਨਮੋ ਨਿਰ ਜੁਰੇਅੰ। ੪੦
ਮਧੋ ਮਾਨ ਮੁੰਡੰ। ਸੁਭੰ ਰੁੰਡ ਝੁੰਡੰ।
ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ। ਲਸੰ ਹਾਥ ਅੱਤ੍ਰੰ। ੪੧
ਸੁਣੇ ਨਾਦ ਭਾਰੀ। ਤ੍ਰਸੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ।
ਦਿਸਾ ਬਸਤ੍ਰ ਰਾਜੰ। ਸੁਣੇ ਦੋਖ ਭਾਜੰ। ੪੨
ਸੁਣੇ ਗੱਦ ਸੱਦੰ। ਅਨੰਤੰ ਬਿਹੱਦੰ।
ਘਟਾ ਜਾਣ ਸਿਆਮੰ। ਦੁਤੰ ਅਭਿਰਾਮੰ। ੪੩

ਚਤੁਰ ਬਾਹਚਾਰੰ। ਕਰੀਟੰ ਸੁਧਾਰੰ।
ਗਦਾ ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰੰ। ਦਿਪੈ ਕ੍ਰੂਰ ਬੱਕ੍ਰੰ। ੪੪

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਰਾਜਿਅੰ। ਨਿਹਾਰ ਕਾਮ ਲਾਜਿਯੰ।
ਅਲੋਕ ਲੋਕ ਸੋਭਿਅੰ। ਬਿਲੋਕ ਲੋਕ ਲੋਭਿਅੰ। ੪੫
ਚਮੱਕਿ ਚੰਦ੍ਰ ਸੀਸਿਯੰ। ਰਹਿਯੋ ਲਜਾਇ ਈਸਯੰ।
ਸੁ ਸੋਭ ਨਾਗ ਭੂਖੰਣੰ। ਅਨੇਕ ਦੁਸਟ ਦੂਖਣੰ। ੪੬
ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪਾਣ ਧਾਰੀਯੰ। ਕਰੋਰ ਪਾਪ ਟਾਰੀਯੰ।
ਗਦਾ ਗ੍ਰਿਸਟ ਪਾਣਿਯੰ। ਕਮਾਣ ਬਾਣ ਤਾਣਿਯੰ। ੪੭
ਸਬਦ ਸੰਖ ਬੱਜਿਯੰ। ਘਣੰਕਿ ਘੁੰਮਰ ਗੱਜਿਯੰ।
ਸਰਨਿ ਨਾਥ ਤੋਰੀਯੰ। ੳੁਬਾਰ ਲਾਜ ਮੋਰੀਯੰ। ੪੮
ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਸੋਹੀਯੰ। ਬਿਸੇਖ ਦੇਵ ਮੋਹੀਯੰ।
ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਦੇਵਲੰ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਕੇਵਲੰ। ੪੯
ਸੁ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕਯੰ। ਧਰੇ ਸਰੂਪ ਅਨੇਕਿਯੰ।
ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪਾਣ ਰਾਜਈ। ਬਿਲੋਕ ਪਾਪ ਭਾਜਈ। ੫੦
ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ ਸੁ ਦੇਹਯੰ। ਤਨੋ ਮਨੋ ਕਿ ਮੋਹਿਯੰ।
ਕਮਾਣ ਬਾਣ ਧਾਰ ਹੀ। ਅਨੇਕ ਸਤ੍ਰ ਟਾਰ ਹੀ। ੫੧
ਘਮਕਿ ਘੁੰਘਰੰ ਸੁਰੰ। ਨਵੰ ਨਨਾਦ ਨੂਪਰੰ।
ਪ੍ਰਜੁਆਲ ਬਿੱਜੁਲੰ ਜੁਲੰ। ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮ ਨਿਰਮਲੰ। ੫੨

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਤੋਟਕ ਛੰਦ।

ਨਵ ਨੇਵਰ ਨਾਦ ਸੁਰੰ ਨ੍ਰਿਮਲੰ।
ਮੁਖ ਬਿਜੁਲ ਜੁਆਲ ਘੰਟੰ ਪ੍ਰਜੁਲੰ।
ਮਦਰਾ ਕੰਰ ਮੱਤ ਮਹਾ ਭਭਕੰ।
ਬਨ ਮੈ ਮਨੋ ਬਾਘ ਬਚਾ ਬਬਕੰ। ੫੩
ਭਵ ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਭਵੰ।
ਕਲ ਕਾਰਣ ੳੁਬਾਰਣ ਏਕ ਤੁਵੰ।
ਸਭ ਠੌਰ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਤ ਨਯੰ।
ਮ੍ਰਿਦ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਤੁਯੰ ਸੁਭਸੰ। ੫੪
ਦਿੜ੍ਹ ਦਾੜ ਕਰਾਲ ਦ੍ਵੈ ਸੇਤ ੳੁਧੰ।
ਜਿਹ ਭਾਜਤ ਦੁਸਟ ਬਿਲੋਕ ਜੁਧੰ।
ਮਦ ਮੱਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਰਾਲ ਧਰੰ।
ਜਯ ਸੱਦ ਸੁਰ ਸੁਰਯੰ ੳੁਚਰੰ। ੫੫

ਨਵ ਕਿੰਕਣ ਨੇਵਰ ਨਾਦ ਹੂੰਅੰ ।
ਚਲ ਚਾਲ ਸਭਾਚਲ ਕੰਪ ਭੂਅੰ ।
ਘਣ ਘੁੰਘਰ ਘੰਟਣ ਘੋਰ ਸੁਰੰ ।
ਚਰ ਚਾਰ ਚਰਾ ਚਰਯੰ ਹੁਹਰੰ । ੫੬
ਚਲ ਚੌਦਹੂੰ ਚੱਕ੍ਰਨ ਚੱਕ੍ਰ ਫਿਰੰ ।
ਬਢਵੰ ਘਟਵੰ ਹਰੀਅੰ ਸੁਭਰੰ ।
ਜਗ ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲਯੰ ਥਲਯੰ ।
ਅਸ ਕੋ ਜੁ ਤਵਾਇਸਿਅੰ ਮਲਯੰ । ੫੭
ਘਟ ਭਾਦਵ ਮਾਸ ਕੀ ਜਾਣ ਸੁੰਭ ।
ਤਨ ਸਾਵਰੇ ਰਾਵਰੇਅੰ ਹੁਲਸੰ ।
ਰਦ ਪੰਗਤਿ ਦਾਮਿਨੀਅੰ ਦਮੰਕੰ ।
ਘਟ ਘੁੰਘਰ ਘੰਟ ਸੁਰ ਘਮਕੰ । ੫੮

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਘਟਾ ਸਾਵਣੰ ਜਾਣ ਸਯਾਮੰ ਸੁਹਾਯੰ ।
ਮਣੀ ਨੀਲ ਨਗਿਯੰ ਲਖ ਸੀਸ ਨਿਆਯੰ ।
ਮਹਾ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮੰ ਮਹਾਂ ਅਭਿਰਾਮੰ ।
ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਰੂਪੰ ਮਹਾਂ ਕਾਮ ਕਾਮੰ । ੫੯
ਫਿਰੈ ਚੱਕ੍ਰ ਚਉਦਹ ਪੁਰੀਯੰ ਮਧਿਆਣੰ ।
ਇਸੋ ਕੌਨ ਬੀਯੰ ਫਿਰੈ ਆਇਸਾਣੰ ।
ਕਹੋ ਕੁੰਟ ਕੌਨੈ ਬਿਖੈ ਭਾਜ ਬਾਚੈ ।
ਸਭੰ ਸੀਸ ਕੇ ਸੰਗ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਨਾਚੈ । ੬੦
ਕਰੇ ਕੋਟ ਕੋਊ ਧਰੇ ਕੋਟਿ ਓਟੰ ।
ਬਚੈਗੋ ਨ ਕਿਉਂਹੂੰ ਕਰੈ ਕਾਲ ਚੋਟੰ ।
ਲਿਖੰ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜ੍ਹੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ ।
ਬਿਨਾ ਸਰਨਿ ਤਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਓਰ ਓਟੰ । ੬੧
ਲਿਖੰ ਜੰਤ੍ਰ ਥਾਕੇ ਪੜੰ ਮੰਤ੍ਰ ਹਾਰੈ ।
ਕਰੇ ਕਾਲ ਤੇ ਅੰਤ ਲੈ ਕੈ ਬਿਚਾਰੇ ।
ਕਿਤਿਓ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਧੇ ਜੁ ਜਨਮ ਬਿਤਾਇਓ ।
ਭਏ ਫੋਕਟੰ ਕਾਜ ਏਕੈ ਨ ਆਇਓ । ੬੨
ਕਿਤੇ ਨਾਸ ਮੂੰਦੇ ਭਏ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ।
ਕਿਤੇ ਕੰਠ ਕੰਠੀ ਜਟਾ ਸੀਸ ਧਾਰੀ ।
ਕਿਤੇ ਚੀਰ ਕਾਨੰ ਜ ਗੀਸੰ ਕਹਾਯੰ ।
ਸਭੇ ਫੋਕਟੰ ਧਰਮ ਕਾਮੰ ਨ ਆਯੰ । ੬੩

ਮਧੁ ਕੀਟਭੰ ਰਾਛਸੇਸੰ ਬਲੀਅੰ।
ਸਮੇ ਆਪਨੀ ਕਾਲ ਤੇਊ ਦਲੀਅੰ।
ਭਏ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਸ੍ਰੋਣੰਤਬੀਜੰ।
ਤੇਊ ਕਾਲ ਕੀਨੇ ਪੁਰੇਜੇ ਪੁਰੇਜੰ। ੬੪
ਬਲੀ ਪ੍ਰਿਥੀਅੰ ਮਾਨਧਾਤਾ ਮਹੀਪੰ।
ਜਿਨੈ ਰੱਥ ਚੱਕ੍ਰੰ ਕੀਏ ਸਾਤ ਦੀਪੰ।
ਭੁਜੰ ਭੀਮ ਭਰਥੰ ਜੰਗ ਜੀਤ ਡੰਡਯੰ।
ਤਿਨੈ ਅੰਤ ਕੇ ਅੰਤ ਕੋ ਕਾਲ ਖੰਡਯੰ। ੬੫
ਜਿਨੈ ਦੀਪ ਦੀਪੰ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾਈ।
ਭੁਜਾ ਦੰਡ ਦੈ ਛੋਣਿ ਛੱਤ੍ਰੰ ਛਿਨਾਈ।
ਕਰੇ ਜੰਗ ਕੋਟੰ ਜਸੰ ਅਨਿਕ ਲੀਤੇ।
ਵਹੈ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਲੀ ਕਾਲ ਜੀਤੇ। ੬੬
ਕਈ ਕੋਟ ਲੀਨੇ ਜਿਨੈ ਦੁਰਗ ਢਾਹੇ।
ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਨ ਕੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ।
ਕਈ ਜੰਗ ਕੀਨੇ ਸੁ ਸਾਕੇ ਪਵਾਰੇ।
ਵਹੈ ਦੀਨ ਦੇਖੈ ਗਿਰੇ ਕਾਲ ਮਾਰੇ। ੬੭
ਜਿਨੈ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਕਰੀ ਕੋਟਿ ਜੁੱਗਿਸੰ।
ਰਸੰ ਆਨਰਸੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੁਗਿਯੰ।
ਵਹੈ ਅੰਤ੍ਰ ਕੋ ਪਾਂਵ ਨਾਗੇ ਪਧਾਰੇ।
ਗਿਰੇ ਦੀਨ ਦੇਖੇ ਹਠੀ ਕਾਲ ਮਾਰੇ। ੬੮
ਜਿਨੈ ਖੰਡੀਅੰ ਦੰਡਧਾਰੰ ਅਪਾਰੰ।
ਕਰੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰ ਚੇਰੇ ਦੁਆਰੰ।
ਜਿਨੈ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਜੀਤ ਕੇ ਛੋਡਿ ਡਾਰੇ।
ਵਹੈ ਦੀਨ ਦੇਖੇ ਗਿਰੇ ਕਾਲ ਮਾਰੇ। ੬੯

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।

ਜਿਤੇ ਰਾਮ ਹੁਏ। ਸਭੈ ਅੰਤਿ ਮੂਏ।
ਜਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈ। ਸਭੈ ਅੰਤਿ ਜੈ ਹੈ। ੭੦
ਜਿਤੇ ਦੇਵ ਹੋਸੀ। ਸਭੈ ਅੰਤ ਜਾਸੀ।
ਜਿਤੇ ਬੋਧ ਹ੍ਵੈ ਹੈ। ਸਭੈ ਅੰਤਿ ਛੈ ਹੈ। ੭੧
ਜਿਤੇ ਦੇਵਰਾਯੰ। ਸਭੈ ਅੰਤ ਜਾਯੰ।
ਜਿਤੇ ਦਈਤ ਏਸੰ। ਤਿਤਯੋ ਕਾਲ ਲੇਸੰ। ੭੨
ਨਰਸਿੰਘਾ ਵਤਾਰੰ। ਵਹੇ ਕਾਲ ਮਾਰੰ।
ਬਡੋ ਡੰਡਧਾਰੀ। ਹਣਿਓ ਕਾਲ ਭਾਰੀ। ੭੩
ਦਿਜੰ ਬਾਵਨੇਯੰ। ਹਣਿਯੋ ਕਾਲ ਤੇਯੰ।
ਮਹਾਂ ਮੱਛ ਮੁੰਡੰ। ਫਧਿਓ ਕਾਲ ਝੁੰਡੰ। ੭੪

ਜਿਤੇ ਹੋਇ ਬੀਤੇ। ਤਿਤੇ ਕਾਲ ਜੀਤੇ।
ਜਿਤੇ ਸਰਨਿ ਜੈ ਹੈ। ਤਿਤਿਓ ਰਾਖਿ ਲੈਹੈ। ੭੫

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਬਿਨਾ ਸਰਨਿ ਤਾਕੀ ਨ ਅਉਰੈ ਉਪਾਯੰ।
ਕਹਾ ਦੇਵ ਦਈਤੰ ਕਹਾ ਰੰਕ ਰਾਯੰ।
ਕਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹੰ ਕਹਾ ਉਮਰਾਯੰ।
ਬਿਨਾ ਸਰਨਿ ਤਾਕੀ ਨ ਕੋਟੈ ਉਪਾਯੰ। ੭੬
ਜਿਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੰ ਸੁ ਦੁਨੀਅੰ ਉਪਾਯੰ।
ਸਭੈ ਅੰਤਿਕਾਲੰ ਬਲੀ ਕਾਲਿ ਘਾਯੰ।
ਬਿਨਾ ਸਰਨਿ ਤਾਕੀ ਨਹੀਂ ਔਰ ਓਟੰ।
ਲਿਖੇ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ। ੭੭

ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ।

ਜਿਤੇਕਿ ਰਾਜ ਰੰਕਯੰ। ਹਨੇ ਸੁ ਕਾਲ ਬੰਕਯੰ।
ਜਿਤੇਕਿ ਲੋਕ ਪਾਲਯੰ। ਨਿਦਾਨ ਕਾਲ ਦਾਲਯੰ। ੭੮
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪਾਣਿ ਜੇ ਜਪੈ। ਅਨੰਤ ਥਾਟ ਤੇ ਥਪੈ।
ਜਿਤੇਕਿ ਕਾਲ ਧਿਆਇ ਹੈ। ਜਗੱਤਿ ਜੀਤ ਜਾਇ ਹੈ। ੭੯
ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਚਿਤ੍ਰਯੰ। ਪਰਮਯੰ। ਪਵਿਤ੍ਰਯੰ।
ਅਲੋਕ ਰੂਪ ਰਾਜਿਯੰ। ਸੁਣੇ ਸੁ ਪਾਪ ਭਾਜਯੰ। ੮੦
ਬਿਸਾਲ ਲਾਲ ਲੋਚਨੰ। ਬਿਅੰਤ ਪਾਪ ਮੋਚਨੰ।
ਚਮਕ ਚੰਦ੍ਰ ਚਾਰਯੰ। ਅਘੀ ਅਨੇਕ ਤਾਰਯੰ। ੮੧

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।

ਜਿਤੇ ਲੋਕ ਪਾਲੰ। ਤਿਤੇ ਜ਼ੇਰ ਕਾਲੰ।
ਜਿਤੇ ਸੂਰ ਚੰਦ੍ਰੰ। ਕਹਾ ਇੰਦ੍ਰ ਬਿੰਦ੍ਰ। ੮੨

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਫਿਰੈ ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਕਯੰ ਕਾਲ ਚਕ੍ਰੰ। ਸਭੈ ਨਾਥ ਨਾਥ ਭ੍ਰਮੰ ਭਉਹ ਬੱਕ੍ਰੰ।
ਕਹਾ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਕਹਾ ਚੰਦ ਸੂਰੰ।
ਸਭੈ ਹਾਥ ਬਾਂਧੇ ਖਰੇ ਕਾਲ ਹਜੂਰੰ। ੮੩

ਸਵੈਯਾ।

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਭਗਵਾਨ ਸੁ
ਜਾਗਤ ਯਾ ਜਗ ਜਾਕੀ ਕਲਾ ਹੈ।
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿਵ

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਜੁਗੀਆ ਹੈ।
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸੁਰਾ ਸੁਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਹੈ।
ਅਉਰ ਸਕਾਲ ਸਭੈ ਬਸਿ ਕਾਲ ਕੇ
ਏਕ ਹੀ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਸਦਾ ਹੈ। ੮੪

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੰ ਨਮੋ ਖੜਗ ਧਾਰੰ।
ਸਦਾ ਏਕ ਰੂਪ ਸਦਾ ਨਿਰ ਬਿਕਾਰੰ।
ਨਮੋ ਰਾਜਸੰ ਸਾਤਕੰ ਤਾਮਸੇਅੰ।
ਨਮੋ ਨਿਰਬਿਕਾਰੰ ਨਮੋ ਨਿਰਜੁਰੇਅੰ। ੮੫

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਬਾਣ ਪਾਣੰ। ਨਮੋ ਨਿਰਭਯਾਣੰ।
ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੰ। ਭਵਾਣੰ ਭਵੇਅੰ।੮੬

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਖਗ ਖੰਡੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਟਾਰੰ।
ਸਦਾ ਏਕ ਰੂਪੰ ਸਦਾ ਨਿਰ ਬਿਕਾਰੰ।
ਨਮੋ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ਨਮੋ ਦੰਡ ਧਾਰਿਯੰ।
ਜਿਨੈ ਚੌਦ ਹੂੰ ਲੋਕ ਜੋਤੰ ਬਿਥਾਰਿਯੰ। ੮੭
ਨਮਸਕਾਰਯੰ ਮੋਰ ਤੀਰੰ ਤੁਫੰਗੰ।
ਨਮੋ ਖਗ ਅਦੱਗੰ ਅਭੈਅੰ ਅਭੰਗੰ।
ਗਦਾਯੰ ਗ੍ਰਿਸਟੰ ਨਮੋ ਸੈਹਥੀਅੰ।
ਜਿਨੈ ਤੁੱਲੀਯੰ ਬੀਰ ਬੀਯੋ ਨ ਬੀਅੰ। ੮੮

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਣੰ। ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ।
ਨਮੋ ਉਗ੍ਰਦਾੜੰ ਮਹਾਂ ਗ੍ਰਿਸਟ ਗਾੜੰ। ੮੯
ਨਮੋ ਤੀਰ ਤੋਪੰ। ਜਿਨੈ ਸਤ੍ਰ ਘੋਪੰ।
ਨਮੋ ਧੋਪ ਪੱਟੰ। ਜਿਲੇ ਦੁਸਟ ਦੱਟੰ।੯੦
ਜਿਤੇ ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮੰ। ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਮੰ।
ਜਿਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਭੈਯੰ। ਨਮਸਕਾਰ ਤੇਯੰ। ੯੧

ਸਵੈਯਾ

ਮੇਰੁ[16] ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ[17] ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ[18],

---

16. ਮੇਰੁ ਪਰਬਤ 17. ਤੀਲੇ ਤੋਂ 18. ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਨੂੰ

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋ ਸੋ।
ਭੂਲ ਛਿਮੋ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਪਨ, ਭੂਲਨ ਹਾਰ ਕਹੂੰ, ਕੋਊ ਮੋ ਸੋ।
ਸੇਵ ਕਰੀ ਤੁਮਰੀ ਤਿਨ ਕੇ ਸਭ ਹੀ,
ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖੀਅਤ ਦ੍ਰਬ[19] ਭਰੇ ਸੋ[20]।
ਯਾ ਕਲ[21] ਮੇ ਸਭ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ
ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੋ ਭਾਰੀ ਭਰੋਸੋ। ੯੨
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੇ ਕੋਟ ਨਿਸਾਚਰ ਜਾਹਿ ਛਿਨੇਕ ਬਿਖੈ ਹਨਿ ਡਾਰੇ।
ਧੂਮਰ ਲੋਚਨ ਚੰਡ ਅਉ ਮੁੰਡ ਸੇ,
ਮਾਹਿਖ[22] ਸੇ ਪਲ ਬੀਚ ਨਿਵਾਰੇ।
ਚਾਮਰ ਸੇ ਰਣਿ ਚਿੱਛੁਰ[23] ਸੇ ਰਕਤਿੱਛਣ[24]
ਸੇ ਝਟ ਦੈ ਝਝਕਾਰੇ।
ਐਸੋ ਸੁ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਇ ਕਹਾ,
ਪਰਵਾਹ ਰਹੀ ਇਹ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੇ। ੯੩
ਮੁੰਡਹੁ ਸੇ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਸੇ, ਮੁਰ ਸੇ ਅਘ ਸੇ ਜਿਨਿ ਕੋਟਿ ਦਲੇ ਹੈ।
ਓਟਿ ਕਰੀ ਕਬਹੂੰ ਨ ਜਿਨੈ ਰਣਿ,
ਚੋਟ ਪਰੀ ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਟਲੇ ਹੈ।
ਸਿੰਧੁ ਬਿਖੈ ਜੇ ਨ ਬੂਡੇ ਨਿਸਾਚਰ ਪਾਵਕਬਾਣ ਬਹੇ ਨ ਜਲੇ ਹੈ।
ਤੇ ਅਸਿ[25] ਤੋਰਿ ਬਿਲੋਕਿ ਅਲੋਕ ਸੁ
ਲਾਜ ਕੋ ਛਾਡਿ ਕੈ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਹੈ। ੯੪
ਰਾਵਣ ਸੇ ਮਹਿਰਾਵਣ ਸੇ, ਘਟਕਾਨਹੁ ਸੇ ਪਲ ਬੀਚ ਪਛਾਰੇ।
ਬਾਰਦ ਨਾਦ[26] ਅਕੰਪਨ ਸੇ ਜਗ
ਜੰਗ ਜੁਰੇ ਜਿਨ ਸਿਉ ਜਮ ਹਾਰੇ।
ਕੁੰਭ ਅਕੁੰਭ ਸੇ ਜੀਤ ਸਭੈ ਜਗਿ,
ਸਾਤ ਹੂੰ ਸਿੰਧ ਹਥਿਆਰ ਪਖਾਰੇ।
ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਅਕਟੇ ਬਿਕਟੇ,
ਸੁ ਕਟੇ ਕਰਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਮਾਰੇ। ੯੫
ਜੋ ਕਹੂੰ ਕਾਲ ਤੇ ਭਾਜ ਕੇ ਬਾਚੀਅਤ,
ਤੋ ਕਿਹ ਕੁੰਟ ਕਹੋ ਭਜਿ ਜਈਯੈ।
ਆਗੇ ਹੂੰ ਕਾਲਧਰੇ ਅਸਿ[27] ਗਾਜਤ,
ਛਾਜਤ ਹੈ ਜਿੱਹ ਤੇ ਨਸਿ ਅਈਯੈ
ਐਸੋ ਨ ਕੈ ਗਯੋ ਕੋਈ ਸੁ ਦਾਵ ਰੇ,
ਜਾਹਿ ਉਪਾਵ ਸੋ ਘਾਵ ਬਚਈਯੈ।
ਜਾਤੇ ਨ ਛੂਟੀਐ ਮੂੜ ਕਹੂ,

19. ਧਨ 20. ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ 21. ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ 22. ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜੇਹੇ 23. (ਇੱਕ ਅੱਖ ਵਾਲੇ) ਚਿੱਛੁਰਾਸੁਰ ਵਰਗੇ 24. (ਲਾਲ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ) ਰਕਤਿੱਛਣ ਦੈਂਤ ਜੇਹੇ 25. ਉਹ ਤੇਰੀ ਅਚਰਜ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ 26. ਮੇਘਨਾਦ 27. ਤਲਵਾਰ ਪਕੜੇ ਹੋਏ

ਹਸਿ ਤਾਕੀ ਨ ਕਿਉ ਸਰਣਾਗਤਿ ਜਈਯੈ। ੯੬
ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਉ ਬਿਸਨ ਜਪੇ ਤੁਹਿ ਕੋਟਿਕ
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਧਿਆਯੋ।
ਬ੍ਰਹਮ ਜਪਿਓ ਅਰੁ ਸੰਭੁ ਥਪਿਓ,
ਤਹਿ ਕੋ ਤੁਹਿਕੋ ਕਿਨ ਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ।
ਕੋਟਿ ਕਰੀ ਤਪਸਾ ਦਿਨ ਕੋਟਿਕ,
ਕਾਹੂ ਨ ਕੌਡੀ ਕੋ ਕਾਮ ਕਢਾਯੋ
ਕਾਮ ਨ ਮੰਤ੍ਰ[28] ਕਸੀਰੇ ਕੇ ਕਾਮ ਨ,
ਕਾਲ ਕੋ ਘਾਉ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ।੯੭
ਕਾਹੇ ਕੋ ਕੂਰ[29] ਕਰੇ ਤਪਸਾ ਇਨ ਕੀ,
ਕੋਊ ਕੌਡੀ ਕੇ ਕਾਮ ਨ ਐ ਹੈ।
ਤੋਹਿ ਬਚਾਇ ਸਕੈ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਕੈ,
ਆਪਨ ਘਾਵ ਬਚਾਇ ਨ ਐ ਹੈ।
ਕੋਪ ਕਰਾਲ ਕੀ ਪਾਵਕ ਕੁੰਡ ਮੈ
ਆਪਿ ਟੰਗਿਓ ਤਿਮ ਤੋਹਿ ਟੰਗੈ ਹੈ।
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜੋ ਜੀਅ ਮੈ ਜੜ੍ਹ,
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ ਕਾਮ ਨ ਐ ਹੈ। ੯੮
ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਤ ਹੈ ਨ ਮਹਾ ਪਸੁ,
ਜਾ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਮਾਹੀ।
ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਰਮੇਸਰ ਕੈ,
ਜਿਹ ਕੈ ਪਰਸੈ ਪਰਲੋਕ ਪਰਾਹੀ।
ਪਾਪ ਕਰੋ ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ,
ਜਿਹ ਪਾਪਨ ਤੇ ਅਤਿ ਪਾਪ ਲਜਾਈ।
ਪਾਇ ਪਰੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ,
ਜੜ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ। ੯੯
ਮੋਨ ਭਜੇ ਨਹੀ ਮਾਨ ਤਜੇ ਨਹੀ ਭੇਖ ਸਜੇ ਨਹੀ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਏ।
ਕੰਠਿ ਨ ਕੰਠੀ ਕਠੋਰ ਧਰੈ, ਨਹੀ ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟ ਸਹਾਏ।
ਸਾਚੁ ਕਹੋ ਸੁਨਿ ਲੈ ਚਿਤੁ ਦੈ ਬਿਨੁ
ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਕੀ ਸਾਮ ਸਿਧਾਏ।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਪਾਯਤ ਹੈ,
ਕਿਰਪਾਲ ਨ ਭੀਜਤ ਲਾਂਡ ਕਟਾਏ। ੧੦੦
ਕਾਗਦ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿਕੈ, ਅਰ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਦੀ ਮਸੁ ਕੈ ਹੋ।
ਕਾਟਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਿਗਰੀ, ਲਿਖਬੇ ਹੂੰ ਕੇ ਲੇਖਨ ਕਾਜਿ ਬਨੈ ਹੋ।
ਸਾਰਸੁਤੀ[30] ਬਕਤਾ[31] ਕਰਿ ਕੈ,

28. ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਤ੍ਰ 29. ਝੂਠੀ 30. ਸਰਸਵਤੀ, ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ 31. ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਜੀਭ

ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਗਨੇਸ਼ ਕੋ ਹਾਥਿ ਲਿਖੈ ਹੋ।
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਿਨਾ ਬਿਨਤੀ ਨ
ਤਊ ਤੁਮ ਕੋ ਪ੍ਰਭ ਨੈਕੁ ਰਿਝੈ ਹੋ। ੧੦੧
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲਜੀ ਕੀਉਸਤਤਿ।
ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਭਮੰਸਤੁ। ਅਫਜੂੰ।੧੦੧

ਕਾਵਿ-ਵੰਸ ਵਰਣਨ

ਚੌਪਈ

ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ। ਜਾ ਕਾ ਲਹਿਓ ਨ ਕਿਨ ਹੂੰ ਪਾਰਾ।
ਦੇਵ ਦੇਵ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ। ੧

ਦੋਹਰਾ

ਮੂਕ[32] ਊਚਰੈ ਸਾਸਤ੍ਰ[33] ਖਟਿ ਪਿੰਗ[34] ਗਿਰਨ ਚੜ੍ਹਿ ਜਾਇ।
ਅੰਧ ਲਖੇ ਬਧਰੋ[35] ਸੁਨੈ, ਜੋ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਇ। ੨

ਚੌਪਈ

ਕਹਾ ਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਭ ਤੁੱਛ ਹਮਾਰੀ।
ਬਰਨਿ ਸਕੈ ਮਹਿਮਾ ਜੁ ਤਿਹਾਰੀ।
ਹਮ ਨ ਸਕਤ ਕਰਿ ਸਿਫਤ ਤੁਮਾਰੀ।
ਆਪ ਲੇਹੁ ਤੁਮ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰੀ। ੩
ਕਹਾ ਲਗੈ ਇਹ ਕੀਟ[36] ਬਖਾਨੈ।
ਮਹਿਮਾ ਤੋਰਿ ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨੈ।
ਪਿਤਾ ਜਨਮ ਜਿਮ ਪੂਤ ਨ ਪਾਵੈ।
ਕਹਾ ਤਵਨ ਕਾ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈ। ੪
ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਤੁਮੈ ਬਨਿ ਆਈ।
ਅਉਰਨ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਤਾਈ।
ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨੋ।
ਊਚ ਨੀਚ ਕਸ[37] ਸਕਤ ਬਖਾਨੋ। ੫
ਸੇਸ ਨਾਗ ਸਿਰ ਸਹਸ[38] ਬਨਾਈ। ਦ੍ਵੈ ਸਹੰਸ ਰਸਨਾਹ[39] ਸੁਹਾਈ
ਰਟਤ ਅਬ ਲਗੇ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ।
ਤਮਰੋ ਤਊ ਨ ਪਾਵਤ ਪਾਰਾ। ੬
ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਹਾ ਕਉ ਕਹੈ।

---

32. ਗੂੰਗਾ 33. ਛੇ (ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ) 34. ਪਿੰਗਲਾ 35. ਬੋਲਾ 36. ਕੀੜਾ 37. ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 38. ਹਜ਼ਾਰ 39. ਜੀਭਾਂ

ਸਮਝਤ ਬਾਤ ਉਰਝਿ ਮਤਿ ਰਹੈ।
ਸੂਛਮ ਰੂਪ ਨ ਬਰਨਾ ਜਾਈ।
ਬਿਰਧ ਸਰੂਪਹਿ ਕਹੋਂ ਬਨਾਈ। ੭
ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਬ ਗਹਿਹੋ।
ਛੋਰਿ ਕਥਾ ਸਭ ਹੀ ਤਬ ਕਹਿ ਹੋ।
ਅਬ ਮੈ ਕਹੋਂ ਸੁ ਅਪਨੀ ਕਥਾ।
ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਉਪਜਿਯਾ ਜਥਾ। ੮

ਦੋਹਰਾ

ਪ੍ਰਥਮ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪ ਤੇ ਕਹੋ ਸੁ ਹਿਤ ਚਿਤੁ ਲਾਇ।
ਬਹੁਰਿ ਬਡੋ ਬਿਸਥਾਰ ਕੈ ਕਹਿ ਹੋ ਸਭੈ ਸੁਨਾਇ। ੯

ਚੌਪਈ

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਲ ਜਬ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ।
ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਰਾ।
ਕਾਲਸੈਣ ਪ੍ਰਥਮੈ ਭਇਓ ਭੂਪਾ।
ਅਧਿਕ ਅਤੁਲ ਬਲਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ। ੧੦
ਕਾਲਕੇਤੁ ਦੂਸਰ ਭੂਅ ਭਇਓ।
ਕ੍ਰੂਰਬਰਸ ਤੀਸਰ ਜਗਿ ਠਯੋ।
ਕਾਲਧੁਜ ਚਤੁਰਥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਹੈ।
ਜਿਹ ਤੇ ਭਯੋ ਜਗਤ ਸਭ ਕੋ ਹੈ। ੧੧
ਸਹਸ੍ਰ ਰਾਛ ਜਾ ਕੋ ਸੁਭ ਸੋਹੈ।
ਸਹਸ ਪਾਦ ਜਾ ਕੇ ਤਨਿ ਮੋਹੈ।
ਸੇਖ ਨਾਗ ਪਰ ਸੋਇਬੋ ਕਰੈ।
ਜਗ ਤਿਹ ਸੇਖ ਸਾਇ ਉੱਚਰੈ। ੧੨
ਏਕ ਸ੍ਰਵਣ ਤੇ ਮੈਲ ਨਿਕਾਰਾ ਤਾ ਤੇ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਤਨ ਧਾਰਾ।
ਦੁਤੀਆ ਕਾਨ ਤੇ ਮੈਲੁ ਨਿਕਾਰੀ
ਤਾ ਤੇ ਭਈ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਇਹ ਸਾਰੀ। ੧੩
ਤਿਨ ਕੋ ਕਾਲ ਬਹੁਰਿ ਬਧ ਕਰਾ।
ਤਿਨ ਕੋ ਮੇਦ ਸਮੁੰਦ ਮੋ ਪਰਾ।
ਚਿਕਨ ਤਾਸ ਜਲ ਪਰ ਤਿਰ ਰਹੀ।
ਮੇਧਾ ਨਾਮ ਤਬਤਿ ਤੇ ਕਹੀ। ੧੪
ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ।
ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ।
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੋ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ।

ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨਕੋ ਸਭ ਧਰ ਹੀ। ੧੫
ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰ ਕਹ ਲਗੇ ਬਖਾਨੀਅਤ।
ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਤਿ ਡਰੁ ਮਾਨੀਅਤ।
ਤਿਨ ਤੇ ਹੋਤ ਬਹੁਤ ਨ੍ਰਿਪ ਆਏ।
ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਤਿਨ ਉਪਜਾਏ। ੧੬
ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਤਿਹਿ ਗ੍ਰਿਹ ਭਈ ਕੰਨਿਆ।
ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਕਹ ਲਗੈ ਨ ਅੰਨਿਆ।
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਆ ਐਸੀ ਤਹ ਭਈ।
ਤੇ ਸਭ ਬਿਆਹ ਨਰੇਸਨ ਦਈ। ੧੭

ਦੋਹਰਾ

ਬਨਤਾ ਕਦ੍ਰ ਦਿਤਿ ਅਦਿਤਿ ਏ ਰਿਖ ਬਰੀ ਬਨਾਇ।
ਨਾਗ ਨਾਗਰਿਪ ਦੇਵ ਸਬ ਦਈਤ ਲਏ ਉਪਜਾਇ। ੧੮

ਚੌਪਈ

ਤਾਤੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਕੋ ਧਰਾ।
ਜਾਤੇ ਬੰਸ ਪ੍ਰਚੁਰ ਰਵਿ ਕਰਾ।
ਜੋ ਤਿਨ ਕੇ ਕਹਿ ਨਾਮ ਸੁਨਾਊ।
ਕਥਾ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊ। ੧੯
ਤਿਨ ਕੇ ਬੰਸ ਬਿਖੈ ਰਘੁ ਭਯੋ।
ਰਘੁ ਬੰਸਹਿ ਜਿਹ ਜਗਹਿ ਚਲਯੋ।
ਤਾਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਤ ਭਯੋ ਅਜੁ ਬਰੁ।
ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਧਨੁਰਧਰ। ੨੦
ਜਬ ਤਿਨ ਭੇਸ ਜੋਗ ਕੋ ਲਯੋ।
ਰਾਜ ਪਟ ਦਸਰਥ ਕੋ ਦਯੋ।
ਹੋਤ ਭਯੋ ਵਹਿ ਮਹਾਂ ਧੁਨੁਰਧਰ ਤੀਨ
ਤ੍ਰਿਆਨ ਬਰਾ ਜਿਹ ਰੁਚਿ ਕਰ। ੨੧
ਪ੍ਰਿਥਮ ਜਯੋ ਤਿਹ ਕਾਮੁ ਕੁਮਾਰਾ।
ਭਰਥ ਲੱਛਮਨ ਸਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰਾ।
ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤਿਨ ਰਾਜ ਕਮਾਯੋ
ਕਾਲ ਪਾਇ ਸੁਰ ਪੁਰਹਿ ਸਿਧਾਯੋ। ੨੨
ਸੀਅਸੁਤ ਬਹੁਰਿ ਭਏ ਦੁਇ ਰਾਜਾ। ਰਾਜ ਪਾਟ ਉਨ ਹੀ ਕਉ ਛਾਜਾ।
ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ ਏਸ੍ਰਰਜਾ ਬਰੀ ਜਬ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਜੱਗ ਕੀਏ ਤਬ। ੨੩
ਤਹੀ ਤਿਨੈ ਬਾਧੇ ਦੁਇ ਪੁਰਵਾ।

ਏਕ ਕਸੂਰ ਦੁਤੀਯ ਲਹੂਰਵਾ।
ਅਧਕ ਪੁਰੀ ਤੇ ਦੋਊ ਬਿਰਾਜੀ।
ਨਿਰਖਿ ਲੰਕ ਅਮਰਾਵਤਿ ਲਾਜੀ। ੨੪
ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤਿਨ ਰਾਜੁ ਕਮਾਯੋ।
ਜਾਲ ਕਾਲ ਤੇ ਅੰਤਿ ਫਸਾਯੋ।
ਤਿਨ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਜੇ ਵਏ।
ਰਾਜ ਕਰਤ ਇਹ ਜਗ ਕੋ ਭਏ। ੨੫
ਕਹਾਂ ਲਗੇ ਤੇ ਬਰਨ ਸੁਨਾਊਂ।
ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਨ ਸੰਖਿਆ ਪਾਊਂ।
ਹੋਤ ਚਹੂੰ ਜੁਗ ਮੈ ਜੇ ਆਏ।
ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਨ ਜਾਤ ਗਨਾਏ। ੨੬
ਜੋ ਅਬ ਤਵ ਕਿਰਪਾ ਬਲ ਪਾਊਂ।
ਨਾਮ ਜਥਾ ਮਤਿ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਊ।
ਕਾਲ ਕੇਤ ਅਰੁ ਕਾਲਰਾਇ ਭਨਿ।
ਜਿਨ ਕੇ ਭਏ ਪੁੱਤ੍ਰ ਘਰਿ ਅਨਗਨ। ੨੭
ਕਾਲ ਕੇਤੁ ਭਯੋ ਬਲੀ ਅਪਾਰਾ। ਕਾਲਰਾਇ ਜਿਨਿ ਨਗਰ ਨਿਕਾਰਾ।
ਭਾਜਿ ਸਨੌਢ ਦੇਸਿ ਤੇ ਗਏ।
ਤਹੀ ਭੂਪਜਾ ਬਿਆਹਤ ਭਏ। ੨੮
ਤਿਹ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਯੋ ਜੋ ਧਾਮਾ।
ਸੋਢੀਰਾਇ ਧਰਾ ਤਿਹਿ ਨਾਮਾ।
ਬੰਸ ਸਨੌਢ ਤਦਿਨ ਤੇ ਥੀਆ।
ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰਖੁ ਜੂ ਕੀਆ। ੨੯
ਤਾ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਹੁਇ ਆਇ।
ਤੇ ਸੋਢੀ ਸਭ ਜਗਤਿ ਕਹਾਏ।
ਜਗ ਮੈ ਅਧਿਕ ਸੁ ਭਏ ਪ੍ਰਸਿੱਧਾ।
ਦਿਨ ਦਿਨ ਤਿਨ ਕੇ ਧਨ ਕੀ ਬ੍ਰਿਧਾ। ੩੦
ਰਾਜ ਕਰਤ ਭਏ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ।
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤਿਹ ਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ
ਅਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਕਹ ਸੀਸਿ ਢੁਰਾਯੋ। ੩੧
ਰਾਜਸੂਅ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਕੀਏ।
ਜੀਤ ਜੀਤਿ ਦੇਸੇਸ੍ਰ ਲੀਏ।
ਬਾਜਮੇਧ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਕਰੇ।
ਸਕਲ ਕਲੂਖ ਨਿਜ ਕੁਲ ਕੇ ਹਰੇ। ੩੨
ਬਹੁਤ ਬੰਸ ਮੈ ਬਢੋ ਬਿਖਾਧਾ।
ਮੇਟ ਨ ਸਕਾ ਕੋਊ ਤਿੱਹ ਸਾਧਾ।

ਬਿਚਰੇ ਬੀਰ ਬਨੈਤੁ ਅਖੰਡਲ ਗਹਿ
ਗਹਿ ਚਲੇ ਭਿਰਨ ਰਨ ਮੰਡਲ। ੩੩
ਧਨ ਅਰੁ ਭੂਮਿ ਪੁਰਾਤਨ ਬੈਰਾ।
ਤਿਨ ਕਾ ਮੂਆ ਕਰਤਿ ਜਗ ਘੇਰਾ।
ਮੋਹ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਪਸਾਰਾ।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਜੀਤਾ ਜਗ ਸਾਰਾ। ੩੪

ਦੋਹਰਾ

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਧੰਨ ਕੋ ਭਾਖੀਐ ਜਾ ਕਾ ਜਗਤੁ ਗੁਲਾਮੁ।
ਸਭ ਨਿਰਖਤ ਯਾ ਕੋ ਫਿਰੈ ਸਭ ਚਲ ਕਰਤ ਸਲਾਮ। ੩੫।

ਚੌਪਈ

ਕਾਲ ਨ ਕੋਊ ਕਰਨ ਸੁਮਾਰਾ।
ਬੈਰ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਪਸਾਰਾ।
ਲੋਭ ਮੂਲ ਇਹ ਜਗ ਕੋ ਹੂਆ।
ਜਾ ਸੋ ਚਾਹਤ ਸਭੈ ਕੋ ਮੂਆ। ੩੬।। ੧੩੭

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸੁਭਬੰਸ ਬਰਨਨੰ
ਦੁਤੀਯਾ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨ ਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ। ੨।
ਅਫਜੂ।੧੩੭

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਰਚਾ ਬੈਰ ਬਾਦੰ ਬਿਧਾਤੇ ਅਪਾਰੰ।
ਜਿਸੈ ਸਾਧਿ ਸਾਕਿਓ ਨ ਕੋਊ ਸੁਧਾਰੰ।
ਬਲੀ ਕ੍ਰਾਮ ਰਾਯੰ ਮਹਾਂ ਲੋਭ ਮੋਹੰ।
ਗਯੋ ਕਉਨ ਬੀਰੰ ਸੁ ਸਾਂ ਤੇ ਅਲੋਹੰ। ੧
ਤਹਾਂ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਕੈ ਆਪ ਮੱਧੰ।
ਉਠੇ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਲੈ ਮਚਾ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ।
ਕਹੂੰ ਖੱਪਰੀ ਖੋਲ ਖੰਡੇ ਅਪਾਰੰ।
ਮਚੈ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਡਉਰੂ ਡਕਾਰੰ। ੨
ਕਹੂੰ ਈਸ ਸੀਸੰ ਪੁਐ ਰੁੰਡ ਮਾਲੰ।
ਕਹੂੰ ਡਾਕ ਡਉਰੂ ਕਹੂੰਕੰ ਬਿਤਾਲੰ।
ਚਵੀ ਚਾਵਡੀਅੰ ਕਿਲੰਕਾਰ ਕੰਕੰ।
ਗੁਥੀ ਲੁੱਥਜੁੱਥੰ ਬਹੇ ਬੀਰ ਬੰਕੰ। ੩
ਪਰੀ ਕੁੱਟਕੁੱਟੰ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ।
ਰਹੇ ਹਾਥ ਡਾਰੇ ਉਭੈ ਉਰਧ ਮੁੱਛੰ।

ਕਹੂੰ ਖੋਪਰੀ-ਖੋਲ ਖਿੰਗੰ ਖਤੰਗੰ।
ਕਹੂੰ ਖਤ੍ਰੀਅੰ ਖਗ ਖੇਤੰ ਨਿਖੰਗੰ। ੪
ਚਵੀ ਚਾਂਵਡੀ ਡਾਕਨੀ ਡਾਕ ਮਾਰੈ।
ਕਹੂੰ ਭੈਰਵੀ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਬਕਾਰੈ।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬੰਕੇ ਬਿਹਾਰੰ।
ਕਹੂੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਹਸੈਂ ਮਾਸਹਾਰੰ। ੫

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ। ਸੁਣ ਮੇਘ ਲੱਜੇ।
ਝੰਡਾ ਗਡ ਗਾਢੇ। ਮੰਡੇ ਰੋਸ ਬਾਢੇ। ੬
ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੰ। ਭਿਰੇ ਰੋਸ ਧਾਰੰ।
ਮਹਾਂਬੀਰੰ ਬੰਕੇ। ਭਿਰੇ ਭੂਮਿ ਹੰਕੰ। ੭
ਮਚੇ ਸੂਰ ਸਸਤ੍ਰੰ। ਉਠੀ ਝਾਰ ਅਸਤ੍ਰੰ।
ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੰ। ਪਰੀ ਲੋਹ ਮਾਰੰ। ੮

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਹਲੱਬੀ ਜੁਨੱਬੀਹ ਸਰੋਹੀ ਦੁਧਾਰੀ।
ਬਹੀ ਕੋਪ ਕਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੀ।
ਕਹੂੰ ਸੈਹਥੀਅੰ ਕਹੂੰ ਸੁੱਧ ਸੇਲੰ।
ਕਹੂੰ ਸੇਲ ਸਾਂਗੰ ਭਲੀ ਰੇਲ ਪੇਲੰ। ੯

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਸਰੋਖ ਸੁਰ ਸਾਜਿਅੰ। ਬਿਸਾਰਿ ਸੰਕ ਬਾਜਿਅੰ।
ਨਿਸੰਕ ਸਸਤ੍ਰ ਮਾਰਹੀਂ। ਉਤਾਰਿ ਅੰਗ ਡਾਰਹੀਂ। ੧੦
ਕਛੂ ਨ ਕਾਨ ਰਾਖਹੀਂ।
ਸੁ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਭਾਖਹੀਂ। ਸੁ ਹਾਂਕ ਹਾਠ ਰੇਲਿਯੰ।
ਅਨੰਤ ਸਸਤ੍ਰ ਝੇਲਿਯੰ। ੧੧
ਹਜ਼ਾਰ ਹੂਰਿ ਅੰਬਰੰ। ਬਿਰੁੱਧਕੈ ਸੁਅੰਬਰੰ।
ਕਰੂਰ ਭਾਂਤਿ ਡੋਲਹੀ। ਸੁਮਾਰੁ ਮਾਰ ਬੋਲਹੀ। ੧੨
ਕਹੂਕਿ ਅੰਗ ਕਟੀਅੰ ਕਹੰ ਸਰੋਹ ਪੱਟੀਅੰ।
ਕਹੂੰ ਸਮਾਸ ਮੁੱਛੀਅੰ। ਗਿਰੇ ਸੁ ਤੱਛ ਮੁੱਛੀਅੰ। ੧੩
ਢਮੱਕ ਢੋਲ ਢਾਲਯੰ। ਹਰੋਲ ਹਾਲ ਚਾਲਯੰ।
ਝਟਾਕ ਝੱਟ ਬਾਹੀਅੰ। ਸੁਬੀਰ ਸੈਨ ਗਾਹੀਅੰ। ੧੪

ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ-ਕਵਿਵੰਸ ਵਰਣਨ

ਨਿਵੰ ਨਿਸਾਣ ਬਾਜਿੰਅੰ। ਸੁਬੀਰ ਧੀਰ ਗਾਜਿੰਅੰ।
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਾਣ ਬਾਹ ਹੀ। ਅਜਾਤ ਅੰਗ ਲਾਹ ਹੀ। ੧੫
ਬਿਰੁੱਧ ਕ੍ਰੁਧਾਰਾਜਿਯੰ। ਨ ਚਾਰ ਪੈਰ ਭਾਜਿਯੰ।
ਸੰਭਾਰਿ ਸਸਤ੍ਰ ਗਾਹ ਹੀ। ਸੁ ਨਾਦ ਮੇਘ ਲਾਜ ਹੀ। ੧੬
ਹਲੰਕ ਹਾਂਕ ਮਾਰ ਹੀ। ਸਰੱਕ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰ ਹੀ।
ਭਿਰੇ ਬਿਸਾਰਿ ਸੋਕਿਯੰ। ਸਿਧਾਰ ਦੇਵ ਲੋਕਿਯੰ। ੧੭
ਰਿਸੇ ਬਿਰੁਧ ਬੀਰਿਯੰ। ਸੁ ਮਾਰਿ ਝਾਰਿ ਤੀਰਿਯੰ।
ਸਬਦ ਸੰਖ ਬੱਜਿਯੰ। ਸੁਬੀਰ ਧੀਰ ਸੱਜਿਯੰ। ੧੮

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਤੁਰੀ ਸੰਖ ਬਾਜੇ ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਾਜੇ।
ਨਚੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ। ਮਚੇ ਸੂਰ ਗਾਜੀ। ੧੯
ਝਿਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ। ਮਨੋ ਬਿੱਜ ਬੇਗੰ।
ਉਠੈ ਨੱਦ ਨਾਦੰ। ਧੁੱਨ ਨ੍ਰਿਬਿਖਾਦੰ। ੨੦
ਤੁਟੇ ਖੱਗ ਖੋਲ੍ਹੰ। ਮੁੱਖੰ ਮਾਰ ਬੋਲੰ।
ਧਕਾ ਧੀਰ ਧੱਕੰ। ਗਿਰੇ ਹੱਥ ਬੱਕੰ। ੨੧
ਦਲੰ ਦੀਹ ਗਾਹੰ। ਅਧੋ ਅੰਗ ਲਾਹੰ।
ਪ੍ਰਯੋਘੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ। ਬਕੈਂ ਮਾਰੁ ਮਾਰੰ। ੨੨
ਨਦੀ ਰਕਤ ਪੂਰੰ। ਫਿਰੀ ਗੈਣਿ ਹੂਰੰ।
ਗਜੇ ਗੈਣਿ ਕਾਲੀ। ਹਸੀ ਖਪਰਾਲੀ। ੨੩
ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਸੋਹੰ। ਮੰਡੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ।
ਮਹਾਂ ਗਰਬ ਗੱਜਿਯੰ। ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲੱਜਿਯੰ। ੨੪
ਛਕੇ ਲੋਹ ਛੱਕੰ। ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਬੱਕੰ।
ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੰ। ਭਿਰੇ ਛਾਡ ਸੰਕੰ। ੨੫
ਹੰਕ ਹਾਕ ਬਜੀ। ਘਿਰੀ ਸੈਣ ਸੱਜੀ।
ਚਿਰੇ ਚਾਰ ਢੂਕੇ। ਮੁਖੰ- ਮਾਰ ਕੂਕੇ। ੨੬
ਰੁਕੇ ਸੂਰ ਸੰਗੰ। ਮਨੋ ਸਿੰਧੁ ਗੰਗੰ।
ਢਹੇ ਢਾਲ ਢੱਕੰ। ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕੜੱਕੰ। ੨੭
ਹਕੰ ਹਾਕ ਬਾਜੀ। ਨਚੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ।
ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਪਾਗੇ। ਭਿਰੇ ਰੋਸ ਜਾਗੇ। ੨੮
ਗਿਰੇ ਸੁੱਧ ਸੇਲੰ। ਭਈ ਰੇਲ ਪੇਲੰ।
ਪਲੰ ਹਾਰ ਨੱਚੇ। ਰਣੰ ਬੀਰ ਮੱਚੇ। ੨੯
ਹਸੇ ਮਾਸਹਾਰੀ। ਨਚੇ ਭੂਤ ਭਾਰੀ।
ਮਹਾਂ ਢੀਠ ਢੂਕੇ। ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ। ੩੦
ਗਜੈ ਗੈਣ ਦੇਵੀ। ਮਹਾਂ ਅੰਸ ਭੇਵੀ।

ਭਲੇ ਭੂਤ ਨਾਚੰ। ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਚੰ। ੩੧
ਭਿਰੇ ਬੈਰ ਰੁੱਝੈ। ਮਹਾਂ ਜੋਧ ਜੁੱਝੈ।
ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ। ਬਜੇ ਬੈਰ ਬਾਢੇ। ੩੨
ਗੰਜ ਗਾਹ ਬਾਧੇ। ਧਨੁਰ ਬਾਨ ਸਾਧੇ।
ਬਹੇ ਆਪ ਮੱਧੰ। ਗਿਰੇ ਅੱਧ ਅੱਧੰ। ੩੩
ਗਜੰ ਬਾਜ ਜੁੱਝੈ। ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੈ।
ਨ੍ਰਿਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ। ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ। ੩੪
ਗਜੇ ਆਨਿ ਗਾਜੀ। ਨਚੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ।
ਹਕੰ ਹਾਕ ਬੱਜੀ। ਫਿਰੈ ਸੈਨ ਭੱਜੀ। ੩੫
ਮਦੰ ਮੱਤ ਮਾਤੇ। ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਤੇ।
ਗਜੰ ਜੂਹ ਸਾਜੇ। ਭਿਰੇ ਰਸ ਬਾਜੇ। ੩੬
ਝਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ। ਘਣੰ ਬਿਜ ਬੇਗੰ।
ਬਹੈ ਬਾਹ ਬੈਰੀ। ਜਲੰ ਜਿਉ ਗੰਗੈਰੀ। ੩੭
ਅਪੋ ਆਪ ਬਾਹੰ। ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੰ।
ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਤੇ। ਮਹਾਂ ਮੱਤ ਮਾਤੇ। ੩੮

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ

ਮਚੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ, ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ।
ਬਜੀ ਭੇਰਿ ਭੁੰਕਾਰ ਧੁੱਕੇ ਨਿਸਾਣੰ।
ਨਵੰ ਨੱਦ ਨੀਸਾਣ, ਗੱਜੇ ਗਹੀਰੰ।
ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ। ੩੯
ਬਹੇ ਖੱਗ ਖੇਤੰ ਖਿਆਲ ਖਤੰਗੰ।
ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਮਹਾ ਜੋਧ ਜੰਗੀ।
ਬੰਧੈ ਬੀਰ ਬਾਨਾ ਬਡੇ ਐਂਠਿਵਾਰੇ।
ਘੁਮੇ ਲੋਹ ਘੁੱਟੰ, ਮਨੋ ਮੱਤਵਾਰੇ। ੪੦
ਉੱਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ, ਸਮਰਿ ਸਾਰ ਬੱਜਿਯੰ।
ਕਿਧੋ ਅੰਤ ਕੇ ਕਾਲ ਕੋ, ਮੇਘ ਗੱਜਿਯੰ।
ਭਈ ਤੀਰ ਭੀਰੰ ਕਮਾਣੰ ਕੜੱਕਿਯੰ।
ਬਜੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ, ਮਹਾਂ ਜੰਗਿ ਮੱਚਿਯੰ। ੪੧
ਬਿਰੱਚੇ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਜੁਆਣੰ।
ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖਤ੍ਰੀ, ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ।
ਬਲੀ ਜੁੱਝ ਰੁਝੈ, ਰਸੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰੱਤੇ।
ਮਿਲੇ ਹੱਥ ਬਖੰ ਮਹਾ ਤੇਜ ਤੱਤੇ। ੪੨
ਝਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ, ਸੁ ਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ।
ਰੁਲੇ ਰੁਡ ਮੁੰਡੰ, ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ।

ਬਬੱਕੰਤ ਬੀਰੰ, ਭਭੱਕੰਤ ਘਾਯੰ।
ਮਨੋ ਜੁੱਧ ਇੰਦ੍ਰੰ, ਜੁਟਿਓ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਯੰ। ੪੩
ਮਹਾ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਯੰ, ਮਹਾ ਸੂਰ ਗਾਜੇ।
ਆਪੋ ਆਪ ਮੈਂ, ਸਸਤ੍ਰ ਸੋ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਜੇ।
ਉਠੇ ਝਾਰ ਸਾਰੰ, ਮਚੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ
ਮਨੋ ਖੇਲ ਬਾਸੰਤ ਮਾਹੰਤ ਸੋਹੰ। ੪੪

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਜਿਤੇ ਬੈਰ ਰੁੱਝੰ। ਤਿਤੇ ਅੰਤਿ ਜੁੱਝੰ।
ਜਿਤੇ ਖੇਤਿ ਭਾਜੇ। ਤਿਤੇ ਅੰਤਿ ਲਾਜੇ। ੪੫
ਤੁਟੇ ਦੇਹ ਬਰਮੰ। ਛੁਟੀ ਹਾਥ ਚਰਮੰ।
ਕਹੂੰ ਖੇਤਿ ਖੋਲੰ। ਗਿਰੇ ਸੂਰ ਟੋਲੰ। ੪੬
ਕਹੂੰ ਮੁਛ ਮੁੱਖੰ। ਕਹੂੰ ਸਸਤ੍ਰ ਸੱਖੰ।
ਕਹੂੰ ਖੋਲ ਖੱਗੰ। ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪੱਗੰ। ੪੭
ਗਹੇ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ। ਮੰਡੇ ਆਨ ਹੰਕੀ।
ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ। ਉਠੇ ਹਾਲ ਚਾਲੰ। ੪੮

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ, ਮਹਾਬੀਰ ਖੇਤੰ।
ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲਯੰ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ।
ਬਜੇ ਡੰਕ ਡਉਰੂ, ਉਠੇ ਨਾਦ ਸੰਖੰ।
ਮਨੋ ਮੱਲ ਜੁੱਟੇ, ਮਹਾ ਹੱਥ ਬੱਖੰ। ੪੯

ਛਪੈ ਛੰਦ

ਜਿਨਿ ਸੂਰਨ ਸੰਗ੍ਰਾਮ, ਸਬਲ ਸਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਮੰਡਿਓ।
ਤਿਨ ਸੁਭਟਨ ਤੇ ਏਕ ਕਾਲ ਕੋਊ ਜੀਅਤ ਨ ਛੱਡਿਓ।
ਸਬ ਖਤ੍ਰ ਖਗ ਖੰਡਿ, ਖੇਤਿ ਤੇ ਭੂਮੰਡਪ ਅਹੁੱਟੇ।
ਸਾਰ ਧਾਰਿ ਧਰਿ ਧੂਮ-ਮੁਕਤਿ ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੁੱਟੇ।
ਹ੍ਵੈ ਟੂਕ ਟੂਕ ਜੁੱਝੇ ਸਬੈ, ਪਾਵ ਨ ਪਾਛੇ ਡਾਰੀਯੰ।
ਜੈ ਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁਧਾਰ ਹੂੰਅ, ਬਾਸਵਲੋਕ ਸਿਧਾਰੀਯੰ। ੫੦

ਚਉਪਦੀ।

ਇਹ ਮਿਧਿ ਮਚਾ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।
ਸਿਧਏ ਸੂਰ ਸੂਰ ਕੇ ਧਾਮਾ।
ਕਹਾ ਲਗੈ ਵਹ ਕਥੋਂ ਲਰਾਈ।

ਆਪਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਬਰਨੀ ਜਾਈ। ੫੧

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਲਵੀ ਸਰਬ ਜੀਤੈ ਕੁਸੀ ਸਰਬਹਾਰੇ।
ਬਚੇ ਜੇ ਬਲੀ, ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਕੇ ਸਿਧਾਰੇ।
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪਠਿਯੰ, ਕੀਯੰ ਕਾਸਿ ਬਾਸੰ।
ਘਨੇ ਬਰਖ ਕੀਨੇ ਤਹਾਂ ਹੀ ਨਿਵਾਸੰ। ੫੨
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਲਵੀ ਕੁਸ ਜੁਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮੁ।
ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਧਿਆਉ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ।। ੩।।
ਅਫਜੂੰ। ੧੮੯

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦੇ

ਜਿਨੈ ਬੇਦ ਪੱਠਿਯੋ, ਸੁ ਬੇਦੀ ਕਹਾਏ।
ਤਿਨੈ ਧਰਮ ਕੈ ਕਰਮ, ਨੀਕੇ ਚਲਾਏ।
ਪਠੇ ਕਾਗਦੰ, ਮੱਦ ਰਾਜਾ ਸੁਧਾਰੰ।
ਆਪੋ ਆਪ ਮੋ, ਬੈਰ ਭਾਵੰ ਬਿਸਾਰੰ। ੧
ਨ੍ਰਿਪੰ ਮੁਕਲਿਯੰ ਦੂਤ, ਸੋ ਕਾਸਿਆਯੰ।
ਸਬੋ ਬੇਦਿਯੰ ਭੇਦ ਭਾਖੇ ਸੁਨਾਯੰ।
ਸਬੈ ਬੇਦਪਾਠੀ ਚਲੇ ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ। ਪ੍ਰਨਾਮ ਕੀਯੋ,
ਆਨ ਕੈ ਕੈ ਨਰੇਸੰ। ੨
ਧੁਨੰ ਬੇਦ ਕੀ, ਭੂਪ ਤਾ ਤੇ ਕਰਾਈ।
ਸਬੈ ਪਾਸ ਬੈਠੇ, ਸਬਾ ਬੀਚ ਭਾਈ।
ਪੜੇ ਸਾਮ ਬੇਦ, ਜੁਜਰ ਬੇਦ ਕੱਥੰ।
ਰਿਗੰ ਬੇਦ ਪਠਿਯੰ, ਕਰੇ ਭਾਵ ਹੱਥੰ। ੩

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਅਥਰ੍ਵ ਬੇਦ ਪਠਿਯੰ। ਸੁਣੈ ਪਾਪ ਨੱਠਿਯੰ।
ਰਹਾ ਰੀਝ ਰਾਜਾ। ਦੀਆ ਸਰਬ ਸਾਜਾ। ੪
ਲਯੋ ਬੱਨ ਬਾਸੰ। ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸੰ।
ਰਿਖੰ ਭੇਸ ਕੀਯੰ। ਤਿਸੈ ਰਾਜ ਦੀਯੰ। ੫
ਰਹੇ ਹੋਰਿ ਲੋਗੰ। ਤਜੇ ਸਰਬ ਸੋਗੰ।
ਧਨੰ ਧਾਮ ਤਿਆਗੇ। ਪ੍ਰਭੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਗੇ। ੬

ਅੜਿੱਲ।

ਬੇਦੀ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਾਜ ਕਹ ਪਾਇਕੈ।

ਦੇਤ ਭਯੋ ਬਰਦਾਨ ਹੀਐ ਹੁਲਸਾਇਕੈ।
ਜਬ ਨਾਨਕ ਕਲ ਮੈ ਹਮ, ਆਨਿ ਕਹਾਇ ਹੈ।
ਜੋ ਜਗਤ ਪੂਜ ਕਰਿ ਤੋਹਿ, ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇ ਹੈ। ੭

ਦੋਹਰਾ।

ਲਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬਨਿ ਗਏ, ਬੇਦੀਅਨ ਕੀਨੋ ਰਾਜ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨਿ ਭੋਗੀਯੰ, ਭੂਅ ਕਾ ਸਕਲ ਸਮਾਜ। ੮

ਚਉਪਈ

ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਬੇਦ ਸੁਨਬ ਤੁਮ ਕੀਆ। ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਸੁਨਿ ਭੂਅ ਕੋ ਦੀਆ।
ਤੀਨ ਜਨਮ ਹਮਹੂੰ ਜਬ ਧਰਿ ਹੈ।
ਚੌਥੇ ਜਨਮ 'ਗੁਰੂ' ਤੁਹਿ ਕਰਿ ਹੈ। ੯
ਉਤ ਰਾਜਾ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ।
ਇਤ ਇਨ ਰਾਜ ਕਰਤ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।
ਕਹਾ ਲਗੋ ਕਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊ।
ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊ। ੧੦

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਬੇਦ ਪਾਠ ਭੇਟ ਰਾਜ,
ਚਤੁਰਥ ਧਿਆਇ, ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭਾਮੰਸਤੁ।। ੪
ਅਫਜੂੰ। ੧੯੯

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਬਹੁਰਿ ਬਿਖਾਧ ਬਾਧਿਯੰ। ਕਿਨੀ ਨ ਤਾਹਿ ਸਾਧਿਯੰ।
ਕਰੰਮ ਕਾਲ ਯੋ ਭਈ। ਸੁ ਭੂਮਿ ਬੰਸ ਤੇ ਗਈ। ੧

ਦੋਹਰਾ

ਬਿਪ੍ਰ ਕਰਤ ਭਏ ਸੂਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤਿ, ਛਤ੍ਰੀ ਬੈਸਨ ਕਰਮ।
ਬੈਸ ਕਰਤ ਭਏ ਛਤ੍ਰਿ ਬ੍ਰਿਤਿ ਸੂਦ੍ਰ ਸੁ ਦਿਜ ਕੋ ਧਰਮ। ੨

ਚੌਪਈ।

ਬੀਸ ਗਾਵ ਤਿਨ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ।
ਜਿਨ ਮੋ ਕਰਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨੀ ਭਏ।
ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ।
ਜਨਮ ਸਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋ ਆਯੋ। ੩

ਦੋਹਰਾ ।

ਤਿਨ ਬੇਦੀਯਨ ਕੇ ਕੁਲ ਬਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਨਕ ਰਾਇ।
ਸਭ ਸਿੱਖਨ ,ਕੋ ਸੁਖ ਦਏ ਜੱਤ ਤੱਹ ਭਏ ਸਹਾਇ। ੪

ਚੌਪਈ।

ਤਿਨ ਇਹ ਕਲ ਮੋ ਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ। ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਹੁ ਬਤਾਯੋ।
ਜੋ ਤਾਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਆਏ। ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਪ ਸੰਤਾਏ। ੫
ਜੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤਵਨ ਕੇ ਪਰੇ। ਪਾਪ ਤਾਪ ਤਿਨਕੇ ਪ੍ਰਭ ਹਰੇ।
ਦੂਖ ਭੂਖ ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਏ। ਜਾਲ-ਕਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਏ। ੬
ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਕੋ ਬਪੁ[40] ਧਰਾ।
ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰਿ ਇਹ ਜਗ ਮੋ ਕਰਾ।
ਅਮਰ ਦਾਸ ਪੁਨਿ ਨਾਮੁ ਕਹਾਯੋ।
ਜਨੁ ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ। ੭
ਜਬ ਬਰ ਦਾਨਿ ਸਮੈ ਵਹੁ ਆਵਾ। ਰਾਮਦਾਸ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਾ।
ਤਿਹ ਬਰ ਦਾਨਿ ਪੁਰਾਤਨਿ ਦੀਆ।
ਅਮਰਦਾਸਿ ਸੁਰਪੁਰਿ ਮਗੁ ਲੀਆ। ੮
ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦਿ ਕਰਿ ਮਾਨਾ।
ਅਮਰ ਦਾਸ ਅੰਗਦ ਪਹਿਚਾਨਾ।
ਅਮਰ ਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਯੋ।
ਸਾਧਨ ਲਖਾ ਮੂੜ੍ਹ ਨਹਿ ਪਾਯੋ। ੯
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭ ਹੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ। ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ।
ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ।
ਬਿਨੁ ਸਮਝੇ ਸਿਧਿ ਹਾਥਿ ਨਾ ਆਈ। ੧੦
ਰਾਮਦਾਸ ਹਰਿ ਸੋ ਮਿਲਿ ਗਏ। ਗੁਰਤਾ ਦੇਤ ਅਰਜੁਨਹਿ ਭਏ।
ਜਬ ਅਰਜੁਨ ਪ੍ਰਭ ਲੋਕਿ ਸਿਧਾਏ।
ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਤਿਹਨਾਂ ਠਹਰਾਏ। ੧੧
ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਭ ਲੋਕਿ ਸਿਧਾਰੇ।
ਹਰੀ ਰਾਇ ਤਿਹਠਾਂ ਬੈਠਾਰੇ।
ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਤ ਵਏ।
ਤਿਨ ਤੇ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਭਏ। ੧੨
ਤਿਲਕ-ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ।
ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ।
ਸਾਧਨ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ।
ਸੀਸੁ ਦੀਯਾ ਪਰੁ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ। ੧੩
ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ।
ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰੁ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ।
ਨਾਟਕ[41] ਚੇਟਕ[42] ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ।

---

40 ਸਰੀਰ 41 ਸ੍ਵਾਂਗ 42 ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਭਾਵ-ਕਰਾਮਾਤ।

ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ। ੧੪

ਦੋਹਰਾ।

ਠੀਕਰਿ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸ[43] ਸਿਰਿ, ਪ੍ਰਭਪੁਰਿ[44] ਕੀਯਾ ਪਯਾਨ[45]।
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨਿ। ੧੫
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਸੋਕ।
ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ, ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰ ਲੋਕਿ। ੧੬

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪਾਤਸਾਹੀ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਉ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭਮਸਤੁ।। ੫।।
ਅਫ਼ਜੂੰ। ੨੧੫।

ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੀ ਆਪਨੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ

ਅਬ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ। ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਆਨੋ।
ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾ। ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾਂ। ੧
ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ਕਹਾਵਾ। ਪੰਡੁ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ।
ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਿਆ ਸਾਧੀ।
ਮਹਾਂਕਾਲ - ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ।੨
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪੱਸਿਆ ਭਯੋ।
ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।
ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ[46] ਅਰਾਧਾ।
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ। ੩
ਤਿਨ ਕੋ ਕਰੀ ਅਲਖ ਕੀ ਸੇਵਾ।
ਤਾ ਤੇ ਭੇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਗੁਰਦੇਵਾ।
ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸੁ[47] ਮੁਹਿ ਦੀਆ।
ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ ਮਹਿ ਲੀਆ। ੪
ਚਿਤ ਨ ਭਯੋ ਹਮਰੋ ਆਵਨ ਕਹ।
ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸ੍ਰੁਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਨਨ ਮਹਿ।
ਜਿਉ ਜਿਉ ਪ੍ਰਭ ਹਮ ਕੋ ਸਮਝਾਯੋ।
ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਲੋਕਿ ਪਠਾਯੋ। ੫

ਅਕਾਲਪਰਖ ਬਾਚ ਇਸ ਕੀਟ ਪ੍ਰਤਿ।

---

43 ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ-ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ 44 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ ਨੂੰ 45 ਚੜ੍ਹਾਈ
46 ਨਿਰੰਕਾਰ 47 ਹੁਕਮ

ਚੌਪਈ।

ਜਬ ਪਹਿਲੇ ਹਮ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਬਨਾਈ।
ਦਈਤ ਰਚੇ ਦੁਸਟ ਦੁਖ ਦਾਈ।
ਤੇ ਭੁਜ ਬਲ ਬਵਰੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।
ਪੂਜਤ ਕਰਮ ਪੁਰੁਖ ਰਹਿ ਗਏ।੬
ਤੇ ਹਮ ਤਮਕਿ[48] ਤਨਿਕ ਮੋ ਖਾਪੇ[49]।
ਤਿਨ ਕੀ ਠਉਰ ਦੇਵਤਾ ਥਾਪੇ।
ਤੇ ਭੀ ਬਲ ਪੂਜਾ ਉਰਝਾਏ।
ਆਪਨ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਹਾਏ।੭
ਮਹਾਦੇਵ ਅਚੁਤ ਕਹਵਾਯੋ।
ਬਿਸਨ ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਠਹਰਾਯੋ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨਾ।
ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ। ੮
ਤਬ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਭ ਅਸਟ ਬਨਾਏ।
ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਦੇਬੇ ਠਹਿਰਾਏ।
ਤੇ ਕਹੈ ਕਰੋ ਹਮਾਰੀ ਪੂਜਾ।
ਹਮ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਠਾਕੁਰ ਦੂਜਾ। ੯
ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੋ ਜਿਨ ਨ ਪਛਾਨਾ।
ਤਿਨ ਕਰਿ ਈਸਰੁ ਤਿਨ ਹੀ ਮਾਨਾ।
ਕੇਤੇ ਸੂਰ ਚੰਦ ਕਹੁ ਮਾਨੈ।
ਅਗਨਹੋਤ੍ਰ[50] ਕਈ ਪਵਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ। ੧੦
ਕਿਨ ਹੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਹਿਨ[51] ਪਹਿਚਾਨਾ।
ਨ੍ਹਾਤਿ ਕਿਤੇ ਜਲ ਕਰਤ ਬਿਧਾਨਾ[52]।
ਕੇਤਿਕ ਕਰਮ ਕਰਤ ਡਰਪਾਨਾ[53]।
ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੋ ਧਰਮ ਪਛਾਨਾ। ੧੧
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਠਹਰਾਏ।
ਤੇ ਹਿਆਂ ਆਇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਵਾਏ।
ਤਾਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਰ ਜਾਤੀ ਭੀ।
ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਪਰਤ ਸੋਭ ਭੀ। ੧੨
ਜਬ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਨ ਤਿਨੈ ਪਹਿਚਾਨਾ।
ਤਬ ਹਰਿ ਇਨ ਮਨੁਛਨ[54] ਠਹਰਾਨਾ।
ਤੇ ਭੀ ਬਸਿ ਮਮਤਾ ਹੁਇ ਗਏ।
ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਹਨ ਠਹਰਏ। ੧੩

---

48. ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ 49. ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੇ 50. ਅਗਨੀ ਦਾ ਹੋਮ 51 ਪੱਥਰ 52. ਵਿਧੀਆਂ, ਕਰਮ ਕਾਂਡ
53. ਡਰਾਉਣ ਲਈ 54. ਮਨੂੰ ਦੀ ਸੰਤਾਨ-ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ

ਤਬ ਹਰਿ ਸਿੱਧ ਸਾਧ ਠਹਿਰਾਏ।
ਤਿਨ ਭੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਨਹਿ ਪਾਏ।
ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਜਗਿ ਸ੍ਯਾਨਾ।
ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੋ ਪੰਥੁ ਚਲਾਨਾ। ੧੪
ਪਰਮਪੁਰਖ ਕਿਨ ਹੂੰ ਨਹ ਪਾਯੋ।
ਬੈਰ ਬਾਦ ਹੰਕਾਰ ਬਢਾਯੋ।
ਪੇਡ ਪਾਤ ਆਪਨ ਤੇ ਜਲੈ।
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਪੰਥ ਨ ਕੋਊ ਚਲੈ। ੧੫
ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਤਨਿਕਿ ਸਿੱਧ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਤਿਨਿ ਤਿਨਿ ਅਪਨਾ ਰਾਹੁ ਚਲਾਯੋ।
ਪਰਮੇਸਰੁ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ।
ਮਮ ਉਚਾਰਿ ਤੇ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨਾ। ੧੬
ਪਰਮਤਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ।
ਆਪ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ।
ਤਬ ਜੇ ਜੇ ਰਿਖਿ ਰਾਜ ਬਨਾਏ।
ਤਿਨ ਆਪਨ ਪੁਨਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਚਲਾਏ। ੧੭
ਜੇ ਸਿੰਮਤ੍ਰਨ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ।
ਤਿਨ ਤਿਨ ਕ੍ਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਿਆਗੀ।
ਜਿਨ ਮਨੁ ਹਰ ਚਰਨਨ ਠਹਰਾਯੋ।
ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ। ੧੮
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਾਰ ਹੀ ਬੇਦ ਬਨਾਏ।
ਸਰਬ ਲੋਕ ਤਿਹ ਕਰਮ[55] ਚਲਾਏ।
ਜਿਨ ਕੀ ਲਿਵ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਲਾਗੀ।
ਤੇ ਬੇਦਨ ਤੇ ਭੇ ਤਿਆਗੀ। ੧੯
ਜਿਨ ਮਤਿ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਤਿਆਗੀ।
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭੇ ਅਨੁਰਾਗੀ[56]।
ਤਿਨ ਕੇ ਗੂੜ ਮਤਿ ਜੇ ਚਲ ਹੀ।
ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਦੂਖ ਸੋ ਦਲ ਹੀ। ੨੦
ਜੇ ਜੇ ਸਹਿਤ ਜਾਤਨ[57] ਸੰਦੇਹਿ[58]।
ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੰਗਿ ਨ ਛੋਡਤ ਨੇਹ[59]।
ਤੇ ਤੇ ਪਰਮ ਪੁਰੀ ਕਹਿ ਜਾਹੀ।
ਤਿਨ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅੰਤਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ। ੨੧
ਜੇ ਜੇ ਜੀਯੇ ਜਾਤਨ ਤੇ ਡਰੇ।
ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਤਜਿ ਤਿਨ ਮਗਿ ਪਰੇ।

---

55. ਕਰਮ ਕਾਂਡ 56. ਹੋਏ 57. ਯਾਤਨਾ, ਤਸੀਹੇ 58. ਦੇਹੀ (ਸਰੀਰ) ਉੱਤੇ 59. ਪ੍ਰੇਮ

ਤੇ ਤੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮੋ ਪਰ ਹੀ।
ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਗ ਮੋ ਬਪੁ[60] ਧਰ ਹੀ। ੨੨
ਤਬ ਹਰਿ ਬਹੁਰਿ ਦੱਤ[61] ਉਪਜਾਇਓ।
ਤਿਨ ਭੀ ਅਪਨਾ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਓ।
ਕਰਮੋ[62] ਨਖ ਸਿਰ ਜਟਾ ਸਵਾਰੀ।
ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰੀ। ੨੩
ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਗੋਰਖ ਕੋ ਉਪਰਾਜਾ[63]।
ਸਿੱਖ ਕਰੇ ਤਿਨ ਹੂੰ ਬਡ ਰਾਜਾ।
ਸ੍ਰਵਨ ਫਾਰਿ ਮੁਦ੍ਰਾ ਦੁਐ ਡਾਰੀ।
ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰੀ। ੨੪
ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਰਾਮਾਨੰਦ ਕੋ ਕਰਾ।
ਭੇਸ ਬੈਰਾਗੀ ਕੋ ਜਿਨਿ ਧਰਾ।
ਕੰਠੀ ਕੰਠਿ ਕਾਠ ਕੀ ਡਾਰੀ।
ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੀ। ੨੫
ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਪਰਮ ਪੁਰਖੁ ਉਪਜਾਏ।
ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ।
ਮਹਾਦੀਨ[64] ਤਬਿ ਪ੍ਰਭ ਉਪਰਾਜਾ।
ਅੱਰਬ ਦੇਸ ਕੋ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ।
ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਯੋ।
ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਾਹੂੰ ਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ। ੨੭
ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਉਰਝਾਨਾ।
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ।
ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।
ਇਮ[65] ਕਹਿਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ। ੨੮

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ॥ ਚੌਪਈ॥

ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ।
ਪੰਥੁ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹ ਸਾਜਾ।
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ।
ਕਬੁਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ। ੨੯

ਕਬਿਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥

ਠਾਢ[66] ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ[67] ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਯਾਇ।

60 ਸਰੀਰ 61 ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ 62 [illegible] 63 ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ 64 [illegible] 65 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 66 [illegible]
67 ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ। ੩੦

ਚੌਪਈ॥

ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਪਠਾਯੋ[68]।
ਤਬ ਮੈ ਜਗਤਿ ਜਨਮੁ ਧਰਿ ਆਯੋ।
ਜਿਮ ਤਿਨ ਕਹੀ ਇਨੈ ਤਿਮ ਕਹਿ ਹੋਂ।
ਅਉਰ ਕਿਸੁ ਤੇ ਬੈਰ ਨ ਗਹਿ ਹੋਂ। ੩੧
ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸਰੁ ਉਚਰਿ ਹੈ।
ਤੇ ਸਭ ਨਰਕਿ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰਿ ਹੈ।
ਮੋ ਕੋ ਦਾਸੁ ਤਵਨ[69] ਕਾ ਜਾਨੋ।
ਯਾ ਮੈ ਭੇਦੁ ਨ ਰੰਚ ਪਛਾਨੋ। ੩੨
ਮੈ ਹੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ।
ਦੇਖਨਿ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ।
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਜਗਤਿ[70] ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿ ਹੋਂ।
ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਗ ਤੇ ਮੋਨਿ[71] ਨ ਰਹਿ ਹੋਂ। ੩੩

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਕਹਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਭਾਖਿ ਹੋਂ। ਕਿਸੂ[72] ਨ ਕਾਨ[73] ਰਾਖਿ ਹੋਂ।
ਕਿਸੂ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੋਂ। ਅਲੇਖ ਬੀਜ ਬੀਜ ਹੋਂ। ੩੪
ਪਖਾਣ ਪੂਜਿ ਹੋ ਰਹੀ। ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੋ ਕਹੀ।
ਅਨੰਤ ਨਾਮੁ ਗਾਇ ਹੋਂ। ਪਰੱਮ ਪੁਰਖ ਪਾਇ ਹੋਂ। ੩੫
ਜਟਾ ਨ ਸੀਸ ਧਾਰਿ ਹੋਂ। ਨ ਮੁੰਦ੍ਰਕਾ ਸੁ ਧਾਰਿ ਹੋਂ।
ਨ ਕਾਨਿ ਕਾਹੂੰ ਕੀ ਧਰੋਂ। ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਮੈ ਕਰੋਂ। ੩੬
ਭਜੋਂ ਸੁ ਏਕੁ ਨਾਮਯੰ। ਜੁ ਕਾਮ[74] ਸਰਬ ਠਾਮਯੰ।
ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੋ। ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੋ। ੩੭
ਬਿਅੰਤਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਹੋਂ। ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਾਇ ਹੋਂ।
ਨਾ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੋ ਧਰੋਂ। ਨ ਨਾਮੁ ਆਨਿ ਉਚਰੋਂ। ੩੮
ਤਵਿੱਕ[75] ਨਾਮ ਰੱਤਿਯੰ। ਨ ਆਨ ਮਾਨ ਮੱਤਿਯੰ।
ਪਰਮ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀਯੰ। ਅਨੰਤ ਪਾਪ ਟਾਰੀਯੰ। ੩੯
ਤੁਮੇਵ[76] ਰੂਪ ਰਾਚਿਯੰ। ਨ ਆਨ ਦਾਨ ਮਾਚਿਯੰ।
ਤਵੱਕ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀਯੰ। ਅਨੰਤ ਦੂਖ ਟਾਰੀਯੰ। ੪੦

ਚੌਪਈ॥

ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਤਿਹਾਰੋ ਧਿਆਇਆ।

---

68 ਭੇਜਿਆ ਹੈ 69 ਤਿਸ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ 70 ਜਗਤ ਵਿਚ 71 ਚੁੱਪ 72 ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ 73 ਲਿਹਾਜ
74 ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ 75 (ਤਵ+ਇਕ) ਸਿਰਫ ਇਕ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਵਿਚ
76 ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਵਾਂਗਾ

ਦੂਖ ਪਾਪ ਤਿਨ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਇਆ।
ਜੋ ਜੋ ਅਉਰ ਧਿਆਨ ਕੋ ਧਰ ਹੀ।
ਬਹਿਸਿ ਬਹਿਸਿ ਬਾਦੇਨ[77] ਤੇ ਮਰ ਹੀ। ੪੧
ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ।
ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵਿ ਪਠਾਏ[78]।
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ।
ਦੁਸਟ ਦੋਖਯਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ।੪੨
ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ।
ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ[79]।
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ।
ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਿਨ। ੪੩
ਜੇ ਜੇ ਭਏ ਪਹਿਲ ਅਵਤਾਰਾ।
ਆਪੁ ਆਪੁ ਤਿਨ ਜਾਪੁ ਉਚਾਰਾ।
ਪ੍ਰਭ ਦੋਖੀ ਕੋਈ ਨ ਬਿਦਾਰਾ[80]।
ਧਰਮ ਕਰਨ ਕੋ ਰਾਹੁ ਨ ਡਾਰਾ। ੪੪
ਜੇ ਜੇ ਗਉਸ[81] ਅੰਬੀਆ[82] ਭਏ।
ਮੈ ਮੈ ਕਰਤ ਜਗਤ ਤੇ ਗਏ।
ਮਹਾਪੁਰਖ ਕਾਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ।
ਕਰਮ ਧਰਮ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ। ੪੫
ਅਵਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ।
ਏਕੈ ਆਸ ਧਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ।
ਆਨ ਆਸ ਉਪਜਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ।
ਵਾਕੀ[83] ਆਸ ਧਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ। ੪੬

ਦੋਹਰਾ।

ਕੋਈ ਪੜਤਿ ਕੁਰਾਨ ਕੋ, ਕੋਈ ਪੜਤ ਪੁਰਾਨ।
ਕਾਲ ਨ ਸਕਤ ਬਚਾਇ ਕੈ, ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨਿਦਾਨ। ੪੭

ਚੌਪਈ।

ਕਈ ਕੋਟਿ ਮਿਲਿ ਪੜਤ ਕੁਰਾਨਾ।
ਬਾਚਤ[84] ਕਿਤੇ ਪੁਰਾਨ ਅਜਾਨਾ[85]।
ਅੰਤਿਕਾਲਿ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਆਵਾ।
ਦਾਵ ਕਾਲ ਕਾਹੂੰ ਨ ਬਚਾਵਾ। ੪੮

77 ਝਗੜਿਆ ਵਿਚ 78 ਭੇਜੇ 79 ਦਿਲ ਵਿਚ 80 ਮਾਰਿਆ 81 ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਪੀਰ 82 ਨਬੀ ਨਬੀ ਦੇ ਨਾਇਬ 83 ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 84 ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ 85 ਮਤੀ ਮਤਲਬ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਹੀ

ਕਿਉ ਨ ਜਪੋ ਤਾ ਕੋ ਤੁਮ ਭਾਈ।
ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਜੋ ਹੋਇ ਸਹਾਈ।
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਲਖੋ ਕਰ ਭਰਮਾ।
ਇਨਤੇ ਸਰਤ ਨ ਕੋਈ ਕਰਮਾ।੪੯
ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਹਮੈ ਬਨਾਯੋ।
ਭੇਦੁ ਭਾਖਿ[86] ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ।
ਜੋ ਤਿਨ ਕਹਾ ਸੁ ਸਭਨ ਉਚਰੋਂ।
ਡਿੰਭ ਵਿੰਭ[87] ਕਛੂ ਨੈਕ ਨ ਕਰੋ। ੫੦

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।

ਨ ਜਟਾ ਮੁੰਡਿ ਧਾਰੋ। ਨ ਮੁੰਦ੍ਰਕਾ ਸਵਾਰੋ।
ਜਪੋ ਤਾਸ ਨਾਮੰ। ਸਰੈ ਸਰਬ ਕਾਮ। ੫੧
ਨ ਨੈਨੰ ਮਿਚਾਊਂ। ਨ ਡਿੰਭੰ ਦਿਖਾਊਂ।
ਨ ਕੁਕਰਮੰ ਕਮਾਊਂ। ਨ ਭੇਖੀ ਕਹਾਊਂ। ੫੨

ਚੌਪਈ।

ਜੋ ਜੋ ਭੇਖ ਸੁ ਤਨ ਮੈ ਧਾਰੇ।
ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਜਨ ਕਛੁ ਕੈ ਨ ਬਿਚਾਰੈ।
ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਭ ਜਨ ਮਨ ਮਾਹੀਂ।
ਡਿੰਭਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀਂ। ੫੩
ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰਿ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਹੀ।
ਤਿਨ ਪਰਲੋਕਨ ਮੋ ਗਤਿ ਨਾਹੀ।
ਜੀਵਤ ਚਲਤ ਜਗਤ ਕੇ ਕਾਜਾ।
ਸ੍ਵਾਂਗ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਪੂਜਤ ਰਾਜਾ। ੫੪
ਸੁਆਂਗਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ।
ਖੋਜਿ ਫਿਰੈ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਕਾਹੀ।
ਅਪਨੋ[88] ਮਨੁ ਕਰ ਮੋ ਜਿਹ ਆਨਾ।
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਤਿਨੀ ਪਛਾਨਾ। ੫੫

ਦੋਹਰਾ॥

ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ ਜਗਤ ਕੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਸਿ ਕੀਨ।
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਕਾਤੀ ਕਟਯੋ ਬਾਸ ਨਰਕ ਮੋ ਲੀਨ। ੫੬

86 ਇਹ ਭੇਤ ਸਮਝਾ ਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ 87 ਪਾਖੰਡ 88 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ

ਚੌਪਈ॥

ਜੇ ਜੋ ਜਗ ਕੇ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਵੈਂ।
ਲੋਗਨ ਮੂੰਡਿ ਅਧਿਕ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ।
ਨਾਮਾ ਮੂੰਦ ਕਰੈਂ ਪਰਣਾਮੰ।
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨ ਕਉਡੀ ਕਾਮੰ। ੫੭
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਜਿਤੇ ਜਗ ਕਰ ਹੀ।
ਨਰਕਿ ਕੁੰਡ ਭੀਤਰ ਤੇ ਪਰਹੀ।
ਹਾਥ ਹਲਾਏ ਸੁਰਗਿ ਨ ਜਾਹੂ।
ਜੋ ਮਨੁ ਜੀਤ ਸਕਾ ਨਹਿ ਕਾਹੂ। ੫੮

ਕਬਿਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥

ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸੋ ਕਹਾ, ਸੋ ਕਹਿਹੋ ਜਗ ਮਾਹਿ।
ਜੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਧਿਆਇ ਹੈ; ਅੰਤਿ ਸੁਰਗ ਕੋ ਜਾਹਿ। ੫੯

ਦੋਹਰਾ॥

ਹਰਿ, ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਈ ਏਕ ਹੈ ਬਿਬ[89] ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ।
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜਿ ਤਰੰਗ ਜਿਉਂ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ। ੬੦

ਚੌਪਈ॥

ਜੇ ਜੇ ਬਾਦਿ ਕਰਤ ਹੰਕਾਰਾ।
ਤਿਨ ਤੇ ਭਿੰਨ ਰਹਤ ਕਰਤਾਰਾ।
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਬਿਖੈ ਹਰਿ ਨਾਹੀਂ।
ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਮਨ ਮਾਹੀ। ੬੧
ਆਂਖ ਮੂੰਦਿ ਕੋਊ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਵੈ।
ਆਂਧਰ ਕੀ ਪਦਵੀ ਕਹ ਪਾਵੈ।
ਆਂਖਿ ਮੀਚ ਮਗੁ ਸੂਝਿ ਨਾ ਜਾਈ।
ਤਾਹਿ ਅਨੰਤ ਮਿਲੈ ਕਿਮ ਭਾਈ। ੬੨
ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰ ਕਹੁ ਲਉ ਕੋਈ ਕਹੈ।
ਸਮਝਤ ਬਾਤਿ ਥਕਤਿ ਹੁਐ ਰਹੈ।
ਰਸਨਾ ਧਰੈ ਕੋਈ ਜੋ ਕੋਟਾ।
ਤਦਿਪ ਗਨਤ ਤਿਹ ਪਰਤ ਸੁ ਤੋਟਾ। ੬੩

ਦੋਹਰਾ॥

ਜਬ ਆਇਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਭਯੋ, ਜਨਮ ਧਰਾ ਜਗ ਆਇ।
ਅਬ ਮੈ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪ ਤੇ, ਸਭਹੂੰ ਕਹਤ ਸਨਾਇ। ੬੪

---

੮੯ [illegible]

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਆਗਿਆ
ਨਾਲ ਜਗ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰਨ ਨਾਮ
ਖਸਟਮੋਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ। ੬।
ਅਫਜੂੰ। ੨੭੯।

ਅਥ ਕਬਿ ਜਨਮ ਕਥਨੰ

ਚੌਪਈ

ਮੁਰਪਤਿ ਪੂਰਬਿ ਕਿਯਸਿ ਪਯਾਨਾ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਤੀਰਥਿ ਨ੍ਹਾਨਾ।
ਜਬ ਹੀ ਜਾਤਿ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਭਏ।
ਪੁੱਨ ਦਾਨ ਦਿਨ ਕਰਤ ਬਿਤਏ। ੧
ਤਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ। ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਰ ਬਿਖੈ ਭਵ[90] ਲਯੋ।
ਮਦ੍ਰ[91] ਦੇਸ ਹਮ ਕੋ ਲੇ ਆਏ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦਾਈਆਨ ਦੁਲਰਾਏ। ੨
ਕੀਨੀ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਤਨ-ਰੱਛਾ।
ਦੀਨੀ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਸਿੱਛਾ[92]।
ਜਬ ਹਮ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੋ ਆਇ।
ਦੇਵਲੋਕਿ ਤਬ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਏ। ੩

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਕਬਿਜਨਮ ਨਾਮ।
ਸਪਤਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ। ੭
ਅਫਜੂੰ। ੨੮੨

ਅਬ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਥਨੰ

ਚੌਪਈ

ਰਾਜ[93] ਸਾਜ ਹਮ ਪਰ ਜਬ ਆਯੋ।
ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਤਬ ਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਨਿ ਖੇਲਿ ਸਿਕਾਰਾ।
ਮਾਰੇ ਰੀਛ ਰੋਝ ਝੰਖਾਰਾ। ੧
ਦੇਸ ਚਾਲ[94] ਹਮ ਤੇ ਪੁਨਿ ਭਈ,
ਸਹਰ ਪਾਂਵਟਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲਈ।
ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ[95] ਤਟਿ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ।
ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਪੇਖਿ ਤਮਾਸਾ। ੨
ਤਹ ਕੇ ਸਿੰਘ ਘਨੇ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ। ਰੋਝ ਰੀਛ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਿਦਾਰੇ।

---

[90] ਜਨਮ 91 'ਸਿੰਧ' ਤੇ 'ਜਿਹਲਮ' ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਦੇਸ- ਦੁਆਬਾ ਬਾਰੀ, ਰਚਨਾ ਤੇ ਚਜ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜਾਵ- ਮਾਝ [illegible] ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਕਾਲੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਆਏ 92 ਸਿੱਖਿਆ 93 ਰਾਜ ਸਾਜ ਆਪ ਨੇ ਸੰਮਤ 1733 ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਵੈਸਾਖੀ ਸਮਾਗਮ ਵਜੋਂ ਗੁਰਗਦੀ ਵਿਰਾਜ ਕੇ ਸੰਭਾਲਿਆ 94 ਇਹ ਦੇਸ ਚਾਲ, ਸੰਮਤ 1743 ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸਰਦ ਰੁੱਤ। (1686 ਈਸਵੀ ਦੇ ਸਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਹੋਈ) 95 ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ

ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ[96] ਕੋਪਾ ਤਬਿ ਰਾਜਾ।
ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮਸੋ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ। ੩

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਤਹਾ ਸਾਹ ਸ੍ਰੀਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮਕੋਪੇ।
ਪੰਚੋ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਾਇ ਰੋਪੇ।
ਹਠੀ[97] ਜੀਤਮੱਲੰ ਸੁ ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬੰ।
ਰਣੰ ਦੇਖੀਐ ਰੰਗ ਰੂਪੰ ਸਹਾਬੰ[98]।੪
ਹਠਿਯੋ ਮਾਹਰੀਚੰਦਯੰ ਗੰਗਰਾਮੰ।
ਜਿਨੇ ਕਿਤੀਯੰ ਜਿਤੀਯੰ ਫੌਜ ਤਾਮੰ।
ਕੁਪੇ ਨਾਲ ਚੰਦੰ ਕੀਏ ਲਾਲ ਰੂਪੰ।
ਜਿਨੈ ਗੰਜੀਐ ਗਰਬ ਸਿੰਘ ਅਨੂਪੰ। ੫
ਕੁਪਿਯੋ ਮਾਹਰੂ[99] ਕਾਹਰੂ[100] ਰੂਪ ਧਾਰੇ।
ਜਿਨੈ[101] ਖਾਨ ਖਾਵੀਨੀਯੰ ਖੇਤ[102] ਮਾਰੇ।
ਕੁਪਿਓ ਦੇਵਤੇਸੰ[103] ਦਯਾਰਾਮ ਜੁੱਧੰ।
ਕੀਯੰ[104] ਦ੍ਰੋਣ ਕੀ ਜਿਉ ਮਹਾ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ।੬
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋਪੀਯੰ ਕੁਤਕੋ ਸੰਭਾਰੀ।
ਹਠੀ ਖ਼ਾਨ ਹੱਯਾਤ ਕੇ ਸੀਸ ਝਾਰੀ[105]।
ਉਠੀ ਛਿੱਛਿ[106] ਇਛੰ ਕਢਾ ਮੇਝੁ[107] ਜੋਰੰ।
ਮਨੋ ਮਾਖਨੰ ਮੱਟਕੀ ਕਾਨਿ ਫੋਰੰ। ੭
ਤਹਾਂ ਨੰਦ ਚੰਦੰ[108] ਕੀਯੋ ਕੋਪੁ ਭਾਰੋ।
ਲਗਾਈ ਬਰੱਛੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਸੰਭਾਰੋ।
ਤੁਟੀ ਤੇਗ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਕਢੇ ਜੱਮਦੱਢੰ।[109]
ਹਠੀ ਰਾਖੀਯੰ ਲੱਜ ਬੰਸੰ ਸਨੱਢੰ[110]।੮
ਤਹਾਂ ਮਾਤਲੇਯੰ[111] ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਕ੍ਰੁੱਧੰ।
ਛਕਿਯੋ ਛੋਭ ਛਤ੍ਰੀ ਕਰਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ।
ਸਹੇ ਦੇਹ ਆਪੰ ਮਹਾਬੀਰ ਬਾਣੰ।
ਕਰਯੋਖਾਨ[112] ਬਾਨੀਨ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ। ੯
ਹਠਿਯੋ[113] ਸਾਹਿਬੰ ਚੰਦ ਖੇਤੰ[114] ਖਤ੍ਰਿਯਾਣੰ।

---

96 ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ, ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ 'ਫਤਹਿਸਾਹ' 97 ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਠੀਲਾ ਜੀਤਮਲ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਧਰਮ ਯੋਧਾ ਤਲਾਬ ਰਾਏ 98 ਲਾਲ ਦਗਦੇ ਤਾਰੇ -'ਮੰਗਲ' ਵਾਂਗ 99 ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ 100 ਕਹਿਰ ਭਰਿਆ 101 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ 102 ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ 103 ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ-ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪ ਦਯਾ ਰਾਮ 'ਪ੍ਰੋਹਿਤ' ਨੇ 104 ਕੌਰਵਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ 105 ਮਾਰਿਆ 106 ਛਿੱਟਾ 107 ਮਿਝ 108 ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੈਨਾਪਤੀ 109 ਦਮੂੰਹੀ ਕਟਾਰ 110 ਸੋਢੀ ਬੰਸ 111 ਮਾਮਾ 112 ਬਾਂਕੇ ਖਾਨਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪਲਾਣੇ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ 113 ਹਠੀ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਯੋਧਾ 114 ਛੱਤਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਗੱਜਿਆ

ਹਨੇ[115] ਖ਼ਾਨ ਖ਼ੂਨੀ ਖੁਰਾਸਾਨ[116] ਭਾਨੰ
ਤਹਾਂ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰੇ।
ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਕੈ ਸਿਪਾਹੀ ਸਿਧਾਰੇ। ੧੦
ਤਹਾਂ ਸਾਹਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੀਨੇ ਅਖ਼ਾਰੇ।
ਘਨੇ ਖੇਨ ਮੋ ਖ਼ਾਨ ਖੂਨੀ ਲਤਾਰੇ।
ਨ੍ਰਿਪੰ ਗੋਪ ਲਾਯੰ ਖਰੋ ਖੇਤ ਗਾਜੈ।
ਮ੍ਰਿਗਾ-ਝੁੰਡ ਮੱਧਿਯੰ ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਰਾਜੈ। ੧੧
ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੀਰੰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਕੋਪਯੋ।
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੇ ਖੇਤ ਮੋ ਪਾਵ[117] ਰੋਪਯੋ।
ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਤੀਰ ਤੀਖੇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ[118]।
ਲਗੈ ਜੌਨਿ ਕੇ ਤਾਹਿ ਪਾਰੈ ਪਧਾਰੇ। ੧੨

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਹਰੀ ਚੰਦ ਕ੍ਰੁੱਧੰ। ਹਨੇ ਸੂਰ ਸੁੱਧੰ।
ਭਲੇ ਬਾਣ ਬਾਹੇ। ਬਡੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ। ੧੩
ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਚੇ। ਮਹਾਂ ਲੋਹ ਮਾਚੇ।
ਹਨੇ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ। ਲਿਟੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ। ੧੪
ਤਬੈ ਜੀਤ ਮੱਲੰ। ਹਰੀਚੰਦ ਭੱਲੰ।
ਹ੍ਰਿਦੈ ਐਂਚ ਮਾਰਯੋ। ਸੁ ਖੇਤੰ ਉਤਾਰਯੋ। ੧੫
ਲਗੇ ਬੀਰ ਬਾਣੰ। ਰਿਸਿਯੋ ਤੇਜਿ ਮਾਣੰ।
ਸਮੁਹ ਬਾਜ ਡਾਰੇ। ਸੁਵਰਗੀ ਸਿਧਾਰੇ। ੧੬

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਖੁਲੈ ਖਾਨਖੂਨੀ, ਖੁਰਾਸਾਨ ਖੱਗੰ।
ਪਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ਉਠੀ ਝਾਲ ਅੱਗੰ।
ਭਈ ਤੀਰ ਭੀਰੰ, ਕਮਾਣੰ ਰੜੱਕੇ।
ਗਿਰੇ ਬਾਜ ਤਾਜੀ ਲਗੇ ਧੀਰ ਧੱਕੇ। ੧੭
ਬਜੀ[119] ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ, ਧੁੱਕੇ[120] ਨਗਾਰੇ।
ਦੁਹੂੰ ਓਰਤੇ, ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ[121]।
ਕਰੇ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਸਸਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ।
ਡੇਕੀ[122] ਡਾਕਣੀ, ਚਾਵਡੀ[123] ਚੀਤਕਾਰੰ। ੧੮

115 ਮਾਰੇ 116 ਤੇ ਉਹ ਖੁਰਾਸਾਨ ਵਲ ਭੱਜ ਉਠੇ 117 ਪੈਰ ਟਿਕਾਏ 118 ਮਾਰੇ 119 ਭਿਆਨਕ ਰਣ ਭੇਰੀ ਵੱਜੀ 120 ਧਂਸ ਵੱਜੇ 121 ਲਲਕਾਰੇ 122 ਡੈਣਾ ਡਕਾਰੀਆ 123 ਗਿਰਝਾ ਨੇ ਚੀਤਕਾਰ ਕੀਤੀ

ਦੋਹਰਾ

ਕਹਾ ਲਗੋ ਬਰਨਨ ਕਰੋ, ਮਚਿਯੋ ਜੁੱਧੁ ਅਪਾਰ।
ਜੇ ਲੁੱਝੇ ਜੁੱਝੇ ਸਬੈ ਭੱਜੇ ਸੂਰ ਹਜਾਰ। ੧੯

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਭਜਿਯੋ ਸਾਹ ਪਾਹਾੜ, ਤਾਜੀ[124] ਤ੍ਰਿਪਾਯੰ।
ਚਲਿਯੋ[125] ਬੀਰੀਯਾ, ਤੀਰੀਯਾ ਨਾ ਚਲਾਯੰ।
ਜਸੋ ਡੱਢਵਾਲੰ, ਮਧੁੱਕਰ ਸੁ ਸ਼ਾਹੰ।
ਭਜੇ ਸੰਗਿ ਲੈਕੈ, ਸੁ ਸਾਰੀ ਸਿਪਾਹੰ। ੨੦
ਚੱਕ੍ਰਤ ਚੋਪਿਯੋ[126], ਚੰਦ[127] ਗਾਜੀ 'ਚੰਦੇਲੰ।
ਹਠੀ ਹਰੀ ਚੰਦੰ, ਗਹੇ ਹਾਥ ਸੇਲੰ।
ਕਰਿਯੋ ਸੁਆਮ-ਧਰਮੰ, ਮਹਾ ਰੋਸ ਰੁੱਝਿਯੰ।
ਗਿਰਿਯੋ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਇਸੋ[128] ਸੂਰ ਝੁੱਝਿਯੰ। ੨੧
ਤਹਾਂ ਖਾਨ[129] ਨੈਜਾਬਤੈ, ਆਨ ਕੈ ਕੈ।
ਹਨਿਓ[130] ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੋ, ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੈ।
ਕਿਤੈ ਖਾਨ ਬਾਨੀਨ ਹੂੰ, ਅਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ।
ਸਹੀ ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ, ਸੁਰਗੀ ਸਿਧਾਰੇ। ੨੨

ਦੋਹਰਾ

ਮਾਰਿ[131] ਨਿਜਾਬਤ ਖਾਨ ਕੋ, ਸੰਗੋ ਜੁਝੈ ਜੁਝਾਰ।
ਹਾ ਹਾ ਇਹ ਲੋਕੇ ਭਇਓ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਜੈਕਾਰ। ੨੩

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਲਖੇ[132] ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ, ਜੁੱਝੇ ਜੁਝਾਰੰ।
ਤਵੰ[133] ਕੀਟ ਬਾਣੰ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ।
ਹਨਿਯੋ[134] ਏਕ ਖਾਨੰ, ਖਿਆਲੰ ਖਤੰਗੰ।
ਡਸਿਯੋ[135] ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਜਾਨੁ ਸਯਾਮੰ ਭੁਜੰਗ। ੨੪
ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮਿ ਸੋ, ਬਾਣ ਦੂਜੋ ਸੰਭਾਰਯੋ।
ਮੁਖੰ ਭੀਖਨੰ ਖਾਨ ਕੇ, ਤਾਨਿ[136] ਮਾਰਯੋ।

---

124 ਘੋੜਾ ਟਪਾ ਕੇ 125 ਯੋਧਿਆ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਨਾ ਚਲਾਏ 126 ਖਿੱਝਿਆ 127 ਚੰਦਨ ਰਾਏ ਚੰਦੇਲਾ. ਇਕ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਾ 128 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਾ ਲੜ ਮਰਿਆ 129 ਇਕ ਖਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੌਕਰ ਸੀ, ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਿਆ ਸੀ 130 ਮਾਰਿਆ 131 ਸੰਗੋਸ਼ਾਹ ਨਜਾਬਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਜੂਝਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ 132 ਵੇਖ ਕੇ 133 ਤੇਰ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਾਸ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਣ ਸੰਭਾਲਿਆ। 134 ਇਕ ਖਾਨ ਉੱਤੇ ਜਿਹਾ ਤੀਰ ਛੱਡਿਆ 135 ਜਿਸਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਨ ਇਕ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਜਾ ਡੰਗਿਆ 136 ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰਿਆ

ਭਜਿਯੋ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਰਹਿਯੋ ਖੇਤਿ ਤਾਜੀ।
ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੀਜੇ, ਲਗੇ ਬਾਣ ਬਾਜੀ। ੨੫
ਛੁਟੀ ਮੂਰਛਨਾ, ਹਰੀਚੰਦੰ ਸੰਭਾਰੋ।
ਗਹੇ ਬਾਣ ਕਾਮਾਣ, ਭੇ ਐਚ ਮਾਰੇ।
ਲਗੇ ਅੰਗਿ ਜਾ ਕੇ, ਰਹੇ ਨ ਸੰਭਾਰੰ।
ਤਨੰ ਤਿਆਗ ਤੇ, ਦੇਵਲੋਕੰ ਪਧਾਰੰ। ੨੬
ਦੁਯੰ[137] ਬਾਣ ਖੈਚੇ, ਇਕੰ ਬਾਰਿ ਮਾਰੇ।
ਬਲੀ, ਬੀਰ ਬਾਜੀਨ ਤਾਜੀ ਬਿਦਾਰੇ।
ਜਿਸੈ ਬਾਨ ਲਾਗੈ, ਰਹੇ ਨ ਸੰਭਾਰੰ।
ਤੰਨੰ[138] ਬੇਧਿ ਕੈ ਤਾਹਿ ਪਾਰੰ ਸਿਧਾਰੰ। ੨੭
ਸਬੈ ਸ੍ਰਾਮ-ਧਰਮੰ, ਸੁ ਬੀਰੰ ਸੰਭਾਰੇ।
ਡਕੀ[139] ਡਾਕਣੀ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਬਕਾਰੇ।
ਹਸੈ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ, ਔ ਸੁੱਧ ਸਿੱਧੰ।
ਚਵੀ[140] ਚਾਂਵੰਡੀਯੰ ਉਡੀ ਗਿੱਧ ਬ੍ਰਿਧੰ। ੨੮
ਹਰੀਚੰਦ ਕੋਪੇ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ।
ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਜੀਯੰ, ਤਾਣ ਬਾਣੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ।
ਦੁਤੀਯ ਤਾਕ ਕੈ, ਤੀਰ ਮੋ ਕੋ ਚਲਾਯੰ।
ਰਖਿਓ ਦਈਵ ਮੈ, ਕਾਨਿ[141] ਛ੍ਵੈਕੈ ਸਿਧਾਯੰ। ੨੯
ਤ੍ਰਿਤੀਯ[142] ਬਾਣ ਮਾਰਯੋ, ਸੁ ਪੇਟੀ ਮਝਾਰੰ।
ਬਿਧਿਅੰ[143] ਚਿਲਕਤੰ[144] ਦੁਆਲ[145] ਪਾਰੰ ਪਧਾਰੰ।
ਚੁਭੀ ਚਿੰਚ ਚਰਮੰ, ਕਛੂ ਘਾਇ ਨ ਆਯੰ।
ਕਲੰ[146] ਕੇਵਲ, ਜਾਨ ਦਾਸੰ ਬਚਾਯੰ। ੩੦

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗਯੋ। ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗਯੋ।
ਕਰੰ[147] ਲੈ ਕਮਾਣੰ। ਹਨੰ[148] ਬਾਣ ਤਾਣੰ। ੩੧
ਸਬੈ ਬੀਰ ਧਾਏ। ਸਰੋਘੰ[149] ਚਲਾਏ।
ਤਬੈ ਤਾਕਿ ਬਾਣੰ। ਹਨਯੋ ਏਕ ਜੁਆਣੰ। ੩੨
ਹਰੀ ਚੰਦ ਮਾਰੇ। ਸੁ ਜੋਧਾ ਲਤਾਰੇ।
ਸੁ[150] ਕਾਰੋੜ ਰਾਜੰ। ਵਹੈ ਕਾਲ ਘਾਜੰ। ੩੩
ਰਣੰ ਤਿਆਗਿ ਭਾਗੇ। ਸਬੈ ਤ੍ਰਾਸ ਪਾਗੇ।
ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੇਰੀ। ੩੪

---

137 ਦੋ ਬਾਣ ਖਿੱਚੇ ਤੇ ਇਕੋ ਵੇਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ 138 ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚ ਦੀ ਨਿਕਲ ਗਏ 139 ਡੈਣ, ਭੂਤਾਂ ਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਡਕਾਰੀਆ ਤੇ ਬਕਾਰੀਆ 140 ਇੱਲਾਂ ਚੀਕੀਆਂ 141 ਕੰਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਲੰਘ ਗਿਆ 142 ਤੀਜਾ 143 ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ 144 ਕਵੱਚ 145 ਚਮੜੇ ਦਾ ਤਸਮਾ ਪੇਟੀ 146 ਮਹਾ ਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ 147 ਰੋਸ ਵਿਚ 148 ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰੇ 149 ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ 150 ਬਾਈ ਧਾਰ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ

ਰਣੰ ਜੀਤਿ ਆਏ। ਜਯੰ ਗੀਤ ਗਾਏ।
ਧਨੰਧਾਰ ਬਰਖੇ। ਸਬੈ ਸੂਰ ਹਰਖੇ। ੩੫

ਦੋਹਰਾ

ਜੁੱਧ ਜੀਤ ਆਏ ਜਬੈ ਟਿਕੈ ਨ ਤਿਨ ਪੁਰ ਪਾਂਵ।
ਕਾਹਲੂਰ ਮੈ ਬਾਂਧਿਯੋ, ਆਨਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਗਾਂਵ। ੩੬
ਜੇ ਜੇ ਨਰ ਤੱਹ ਨਾ ਭਿਰੇ, ਦੀਨੇ ਨਗਰ ਨਿਕਾਰ[151]।
ਜੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਭਲੇ ਭਿਰੇ, ਤਿਨੈ ਕਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ। ੩੭

ਚਉਪਈ॥

ਬਹੁਤੁ ਦਿਵਸ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ।
ਸੰਤ ਉਬਾਰਿ ਦੁਸਟ ਸਭ ਘਾਏ।
ਟਾਂਗ ਟਾਂਗ ਕਰਿ ਹਨੇ ਨਿਦਾਨਾ।
ਕੂਕਰ[152] ਜਿਮਿ ਤਿਨ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਨਾ। ੩੮

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਭੰਗਾਣੀ-ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਅਸਟਮੋਧਿਆਇ। ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ। ੮
ਅਫ਼ਜੂੰ। ੩੨੦

ਅਥ ਨਦਉਨ ਕਾ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ

ਚੌਪਈ॥

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ।
ਮੀਆ ਖਾਨ ਜੰਮੂ ਕਹ[153] ਆਯੋ।
ਅਲਿਫਖਾਨ ਨਾਦੌਣ ਪਠਾਵਾ। ਭੀਮਚੰਦ ਤਨ ਬੈਰ ਬਢਾਵਾ। ੧
ਜੁੱਧ ਕਾਜ ਨ੍ਰਿਪ ਹਮੈ ਬੁਲਾਯੋ।
ਆਪਿ ਤਵਨ[154] ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ।
ਤਿਨ ਕਠ ਗੜ੍ਹ[155] ਨਵਰਸ ਪਰ ਬਾਂਧੋ।
ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ[156] ਨਰੇਸਨ[157] ਸਾਂਧੋ। ੨

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਤਹਾਂ ਰਾਜ ਸਿੰਘ[158], ਬਲੀ ਭੀਮ ਚੰਦੰ।
ਚੜਿਓ ਰਾਮ ਸਿੰਘ[159] ਮਹਾਂ ਤੇਜ਼ਵੰਦੰ[160]।
ਸੁਖੰਦੇਵ[161] ਗਾਜੀ, ਜਸਾਰੋਟ ਰਾਜੰ।

151 ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ 152 ਉਹ ਕੁੱਤਿਆ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰੇ 153 ਵੱਲ 154 ਉਸ ਵਲ 155 ਲੱਕੜ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ 156 ਬੰਦੂਕ 157 ਰਾਜਿਆ ਨੇ ਸੰਭਾਲਿਆ 158 ਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਪੂਤ- ਜੋਧਾ ਜਿਹੜਾ ਨਦੌਣ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਸੀ 159 ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਸਹਾਈ ਜਸਵਾਲੀਆ ਸਰਦਾਰ 160 ਤੇਜਵੰਤ ਭਾਰੀ ਤੇਜ ਵਾਲਾ 161 ਜਸਰੋਟ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ ਸੁਖਦੇਵ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਸਹਾਈ

ਚੜ੍ਹੇ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੀਨੇ. ਕਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ। ੩
ਪ੍ਰਿੰਥੀ ਚੰਦ ਚਢਿਓ ਡਢੇ ਡਢਵਾਰੰ[162]।
ਚਲੇ ਸਿੱਧ ਹੁਐ, ਕਾਜ ਰਾਜੰ ਸੁਧਾਰੰ।
ਕਰੀ ਢੂਕ, ਢੌਅੰ। ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦੰ।
ਹਟਾਏ ਸਬੈ ਮਰਿ ਕੈ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ[163]।੪
ਦੁਤੀਯ ਢੌਅ ਢੂਕੇ ਵਹੈ ਮਾਰਿ ਉਤਾਰੀ।
ਖਰੇ[164] ਦਾਂਤ ·ਪੀਸੇ ਛੁਭੈ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ।
ਉਤੈ ਵੈ ਖਰੇ ਬੀਰ ਬੰਬੈ[165] ਬਜਾਵੈ।
ਤਰੇ ਭੂਪ ਠਾਢੇ ਬਡੋ ਸੋਕੁ ਪਾਵੈ। ੫
ਤਬੈ ਭੀਮਚੰਦੰ ਕੀਯੋ ਕੋਪ ਆਪੰ।
ਹਨੂਮਾਨ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਮੁਖਿ ਜਾਪੰ।
ਸਬੈ ਬੀਰ ਬੋਲੇ ਹਮੈ ਭੀ ਬੁਲਾਯੰ।
ਤਬੈ ਢੌਅ ਕੈ ਕੈ ਸੁ[166] ਨੀਕੇ ਸਿਧਾਯੰ। ੬
ਸਬੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਢੂਕੇ।
ਚਲੇ[167] ਬਾਰਿਬੇ ਬਾਰ ਜਿਉ: ਭਭੂਕੇ।
ਤਹਾਂ ਬਿਝੜਿਆਲੰ[168] ਹਠਿਯੋ ਬੀਰ ਦਿਆਲੰ।
ਉਠਿਯੋ ਸੈਨ ਲੈ ਸੰਗਿ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ। ੭

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਕੱਪਿਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਨੱਚੇ ਮਰਾਲ[169]।
ਬੱਜੇ ਬਜੰਤ। ਕਰੂਰੰ[170] ਅਨੰਤ। ੮
ਜੁੱਝੰਤ ਜੁਆਣ। ਬਾਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣ।
ਜੀਅ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰੋਧ। ਛੱਡੇ ਸਰੋਘ[171]। ੯
ਲੁੱਝੈ[172] ਨਿਦਾਣ। ਤੱਜੰਤ ਪ੍ਰਾਣ।
ਗਿਰ ਪਰਤ ਭੂਮਿ। ਜਣੁ[173] ਮੇਘ ਝੂਮਿ। ੧੦

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋਪਿਯੰ। ਹਠੀ ਪਾਵ ਰੋਪਿਯੰ।
ਸੰਰੋਘੰ ਚਲਾਏ। ਬਡੇ ਬੀਰ ਘਾਏ। ੧੧
ਹਣੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ। ਲਿਟੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ।
ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਬਾਜੇ। ਭਲੇ ਸੂਰ ਗਾਜੇ। ੧੨
ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਕ੍ਰੁਧੰ। ਕੀਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ।
ਮਹਾਂਬੀਰ ਗੱਜੈ। ਮਹਾਂ ਸਾਰ[174] ਬੱਜੇ। ੧੩

162 ਡਢਵਾਲ ਦਾ ਸਰਦਾਰ-ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਚੜ੍ਹਿਆ 163 ਸਮਹ. ਸਾਰੇ 164 ਰਾਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੰਦ ਪੀਹਦੇ ਹਨ 165 ਧੌਸੇ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ 166 ਸਚੱਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ 167 ਜਿਵੇਂ ਵਾੜ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਲਈ ਅੱਗ ਦੇ ਭਬੂਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ 168 ਬਿਝੜਵਾਲ ਦਾ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮਾ ਦਿਆਲ ਚੰਦ 169 ਘੜਾ 170 ਬੇਹੱਦ ਭਿਆਨਕ 171 ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ 172 ਅੰਤ ਨੂੰ ਲੜ ਮਰਦੇ ਹਨ 173 ਮਾਨੋ ਬੱਦਲ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਰ੍ਹਦੇ ਹਨ 174 ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਖੜਕਿਆ

ਕਰੋ ਜੁੱਧ ਚੰਡੰ। ਸੁਣਿਯੋ[175] ਨਾਵ ਖੰਡੰ।
ਚਲਿਯੋ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੀ। ਰਜੌਤੀ[176] ਨਿਬਾਹੀ। ੧੪

ਦੋਹਰਾ।

ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਾਜਾ ਸਬੈ, ਕੀਨੋ ਜੁੱਧ ਉਪਾਇ।
ਸੈਨ ਕਟੋਚਨ ਕੀ ਤਬੈ, ਘੇਰ ਲਈ ਅਰ ਰਾਇ[177]। ੧੫

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ

ਚਲੇ ਨਾਂਗਲੂ ਪਾਂਗਲੂ ਵੇ ਦੜੋਲੰ[178]।
ਜਸਵਾਰੇ ਗੁਲੇਰੇ ਚਲੇ ਬਾਂਧ ਟੋਲੰ।
ਤਹਾਂ ਏਕ ਬਾਜਿਯੋ, ਮਹਾਂਬੀਰ ਦਿਆਲੰ।
ਰਖੀ ਲਾਜ ਜੌਨੈ ਸਬੈ ਬਿਝੜਵਾਲੰ। ੧੬
ਤਵੰ ਕੀਟ ਤੌ ਲੈ, ਤੁਫੰਗੰ ਸੰਭਾਰੋ।
ਹ੍ਰਿਦੈ ਏਕ ਰਾਵੰਤ ਕੇ[179], ਤੱਕਿ ਮਾਰੋ।
ਗਿਰਿਯੋ ਝੂਮਿ ਭੂਮੇ, ਕਰਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ।
ਤਊ 'ਮਾਰੁ' ਬੋਲਯੋ, ਮਹਾਂ ਮਾਨਿ ਕ੍ਰੁਧੰ। ੧੭
ਤਜਿਯੋ ਤੁਪਕੰ[180], ਬਾਨ ਪਾਨੰ ਸੰਭਾਰੇ।
ਚਤੁਰ[181] - ਬਾਨਯੰ ਲੈ, ਸੁ ਸੱਬਿਯੰ[182] ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
ਤ੍ਰਿਯੋ[183] ਬਾਣ ਲੈ। ਬਾਮ[184] ਪਾਣੰ ਚਲਾਏ।
ਲਗੇ ਯਾ ਲਗੇ ਨਾ, ਕਛੂ ਜਾਨਿ ਪਾਏ। ੧੮
ਸੁ ਤਉ ਲਉ ਦਈਵ, ਜੁੱਧ ਕੀਨੋ ਉਝਾਰੰ[185]।
ਤਿਨੈ ਖੇਦਕੈ[186], ਬਾਰਿ ਕੇ ਬੀਚ ਡਾਰੰ।
ਪਰੀ ਮਾਰ ਬੁੰਗੰ, ਛੁਟੀ ਬਾਣ ਗੋਲੀ।
ਮਨੋ ਸੂਰ ਬੈਠੇ, ਭਲੀ ਖੇਲ ਹੋਲੀ। ੧੯
ਗਿਰੋ ਬੀਰ ਭੂਮੰ, ਸਰੰ[187] ਸਾਂਗ ਪੇਲੰ।
ਰੰਗੇ ਸ੍ਰੋਣ ਬਸਤ੍ਰੰ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੰ।
ਲੀਯੋ ਜੀਤਿ ਬੈਰੀ, ਕੀਆ ਆਨਿ ਡੇਰੰ।
ਤੇਊ ਜਾਇ ਪਾਰੰ, ਰਹੇ ਬਾਰਿ ਕੇਰੰ। ੨੦
ਭਈ[188] ਰਾਤ੍ਰਿ ਗੁਬਾਰ ਕੇ, ਅਰਧ ਜਾਮੰ।
ਤਬੈ ਛੋਰਿਗੇ ਬਾਰ ਦੇ ਵੈ ਦਮਾਮੰ।
ਸਬੈ ਰਾਤ੍ਰਿ ਬੀਤੀ, ਉਦਯੋ[189] ਦਿਉ ਸਰਾਣੰ।[190]
ਚਲੇ ਬੀਰ ਚਾਲਾਕ, ਖੱਗ ਖਿਲਾਣੰ। ੨੧

---

175. ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ 176. ਰਾਜਪੂਤੀ ਸ਼ਾਨ 177. ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੇ 178 ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਲਸ਼ਕਰ 179 ਰਾਜੇ ਦੇ 180. ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ, ਬੰਦੂਕ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ 181. ਚਾਰ ਤੀਰ 182 ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚਲਾਏ 183 ਤਿੰਨ ਤੀਰ 184 ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ 185 ਖਿੰਡਾ ਦਿੱਤਾ 186. ਖਦੇੜ ਕੇ 187 ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ [illegible] 188. ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਅੱਧੀ ਕੁ ਲੰਘੀ 189 ਉਦੇ ਹੋਇਆ 190 ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੂਰਜ

ਭੱਜਯੋ ਅਲਿਫ ਖਾਨੰ, ਨ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਰਿਯੋ।
ਭਜੇ ਔਰ ਬੀਰੰ ਨ ਧੀਰੰ ਬਿਚਾਰਯੋ।
ਨਦੀ ਪੈ ਦਿਨੰ ਅਸਟ, ਕੀਨੇ ਮੁਕਾਮੰ,
ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇਖੇ, ਸਬੈ ਰਾਜ ਧਾਮੰ। ੨੨

ਚੌਪਈ।

ਇਤ ਹਮ ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਘਰਿ ਆਏ।
ਸੁਲਹ ਨਮਿਤ ਵੈ ਉਤਹਿ ਸਿਧਾਏ।
ਸੰਧਿ ਇਨੈ ਉਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਕਈ।
ਹੇਤ ਕਥਾ ਪੂਰਨ ਇਤ ਭਈ। ੨੩

ਦੋਹਰਾ

ਆਲਸੂਨ[191] ਕੱਹ ਮਾਰਿਕੈ, ਇਹ ਦਿਸਿ ਕੀਯੋ ਪਯਾਨ।
ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਕਰੇ ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਆਨਿ। ੨੪
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਦੌਨ ਜੁੱਧ
ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨੌਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ।੯।।
ਅਫਜੂੰ।੩੪੪

ਚੌਪਈ।

ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਚੋਰ ਸਬੈ ਗਹਿ[192] ਘਾਏ।
ਕੇਤ ਕਿ ਭਾਜਿ ਸਹਿਰ ਤੇ ਗਏ।
ਭੂਖਿ ਮਰਤ ਫਿਰਿ ਆਵਤ ਭਏ। ੧
ਤਬ ਲੌ ਖਾਨ ਦਿਲਾਵਰ ਆਏ।
ਪੂਤ ਆਪਨ ਹਮ ਓਰਿ ਪਠਾਏ।
ਦ੍ਵੈਕੁ ਘਰੀ ਬੀਤੀ ਨਿਸਿ[193] ਜਬੈ।
ਚੜ੍ਹਤ ਕਰ ਹੀ ਖਾਨਨ[194] ਮਿਲਿ ਤਬੈ। ੨
ਜਬ ਦਲ ਪਾਰ ਨਦੀ ਕੇ ਆਯੋ।
ਆਨਿ ਆਲਮੈ[195] ਹਮੈ ਜਗਾਯੋ।
ਸੋਰੁ ਪਰਾ ਸਭ ਹੀ ਨਰ ਜਾਗੇ।
ਗਹਿ[196] ਗਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਬੀਰ ਰਿਸ ਪਾਗੇ। ੩
ਛੂਟਨ ਲਗੀ ਤੁਫੰਗੈ[197] ਤਬਹੀ।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਰਿਸਾਨੇ[198] ਸਬਹੀ।

---

191. ਆਲਸੁਨ ਨੂੰ (ਨਦੌਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ) 192. ਮਾਰ ਘੱਤੇ 193. ਰਾਤ 194. ਖ਼ਾਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ
195. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ 196. ਫੜ ਫੜ ਕੇ 197. ਬੰਦੂਕਾਂ 198. ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ

ਕ੍ਰੂਰ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ।
ਸੋਰੁ ਸੁਨਾ ਸਰਤਾ[199] ਕੇ ਪਾਰਾ। ੪

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ, ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ।
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ[200], ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ।
ਭਏ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ, ਨੱਚੇ ਮਰਾਲੰ[201]।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕਾਲੀ ਗਰੱਜੀ ਕਰਾਲੰ। ੫
ਨਦੀਯੰ ਲਖਯੋ, ਕਾਲਰਾਤ੍ਰੰ ਸਮਾਨੰ।
ਕਰੇ ਸੂਰਮਾ ਸੀਤਿ ਪਿੰਗੰ[202] ਪ੍ਰਮਾਨੰ।
ਇਤੇ ਬੀਰ ਗੱਜੇ, ਭਏ ਨਾਦ ਭਾਰੇ।
ਭਜੇ ਖ਼ਾਨ ਖੂਨੀ, ਬਿਨਾ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ। ੬

ਨਰਾਜ ਛੰਦ।

ਨਿਲੱਜ ਖਾਨ ਭੱਜਿਯੋ। ਕਿਨੀ ਨ ਸਸਤ੍ਰ ਸੱਜਿਯੋ।
ਸੁ ਤਿਆਗ ਖੇਤ ਕੋ ਚਲੇ। ਸੁਬੀਰ ਬੀਰ ਹਾਂ ਭਲੇ। ੭
ਚਲੇ ਤੁਰੇ ਤੁਰਾਇ ਕੈ[203]। ਸਕੇ ਨ ਸਸਤ੍ਰ ਉਠਾਇ ਕੈ।
ਨ ਲੈ ਹਥਿਆਰ ਗੱਜ ਹੀ। ਨਿਹਾਰਿ ਨਾਰਿ ਲੱਜ ਹੀ। ੮

ਦੋਹਰਾ

ਬਰਵਾ[204] ਗਾਂਉ ਉਜਾਰ ਕੈ ਕਰੇ ਮੁਕਾਮ ਭਲਾਨ।
ਪ੍ਰਭ-ਬਲ ਹਮੈ ਨ ਛ੍ਵਇ ਸਕੈ ਭਾਜਤ ਭਏ ਨਿਦਾਨ[205]। ੯
ਤਵ-ਬਲਿ ਈਹਾਂ ਨ ਪਰ ਸਕੈ, ਬਰਵਾ ਹਨਾ ਰਿਸਾਇ।
ਸਾਲਿਨ ਰਸ ਜਿਮ ਬਾਨੀਯੋ ਰੋਰਨ ਖਾਤ ਬਨਾਇ। ੧੦

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਖਾਨਜਾਦੇ ਕੋ ਆਗਮਨ ਤ੍ਰਾਸਿਤਉਠਿ ਜੈਬੋ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦਸਮੋ ਧਯਾਇ। ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭਾਮਸਤੁ।। ੧੦।। ਅਫਜੂੰ। ੩੫੪

ਹੁਸੈਨੀ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।।

---

199 ਨਦੀ 200 ਬਾਣ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ 201 ਘੋੜੇ 202 ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਵਾਂਗ 203 ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸਾ ਕੇ 204 ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ 205 ਓੜਕ ਨੂੰ

ਗਯੋ ਖ਼ਾਨਜਾਦਾ, ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਭੱਜੰ।
ਸਕੈ ਜ਼੍ਵਾਬੂ ਦੈ ਨਾ ਹਨੇ ਸੂਰ ਲੱਜੰ।
ਤਹਾਂ ਠੋਕਿ ਬਾਹਾ, ਹੁਸੈਨੀ ਗਰੱਜਿਯੰ।
ਸਬੈ ਸੂਰ ਲੈ ਲੈ, ਸਿਲਾ ਸਾਜ ਸੱਜਿਯੰ। ੧
ਕਰਿਯੋ ਜੋਰਿ ਸੈਨੰ, ਹੁਸੈਨੀ ਪਯਾਨੰ।
ਪ੍ਰਥਮ ਕੂਟਿ ਕੈ, ਲੂਟ ਲੀਨੇ ਅਵਾਨੰ[206]।
ਪੁਨਰਿ ਡੱਢਵਾਲੰ ਕੀਯੋ ਜੀਤਿ ਜ਼ੇਰੰ[207]।
ਕਰੇ ਬੰਦਿ ਕੈ[208] ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰਾਨ ਚੇਰੰ। ੨
ਪੁਨਰਿ ਦੂਨ ਕੋ, ਲੂਅ ਲੀਨੋ ਸੁਧਾਰੰ।
ਕੋਈ ਸਾਮੁਹੇ[209] ਹ੍ਵੈ ਸਕਿਯੋ ਨ ਗਵਾਰੰ।
ਲੀਯੋ ਛੀਨ ਅੰਨੰ ਦਲੰ ਬਾਂਟਿ ਦੀਯੰ।
ਮਹਾਂ ਮੂੜ੍ਹਿਯੰ, ਕੁਤਸਤੰ[210] ਕਾਜ ਕੀਯੰ। ੩

ਦੋਹਰਾ।

ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤਤ ਭਏ; ਕਰਤ ਉਸੈ ਉਤਪਾਤ।
ਗੁਆਲੇਰੀਯਨ ਕੀ ਪਰਤ ਭੀ, ਆਨਿ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਾਤ। ੪
ਜੌ ਦਿਨ ਦੁਇਕ ਨਵੇ ਮਿਲਤ, ਤਬ ਆਵਤ ਅਰਿਰਾਇ[211]।
ਕਾਲਿ ਤਿਨੂ ਕੇ ਘਰ ਬਿਖੈ, ਡਾਰੀ ਕਲਹ ਬਨਾਇ। ੫

ਚੌਪਈ।

ਗੁਆਲੇਰੀਯਾ ਮਿਲਨ ਕਹੁ ਆਏ।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਏ।
ਚਤੁਰਥ ਆਨਿ ਮਿਲਤ ਭਏ ਜਾਮੰ।
ਫੂਟਿ ਗਈ ਲਖਿ ਨਜਰਿ ਗੁਲਾਮੰ। ੬

ਦੋਹਰਾ।

ਜੈਸੇ ਰਵਿ ਕੇ ਤੇਜ ਤੇ ਰੇਤ ਅਧਿਕ ਤਪਤਾਇ।
ਰਵਿ ਬਲ ਛੁਦ੍ਰ[212] ਨ ਜਾਨਈ, ਆਪਨ ਹੀ ਗਰਬਾਇ। ੭

ਚੌਪਈ।

ਤੈਸੇ ਹੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਮ ਜਾਤਿ ਭਯੋ।
ਤਿਨੈ ਨ ਦ੍ਰਿਸਟ[213] ਤਰੇ ਆਨਤ ਭਯੋ।
ਕਹਲੂਰੀਯਾ ਕਟੌਚ ਸੰਗਿ ਲਹਿ।
ਜਾਨਾ ਆਨ ਨ ਮੋ ਸਰਿ ਮਹਿ[214] ਮਹਿ[215]। ੮

---

206. ਘਰ 207 ਅਧੀਨ 208. ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ 209. ਸਨਮੁਖ, ਸਾਹਮਣੇ 210. ਨਿੰਦਕ, ਭੈੜਾ 211. ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ 212. ਤੁੱਛ 213. ਨਜ਼ਰ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆਉਂਦਾ 214 ਧਰਤੀ 215 ਉੱਤੇ

ਤਿਨ ਜੋ ਧਨ ਆਨੋ ਥੋ ਸਾਥਾ। ਤੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁਸੈਨੀ ਹਾਥਾ।
ਦੇਤ ਲੇਤ ਆਪਨ ਕੁਰਰਾਨੇ[216]।
ਤੇ ਧੰਨਿ ਲੈ ਨਿਜਿ ਧਾਮ ਸਿਧਾਨੇ। ੯
ਚੇਰੋ ਤਬੈ ਤੇਜ ਤਨ ਤਯੋ। ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਛੁ ਲਖਤ ਨ ਭਯੋ।
ਛੰਦਬੰਦ ਨਹ ਨੈਕੁ ਬਿਚਾਰਾ। ਜਾਤ ਭਯੋ ਦੇ ਤਬਹਿ ਨਗਾਰਾ। ੧੦
ਦਾਵ ਘਾਵ ਤਿਨ ਨੈਕੁ ਨ ਕਰਾ।
ਸਿੰਘਹਿ ਘੇਰਿ ਸਸਾ[217] ਕਹੁ ਡਰਾ।
ਪੰਦ੍ਰਹ ਪਹਰਿ ਗਿਰਦ ਤਿਹ ਕੀਯੋ।
ਖਾਨ ਪਾਨਿ ਤਿਨ ਜਾਨ ਨ ਦੀਯੋ। ੧੧
ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿਨੁ ਸੂਰ ਰਿਸਾਏ[218]। ਸਾਮ[219] ਕਰਨ ਹਿਤ ਦੂਤ ਪਠਾਏ।
ਦਾਸ ਨਿਰਖਿ ਸੰਗ ਸੈਨ ਪਠਾਨੀ।
ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਤਿਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਮਾਨੀ। ੧੨
ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਅਬ ਹੀ ਕੈ ਦੈਹੂ।
ਨਾਤਰ[220] ਮੀਚ[221] ਮੂੰਡ ਪਰ ਲੈਹੂ।
ਸਿੰਘ ਸੰਗਤੀਯਾ ਤਹਾਂ ਪਠਾਏ।
ਗੋਪਾਲੈ ਸੁ ਧਰਮੁ ਦੇ ਲਯਾਏ। ੧੩
ਤਿਨਕੇ ਸੰਗਿ ਨ ਉਨਕੀ ਬਨੀ।
ਤਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚਿਤ ਮੋ ਇਹ ਗਨੀ[222]।
ਐਸਿ ਘਾਤਿ ਫਿਰਿ ਹਾਥ ਨ ਐ ਹੈ।
ਸਬਹੂੰ ਫੇਰਿ ਸਮੋ ਛਲਿ ਜੈ ਹੈ। ੧੪
ਗੋਪਾਲ ਸੁ ਅਬੈ ਗਹਿ ਲੀਜੈ। ਕੈਦ ਕੀਜੀਐ ਕੈ ਬਧ ਕੀਜੈ।
ਤਨਿਕ ਭਨਕ ਜਬ ਤਿਨ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।
ਨਿਜ ਦਲ ਜਾਤ ਭਯੋ ਭਟ ਰਾਈ[223]। ੧੫

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ।

ਜਬ ਗਯੋ ਗੁਪਾਲ। ਕੁੱਪਿਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲ।
ਹਿੰਮਤ ਹੁਸੈਨ। ਜੰਮੇ ਲੁਝੈਨ। ੧੬
ਕਰਿ ਕੈ ਗੁਮਾਨ। ਜੁੰਮ ਜੁਆਨ।
ਬੱਜੇ ਤਬੱਲ। ਦੁੰਦਭ ਦਬੱਲ। ੧੭
ਬੱਜੇ ਨਿਸਾਣ। ਨੱਚੇ ਕਿੱਕਾਣ[224]।
ਬਾਹੈ ਤੜਾਕ। ਉਠੈ ਕੜਾਕ। ੧੮
ਬੱਜੇ ਨਿਸੰਗ। ਗੱਜੇ ਨਿਹੰਗ।
ਛੁੱਟੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ। ਲਿੱਟੈ ਜੁਆਨ। ੧੯

216. ਬੁੜਬੁੜਾਉਣ ਲੱਗੇ 217. ਖਰਗੋਸ਼ 218. ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ 219. ਸੁਲਾਹ 220. ਨਹੀ ਤਾਂ 221. ਗਿੱਚੀਓਂ ਫੜ ਕੇ 222. ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ 223. ਭੱਟਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਗੁਪਾਲ 224. ਘੋੜੇ

ਤ੍ਰੁੱਪਕ ਤੜਾਕ[225]। ਕੈਬਰ੍ਰ[226] ਕੜਾਕ।
ਸੈਹਥੀ[227] ਸੜਾਕ। ਛੋਹੀ[228] ਛੜਾਕ। ੨੦
ਗੱਜੇ ਸੁਬੀਰ। ਬੱਜੇ ਗਹੀਰ।
ਬਿਚਰੇ ਨਿਹੰਗ। ਜੈਸੇ ਪਲੰਗ[229]। ੨੧
ਹੁੱਕੇ ਕਿਕਾਣ। ਧੁੱਕੇ ਨਿਸਾਣ।
ਬਾਹੈ ਤੜਾਕ। ਝੱਲੈ ਝੜਾਕ। ੨੨
ਜੁੱਝੇ ਨਿਹੰਗ। ਲਿੱਟੈ ਮਲੰਗ।
ਖੁੱਲ੍ਹੈ ਕਿਸਾਰ[230]। ਜਨੁ ਜਟਾ ਧਾਰ। ੨੩
ਸਜੇ ਰਜਿੰਦ੍ਰ[231]। ਗੱਜੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ।
ਉੱਤਰੇ ਖਾਨ। ਲੈ ਲੈ ਕਮਾਨ। ੨੪

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ।

ਕੁਪਿਯੋ ਕਿਪਾਲੰ, ਸੱਜਿ ਮਰਾਲੰ, ਬਾਂਹ ਬਿਸਾਲੰ, ਧਰਿ ਢਾਲੰ।
ਧਾਏ ਸਭ ਸੂਰੰ, ਰੂਪ ਕਰੂਰੰ, ਮਚਕਤ ਨੂਰੰ, ਮੁਖਿ ਲਾਲੰ।
ਲੈ ਲੈ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ, ਬਾਣ ਕਮਾਣੰ, ਸੱਜੇ ਜੁਆਨੰ, ਤਨ ਤੱਤੰ।
ਰਣਿ ਰੰਗ, ਕਲੋਲੰ, ਮਾਰ ਹੀ ਬੋਲੇ,
ਜਨੁ[232] ਗਜ ਡੋਲੰ, ਬਨਿ ਮੱਤੰ। ੨੫

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।

ਤਬੈ ਕੋਪੀਯੰ ਕਾਂਗੜੇਸੰ ਕਟੋਚੰ।
ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਨੰ ਤਜੇ ਸਰਬ ਸੋਚੰ।
ਉਤੈ ਉਠੀਯੰ ਖਾਨ ਖੇਤੰ। ਖਤੰਗੰ[233]।
ਮਨੋ ਬਿਹਚਰੇ[234] ਮਾਸ ਹੇਤੰ ਪਲੰਗੰ। ੨੬
ਬਜੀ ਭੇਰੰ ਭੰਕਾਰ ਤੀਰੰ ਤੜੱਕੇ।
ਮਿਲੇ ਹੱਥਿ ਬੱਥੰ[235] ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕੜੱਕੇ।
ਬਜੇ ਜੰਗ ਨੀਸਾਣ ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੰ।
ਫਿਰੈਂ ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ। ੨੭
ਉਠੈ ਟੋਪ ਟੂਕੰ ਗੁਰਜੈ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
ਰੁਲੇ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੰ ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਮਾਰੇ।
ਪਰੈ ਕਤੀਯੰ ਘਾਤ ਨਿਰਘਾਤ ਬੀਰੰ।
ਫਿਰੈ ਰੁਡ-ਮੁੰਡੰ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ। ੨੮
ਬਹੀ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਨਿਰਘਾਤ ਬਾਣੰ।
ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ਕੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ।

225. ਤੋਪਾਂ ਤੜਾਕ ਤੜਾਕ ਚਲੀਆਂ 226. ਤੀਰ 227. ਬਰਛੀ 228. ਛਵੀ 229. ਚੀਤਾ 230. ਕੇਸ 231. ਹਾਥੀ 232. ਜਾਣੋ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਣ ਵਿਚ ਮਸਤ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ 233. ਤੀਰ 234. ਫਿਰਦੇ ਹਨ 235. ਵੱਖੀਆਂ ਨਾਲ

ਛਕੇ ਛੋਭ ਛਤ੍ਰ ਤਜੈ ਬਾਣ ਰਾਜੀ।
ਬਹੇ ਜਾਹਿ ਖਾਲੀ ਫਿਰੈ ਛੂਛ ਤਾਜੀ। ੨੯
ਜੁਟੇ ਆਪ ਮੈ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ਜੁਝਾਰੇ।
ਮਨੋ ਗੱਜ[236] ਜੁੱਟੇ ਦੰਤਾਰੇ ਦੰਤਾਰੇ।
ਕਿਧੋ ਸਿੰਘ ਸੋ ਸਾਰਦੂਲੰ[237] ਅਰੁੱਝੇ[238]।
ਤਿਸੀ ਭਾਂਤਿ ਕਿਰਪਾਲ ਗੋਪਾਲ ਜੁੱਝੇ। ੩੦
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੀਰੰ।
ਸਹੋ ਦੇਹ ਆਪੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਤੀਰੰ।
ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਬੀਰ ਬਿੰਦ੍ਰੰ ਸੰਘਾਰੈ।
ਬਡੋ ਜੁੱਧ ਕੈ ਦੇਵ ਲੋਕੰ ਪਧਾਰੇ। ੩੧
ਹਠਿਯੋ ਹਿੰਮਤੰ ਕਿੰਮਤੰ ਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ।
ਲਏ ਗੁਰਜ ਚੱਲੰ ਸੁ ਜੱਲਾਲ ਖਾਨੰ।
ਹਠੇ ਸੂਰਮਾ ਮੱਤ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ।
ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ। ੩੨

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਜਸੰਵਾਲ[239] ਧਾਏ ਤੁਰੰਗੰ ਨਚਾਏ।
ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਹੁਸੈਨੀ। ਹਨਯੋ ਸਾਂਗ ਪੈਨੀ। ੩੩
ਤਿਨੂੰ ਬਾਣ ਬਾਹੇ। ਬਡੋ ਸੈਨ ਗਾਹੇ।
ਜਿਸੈ ਅੰਗਿ ਲਾਗਯੋ। ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਾਣ ਤਯਾਗਯੋ। ੩੪
ਜਬੈ ਘਾਵ ਲਾਗਯੋ। ਤਬੈ ਕੋਪ ਜਾਗਯੋ।
ਸੰਭਾਰੀ ਕਮਾਣੰ। ਹਣੇ ਬੀਰ ਬਾਣੰ। ੩੫
ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ। ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ।
ਨ੍ਰਿਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈਂ। ਦੋਊ ਜੀਤ ਚਾਹੈ। ੩੬
ਰਿਸੇ ਖਾਨ ਜਾਦੇ। ਮਹਾਂ ਮੱਦ ਮਾਦੇ।
ਮਹਾਂ ਬਾਣ ਬਰਖੇ। ਸਭੈ ਸੂਰ ਹਰਖੇ। ੩੭
ਕਰੈ ਬਾਣ ਅਰਚਾ। ਧਨੁਰ[240] ਬੇਦ ਚਰਚਾ।
ਸੁ ਸਾਂਗੰ[241] ਸਲਾਮੰ। ਕਰੈ ਤਉਨ ਠਾਮੰ। ੩੮
ਬਲੀਬੀਰ ਰੁੱਝੇ। ਸਮੂਹ ਸਸਤ੍ਰ ਜੁੱਝੇ।
ਲਗੈ ਧੀਰ ਧੱਕੈ। ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਝਨੱਕੇ। ੩੯
ਕੜੱਕੈ ਕਮਾਣੰ। ਝਣੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ।
ਕੜੱਕਾਰ ਛੁਟੈ। ਝਣੰਕਾਰ ਉੱਠੈ। ੪੦
ਹਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੈ। ਨ ਸੰਕਾ ਬਿਚਾਰੈ।
ਕਰੈ ਤੀਰ ਮਾਰੰ। ਫਿਰੈ ਲੋਹ ਧਾਰੰ। ੪੧

---

236. ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦੰਦ ਫਸਾਈ ਜੁਟੇ ਹੋਣ 237. ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ 238. ਉਲਝੇ ਹੋਣ 239. ਜਸਵਾਲੀਏ, ਕਟੋਰ ਰਾਜਪੂਤ 240. ਧਨੁੱਖ ਵੇਦ ਚਰਚਾ ਵਾਂਗ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ 241. ਉਹ ਨੇਜ਼ਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ

ਨਦੀ ਸ੍ਰੋਣ[242] ਪੂਰੰ। ਫਿਰੈ ਗੈਣਿ[243] ਹੂਰੰ।
ਉਭੈ[244] ਖੇਤ[245] ਪਾਲੰ। ਬਕੇ ਬਿੱਕਰਾਲੰ। ੪੨

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ।

ਤਹ ਹੜ ਹੜਾਇ ਹੱਸੇ ਮਸਾਣ[246]।
ਲਿੱਟੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ਕਿਕਾਰਣ।
ਜੁੱਟੇ ਸੁ ਬੀਰ ਤਹ ਕੜਕ ਜੰਗ।
ਛੁੱਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਬੁੱਠੇ ਖਤੰਗ। ੪੩
ਡਾਕਨ ਡੱਹਕਿ ਚਾਵਡ[247] ਚਿਕਾਰ[248]।
ਕਾਕੰ ਕਹੱਕਿ ਬੱਜੈ ਦੁਧਾਰ।
ਖੋਲੰ ਖੜੰਕਿ ਤੁਪਕਿ ਤੜਾਕਿ।
ਸੈਥੰ ਸੜੱਕ ਧੱਕੰ ਧਹਾਕਿ। ੪੪

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਤਹਾ ਆਪ ਕੀਨੋ, ਹੁਸੈਨੀ ਉਤਾਰੰ।
ਸਭੂ ਹਾਥਿ ਬਾਣੰ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ।
ਰੁਪੇ[249] ਖਾਨ ਖੂਨੀ, ਕਰੈ ਲਾਗ ਜੁੱਧੰ।
ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ, ਭਰੇ ਸੂਰ ਕ੍ਰੁੱਧੰ। ੪੫
ਜਗਿਯੋ ਜੰਗ ਜਾਲਮ, ਸੁ ਜੋਧੰ ਜੁਝਾਰੰ।।
ਬਹੇ ਬਾਣ ਬਾਂਕੇ, ਬਰਛੀ ਦੁਧਾਰੰ।
ਮਿਲੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ਮਹਾਂ ਧੀਰ ਬੰਕੇ।
ਧਕਾ ਧੱਕਿ ਸੈਥੰ, ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਝਨੰਕੇ। ੪੬
ਭਏ ਢੋਲ ਢੰਕਾਰ, ਨੱਦੰ ਨਫੀਰੰ[250]।
ਉਠੈ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਗੱਜੈ ਸੁਬੀਰੰ।
ਨਵੰ ਨੱਦ ਨੀਸਾਨ[251], ਬੱਜੇ ਅਪਾਰੰ।
ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ, ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ। ੪੭
ਟਕਾਟੁਕ ਟੋਪੰ, ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ।
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ[252] ਬੱਕੈ ਬਿਕ੍ਰਾਲੰ।
ਨਚੇ ਬੀਰ, ਬੇਤਾਲਯੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ।
ਨਚੀ ਡਾਕਿਣੀ, ਜੋਗਨੀ ਉਰਧ ਹੇਤੰ। ੪੮
ਛੁਟੀ ਜੋਗਤਾਰੀ, ਮਹਾਂਰੁੱਦ੍ਰ ਜਾਗੇ।
ਡਗਿਯੋ[253] ਧਿਆਨ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਭੇ ਸਿੱਧ ਭਾਗੇ।
ਹਸੇ ਕਿੰਨਰੰ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆਧਰੇਯੰ।

---

242. ਲਹੂ 243. ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ 244. ਦੋਵੇਂ 245. ਯੁੱਧ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੈਨਿਕ 246. ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ 247. ਇੱਲਾਂ, ਗਿੱਧਾਂ 248. ਚੀਕਦੀਆਂ 249. ਜਮ ਗਏ 250. ਨਫੀਰੀਆਂ ਵੱਜਣ ਲਗੀਆਂ 251. ਧੌਂਸੇ ਖੜਕੇ 252. ਬਾਣ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ 253. ਡੋਲ ਗਿਆ

ਨਚੀ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ. ਚਾਰਣੈਯੰ। ੪੯
ਪਰਿਯੋ ਘੋਰ ਜੁੱਧੰ, ਸੁ ਸੈਨਾ ਪਰਾਨੀ[254]।
ਤਹਾਂ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਮੰਡਿਓ ਬੀਰ ਬਾਨੀ।
ਉਤੈ ਬੀਰ ਧਾਏ ਸੁ ਬੀਰੰ ਜਸ੍ਵਾਰੰ।
ਸਬੈ ਬਿਉਂਤ ਡਾਰੇ, ਬਗਾ ਸੇ ਅਸ੍ਵਾਰੰ। ੫੦
ਤਹਾਂ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ, ਰਹਿਯੋ ਏਕ ਠਾਢੰ।
ਮਨੋ ਜੁੱਧ ਖੰਭੰ। ਰਣੰਭੂਮ ਗਾਡੰ।
ਜਿਸੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ, ਹਠੀ ਬਾਣਿ ਮਾਰਿਯੋ।
ਤਿਸੈ ਛੇਦ ਕੈ ਪੈਲ[255] ਪਾਰੇ ਪਧਾਰਿਯੋ। ੫੧
ਸਹੇ ਬਾਣ ਸੂਰੰ, ਸਭੈ ਆਣ ਢੂਕੈ।
ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੈ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੂਕੈ।
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਅਸਤ੍ਰ ਅਉ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੈ।
ਗਿਰੇ ਭਿਸਤ[256] ਕੋ, ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਸਿਧਾਰੇ। ੫੨

ਦੋਹਰਾ

ਜਬੈ ਹੁਸੈਨੀ ਜੁੱਝਿਯੋ, ਭਯੋ ਸੂਰਮਨ ਰੋਸੁ।
ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਅਵਰੈ ਸਬੈ, ਉਠਿਯੋ ਕਟੋਚਨ ਜੋਸ਼। ੫੩

ਚੌਪਈ

ਕੋਪਿ ਕਟੋਚਿ ਸਬੈ ਮਿਲਿ ਧਾਏ।
ਹਿੰਮਤਿ ਕਿੰਮਤਿ ਸਹਿਤ ਰਿਸਾਏ।
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤਬ ਕੀਯਾ ਉਠਾਨਾ।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨੇ ਪਖਰੀਯਾ[257] ਜੁਆਨਾ। ੫੪

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਤਬੈ ਕਟੋਚ ਕੋਪੀਯੰ। ਸੰਭਾਰ ਪਾਂਵ ਰੋਪੀਯੰ।
ਸਰੱਕ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰ ਹੀ।
ਸੁਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਉਚਾਰ ਹੀ। ੫੫
ਚੰਦੇਲ ਚੌਪੀਯੰ ਤਬੈ। ਰਿਸਾਤ ਧਾਤ ਭੇ ਸਬੈ।
ਜਿਤੇ ਗਏ ਸੁ ਮਾਰੀਯੰ।
ਬਚੇ ਤਿਤੇ ਸਿਧਾਰੀਯੰ। ੫੬

254 ਨੱਸ ਉਠੀ 255 ਆਰ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 256 ਬਹਿਸਤ 257 ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ

ਦੋਹਰਾ

ਸਾਤ ਸਵਾਰਨ ਕੇ ਸਹਿਤ; ਜੂਝੇ ਸੰਗਤ ਰਾਇ।
ਦਰਸੋ ਸੁਨਿ ਜੁੱਝ ਤਿਨੈ,
ਬਹੁਰਿ ਜੁੱਝਤ ਭਯੋਆਇ। ੫੭
ਹਿੰਮਤ ਹੂੰ ਉਤਰਿਯੋ ਤਹਾਂ, ਬੀਰ ਖੇਤਮਝਾਰ।
ਕੇਤਨ ਕੇ ਤਨਿ ਘਾਇ ਸਹਿ,
ਕੇਤਨਿ ਕੇ ਤਨਿ ਝਾਰਿ। ੫੮
ਬਾਜ[258] ਤਹਾਂ ਜੂਝਤ ਭੱਜੇ,
ਹਿੰਮਤ ਗਯੋ ਪਰਾਇ।
ਲੋਥ ਕ੍ਰਿਪਾਲਹਿ ਕੀ ਨਮਿਤ,
ਕੋਪਿ ਪਰੇ ਅਰਿ ਰਾਇ। ੫੯

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੇ। ਸਮੁਹਿ[259] ਸਾਰ ਜੁੱਝੈ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਗਾਜ਼ੀ। ਲਰਿਯੋ ਸੈਨ ਭਾਜੀ। ੬੦
ਮਹਾਂ ਸੈਨ ਗਾਹੈ। ਨ੍ਰਿਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ।
ਘਨਿਯੋ[260] ਕਾਲ ਕੈ ਕੈ। ਚਲੈ ਜਸ ਲੈ ਕੈ। ੬੧
ਬਜੇ ਸੰਖ ਨਾਦੰ। ਸੁਰੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ।
ਬਜੇ ਡੌਰ ਡੱਢੰ। ਹਠੇ ਸਸਤ੍ਰ ਕੱਢੰ। ੬੨
ਪਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ। ਜੁਝੈ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ।
ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੰ। ਮੰਡੇ ਬੀਰ ਹੰਕੰ। ੬੩
ਮੁਖੰ ਮਾਰਿ ਬੋਲੈ। ਰਣੰਭੂਮਿ ਡੋਲੈ।
ਹਥਿਯਾਰੰ ਸੰਭਾਰੈ। ਉਭੈ ਬਾਜ ਡਾਰੈ। ੬੪

ਦੋਹਰਾ

ਰਣ ਜੁੱਝਤ ਕਿਰਪਾਲ ਕੈ, ਨਾਚਤ ਭਯੋ ਗੁਪਾਲ।
ਸੈਨ ਸਬੈ ਸਿਰਦਾਰ ਦੈ ਭਾਜਤ ਭਈ ਬਿਹਾਲ। ੬੫
ਖਾਨ ਹੁਸੈਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੇ, ਹਿੰਮਤ ਰਣਿ ਜੂਝੰਤ।
ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਜੋਧਾ ਸਬੈ, ਜਿਮ ਦੇ ਮੁਕਟ ਮਹੰਤ। ੬੬

ਚੌਪਈ

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸਤ੍ਰ ਸਬੈ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ। ਗਿਰੇ ਆਪਨੇ ਸੂਰ ਸੰਭਾਰੇ।
ਤਹ ਘਾਇਲ ਹਿੰਮਤ ਕੱਹ ਲਹਾ।

---

258 ਘੋੜਾ 259 ਸਮੂਹ 260 ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ

ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਗੋਪਾਲ ਸਿਉਂ ਕਹਾ। ੬੭
ਜਿਨਿ ਹਿੰਮਤ ਅਸ ਕਲਹ ਬਢਾਯੋ।
ਘਾਇਲ ਆਜੁ ਹਾਥ ਵਹ ਆਯੋ।
ਜਬ ਗੁਪਾਲ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ।
ਮਾਰਿ ਦੀਯੋ ਜੀਅਤ ਨ ਉਠਾਵਾ। ੬੮
ਜੀਤ ਭਈ ਰਨ ਭਯੋ ਉਝਾਰਾ[261]।
ਸਿਮ੍ਰਿਤ[262] ਕਰਿ ਸਭ ਘਰੋਂ ਸਿਧਾਰਾ।
ਰਾਖਿ ਲੀਯੋ ਹਮ ਕੋ ਜਗਰਾਈ[263]।
ਲੋਹ[264] ਘਟਾ ਅਨ ਤੇ[265] ਬਰਸਾਈ। ੬੯

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਹੁਸੈਨੀ ਬਧਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹਿੰਮਤ ਸੰਗਤੀਆ ਬਧ ਬਰਨੱਨ ਨਾਮਗਿਆਰਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭਮਸਤੁ। ੧੧ ਅਫਜੂੰ। ੪੨੩

ਚੌਪਈ

ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਅਪਾਰਾ।
ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਮਾਰਯੋ ਸਿਰਦਾਰਾ।
ਰਿਸ ਤਨ ਖਾਨ ਦਿਲਾਵਰ ਤਏ।
ਇਤੈ ਸਉਰ[266] ਪਠਾਵਤ[267] ਭਏ। ੧
ਉਤੈ ਪਠਿਓ ਉਨਿ ਸਿੰਘ ਜੁਝਾਰਾ।
ਤਿੱਹ[268] ਭਲਾਨ ਤੇ ਖੇਦਿ ਨਿਕਾਰਾ।
ਇਤ ਗਜ ਸਿੰਘ, ਪੰਮਾ ਦਲ ਜੋਰਾ।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਤਿਨ ਉਪਰ ਭੋਰਾ[269]। ੨
ਉਤੈ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਭਯੋ ਆਡਾ।
ਜਿਮ ਰਨਖੰਡ ਭੂਮਿਰਨਿ ਗਾਡਾ।
ਗਾਡਾ ਚਲੈ ਨ ਹਾਡਾ ਚਲਿ ਹੈ।
ਸਾਮੁਹਿ ਸੇਲ ਸਮਰ[270] ਮੋ ਝਲਿ ਹੈ। ੩
ਬਾਟਿ ਚੜੈ ਦਲ ਦੋਊ ਜੁਝਾਰਾ।
ਉਤੈ ਚੰਦੇਲ ਇਤੇ 'ਜਸਵਾਰਾ'।
ਮੰਡਿਯੋ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮੋ ਜੁੱਧਾ।
ਉਪਜਿਯੋ ਸਮਰ ਸੂਰਮਨ ਕ੍ਰੁੱਧਾ। ੪
ਕੋਪ ਭਰੇ ਦੋਊ ਦਿਸ ਭਟ ਭਾਰੇ।
ਇਤੈ 'ਚੰਦੇਲ' ਉਤੈ 'ਜਸਵਾਰੇ'।
ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਜੇ ਅਪਾਰਾ।

---

261. ਉਜਾੜਾ, ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ 262 ਯਾਦ ਕਰਕੇ 263. ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ 264 ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਘਟਾ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ 265 ਹੋਰ ਥਾਂ 266 ਸਵਾਰ, ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ 267 ਭੇਜੇ ਗਏ 268. ਉਸਨੂੰ ਭਲਾਨ ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ 269 ਸਵੇਰੇ 270 ਜੰਗ ਵਿਚ

ਭੀਮ ਰੂਪ ਭੈਰੋ। ਭਭਕਾਰਾ। ੫

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਧੁਣੰ ਢੋਲ ਬੱਜੇ। ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਗੱਜੇ।
ਕਰੇ ਸਸਤ੍ਰ ਘਾਵੰ। ਚੜ੍ਹੇ ਚਿੱਤ ਚਾਵੰ। ੬
ਨ੍ਰਿਭੈ ਬਾਜ ਡਾਰੈ। ਪਰੱਘੈ[271] ਪ੍ਰਹਾਰੈ।
ਕਰੇ ਤੇਗ ਘਾਯੰ। ਚੜ੍ਹੇ ਚਿੱਤ ਸੰਚਾਯੰ। ੭
ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ। ਨ ਸੰਕਾ ਬਿਚਾਰੰ।
ਰੁਲੈ ਤੱਛ ਮੁਛੰ। ਕਰੈ ਸੁਰਗ ਇਛੰ। ੮

ਦੋਹਰਾ

ਨੈਕ ਨ ਰਨ ਤੇ ਮੁਰਿ ਚਲੇ, ਕਰੈਂ ਨਿੱਡਰ ਹ੍ਵੈ ਘਾਇ।
ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੈ ਪਵੰਗ[272] ਤੇ,
ਬਰੇ[273] ਬਰੰਗਨ[274] ਜਾਇ।੯

ਚੌਪਈ

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੋਤ ਭਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।
ਜੂਝੇ ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਨਾਮਾ।
ਤਬ ਜੁਝਾਰ ਏਕਲ ਹੀ ਧਯੋ।
ਬੀਰਨ ਘੇਰਿ ਦਸੋਦਿਸਿ ਲਯੋ। ੧੦

ਦੋਹਰਾ।

ਧਸਯੋ ਕਟਕ[275] ਮੈ ਝਟਕ ਦੈ, ਕਛੂ ਨ ਸੰਕ ਬਿਚਾਰ।
ਗਾਹਤ ਭਯੋ ਸੁਭਟਨ[276] ਬੜਿ, ਬਾਹਤਿ ਭਯੋ ਹਥਿਆਰ। ੧੧

ਚੌਪਈ

ਇਹ ਬਿਧਿ ਘਨੇ[277] ਘਰਨ ਕੋ ਗਾਰਾ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਕਰੇ ਹਥਿਯਾਰਾ।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਬੀਰ ਪਖਰੀਆ[278] ਮਾਰੇ।
ਅੰਤਿ ਦੇਵਪੁਰਿ ਆਪ ਪਧਾਰੇ। ੧੨

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਦ੍ਵਾਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ।੧੨।
ਅਫਜੂੰ। ੪੩੫

---

271. ਲੋਹੇ ਦਾ ਡੰਡਾ, ਲੋਹ ਮੁਸਲਾ 272. ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ 273. ਵਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਦਾਉਂਦੇ ਹਨ 274. ਅਪੱਸਰਾ ਨੂੰ, ਬੀਰਾਂਗਣਾਂ ਨੂੰ 275. ਫੌਜ ਵਿਚ 276. ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ 277. ਬਹੁਤੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਿਆ 278. ਘੋੜ ਸਵਾਰ

ਸਹਜਾਦੇ ਕੋ ਆਗਮਨ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ

ਚੌਪਈ।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੋ ਬਧ ਭਯੋ ਜੁਝਾਰਾ।
ਆਨ ਬਸੇ ਤਬ ਧਾਮਿ[279] ਲੁਝਾਰਾ[280]।
ਤਬ ਅਉਰੰਗ[281] ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਿਸਾਵਾ।
ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਕੋ ਪੂਤ ਪਠਾਵਾ। ੧
ਤਿੱਹ ਆਵਤ ਸਭ ਲੋਕ ਡਰਾਨੇ।
ਬਡੇ ਬਡੇ ਗਿਰਿ ਹੇਰਿ[282] ਲੁਕਾਨੇ।
ਹਮ ਹੂੰ ਲੋਗਨ ਅਧਿਕ ਡਰਾਯੋ।
ਕਾਲ ਕਰਮ ਕੋ ਮਰਮ[283] ਨ ਪਾਯੋ। ੨
ਕਿਤਕ ਲੋਕ ਤਜਿ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਰੇ
ਜਾਇ ਬਸੈ ਗਿਰਿਵਰ[284] ਜੱਹ ਭਾਰੇ।
ਚਿਤ ਮੂਜ਼ੀਯਨ[285] ਕੋ ਅਧਿਕ ਡਰਾਨਾ।
ਤਿਨੈ ਉਬਾਰ ਨ ਅਪਨਾ ਜਾਨਾ। ੩
ਤਬ ਅਉਰੰਗ ਜੀਅ ਮਾਂਝ ਰਿਸਾਏ।
ਏਕ ਅਹਦੀਆ ਈਹਾਂ ਪਠਾਏ।
ਹਮ ਤੇ ਭਾਜਿ ਬਿਮੁਖ ਜੇ ਗਏ।
ਤਿਨ ਕੇ ਧਾਮ ਗਿਰਾਵਤ ਭਏ। ੪
ਜੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਖ ਫਿਰ ਹੈ।
ਈਹਾਂ ਊਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਿਰਿ ਹੈ।
ਇਹਾ ਉਪਹਾਸ, ਨ ਸੁਰਪੁਰਿ ਬਾਸਾ।
ਸਭ ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ। ੫
ਦੂਖ ਭੂਖ ਤਿਨ ਕੋ ਰਹੈ ਲਾਗੀ।
ਸੰਤ-ਸੇਵ ਤੇ ਜੋ ਹੈਂ ਤਿਆਗੀ।
ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਸਰ ਹੀ।
ਅੰਤਰਿ ਕੁੰਡ ਨਰਕਿ ਕੀ ਪਰ ਹੀ[286]। ੬
ਤਿਨ ਕੋ ਸਦਾ ਜਗਤਿ ਉਪਹਾਸਾ।
ਅੰਤਹਿ ਕੁੰਡ ਨਰਕ ਕੀ ਬਾਸਾ।
ਗੁਰ-ਪਗ ਤੇ ਜੇ ਬੇਮੁਖ ਸਿਧਾਰੇ।
ਈਹਾ ਊਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਕਾਰੇ। ੭
ਪੁਤ੍ਰ ਪਉਤ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਨਹੀ ਫਰੈ।

---

279 ਘਰਾਂ ਵਿਚ 280 ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ 281 ਬਾਦਸਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ 282 ਵੇਖ ਕੇ ਲੁਕ ਗਏ 283 ਭੇਤ
284 ਪਹਾੜ 285 ਕਾਇਰ, ਡਰਪੋਕ 286 ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ

ਦੁਖ ਦੈ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਮਰੈ।
ਗੁਰ-ਦੋਖੀ ਸਗ[287] ਕੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵੈ।
ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਡਾਰੇ ਪਛੁਤਾਵੈ। ੮
'ਬਾਬੇ ਕੇ' 'ਬਾਬਰ ਕੇ' ਦੋਊ।
ਆਪ ਕਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਸੋਊ।
ਦੀਨਸ਼ਾਹ[288] ਇਨ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੋ।
ਦੁਨੀਪੱਤਿ ਉਨ ਕੋ ਅਨੁਮਾਨੋ[289]। ੯
ਜੋ ਬਾਬੇ ਕੇ ਦਾਮ ਨ ਦੈ ਹੈ।
ਤਿਨ ਕੇ ਗਹਿ[290] ਬਾਬਰ ਕੇ ਲੈ ਹੈ।
ਦੈ ਦੈ ਤਿਨ ਕੋ ਬਡੀ ਸਜਾਇ।
ਪੁਨਿ ਲੈ ਹੈ ਗ੍ਰਹਿ ਲੂਟ ਬਨਾਇ। ੧੦
ਜਬ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਬੇਮੁਖ ਬਿਨਾ ਧਨ।
ਤਬਿ ਚੜ੍ਹਿ ਹੈ ਸਿੱਖਨ ਕਹ ਮਾਂਗਨ।
ਜੇ ਜੇ ਸਿੱਖ ਤਿਨੈ ਧਨ ਦੈ ਹੈ।
ਲੂਟਿ ਮਲੇਛ ਤਿਨੂਕੌਂ ਲੈ ਹੈ। ੧੧
ਜਬ ਹੁਇ ਹੈ ਤਿਨ ਦਰਬ[291] ਬਿਨਾਸਾ।
ਤਬ ਧਰਿ ਹੈ ਨਿਜਿ ਗੁਰ ਕੀ ਆਸਾ।
ਸਬ ਤੇ ਗੁਰਦਰਸਨ ਕੋ ਐ ਹੈ'।
ਤਬ ਤਿਨ ਕੋ ਗੁਰੁ ਮੁਖਿ ਨ ਲਗੈ ਹੈ। ੧੨
ਬਿਦਾ ਬਿਨਾ ਜੈ ਤਬ ਧਾਮੰ।
ਸਰਿ ਹੈ[292] ਕੋਈ ਨ ਤਿਨ ਕੋ ਕਾਮੰ।
ਗੁਰ-ਦਰਿ ਢੋਈ ਨ ਪ੍ਰਭੁ-ਪੁਰਿ ਵਾਸਾ।
ਦੁਹੂੰ ਠਉਰੁ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸਾ। ੧੩
ਜੇ ਜੇ ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਰਤ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।
ਤਿਨ ਕੋ ਕਸਟਿ ਨ ਦੇਖਨ ਪੈ ਹੈ।
ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹੀਂ।
ਪਾਪ ਤਾਪ ਛ੍ਵੈ[293] ਸਕੈ ਨ ਛਾਹੀਂ[294]। ੧੪
ਤਿੱਹ ਮਲੇਛ ਛ੍ਵੈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਛਾਹਾਂ।
ਅਸਟ[295] ਸਿੱਧ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਘਰਿ ਮਾਹਾ।
ਹਾਸ ਕਰਤ ਜੋ ਉਦਮ ਉਠੈ ਹੈ।
ਨਵੋ ਨਿਧਿ ਤਿਨ ਕੇ ਘਰਿ ਐ ਹੈ। ੧੫
ਮਿਰਜਾ ਬੇਗ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਨਾਮੰ।
ਜਿਨਿ ਢਾਹੇ ਬੇਮੁਖ ਕੇ ਧਾਮੰ।

---

287. ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ 288. ਦੀਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਲਕ 289. ਸਮਝੋ 290. ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ 291. ਧਨ, ਦੌਲਤ 292. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀ ਸਰਦਾ 293. ਛੂਹ ਨਹੀ ਸਕਦੇ 294. ਛਾਂ 295. ਅੱਠ ਸਿਧੀਆਂ

ਸਭ ਸਨਮੁਖ ਗੁਰ ਆਪ ਬਚਾਏ।
ਤਿਨ ਕੇ ਬਾਰ ਨ ਬਾਂਕਨ ਪਾਏ। ੧੬
ਉਤ ਅਉਰੰਗ ਜੀਯ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ।
ਚਾਰ ਅਹਦੀਯਨ ਅਉਰ ਪਠਾਯੋ।
ਜੇ ਬੇਮੁਖ ਤਾ ਤੇ ਬਚਿ ਆਏ।
ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਪੁਨਿ[296] ਇਨੈ ਗਿਰਾਏ। ੧੭
ਜੇ ਤਜਿ ਭਜੇ ਹੁਤੇ ਗੁਰ ਆਨਾ।
ਤਿਨ ਪੁਨਿ ਗੁਰੂ ਅਹਦੀਅਹਿ ਜਾਨਾ।
ਮੂਤ੍ਰ ਡਾਰ ਤਿਨ ਸੀਸ ਮੁੰਡਾਏ।
ਪਾਹੁਰਿ ਜਾਨਿ ਗ੍ਰਿਹਹਿ ਲੈ ਆਏ। ੧੮
ਜੋ ਜੋ ਭਾਜਿ ਹੁਤੇ ਬਿਨੁ ਆਇਸੁ।
ਕਹੋ, ਅਹਦੀਅਹਿ ਕਿਨੈ ਬਤਾਇਸੁ।
ਮੂੰਡ ਮੂੰੜਿ ਕਰਿ ਸਹਰਿ ਫਿਰਾਏ।
ਕਾਰਭੇਟ ਜਨੁ ਲੈਨ ਸਿਧਾਏ। ੧੯
ਪਾਛੇ ਲਾਗਿ ਲਰਿਕਾਵਾ ਚਲੇ।
ਜਾਨੁਕ ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਹੈਂ ਭਲੇ।
ਛਿਕੇ[297] ਤੋਬਰਾ ਬਦਨ ਚੜਾਏ।
ਜਨੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਖਾਨ ਮਲੀਦਾ ਆਏ। ੨੦
ਮਸਤਕਿ[298] ਸੁਭੇ ਪਨਹੀਯਨ ਘਾਇ।
ਜਨਕਰਿ[299] ਟੀਕਾ ਦਏ ਬਨਾਇ।
ਸੀਸ ਈਂਟ[300] ਕੇ ਘਾਇ ਕਰੇ ਹੀ।
ਜਨੁ[301] ਤਿਨੁ ਭੇਟ ਪੁਰਾਤਨ ਦੇਹੀ। ੨੧

ਦੋਹਰਾ

ਕਬ ਹੂੰ ਰਣਿ ਜੂਝਯੋ ਨਹੀਂ, ਕਛੁ ਦੈ ਜਸੁ ਨਹੀਂ ਲੀਨ।
ਗਾਂਵ ਬਸਤਿ ਜਾਨਯੋ ਨਹੀਂ, ਜਮ ਸੋ ਕਿਨ ਕਹਿ ਦੀਨ। ੨੨

ਚੌਪਈ

ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਨੋ ਭਯੋ ਉਪਹਾਸਾ।
ਸਭ ਸੰਤਨ ਮਿਲਿ ਲਖਿਓ ਤਮਾਸਾ।
ਸੰਤਨ ਕਸਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਯੋ।
ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਨਾਥਿ ਬਚਾਯੋ। ੨੩

---

296. ਫੇਰ 297. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਤੋਬਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੇ 298. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੇ ਘਾਉ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਹਨ 299. ਮਾਨੋ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਟਿੱਕੇ ਲਾ ਦਿਤੇ ਹਨ 300. ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ 301. ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੀ ਭੇਟਾ ਦਿਤੀ ਹੈ

ਚਾਰਣੀ ਦੋਹਿਰਾ

ਜਿਸਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਵਨ[302] ਬਿਚਾਰ।
ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਂਹਿ ਕੌ, ਨਿਹਫਲ ਜਾਂਇ ਗਵਾਰ। ੨੪
ਜੇ ਸਾਧੂ ਸਰਨੀ ਪਰੇ, ਤਿਨ ਕੇ ਕਵਣ ਬਿਚਾਰ।
ਦੰਤਿ ਜੀਭ ਜਿਮ ਰਾਖਿ ਹੈ ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ[303] ਸੰਘਾਰਿ। ੨੫
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਾਹਜਾਦੇਵਅਹਦੀ ਆਗਮਨ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰੋਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁਸੁਭਮਸਤੁ।੧੩।
ਅਫਜੂੰ।੪੬੦

ਚੋਪਈ।।

ਸਰਬਕਾਲ ਸਭ ਸਾਧ ਉਬਾਰੇ। ਦੁਖੁ ਦੈ ਕੈ ਦੋਖੀ ਸਭ ਮਾਰੇ।
ਅਦਭੁਤਿ ਗਤਿ ਭਗਤਨ ਦਿਖਰਾਈ।
ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਲਏ ਬਚਾਈ।੧
ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਾਏ। ਸਭ ਕੰਟਕ ਕੰਟਕ ਜਿਮ ਘਾਏ।
ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੁਰਿ ਕਰੀ ਸਹਾਇ। ਆਪ ਹਾਥੁ ਦੈ ਲਯੋ ਬਚਾਇ।੨
ਅਬ ਜੋ ਜੋ ਮੈ ਲਖੇ ਤਮਾਸਾ। ਸੋ ਸੋ ਕਰੋ ਤੁਮੈ ਅਰਦਾਸਾ।
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਿ ਦਿਖੈ ਹੈ। ਸੋ ਤਵ ਦਾਸ ਉਚਾਰਤ ਜੈ ਹੈ।੩
ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੈ ਲਖੇ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਚਹਤ ਤਿਨ ਕੋ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ।
ਜੋ ਜੋ ਜਨਮ ਪੂਰਬਲੇ ਹੇਰੇ। ਕਹਿ ਹੋ ਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਤੇਰੇ।੪
ਸਰਬਕਾਲ ਹੈ ਪਿਤਾ ਅਪਾਰਾ। ਦੇਬਿ ਕਾਲਿਕਾ ਮਾਤ ਹਮਾਰਾ।
ਮਨੂਆ ਗੁਰ ਮੁਰਿ ਮਨਸਾ ਮਾਈ। ਜਿਨਿ ਮੋਕੋ ਸੁਭ ਕ੍ਰਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈ।੫
ਜਬ ਮਨਸਾ ਮਨ ਮਯਾ ਬਿਚਾਰੀ। ਗੁਰੁ ਮਨੂਆ ਕਹ ਕਹਯੋ ਸੁਧਾਰੀ।
ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ ਪੁਰਾਤਨ ਲੋਹੇ। ਤੇ ਤੇ ਅਬ ਚਹੀਅਤ ਹੈਂ ਕਹੇ।੬
ਸਰਬ ਕਾਲ ਕੁਰਣਾ ਤਬ ਭਰੇ। ਸੇਵਕ ਜਾਨਿ ਦਯਾ ਰਸ ਢਰੇ।
ਜੋ ਜੋ ਜਨਮੁ ਪੂਰਬਲੋ ਭਯੋ। ਸੋ ਸੋ ਸਭ ਸਿਮਰਣ ਕਰਿ ਦਯੋ।੭
ਮੋ ਕੋ ਇਤੀ ਹੁਤੀ ਕਹ ਸੁੱਧੰ। ਜਸ ਪ੍ਰਭ ਦਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬੁੱਧੰ।
ਸਰਬ ਕਾਲ ਤਬ ਭਏ ਦਇਆਲਾ। ਲੋਹ ਰੱਛ ਹਮ ਕੋ ਸਬ ਕਾਲਾ।੮
ਸਰਬ ਕਾਲ ਰੱਛਾ ਸਭ ਕਾਲ। ਲੋਹ ਰੱਛ ਸਰਬ ਦਾ ਬਿਸਾਲ।
ਢੀਠ ਭਯੋ ਤਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਲਖਾਈ। ਐਂਡੋ ਫਿਰੇ ਸਭਨ ਭਯੋ ਰਾਈ।੯
ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਜਨਮਨ ਸੁਧਿ ਆਏ।
ਤਿ ਤਿਮ ਕਹੇ ਗਿਰੰਥ ਬਨਾਈ।
ਪ੍ਰਥਮੇ ਸਤਿਜੁਗ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਲਹਾ।
ਪ੍ਰਥਮੇ ਦੇਬਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੋ ਕਹਾ।੧੦

302 ਕੌਣ ਵਿਚਾਰ ਹੈ 303 ਦੁਸਟ ਤੇ ਦੋਖ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਯੋ। ਨਖ ਸਿਖ ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ।
ਛੋਰ ਕਥਾ ਤਬ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਈ।
ਅਬ ਚਾਹਤ ਫਿਰਿ ਕਰੌ ਬਡਾਈ।੧੧
ਜੁਮਲਾ ੪੭੧।੫੨ ਛੰਦ, ਉਥਾਨਕਾ ਦੇ।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਰਬਕਾਲ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਬਰਨਨੰ।ਨਾਮ ਚੌਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ।੧੪।

ਅਫ਼ਜੂ। ੪੭੧

7. ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਾਹਿਤ

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਾਹਿਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਤਿੰਨ ਰਚਨਾਵਾਂ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ', 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੂਜਾ' ਅਤੇ 'ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ। ਹਥਲੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਮੁੱਢਲੀ ਵਾਕਫੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਬੀਰ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੀ ਟੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਪਰ ਬੀਰ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਉਸਾਰ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਬੀਰ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਇਹ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਵਾਲੇ ਪਾਸਾਰ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਬੀਰ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਉਪਰ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਮਾਨਵੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਵਲ ਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ :

ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਗਉਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ॥
ਅਵਰ ਵਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਕਿਛੁ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕਾ ਚਾਇ॥

ਇਹ 'ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕਾ ਚਾਇ' ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਦੀਵੀ ਅੰਤਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਨਿਹਿਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਇਸ ਦਵੰਦਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਹੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਸਿਰਜਨ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਾਤ੍ਰ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤਿ ਅਟੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਦੀ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਹੋ ਭਾਵਬੋਧ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਚੌਤਰਫੀ ਪੱਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ :

ਆਦਿ ਅਪਾਰ ਅਲੇਖ ਅਨੰਤ, ਅਕਾਲ ਅਭੇਖ ਅਲੱਖ ਅਨਾਸਾ॥
ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤ ਦਏ ਸ੍ਰੁਤਿ ਚਾਰ, ਰਜੋ ਤਮ ਸਤ੍ਰੇ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਬਾਸਾ॥
ਦਿਉਸ ਨਿਸਾ ਸਸਿ ਸੂਰ ਕੇ
ਦੀਪਕ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਰਚੀ ਪੰਚ ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸਾ॥
ਬੈਰ ਬਢਾਇ ਲਰਾਇ ਸੁਰਾਸੁਰ ਆਪਹਿ ਦੇਖਤ ਬੈਠ ਤਮਾਸ਼ਾ॥੧॥

(ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ)

ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਥਮਿ ਮਨਾਇਕੈ ਜਿਨ ਸਭ ਸੈਸਾਰ ਉਪਾਇਆ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜਿ
ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਖੇਲੁ ਬਣਾਇਆ॥
....
ਸਿੰਧੁ ਪਰਬਤ ਮੇਦਨੀ ਬਿਨੁ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਗਗਨ ਰਹਾਇਆ॥
ਸਿਰਜੇ ਦਾਨੋਂ ਦੇਵਤੇ, ਤਿਨ ਅੰਦਰਿ ਬਾਦੁ ਰਚਾਇਆ॥
ਤੈਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਕੈ, ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਾਇਆ॥੨॥
(ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ)

ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ', 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ)' ਅਤੇ 'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ' ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਸਵੈਯਾ, ਤੋਟਕ ਛੰਦ, ਸੋਰਠਾ, ਦੋਹਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੂਜਾ' ਨੂੰ ਨਰਾਜ, ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ, ਤੋਟਕ, ਰੁਆਲ ਛੰਦ, ਦੋਹਰਾ ਅਤੇ ਚਉਪਈ ਵਿਚ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ' ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਪਉੜੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ। ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਜਿਥੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਉਥੇ 'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ' ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ। 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਵਿਚ 233 ਛੰਦ ਹਨ। 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ)' ਵਿਚ 262 ਤੇ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਕੇਵਲ 25 ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ। 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ)' ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਭਿੰਨ ਛੰਦ ਤੇ ਤੋਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਹੈ। 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ', 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ)' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਲਥਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਥੀਮ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਦੀ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਚੋਖੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਤਿੰਨੇ 'ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਬਦੀ ਦੀ ਹਾਰ' ਦੀ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਰੂੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ (ਬ੍ਰਿਜ) ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ, ਮੂਲ ਕਥਾ ਅਤੇ ਕਥਾਨਕ ਦੀ ਵੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਰਚਨਾ ਪਹਿਲੀ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਕੇਵਲ 'ਬਲ' ਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੀ ਵਿਚ 'ਬਲ' ਵਰਣਨ ਉਪਰ ਹੈ ਉਥੇ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਉਪਰ। ਤੀਸਰੀ ਰਚਨਾ ਅਰਥਾਤ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਵੀ ਉਕਤ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਉਸੇ ਥੀਮ, ਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਭਾਸ਼ਾ (ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ। 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਦਾ ਆਰੰਭ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਾਰ ਦਾ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਲਿਖਣ ਉਪਰੰਤ ਭਗੌਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ)' ਪਹਿਲੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਮੰਨਦਿਆ ਹੋਇਆ ਉਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪਦ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਾ ਸ੍ਰੋਤ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ 'ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ' ਅਤੇ 'ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ' ਵਿਚਲੀ ਚੰਡੀ ਜਾਂ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਚੰਡੀ ਕੀ ਵਾਰ' ਦੀਆਂ

ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਾਥਾ ਦੇ ਮੂਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਯੁੱਧ ਰਾਹੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸਦੀਵੀ ਵਿਰੋਧਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਸਮੋਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧਾਂ ਉਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਤੋ ਹਾਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਦੇਵਤੇ ਸਣੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਬੇਬਸ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰੇ ਹੋ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਿਰਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੁਰਗਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋਣ ਲਈ ਆਖਦੀ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੇਰ ਮੰਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਸੰਖ, ਚੱਕ੍ਰ, ਗਦਾ ਲੈ ਰਣ ਵਿਚ ਉਤਰਦੀ ਹੈ :

ਇਕਤ ਦਿਹਾੜੈ ਆਈ ਨ੍ਹਾਵਣ ਦੁਰਗ ਸ਼ਾਹ।।
ਦੇਵੀਂ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਣਾਈ ਅਪਣੇ ਹਾਲ ਦੀ :
"ਛੀਨਿ ਲਈ ਠਕੁਰਾਈ ਸਾਤੋਂ ਦਾਨਵੀਂ।।
ਲੋਕੀਂ ਤਿਹੀਂ ਫਿਰਾਈ ਦੋਹੀ ਆਪਣੀ।।
ਬੈਠੇ ਵਾਇ ਵਧਾਈ, ਤੇ ਅਮਰਾਵਤੀ।।
ਦਿੱਤੇ ਦੇਵ ਭਜਾਈ, ਸਭਨਾਂ ਰਾਕਸ਼ਾਂ।।
ਕਿਨੈਂ ਨ ਜਿਤਿਆ ਜਾਈ ਮਹਿਖੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ।।
ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਤਕਾਈ, ਦੇਵੀਂ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ।।੪
ਦੁਰਗਾ, ਬੈਣ ਸੁਣੰਦੀ, ਹੱਸੀ ਹੜ ਹੜਾਇ।।
ਓਹੀ ਸੀਹੁ ਬੁਲਾਇਆ, ਰਾਕਸ਼-ਭੱਖਣਾ।।
"ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕਾਈ" ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।।
ਰੋਹ ਹੋਈ ਮਹਾਂਮਾਈ ਰਾਕਸ਼ਿ ਮਾਰਣੇ।।੫

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਰਾਜ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੈਂਤ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜ ਕੇ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਠ ਮੁਖੀ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਅੱਠ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾਪਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਇਕੋ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਠ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾਪਤੀ ਹਨ: ਮਧੁ, ਕੈਂਟਬ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ, ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ, ਚੰਡ, ਮੁੰਡ, ਰਕਤਬੀਜ, ਨਿਸੁੰਭ ਤੇ ਸੁੰਭ। ਦੁਰਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਉਪਰ ਸਦਾ ਲਈ ਦੇਵਤਿਆ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੌਂਪ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾਨਕਾਂ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਣ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਟੇਕ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਦਾ ਆਰੰਭ ਉਸ ਅਪਾਰ, ਅਲੇਖ, ਅਨੰਤ, ਅਕਾਲ, ਅਭੇਖ, ਅੱਲਖ, ਅਨਾਸਾ ਆਦਿ ਅਕਥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਸ਼ਿਵਾ ਪ੍ਰਤਿ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਭਾਵ ਧਾਰਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਵ ਬੜੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ 'ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕਾ ਚਾਇ' ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਜਤਨਾ ਦਾ

ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਹੈ :

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰੁ ਮੋਹਿ ਇਹੈ
ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ।।
ਨ ਡਰੋ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋ,
ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ।।
ਅਰੁ ਸਿਖਹੋਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ,
ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ,
ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ।।੨੩੩

ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੱਤ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵੰਦਨਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਚਾਲੀ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਕੁਲ 48 ਪਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਭ-ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋਣਾ, ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਲਈ ਭੇਜਣਾ, ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੈਂਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਚੰਡ ਅਤੇ ਮੁੰਡ ਨਾਮਕ ਰਾਖਸ਼ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਰਾਖਸ਼ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਸੈਨਾ ਦੁਆਰਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਲ 16 ਪਦ ਹਨ। ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚਲੀ ਪਦ ਸੰਖਿਆ 56 ਹੈ। ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕੇ ਯੁੱਧ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰਕਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗਦੀਆਂ ਸਨ ਉਤਨੇ ਹੀ ਰਕਤਬੀਜ ਹੋਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਸਤਕ ਤੋਂ ਜੁਆਲਾ ਪਰਗਟ ਕਰਕੇ ਕਾਲੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਕਤ-ਬੀਜ ਦਾ ਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਰਕਤ ਪੀ ਲਵੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲ ਕੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦਾ ਬੱਧ ਹੋਇਆ :

ਜੁੱਧ ਰਕਤ੍ਰ ਬੀਜ ਕਰਿਯੋ, ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੌ ਸੁਰ ਦੇਖਤ ਸਾਰੇ।
ਜੇਤਕ ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਬੂੰਦ ਗਿਰੈ, ਉਠਿ ਤੇਤਕ ਰੂਪ ਅਨੇਕਹਿ ਧਾਰੇ।
ਜਗਨਿ ਆਨਿ ਫਿਰੀ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ, ਸੀਸ ਜਟਾ ਕਰਿ ਖੱਪਰ ਭਾਰੇ।
ਸ੍ਰੋਨਤ ਬੂੰਦ ਪਰੈਂ ਅਚਵੈਂ ਸਭ, ਖੱਗ ਲੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੰਘਾਰੇ।
ਕਾਲੀ ਅਉ ਚੰਡਿ ਕੁਵੰਡ ਸੰਭਾਰ ਕੈ, ਦੈਤ ਸੋ ਜੱਧ ਨਿਸੰਗ ਸਾਜਿਓ ਹੈ।
ਮਾਰ ਮਹਾਂ ਰਨ ਮੱਧ ਭਈ, ਪਹਰੇਕ ਲਉ ਸਾਰ ਸੋ ਸਾਰ ਬਾਜਿਓ ਹੈ।

ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ, ਇਉਂ ਅਸਿ ਸੋ ਅਰਿ-ਸੀਸ ਭਜਿਓ ਹੈ।
ਮਾਨੋ ਅਤੀਤ ਕਰਿਯੋ ਚਿਤ ਕੋ, ਧਨਵੰਤ ਸਭੈ ਨਿਜ ਮਾਲ ਤਜਿਓ ਹੈ।੧੭੧

ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਪਦ ਸੰਖਿਆ 30 ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਯੁੱਧ ਇਤਨਾ ਘਮਾਸਾਨ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਬੜੀ ਘਟ ਜਾਪਣ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇਵੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਿਸੁੰਭ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਅੰਕਰ ਯੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਬਧ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੱਤਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਪਦ ਸੰਖਿਆ 9 ਹੈ। ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਦੈਂਤ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਡਟਦੇ ਹਨ। ਸੁੰਭ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਆਖਿਰ ਹਾਰ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੰਭ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਮਹਾਤਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਉਸਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਯਸ਼ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:

ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੁ ਦੇਵਨ ਬਡਾਈ ਕਰੀ ਕਾਲਿਕਾ ਕੀ
ਏਹੋ ਜਗ ਮਾਤ ਤੈ ਤੋ ਕਟਿਓ ਬਡੋ ਪਾਪੁ ਹੈ।
ਦੈਤਨ ਕੋ ਮਾਰ ਰਾਜ ਦੀਨੋ ਤੈ ਸੁਰੇਸ ਹੂੰ ਕੋ,
ਬਡੋ ਜਸੁ ਲੀਨੋ ਜਗਿ ਤੇਰੋ ਈ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਹੈ।
ਦੇਤ ਹੈ ਅਸੀਸ ਦਿਜ ਰਾਜ ਰਿਖਿ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ,
ਤਹਾ ਹੀ ਪੜਿਓ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕਉਚ ਹੂੰ ਕੋ ਜਾਪੁ ਹੈ'
ਐਸੋ ਜਸੁ ਪੂਰ ਰਹਿਓ ਚੰਡਿਕਾ ਕੋ ਤੀਨ ਲੋਕਿ,
ਜੈਸੇ ਧਾਰ ਸਾਗਰ ਮੈ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੋ ਆਪੁ ਹੈ।।੨੩੭

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਇਹ ਬੜੇ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਵਰਣਨ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਇਸੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਦਾ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ- ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ: 'ਧਾਰਿ ਉਰੂ ਪਰਿ ਚਕ੍ਰ ਸੌ ਕਾਟ ਕੈ'। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬੜੀ ਅਦਭੁਤ ਪ੍ਰਤੀਕ ਯੋਜਨਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ:

ਸ੍ਰਉਣਤ ਰੰਗ ਸਨਿਓ ਨਿਸਰਿਓ
ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿਕੋ ਮਨ ਮੈਂ ਇਹਿ ਆਇਓ।।

ਮਾਰਿ ਕੈ ਛਤ੍ਰਨਿ ਕੁੰਡਕੈ ਛੇਤ੍ਰ ਮੈ, ਮਾਨਹੁ
ਪੈਠਿ ਕੈ ਰਾਮਜੂ ਨ੍ਹਾਇਓ।।

ਤਲਵਾਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਦੂਰ ਜਾ ਡਿੱਗਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਹਵਾ ਚਲਣ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲੋਂ ਅੰਬ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਦੀ ਵਿਕਰਾਲਤਾ ਤੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਉਪਮਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ : "ਗਿੱਦੜ, ਜੋਗਨੀਆਂ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਇਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ, ਲਹੂ ਦਾ ਗਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਘਾਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਲੋਥਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕੰਧ ਬਣੀ ਹੈ, ਚਿੱਟੀ ਰਤਬੂਤ ਤੇ ਚਰਬੀ ਦੀ ਕੰਧ ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਪਲਸਤਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਣਭੂਮੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾ ਨੇ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਈ ਹੈ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇਹ ਅਨੇਕਾਂ ਨਵੀਆਂ, ਨਵੇਕਲੀਆਂ, ਭਾਵ ਤੇ ਰਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਅਦਭੁਤ ਉਪਮਾਵਾਂ, ਅਲੰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਨੁਨਾਸਿਕ ਧੁਨੀ ਜੁਗਤ ਕਲਾ-ਕੌਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਖਾਸੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਵੈ ਕਥਨ ਹੈ :

ਚੰਡ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਵਿੱਤਨ ਮੈ, ਬਰਨਿਓ
ਸਭ ਹੀ ਰਸਰੁਦ੍ਰ ਮਈ ਹੈ।।
ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਰਸਾਲ ਭਇਓ, ਨਖ ਤੇ
ਸਿਖ ਲਉ ਉਪਮਾ ਸੁ ਨਈ ਹੈ।।੨੩੧।।

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦੂਜਾ) ਦੇ ਅੱਠ ਅਧਿਆਇ ਅਤੇ 262 ਪਦ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸ਼ੈਲੀ 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਵੈਯਾ ਛੰਦ ਸੀ ਜਦਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਬਿੱਤ, ਦੋਹਾ, ਚੌਪਈ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਲ 17 ਛੰਦ ਹਨ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ 21, ਅਧਿਆਇ 35 ਦੀ ਕਥਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ 'ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ' ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਸ ਉਕਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ : "੧ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ।। ਅਥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖਯਤੇ।"

ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਕਥਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 38 ਪਦ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਦਾ ਬਧ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਪਦ ਸੰਖਿਆ 26 ਹੈ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਅਮਨ ਚੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਪਣੇ ਮੁਕਟ ਦੀ ਮਣੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਚਿੰਤਾਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਿਰਥਾ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੀ ਕੋਲ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤਾਂ

ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੀ। ਚੰਡੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਨੇ ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਉੱਠੀ।

ਤੀਜੇ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਕਥਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਡ ਅਤੇ ਮੁੰਡ ਨਾਂ ਦੇ ਰਾਖਸ਼ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ ਬੜਾ ਹੀ ਸਜੀਵ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਅਦਭੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਸਾਕਾਰ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਰੂਪੀ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੰਦੂਏ ਵਾਂਗੂੰ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਏ ਕੱਛੂਆਂ ਵਰਗੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਫਾਹੀਆਂ ਤੇ ਕੇਸ ਜਾਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ:

ਝਾਰਿ ਝਾਰਿ ਫਿਰੇ ਸਰੋਤਮ ਡਾਰਿ ਝਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ।
ਸੈਲ ਸੇ ਰਣਿ ਪੁੰਜ ਕੁੰਜਰ, ਸੂਰ ਸੀਸ ਬਖਾਨ॥
ਬੱਕ੍ਰ ਨੱਕ੍ਰ ਭੁਜਾ ਸੁਸੋਭਿਤ, ਚੱਕ੍ਰ ਸੇ ਰਥ-ਚੱਕ੍ਰ॥
ਕੇਸ ਪਾਸਿ ਸਿਬਾਲ ਸੋਹਤ, ਅਸਥ ਚੂਰ ਸਰੱਕ੍ਰ॥੭੧॥

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਕਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਚੰਡ ਅਤੇ ਮੁੰਡ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੈਨਿਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਜ਼ਮੀਨ ਕੰਬਣ ਲਈ ਪਈ, ਆਕਾਸ਼ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ :

ਰਕਤਬੀਜ ਦੈ ਚਲਯੋ ਨਗਾਰਾ॥
ਦੇਵ ਲੋਕ ਲਉ ਸੁਨੀ ਪੁਕਾਰਾ॥
ਕੰਪੀ ਭੂਮਿ ਗਗਨ ਥਹਰਾਨਾ॥
ਦੇਵਨ ਜੁਤਿ ਦਿਵਰਾਜ ਡਰਾਨਾ॥੮੦

ਇਥੇ ਵਰਣਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹਮਈ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਜੀਵ ਸੰਗੀਤਬੱਧ ਧੁਨਿਮੂਲਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੋਮਾ ਫੁੱਟਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

\- ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ।
ਕਹੂੰ ਮੁੰਡ ਤੁੰਡੰ ਕਹੂੰ ਮਾਸੁ ਮੁੱਛੰ॥
ਭਯੋ ਚਾਰ ਸੈ ਕੋਸ ਲਉ ਬੀਰਖੇਤੰ॥
ਬਿਦਾਰੇ ਪਰ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ ਬਿਚੇਤੰ॥੮੯
\- ਡਕਾ ਡੱਕਡਾਕੈ॥ ਹਕਾਹੱਕ ਹਾਕੈਂ॥
ਭਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ॥ ਡਮਕ ਡਾਮ ਡੇਰੀ॥੧੦੭

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚਲੀ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੂਠੀ ਹੈ। ਇਹ ਛੰਦ

ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈਅ ਤਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਛੰਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸੰਗੀਤਕ ਲੈਅ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ:

ਕਾਗੜਦੰ ਕਾਤੀ, ਕਟਾਰੀ ਕੜਾਕੰ।
ਤਾਗੜਦੰ ਤੀਰੰ, ਤੁਪੱਕੰ ਤੜਾਕੰ।
ਝਾਗੜਦੰ ਨਾਗੜਦੰ ਬਾਗੜਦੰ ਬਾਜੇ।
ਗਾਗੜਦੰ ਗਾਜੀ, ਮਹਾਂ ਗਜ ਗਾਜੇ।।੧੧੨

ਪੰਜਵੇ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਸੁੰਭ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਸੱਤਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਸੰਬੰਧੀ ਨਵੀਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੋਖੀ ਅਤੇ ਕਾਵਿਮਈ ਹੈ:

ਨਮੋ ਜੁੱਧਨੀ ਕ੍ਰੁੱਧਨੀ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮਾ।।
ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਿਨੀ ਸਿੱਧਿਨੀ ਸੁੱਧ ਕਰਮਾ।।
ਪਰੀ ਪਦਮਿਨੀ ਪਾਰਬਤੀ ਪਰਮ ਰੂਪਾ।।
ਸਿਵੀ ਬਾਸਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਰਿੱਧ ਕੂਪਾ।।੨੨੮

ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਛੇ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਪਾਠ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੈ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ : ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਤੇਰੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨਗੇ, ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮੁਕਤੀ-ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਣਗੇ :

ਜੇ ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਧਿਆਨ ਕੋ ਨਿਤ ਉਠਿ ਧਿਐਹੈ ਸੰਤ।।
ਅੰਤ ਲਹੈਗੇ ਮੁਕਤਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿਗੇ ਭਗਵੰਤ।।੨੬੨

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਤੀਜੀ ਰਚਨਾ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਹੈ। ਇਸ ਕਿਰਤ ਨੂੰ 'ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਇਕ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਗਉਤੀ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਉਲੇਖ ਹੈ:

ਨਮਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋ, ਕਰੌਂ ਸੁ ਹਿਤੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ।।
ਪੂਰਨ ਕਰੋਂ ਗਿਰੰਥ ਇਹੁ, ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ।।੧।।

ਇਥੇ 'ਖੜਗ' ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਥਮਿ ਮਨਾਇਕੈ ਜਿਨ ਸਭ ਸੈਸਾਰ ਉਪਾਇਆ।।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜਿ ਕੁਦਰਤੀ ਦਾ ਖੇਲੁ ਬਣਾਇਆ।।

ਖੰਡਾ, ਖੰਡਨ ਦੇ ਭਾਵ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਦੈਵ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਦਭਵ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚਲੀ ਦਵੰਦਾਤਮਕਤਾ ਖੰਡਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਖੰਡਨਾਤਮਕਤਾ ਰਾਹੀਂ ਬੜੇ ਹੀ ਸਟੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੰਡੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਚੰਗਿਆਈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ 'ਖੰਡਾ' ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਚੰਡੀ ਬਣਦਾ ਹੈ-ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਘੋਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਖੰਡਾ ਹੀ ਦੈਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇਵ-ਤਾਕਤ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੈਂਤ ਤਾਕਤ ਦਾ ਦਬਾਅ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਘੋਲ ਸਦੀਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਰਾਟ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਦੇ ਕਾਰਣ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਹਜ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ। ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਜੋਂ ਅੰਕਿਤ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਤ-ਪ੍ਰਤਿ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚਲੀ ਕਥਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁਗ ਦੇ ਉਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਰਾਜ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੱਚੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤਕ ਕਥਾ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਦਰ ਫਿਰ ਦੁਰਗਾ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਮਦਦ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਅਠਾਈਵੀਂ ਤੱਕ ਲੋਚਨਧੂਮ੍ਰ ਨਾਂ ਦੇ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਬੱਤੀਵੀਂ ਤਕ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਸ਼੍ਰਵਤ ਬੀਜ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਤਰਤਾਲੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਅੱਗੇ 53 ਵੀਂ ਪਉੜੀ 32 ਵਿਚ ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:

ਦੁਰਗਾ - ਪਾਠ ਬਣਾਇਆ, ਸੱਭੇ ਪਉੜੀਆਂ।
ਫੇਰਿ ਨ ਜੂਨੀ ਆਇਆ, ਜਿਨਿ ਇਹ ਗਾਇਆ।੫੫

ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਪਿੰਡਾ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਦਵਤਾ ਪੂਰਨ ਸਾਹਿਤਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਰਪਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਰਗਾਮੀ, ਕੈਬਰ, ਸਲਲੇ, ਪਾਖਰਾ,

ਤੁਰਾ, ਸੰਘਰਿ, ਦਸਤ, ਕੂਰਮ, ਗਿਰਸੀਰਣ, ਆਦਿ ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਾਝੇ ਵਰਤਣ ਦੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਨ ਜਿਵੇਂ : 'ਖੱਬੇ ਦਸਤ ਨਚਾਈ ਸੀਹਣ-ਸਾਰਦੀ'। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਮਾਸ ਰੂਪ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਗਲੀਆਲੇ, ਜਟਾਲੇ, ਮੁਛਲੀਆਲੇ ਆਦਿ। ਬ੍ਰਿਜੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਅਨੇਕ ਥਾਈਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਦ ਵੀ ਹਨ। 'ਧ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਦੁਆਬੀ ਉਪਭਾਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਦ (ਵਾਦ), ਬੱੜੇ (ਵੱਡੇ), ਬਿੱਧਣ (ਵਿਧਣ), ਬਿਹਾਈਆਂ (ਵਿਹਾਈਆਂ), ਬੈਣ (ਵੈਣ), ਬੱਜੇ, (ਵੱਜੇ) ਆਦਿ।

ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕਾਵਿ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਿਭਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਪਮ ਛੰਦ-ਚਾਲ, ਬੀਰ-ਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਅਨੂਠੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ, ਗੂੰਜਦੇ ਨਾਦ ਚਿੱਤਰਾਂ, ਫਰਕਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਾਂ, ਜੰਗੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿਰਤ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਧਾਰਣੀ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਾਹਿਤ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਅਤੇ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਕਲਾ-ਕੌਸ਼ਲ ਭਰਪੂਰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਅਦ੍ਵੈਤ ਰੂਪੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ, ਭਗਤੀ ਦੀ ਨੀਹ ਤੇ, ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮਨੋਰਥ ਲਈ, ਕਰਮ-ਖੇਤਰ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

7. ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥
ਅਥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ[1] ਬਿਲਾਸ[2]

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਆਦਿ ਅਪਾਰ ਅਲੇਖ ਅਨੰਤ, ਅਕਾਲ ਅਭੇਖ ਅਲੱਖ ਅਨਾਸਾ[3]।
ਕੈ[4] ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤ ਦਏ ਸ੍ਰੁਤਿ[5] ਚਾਰ, ਰਜੋ ਤਮ ਸਤੇ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਬਾਸਾ।
ਦਿਉਸ[6] ਨਿਸਾ ਸਸਿ ਸੂਰ ਕੇ ਦੀਪਕ
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਰਚੀ ਪੰਚ[7] ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸਾ।
ਬੈਰ ਬਢਾਇ ਲਰਾਇ ਸੁਰਾਸੁਰ[8] ਆਪਹਿ ਦੇਖਤ ਬੈਠ ਤਮਾਸ਼ਾ। ੧

ਦੋਹਰਾ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਤੁਮਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਜੋ ਕੁੱਝ ਮੋ ਪਰਿ ਹੋਏ।
ਰਚੋ ਚੰਡਿਕਾ ਕੀ ਕਥਾ ਬਾਣੀ ਸੁਭ ਸਭ ਹੋਇ। ੨
ਜੋਤਿ ਜਗਮਗੈ ਜਗਤ ਮੈ, ਚੰਡ ਚਮੁੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ।
ਭੁਜ ਦੰਡਨ[9] ਦੰਡਨਿ ਅਸੁਰ, ਮੰਡਨ[10] ਭੁਇ ਨਵ ਖੰਡ। ੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਤਾਰਨ ਲੋਕ ਉਧਾਰਨ ਭੂਮਹਿ, ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਚੰਡਿ ਤੁਹੀਂ ਹੈ।
ਕਾਰਨ ਈਸ ਕਲਾ ਕਮਲਾ ਹਰਿ,
ਅਦ੍ਰਸੁਤਾ[11] ਜਹ ਦੇਖੋ ਉਹੀ ਹੈ।
ਤਾਮਸਤਾ[12] ਮਮਤਾ ਨਮਤਾ ਕਵਿਤਾ,
ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਗੁਹੀ[13] ਹੈ।
ਕੀਨੋ ਹੈ ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਜਗਤ੍ਰ[14] ਮੈ,

---

1. ਹੁਣ 2. ਕਥਨ, ਵਚਨ 3. ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ 4. ਅਜੇਹੇ 5. ਚਾਰ ਵੇਦ,ਜਿਹੜੇ ਸੁਣ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ 6. ਦਿਨ ਰਾਤ 7. ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ 8. ਸੁਰ ਅਸੁਰ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ 9. ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲੀ 10. ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ 11. ਆਦ੍ਰ (ਪਰਬਤ) ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਪਾਰਵਤੀ 12. ਤਾਮਸ ਗੁਣ 13. ਗੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਈ ਹੈ 14. ਜਗਤ ਵਿਚ

ਪਾਰਸ ਮੂਰਤਿ. ਜਾਹਿ ਛੁਹੀ ਹੈ। ੪

ਦੋਹਰਾ

ਪ੍ਰਮੁਦ[15] ਕਰਨ ਸਭ ਭੈ ਹਰਨ ਨਾਮੁ ਚੰਡਿਕਾ ਜਾਸੁ।
ਰਚੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਤੁਅ, ਕਰੋ ਸਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ੫

ਪੁਨਹ

ਆਇਸ[16] ਅਬ ਜੋ ਹੋਇ, ਗ੍ਰੰਥ ਤਉ ਮੈਂ ਰਚੋ।
ਰਤਨ ਪ੍ਰਮੁਦ ਕਰ ਬਚਨ, ਚੀਨਿ ਤਾ ਮੈ ਗਚੋ[17]।
ਭਾਖਾ ਸੁਭ ਕਰ ਹੋ; ਧਰਿ ਹੋ ਕ੍ਰਿੱਤ ਮੈ।
ਅਦਭੁਤਿ ਕਥਾ ਅਪਾਰ, ਸਮਝ ਕਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈ।

ਸ੍ਵੈਯਾ।

ਤ੍ਰਾਸ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਹੁਇ ਕੈ ਉਦਾਸ
ਅਵਾਸ ਕੋ ਤਿਆਗਿ ਬਸਿਓ ਬਨਿ ਰਾਈ।
ਨਾਮ ਸੁਰੱਥ ਮੁਨੀਸਰ ਬੇਖ, ਸਮੇਤ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈ।
ਚੰਡ ਅਖੰਡ ਖੰਡੇ ਕਰ ਕੋਪ, ਭਈ ਸੁਰ ਰੱਛਨ ਕੋ ਸਮੁਹਾਈ।
ਬੁਝਹੁ ਜਾਇ ਤਿਨੈ ਤੁਮ ਸਾਧ,
ਅਗਾਧਿ ਕਥਾ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ। ੭

ਤੋਟਕ ਛੰਦ। ਮੁਨੀਸੁਰੋਵਾਚ

ਹਰਿ ਸੋਇ ਰਹੈ ਸਜਿ ਸੈਨ ਤਹਾਂ
ਜਲ ਜਾਲ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲ ਜਹਾ।
ਭਯੋ ਨਾਭਿ-ਸਰੋਜ ਤੇ ਬਿਸੁ ਕਰਤਾ।
ਸ੍ਰੁਤ ਮੈਲ ਤੇ ਦੈਤ ਰਚੇ ਜੁਗਤਾ। ੮
ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਨਾਮ ਧਰੇ ਤਿਨ ਕੇ।
ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਦੇਹ ਭਏ ਜਿਨ ਕੇ।
ਤਿਨ ਦੇਖਿ ਲੁਕੇਸ ਡਰਿਓ ਹੀਅ ਮੈ।
ਜਗ ਮਾਤ ਕੋ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿਓ ਜੀਅ ਮੈ। ੯

ਦੋਹਰਾ

ਛੁਟੀ ਚੰਡਿ ਜਾਗੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿਓ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜੁ
ਦੈਤ ਸਭੈ ਘਟਿ ਜਾਹਿ ਜਿਉ, ਬਢੈ ਦੇਵਤਨ ਰਾਜ। ੧੦

15 ਮਹਾਨ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ 16 ਆਗਿਆ 17 ਜੋੜਾਂਗਾ, ਮਿਲਾਵਾਂਗਾ

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਤਿਨ ਸੋ ਭਗਵੰਤਿ,
ਨ ਮਾਰ ਸਕੈ ਅਤਿ ਦੈਂਤ ਬਲੀ ਹੈ।
ਸਾਲ ਭਏ ਤਿਨ ਪੰਚ ਹਜਾਰ,
ਦੁਹੂੰ ਲਰਤੇ ਨਹਿ ਬਾਂਹ ਟਲੀ ਹੈ।
ਦੈਤਨ ਰੀਝ ਕਹਿਓ ਬਰ ਮਾਂਗ,
ਕਹਿਓ ਹਰਿ ਸੀਸਨ ਦੇਹੁ ਭਲੀ ਹੈ।
ਧਾਰਿ ਉਰੂ ਪਰਿ ਚਕ੍ਰ ਸੋ ਕਾਟ ਕੈ,
ਜੋਤ ਲੈ ਆਪਨੈ ਅੰਗਿ ਮਲੀ ਹੈ। ੧੧

ਸੋਰਠਾ

ਦੇਵਨ ਥਾਪਿਓ ਰਾਜ, ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਕੋ ਮਾਰ ਕੈ।
ਦੀਨੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜ, ਬੈਕੁੰਠਗਾਮੀ ਹਰਿ ਭਏ। ੧੨

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਬਧਹਿ ਪ੍ਰਥਮ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੧॥

ਪੁਨਹਾ

ਬਹੁਰਿ ਭਇਓ ਮਹਖਾਸੁਰ ਤਿਨ ਤੇ ਕਿਆ ਕੀਆ।
ਭੁਜਾ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਜੁੱਧੁ, ਜੀਤ ਸਭ ਜਗੁ ਲੀਆ।
ਸੂਰ ਸਮੂਹ ਸੰਘਾਰੇ, ਰਣਹਿ ਪਚਾਰ ਕੈ।
ਟੂਕਿ ਟੂਕਿ ਕਰਿ ਡਾਰੇ, ਆਯੁਧ ਧਾਰ ਕੈ। ੧੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੁਧ ਕਰਯੋ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਾਨਵ,
ਮਾਰਿ ਸਭੈ ਸੁਰ-ਸੈਨ ਗਿਰਾਇਓ।
ਕੈ ਕੈ ਦੁਟੂਕ ਅਰਿ ਖੇਤਿ, ਮਹਾਂ ਬਰਬੰਡ ਮਹਾ ਰਨ ਪਾਇਓ।
ਸ੍ਰਉਣਤ ਰੰਗ ਸਨਿਓ ਨਿਸਰਿਓ
ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿਕੋ ਮਨ ਮੈਂ ਇਹਿ ਆਇਓ।
ਮਾਰਿ ਕੈ ਛਤ੍ਰਨਿ ਕੁੰਡਕੈ ਛੇਤ੍ਰ ਮੈ,
ਮਾਨਹੁ ਪੈਠਿ ਕੈ ਰਾਮਜੂ ਨਾਇਓ। ੧੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਲੈ ਮਹਖਾਸੁਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਸਭੈ
ਕਲਵਤ੍ਰ ਜਿਉ ਚੀਰ ਕੈ ਡਾਰੇ।

ਲੁੱਥ ਪੈ ਲੁੱਥ ਰਹੀ ਗੁੱਥਿ ਜੁਥਿ ਗਿਰੇ
ਗਿਰ ਸੇ ਰਥ ਸੈਂਧਵ ਭਾਰੇ।
ਗੂਦ ਸਨੇ ਸਿਤ ਲੋਹੂ ਮੈ ਲਾਲ
ਕਰਾਲ ਪਰੇ ਰਨ ਮੈ ਗਜ ਕਾਰੇ।
ਜਿਉ ਦਰਜੀ ਜਮ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਸੀਤ ਮੈ,
ਬਾਗੋ ਅਨੇਕ ਕਤਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ। ੧੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਲੈ ਮੁਰ ਸੰਗ ਸਬੈ ਸੁਰਪਾਲ
ਸੁ ਕੋਪ ਕੇ ਸਤ੍ਰੂ ਕੀ ਸੈਨ ਪੈ ਧਾਏ।
ਦੈ ਮੁਖ ਢਾਰ ਲੀਏ ਕਰਵਾਰ,
ਹੁਕਾਰ ਪਚਾਰ ਪ੍ਹਾਰ ਲਗਾਏ।
ਸ੍ਰਉਨ ਮੈ ਦੈਤ ਸੁਰੰਗ ਭਏ,
ਕਬਿ ਨੇ ਮਨ ਭਾਉ ਇਹੈ ਛਬਿ ਪਾਏ
ਰਾਮ ਮਨੋ ਰਨ ਜੀਤ ਕੈ ਭਾਲਕ, ਦੈ ਸਿਰਪਾਉ ਸਬੈ ਪਹਰਾਏ। ੧੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਘਾਇਲ ਘੂਮਤ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਇਕ, ਲੋਟਤ ਹੈ ਧਰਨੀ ਬਿਲਲਾਤੇ
ਦਉਰਤ ਬੀਚ ਕਬੰਧ ਫਿਰੈ,
ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਕਾਇਰ ਹੈ ਡਰ ਪਾਤੇ।
ਇਯੋਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ,
ਤਬ ਜੰਬੁਕ ਗਿਰਝ ਭਏ ਰੰਗ ਰਾਤੇ।
ਸ੍ਰੌਨਪ੍ਰਵਾਹ ਮੈ ਪਾਇ ਪਸਾਰ ਕੈ,
ਸੋਏ ਹੈਂ ਸੂਰ ਮਨੋ ਮਦੁ ਮਾਤੇ। ੧੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੁੱਧੁ ਕੀਓ ਮਹਖਾਸੁਰ ਦਾਨਵ,
ਦੇਖਤ ਭਾਨੁ ਚਲੈ ਨਹੀ ਪੰਥਾ।
ਸ੍ਰੌਨ ਸਮੂਹ ਚਲਿਓ ਲਖਿ ਕੈ,
ਚਤੁਰਾਨਨ ਭੂਲਿ ਗਏ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਾ।
ਮਾਸ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਝ ਰੜੈ,
ਚਟਸਾਰ ਪੜੈਂ ਜਿਮੁ ਬਾਰਕ ਸੰਥਾ।
ਸਾਰਸੁਤੀ ਤਟਿ ਲੈ ਭਟ ਲੋਥ,
ਸਿੰਗਾਲ ਕਿ ਸਿੱਧ ਬਨਾਵਤ ਕੰਥਾ। ੧੮

ਦੋਹਰਾ

ਅਗਨਤ ਮਾਰੇ ਗਨੈ ਕੋ ਭਜੈ ਜੁ ਸੁਰ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸ।
ਧਾਰਿ ਧਿਆਨ ਮਨ ਸਿਵਾ ਕੋ ਤਕੀ ਪੁਰੀ ਕੈਲਾਸ। ੧੯

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਵਨ ਕੋ ਧਨੁ ਧਾਮ ਸਭ, ਦੈਤਨ ਲੀਓ ਛਿਨਾਇ।
ਦਏ ਕਾਢਿ ਸੁਰ ਧਾਮ ਤੇ, ਬਸੇ ਸਿਵ ਪੁਰੀ ਜਾਇ। ੨੦

ਦੋਹਰਾ।

ਕਿਤਕਿ ਦਿਵਸ ਬੀਤੇ ਤਹਾਂ ਨ੍ਹਾਵਨ ਨਿਕਸੀ ਦੇਵਿ।
ਬਿਧਿ ਪੂਰਬ ਸਭ ਦੇਵਤਨ, ਕਰੀ ਦੇਵਿ ਕੀ ਸੇਵ। ੨੧

ਰੇਖਤਾ

ਕਰੀ ਹੈ ਹਕੀਕਤਿ ਮਾਲੂਮ ਖੁਦ ਦੇਵੀ ਸੇਤੀ
ਲੀਆ ਮਹਖਾਸੁਰ ਹਮਾਰਾ ਛੀਨ ਧਾਮ ਹੈ।
ਕੀਜੈ ਸੋਈ ਬਾਤ ਮਾਤ ਤੁਮ ਕਉ ਸੁਹਾਤ
ਸਭ ਸੇਵਕਿ ਕਦੀਮ ਤੱਕਿ ਆਏ ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਹੈ।
ਦੀਜੈ ਬਾਜਿ ਦੇਸ ਹਮੈ ਮੇਟੀਐ ਕਲੇਸ ਲੇਸ,
ਕੀਜੀਏ ਅਭੇਸ ਉਨੈ ਬਡੋ ਯਹ ਕਾਮ ਹੈ।
ਕੂਕਰ ਕੋ ਮਾਰਤ ਨ ਕੋਊ ਨਾਮ ਲੈ ਕੈ ਤਾਹਿ,
ਮਾਰਤ ਹੈ ਤਾਕੋ ਲੈ ਕੈ ਖਾਵੰਦ ਕੋ ਨਾਮ ਹੈ। ੨੨

ਦੋਹਰਾ

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਏ ਚੰਡਿਕਾ, ਮਨ ਮੈਂ ਉਠੀ ਰਿਸਾਇ।
ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋ ਛੈ ਕਰਉ ਬਸਉ ਸਿਵਪੁਰੀ ਜਾਇ। ੨੩
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕੋ ਜਬੈ, ਚੰਡੀ ਕੀਓ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਸਿੰਘ ਸੰਖ ਅਉ ਅਸਤ੍ਰ ਸਭ ਸਸਤ੍ਰ ਆਇਰੀ ਪਾਸਿ। ੨੪
ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਕੇ ਨਮਿਤ, ਕਾਲ ਜਨਮੁ ਇਹ ਲੀਨ।
ਸਿੰਘ ਚੰਡਿ ਬਾਹਨ ਭਇਓ ਸਤ੍ਰਨ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੀਨ। ੨੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦਾਰੁਨ ਦੀਰਘੁ ਦਿੱਗਜ ਸੇ, ਬਲਿ ਸਿੰਘਹਿ ਕੇ ਬਲ ਸਿੰਘ ਧਰੇ ਹੈ।
ਰੋਮ ਮਨੋ ਸਰ ਕਾਲਹਿ ਕੇ ਜਨ ਪਾਹਨ ਪੀਤ ਪੈ ਬ੍ਰਿਛ ਹਰੇ ਹੈ।
ਮੇਰ ਕੋ ਸੌਧਿ ਮਨੋਜਮਨਾ ਲਰਿ. ਕੇਤਕੀ ਪੁੰਜ ਪੈ ਭ੍ਰਿੰਗ ਢਰੇ ਹੈ।
ਮਾਨੋ ਮਹਾ ਪ੍ਰਿਥ ਲੈ ਕੈ ਕਮਾਨ ਸੁ ਭੂਧਰ

ਭੂਮਿ ਤੇ ਨਿਆਏ ਕਰੇ ਹੈ। ੨੬

ਦੋਹਰਾ

ਘੰਟਾ ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਅਸਿ ਸੰਖ ਸਰਾ ਸਨ ਬਾਨ।
ਚਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰ ਕਰ ਮੈ ਲੀਏ, ਜਨੁ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰਿਤੁ ਭਾਨੁ। ੨੭
ਚੰਡ ਕੋਪ ਕਰਿ ਚੰਡਿਕਾ ਏ ਆਯੁਧ ਕਰਿ ਲੀਨ।
ਨਿਕਟਿ ਬਿਕਟਿ ਪੁਰ ਦੈਤ ਕੇ ਘੰਟਾ ਕੀ ਧੁਨਿ ਕੀਨ। ੨੮

ਦੋਹਰਾ

ਸੁਨਿ ਘੰਟਾ ਕੇਹਰਿ ਸਬਦਿ, ਅਸੁਰਨ ਅਸਿਰਨ ਲੀਨ।
ਚੜ੍ਹੇ ਕੋਪ ਕੈ ਜੂਥ ਹੁਇ, ਜਤਨ ਜੁੱਧ ਕੋ ਕੀਨ। ੨੯
ਪੈਤਾਲੀਸ ਪਦਮ ਅਸੁਰ, ਸਜਯੋ ਕਟਕ ਚਤੁਰੰਗਿ।
ਕਛੁ ਬਾਏ ਕਛੁ ਦਾਹਨੈ ਕਛੁ ਭਟ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗਿ। ੩੦
ਭਏ ਇਕਠੇ ਦਲ ਪਦਮ, ਦਸ ਪੰਦ੍ਰਹ ਅਰੁਬੀਸ।
ਪੰਦ੍ਰਹ ਕੀਨੇ ਦਾਹਨੇ, ਦਸ ਬਾਏ ਸੰਗਿ ਬੀਸ। ੩੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦਉਰ ਸਬੈ ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ਦੈਤ ਸੁ,
ਆਏ ਹੈ ਚੰਡ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਕਾਰੇ।
ਲੈ ਕਰਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨ ਤਾਨਿ,
ਘਨੇ ਅਰੁ ਕੋਪ ਸੋਂ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
ਚੰਡ ਸੰਭਾਰਿ ਤਬੈ ਕਰਵਾਰ,
ਹਕਾਰ ਕੈ ਸਤ੍ਰੁ ਸਮੂਹ ਨਿਵਾਰੇ।
ਖਾਂਡਵ ਜਾਰਨ ਕੋ ਅਗਨੀ ਤਿਹ,
ਪਾਰਥ ਨੈ ਜਨੁ ਮੇਘ ਬਿਡਾਰੇ। ੩੨

ਦੋਹਰਾ

ਦੈਤ ਕੋਪ ਇਕ ਸਾਮੂਹੇ ਗਇਓ ਤਰੰਗਮ ਡਾਰਿ।
ਸਨਮੁਖ ਦੇਵੀ ਕੇ ਭਇਓ, ਸਲਭ ਦੀਪ ਅਨੁਹਾਰ। ੩੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੀਰ ਬਲੀ ਸਿਰਦਾਰ ਦੈਈਤ
ਸੁ ਕ੍ਰੁਧ ਕੈ ਮਿਯਾਨ ਤੇ ਖਗੁ ਨਿਕਾਰਿਓ।
ਏਕ ਦਇਓ ਤਨਿ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੈ
ਦੂਸਰ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਸਿਰ ਝਾਰਿਓ।

ਚੰਡ ਸੰਭਾਰਿ ਤਬੈ ਬਲੁ ਧਾਰਿ ਲਇਓ
ਗਹਿ ਨਾਰਿ ਧਰਾ ਪਰ ਮਾਰਿਓ।
ਜਿਉ ਧੁਬੀਆ ਸਰਤਾ ਤਟਿ ਜਾਇ ਕੈ ਲੈ
ਪਟ ਕੌ ਪਟ ਸਾਥ ਪਛਾਰਿਉ। ੩੪

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਵੀ ਮਾਰਿਓ ਦੈਤ ਇਉਂ ਲਰਿਓ ਜੁ ਸਨਮੁਖ ਆਇ।
ਪੁਨਿ ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਸੈਨ ਮੈ, ਧਸੀ ਸੁ ਸੰਖ ਬਜਾਇ। ੩੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਲੈਕਰਿ ਚੰਡਿ ਕੁਵੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਹਾਂ ਬਰਬੰਡ ਤਬੈ ਇਹ ਕੀਨੋ।
ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਨਿਹਾਰਿ ਹਕਾਰਿ ਸੁਧਾਰਿ ਬਿਦਾਰ ਸਭੈ ਦਲੁ ਦੀਨੋ।
ਦੈਤ ਘਨੇ ਰਨ ਮਾਹਿ ਹਨੇ ਲਖਿ ਸ੍ਰੋਨ ਸਨੇ ਕਵਿ ਇਉ ਮਨ ਚੀਨੋ।
ਜਿਉ ਖਗਰਾਜ ਬਡੋ ਅਹਿਰਾਜ,
ਸਮਾਜ ਕੈ ਕਾਟਿ ਕਤਾ ਕਰਿ ਲੀਨੋ। ੩੬

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਵੀ ਮਾਰੇ ਦੈਤ ਬਹੁ ਪ੍ਰਬਲ ਨਿਬਲ ਸੇ ਕੀਨ।
ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰਿ ਕਰਿ ਕਰਨ ਮੈ, ਚਮੂੰ ਚਾਲ ਕਰਿ ਦੀਨ। ੩੭
ਭਜੀ ਚਮੂੰ ਮਹਖਾਸੁਰੀ, ਤਕੀ ਸ਼ਰਨਿ ਨਿਜ ਈਸ।
ਧਾਇ ਜਾਇ ਤਿਨ ਇਉ ਕਹਿਓ ਹਨਿਓ ਪਦਮ ਭਟ ਬੀਸ। ੩੮
ਸੁਨਿ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮੂੜ ਮਤਿ, ਮਨ ਮੈ ਉਠਿਓ ਰਿਸਾਇ।
ਆਗਿਆ ਦੀਨੀ ਸੈਨ ਕੋ, ਘੇਰੋ ਦੇਵੀ ਜਾਇ। ੩੯

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭ ਸੈਨਹਿ,
ਸੂਰ ਮਿਲੇ ਇਕੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਜਾਇ ਪਰੈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਧਾਇਕੈ,
ਠਾਟ ਇਹੈ ਮਨ ਮੱਧਿ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ,
ਅਸਿ, ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਦਲੁ ਇਉ ਬਿਹਰਿਓ ਹੈ।
ਘੇਰਿ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡਿ ਸੁ
ਚੰਦ ਮਨੋ ਪਰਵੇਖ ਪਰਿਓ ਹੈ। ੪੦

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦੇਖਿ ਚਮੂੰ ਮਹਖਾਸੁਰ ਕੀ, ਕਰਿ ਚੰਡ ਕਵੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਧਰਿਓ ਹੈ।

ਦੱਛਨ ਬਾਮ ਚਲਾਇ ਘਨੇ ਸਰ, ਕੋਪ ਭਯਾਨਕ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਭੰਜਨ ਭੇ ਅਰਿ ਕੇ ਤਨ ਤੇ, ਛੁਟ ਸ੍ਰਉਨ ਧਰਾਨਿ ਪਰਿਓ ਹੈ।
ਆਠਵੋ ਸਿੰਧੁ ਪਚਾਯੋ ਹੁਤੋ ਮਨੋ,
ਯਾ ਰਨ ਮੈ ਬਿਧਿ ਨੇ ਉਗਰਿਓ ਹੈ। ੪੧

ਦੋਹਰਾ

ਕੋਪ ਭਈ ਅਰਿਦਲ ਬਿਖੈ ਚੰਡੀ ਚੱਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰਿ।
ਏਕ ਮਾਰਿ ਕੈ ਦੈ ਕੀਏ ਦੈ ਤੇ ਕੀਨੇ ਚਾਰ। ੪੨

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਇਹ ਭਾਤਿ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਸੁਨਿ ਕੈ
ਕਵਲਾਸ ਮੈ ਧਿਆਨ ਛੁਟਿਓ ਹਰਿ ਕਾ।
ਪੁਨਿ ਚੰਡ ਸੰਭਾਰ ਉਭਾਰ ਗਦਾ,
ਧੁਨਿ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਕਰਿਓ ਖਰਕਾ।
ਸਿਰ ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਪਰ ਚਕ੍ਰ ਪਰਿਓ,
ਛੁਟਿ ਐਸੋ ਬਹਿਓ ਕਰਿ ਕੇ ਬਰਕਾ।
ਜਨੁ ਖੇਲਨ ਕੋ ਸਰਤਾ ਤਟਿ ਜਾਇ,
ਚਲਾਵਤ ਹੈ ਛਿਛਲੀ ਲਰਕਾ। ੪੩

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਖ ਚਮੂੰ ਮਹਿਖਾਸੁਰੀ ਦੇਵੀ ਬਲਹਿ ਸੰਭਾਰਿ।
ਕਛੁ ਸਿੰਘਹਿ ਕਛੁ ਚਕ੍ਰ ਸੋ ਡਾਰੇ ਸਭੈ ਸੰਘਾਰਿ। ੪੪
ਇਕ ਭਾਜੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਗਏ ਕਹਿਓ ਹਤੀ ਸਭ ਸੈਨ।
ਇਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਕੋਪਿਓ ਅਸੁਰ, ਚੜਿ ਆਇਓ ਰਨ-ਐਨ। ੪੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੂਝ ਪਰੀ ਸਭ ਸੈਨ ਲਖੀ ਜਬ, ਤੌ ਮਹਖਾਸੁਰ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰਿਓ।
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਜਾਇ,
ਭਇਆਨਕ ਭਾਲਕ ਜਿਉ ਭਭਕਾਰਿਓ।
ਮੁਗਦਰੁ ਲੈ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਚੰਡਿ ਸੁ ਕੈ
ਬਰਿ ਤਾਤਨ ਊਪਰਿ ਡਾਰਿਓ।
ਜਿਉ ਹਨੁਮਾਨ ਉਖਾਰਿ ਪਹਾਰ ਕੋ,
ਰਾਵਨ ਕੇ ਉਰ ਭੀਤਰ ਮਾਰਿਓ। ੪੬
ਫੇਰ ਸਰਾਸਨ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰਿ
ਬੀਰ ਹਨੇ ਤਿਨ ਪਾਨਿ ਨ ਮੰਗੇ।

ਘਾਇਲ ਘੂਮ ਪਰੇ ਰਨ ਮਾਹਿ ਕਰਾਹਤ ਹੈ
ਗਿਰ ਸੇ ਗਜ ਲੰਗੇ।
ਸੂਰਨ ਕੇ ਤਨ ਕਉਚਨ ਸਾਥਿ,
ਪਰੇ ਧਰਿ ਭਾਉ ਉਠੇ ਤਹ ਚੰਗੇ।
ਜਾਨੋ ਦਵਾ ਬਨ ਮਾਝ ਲਗੇ ਤਹ ਕੀਟਨ
ਭੱਛ ਕੋ ਕੌ ਦਉਰੇ ਭੁਜੰਗੇ। ੪੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕੋਪ ਭਰੀ ਰਨਿ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁ, ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਧਸੀ ਰਨ ਮੈ।
ਕਰਵਾਰ ਲੈ ਲਾਲ ਕੀਏ ਅਰਿ ਖੇਤਿ,
ਲਗੀ ਬੜਵਾਨਲ ਜਿਉ ਬਨ ਮੈ।
ਤਬ ਘੇਰਿ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਦੈਤਨ,
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ।
ਮਨੁ ਤੇ ਤਨੁ ਤੇਜੁ ਚਲਿਓ ਜਗ ਮਾਤ ਕੋ
ਦਾਮਿਨ ਜਾਨ ਚਲੇ ਘਨ ਮੈ। ੪੮
ਫੂਟ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਸਗਰੀ, ਅਸਿ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜਬੈ ਕਰਿ ਲੀਨੋ।
ਦੈਤ ਮਰੈ ਨਹਿ ਬੇਖ ਕਰੇ ਬਹੁ ਤਉ ਬਰਬੰਡ ਮਹਾਂ ਬਲ ਕੀਨੋ।
ਚਕ੍ਰ ਚਲਾਇ ਦਇਓ ਕਰਿ ਤੇ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰੁ ਕੋ ਮਾਰ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦੀਨੋ।
ਸ੍ਰਉਨਤ ਧਾਰ ਚਲੀ ਨਭ ਕੋ ਜਨੁ
ਸੂਰ ਕੋ ਰਾਮ ਜਲਾਜਲ ਦੀਨੋ। ੪੯

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸਬ ਸੂਰ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਤਿਹ ਖੇਤਿ, ਮਹਾਂ ਬਰਬੰਡ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਕੈ।
ਤਹ ਸ੍ਰਉਨਤ ਸਿੰਧੁ ਭਇਓ ਧਰਨੀ
ਪਰਿ ਪੁੰਜ ਗਿਰੇ ਅਸਿ ਕੈ ਧਮ ਕੈ।
ਜਗ ਮਾਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਨੇ ਸੁਰਤਾਪ ਸੁ, ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਗਈ ਜਮ ਕੈ।
ਬਹੁਰੋ ਅਰਿ ਸਿੰਧੁਰ ਕੇ ਦਲ ਪੈਠ ਕੈ,
ਦਾਮਿਨਿ ਜਿਉ ਦੁਰਗਾ ਦਮਕੈ। ੫੦

ਦੋਹਰਾ

ਜਬ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਾਰਿਓ, ਸਬ ਦੈਤਨ ਕੋ ਰਾਜ।
ਤਬ ਕਾਇਰ ਭਾਜੇ ਸਬੈ, ਛਾਡਿਓ ਸਕਲ ਸਮਾਜ। ੫੧

ਕਬਿੱਤ

ਮਹਾਂਬੀਰ ਕਹਰੀ ਦੁਪਹਰੀ ਕੋ ਭਾਨੁ ਮਾਨੋ,

ਦੇਵਨ ਕੇ ਕਾਜ ਦੇਵੀ ਡਾਰਿਓ ਦੈਤ ਮਾਰਿ ਕੈ।
ਅਉਰ ਦਲੁ ਭਾਜਿਓ ਜੈਸੇ ਪਉਨ ਹੂੰ ਤੇ ਭਾਜੇ।
ਮੇਘ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀਨੋ ਰਾਜ ਬਲੁ ਆਪਨੋ ਸੋ ਧਾਰਿ ਕੈ।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸ ਡਾਰੇ ਹੈ ਸੁਰੇਸ ਪਾਇ
ਕੀਨੋ ਅਭਖੇਕ ਸੁਰਮੰਡਲ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ।
ਈਹਾਂ ਪਈ ਗੁਪਤਿ ਪ੍ਰਗਟਿ ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਭਈ,
ਜਹਾਂ ਬੈਠੇ ਹਰਿ ਹਰਿਅੰਬਰਿ ਕੋ ਡਾਰਿ ਕੈ। ੫੨

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਮਹਖਾਸੁਰਬਧਹਿ ਨਾਮ ਦੁਤੀ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸਭ ਮਸਤੁ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ

ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਹੋਇ ਗਈ; ਸੁਰਪਤਿ ਕੌ ਦੇ ਰਾਜ।
ਦਾਨਵ ਮਾਰਿ ਅਭੇਖ ਕਰਿ ਕੀਨੋ ਸੰਤਨ ਕਾਜ। ੫੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਮਹਾਂ ਮੁਨ, ਦੇਵਨ ਤੇ ਤਪ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।
ਜੱਗਯ ਕਰੈ ਇਕ ਬੇਦ ਰਰੈ ਭਵਤਾਪ ਹਰੈ ਮਿਲਿ ਧਿਆਨਹਿ ਲਾਵੈ।
ਝਾਲਰ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ, ਰਬਾਬ ਲੀਏ ਸੁਰ ਸਾਜ ਮਿਲਾਵੈ।
ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਾਨ ਕਰੈ ਗਨਿ
ਜੱਛ ਅਪੱਛਰ ਨਿਰਤ ਦਿਖਾਵੈ। ੫੪
ਸੰਖਨ ਕੀ ਧੁਨ ਘੰਟਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਵੈ।
ਆਰਤੀ ਕੋਟ ਕਰੈ ਸੁਰ-ਸੁੰਦਰਿ, ਪੇਖ ਪੁਰੰਦਰ ਕੇ ਬਲਿ ਜਾਵੈ।
ਦਾਨ ਤਛਨ ਦੈ ਕੈ ਪ੍ਰਦੱਛਨ, ਭਾਲ ਮੈ ਕੁੰਕਮ ਅੱਛਤ ਲਾਵੈ।
ਹੋਤ ਕੁਲਹਾਲ ਦੇਵਪੁਰੀ ਮਿਲਿ
ਦੇਵਨ ਕੇ ਕੁਲਿ ਮੰਗਲਿ ਗਾਵੈ। ੫੫

ਦੋਹਰਾ

ਐਸੇ ਚੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ, ਦੇਵਨ ਬਢਿਓ ਪ੍ਰਤਾਪ।
ਤੀਨ ਲੋਕ ਜੈ ਜੈ ਕਰੈ, ਰਰੈ ਠਾਮੁ ਸਤਿਜਾਪ। ੫੬
ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦੇਵਤਨ ਰਾਜ ਕੀਯੋ ਸੁਖ ਮਾਨਿ।
ਬਹੁਰ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦੁਇ. ਦੈਤ ਬਡੇ ਬਲਿਵਾਨ। ੫੭

ਦੋਹਰਾ

ਇਦ੍ਰੰ ਲੋਕ ਕੇ ਰਾਜ ਹਿਤ. ਚਤ੍ਰਿ ਧਾਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਭ।

ਸੈਨਾ ਚਤੁਰੰਗਨਿ ਰਚੀ, ਪਾਇਕ ਰਥ ਹੈ ਕੁੰਭ। ੫੮

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬਾਜਤ ਡੰਕ ਪਰੀ ਧੁਨ ਕਾਨਿ ਸੁ ਸੰਕਿ ਪੁਰੰਦਰ ਮੂੰਦਤ ਪਉਰੈ।
ਸੂਰ ਮੈ ਨਾਹਿ ਰਹੀ ਦੁਤਿ ਦੇਖਿ ਕੇ, ਜੁੱਧ ਕੋ ਦੈਤ ਭਏ ਇਕ ਠਉਰੈ।
ਕਾਂਪ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਉਠੇ ਸਿਗਰੇ, ਬਹੁ ਭਾਰ ਭਈ ਧਰਨੀ ਗਤਿ ਅਉਰੈ।
ਮੇਰੁ ਹਲਿਓ ਦਹਲਿਓ ਸੁਰ ਲੋਕ,
ਜਬੈ ਦਲ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੇ ਦਉਰੈ। ੫੯

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਵ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਕੇ ਤਬੈ, ਗਏ ਸਕ੍ਰ ਪਹਿ ਧਾਇ।
ਕਹਿਓ ਦੈਤ ਆਏ ਪ੍ਰਬਲ, ਕੀਜੈ ਕਹਾ ਉਪਾਇ। ੬੦

ਦੋਹਰਾ॥

ਸੁਨਿ ਕੋਪਿਓ ਸੁਰਪਾਲ ਤਬ, ਕੀਨੋ ਜੁੱਧ ਉਪਾਇ।
ਸੇਖ ਦੇਵ ਗਨ ਜੇ ਹੁਤੇ, ਤੇ ਸਭ ਲੀਏ ਬੁਲਾਇ। ੬੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਭੂਮਿ ਕੌ ਭਾਰ ਉਤਾਰਨ ਕੋ, ਜਗਦੀਸ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਠਟਾ।
ਗਰਿਜੈ ਮਦਮੱਤ ਕਰੀ ਬਦਰਾ ਬਗ ਪੰਤਿ ਲਸੈ ਜਨ ਦੰਤ-ਗਟਾ।
ਪਹਰੇ ਤਨਤ੍ਰਾਨ ਫਿਰੈ ਤਹ ਬੀਰ, ਲੀਏ ਬਰਛੀ ਕਰਿ ਬਿੱਜੁ ਛਟਾ।
ਦਲ ਦੈਤਨ ਕੋ ਅਰਿ ਦੇਵਨ ਪੈ;
ਉਮਡਿਓ ਮਾਨੋ ਘੋਰ-ਘਮੰਡ ਘਟਾ। ੬੨

ਦੋਹਰਾ

ਸਗਲ ਦੈਤ ਇਕਠੇ ਭਏ ਕਰਯੋ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜ।
ਅਮਰਪੁਰੀ ਮਹਿ ਜਾਇਕੈ ਘੇਰਿ ਲੀਓ ਸੁਰ ਰਾਜ। ੬੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਖੋਲ੍ਹਿ ਕੈ ਦੁਆਰ ਕਿਵਾਰ ਸਭੈ,
ਨਿਕਸੀ ਅਸੁਰਾਰਿ ਕੀ ਸੈਨ ਚਲੀ।
ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਆਨਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਭਏ,
ਲਖਿ ਸੱਤ੍ਰ ਕੀ ਪੱਤ੍ਰਿ ਜਿਉਂ ਸੈਨ ਹਲੀ।
ਦ੍ਰੁਮ ਦੀਰਘ ਜਿਉ ਗਜ ਬਾਜ ਹਲੇ,
ਰਥ ਪਾਇਕ ਜਿਉ ਫਲ ਫੂਲ ਕਲੀ।

ਦਲ ਸੁੰਭ ਕੋ ਮੇਘ ਬਿਡਾਰਨ ਕੋ;
ਨਿਕਸਿਉ ਮਘਵਾ ਮਾਨੋ ਪਉਨ ਬਲੀ।੬੪
ਇਹ ਕੋਪ ਪੁਰੰਦਰ ਦੇਵ ਚੜੇ, ਉਤ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸੁੰਭ ਚੜੇ, ਰਨ ਮੈ।
ਕਰ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ,
ਪਹਿਰੇ ਤਨ-ਤ੍ਰਾਨ ਤਬੈ ਤਨ ਮੈ।
ਤਬ ਮਾਰ ਮਚੀ ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ;
ਨ ਰਹਿਓ ਭ੍ਰਮ ਸੂਰਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ।
ਬਹੁ ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿਝ ਚਲੇ ਸੁਨਿ ਕੈ
ਅਤਿ ਮੋਦ ਬਢਿਓ ਸਿਵ ਕੇ ਗਨ ਮੈ। ੬੫
ਰਾਜ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋਪ ਕੀਓ ਇਤਿ,
ਜੁੱਧ ਕੋ ਦੈਤ ਜੁਰੇ ਉਤ ਕੈਸੇ।
ਸਿਆਮ ਘਟਾ ਘੁਮਰੀ ਘਨ ਘੋਰ ਕੈ,
ਘੇਰਿ ਲੀਓ ਹਰਿ ਕੇ ਰਵਿ ਤੈਸੇ।
ਸਕ੍ਰ ਕ੍ਰਮਾਨ ਕੋ ਬਾਨ ਲਗੇ;
ਸਰ ਫੋਕ ਲਸੈ ਅਰਿ ਕੇ ਉਰਿ ਐਸੇ।
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕਰਾਰ ਮੈ ਚੋਂਚ ਪਸਾਰਿ,
ਰਹੇ ਸਿਸੁ ਸਾਰਕ ਜੈਸੇ। ੬੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬਾਨ ਲਗੇ ਲਖ ਸੁੰਭ ਦਈਤ,
ਧਸੇ ਰਨ ਲੈ ਕਰਵਾਰਨ ਕੋ।
ਰੰਗਭੂਮਿ ਮੈ ਸਤ੍ਰ ਗਿਰਾਇ ਦਏ,
ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਬਹਿਓ ਅਸੁਰਾਰਨ ਕੋ।
ਪ੍ਰਗਟੇ ਗਨ ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿਝੇ ਪਿਸਾਚ,
ਸੁ ਯੋ ਰਨ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰਨ ਕੋ।
ਸੁ ਮਨੋ ਭਟ ਸਾਰਸੁਤੀ ਤਟਿ ਨਾਤ ਹੈ;
ਪੂਰਬ ਪਾਪ ਉਤਾਰਨ ਕੋ। ੬੭
ਜੁੱਧ ਨਿਸੁੰਭ ਭਇਆਨ ਰਚਿਓ,
ਅਸ ਆਗੇ ਨ ਦਾਨਵ ਕਾਹੂ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਲੋਥਨ ਊਪਰਿ ਲੋਥ ਪਰੀ,
ਤਹ ਗੀਧ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲਨਿ ਮਾਸੁ ਚਰਿਓ ਹੈ।
ਗੂੰਦ ਬਹੈ ਸਿਰ ਕੇਸਨ ਤੇ,
ਸਿਤ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਵਾਹ ਧਰਾਨਿ ਪਰਿਓ ਹੈ।
ਮਾਨਹੁ ਜਟਾ ਧਰ ਕੀ ਜਟ ਤੇ,

ਜਨੁ ਰੋਸ ਕੈ ਰੰਗ ਕੋ ਨੀਰ ਢਰਿਓ ਹੈ। ੬੮
ਬਾਰ ਸਿਵਾਰ ਭਏ ਤਿਹ ਠਉਰ,
ਸੁਫੇਨ ਜਿਉ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰੇ ਤਰਤਾ।
ਕਰ-ਅੰਗੁਲਕਾ ਸਫਰੀ ਤਲਫੈ,
ਭੁਜ ਕਾਟਿ ਭੁਜੰਗ ਕਰੇ ਕਰਤਾ।
ਹਯ ਨਕ੍ਰ ਪੁਜਾ ਦ੍ਰਮ ਸ੍ਰਉਣਤ ਨੀਰ ਮੈ,
ਚਕ੍ਰ ਜਿਉਂ ਚਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਗਰਤਾ।
ਤਬ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲਿ ਦਾਨਵ,
ਮਾਰ ਕਰੀ ਮਨ ਮੈ ਸਰਤਾ। ੬੯

ਦੋਹਰਾ

ਸੁਹਾਰੇ ਜੀਤੇ ਅਸੁਰ, ਲੀਨੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜ।
ਦੀਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਭਜਾਇ ਕੈ; ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਸਾਜਿ। ੭੦

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਛੀਨ ਭੰਡਾਰ ਲਇਓ ਹੈ ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਸੇਸ ਹੂੰ ਤੇ ਮਨਿ ਮਾਲ ਛਡਾਈ।
ਜੀਤ ਲੁਕੇਸ ਦਿਨੇਸ ਨਿਸੇਸ, ਗਨੇਸ ਜਲੇਸ ਦੀਓ ਹੈ ਭਜਾਈ।
ਲੋਕ ਕੀਏ ਤਿਨ ਤੀਨਹੁ ਆਪਨੇ;
ਦੈਤ ਪਠੈ ਤਹ ਦੈ ਠਕੁਰਾਈ।
ਜਾਇ ਬਸੇ ਸੁਰ ਧਾਮ ਤੇਊ,
ਤਿਨ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੀ ਫੇਰੀ ਦੁਹਾਈ। ੭੧

ਦੋਹਰਾ

ਖੇਤ ਜੀਤ ਦੈਤਨ ਲੀਓ, ਗਏ ਦੇਵਤੇ ਭਾਜ।
ਇਹੈ ਬਿਚਾਰਿਓ ਮਨ ਬਿਖੈ; ਲੇਹੁ ਸਿਵਾ ਤੇ ਰਾਜ। ੭੨

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦੇਵ ਸੁਰੇਸ ਦਿਨੇਸ ਨਿਸੇਸ, ਮਹੇਸ ਪੁਰੀ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬਸੇ ਹੈ।
ਭੇਸ ਬੁਰੇ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਦੁਰੇ, ਸਿਰ ਕੇਸ ਜੁਰੇ ਰਨ ਤੇ ਜੁ ਤ੍ਰਸੇ ਹੈ।
ਹਾਲ ਬਿਹਾਲ ਮਹਾਂ ਬਿਕਰਾਲ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਜਨੁ ਕਾਲ ਗ੍ਰਸੇ ਹੈ।
ਬਾਰ ਹੀ ਬਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ ਅਤਿ ਆਰਤਵੰਤ ਦਰੀਨਿ ਧਸੇ ਹੈ।੭੩
ਕਾਨ ਸੁਨੀ ਧੁਨਿ ਦੇਵਨ ਕੀ ਸਭ ਦਾਨਵ ਮਾਰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਨ ਕੀਨੋ।
ਹੋਇ ਕੈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਮਹਾ ਬਰ ਚੰਡਿ. ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਮਨ ਦੀਨੋ।

ਭਾਲ ਕੋ ਫੇਰ ਕੈ ਕਾਲੀ ਭਈ,
ਲਖਿ ਤਾਂ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਕੋ ਮਨ ਭੀਨੋ।
ਦੈਤ ਸਮੂਹਿ ਬਿਨਾਸਨ ਕੋ;
ਜਮ ਰਾਜ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤ ਮਨੋ ਭਵ ਲੀਨੋ। ੭੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਰੇ ਬਲਵਾਨ,
ਸੁ ਕੋਪ ਕੈ ਬਿੱਜੁਲ ਜਿਉਂ ਗਰਜੀ ਹੈ।
ਮੇਰੁ ਸਮੇਤ ਹਲੇ ਗਰੂਏ ਗਿਰ ਸੇਸ ਕੇ ਸੀਸ ਧਰਾ ਲਰਜੀ ਹੈ।
ਬ੍ਰਹਮ ਧਨਸ ਦਿਨੇਸ ਡਰਿਓ ਸੁਨ ਕੈ
ਹਰਿ ਕੀ ਛਤੀਆ ਤਰਜੀ ਹੈ।
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਲੀਏ ਕਰਿ ਕਾਲ ਕਾ
ਕਾਲ ਹੀ ਜਿਉ ਅਰਜੀ ਹੈ। ੭੫

ਦੋਹਰਾ

ਨਿਰਖ ਚੰਡਕਾ ਤਾਸ ਕੋ, ਤਬੈ ਬਚਨ ਇਹ ਕੀਨ।
ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਤੂੰ ਕਾਲਿਕਾ, ਹੋਹੁ ਜੁ ਮੁਝ ਮੈ ਲੀਨ। ੭੬
ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਯਹ ਚੰਡਿ ਕੋ, ਤਾਂ ਮਹਿ ਗਈ ਸਮਾਇ।
ਜਿਉਂ ਗੰਗਾ ਕੀ ਧਾਰ ਮੇ ਜਮੁਨਾ ਪੈਠੀ ਧਾਇ। ੭੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੈਠ ਤਬੈ ਗਿਰਿਜਾ ਅਰੁ ਦੇਵਨ,
ਬੁੱਧਿ ਇਹੈ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀ।
ਜੁਧ ਕੀਏ ਬਿਨੁ ਫੇਰ ਫਿਰੈ ਨਹਿ,
ਭੂਮਿ ਸਭੈ ਅਪਨੀ ਅਵਧਾਰੀ।
ਇੰਦ੍ਰ ਕਹਿਓ: "ਅਬ ਢੀਲ ਬਨੇ ਨਹਿ,
ਮਾਤ ਸੁਨੋ ਯਹ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ।"
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ਚਲੀ ਰਣਿ;
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਭੁਜੰਗਨਿ ਕਾਰੀ। ੭੮

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਖੰਜਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ;
ਕੰਜਨ ਕੀ ਸੁਖਮਾ ਸਕੁਚੀ ਹੈ।
ਲੈ ਕਰਤਾਰ ਸੁਧਾ ਕਰ ਮੈ,
ਮਧ ਮੂਰਤਿ ਸੀ ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਚੀ ਹੈ।

ਆਨਨ ਕੀ ਸਰ ਕੋ ਸਸਿ ਨਾਹਿਨ,
ਅਉਰ ਕਛੂ ਉਪਮਾ ਨ ਬਚੀ ਹੈ।
ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇਰ ਕੇ ਚੰਡਿ ਬਿਰਾਜਤ,
ਮਾਨੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੈਠੀ ਸਚੀ ਹੈ। ੭੯

ਦੋਹਰਾ

ਐਸੇ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇ ਕੇ, ਸੋਭਤ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ।
ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਕਰਿ ਬਰ ਧਰੇ ਜਨ ਜਮ ਲੀਨੇ ਦੰਡ। ੮੦
ਕਿਸੀ ਰਾਜ ਕੋ ਦੈਤ ਇਕ ਆਇਓ ਹੈ ਤਿਹ ਠਾਇ।
ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਬਰੁ ਚੰਡਿ ਕੋ ਗਿਰਿਓ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ। ੮੧
ਉਠਿ ਸੰਭਾਰਿ ਕਰ ਜੋਰ ਕੈ, ਕਹੀ ਚੰਡ ਸੋ ਬਾਤ।
"ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁੰਭ ਕੋ ਭ੍ਰਾਤ ਹੈ, ਕਹਯੋ ਬਚਨ ਸੁਕਚਾਤ। ੮੨
ਤੀਨ ਲੋਕ ਜਿਨਿ ਬਸਿ ਕੀਏ, ਅਤਿ ਬਲ ਭੁਜਾ ਅਖੰਡ।
ਐਸੋ ਭੂਪਤਿ ਸੁੰਭ ਹੈ, ਤਾਹਿ ਬਰੇ ਬਰਿ ਚੰਡ"। ੮੩
ਸੁਨਿ ਰਾਕਸ ਕੀ ਬਾਤਕੋ, ਦੇਵੀ ਉੱਤਰ ਦੀਨ।
"ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਬਿਨੁ ਨਹਿ ਬਰੋ, ਸੁਨਹੁ ਦੈਤ ਮਤਹੀਨ"। ੮੪

ਦੋਹਰਾ

ਇਹ ਸੁਨਿ ਦਾਨਵ ਚਪਲ ਗਤਿ ਗਇਓ ਸੁੰਭ ਕੇ ਪਾਸ।
ਪਰਿ ਪਾਇਨ ਕਰ ਜੋਰ ਕੈ, ਕਰੀ ਏਕ ਅਰਦਾਸ। ੮੫
ਅਉਰ ਰਤਨ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਤੁਅ, ਤ੍ਰੀਆ ਰਤਲ ਤੇ ਹੀਨ।
ਬਧੂ ਏਕ ਬਨ ਮੈ ਬਸੈ, ਤਿਹ ਤੁਮ ਬਰੋ ਪ੍ਰਬੀਨ। ੮੬

ਸੋਰਠਾ

ਸੁਨੀ ਮਨੋਹਰਿ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪ ਬੂਝਿਓ ਪੁਨਿ ਤਾਹਿ ਕੋ।
ਮੋਸੋ ਕਹਿਯੈ ਭ੍ਰਾਤ ਬਰਨਨ ਤਾਹਿ ਸਰੀਰ ਕੋ।੮੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਹਰਿ ਸੋ ਮੁਖ ਹੈ ਹਰਿਤੀ ਦੁਖ ਹੈ ਅਲਿਕੈ
ਹਰਿ ਹਾਰ ਪ੍ਰਭਾਹਰਿਨੀ ਹੈ।
ਲੋਚਨ ਹੈ ਹਰਿ ਸੇ ਸਰਸੇ ਹਰਿ ਸੇ
ਭਰੁਟੇ ਹਰਿਸੀ ਬਰੁਨੀ ਹੈ।
ਕੇਹਰਿ ਸੋ ਕਰਿਹਾ ਚਲਬੋ ਹਰਿ ਪੈ
ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿਨੀ ਤਰਨੀ ਹੈ।
ਹੈ ਕਰ ਮੈ ਹਰਿ ਪੈ ਹਰਿ ਸੋ,

ਹਰਿ ਰਪ ਕੀਏ ਹਰਿਕੀ ਧਰਨੀ ਹੈ। ੮੮

ਕਬਿਤ

ਮੀਨ ਮੁਰਝਾਨੇ ਕੰਜ ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨੇ
ਅਲਿ ਫਿਰਤ ਦਿਵਾਨੇ, ਬਲਿ ਡੋਲੈ ਜਿਤ ਤਿਤ ਹੀ।
ਕੀਰ ਅਉ ਕਪੋਤ, ਬਿੰਬ ਕੋਕਿਲਾ ਕਲਾਪੀ ਬਨਿ ਲੂਟੇ ਫੂਟੇ ਫਿਰੈ,
ਮਨਿ ਚੈਨ ਹੂੰ ਨ ਕਿਤ ਹੀ।
ਦਾਰਿਮ[18] ਦਰਕ[19] ਗਇਓ,
ਪੇਖਿ ਦਸਨਨਿ[20]-ਪਾਤਿ ਰੂਪ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਾਤਿ,
ਜਗਿ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸਿਤ[21] ਹੀ।
ਐਸੀ ਗੁਨ-ਸਾਗਰ, ਉਜਾਗਰ ਸੁ ਨਾਗਰਿ[22] ਹੈ,
ਲੀਨੋ ਮਨ ਮੇਰੋ ਹਰਿ,
ਨੈਨ ਕੋਰਿ[23] ਚਿਤ ਹੀ। ੮੯

ਦੋਹਰਾ

ਬਾਤ ਦੈਤ ਕੀ ਸੁੰਭ ਸੁਨਿ ਬੋਲਿਓ ਕਛੁ ਮੁਸਕਾਤ।
"ਚਤੁਰ ਦੂਤ ਕੋਊ ਭੇਜੀਏ, ਲਖਿ ਆਵੈ ਤਿਹ ਘਾਤ। ੯੦

ਦੋਹਰਾ

ਬਹੁਰਿ ਕਹੀ ਉਨ ਦੈਤ: ਅਬ ਕੀਜੈ ਏਕ ਬਿਚਾਰ।
ਜੋ ਲਾਇਕ ਭਟ ਸੈਨ ਮੈ, ਭੇਜਹੁ ਦੈ ਅਧਿਕਾਰ। ੯੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੈਠੋ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮਧਿ ਸਭਾ, ਉਠਿ ਕੈ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਕਹਿਓ ਮਮ ਜਾਊ।
ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਿਝਵਾਇ ਮਿਲਾਇ ਹੋ,
ਨਾਤਰਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਲਿਆਊ।
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰੈ ਤਬ ਜੁੱਧੁ ਕਰ,
ਰਣਿ ਸ੍ਰਉਣਤ ਕੀ ਸਰਤਾਨ ਬਹਾਊ।
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਕਹੈ; ਬਲ ਆਪਨੋ ਸ੍ਵਾਸਨ
ਸਾਥ ਪਹਾਰ ਉਡਾਊ। ੯੨

ਦੋਹਰਾ

ਉਠੇ ਬੀਰ ਕੋ ਦੇਖ ਕੈ, ਸੁੰਭ ਕਹੀ ਤੁਮ ਜਹੁ ।

---

18. ਅਨਾਰ 19 ਤਿੜਕ ਗਿਆ, ਪਾਟ ਗਿਆ 20 ਦੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ 21 ਚਾਨਣੀ 22 ਚਤਰ
23 ਤਿਰਛੀ ਅੱਖ ਨਾਲ

ਰੀਝੈ ਆਵੈ ਆਨੀਓ ਖੀਝੇ ਜੁੱਧ ਕਰਾਹੁ। ੯੩
ਤਹਾਂ ਧੂਮ੍ਰ ਲੋਚਨ ਚਲੇ; ਚਤੁਰੰਗਨ ਦਲੁ ਸਾਜਿ।
ਗਿਰ ਘੇਰਿਓ ਘਨ ਘਟਾ ਜਿਉਂ, ਗਰਜ ਗਰਜ ਗਜ ਰਾਜ। ੯੪
ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਗਿਰ ਰਾਜ ਤਟਿ, ਊਚੇ ਕਹੀ ਪੁਕਾਰਿ।
ਕੈ ਬਰੁ ਸੁੰਭ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋ; ਕੈ ਲਰੁ ਚੰਡਿ ਸੰਭਾਰਿ। ੯੫
ਰਿਪੁ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨੰਤ ਹੀ ਸਿੰਘ ਭਈ ਅਸਵਾਰ।
ਗਿਰ ਤੇ ਉਤਰੀ ਬੇਗ ਦੈ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਸਭ ਧਾਰਿ। ੯੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕੋਪ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਚੜੀ, ਇਤ ਕ੍ਰੁਧ ਕੈ ਧੂਮ੍ਰ ਚੜੈ, ਉਤਿ ਸੈਨੀ।
ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਮਾਰ ਮਚੀ ਤਬ, ਦੇਵੀ ਲਈ ਬਰਛੀ ਕਰਿ ਪੈਨੀ।
ਦਉਰ ਦਈ ਅਰਿ ਕੈ ਮੁਖਿ ਮੈ ਕਟਿ ਓਠ ਦਏ ਜਿਮੁ ਲੋਹ ਕੋ ਛੈਨੀ।
ਦਾਂਤ ਗੰਗਾ, ਜਮੁਨਾ ਤਨ ਸਿਆਮ ਸੋ
ਲੋਹੂ ਬਹਿਓ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ਤ੍ਰਿਬੈਨੀ। ੯੭
ਘਾਉ ਲਗੈ ਰਿਸਕੈ ਦ੍ਰਿਗ ਧੂਮ੍ਰਸੁ ਕੈ ਬਲਿ ਆਪਨੋ ਖੱਗੁ ਸੰਭਾਰਿਓ।
ਬੀਸ ਪਚੀਸਕੁ ਵਾਰ ਕਰੇ ਤਿਨ, ਕੇਹਰਿ ਕੋ ਪਗੁ ਨੈਕੁ ਨ ਹਾਰਿਓ।
ਧਾਇ ਗਦਾ ਗਹਿ ਫੇਰਿ ਕੈ ਫਉਜ ਕੋ,
ਘਾਉ ਸ਼ਿਵਾ ਸਿਰਿ ਦੈਤ ਕੇ ਮਾਰਿਓ।
ਸ੍ਰਿੰਗ ਧਰਾਧਰ ਊਪਰ ਕੋ,
ਜਨੁ ਕੋਪ ਪੁਰੰਦ੍ਰ ਨੈ ਬੱਜ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਿਓ। ੯੮
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਉਠੈ ਕਿਲਕਾਰ; ਲਏ ਸੰਗ ਦੈਤਨ ਕੇ ਕੁਰਮਾ।
ਗਹਿ ਪਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਚਾਨਕ
ਤਾਨਿ ਲਗਾਈ ਹੈ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਉਰ ਮਾ।
ਹਰਿ ਚੰਡਿ ਲਇਓ ਬੀਰ ਕੈ ਕਰ ਤੇ,
ਅਰੁ ਮੂੰਡ ਕਟਿਓ ਅਸੁਰੰ ਪੁਰ ਮਾ।
ਮਾਨੋ ਆਧੀ ਬਹੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਛੂਟਿ,
ਖਜੂਰ ਤੇ ਟੂਟ ਪਰਿਓ ਖੁਰਮਾ। ੯੯

ਦੋਹਰਾ

ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਜਬ ਮਾਰਿਓ, ਦੇਵੀ ਇਹ ਪਰਕਾਰ।
ਅਸੁਰ ਸੈਨ ਬਿਨੁ ਚੈਨ ਹੁਇ, ਕੀਨੋ ਹਾਹਾਕਾਰ। ੧੦੦

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸ਼ੋਰ ਸੁਨਿਓ ਜਬ ਦੈਤਨ ਕੋ, ਤਬ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਚੀ ਅਖੀਆਂ।
ਹਰ ਧਿਆਨ ਛੁਟਿਓ ਮੁਨਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ,

ਧੁਨਿ ਟੂਟਿ ਖਗੇਸ ਗਈ ਪੱਖੀਆਂ।
ਦ੍ਰਿਗ ਜੁਆਲ ਬਢੀ ਬੜਵਾਨਲ ਜਿਉ,
ਕਵਿ ਨੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਲਖੀਆਂ।
ਸਭ੍ ਛਾਰ ਭਇਓ ਦਲੁ ਦਾਨਵ ਕੋ;
ਜਿਮੁ ਘੂਮਿ ਹਲਾਹਲ ਕੀ ਮੱਖੀਆਂ। ੧੦੧

ਦੋਹਰਾ

ਅਉਰ ਸਕਲ ਸੈਲਾ ਜਰੀ, ਬਚਿਓ ਸੁ ਏਕੈ ਪ੍ਰੇਤੁ।
ਚੰਡਿ ਬਚਾਇਓ ਜਾਨਿ ਕੈ, ਅਉਰਨ ਮਾਰਨ ਹੇਤੁ। ੧੦੨

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ
ਬਧਹਿ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤਿਆ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ
ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ। ੩। ੫੦। ੧੦੨

ਦੋਹਰਾ

ਭਾਜਿ ਨਿਸਾਚਰ ਮੰਦ ਮਤਿ; ਕਹੀ ਸੁੰਭ ਪਹਿ ਜਾਇ।
"ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ; ਡਾਰਿਓ ਚੰਡਿ ਖਪਾਇ। ੧੦੩
ਸਕਲ ਕਟੇ ਭਟ ਕਟਕ ਕੇ; ਪਾਇਕ ਰਥ ਹੈ ਕੁੰਭ।
"ਯੋ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਅਚਰਜ ਹ੍ਵੈ; ਕੋਪ ਕੀਓ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ। ੧੦੪
ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦ੍ਵੈ ਦੈਤ ਤਬ, ਲੀਨੇ ਸੁੰਭਿ ਹਕਾਰਿ।
ਚਲਿ ਆਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸਭਾ ਮਹਿ; ਕਰਿ ਲੀਨੇ ਅਸਿ ਢਾਰ। ੧੦੫
ਅਭ ਬੰਦਨ ਦੋਨੇ ਕੀਓ; ਬੈਠਾਏ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰਿ।
ਪਾਨ ਦਏ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿਓ; "ਤੁਮ ਦੋਨੋ ਮਮ ਬੀਰ।" ੧੦੬
ਨਿਜ ਕਟ ਕੋ ਫੈਂਟਾ ਦਇਓ ਅਰੁ ਜਮਧਰ ਕਰਵਾਰ।
"ਲਿਆਵਹੁ ਚੰਡੀ ਬਾਧ ਕੈ; ਨਾਤਰ ਡਾਰੋ ਮਾਰ"। ੧੦੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕੋਪ ਚੜ੍ਹੇ ਰਨਿ ਚੰਡ ਅਉ ਮੁੰਡ ਸੁ; ਲੈ ਚਤੁਰੰਗਨ ਸੈਨ ਭਲੀ।
ਤਬ ਸੇਸ ਕੇ ਸੀਸ ਧਰਾ ਲਰਜੀ; ਜਨੁ ਮਧਿ ਤਰੰਗਨਿ ਨਾਵ ਹਲੀ।
ਖੁਰ ਬਾਜਨ ਧੂਰ ਉਡੀ ਨਭਿ ਕੋ; ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਉਪਮਾ ਨ ਟਲੀ।
ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰ ਨਿਵਾਰਨ ਕੋ;
ਧਰਨੀ ਮਨੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਲੋਕ ਚਲੀ। ੧੦੮

ਦੋਹਰਾ

ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦੈਤਨ ਦੁਹੂੰ; ਸਬਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲੁ ਲੀਨ।
ਨਿਕਟਿ ਜਾਇ ਗਿਰ ਘੇਰਿ ਕੈ ਮਹਾਂ ਕੁਲਾਹਲ ਕੀਨ। ੧੦੯

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜਬ ਕਾਨ ਸੁਨੀ ਧੁਨਿ ਦੈਤਨ ਕੀ;
ਤਬ ਕੋਪੁ ਕੀਓ ਗਿਰਜਾ ਮਨ ਮੈ।
ਚੜ੍ਹਿ ਸਿੰਘ ਸੁ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਚਲੀ;
ਸਭਿ ਆਯੁਧ ਧਾਰ ਤਬੈ ਤਨ ਮੈ।
ਗਿਰ ਤੇ ਉਤਰੀ ਦਲ ਬੈਰਨ ਕੇ,
ਪਰ ਯੋ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ।
ਨਭ ਤੇ ਬਹਰੀ ਲਖਿ ਛੂਟ ਪਰੀ,
ਜਨੁ ਕੂਕ ਕੁਲੰਗਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈ। ੧੧੦
ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਤੇ ਬਾਨ ਛੁਟੇ,
ਇਕ ਤੇ ਦਸ, ਸਉ ਤੇ ਸਹੰਸ ਤੱਹ ਬਾਢੇ।
ਲੱਛਕੁ ਹੁਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਲਗੇ,
ਤਨ ਦੈਤਨ ਮਾਂਝ ਰਹੇ ਗਡਿ ਗਾਢੇ।
ਕੋ ਕਵਿ ਤਾਹਿ ਸਰਾਹ ਕਰੈ,
ਅਤਿਸੈ, ਉਪਮਾ ਜੁ ਭਈ ਬਿਨੁ ਕਾਢੇ।
ਫਾਗੁਨਿ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਭਏ ਜਨੁ,
ਪਾਤੁ ਬਿਹੀਨ ਰਹੇ ਤਰੁ ਠਾਢੇ। ੧੧੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਮੁੰਡ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਹਕਾਰ ਹੈ; ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
ਫਿਰ ਦਈ ਤਨ ਦਉਰ ਕੇ ਗਉਰਿ ਕੋ,
ਘਾਇਲ ਕੈ ਨਿਕਸੀ ਅੰਗ ਧਾਰੇ।
ਸ੍ਰਉਨ ਭਰੀ ਥਹਰੈ ਕਰਿ ਦੈਤ ਕੇ,
ਕੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਅਉਰ ਬਿਚਾਰੇ।
ਪਾਨ ਗੁਮਾਨ ਸੋ ਖਾਇ ਅਘਾਇ ਮਨੋ
ਜਮੁ ਆਪੁਨੀ ਜੀਭ ਨਿਹਾਰੇ। ੧੧੨
ਘਾਉ ਕੈ ਦੈਤ ਚਲਿਓ ਜਬ ਹੀ;
ਤਬ ਦੇਵੀ ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਬਾਨ ਸੁ ਕਾਢੇ।
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਖੈਂਚ ਕਮਾਨ,
ਚਲਾਵਤ ਏਕ ਅਨੇਕ ਹੁਇ ਬਾਢੇ।
ਮੁੰਡ ਲੈ ਢਾਲ ਦਈ ਮੁਖ ਓਟਿ;
ਧਸੇ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਰਹੇ ਗਡਿ ਗਾਢੇ।
ਮਾਨਹੁ ਕੂਰਮ ਪੀਠ ਪੈ ਨੀਠ ਭਏ ਹੈ,
ਸਹਸ ਫਨਿ ਕੇ ਫਨ ਠਾਢੇ। ੧੩੩
ਸਿੰਘਹਿ ਪ੍ਰੇਰ ਕੈ ਆਗੈ ਭਈ;

ਕਰਿ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਬਰ ਚੰਡ ਸੰਭਾਰਿਓ।
ਮਾਰਿ ਕੈ ਧੂਰਿ ਕੀਏ ਚਕਚੂਰ,
ਗਿਰੇ ਅਰਿ ਪੂਰ ਮਹਾਂ ਰਨ ਪਾਰਿਓ।
ਫੇਰਿ ਕੈ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਰਨ ਮਾਹਿ,
ਸੁ ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਮਾਰਿਓ।
ਐਸੇ ਪਰਿਓ ਧਰਿ ਊਪਰ ਜਾਇ;
ਜਿਉ ਬੇਲਹਿ ਤੇ ਕਦੂਆ ਕਟਿ ਡਾਰਿਓ। ੧੧੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹੀ ਮੁਖ ਸੰਖ ਬਜਾਵਤ,
ਜਿਉ ਘਨ ਮੈ ਤੜਤਾਦੁਤਿ ਮੰਡੀ।
ਚਕ੍ਰ ਚਲਾਇ ਗਿਰਾਇ ਦਇਓ ਅਰਿ,
ਭਾਜਤ ਦੈਤ ਬਢੇ ਬਰਬੰਡੀ।
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨਿ ਮਾਸ ਅਹਾਰ;
ਕਰੈ ਕਿਲਕਾਰ ਖਿਲਾਰ ਕੈ ਝੰਡੀ।
ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਉਤਾਰ ਦਇਓ,
ਅਬ ਚੰਡ ਕੋ ਹਾਥ ਲਗਾਵਤ ਚੰਡੀ। ੧੧੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਮੁੰਡ ਮਹਾਂ ਰਨ ਮੱਧਿ ਹਨਿਓ; ਫਿਰ ਕੈ ਬਰ ਚੰਡਿ ਤਬੈ ਇਹ ਕੀਨੋ।
ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰ ਦਈ ਸਭ ਸੈਣ ਸੁ;
ਚੰਡਿਕਾ ਚੰਡ ਸੋ ਆਹਵ ਕੀਨੋ।
ਲੈ ਬਰਛੀ ਕਰ ਮੈ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕੈ
ਬਰੁ ਮਾਰਿ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।
ਲੈ ਕੈ ਮਹੇਸ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਨੇਸ਼ ਕੋ;
ਰੁੰਡ ਕੀਓ ਜਨੁ ਮੁੰਡ ਬਿਹੀਨੋ। ੧੧੬

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਬਧਹਿ,
ਚਤ੍ਰਥ ਧਯਾਇ।
ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭੰ ਮਸਤੁ।। ੪

ਸੋਰਠਾ

ਘਾਇਲ ਘੂਮਤ ਕੋਟਿ; ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ ਸੁੰਭ ਪੈ।
ਮਾਰੇ ਦੇਵੀ ਘੋਟਿ; ਸੁਭਟ ਕਟਕ ਕੇ ਬਿਕਟ ਅਤਿ। ੧੧੭

ਦੋਹਰਾ

ਰਾਜ ਗਾਤ ਕੇ ਬਾਤਿ ਇਹ ਕਹੀ ਜੁ ਤਾਹੀ ਠਉਰ।

ਮਰਿ ਹੋ ਜੀਅਤਿ ਨ ਛਾਡਿ ਹੋ, ਕਹਿਓ ਸਤਿ ਨਹਿ ਅਉਰ। ੧੧੮
ਤੁੰਡ ਸੁੰਭ ਕੇ ਚੰਡਿਕਾ, ਚਢਿ ਬੋਲੀ ਇਹ ਭਾਇ।
ਮਾਨੋ ਅਪਨੀ ਮ੍ਰਿਤ ਕੋ, ਲੀਨੋ ਅਸੁਰ ਬੁਲਾਇ। ੧੧੯

ਦੋਹਰਾ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੁ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲ, ਬੈਠਿ ਮੰਤ੍ਰ ਤਬ ਕੀਨ।
ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਸੁਭਟ ਬੀਰ ਚੁਨ ਲੀਨ। ੧੨੦
ਰਕਤਬੀਜ ਕੌ ਭੇਜੀਏ, ਮੰਤ੍ਰਨ ਕਹੀ ਬਿਚਾਰ।
ਪਾਥਰ ਜਿਉ ਗਿਰਿ ਡਾਰ ਕੇ, ਚੰਡਹਿ ਹਨੈ ਹਕਾਰਿ। ੧੨੧

ਸੋਰਠਾ

ਭੇਜੋ ਕੋਊ ਦੂਤ, ਗ੍ਰਹ ਤੇ ਲਿਆਵੈ ਤਾਹਿ ਕੋ।
ਜੀਤਿਓ ਜਿਨਿ ਪੁਰਹੂਤ ਭੁਜਬਲਿ ਜਾਕੇ ਅਮਿਤ ਹੈ। ੧੨੨

ਦੋਹਰਾ

ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦ ਪੈ ਦੈਤ ਇੱਕੁ ਗਇਓ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਿ।
ਰਾਜ ਬੁਲਾਵਤ ਸਭਾ ਮੈ, ਬੇਗ ਚਲੋ ਤਿਹ ਪਾਸ। ੧੨੩
ਰਕਤ ਬੀਜ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ ਕੋ, ਕੀਨੋ ਆਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮ।
ਅਸੁਰ ਸਭਾ ਮਧਿ ਭਾਉ ਕਰਿ, ਕਹਿਓ ਕਰਹੁ ਮਮ ਕਾਮ। ੧੨੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸ੍ਰਉਣਤ ਬਿੰਦ ਕੋ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ, ਬੁਲਾਇ ਬੈਠਾਇ ਕੈ ਆਦਰੁ ਕੀਨੋ।
ਦੈ ਸਿਰਤਾਜ ਬਡੇ ਗਜਰਾਜ ਸੁ ਬਾਜ ਦਏ ਰਿਝਵਾਇ ਕੈ ਲੀਨੋ।
ਪਾਨ ਲੈ ਦੈਤ ਕਹੀ ਇਹ ਚੰਡ ਕੋ, ਰੁੰਡ ਕਰੌ ਅਬ ਮੁੰਡ ਬਿਹੀਨੋ।
ਐਸੇ ਕਹਿਓ ਤਿਨ ਮਧਿ ਸਭਾ ਨ੍ਰਿਪ
ਰੀਝ ਕੈ ਮੇਘ ਅੰਡਬਰ ਦੀਨੋ। ੧੨੫
ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦ ਕੌ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ;
ਕਹਿਓ 'ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਮਹਾ ਦਲੁ ਲੈ ਕੈ'।
ਛਾਰ ਕਰੋ ਗਰੂਏ ਗਿਰ ਰਾਜਹਿ;
ਚੰਡਿ ਪਚਾਰਿ ਹਨੌ ਬਲੁ ਕੈ ਕੈ।
ਕਾਨਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਭ ਕੀ ਸੁਨੀ ਬਾਤ,
ਰਿਸਾਤ ਚਲਿਓ ਚਢਿ ਊਪਰ ਗੈ ਕੈ
ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੋਇ ਅੰਤਕ ਦੰਤਿ ਕੋ;
ਲੈ ਕੈ ਚਲਿਓ ਰਨਿ ਖੇਤ ਜੁ ਛੈ ਕੈ। ੧੨੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੀਜ ਰਕਤ੍ਰ ਸੁ ਬੰਬ ਬਜਾਇ ਕੈ, ਆਗੈ ਕੀਏ ਗਜ ਬਾਜ ਰਥਈਆ।
ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਮਹਾਂ ਬਲਿ ਦਾਨਵ, ਮੇਰ ਕੋ ਪਾਇਨ ਸਾਥ ਮਥਈਆ।
ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਸੁਭ ਅੰਗ ਸੁ ਦੀਰਘ
ਕਉਚ ਸਜੇ ਕਟਿ ਬਾਂਧਿ ਭਥਈਆ।
ਲੀਨੇ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ,
ਸਮਾਨ ਕੈ ਸਾਥ ਲਏ ਜੁ ਸਥਈਆ। ੧੨੭

ਦੋਹਰਾ

ਰਕਤ ਬੀਜ ਦਲ ਸਾਜ ਕੈ, ਉਤਰੇ ਤਟਿ ਗਿਰਿ ਰਾਜ।
ਸ੍ਰਵਣਿ ਕੁਲਾਹਲ ਸੁਨਿ ਸ਼ਿਵਾ ਕਰਿਓ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜ। ੧੨੮

ਸੋਰਠਾ

ਹੁਇ ਸਿੰਘਹਿ ਅਸਵਾਰ, ਗਾਜ ਗਾਜ ਕੈ ਚੰਡਿਕਾ।
ਚਲੀ ਪ੍ਰਬਲ ਅਸਿ ਧਾਰਿ, ਰਕਤਿ ਬੀਜ ਕੇ ਬਧ ਨਮਿੱਤ। ੧੨੯

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਆਵਤ ਦੇਖ ਕੈ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੋ ਸ੍ਰੋਣਤਬਿੰਦ ਮਹਾਂ ਹਰਖਿਓ ਹੈ।
ਆਗੈ ਹ੍ਵੈ ਸਤ੍ਰ ਧਰੇ ਰਨ ਮੱਧਿ,
ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧਹਿ ਕੋ ਸਰਖਿਓ ਹੈ।
ਲੈ ਉਮਡਿਓ ਦਲੁ ਬਾਦਲੁ ਸੋ,
ਕਵਿ ਨੇ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਪਰਖਿਓ ਹੈ।
ਤੀਰ ਚਲੇ ਇਮ ਬੀਰਨ ਕੇ,
ਬਹੁ ਮੇਘ ਮਨੋ ਬਲੁ ਕੈ ਬਰਖਿਓ ਹੈ। ੧੩੦

ਸ੍ਵੈਯਾ-

ਬੀਰਨ ਕੇ ਕਰ ਤੇ ਛੁਟਿ ਤੀਰ,
ਸਰੀਰਨ ਚੀਰ ਕੈ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨੇ।
ਤੋਰ ਸਰਾਸਨ ਫੋਰ ਕੈ ਕਉਚਨ,
ਮੀਨਨ ਕੇ ਰਿਪੁ ਜਿਉ ਥਹਰਾਨੇ।
ਘਾਉ ਲਗੋ ਤਨ ਚੰਡਿ ਅਨੇਕ ਸੁ.
ਸ੍ਰਉਣ ਚਲਿਓ ਬਹਿ ਕੈ ਸਰਤਾਨੇ।
ਮਾਨਹੁ ਫਾਰਿ ਪਹਾਰ ਹੂੰ ਕੋ ਸਤ. ਤਛਕ ਕੇ ਨਿਕਸੇ ਕਰਬਾਨੇ। ੧੩੧
ਬੀਰਨ ਕੇ ਕਰ ਤੇ ਛੁਟਿ ਤੀਰ ਸੁ.
ਚੰਡਿਕਾ ਸਿੰਘਨ ਜਿਓ ਭਭਕਾਰੀ।

ਲੈ ਕਰਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ
ਗਹਿ ਚਕ੍ਰ ਛੁਰੀ ਅਉ ਕਟਾਰੀ।
ਕਾਟ ਕੈ ਦਾਮਨ ਛੇਦ ਕੈ ਭੇਦ ਕੈ,
ਸਿੰਧੁਰ ਕੀ ਕਰੀ ਭਿੰਨ ਅੰਬਾਰੀ।
ਮਾਨਹੁ ਆਗ ਲਗਾਇ ਹਨੂ ਗੜ ਲੰਕ,
ਅਵਾਸ ਕੀ ਡਾਰੀ ਅਟਾਰੀ। ੧੩੨
ਤੋਰ ਕੈ ਮੋਰ ਕੈ ਦੈਤਨ ਕੇ ਮੁਖ ਘੋਰ,
ਕੈ ਚੰਡਿ ਮਹਾ ਅਸਿ ਲੀਨੋ।
ਜੋਰ ਕੈ ਕੋਰ ਕੈ ਠੋਰ ਕੈ ਬੀਰ,
ਸੁ ਰਾਛਸ ਕੋ ਹਤਿ ਕੈ ਤਿਹ ਤੀਨੋ।
ਖੋਰ ਕੈ ਤੋਰ ਕੈ ਬੋਰ ਕੈ ਦਾਨਵ,
ਲੈ ਤਿਨ ਕੇ ਕਰੇ ਹਾਡ ਚਬੀਨੋ।
ਸ੍ਰਉਣ ਕੋ ਪਾਨ ਕਰਿਓ ਜਿਉਂ ਦਵਾਹਰਿ;
ਸਾਗਰ ਕੋ ਜਲ ਜਿਉ ਰਿਖਿ ਪੀਨੋ। ੧੩੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਕਰੰ ਗਹਿ
ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਨ ਗਨੇ ਭਟ ਆਨੇ।
ਮਾਰਿ ਦਈ ਸਭ ਦੈਤ ਚਮੂੰ,
ਤਿਹ ਸ੍ਰਉਣਤ ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿਝ ਅਘਾਨੇ।
ਭਾਲ ਭਇਆਨਕ ਦੇਖਿ ਭਵਾਨੀ ਕੋ,
ਦਾਨਵ ਇਉਂ ਰਨ ਛਾਡਿ ਪਰਾਨੇ।
ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ,
ਪੀਪਰ ਕੇ ਜਿਉ ਪਾਤ ਉਡਾਨੇ। ੧੩੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਆਹਵ ਮੈ ਖਿਝ ਕੈ ਬਰਚੰਡ
ਕਰੰ ਧਰ ਕੈ ਹਰਿ ਪੈ ਅਰਿ ਮਾਰੇ।
ਏਕਨ ਤੀਰਨ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਹਤਿ,
ਏਕਨ ਕੇ ਤਨ ਕੇਹਰਿ ਫਾਰੇ।
ਹੈ ਦਲ ਗੈ ਦਲ ਪੈਦਲ ਘਾਇ ਕੈ,
ਮਾਰ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰ ਡਾਰੇ।
ਸਿੰਧੁਰ ਐਸੇ ਪਰੇ ਤਿਹ ਠਉਰ,
ਜਿਉ ਭੂਮ ਮੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਗਿਰ ਭਾਰੇ। ੧੩੫

ਦੋਹਰਾ

ਰਕਤ ਬੀਜ ਕੀ ਚਮੂੰ ਸਭ ਭਾਗੀ ਕਰਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ।
ਕਹਿਓ ਦੈਤ ਪੁਨਿ ਘੇਰ ਕੈ, "ਕਰੋ ਚੰਡਿ ਕੋ ਨਾਸ਼"। ੧੩੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕਾਨਨ ਮੈ ਸੁਨ ਕੇ ਇਹ ਬਾਤ,
ਸੁ ਬੀਰ ਫਿਰੇ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਲੈ।
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ,
ਬਲਿ ਕੈ ਅਤ ਹੀ ਮਨ ਕ੍ਰੁਧਤ ਹ੍ਵੈਕੈ।
ਘਾਉ ਲਗੈ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਇਮ,
ਸ੍ਰਉਣ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰੁ ਚੁਐ ਕੈ।
ਆਗ ਲਗੇ ਜਿਮੁ ਕਾਨਨ ਮੈ ਤਿਨ;
ਤਿਉਂ ਰਹੀ ਬਾਨਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਹ੍ਵੈ ਕੈ। ੧੩੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਆਇਸ ਪਾਇ ਕੈ ਦਾਨਵ ਕੋ ਦਲ,
ਚੰਡਿ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰਿਓ ਹੈ।
ਢਾਰ ਅਉ ਸਾਂਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨਿ ਲੈ,
ਕਰ ਮੈ ਬਰ ਬੀਰਨ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਫੇਰ ਫ਼ਿਰੇ ਨਹਿ ਆਹਵ ਤੇ,
ਮਨ ਮਹਿ ਤਿਹ ਧੀਰਜ ਗਾਢੋ ਧਰਿਓ ਹੈ।
ਰੋਕ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡਿ,
ਸੁ ਭਾਨ ਮਨੋ ਪਰਬੇਖ ਪਰਿਓ ਹੈ। ੧੩੮
ਕੋਪ ਕੈ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ,
ਮਹਾਂ ਬਲ ਕੈ ਬਲਵੰਡ ਸੰਭਾਰਿਓ।
ਦਾਮਿਨਿ ਜਿਉ ਘਨ ਸੇ ਦਲ ਪੈਠ ਕੈ,
ਕੈ ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਦਲੁ ਮਾਰਿਓਂ।
ਬਾਨਨਿ ਸਾਥ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਅਰਿ,
ਤਾਛਬਿ ਕੋ ਕਵਿ ਭਾਉ ਬਿਚਾਰਿਓ।
ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਿਰਨੇ ਸਰਮਾਸਹਿ,
ਰੇਨ ਅਨੇਕ ਤਹਾਂ ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ। ੧੩੯

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਚੰਡਿ ਚਮੂੰ ਬਹੁ ਦੈਤਨ ਕੀ ਹਤਿ, ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਸੰਭਾਰਿਓ।
ਬਾਨਨ ਸੋ ਦਲ ਫੇਰ ਦਇਓ; ਬਲ ਕੈ ਬਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾ ਭਭਕਾਰਿਓ।

ਮਾਰ ਦਏ ਸਿਰਦਾਰ ਬਡੇ ਧਰਿ ਸ੍ਰਉਣ ਬਹਾਇ ਬਡੋ ਰਨ ਪਾਰਿਓ।
ਏਕ ਕੇ ਸੀਸ ਦਇਓ ਧਨੁ ਯੌਂ,
ਜਨੁ ਕੋਪ ਕੈ ਗਾਜ ਨੇ ਮੰਡਪ ਮਾਰਿਓ। ੧੪੦

ਦੋਹਰਾ

ਚੰਡਿ ਚਮੂੰ ਸਭ ਦੈਤ ਕੀ; ਐਸੇ ਦਈ ਸੰਘਾਰਿ।
ਪਉਨ ਪੂਤ ਜਿਉਂ ਲੰਕ ਕੋ, ਡਾਰਿਓ ਬਾਗ ਉਖਾਰਿ। ੧੪੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਗਾਜ ਕੈ ਚੰਡਿ ਮਹਾਬਲਿ ਮੇਘ ਸੀ;
ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਅਰਿ ਪੈ ਸਰ ਡਾਰੇ।
ਦਾਮਿਨਿ ਸੋ ਖਗ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ;
ਬਹੁ ਬੀਰ ਅੰਧ ਧਰ ਕੈ ਧਰਿ ਮਾਰੇ।
ਘਾਇਲ ਘੂਮ ਪਰੇ ਤਿਹ ਇਉਂ ਉਪਮਾ
ਮਨ ਮੈ ਕਵਿਯੋ ਅਨੁਸਾਰੇ।
ਸ੍ਰਉਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮਨੋ ਸਰਤਾ,
ਤਿਹ ਮਧਿ ਧਸੀ ਕਰਿ ਲੋਥ ਕਰਾਰੇ। ੧੪੨
ਐਸੇ ਪਰੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਬੀਰ ਸੁ;
ਕੈ ਕੈ ਦੁਖੰਡ ਜੁ ਚੰਡਿਹਿ ਡਾਰੇ।
ਲੋਥਨ ਉਪਰ ਲੋਥ ਗਿਰੀ;
ਬਹਿ ਸ੍ਰਉਣ ਚਲਿਓ ਜਨੁ ਕੋਟ ਪਨਾਰੇ।
ਲੈ ਕਰਿ ਬਿਯਾਲ ਸੋ ਬਿਯਾਲ ਬਜਾਵਤ,
ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਯੋ ਮਨਿ ਧਾਰੇ।
ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਲਏ ਬਹੇ ਪਉਨ ਸੋ
ਆਪਸਿ ਮੈ ਭਿਰ ਹੈਂ ਗਿਰਿ ਭਾਰੇ। ੧੪੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਦਾਰੁਨ ਕਾਮ ਕਰੇ,
ਰਨ ਮੈ ਅਰਿ ਸੋ ਅਰਿਣੀ ਹੈ।
ਸੂਰ ਹਨੇ ਬਲਿ ਕੈ ਬਲੁਵਾਨ ਸੁ,
ਸ੍ਰਉਨ ਚਲਿਓ ਬਹਿ ਬੈਤਰਨੀ ਹੈ।
ਬਾਹ ਕਟੀ ਅਧਬੀਚ ਤੇ ਸੁੰਡ ਸੀ;
ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਨੇ ਬਰਨੀ ਹੈ।
ਆਪਸਿ ਮੈ ਲਰ ਕੈ ਸੁ ਮਨੋ;
ਗਿਰਿ ਤੇ ਗਿਰੀ ਸਰਪ ਕੀ ਦੁਇ ਘਰਨੀ ਹੈ। ੧੪੪

ਦੋਹਰਾ

ਸਕਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਦੈਤ ਕੋ, ਚੰਡੀ ਦਇਓ ਭਜਾਇ।
ਪਾਪ ਤਾਪ ਹਰਿ ਜਾਪ ਤੇ, ਜੈਸੇ ਜਾਤ ਪਰਾਇ। ੧੪੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਭਾਨੁ ਤੇ ਜਿਉ ਤਮ, ਪਉਨ ਤੇ ਜਿਉ ਘਨੁ,
ਮੋਰ ਤੇ ਜਿਉ ਫਨਿ ਤਿਉ ਸੁਕਚਾਨੇ।
ਸੂਰ ਤੇ ਕਾਤੁਰ, ਕੂਰ ਤੇ ਚਾਤੁਰ,
ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਤੁਰ ਏਣਿ ਡਰਾਨੇ।
ਸੂਮ ਤੇ ਜਿਉ ਜਸੁ, ਬਿਓਗ ਤੇ ਜਿਉ ਰਸੁ,
ਪੂਤ ਕਪੂਤ ਤੇ ਜਿਉ' ਬੰਸੁ ਹਾਨੇ।
ਧਰਮ ਜਿਉ' ਕ੍ਰੁੱਧ ਤੇ ਭਰਮ ਸੁਬੁੱਧ ਤੇ,
ਚੰਡ ਕੇ ਜੁੱਧ ਤੇ ਦੈਤ ਪਰਾਨੇ। ੧੪੬
ਫੇਰ ਫਿਰੇ ਸਭ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਰਨ,
ਲੈ ਕਰਵਾਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਹੁਇ ਧਾਏ।
ਏਕ ਲੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨ ਤਾਨ ਕੈ,
ਤੂਰਨ ਤੇਜ ਤੁਰੰਗ ਤੁਰਾਏ।
ਧੂਰਿ ਉਡੀ ਖੁਰ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪਥ
ਊਰਧ ਹੁਇ ਰਵਿ ਮੰਡਲ ਛਾਏ।
ਮਾਨਹੁ ਫੇਰ ਰਚੇ ਬਿਧਿ ਲੋਕ,
ਧਰਾ ਖਟ ਆਠ ਅਕਾਸ਼ ਬਨਾਏ। ੧੪੭
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਲੈ ਬਾਨਨਿ
ਦੈਤਨ ਕੇ ਤਨ ਤੂਲਿ ਜਿਉ ਤੂੰਬੇ।
ਮਾਰ ਗੁਇੰਦ ਦਏ ਕਰਵਾਰ ਲੈ,
ਦਾਨਵ ਮਾਨ ਗਇਓ ਉਡ ਪੂੰਬੇ।
ਬੀਰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕੀ ਸਿਤ ਪਾਗ,
ਚਲੀ ਬਹਿ ਸ੍ਰੋਨਤ ਉਪਰ ਖੂੰਬੇ।
ਮਾਨਹੁ ਸਾਰਸੁਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੈ,
ਸੂਰਨ ਕੇ ਜਸ ਕੇ ਉਠੇ ਬੂੰਬੇ। ੧੪੮

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦੈਤਨ ਸਾਖ ਗਦਾ ਗਹਿ ਹਾਥਿ,
ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧੁ ਨਿਸੰਗ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਪਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਏ ਬਲਵਾਨ,
ਸੁ ਮਾਰ ਤਬੈ ਦਲ ਛਾਰ ਕਰਿਓ ਹੈ।

ਪਾਗ ਸਮੇਤ ਗਿਰਿਓ ਸਿਰ ਏਕ ਕੋ
ਭਾਉ ਇਹੇ ਕਬਿ ਤਾ ਕੋ ਧਰਿਓ ਹੈ।
ਪੂਰਨਿ ਪੁੰਨ ਭਏ ਨਭ ਤੇਸੁ ਮਨੋ
ਭੂਅ ਟੂਟਿ ਨਛੱਤ੍ਰ ਪਰਿਓ ਹੈ। ੧੪੯
ਬਾਰਿਦ ਬਾਰਨ ਜਿਉਂ ਨਿਰਵਾਰਿ,
ਮਹਾਂ ਬਲ ਧਾਰਿ ਤਬੇ ਇਹ ਕੀਆ।
ਪਾਨਿ ਲੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕੋ ਤਾਨਿ,
ਸੰਘਾਰ ਸਨੇਹ ਤੇ ਸ੍ਰਉਨਤ ਪੀਆ।
ਏਕ ਗਏ ਕੁਮਲਾਇ ਪਰਾਇ ਕੈ,
ਏਕਨ ਕੋ ਧਰਕਿਓ ਤਨਿ ਹੀਆ।
ਚੰਡ ਕੋ ਬਾਨ ਕਿਧੋ ਕਰ ਭਾਨਹਿ,
ਦੇਖਿ ਕੈ ਦੈਤ ਗਈ ਦੁਤਿ ਦੀਆ। ੧੫੦
ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਕੋਪ ਭਈ ਅਤਿ,
ਧਾਰ ਮਹਾਂ ਬਲ ਕੋ ਰਨ ਪਾਰਿਓ।
ਦਉਰ ਕੈ ਠਉਰ ਹਤੇ ਬਹੁ ਦਾਨਵ,
ਏਕ ਗਇੰਦ੍ਰ ਬਡੋ ਰਨਿ ਮਾਰਿਓ।
ਕਉਤਕਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਰਨ ਪੇਖਿ,
ਤਬੈ ਕਬਿ ਇਉ ਮਨ ਮਧਿ ਬਿਚਾਰਿਓ।
ਸਾਗਰ ਬਾਂਧਨ ਕੇ ਸਮਏਂ ਨਲ,
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਉਖਾਰ ਕੇ ਡਾਰਿਓ। ੧੫੧

ਦੋਹਰਾ

ਮਾਰ ਜਬੈ ਸੈਨਾ ਲਈ, ਤਬੈ ਦੈਤ ਇਹ ਕੀਨ।
ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰ ਕਰਿ ਚੰਡਿ ਕੇ, ਬਧਿਬੇ ਕੋ ਮਨ ਦੀਨ। ੧੫੨

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬਾਹਨਿ ਸਿੰਘ ਭਇਆਨਕ ਰੂਪ,
ਲਖਿਓ ਸਭ ਦੈਤ ਮਹਾਂ ਡਰ ਪਾਇਓ।
ਸੰਖ ਲੀਏ ਕਰਿ ਚੱਕ੍ਰ ਅਉ ਬਕ੍ਰ ਸਰਾਸਨ
ਪੱਤ੍ਰ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਬਨਾਇਓ।
"ਧਾਇ ਭੂਜਾ ਬਲ ਆਪਨ ਹ੍ਵੈ ਹਮ ਸੋ,
ਤਿਨ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਇਓ।
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਸ੍ਰਉਣਤ ਬਿੰਦ ਕਹੈ: ਰਨਿ,
ਇਆ ਹੀ ਤੇ ਚੰਡਿਕਾ ਨਾਮ ਕਹਾਇਓ। ੧੫੩
ਮਾਰਿ ਲਇਓ ਦਲਿ ਅਉਰ ਭਜਿਓ

ਤਬ ਕੋਪ ਕੈ ਆਪਨ ਹੀ ਸੁ ਭਿਰਿਓ ਹੈ।
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ,
ਅਸਿ ਹਾਥਿ ਛੁਟਿਓ ਮਨ ਨਾਹਿ ਗਿਰਿਓ ਹੈ।
ਲੈ ਕੈ ਕੁਵੰਡ ਕਰੰ ਬਲ ਧਾਰ ਕੈ,
ਸ੍ਰੋਨ ਸਮੂਹ ਮੈ ਐਸੇ ਤਰਿਓ ਹੈ।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਥਿਓ,
ਮਾਨੋ ਮੇਰੁ ਕੋ ਮਧਿ ਧਰਿਓ ਸੁ ਫਿਰਿਓ ਹੈ। ੧੫੪
ਕ੍ਰੁਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕੋ ਦੈਤ ਬਲੀ ਨਦ,
ਸ੍ਰੋਨ ਕੋ ਤੈਰ ਪਾਰ ਪਧਾਰਿਓ।
ਲੈ ਕਰਵਾਰ ਅਉ ਢਾਰ ਸੰਭਾਰ ਕੈ,
ਸਿੰਘ ਕੋ ਦਉਰ ਕੈ ਜਾਇ ਹਕਾਰਿਓ।
ਆਵਤ ਪੇਖ ਕੈ ਚੰਡਿ ਕੁਵੰਡ ਤੇ,
ਬਾਨ ਲਗਿਓ ਤਨ ਮੂਰਛ ਪਾਰਿਓ।
ਰਾਮ ਕੇ ਭ੍ਰਾਤਨ ਜਿਉਂ ਹਨੂਮਾਨ ਕੋ;
ਸੈਲ ਸਮੇਤ ਧਰਾ ਪਰ ਡਾਰਿਓ। ੧੫੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਫੇਰ ਉਠਿਓ ਕਰਿ ਲੈ ਕਰਵਾਰ ਕੋ,
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਿਉ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਘਾਇਲ ਕੈ ਤਨ ਕੇਹਰ ਤੇ,
ਬਹਿ ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹ ਧਰਾਨਿ ਪਰਿਓ ਹੈ।
ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਬਰਨੀ,
ਮਨ ਕੀ ਹਰਨੀ ਤਿਹ ਨਾਉ ਧਰਿਓ ਹੈ।
ਗੇਰੂ ਨਗੰ ਪਰ ਕੈ ਬਰਖਾ,
ਧਰਨੀ ਪਰਿ ਮਾਨਹੁ ਰੰਗ ਢਰਿਓ ਹੈ। ੧੫੬
ਸ੍ਰੋਣਤਬਿੰਦੁ ਸੋ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ,
ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਰਨ ਮਧ ਰੁਹੇਲੀ।
ਪੈ ਦਲ ਮੈ ਦਲ ਮੀਜ ਦਇਓ,
ਤਿਲ ਤੇ ਜਿਮੁ ਤੇਲ ਨਿਕਾਰਤ ਤੇਲੀ।
ਸ੍ਰਉਣ ਪਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਚੈ
ਰੰਗਰੇਜ ਕੀ ਰੇਨੀ ਜਿਉ ਫੂਟ ਕੈ ਫੈਲੀ।
ਘਾਉ ਲਸੈ ਤਨ ਦੈਤ ਕੇ ਯੌ,
ਜਨੁ ਦੀਪਕ ਮਧਿ ਫਨੂਸ ਕੀ ਥੈਲੀ। ੧੫੭।
ਸ੍ਰਉਣਤ ਬਿੰਦ ਕੋ ਸ੍ਰਉਨ ਪਰਿਓ ਧਰਿ,
ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਭਏ ਹੈ।

ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡਿ ਸੰਭਾਰਿ ਕੈ,
ਬਾਨਨ ਸਾਥਿ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਹੈ।
ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹ ਸਮਾਇ ਗਏ ਬਹੁਰੋ
ਸੁ ਭਏ ਹਤਿ ਫੇਰਿ ਲਏ ਹੈ।
ਬਾਰਿਦ ਧਾਰ ਪਰੈ ਧਰਨੀ ਮਾਨੋ,
ਬਿੰਬਰ ਹ੍ਵੈ ਮਿਟ ਕੈ ਜੁ ਹੋਇ ਹੈ। ੧੫੮

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੇਤਕ ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਬੂੰਦ ਗਿਰੈ ਰਨਿ,
ਤੇਤਕ ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਹ੍ਵੈ ਆਈ।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਿ ਹਕਾਰ ਕੈ,
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਈ।
ਪੇਖਿ ਕੈ ਕੌਤੁਕ ਤਾ ਛਿਨ ਮੈ
ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਉਪਮਾ ਠਹਰਾਈ।
ਮਾਨਹੁ ਸੀਸ ਮਹੱਲ ਕੇ ਬੀਚ ਸੁ,
ਮੂਰਤਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਕੀ ਝਾਈ। ੧੫੯
ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਉਠੇ ਰਨਿ,
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕੋ ਫੇਰ ਜੁਟੇ ਹੈ।
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕਮਾਨ ਤੇ ਬਾਨ ਸੁ,
ਭਾਨੁ ਕੀ ਅੰਸ਼ ਸਮਾਨ ਛੁਟੇ ਹੈ।
ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਸੁ ਭਏ ਫਿਰਿ
ਲੈ ਮੂੰਗਰਾ ਜਿਮੁ ਧਾਨੁ ਕੁਟੇ ਹੈ।
ਚੰਡਿ ਦਏ ਸਿਰ ਖੰਡਿ ਜੁਦੇ ਕਰਿ,
ਬਿਲਨ ਤੇ ਜਨੁ ਬਿੱਲ ਤੁਟੇ ਹੈ। ੧੬੦
ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਭਏ,
ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਚੰਡਿ ਸੁ ਐਸੇ ਉਠੇ ਹੈ।
ਬੂੰਦਨ ਤੇ ਉਠਿ ਕੈ ਬਹੁ ਦਾਨਵ,
ਬਾਨਨ ਬਾਰਿਦ ਜਾਨੁ ਵੁਠੇ ਹੈ।
ਫੇਰਿ ਕੁਵੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੰਭਾਰ ਕੈ,
ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸਿੰਘਾਰ ਸੁਟੇ ਹੈ।
ਐਸੇ ਉਠੇ ਫਿਰਿ ਸ੍ਰਉਨ ਤੇ ਦੈਤ,
ਸੁ ਮਾਨਹੁ ਸੀਤ ਤੇ ਰੋਮ ਉਠੇ ਹੈ। ੧੬੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਭਏ ਇਕਠੇ ਬਰ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੋ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਹੈ।

ਚੰਡਿ ਅਉ ਸਿੰਘ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲ ਕੈ,
ਸਬ ਦੈਤਨ ਕੋ ਦਲ ਮਾਰ ਦਇਓ ਹੈ।
ਫੇਰਿ ਉਠੇ ਧੁਨਿ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਨਿ ਕੈ,
ਮੁਨਿ ਕੋ ਛੁਟਿ ਧਿਆਨੁ ਗਇਓ ਹੈ।
ਭੂਲ ਗਏ ਸੁਰ ਕੇ ਅਵਸਾਨ,
ਗੁਮਾਨ ਨ ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਗਇਓ ਹੈ। ੧੬੨

ਦੋਹਰਾ

ਰਕਤਬੀਜ ਸੋ ਚੰਡਿਕਾ, ਇਉ ਕੀਨੋ ਬਹੁ ਜੁੱਧੁ।
ਅਗਨਤ ਭਏ ਦਾਨਵ ਤਬੈ,
ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਇਓ ਕ੍ਰੁਧ ।੧੬੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਪੇਖਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਬਹੁ ਦਾਨਵ, ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਚੀ ਅੱਖੀਆਂ।
ਤਬ ਲੈਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜੁ ਕਾਟ ਦਏ,
ਅਰਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬਕੀ ਜਿਉ ਪਖੀਆਂ।
ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਛੀਟ ਪਰੀ ਤਨ ਚੰਡਿ ਕੋ,
ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਨੇ ਲਖੀਆਂ।
ਜਨੁ ਕੰਚਨ ਮੰਦਿਰ ਮੈ ਜਰੀਆਂ ਜ਼ਰਿ
ਲਾਲ ਮਨੀ ਜੁ ਬਨਾ ਰਖੀਆਂ। ੧੬੪
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਬਹੁ ਚੰਡਿ ਨ,
ਏਤੋ ਕਰਿਓ ਮਧੁ ਸੋ ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਕੋ,
ਨਿਜ ਭਾਲ ਤੇ ਜੁਆਲ ਕੀ ਲਾਟ ਨਿਕਾਸੀ।
ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤੱਛ ਭਈ ਤਿਹ ਤੇ ਰਨਿ,
ਫੈਲ ਰਹੀ ਭਯ ਭੀਰੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ।
ਮਾਨਹੁ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇਰ ਕੋ ਫੋਰਿ ਕੈ,
ਧਾਰ ਪਰੀ ਧਰਿ ਪੈ ਜਮੁਨਾ ਸੀ। ੧੬੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਮੇਰੁ ਹਲਿਓ ਦਹਲਿਓ ਸੁਰਲੋਕੁ, ਦਸੋ ਦਿਸ ਭੂਧਰ ਭਾਜਤ ਭਾਰੀ।
ਚਾਲਿ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਚਉਦਹਿ ਲੋਕ ਮੈ,
ਬ੍ਰਹਮ ਭਇਓ ਮਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮ ਭਾਰੀ।
ਧਿਆਨ ਰਹਿਓ ਨ ਜਟੀ ਸੁ ਫਟੀ ਧਰਿ,
ਯੋ ਬਲਿ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਕਿਲਕਾਰੀ।
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧਿ ਕਾਰਨ ਕੋ,

ਕਰਿ ਕਾਲ ਸੀ ਕਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰੀ। ੧੬੬

ਦੋਹਰਾ

ਚੰਡੀ ਕਾਲੀ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲਿ, ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ।
ਹਉ ਹਨਿ ਹੋ ਤੂੰ ਸ੍ਰਉਨ ਪੀ, ਅਰਿ ਦਲਿ ਡਾਰਹਿ ਮਾਰਿ। ੧੬੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕਾਲੀ ਅਉ ਕੇਹਰਿ ਸੰਗਿ ਲੈ ਚੰਡਿ,
ਸੁਘੇਰੇ ਸਬੈ ਬਨ ਜੈਸੇ ਦਵਾ ਪੈ।
ਚੰਡਿ ਕੇ ਬਾਨਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ, ਦੈਤ ਜਰੈ ਜੈਸੇ ਈਟ ਅਵਾ ਪੈ।
ਕਾਲਿਕਾ ਸ੍ਰਉਨ ਪੀਓ ਤਿਨ ਕੋ,
ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲੀਯੋ ਭਾਉ ਭਵਾ ਪੈ।
ਮਾਨਹੁ ਸਿੰਧੁ ਕੋ ਨੀਰ ਸਬੈ ਮਿਲਿ,
ਧਾਇ ਕੈ, ਜਾਇ ਪਰੋ ਹੈ ਤਵਾ ਪੈ। ੧੬੮
ਚੰਡਿ ਹਨੇ ਅਰੁ ਕਾਲਿਕਾ ਕੋਪ ਕੈ,
ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦਨ ਸੋ ਇਹ ਕੀਨੋ।
ਖਗ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਤਬੈ ਕਿਲਕਾਰ ਬਿਦਾਰ ਸਭੈ ਦਲੁ ਦੀਨੋ।
ਆਮਿਖ ਸ੍ਰੋਨ ਅਚਿਓ ਬਹੁ ਕਾਲਿਕਾ,
ਤਾਂ ਛਬਿ ਮੈ ਕਵਿ ਇਉ ਮਨਿ ਚੀਨੋ।
ਮਾਨੋ ਛੁਧਾ ਤਰੁ ਹੁਇ ਕੈ ਮਨੁਛ,
ਸੁ ਸਾਲਨ ਲਾਸਹਿ ਸੁ ਬਹੁ ਪੀਨੋ। ੧੬੯

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੁੱਧ ਰਕਤ੍ਰ ਬੀਜ ਕਰਿਯੋ, ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੈ ਸੁਰ ਦੇਖਤ ਸਾਰੇ।
ਜੇਤਕ ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਬੂੰਦ ਗਿਰੈ,ਉਠਿ ਤੇਤਕ ਰੂਪ ਅਨੇਕਹਿ ਧਾਰੇ।
ਜੁਗਨਿ ਆਨਿ ਫਿਰੀ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ
ਸੀਸ ਜਟਾ ਕਰਿ ਖੱਪਰ ਭਾਰੇ।
ਸ੍ਰੋਨਤ ਬੂੰਦ ਪਰੈਂ ਅਚਵੈਂ ਸਭ,
ਖੱਗ ਲੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੰਘਾਰੇ। ੧੭੦
ਕਾਲੀ ਅਉ ਚੰਡਿ ਕੁਵੰਡ, ਸੰਭਾਰ ਕੇ,
ਦੈਤ ਸੋ ਜੁੱਧ ਨਿਸੰਗ ਸਜਿਓ ਹੈ।
ਮਾਰ ਮਹਾਂ ਰਨ ਮੱਧ ਭਈ,
ਪਰਹੋਕ ਲਉ ਸਾਰ ਸੋ ਸਾਰ ਬਜਿਓ ਹੈ।
ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ,
ਇਉਂ ਅਸਿ ਸੋ ਅਰਿ-ਸੀਸ ਭਜਿਓ ਹੈ।
ਮਾਨੋ ਅਤੀਤ ਕਰਿਯੋ ਚਿਤ ਕੋ,

ਧਨਵੰਤ ਸਭੈ ਨਿਜ ਮਾਲ ਤਜਿਓ ਹੈ। ੧੭੧

ਸੋਰਠਾ

ਚੰਡੀ ਦਇਓ ਬਿਦਾਰ, ਸ੍ਰਉਨ ਪਾਨ ਕਾਲੀ ਕਰਿਓ।
ਛਿਨ ਮੈ ਡਾਰਿਓ ਮਾਰ, ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਦਾਨਵ ਮਹਾ। ੧੭੨
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣੇ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ)
ਰਕਤ ਬੀਜ ਬਧਹਿ ਨਾਮ, ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਇ। ੫

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਤੁੱਛ ਬਚੇ ਭਜ ਕੈ ਰਨ ਤਿਆਗ ਕੈ,
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ।
"ਸ੍ਰਉਨਤ ਬੀਜ ਹਨਿਓ ਦੁਹ ਨੈ ਮਿਲਿ,
ਅਉਰ ਮਹਾ ਭਟ ਮਾਰ ਬਿਦਾਰੇ।
ਇਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਉਨਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ,
ਤਬ ਬੋਲਿ ਉਠਿਓ ਕਰਿ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰੇ।
ਇਉ ਹਨਿ ਹੌ ਬਰ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ
ਅਜਾ ਬਨ ਮੈ ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਪਛਾਰੇ। ੧੭੩

ਦੋਹਰਾ

ਸਕਲ ਕਟਕ ਕੇ ਭਟਨ ਕੋ ਦਈਓ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜ।
ਸਸਤ੍ਰ ਪਹਰ ਕੈ ਇਉਂ ਕਹਿਓ ਹਨਿਹੌ ਚੰਡਹਿ ਆਜ। ੧੭੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕੋਪ ਕੈ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਚਢੇ, ਧੁਨਿ ਦੁੰਦਭਿ ਕੀ ਦਸਹੂੰ ਦਿਸ ਪਾਈ।
ਪਾਇਕ ਅਗ੍ਰ ਭਏ ਮਧਿ ਬਾਜ, ਰਥੀ ਰਥ ਸਾਜ ਕੈ ਪਾਂਤਿ ਬਨਾਈ।
ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਕੇ ਪੁੰਜਨ ਊਪਰਿ, ਸੁੰਦਰ ਤੁੰਗ ਧੁਜਾ ਫਹਰਾਈ।
ਸਕ੍ਰ ਸੋ ਜੁੱਧ ਕੇ ਹੇਤ ਮਨੋ,
ਧਰਿ ਛਾਡਿ ਸਪੱਛ ਉਡੇ ਗਿਰਰਾਈ। ੧੭੫

ਦੋਹਰਾ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬਨਾਇ ਦਲੁ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਗਿਰਰਾਜ।
ਕਵਚ ਅੰਗ ਕਸਿ ਕੋਪ ਕਰਿ,
ਉਠੇ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂ ਗਾਜ। ੧੭੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੁ ਬੀਰ ਬਲੀ, ਮਨਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਨ-ਭੂਮਹਿ ਆਏ।
ਦੇਖਨ ਮੈ ਸੁਭ ਅੰਗ ਉਤੰਗ,
ਤੁਰਾ ਕਰਿ ਤੇਜ ਧਰਾ ਪਰ ਧਾਏ।
ਧੂਰ ਉਡੀ ਤਬ ਤਾ ਛਿਨ ਮੈ,
ਤਿਹ ਕੋ ਕਨ ਤਾ ਪਗ ਸੋਂ ਲਪਟਾਏ।
ਠਉਰ ਅਡੀਠ ਕੇ ਜੇ ਕਰਬੇ ਕਹਿ,
ਤੇਜਿ ਮਨੋ ਮਨ ਸੀਖਨ ਆਏ। ੧੭੭

ਦੋਹਰਾ

ਚੰਡਿ ਕਾਲਿਕਾ ਸ੍ਰਵਨ ਮੈ ਤਨਿਕ ਭਨਕ ਸੁਨਿ ਲੀਨ।
ਉਤਰਿ ਸ੍ਰਿੰਗ ਗਿਰ-ਰਾਜ ਤੇ ਮਹਾਂ ਕੁਲਾਹਲਿ ਕੀਨ। ੧੭੮

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਆਵਤ ਦੇਖਿ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕੋ ਕੋਪ ਕਰਿਓ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਦਾਨੋ।
ਨਾਸ ਕਰੋਂ ਇਹ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਕਰਿ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਬਡੋ ਧਨੁ ਤਾਨੋ।
ਕਾਲੀ ਕੇ ਬਕ੍ਰ ਬਿਲੋਕਨ ਤੇ,
ਸੁ ਉਠਿਓ ਮਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮ ਜਿਉਂ ਜਮ ਜਾਨੋ।
ਬਾਨ ਸਮੂਹ ਚਲਾਇ ਦਏ ਕਿਲਕਾਰ
ਉਠਿਓ ਜੁ ਪ੍ਰਲੈ ਘਨ ਮਾਨੋ। ੧੭੯
ਬੈਰਨ ਕੇ ਘਨ ਸੋ ਦਲ ਪੈਠਿ,
ਲਇਓ ਕਰਿ ਮੈ ਧਨੁ ਸਾਇਕੁ ਐਸੇ।
ਸਿਆਮ ਪਹਾਰ ਸੇ ਦੈਂਤ ਹਨੇ,
ਤਮ ਜੈਸੇ ਹਰੇ ਰਵਿ ਕੀ ਕਿਰਨੈਸੇ।
ਭਾਜ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਡਰਿ ਕੈ,
ਕਬਿ ਕੋਉ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਛਬਿ ਕੈਸੇ।
ਭੀਮ ਕੋ ਸ੍ਰਉਨ ਭਰਿਓ ਮੁਖ ਦੇਖਿ ਕੈ,
ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਰਨ ਕਉਰਉ ਜੈਸੇ। ੧੮੦

ਕਬਿਤੁ

ਆਗਿਆ ਪਾਇ ਸੁੰਭ ਕੀ,
ਸੁ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਧੀਰ ਜੋਧੇ,
ਆਏ ਚੰਡਿ ਉਪਰ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਬਨੀ ਠਨੀ।
ਚੰਡਿਕਾ ਲੈ ਬਾਨ ਅਉ ਕਮਾਨ, ਕਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ,
ਛਿਨ ਮਧਿ ਕੈ ਕੈ ਬਲ ਸੁੰਭ ਕੀ ਹਨੀ ਅਨੀ।
ਡਰਤ ਜਿ ਖੇਤ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਤ ਕੀਨੇ ਬਾਨਨ ਸੋ,
ਬਿਚਲ ਬਿਥਰ ਐਸੇ ਭਾਜਗੀ ਅਨੀਕਿਨੀ।

ਜੈਸੇ ਬਾਰੂਥਲ ਮੈ ਸਬੂਹ ਬਹੈ ਪਉਨ ਹੂੰ ਕੈ,
ਧੂਰਿ ਉਡਿ ਚਲੇ ਹੁਇ ਕੈ ਕੌਟਿਕ ਕਨੀ ਕਨੀ। ੧੮੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਖੱਗ ਲੈ ਕਾਲੀ ਅਉ ਚੰਡੀ ਕੁਵੰਡਿ,
ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਦਾਨਵ ਇਉ ਦਬਟੇ ਹੈ।
ਕੇਤਕ ਚਾਬ ਗਈ ਮੁਖਿ ਕਾਲਿਕਾ,
ਕੇਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਚੰਡਿ ਕਟੇ ਹੈ।
ਸ੍ਰਉਨਤ ਸਿੰਧੁ ਭਇਓ ਧਰ ਮੈ,
ਰਨ ਛਾਡ ਗਏ ਇਕ ਦੈਂਤ ਫਟੇ ਹੈ।
ਸੁੰਭ ਪੈ ਜਾਇ ਕਹੀ ਤਿਨ ਇਉ ਬੀਰ,
ਮਹਾ ਤਿਹ ਠਉਰ ਲਟੇ ਹੈ। ੧੮੨

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਖਿ ਭਇਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੋ,
ਕੀਨੋ ਬਿਸਨੁ ਬਿਚਾਰ।
ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਾਇਤ ਕੇ ਨਮਿੱਤ,
ਭੇਜੀ ਰਨਹਿ ਮੱਝਾਰ। ੧੮੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਆਇਸ ਪਾਇ ਸਭੈ ਸ਼ਕਤੀ,
ਚਲਿ ਕੈ ਤਹਾ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪੈ ਆਈ।
ਦੇਵੀ ਕਹਿਓ ਤਿਨ ਕੋ ਕਰ ਆਦਰੁ,
ਆਈ ਭਲੇ ਜਨੁ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ,
ਕਵਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਪਾਈ।
ਮਾਨਹੁ ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਨਦੀ ਚਲਿ ਕੈ,
ਜਲ ਰਾਸਿ ਮੈ ਆਨਿ ਸਮਾਈ। ੧੮੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦੇਖਿ ਮਹਾ ਦਲ ਦੇਵਨ ਕੋ,
ਬਰ ਬੀਰ ਸੁ ਸਾਮੁਹੇ ਜੁੱਧ ਕੋ ਧਾਏ।
ਬਾਨਨਿ ਸਾਥਿ ਹਨੇ ਬਲੁ ਕੈ,
ਰਨ ਮੈ ਬਹੁ ਆਵਤ ਬੀਰ ਗਿਰਾਏ।
ਦਾਰੁਨ ਸਾਥਿ ਚਬਾਇ ਗਈ ਕਲਿ,
ਅਉਰ ਗਹੇ ਚਹੂੰ ਓਰਿ ਬਗਾਏ।

ਰਾਵਨ ਸੋ ਰਿਸ ਕੈ ਰਨ ਮੈਂ,
ਪਤਿ ਭਾਲਕ ਜਿਉਂ ਗਿਰਰਾਜ ਚਲਾਏ। ੧੮੫
ਫੇਰ ਲੈ ਪਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ,
ਦੈਤਨ ਸੋ ਬਹੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਬਹੁ
ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਭਟ ਸ੍ਰਉਨ ਝਰਿਓ ਹੈ।
ਗੂਦ ਬਹਿਓ ਅਰਿ ਸੀਸਨ ਤੇ,
ਕਵਿ ਨੇ ਤਿਹ ਕੋ ਇਹ ਭਾਉ ਧਰਿਓ ਹੈ।
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿੰਗਹੁ ਤੇ,
ਧਰਨੀ ਪਰ ਆਨਿ ਤੁਸਾਰ ਪਰਿਓ ਹੈ। ੧੮੬

ਦੋਹਰਾ

ਭਾਜ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਸਭੈ, ਰਹਿਓ ਨ ਕਛੂ ਉਪਾਉ।
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭਹਿ ਸੋ ਕਹਿਓ ਦਲ ਲੈ ਤੁਮ ਹੂੰ ਜਾਹੁ। ੧੮੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਮਾਨ ਕੈ ਸੁੰਭ ਕੋ ਬੋਲ ਨਿਸੁੰਭੁ,
ਚਲਿਓ ਦਲ ਸਾਜਿ ਮਹਾਂ ਬਲਿ ਐਸੇ।
ਭਾਰਥ ਜਿਉਂ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸਿ ਪਾਰਥਿ,
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਕਰਨੈ ਸੇ।
ਚੰਡਿ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗੇ ਬਹੁ ਦੈਂਤ ਕਉ,
ਫੋਰਿ ਕੈ ਪਾਰ ਭਏ ਤਨ ਕੈਸੇ।
ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਕੇ ਖੇਤਿ,
ਉਗੇ ਮਨੋ ਧਾਨ ਕੇ ਅੰਕੁਰ ਜੈਸੇ। ੧੮੮

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬਾਨਨ ਸਾਥ ਗਿਰਾਇ ਦਏ,
ਬਹੁਰੋ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਇਉਂ ਰਨ ਕੀਨੋ।
ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਦਈ ਧੁਜਨੀ ਸਭ,
ਦਾਨਵ ਕੋ ਬਨ ਹੁਇ ਗਇਓ ਛੀਨੋ।
ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹਿ ਪਰਿਓਤਿਹ ਠਉਰ ਤਹਾਂ,
ਕਵਿ ਨੇ ਜਸੁ ਇਉਂ ਮਨ ਚੀਨੋ।
ਸਾਤ ਹੂੰ ਸਾਗਰ ਕੋ ਰਚਿ ਕੈ ਬਿਧਿ,
ਆਠਵੋਂ ਸਿੰਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ ਨਵੀਨੋ। ੧੮੯
ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ,

ਸੁ ਕ੍ਰੁਧ ਭਈ ਰਨ ਮੱਧ ਲਰੀ ਹੈ।
ਫੌਰ ਦਈ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ,
ਬਲੁ ਕੈ ਬਹੁ ਕਾਲਿਕਾ ਮਾਰਿ ਧਰੀ ਹੈ।
ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਭਇਆਨਕ ਇਉਂ,
ਅਸੁਰੰਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਹਰੀ ਹੈ।
ਸ੍ਰਉਨ ਸੋ ਲਾਲ ਭਈ ਧਰਨੀ,
ਸੁ ਮਨੋ ਅੰਗ ਸੂਹੀ ਕੀ ਸਾਰੀ ਕਰੀ ਹੈ। ੧੯੦
ਦੈਂਤ ਸੰਭਾਰਿ ਸਭੈ ਅਪਨੋ ਬਲਿ,
ਚੰਡਿ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ਫੇਰਿ ਅਰੇ ਹੈਂ।
ਆਯੁਧ ਧਾਰਿ ਲਰੇ ਰਨ ਇਉਂ, ਜਨੁ ਦੀਪਕ ਮੱਧਿ ਪਤੰਗ ਪਰੇ ਹੈਂ।
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਸੰਭਾਰਿ, ਸਭੈ ਰਨ ਮੱਧਿ ਦੁਟੂਕ ਕਰੇ ਹੈਂ।
ਮਾਨੌ ਮਹਾਂ ਬਨ ਮੈ ਬਰ ਬ੍ਰਿਛਨ,
ਕਾਟਿ ਕੈ ਬਾਢੀ ਜੁਦੇ ਕੈ ਧਰੇ ਹੈਂ। ੧੯੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਮਾਰ ਲਇਓ ਦਲੁ ਅਉਰ ਭਜਿਓ,
ਮਨ ਮੈ ਤਬ ਕੋਪ ਨਿਸੁੰਭ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਚੰਡਿ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਆਨਿ ਅਰਿਓ,
ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਪਗੁ ਨਾਹਿ ਟਰਿਓ ਹੈ।
ਚੰਡਿ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗਿਓ ਮੁਖ ਦੈਤ ਕੇ, ਸ੍ਰਉਨ ਧਰਾਨਿ ਪਰਿਓ ਹੈ।
ਮਾਨਹੁ ਰਾਹੁ ਗ੍ਰਸਿਓ ਨਭਿ ਭਾਨੁ, ਸੁ
ਸ੍ਰਉਨਤ ਕੋ ਅਤਿ ਬਉਨ ਕਰਿਓ ਹੈ। ੧੯੨
ਸਾਂਗ ਸੰਭਾਰਿ ਕਰੰ ਬਲੁ ਧਾਰ ਕੈ,
ਚੰਡਿ ਦਈ ਰਿਪੁ ਭਾਲ ਮੈ ਐਸੇ।
ਜੋਰ ਕੈ ਫੇਰ ਗਈ ਸਿਰ ਤ੍ਰਾਨ ਕੋ,
ਪਾਰ ਭਈ ਪਟ ਫਾਰਿ ਅਨੈਸੇ।
ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਧਾਰ ਚਲੀ ਪਥ ਊਰਧ ਸੋ ਉਪਮਾ ਸੁ ਭਈ ਕਹੁ ਕੈਸੇ।
ਮਾਨੋ ਮਹੇਸ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਨੈਨ ਕੀ
ਜੋਤ ਉਦੋਤ ਭਈ ਖੁਲ੍ਹਿ ਤੈਸੇ। ੧੯੩
ਦੈਂਤ ਨਿਕਾਸ ਕੈ ਸਾਂਗ ਵਹੈ,
ਬਲਿ ਕੈ ਤਬ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੇ ਦੀਨੀ।
ਜਾਇ ਲਗੀ ਤਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਮੈ,
ਬਹਿ ਸ੍ਰਉਨ ਪਰਿਓ ਅਤਿ ਹੀ ਛਬਿ ਕੀਨੀ।
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ,
ਕਬਿ ਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੋਈ ਕਹਿ ਦੀਨੀ।
ਮਾਨਹੁ ਸਿੰਘਲ ਦੀਪ ਕੀ ਨਾਰਿ ਗਰੇ ਮੈ.

ਤੰਬੋਰ ਕੀ ਪੀਕ ਨਵੀਨੀ। ੧੯੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੁੱਧੁ ਨਿਸੁੰਭ ਕਰਿਓ ਅਤਿ ਹੀ,
ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਕੋ ਬਰਨੈ।
ਨਹਿ ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਰੁ
ਦ੍ਰੋਣਜ ਭੀਮ ਨ ਅਰਜਨ ਅਉ ਕਰਨੈ।
ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਕੇ ਤਨ ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਧਾਰ,
ਛੁਟੀ ਸੁ ਲਗੇ ਸਰ ਕੇ ਫਰਨੈ।
ਜਨੁ ਰਾਤਿ ਕੈ ਦੂਰਿ ਬਿਭਾਸ ਦਸੋ ਦਿਸ,
ਫੈਲ ਚਲੀ ਰਵਿ ਕੀ ਕਿਰਨੈ। ੧੯੫
ਚੰਡਿ ਲੈ ਚਕ੍ਰ ਧਸੀ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸਿ
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੀਓ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਮਾਰੇ।
ਫੇਰਿ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਲਹਿ ਕੈ,
ਚਹਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਸੈਨ ਹਤੀ ਲਲਕਾਰੇ।
ਲੈ ਕਰਿ ਖੱਗ ਅਦੱਗ ਮਹਾਂ,
ਸਿਰ ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਹੁ ਭੂ ਪਰ ਝਾਰੇ।
ਰਾਮ ਕੇ ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਹਨੁਮਾਨਿ ਜੁਆਨ
ਮਨੋ ਗਰੂਏ ਗਿਰ ਡਾਰੇ। ੧੯੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦਾਨਵ ਏਕ ਬਡੋ ਬਲਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਪਾਨਿ ਹਕਾਰ ਕੈ ਧਾਇਓ।
ਕਾਢ ਕੈ ਖੱਗੁ ਸੁ ਚੰਡਿਕਾ ਮਿਆਨ ਤੇ,
ਤਾ ਤਨ ਬੀਚ ਭਲੇ ਬਰਿ ਲਾਇਓ।
ਟੂਟ ਪਰਿਓ ਸਿਰਵਾ ਧਰਿ ਤੇ ਜਸੁ
ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨਿ ਆਇਓ।
ਊਚ ਧਰਾਧਰ ਊਪਰਿ ਤੇ ਗਿਰਿਓ
ਕਾਕ ਕਰਾਲ ਭੁਜੰਗਮ ਖਾਇਓ। ੧੯੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੀਰ ਨਿਸੁੰਭ ਕੋ ਦੈਤ ਬਲੀ ਇਕ,
ਪ੍ਰੇਰਿ ਤੁਰੰਗ ਗਇਓ ਰਨਿ ਸਾਮੁਹਿ।
ਦੇਖਤ ਧੀਰਜ ਨਾਹਿ ਰਹੈ,
ਅਬਿ ਕੋ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਬਿਕ੍ਰਮ ਜਾ ਮਹਿ।
ਚੰਡਿ ਲੈ ਪਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਨੇ ਅਰਿ
ਫੇਰਿ ਦਈ ਸਿਰ ਦਾਨਵ ਤਾਂ ਮਹਿ।

ਮੁੰਡਹਿ ਤੁੰਡਹਿ ਰੁੰਡਹਿ ਚੀਰਿ,
ਪਲਾਨ ਕਿਕਾਨ ਧਸੀ ਬਸੁਧਾ ਮਹਿ। ੧੯੮
ਇਉ ਜਬ ਦੈਂਤ ਹਤਿਓ ਬਰ ਚੰਡਿ ਸੁ
ਅਉਰ ਚਲਿਓ ਰਨ ਮੱਧਿ ਪਚਾਰੇ।
ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਸਮੁਹਾਇ ਰਿਸਾਇ ਕੈ
ਧਾਇਕੇ ਘਾਇ ਦੁ ਤੀਨਕ ਝਾਰੇ।
ਚੰਡਿ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ,
ਹਕਾਰ ਕੈ ਸੀਸ ਦਈ ਬਲੁ ਧਾਰੇ।
ਜਾਇ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਦੂਰ ਪਰਾਇ,
ਜਿਉਂ ਟੂਟਤ ਅੰਬੁ ਬਯਾਰ ਕੇ ਮਾਰੇ। ੧੯੯
ਜਾਨਿ ਨਿਦਾਨ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਬਨਿਓ,
ਰਨਿ ਦੈਂਤ ਸੰਬੂਹ ਸਬੈ ਉਠਿ ਧਾਏ।
ਸਾਰ ਸੌ ਸਾਰ ਕੀ ਮਾਰ ਮਚੀ,
ਤਬ ਕਾਇਰ ਛਾਡ ਕੈ ਖੇਤ ਪਰਾਏ।
ਚੰਡਿ ਕੇ ਖੱਗ ਗਦਾ ਲਗਿ ਦਾਨਵ,
ਰੰਚਕ ਰੰਚਕ ਹੁਇ ਤਨ ਆਏ।
ਮੁਗਰ ਲਾਇ ਹਲਾਇ ਮਨੋ ਤਰੁ,
ਕਾਛੀ ਨੇ ਪੇਡ ਤੇ ਤੂਤ ਗਿਰਾਏ। ੨੦੦

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਪੇਖਿ ਚਮੂੰ ਬਹੁ ਦੈਂਤਨ ਕੀ,
ਪੁਨਿ ਚੰਡਿਕਾ ਆਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ।
ਬੀਰਨ ਕੇ ਤਨ ਚੀਰ ਪਟੀਰ ਸੇ,
ਦੈਂਤ ਹਕਾਰ ਪਛਾਰਿ ਸੰਘਾਰੇ।
ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੋ ਰਨ ਭੂਮਿ ਮੈ,
ਟੂਟ ਪਰੇ ਧਰ -ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਆਰੇ।
ਜੁੱਧ ਸਮੇ ਸੁਤਭਾਨ ਮਨੋ ਸਸਿ ਕੋ
ਸਭ ਟੂਕ ਜੁਦੇ ਕਰ ਡਾਰੇ। ੨੦੧

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਬੈ ਬਲ ਧਾਰਿ, ਸੰਭਾਰਿ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਕਰੀ ਕਰਿ।
ਕੋਪ ਦਈਅ ਨਿਸੁੰਭ ਕੇ ਸੀਸਿ, ਬਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਹੀ ਤਰਵਾ ਤਰਿ।
ਕਉਨ ਸਰਾਹਿ ਕਰੈ ਕਹਿ ਤਾ ਛਿਨ ਸੋ
ਬਿਬ ਹੋਇ ਪਰੇ ਧਰਨੀ ਪਰ।
ਮਾਨਹੁ ਸਾਰ ਕੀ ਤਾਰ ਲੈ ਹਾਥਿ,
ਚਲਾਈ ਹੈ ਸਾਬਨ ਕੋ ਸਬੁਨੀਗਰ। ੨੦੨

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ,
ਨਿਸੁੰਭ ਬਧਹਿ ਖਸਟਮੋ ਧਿਆਇ। ੬।

ਦੋਹਰਾ

ਜਬ ਨਿਸੁੰਭ ਰਨਿ ਮਾਰਿਓ, ਦੇਵੀ ਇਹ ਪਰਕਾਰ।
ਭਾਜਿ ਦੈਤ ਇਕ ਸੁੰਭ ਪੈ, ਗਇਓ ਤੁਰੰਗਮ ਡਾਰਿ। ੨੦੩
ਆਨਿ ਸੁੰਭ ਪੈ ਤਿਨ ਕਹੀ, ਸਕਲ ਜੁੱਧ ਕੀ ਬਾਤ।
ਤਬ ਭਾਜੇ ਦਾਨਵ ਸਭੈ, ਮਾਰਿ ਲਇਓ ਤੁਅ ਭ੍ਰਾਤ। ੨੦੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਹਨਿਓ ਸੁਨਿ ਕੈ, ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੇ ਚਿਤਿ ਛੋਭ ਸਮਾਇਓ।
ਸਾਜਿ ਚੜ੍ਹਿਓ ਗਜ ਬਾਜ ਸਮਾਜ ਕੈ,
ਦਾਨਵ ਪੁੰਜ ਲੀਏ ਰਨ ਆਇਓ।
ਭੂਮਿ ਭਇਆਨਕ ਲੋਥ ਪਰੀ ਲਖਿ,
ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹ ਮਹਾ ਬਿਸਮਾਇਓ।
ਮਾਨਹੁ ਸਾਰਸੁਤੀ ਉਮਡੀ ਜਲੁ,
ਸਾਗਰ ਕੇ ਮਿਲਿਬੇ ਕਹੁ ਧਾਇਓ। ੨੦੫
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੁ ਕੇਹਰਿ ਕਾਲਿਕਾ
ਅਉ ਸਕਤੀ ਮਿਲਿ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਹੈ।
ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਹਤੀ ਇਨਹੂੰ,
ਸਭ ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਮਨਿ ਕੋਪ ਭਰਿਓ ਹੈ।
ਬੰਧੁ ਕਬੰਧ ਪਰਿਓ ਅਵਲੋਕ ਕੈ,
ਸੋਕ ਕੈ ਪਾਇਨ ਆਗੈ ਧਰਿਓ ਹੈ।
ਧਾਇ ਸਕਿਓ ਨ ਭਇਓ ਭਇ ਭੀਤਹ,
ਚੀਤਹ ਮਾਨਹੁ ਲੰਗ ਪਰਿਓ ਹੈ। ੨੦੬
ਫੇਰਿ ਕਹਿਓ ਦਲ ਕੋ ਜਬ ਸੁੰਭ,
ਸੁ ਮਾਨਿ ਚਲੇ ਤਬ ਦੈਤ ਘਨੇ।
ਗਜਰਾਜ ਸੁ ਬਾਜਨ ਕੇ ਅਸਵਾਰ,
ਰਥੀ ਰਥੁ ਪਾਇਕ ਕਉਨ ਗਨੇ।
ਤਹਾ ਘੇਰ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡਿ,
ਮਹਾ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਦੀਹ ਬਨੇ।
ਮਨੌ ਭਾਨੁ ਕੋ ਛਾਇ ਲਇਓ ਉਮਡੇ ਘਨ,
ਘੋਰ ਘਮੰਡ ਘਟਾ ਨਿਸ ਨੇ। ੨੦੭

ਦੋਹਰਾ

ਚਹੂੰ ਓਰਿ ਘੇਰੋ ਪਰਿਓ, ਤਬੈ ਚੰਡ ਇਹ ਕੀਨ।

ਕਾਲੀ ਸੋ ਹਸਿ ਤਿਲ ਕਹੀ, ਨੈਨ-ਸੈਨ ਕਰਿ ਦੀਨ। ੨੦੮

ਕਬਿੱਤੁ

ਕੇਤੇ ਮਾਰਿ ਡਾਰੇ, ਅਉ ਕੇਤਕ ਚਬਾਇ ਡਾਰੇ,
ਕੇਤਕ ਬਗਾਇ ਡਾਰੇ, ਕਾਲੀ ਕੋਪ ਤਬ ਹੀ।
ਬਾਜ ਗਜ ਭਾਰ ਤੇ ਨਖਨ ਸੋਂ ਫਾਰਿ ਡਾਰੇ,
ਐਸੋ ਰਨ ਭੈ ਕਰ ਨ ਭਇਓ ਆਗੇ ਕਬ ਹੀ।
ਭਾਗੇ ਬਹੁ ਬੀਰ ਕਾਹੂੰ ਸੁਧ ਨ ਰਹੀ ਸਰੀਰ,
ਹਾਲ ਚਾਲ ਪਰੀ ਮਰੇ ਆਪਸ ਮੇਂ ਦਬ ਹੀ।
ਪੇਖਿ ਸੁਰ ਰਾਇ ਮਨਿ ਹਰਖ ਬਢਾਇ,
ਸੁਰ ਪੁੰਜਨ ਬੁਲਾਇ ਕਰੈ ਜੈਜੈਕਾਰ ਸਬ ਹੀ। ੨੦੯
ਕ੍ਰੋਧਮਾਨ ਭਇਓ ਕਹਿਓ ਰਾਜਾ ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋ,
"ਐਸੇ ਜੁੱਧੁ ਕੀਨੋ ਕਾਲੀ ਡਾਰਯੋ ਬੀਰ ਮਾਰ ਕੈ।"
ਬਲ ਕੋ ਸੰਭਾਰਿ ਕਰਿ ਲੀਨੀ ਕਰਵਾਰ ਢਾਰ,
ਪੈਠੇ ਰਨ ਮਧਿ ਮਾਰੁ ਮਾਰੁ ਇਉਂ ਉਚਾਰ ਕੈ।
ਸਾਥ ਭਏ ਸੁੰਭ ਕੇ, ਸੁ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਧੀਰ ਜੋਧੇ,
ਲੀਨੇ ਹਥਿਆਰ ਆਪ ਆਪਨੇ ਸੰਭਾਰ ਕੈ।
ਐਸੇ ਚਲੇ ਦਾਨੋ ਰਵਿ ਮੰਡਲ ਛਪਾਨੋ,
ਮਾਨੋ ਸ਼ਲਭ ਉਡਾਨੇ ਪੁੰਜ ਪੰਖਨ ਸੁਧਾਰ ਕੈ। ੧੨੦

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਲਖੇ ਬਲਵਾਨ ਸੁ ਬਾਹਨਿ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਭ੍ਰਮਾਨੋ।
ਚਕ੍ਰ ਅਲਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਬਘੂਰਨ, ਛਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸਮ ਅਉ ਖਰਸਾਨੋ।
ਤਾਰਿਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਐਸੋ ਫਿਰਿਓ
ਜਲ ਭਉਰ ਨਹੀਂ ਸਰ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨੋ।
ਅਉਰ ਨਹੀਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੈ,
ਸੁ ਦਹੂੰ ਰੁਖ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖ ਮਾਨੋ। ੨੧੧
ਜੁੱਧੁ ਮਹਾਂ ਅਸੁਰੰ ਗਨਿ ਸਾਥਿ,
ਭਇਓ ਤਬ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਹਿ ਭਾਰੀ।
ਸੈਨ ਅਪਾਰ ਹਕਾਰਿ ਸੁਧਾਰਿ,
ਬਿਦਾਰਿ ਸੰਘਾਰਿ ਦਈ ਰਨਿ ਕਾਰੀ।
ਖੇਤ ਭਇਓ ਤਹਾਂ ਚਾਰ ਸਉ ਕੋਸ
ਲਉ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਦੇਖਿ ਬਿਚਾਰੀ।
ਪੂਰਨ ਏਕ ਘਰੀ ਨ ਪਰੀ,
ਜਿ ਗਿਰੇ ਧਰਿ ਪੈ ਧਰ ਜਿਉਂ ਪਤਝਾਰੀ। ੨੧੨

ਮਾਰਿ ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗ ਲਈ ਤਬ,
ਲੀਨੋ ਹੈ ਸੁੰਭ ਚਮੁੰਡ ਕੋ ਆਗਾ।
ਚਾਲ ਪਰਿਓ ਅਵਨੀ ਸਿਗਰੀ,
ਹਰ ਜੂ ਹਰਿ ਆਸਨ ਤੇ ਉਠਿ ਭਾਗਾ।
ਸੂਖ ਗਇਓ ਤ੍ਰਸ ਕੈ ਹਰਿ ਹਾਰਿ
ਸੁ ਸੰਕਤਿ ਅੰਕ ਮਹਾ ਭਇਓ ਜਾਗਾ।
ਲਾਗ ਰਹਿਓ ਲਪਟਾਇ ਗਰੇ ਮਧਿ,
ਮਾਨਹੁ ਮੁੰਡ ਕੀ ਮਾਲ ਕੋ ਤਾਗਾ। ੨੧੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਚੰਡਿ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇਕੈ ਸੁੰਭ, ਕਹਿਓ ਮੁਖਿ ਸੋ ਇਹ ਮੈਂ ਸਭ ਜਾਨੀ।
ਕਾਲੀ ਸਮੇਤ ਸਭੈ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲਿ, ਦੀਨੋ ਖਪਾਇ ਸਭੈ ਦਲੁ ਬਾਨੀ।
ਚੰਡਿ ਕਹਿਓ ਮੁਖ ਤੇ ਉਨ ਕੋ,
ਤੇਊ ਤਾ ਛਿਨ ਗਉਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਸਮਾਨੀ।
ਜਿਉਂ ਸਰਤਾ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੇ ਬੀਚ,
ਮਿਲੇ ਬਰਖਾ ਬਹੁ ਬੂੰਦਨ ਪਾਨੀ। ੨੧੪

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਕੈ ਬਲਿ ਚੰਡਿ ਮਹਾ ਰਨ ਮਧਿ, ਸੁ ਲੈ ਜਮਦਾੜ ਕੀ ਤਾ ਪਰਿ ਲਾਈ।
ਬੈਠ ਗਈ ਅਰਿ ਕੇ ਉਰ ਮੈ, ਤਿਹ ਸ੍ਰਉਨਤ ਜੁਗਨਿ ਪੂਰਿ ਅਘਾਈ।
ਦੀਰਘ ਜੁੱਧ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਬੁੱਧਿ ਕਵੀਸੁਰ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਆਈ।
ਲੋਥ ਪੈ ਲੋਥ ਗਈ ਪਰ ਇਉਂ,
ਸੁ ਮਨੋ ਸੁਰ ਲੋਗ ਕੀ ਸੀਢੀ ਬਨਾਈ। ੨੧੫
ਸੁੰਭ ਚਮੂੰ ਸੰਗ ਚੰਡਿਕਾ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ, ਜੁੱਧ ਅਨੇਕਨਿ ਵਾਰਿ ਮਚਿਓ ਹੈ।
ਜੰਬੁਕ ਜੁਗਨਿ ਗਿੱਝ ਮਜੂਰ,
ਰਕਤ੍ਰ ਕੀ ਕੀਚ ਮੈ ਈਸ ਨਚਿਓ ਹੈ।
ਲੁੱਥ ਪੈ ਲੁੱਥ ਸੁ ਭੀਤੈ ਭਈ,
ਸਿਤ ਗੂਦ ਅਉ ਮੇਦ ਲੈ ਤਾਹਿ ਗਚਿਓ ਹੈ।
ਭਉਨ ਰੰਗੀਨ ਬਨਾਇ ਮਨੋ ਕਰਿਮਾ
ਵਿਸ਼੍ਵ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਰਚਿਓ ਹੈ। ੨੧੬

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦ੍ਵੰਦ ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਭਇਓ ਰਨ ਮੈ ਉਤ ਸੁੰਭ ਇਤੈ ਬਰ ਚੰਡਿ ਸੰਭਾਰੀ।
ਘਾਇ ਅਨੇਕ ਭਏ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਤਨਿ, ਪਉਰਖ ਗਯੋ ਸਭ ਦੈਂਤ ਕੋ ਹਾਰੀ।
ਹੀਨ ਭਈ ਬਲ ਤੇ ਭੁਜ ਕਾਂਪਤ, ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਐਸਿ ਬਿਚਾਰੀ।
ਮਾਨਹ ਗਾਰੜ ਕੇ ਬਲ ਤੇ ਲਟੀ,

ਪੰਚ-ਮੁਖੀ ਜੁਗ ਸਾਪਨਿ ਕਾਰੀ। ੨੧੭
ਕੋਪ ਭਈ ਬਰ ਚੰਡਿ ਮਹਾਂ, ਬਹੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਰਨ ਮੈ ਬਲ ਧਾਰੀ।
ਲੈ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਪਚਾਰ ਕੈ ਸੁੰਭ ਕੇ ਊਪਰਿ ਝਾਰੀ।
ਸਾਰ ਸੋ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਬਜੀ, ਝਨਕਾਰ ਉਠੀ ਤਿਹ ਤੇ ਚਿਨਗਾਰੀ।
ਮਾਨਹੁ ਭਾਦਵ ਮਾਸ ਕੀ ਰੈਨਿ,
ਲਸੈ ਪਟਬੀਜਨ ਕੀ ਚਮਕਾਰੀ। ੨੧੮
ਘਾਇਨ ਤੇ ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਪਰਿਓ,
ਬਲ ਛੀਨ ਭਇਓ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ ਕੋ ਕੈਸੇ।
ਜੋਤਿ ਘਟੀ ਮੁਖ ਕੀ ਤਨ ਕੀ,
ਮਨੋ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪਰਿਵਾ ਸਸਿ ਜੈਸੇ।
ਚੰਡਿ ਲਇਓ ਕਰਿ ਸੁੰਭ ਉਠਾਇ,
ਕਹਿਓ ਕਵਿ ਨੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਜਸੁ ਐਸੇ।
ਰੱਛਕ ਗੋਧਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕਾਨ੍ਹ,
ਉਠਾਇ ਲਇਓ ਗਿਰਿ ਗੋਧਨੁ ਜੈਸੈ। ੨੧੯

ਦੋਹਰਾ

ਕਰ ਤੇ ਗਿਰਿ ਧਰਨੀ ਪਰਿਓ ਧਰਿ ਤੇ ਗਇਓ ਅਕਾਸਿ।
ਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰਨ ਕੇ ਨਮਿੱਤ, ਗਈ ਚੰਡਿ ਤਿਹ ਪਾਸ। ੨੨੦

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੀਰ ਤਬੈ ਨਭ ਮੰਡਲ ਚੰਡਿਕਾ, ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਜਿਮ ਆਗੇ ਨ ਹੋਊ।
ਸੂਰਜ ਚੰਦੁ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਸਚੀ ਪਤਿ, ਅਉਰ ਸਭੈ ਸੁਰ ਪੇਖਤ ਸੋਊ।
ਖੈਂਚ ਕੈ ਮੁੰਡ ਦਈ ਕਰਵਾਰ ਕੀ, ਏਕ ਕੋ ਮਾਰਿ ਕੀਏ ਤਬ ਦੋਊ।
ਸੁੰਭ ਦੁਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਭੂਮਿ ਪਰਿਓ,
ਤਨ ਜਿਉਂ ਕਲਵਤ੍ਰ ਸੋ ਚੀਰਤ ਕੋਊ। ੨੨੧

ਦੋਹਰਾ

ਸੁੰਭ ਮਾਰ ਕੈ ਚੰਡਿਕਾ, ਉਠੀ ਸੁ ਸੰਖ ਬਜਾਇ।
ਤੁਬ ਧੁਨਿ ਘੰਟਾ ਕੀ ਕਰੀ, ਮਹਾਂ ਮੋਦ ਮਨਿ ਪਾਇ। ੨੨੨
ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਛਿਨ ਮੈ ਹਨਿਓ, ਦੇਵੀ ਇਹ ਪਰਕਾਰ।
ਅਸਟ ਕਰਨ ਮਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਸੈਨਾ ਦਈ ਸੰਘਾਰ। ੨੨੩

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਚੰਡਿ ਕੇ ਕੋਪ ਨ ਓਪ ਰਹੀ, ਰਨ ਮੈ ਅਸਿ ਧਾਰਿ ਭਈ ਸਮੁਹਾਈ।
ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਸੰਘਾਰਿ ਦਏ, ਤਬ ਭੂਪ ਬਿਨਾ ਕਰੈ ਕਉਨ ਲਰਾਈ।
ਕਾਂਪ ਉਠੇ ਅਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਹੀਏ ਧਰਿ ਛਾਡਿ ਦਈ ਸਭ ਪਉਰਖਤਾਈ।

ਦੈਤ ਚਲੇ ਤਜ ਖੇਤ ਇਉ,
ਜੈਸੇ ਬਡੇ ਗੁਨ ਲੋਭ ਤੇ ਜਾਤ ਪਰਾਈ। ੨੨੪

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਸੁੰਭ ਬਧਹਿ
ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਯ, ਸੰਪੂਰਨ। ੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਭਾਜਿ ਗਇਓ ਮਘਵਾ ਜਿਨ ਕੇ
ਡਰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਆਦਿ ਸਭੈ ਭੈ ਭੀਤੇ।
ਤੇਈ ਵੈ ਦੈਂਤ ਪਰਾਇ[24] ਗਏ, ਰਨਿ ਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਭਏ ਬਲੁ ਰੀਤੇ।
ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿਝ ਨਿਰਾਸ ਭਏ,
ਬਨਬਾਸ ਗਏ ਜੁਗ[25] ਜਾਮਨਿ ਬੀਤੇ।
ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਇ,
ਸੁ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬਡੇ ਅਰਿ ਜੀਤੇ। ੨੨੫
ਦੇਵ ਸਭੇ ਮਿਲਿਕੈ ਇਕ ਠਉਰ,
ਸੁ ਅੱਛਤ[26] ਕੁੰਕਮ[27] ਚੰਦਨ ਲੀਨੋ।
ਤੱਛਨ[28] ਲੱਛਨ[29] ਦੈ ਕੈ ਪ੍ਰਦੱਛਨ,
ਟੀਕਾ ਸੁ ਚੰਡਿ ਕੇ ਭਾਲ ਮੈ ਦੀਨੋ।
ਤਾਂ ਛਬਿ ਕੋ ਉਪਜਯੋ ਤਹ ਭਾਵ,
ਇਹੈ ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਲੀਨੋ।
ਮਾਨਹੁ ਚੰਦ ਕੇ ਮੰਡਲ ਮੈਂ,
ਸੁਭ ਮੰਗਲ ਆਨਿ ਪ੍ਰਵੇਸਹਿ[30] ਕੀਨੋ। ੨੨੬

ਕਬਿੱਤ

ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੁ ਦੇਵਨ ਬਡਾਈ ਕਰੀ ਕਾਲਿਕਾ ਕੀ,
ਏਹੋ ਜਗ ਮਾਤ ਤੈ ਤੋ ਕਟਿਓ ਬਡੋ ਪਾਪੁ ਹੈ।
ਦੈਤਨ ਕੋ ਮਾਰ ਰਾਜ ਦੀਨੋ ਤੈ ਸੁਰੇਸ ਹੂੰ ਕੋ,
ਬਡੋ ਜਸੁ ਲੀਨੋ ਜਗਿ ਤੇਰੋ ਈ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਹੈ।
ਦੇਤ ਹੈ ਅਸੀਸ ਦਿਜ ਰਾਜ ਰਿਖਿ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ,
ਤਹਾ ਹੀ ਪੜਿਓ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕਉਚ ਹੂੰ ਕੋ ਜਾਪ ਹੈ।
ਐਸੋ ਜਸੁ ਪੂਰ ਰਹਿਓ ਚੰਡਿਕਾ ਕੋ ਤੀਨ ਲੋਕਿ,
ਜੈਸੇ ਧਾਰ ਸਾਗਰ ਮੈ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੋ ਆਪੁ[31] ਹੈ। ੨੨੭

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦੇਹਿ ਅਸੀਸ ਸਭੈ ਸੁਰ ਨਾਰਿ,

---

24. ਨੱਸ ਗਏ 25. ਦੋ ਪਹਿਰ 26. ਪੂਜਾ ਦੇ ਚਾਵਲ 27. ਕੇਸਰ 28. ਉਸੇ ਵੇਲੇ 29 ਲੱਖਾਂ ਹੀ 30. ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ
31. ਜਲ

ਸੁਧਾਰਿ ਕੈ ਆਰਤੀ ਦੀਪ ਜਗਾਇਓ।
ਫੂਲ ਸੁਗੰਧ ਸੁਅੱਛਤ ਦੱਛਨ[32],
ਜੱਛਨ ਜੀਤ ਕੋ ਗੀਤ ਸੁ ਗਾਇਓ।
ਧੂਪ ਜਗਾਇ ਕੈ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਕੈ,
ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਕੈ ਬੈਨ[33] ਸੁਨਾਇਓ।
ਹੇ ਜਗ ਮਾਇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਦਾਇ,
ਤੈ ਸੁੰਭ ਕੋ ਘਾਇ, ਬਡੋ ਜਸੁ ਪਾਇਓ। ੨੨੮
ਸੱਕ੍ਰਹਿ ਸਾਜਿ ਸਮਾਜ ਦੈ ਚੰਡ ਸੁ ਮੋਦ ਮਹਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਈ ਹੈ।
ਸੂਰ ਸਸੀ ਨਭਿ ਥਾਕ ਕੈ ਤੇਜੁ ਦੈ,
ਆਪ ਕਹਾਂ ਤੇ ਸੁ ਲੋਪ[34] ਭਈ ਹੈ।
ਬੀਚ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਢਿਓ,
ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਤੇ ਨ ਗਈ ਹੈ।
ਧੂਰਿ ਕੈ ਪੂਰ ਮਲੀਨ ਹੁਤੋ ਰਵਿ,
ਮਾਨਹੁ ਚੰਡਿਕਾ ਓਪ ਦਈ ਹੈ। ੨੨੯

ਕਵਿੱਤ

ਪ੍ਰਥਮ ਮਧੁ ਕੈਟ ਮਦ ਮਥਨ[35],
ਮਹਿਖਾਸੁਰੈ ਮਾਨ ਮਰਦਨ ਕਰਨ, ਤਰੁਨਿ ਬਰ ਬਡਕਾ।
ਧੂਮ੍ਰ ਦ੍ਰਿਗ ਧਰਨ ਧਰਿ ਧਾਨੀ ਕਰਨ,
ਚੰਡ ਅਰੁ ਮੁੰਡ ਕੇ ਮੁੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਾ।
ਰਕਤ ਬੀਰਜ ਹਰਨ, ਰਕਤ ਭਛਨ ਕਰਨ[36],
ਦਰਨ ਅਨਸੁੰਭ ਰਨਿ ਰਾਰ ਰਿਸ[37] ਮੰਡਕਾ।
ਸੰਭ ਬਲੁ ਧਾਰ ਸੰਘਾਰ ਕਰਵਾਰ ਕਰਿ,
ਸਕਲ ਖਲੁ ਅਸੁਰ ਦਲ ਜੈਤ ਜੈ ਚੰਡਿਕਾ। ੨੩੦
ਚੰਡਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਵਿੱਤਨ[38] ਮੈ, ਬਰਨਿਓ,
ਸਭ ਹੀ ਰਸਰੁਦ੍ਰ ਮਈ ਹੈ।
ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਰਸਾਲ ਭਇਓ,
ਨਖ ਤੇ ਸਿਖ[39] ਲਉ ਉਪਮਾ ਸੁ ਨਈ ਹੈ।
ਕਉਤਕ ਹੇਤੁ ਕਰੀ ਕਵਿ ਨੇ,
ਸਤਿਸਯ[40] ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ।
ਜਾਹਿ ਨਮਿੱਤ ਪੜੇ ਸੁਨਿ ਹੈ ਨਰ,
ਸੋ ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਦਈ ਹੈ। ੨੩੧

---

32 ਮਹਕਸ 33 ਬਚਨ 34 ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ 35 ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਿਆ 36 ਦਲਣ ਵਾਲੀ 37 ਕ੍ਰੋਧ 38 ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ 39 ਨਹੁੰਆਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤਕ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ 40 ਸੱਤ ਸੌ ਸਲੋਕਾ ਦਾ ਪਾਠ

ਦੋਹਰਾ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਤਿਸਇਆ ਕੋ ਕਰਿਓ, ਜਾ ਸਮ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ।
ਜਿਹ ਨਮਿੱਤ ਕਵਿ ਨੇ ਕਹਿਓ,
ਸੁ ਦੇਹ ਚੰਡਿਕਾ ਸੋਇ। ੨੩੨

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਦੇਹ ਸਿਵਾ[41] ਬਰੁ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ।
ਨ ਡਰੋ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋ,
ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ।
ਅਰੁ ਸਿਖਹੋਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੌ,
ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ।
ਜਬ ਆਵ[42] ਕੀ ਅਉਧ[43] ਨਿਧਾਨ[44] ਬਨੈ,
ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ। ੨੩੩

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰੋ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਸੁੰਭ ਬਧਹਿ ਨਾਮੁ ਅਸਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ। ੮।
ਅਫ਼ੰਜੂ।। ੭੫੬

41 ਮਹਾ ਸਕਤਿ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਾ ਮਾਇਆ 42 ਆਯੂ, ਉਮਰ 43 ਸੀਮਾ, ਹੱਦ 44 ਆਖਿਰਕਾਰ, ਅੰਤ ਨੂੰ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ

8. ਅਥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖ੍ਯਤੇ।।

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਮਹਿੱਖ ਦਈਤ ਸੂਰਯੰ। ਬਢਿਯੋ ਸੋ, ਲੋਹ ਪੂਰਯੰ।
ਸੁ ਦੇਵ ਰਾਜ ਜੀਤਯੰ। ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਰਾਜ ਕੀਤਯੰ। ੧
ਭਜੇ ਸੁ ਦੇਵਤਾ ਤਬੈ। ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਇ ਕੈ ਸਬੈ।
ਮਹੇਸੁਰਾਚਲੰ ਬਸੇ। ਬਿਸੇਖ ਚਿੱਤ ਮੋ ਤ੍ਰਸੇ। ੨
ਜੁਗੇਸ ਭੇਸ ਧਾਰਕੈ। ਭਜੇ ਹਥਿਯਾਰ ਡਾਰਕੈ।
ਪੁਕਾਰ ਆਰੰਤ ਚਲੇ। ਬਿਸੂਰ ਸੂਰਮਾ ਭਲੇ। ੩
ਬਰਖ ਕਿਤੇ ਤਹਾਂ ਰਹੇ। ਸੁ ਦੁੱਖ ਦੇਹ ਮੋ ਸਹੇ।
ਜਗਤ੍ਰ ਮਾਤਿ ਧਿਆਇਯੰ। ਸੁ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰ ਪਾਇਯੰ। ੪
ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇਵਤਾ ਭਏ। ਚਰੰਨ ਪੂਜਬੇ ਧਏ।
ਸਨੰਮੁਖਾਨ ਠੱਢੀਯੰ। ਪ੍ਰਣਾਮ ਪਾਨ ਪੰਢੀਯੰ। ੫

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਤਬੈ ਦੇਵ ਧਾਏ। ਸਭੋ ਸੀਸ ਨਿਆਏ।
ਸੁਮਨ ਧਾਰ ਬਰਖੇ। ਸਬੈ ਸਾਧ ਹਰਖੇ। ੬
ਕਰੀ ਦੇਬਿ ਅਰਚਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਚਰਚਾ।
ਜਬੈ ਪਾਇ ਲਾਗੈ। ਤਬੈ ਸੋਗ ਭਾਗੈ। ੭
ਬਿਨੰਤੀ ਸੁਨਾਈ। ਭਵਾਨੀ ਰਿਝਾਈ।
ਸਬੈ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ। ਕਰੀ ਸਿੰਘ ਸੁਆਰੀ। ੮
ਕਰੇ ਘੰਟ ਨਾਦੰ। ਧੁੰਨ ਨਿਰ ਬਿਖਾਦੰ।
ਸੁਨੋ ਦਈਤ ਰਾਜੰ। ਸਜਯੋ ਜੁੱਧ ਸਾਜੰ। ੯
ਚੜਿਯੋ ਰਾਛਸੇਸੰ। ਰਚੇ ਚਾਰ ਅਨੇਸੰ।
ਬਲੀ ਚਾਮਰੇਵੰ। ਹਠੀ ਚਿੱਛੁਰੇਵੰ। ੧੦
ਬਿੜਾਲੱਛ ਬੀਰੰ। ਚੜ੍ਹੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ।
ਬੜੇ ਇੱਖੁ ਧਾਰੀ। ਘਟਾ ਜਾਨ ਕਾਰੀ। ੧੧

ਦੋਹਰਾ

ਬਾਣਿ ਜਿਤੇ ਰਾਛਸਨਿ ਮਿਲਿ, ਛਾਡਤ ਭਏ ਅਪਾਰ।
ਫੂਲਮਾਲ ਹੁਐ ਮਾਤ ਉਰਿ, ਸੋਭੇ ਸਭੇ ਸੁਧਾਰ। ੧੨

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਜਿਤੇ ਦਾਨਵੋਂ, ਬਾਨ ਪਾਨੀ ਚਲਾਏ।
ਤਿ ਤੇ ਦੇਵਤਾ, ਆਪਿ ਕਾਟੇ ਬਚਾਏ।
ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਢਾਹੇ, ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਪੇਲੇ।
ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੋਹੂ ਜਨੋਂ ਫਾਗ ਖੇਲੇ। ੧੩
ਦ੍ਰੁਗਾ ਹੂੰ ਕੀਯੰ ਖੇਤ ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ
ਕਰੰ ਪਟਿ ਸੰਪਰਿਘ ਪਾਸੀ ਸੰਭਾਰੇ।
ਤਹਾਂ ਗੋਫਨੈ ਗੁਰਜ ਗੋਲੇ ਸੰਭਾਰੈ।
ਹਠੀ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ, ਕੈ ਕੈ ਪੁਕਾਰੈ। ੧੪
ਤਬੈ ਅਸਟ ਹਾਥੰ, ਹਥਿਯਾਰੰ ਸੰਭਾਰੇ।
ਸਿਰੰ ਦਾਨਵੇਂਦ੍ਰਾਨ ਕੇ, ਤਾਕਿ ਝਾਰੇ।
ਬਬੱਕਿਯੋ ਬਲੀ ਸਿੰਘ, ਜੁੱਧੰ ਮਝਾਰੰ।
ਕਰੇ ਖੰਡ ਖੰਡੰ, ਸੁ ਜੋਧਾ ਅਪਾਰੰ। ੧੫

ਤੋਟਕ ਛੰਦ

ਤਬ ਦਾਨਵ ਰੋਸ ਭਰੇ ਸਬ ਹੀ।
ਜਗ ਮਾਤ ਕੇ ਬਾਣ ਲਗੇ ਜਬ ਹੀ।
ਬਿਬਿਧਾ ਯੁਧੁ ਲੈ ਸੁ ਬਲੀ ਹਰਖੇ।
ਘਨ ਬੂੰਦਨ ਜਿਯੋ ਬਿਸਖੰ ਬਰਖੇ। ੧੬
ਜਨੁ ਘੋਰ ਕੈ ਸ਼ਿਆਮ ਘਟਾ ਘੁਮਡੀ।
ਅਸੁਰੇਸ ਅਨੀ ਕਨਿ ਤਯੋਂ ਉਮਿਡੀ।
ਜਗ ਮਾਤ ਬਿਰੂਥਨਿ ਮੋ ਧਸਿ ਕੈ।
ਧਨੁ ਸਾਇਕ ਹਾਥ ਗਹਿਯੋ ਹਸਿ ਕੈ। ੧੭
ਰਣ ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਗਿਰਾਇ ਦੀਏ।
ਇਕ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਦੁਖੰਡ ਕੀਏ।
ਸਿਰ ਏਕਨਿ ਚੋਟ ਨਿਫੋਟ ਬਹੀ।
ਤਰਵਾ ਤਰ ਹੁਐ ਤਰਵਾਰ ਰਹੀ। ੧੮
ਤਨ ਝੱਝਰ ਹੁਐ ਰਣ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ।
ਇਕ ਭਾਜ ਚਲੇ ਫਿਰਕੈ ਨ ਫਿਰੇ।
ਇਕਿ ਹਾਥ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਆਨਿ ਬਹੇ।

ਲਰਿ ਕੈ ਮਰਿ ਕੈ ਗਿਰਿ ਖੇਤਿ ਰਹੇ। ੧੯

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਤਹਾਂ ਸੁ ਦੈਂਤ ਰਾਜਯੰ। ਸਜੇ ਸੋ ਸਰਬ ਸਾਜਯੰ।
ਤੁਰੰਗ ਆਪ ਬਾਹੀਯੰ ਬਧੰ ਸੁ ਮਾਤ ਚਾਹੀਯੰ। ੨੦
ਤਬੈ ਦ੍ਰਗਾ ਬਕਾਰਿ ਕੈ। ਕਮਾਣ ਬਾਣ ਧਾਰਿ ਕੈ।
ਸੁ ਘਾਵ ਚਾਮਰੰ ਕੀਯੋ। ਉਤਾਰ ਹਸਤਿ ਤੇ ਦੀਯੋ। ੨੧

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਤਬੈ ਬੀਰ ਕੋਪੰ ਬਿੜਾਲਾਛ ਨਾਮੰ।
ਸਜੇ ਸੱਸਤ੍ਰ ਦੇਹੰ ਚਲੋ ਜੁੱਧ ਧਾਮੰ।
ਸਿਰੰ ਸਿੰਘ ਕੇ ਆਨਿ ਘਾਯੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ।
ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਸੋ ਹਾਥ ਸੋ ਮਾਰਿ ਡਾਰੰ। ੨੨
ਬਿੜਾਲਾਛ ਮਾਰੇ ਸੁ ਪਿੰਗਾਛ ਧਾਏ।
ਦ੍ਰਗਾ ਸਾਮੁਹੇ ਬੋਲ ਬਾਕੇ ਸੁਨਾਏ।
ਕਰੀ ਅੱਭ੍ਰ ਜਯੋਂ ਗਰਜ ਕੈ ਬਾਣ ਬਰਖੰ।
ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਬੀਰੰ ਭਰੇ ਜੁੱਧ ਹਰਖੰ। ੨੩
ਤਬੈ ਦੇਵੀਅੰ ਪਾਣਿ ਬਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ।
ਹਨਿਯੋ ਦੁਸਟ ਕੇ ਘਾਇ ਸੀਸੰ ਮਝਾਰੰ।
ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮਿ ਭੂਮੰ ਗਏ ਪ੍ਰਾਣ ਛੁੱਟੰ।
ਮਨੋ ਮੇਰ ਕੋ ਸਾਤਵੋਂ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਟੁੱਟੰ। ੨੪
ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਪਿੰਗਾਛ ਦੇਬੀ ਸੰਘਾਰੇ।
ਚਲੇ ਅਉਰੁ ਬੀਰੰ ਹਥਿਆਰੰ ਉਘਾਰੇ।
ਤਬੈ ਰੋਸਿ ਦੇਬਿਯੰ ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ।
ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਨ ਕੈ ਜੁੱਧ ਮੱਧੰ ਗਿਰਾਏ। ੨੫

ਚੌਪਈ

ਜੇ ਜੇ ਸੱਤ੍ਰ ਸਾਮੁਹੇ ਆਏ।
ਸਬੈ ਦੇਵਤਾ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਏ।
ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਜਬੈ ਹਨਿ ਡਾਰੀ।
ਆਸੁਰੇਸ ਕੋਪਾ ਅਹੰਕਾਰੀ। ੨੬
ਆਪ ਜੁੱਧ ਤਬ 'ਕੀਆ ਭਵਾਨੀ।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨੇ ਪਖਰੀਆ ਬਾਨੀ।
ਕ੍ਰੋਧ ਜੁਆਲ ਮਸਤਕ ਤੇ ਬਿਗਸੀ।

ਤਾਂਤੇ ਆਪ ਕਾਲਿਕਾ ਨਿਕਸੀ। ੨੭

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ

ਮੁਖਿ ਬਮਤ ਜੁਆਲ। ਨਿਕਸੀ ਕਪਾਲਿ।।
ਮਾਰੇ ਗਜੇਸ। ਛੁੱਟੇ ਹੈ ਏਸ।।੨੮।।
ਛੁੱਟੰਤ ਬਾਣ। ਝਮਕਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ।
ਸਾਂਗੰ ਪ੍ਰਹਾਰ। ਖੇਲਤ ਧਮਾਰ। ੨੯
ਬਾਹੈਂ ਨਿਸੰਗ। ਉੱਠੈ ਝੜੰਗ।
ਤੁੱਪਕ ਤੜਾਕ। ਉੱਠਤ ਕੜਾਕ। ੩੦
ਬਬਕੰਤ ਮਾਇ। ਭਭਕੰਤ ਘਾਇ।
ਜੁੱਝੇ ਜੁਆਣ। ਨੱਚੇ ਕਿਕਾਣ। ੩੧

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ

ਧਾਈਯੋ ਅਸਰੇਂਦ੍ਰ ਤਹਿ ਨਿਜ ਕੋਪ ਓਪ ਬਢਾਇ।
ਸੰਗ ਲੈ ਚਤੁਰੰਗ ਸੈਨਾ, ਜੁੱਧ ਸਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇ।
ਦੇਬਿ ਸਸਤ੍ਰ ਲਗੈ ਗਿਰੇ, ਰਣਿ ਰੁੱਝਿ ਜੁੱਝਿ ਜੁਆਣ।
ਪੀਲਰਾਜ ਫਿਰੇ ਕਹੂੰ, ਰਣ ਸੁੱਛ ਛੁੱਛ ਕਿਕਾਣ। ੩੨
ਚੀਰ ਚਾਮਰ ਪੁੰਜ ਕੁੰਜਰ ਬਾਜ ਰਾਜ ਅਨੇਕ।
ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੁਭੇ ਕਹੂੰ, ਸਰਦਾਰ ਸੁਆਰ ਅਨੇਕ।
ਤੇਗੁ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਤਬਰ, ਕੁਹੁਕਬਾਨ ਅਨੰਤ।
ਬੇਧਿ ਬੇਧਿ ਗਿਰੇ ਬਰੱਛਿਨ, ਸੂਰ ਸੋਭਾਵੰਤਿ। ੩੩
ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿਧ ਉਡੇ ਤਹਾਂ, ਫਿਰਕੰਤ ਸੁਆਨ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲ
ਮੱਤ ਦੰਤਿ ਸਪੱਛ ਪੱਬੈ, ਕੰਕ ਬੰਕ ਰਸਾਲ।
ਛੁੱਦ੍ਰ ਮੀਨ ਛਰੁੱਧ੍ਰਕਾ, ਅਰ ਚਰਮ ਕਛਪ ਅਨੰਤ।
ਨੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਸੁ ਬਰਮ ਸੋਭਿਤ, ਸ੍ਰੋਣ ਨੀਰ ਦੁਰੰਤ। ੩੪
ਨਵ ਸੂਰ ਨਵਕਾ ਸੇ ਰਥੀ, - ਅਤਿਰਥੀ ਜਾਨੁ ਜਹਾਜ।
ਲਾਦਿ ਲਾਦਿ ਮਨੋ ਚਲੇ, ਧਨ ਧੀਰ ਬੀਰ ਸਲਾਜ।
ਮੋਲੁ ਬੀਚ ਫਿਰੈਂ ਚੁਕਾਤ ਦਲਾਲ ਖੇਤ ਖਤੰਗ।
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨਿ, ਝਾਰਿ ਦਿਰਬ ਨਿਖੰਗ। ੩੫
ਅੰਗ ਭੰਗ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ, ਬਹੁ ਰੰਗ ਰੰਗਿਤ ਬਸਤ੍ਰ।
ਚਰਮ ਬਰਮ ਸੁਭੇ ਕਹੂੰ, ਰਣੰ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ।
ਮੁੰਡ ਤੁੰਡ ਧੁਜਾ ਪਤਾਕਾ, ਟੂਕ ਟਾਕ ਅਰੇਕ।
ਜਝ ਜਝ ਪਰੇ ਸਬੈ, ਅਰਿ ਬਾਚਿਯੋ ਨਹੀਂ ਏਕ। ੩੬
ਕੋਪ ਕੈ ਮਹਿਖੇਸ ਦਾਨੋ, ਧਾਈਯੋ ਤਿੱਹ ਕਾਲ।
ਅਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸੂਰੋ, ਰੂਪ ਕੈ ਬਿਕਰਾਲ।
ਕਾਲ ਪਾਣਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਲੈ ਤਿੱਹ ਮਾਰਯੋ ਤਤਕਾਲ।

ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਬਿਖੇ ਮਿਲੀ ਤਜ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਉਤਾਲ। ੩੭

ਦੋਹਰਾ

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕਹੌ ਮਾਰ ਕਰਿ, ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਭੀ ਜਗ ਮਾਇ।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਮਹਿਖੇ ਬਲੈ, ਦੇਤ ਜਗਤ ਜੁਗ ਪਾਇ। ੩੮

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਬਧਹ
ਪ੍ਰਥਮ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤੁ ਸੁਭ-ਮਸਤੁ। ੧

ਅਥ ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ

ਕੁਲਕ ਛੰਦ

ਦੇਵਿਸ ਤਬ ਗਾਜੀਯ। ਅਨਹਦ ਬਾਜੀਯ।
ਭਈ ਬਧਾਈ। ਸਭ ਸੁਖਦਾਈ। ੩੯
ਦੁੰਦਭ ਬਾਜੇ। ਸਭ ਸੁਰ ਗਾਜੇ।
ਕਰਤ ਬਡਾਈ। ਸੁਮਨ ਬ੍ਰਖਾਈ। ੪੦
ਕੀਨੀ ਬਹੁ ਅਰਚਾ। ਜਸ ਧੁਨਿ ਚਰਚਾ।
ਪਾਇਨ ਲਾਗੇ। ਸਭ ਦੁਖ ਭਾਗੇ। ੪੧
ਗਾਏ ਜੈ ਕਰਖਾ ਪੁਹਪਨਿ ਬਰਖਾ।
ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ। ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਏ। ੪੨

ਦੋਹਰਾ

ਲੋਪ ਚੰਡਿਕਾ ਜੂ ਭਈ, ਦੈ ਦੇਵਨ ਕੋ ਰਾਜੁ।
ਬਹੁਰ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦੁਐ ਦੈਤ ਬਡੇ ਸਿਰਤਾਜ। ੪੩

ਚਉਪਈ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਚੜੇ ਲੈ ਕੈ ਦਲ।
ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲਿ ਥਲਿ।
ਦੇਵ ਰਾਜ ਕੋ ਰਾਜ ਛਿਨਾਵਾ।
ਸੇਸਿ ਮੁਕਟ ਮਨਿ ਭੇਟ ਪਠਾਵਾ। ੪੪
ਛੀਨ ਲਯੋ ਅਲਕੇਸ ਭੰਡਾਰਾ।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ।
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਕਰ ਦੈਤ ਪਠਾਏ।
ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ਼ ਜੀਤੇ ਫਿਰਿ ਆਏ। ੪੫

ਦੋਹਰਾ

ਦੇਵ ਸਬੈ ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਭਏ, ਮਨ ਮੋ ਕੀਯੋ ਬਿਚਾਰ।
ਸਰਨ ਭਵਾਨੀ ਕੀ ਸਬੈ, ਭਾਜਿ ਪਰੇ ਨਿਰਧਾਰ। ੪੬

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਸੁ ਤ੍ਰਾਸ ਦੇਵ ਭਾਜੀਅੰ। ਬਸੇਖ ਲਾਜ ਲਾਜੀਅੰ।
ਬਿਸਿੱਖ ਕਾਰ ਮੰ ਕਸੇ। ਸੁ ਦੇਵ ਲੋਕ ਮੋ ਬੁਸੇ। ੪੭
ਤਬੈ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦੇਬਿ ਹੁਐ। ਚਲੀ ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ।
ਸੁ ਮੁੱਦ ਪਾਨਿ ਪਾਨ ਕੈ। ਗਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨਿ ਲੈ। ੪੮

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਸੁਨੀ ਦੇਵ ਬਾਨੀ। ਚੜੀ ਸਿੰਘ ਰਾਨੀ।
ਸੁਭੰ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ। ਸਭੇ ਪਾਪ ਟਾਰੇ। ੪੯
ਕਰੋ ਨੱਦ ਨਾਦੰ। ਮਹਾਂ ਮੱਦ ਮਾਦੰ।
ਭਯੋ ਸੰਖ ਸ਼ੋਰੰ। ਸੁਣ੍ਯੋ ਚਾਰ ਓਰੰ। ੫੦
ਉਤੇ ਦੈਤ ਧਾਏ। ਬਡੀ ਸੈਨ ਲਿਆਏ।
ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ। ਬਕੈ ਬੰਕ ਬੈਣੰ। ੫੧
ਚਵੰ ਚਾਰ ਢੂਕੇ। ਮੁਖੰ ਮਾਰੁ ਕੂਕੇ।
ਲਏ ਬਾਣ ਪਾਣੰ। ਸੁ ਕਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ। ੫੨
ਮੰਡੇ ਮੱਧ ਜੰਗੰ। ਪ੍ਰਹਾਰੰ ਖਤੰਗੰ।
ਕਰਉਤੀ ਕਟਾਰੰ। ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ। ੫੩
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਢਾਏ। ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ।
ਕਰੈਂ ਬਾਰਿ ਬੈਰੀ। ਫਿਰੇ ਜਯੋ ਗੰਗੈਰੀ। ੫੪

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਕਰੋਧਤਸਟਾਯੰ, ਉਤੇ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ।
ਇਤੇ ਸੰਖ ਲੈ ਹਾਥਿ, ਦੇਵੀ ਬਜਾਯੋ।
ਪੁਰੀ ਚਉਦ ਹੂੰਯੰ, ਰਹਿਯੋ ਨਾਦ ਪੂਰੰ।
ਚਮੱਕਿਯੋ ਮੁਖੰ, ਜੁੱਧ ਕੇ ਮੱਧਿ ਨੂਰੰ। ੫੫
ਤਬੈ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਣੰ, ਮੱਚਿਯੋ, ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ।
ਲਏ ਸੰਗ ਜੋਧਾ, ਬਡੇ ਬੀਰ ਭਾਰੀ।
ਲਯੋ ਬੇੜਿ ਪੱਬੰ, ਕੀਯੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ।
ਸੁਣੇ ਗਰਭਣੀ ਆਨਿ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ। ੫੬
ਸੁਣ੍ਯੋ ਨਾਦ ਸ੍ਰਵਣੰ, ਕੀਯੋ ਦੇਵਿ ਕੁੱਪੰ।
ਸਜੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ, ਧਰੇ ਸੀਸਿ ਟੋਪੰ।

ਭਈ ਸਿੰਘ ਸੁਆਰੰ ਕੀਯੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ।
ਸੁਨੇ ਦੀਹ ਦਾਨਵਾਨ, ਕੇ ਮਾਨ ਮੁੱਚੰ। ੫੭
ਮਹਾ ਕੋਪਿ ਦੇਵੀ, ਧਸੀ ਸੈਨ ਮੱਧੰ,
ਕਰੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਤਹਾ ਅਧੱ ਅੱਧੰ।
ਜਿਸੈ ਧਾਇ ਕੈ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ।
ਤਿਨੈ ਫੇਰਿ ਪਾਣੰ ਨ ਬਾਣੰ ਸੰਭਾਰਿਯੋ। ੫੮

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਜਿਸੈ ਬਾਣ ਮਾਰਯੋ। ਤਿਸੈ ਮਾਰਿ ਡਾਰਯੋ।
ਜਿਤੇ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ। ਤਿਤੈ ਸੈਨ ਘਾਯੋ। ੫੯
ਜਿਤੇ ਘਾਇ ਡਾਲੇ। ਤਿਤੈ ਘਾਰਿ ਘਾਲੇ।
ਸਮੁਹਿ ਸਤ੍ਰੱ ਆਯੋ। ਸੁ ਜਾਨੇ ਨ ਪਾਯੋ। ੬੦
ਜਿਤੇ ਜੁੱਝ ਰੁੱਝੇ। ਤਿਤੇ ਅੰਤ ਜੁੱਝੇ।
ਜਿਨੈ ਸਸਤ੍ਰ ਘਾਲੇ। ਤਿਤੇ ਮਾਰ ਡਾਲੇ। ੬੧
ਤਬੈ ਮਾਤ ਕਾਲੀ। ਤਪੀ ਤੇਜ ਜੁਵਾਲੀ।
ਜਿਸੈ ਘਾਵ ਡਾਰਯੋ। ਸੁ ਸੁਰਗੰ ਸਿਧਾਰਯੋ। ੬੨
ਘਰੀ ਅੱਧ ਮੱਧੰ। ਹਨਯੋ ਸੈਨ ਸੁੱਧੰ।
ਹਨਯੋ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਣੰ। ਸੁਨਯੋ ਦੇਵ ਗੈਣੰ। ੬੩

ਦੋਹਰਾ

ਭਜੀ ਬਿਰੂਥਨਿ ਦਾਨਵੀ, ਗਈ ਭੂਪ ਕੇ ਪਾਸ।
"ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਕਾਲੀ ਹਨਯੋ, ਭਜੀਯੋ ਸੈਨ ਨਿਰਾਸ। ੬੪

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਬਧਹ ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ। ੨

ਅਥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ

ਦੋਹਰਾ

ਇਹ ਬਿਧ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰ ਕਰ, ਧਵਲਾ ਚਲ ਅਵਾਸ।
ਜੋ ਯਹ ਕਥਾ ਪੜੈ ਸੁਨੈ, ਰਿਧਿ ਸਿੱਧਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾਸ। ੬੫

ਚਉਪਈ

ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਜਬ ਸੁਣੇ ਸੰਘਾਰੇ। ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਤਬ ਭੂਪਿ ਹਕਾਰੇ।
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰ ਪਠਏ ਸਨਮਾਨਾ।

ਹੈ ਗੈ ਪਤਿ ਦੀਏ ਰਥ ਨਾਨਾ। ੬੬
ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਿਰਖਿ ਦੇਬੀਅਹਿ ਜੇ ਆਏ।
ਤੇ ਧਵਲਾ ਗਿਰਿ ਉਰਿ ਪਠਾਏ।
ਤਿਨ ਕੀ ਤਨਿਕ ਭਨਕ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।
ਨਿਸਿਰੀ ਸੱਸਤ੍ਰ ਅੱਸਤ੍ਰ ਲੈ ਮਾਈ। ੬੭

ਰੂਆਲ ਛੰਦ

ਸਾਜਿ ਸਾਜਿ ਚਲੇ ਤਹਾਂ, ਰਣਿ ਰਾਛਸੇਂਦ੍ਰ ਅਨੇਕ।
ਅਰਧ ਮੁੰਡਿਤ ਮੁੰਡਿਤੇਕ, ਜਟਾ ਧਰੇ ਸੁ ਅਰੇਕ।
ਕੋਪਿ ਓਪੰ ਦੈ ਸਬੈ, ਕਰਿ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇ।
ਧਾਇ ਧਾਇ ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰਨ, ਤਿੱਛ ਤੇਗ ਕੰਪਾਇ। ੬੮
ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲਗੇ ਜਿਤੇ, ਸਬ ਫੂਲ ਮਾਲ ਹੂਐ ਗਏ।
ਕੋਪ ਓਪ ਬਿਲੋਕਿ ਅਤਿਭੁਤ, ਦਾਨਵੰ ਬਿਸਮੈ ਭਏ।
ਦਉਰ ਦਉਰ ਅਨੇਕ ਆਯੁਧ, ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੀ।
ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਗਿਰੈ ਅਰੇਕ, ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਹੀ। ੬੯
ਰੇਲਿ ਰੇਲਿ ਚਲੇ ਹਏਂਦ੍ਰਨ, ਪੇਲਿ ਪੇਲਿ ਗਜੇਂਦ੍ਰ।
ਝੇਲਿ ਝੇਲਿ ਅਨੰਤ ਆਯੁਧ ਹੇਲਿ ਹੇਲਿ ਰਿਪੇਂਦ੍ਰ।
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨ, ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਖਤੰਗ।
ਅੰਗ ਭੰਗ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਰਣਿ ਰੰਗ ਸੂਰ ਉਤੰਗ। ੭੦
ਝਾਰਿ ਝਾਰਿ ਫਿਰੇ ਸਰੋਤਮ ਡਾਰਿ ਝਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ।
ਸੈਲ ਸੇ ਰਣਿ ਪੁੰਜ ਕੁੰਜਰ, ਸੂਰ ਸੀਸ ਬਖਾਨ।
ਬੱਕ੍ਰ ਨੱਕ੍ਰ ਭੁਜਾ ਸੁਸੋਭਿਤ ਚੱਕ੍ਰ ਸੇ ਰਥ-ਚੱਕ੍ਰ।
ਕੇਸ ਪਾਸਿ ਸਿਬਾਲ ਸੋਹਤ, ਅਸਥ ਚੂਰ ਸਰੱਕ੍ਰ। ੭੧
ਸੱਜਿ ਸੱਜਿ ਚਲੇ ਹਥਿਆਰਨ, ਗੱਜਿ ਗੱਜਿ ਗਜੇਂਦ੍ਰ।
ਬੱਜਿ ਬੱਜਿ ਸਬੱਜ ਬਾਜਨ, ਭੱਜਿ ਭੱਜਿ ਹਏਂਦ੍ਰ।
ਮਾਰੁ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੈ, ਹਥੀਆਰ ਹਾਥਿ ਸੰਭਾਰ।
ਧਾਇ ਧਾਇ ਪਰੇ ਨਿਸਾਚਰ, ਬਾਇ ਸੰਖ ਅਪਾਰ। ੭੨
ਸੰਖ ਗੋਮਯੰ ਗੱਜੀਯੰ, ਅਰੁ ਸੱਜੀਯੰ ਰਿਪੁਰਾਜ।
ਭਾਜਿ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਕਿਤੇ, ਤਜਿ ਲਾਜ ਬੀਰ ਨਿਲਾਜ।
ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਭੁੰਕੀਅੰ, ਅਰੁ ਧੁੰਕੀਅੰ ਸੁ ਨਿਸਾਣ।
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨ ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਗਦਾਣ। ੭੩
ਬੀਰ ਕੰਗਨੇ ਬੰਧ ਹੀਂ, ਅਰੁ ਅੱਛਰੈ ਸਿਰ ਤੇਲੁ।
ਬੀਰ ਬੀਨਿ ਬਰੇ ਬਰੰਗਨ ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਫਲੇਲ।
ਘਾਲਿ ਘਾਲਿ ਬਿਵਾਨ ਲੇਗੀ, ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਸੁ ਬੀਰ।
ਕੂਦਿ ਕੂਦਿ ਪਰੇ ਤਹਾਂ ਤੇ, ਝਾਗਿ ਝਾਗਿ ਸੁ ਤੀਰ। ੭੪

ਹਾਕਿ ਹਾਕਿ ਲਰੇ ਤਹਾਂ ਰਣਿ, ਰੀਝਿ ਰੀਝਿ ਭਟੇਂਦ੍ਰ।
ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਲਯੋ ਜਿਨੈ ਕਈ ਬਾਰ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪੇਂਦ੍ਰ।
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਦਏ ਕਪਾਲੀ, ਬਾਂਟਿ ਬਾਂਟਿ ਦਿਸਾਨ।
ਡਾਟਿ ਡਾਟਿ ਕਰਿ ਦਲੰ ਸੁਰ ਪੱਗ-ਪੱਬ ਪਿਸਾਨ। ੭੫
ਧਾਇ ਧਾਇ ਸੰਘਾਰੀਅੰ ਰਿਪੁ ਰਾਜ ਬਾਜ ਅਨੰਤ।
ਸ੍ਰੋਣ ਕੀ ਸਰਤਾ ਉਠੀ ਰਣ ਮੱਧਿ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ।
ਬਾਣ ਅਉਰ ਕਮਾਣ ਸੈਥੀ ਸੂਲ ਤਿੱਛ ਕੁਠਾਰ।
ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਹਣੇ ਦੋਊ, ਕਰਿ ਕੋਪ ਕਾਲਿ ਕ੍ਵਾਰਿ। ੭੬

ਦੋਹਰਾ

ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਮਾਰੇ ਦੋਊ, ਕਾਲੀ ਕੋਪਿ ਕ੍ਵਾਰਿ।
ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਸੈਨਾ ਹੁਤੀ, ਛਿਨ ਮੋ ਦਈ ਸੰਘਾਰ। ੭੭

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਬਧਹ
ਤ੍ਰਿਤੀਯੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ। ੩

ਅਥ ਰਕਤ ਬੀਰਜ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ

ਸੋਰਠਾ

ਸੁਨੀ ਭੂਪ ਇਮ ਗਾਥ, ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਕਾਲੀ ਹਨੇ।।
ਬੈਠ ਭ੍ਰਾਤ ਸੋ ਭ੍ਰਾਤ, ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਤ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਏ। ੭੮

ਚਉਪਈ

ਰਕਤਬੀਜ ਤਪ ਭੂਪਿ ਬੁਲਾਯੋ।
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਦੈ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ।
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਈ ਬਿਰੂਥਨ ਸੰਗਾ।
ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਚਤੁਰੰਗਾ। ੭੯
ਰਕਤਬੀਜ ਦੈ ਚਲਯੋ ਨਗਾਰਾ।
ਦੇਵ ਲੋਗ ਲਉ ਸੁਨੀ ਪੁਕਾਰਾ।
ਕੰਪੀ ਭੂਮਿ ਗਗਨ ਥਹਰਾਨਾ
ਦੇਵਨ ਜੁਤਿ ਦਿਵਰਾਜ ਡਰਾਨਾ। ੮੦
ਧਵਲਾ ਗਿਰਿ ਕੇ ਜਬ ਤਟ ਆਇ।
ਦੁੰਦਭਿ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਏ।
ਜਬ ਹੀ ਸੁਨਾ ਕੁਲਾਹਲ ਕਾਨਾ।
ਉਤਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਨਾਨ੍ਹਾ। ੮੧
ਛਹਬਰ ਲਾਇ ਬਰਖੀਯੰ ਬਾਣੰ।
ਬਾਜ ਰਾਜ ਅਰੁ ਗਿਰੇ ਕਿਕਾਣੰ।

ਢਹਿ ਢਹਿ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਸਿਰਦਾਰਾ।
ਜਨੁ ਕਰ ਕਟੇ ਬਿਰਛ ਸੰਗ ਆਰਾ। ੮੨
ਜੇ ਜੇ ਸਤ੍ਰ ਸਾਮੁਹੇ ਭਏ।
ਬਹੁਰ ਜੀਅਤ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਨਹੀਂ ਗਏ।
ਜਿਹ ਪਰ ਪਰਤ ਭਈ ਤਰਵਾਰਾ।
ਇਕਿ ਇਕਿ ਤੇ ਭਏ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰਾ। ੮੩

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਝਿਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ ਸੁਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ।
ਖਿਮੀ ਦਾਮਿਨੀ ਜਾਣ ਭਾਦੋਂ ਮਝਾਰੰ।
ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੰ।
ਮਚਯੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ। ੮੪
ਬਜੇ ਭੇਰਿ ਭੇਰੀ ਜੁਝਾਰੇ ਝਣੰਕੇ।
ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁਟੰ ਲਗੇ ਧੀਰ ਧੱਕੇ।
ਚਵੀ ਚਾਵਡੀਯੰ ਨਫੀਰੰ ਰਣੰਕੰ।
ਮਨੋ ਬਿਚਰੰ ਬਾਘ ਬੰਕੇ ਬਬੱਕੰ। ੮੫
ਉਤੇ ਕੋਪੀਯੰ ਸ੍ਰੋਣ ਬਿੰਦੰ ਸੁ ਬੀਰੰ।
ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਆਨਿ ਤੀਰੰ।
ਉਤੇ ਦਉਰ ਦੇਵੀ ਕਰਯੋ ਖੱਗ ਪਾਤੰ।
ਗਿਰਯੋ ਮੂਰਛਾ ਹੁਐ ਭਯੋ ਜਾਨੁ ਘਾਤੰ। ੮੬
ਛੁਟੀ ਮੂਰਛਨਾਯੰ ਮਹਾਂਬੀਰ ਗੱਜਯੋ।
ਘਰੀ ਚਾਰ ਲਉ ਸਾਰ ਸੋਂ ਸਾਰ ਬੱਜਯੋ।
ਲਗੇ ਬਾਣ ਸ੍ਰੋਣੰ ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮਿਜੁੱਧੰ।
ਉਠ ਬੀਰ ਤੇਤੇ ਕੀਏ ਨਾਦ ਕ੍ਰੁੱਧੰ। ੮੭
ਉਠੇ ਬੀਰ ਜੇਤੇ ਤਿਤੇ ਕਾਲ ਕੂਟੇ।
ਪਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਕਹੂੰ ਗਾਤ ਟੂਟੇ।
ਜਿਤੀ ਭੂਮਿ ਮੱਧੰ ਪਰੀ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ।
ਜਗੇ ਸੂਰ ਤੇਤੇ ਕੀਏ ਮਾਰੁ ਮਾਰੰ। ੮੮
ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ।
ਕਹੂੰ ਮੁੰਡ ਤੁੰਡੰ ਕਹੂੰ ਮਾਸੁ ਮੁਛੰ।
ਭਯੋ ਚਾਰ ਸੈ ਕੋਸ ਲਉ ਬੀਰਖੇਤੰ।
ਬਿਦਾਰੇ ਪਰ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ ਬਿਚੇਤੰ। ੮੯

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ। ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ।
ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ। ਮਨੋ ਕੇਸ ਬਾਢੇ। ੯੦

ਭਰੇ ਬੀਰ ਹਰਖੰ। ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ।
ਚਵੰ ਚਾਰ ਢੁੱਕੇ। ਪਛੇ ਆਹੁ ਰੁੱਕੇ। ੯੧
ਪਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ। ਚਲੀ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ।
ਉਠੇ ਬੀਰ ਮਾਨੀ। ਧਰੇ ਬਾਨ ਪਾਨੀ। ੯੨
ਮਹਾ ਰੋਸਿ ਗੱਜੇ। ਤੁਰੀ ਨਾਦ ਬੱਜੇ।
ਭਰੇ ਰੋਸ ਭਾਰੀ। ਮਚੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ। ੯੩
ਹਕੰ ਹਾਕ ਬੱਜੀ। ਫਿਰੈ ਸੈਣ ਭੱਜੀ।
ਪਰਯੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ। ਛਕੇ ਸੂਰ ਸੋਹੰ। ੯੪
ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ। ਦਵੰ ਜਾਨੁ ਦੰਗੰ।
ਕੜੰਕਾਰ ਛੁੱਟੇ। ਝੰਣਕਾਰ ਉਠੇ। ੯੫
ਕਟਾ ਕੱਟ ਬਾਹੈ। ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ।
ਮਹਾਂ ਮੱਦ ਮਾਤੇ। ਤਪੇ ਤੇਜ ਤਾਤੇ। ੯੬
ਰਸੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਚੇ। ਉਭੈ ਜੁੱਧ ਮਾਚੇ।
ਕਰੈ ਬਾਣ ਅਰਚਾ। ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ। ੯੭
ਮਚੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ। ਉਠੀ ਝਾਰ ਤੀਰੰ।
ਗਲੋ ਗੱਡ ਫੇਰੈਂ। ਨਹੀਂ ਨੈਨ ਮੋਰੈਂ। ੯੮
ਸਮੂਹ ਸਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ। ਮਹਿਖੁਆਸੁ ਕਰਖੇ।
ਕਰੈਂ ਤੀਰ ਮਾਰੰ। ਬਹੈਂ ਲੋਹ ਧਾਰੰ। ੯੯
ਨਦੀ ਸ੍ਰੋਣ ਪੂਰੰ। ਫਿਰੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ।
ਗਜੈ ਗੈਣਿ ਕਾਲੀ। ਹਸੀ ਖੱਪਰਾਲੀ। ੧੦੦
ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ। ਕਹੂੰ ਸੂਰ ਭਾਰੇ।
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਟੂਟੇ। ਫਿਰੈ ਗੱਜ ਫੂਟੇ। ੧੦੧
ਕਹੂੰ ਬਰਮ ਬੇਧੇ। ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਛੇਦੇ।
ਕਹੂੰ ਪੀਲ ਪਰਮੰ। ਕਟੇ ਬਾਜ ਬਰਮੰ। ੧੦੨
ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੇ। ਸੁਮਹਿ ਸਾਰ ਜੁਝੇ।
ਲਖੇ ਬੀਰ ਖੇਤੰ। ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ। ੧੦੩
ਨਚੇ ਮਾਸ ਹਾਰੀ। ਹਸੇ ਬਯੋਮਚਾਰੀ।
ਕਿਲਕ ਕਾਰ ਕੰਕੰ। ਮਚੇ ਬੀਰ ਬੰਕੰ। ੧੦੪
ਛਕੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ। ਮਹਿਖੁਆਸ ਚਾਰੀ।
ਉਠੇ ਛਿੱਛ ਇੱਛੰ। ਚਲੇ ਤੀਰ ਤਿੱਛੰ। ੧੦੫
ਗਣੰ ਗਾਂਧ੍ਰਬੇਯੰ। ਚਰੰ ਚਾਰਣੈਸੰ
ਹਸੇ ਸਿੱਧ ਸਿਧੰ। ਮਚੇ ਬੀਰ ਕ੍ਰਧੰ। ੧੦੬
ਡਕਾ ਡੱਕਡਾਕੈ ਹਕਾਹੱਕ, ਹਾਕੈਂ।
ਭੁਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ। ਡਮਕ ਡਾਮ ਡੇਰੀ। ੧੦੭
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗਾਜੇ। ਨਵੰ ਨਾਦ ਬਾਜੇ।

ਧਰਾਗੋਮ ਗੱਜੇ। ਦ੍ਰੁਗਾ ਦੈਤ ਬੱਜੇ। ੧੦੮

ਬਿਜੇ ਛੰਦ

ਜੇਤਕ ਬਾਣ ਚਲੇ ਅਰਿ ਓਰ ਤੇ,
ਫੂਲ ਕੀ ਮਾਲ ਹੁਐ ਕੰਠਿ ਬਿਰਾਜੇ।
ਦਾਨਵ ਪੁੰਗਵ ਪੇਖਿ ਅਚੰਭਵ,
ਛੋਡਿ ਭਜੇ ਰਣ ਏਕ ਨ ਗਾਜੇ।
ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਗਿਰੇ ਤਿਹ ਠਉਰ,
ਭਰੇ ਸਭ ਸ੍ਰੋਣਤ ਪੈਗ ਨ ਤਾਜੇ।
ਜਾਨੁਕ ਨੀਰਧ ਮੱਧਿ ਛਪੇ,
ਭ੍ਰੂਮਿ ਭੂਧਰ ਕੇ ਭਯ ਤੇ ਨਗ ਭਾਜੇ। ੧੦੯

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ

ਸ੍ਰੀ ਜਗਨਾਥ ਕਮਾਨ ਲੈ ਹਾਥਿ ਪ੍ਰਮਾਥਨਿ ਸੰਖ ਸ੍ਰਜਯੋ ਜਬ ਜੁੱਧੰ।
ਗਾਹਤ ਸੈਣ ਸੰਘਾਰਤ ਸੂਰ, ਬੱਬਕਤਿ ਸਿੰਘ ਭ੍ਰਮਯੋ ਰਣਿ ਕ੍ਰੁੱਧੰ।
ਕਉਚਹਿ ਭੇਦਿ ਅਭੇਦਿਤ ਅੰਗ, ਸੁਰੰਗ ਉਤੰਗ ਸੋ ਸੋਭਿਤ ਸੁੱਧੰ।
ਮਾਨੋ ਬਿਸਾਲ ਬੜਵਾਨਲ ਜੁਆਲ
ਸਮੁੱਦ੍ਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਬਿਰਾਜਤ ਉਧੰ। ੧੧੦

ਬਿਜੇ ਛੰਦ

ਪੂਰ ਰਹੀ ਭਵਿ ਭੂਰ ਧਨੁਰ ਧੁਨਿ। ਧੂਰ ਉਡੀ ਨਭ ਮੰਡਲ ਛਾਯੋ।
ਨੂਰ ਭਰੇ ਮੁਖ ਮਾਰਿ ਗਿਰੇ, ਰਣਿ, ਹੂਰਨ ਹੇਰਿ ਹੀਯੋ ਹੁਲਸਾਯੋ।
ਪੂਰਣ ਰੋਸ ਭਰੇ ਅਰਿ ਤੂਰਣ ਪੂਰਿ ਪਰੇ ਰਣ ਭੂਮਿ ਸੁਹਾਯੋ।
ਚੂਰ ਭਏ ਅਰਿ ਰੂਰੇ ਗਿਰੇ ਭਟ ਚੂਰਣ ਜਾਨੁਕ ਬੈਦ ਬਨਾਯੋ। ੧੧੧

ਸੰਗੀਤ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਕਾਗੜਦੰ ਕਾਤੀ, ਕਟਾਰੀ ਕੜਾਕੰ।
ਤਾਗੜਦੰ ਤੀਰੰ, ਤੁਪੱਕੰ ਤੜਾਕੰ।
ਝਾਗੜਦੰ ਨਾਗੜਦੰ, ਬਾਗੜਦੰ ਬਾਜੇ।
ਗਾਗੜਦੰ ਗਾਜੀ, ਮਹਾਂ ਗਜ ਗਾਜੇ। ੧੧੨
ਸਾਗੜਦੰ ਸੂਰੰ, ਕਾਗੜਦੰ ਕੋਪੰ।
ਪਾਗੜਦੰ ਪਰਮੰ, ਰਣੰ ਪਾਵ ਰੋਪੰ।
ਸਾਗੜਦੰ ਸਸਤ੍ਰੰ, ਝਾਗੜਦੰ ਝਾਰੈ।
ਬਾਗੜਦੰ ਬੀਰੰ, ਡਾਗੜਦੰ ਡਕਾਰੈ। ੧੧੩
ਚਾਗੜਦੰ ਚਉਪੇ, ਬਾਗੜਦੰ ਬੀਰੰ।
ਮਾਗੜਦੰ ਮਾਰੇ, ਤੰਨੰ ਤਿੱਛ ਤੀਰੰ।

ਗਾਗੜਦੰ ਗੱਜੇ. ਸੁ ਬੱਜੇ ਗਹੀਰੈਂ।
ਕਾਗੜਦੰ ਕੱਵੀਯਾਨ. ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੈ। ੧੧੪
ਦਾਗੜਦੰ ਦਾਨੋ, ਭਾਗੜਦੰ ਭਾਜੇ।
ਗਾਗੜਦੰ ਗਾਜੀ, ਜਾਗੜਦੰ ਗਾਜੇ।
ਛਾਗੜਦੰ ਛਉਹੀ, ਛੂਰੇ ਪ੍ਰੇ ਛੜਾਕੇ।
ਤਾਗੜਦੰ ਤੀਰੰ ਤੁਪਕੰ ਤੜਾਕੇ। ੧੧੫
ਗਾਗੜਦੰ ਗੋਮਾਯ, ਗੱਜੇ ਗਹੀਰੰ।
ਸਾਗੜਦੰ ਸੰਖੰ, ਨਾਗੜਦੰ ਨਫੀਰੰ।
ਬਾਗੜਦੰ ਬਾਜੇ, ਬਜੇ ਬੀਰਖੇਤੰ।
ਨਾਗੜਦੰ ਨਾਚੇ, ਸੁ ਭੂਤੰ ਪਰੇਤੰ। ੧੧੬
ਤਾਗੜਦੰ ਤੀਰੰ, ਬਾਗੜਦੰ ਬਾਣੰ।
ਕਾਗੜਦੰ ਕਾਤੀ, ਕਟਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ।
ਨਾਗੜਦੰ ਨਾਦੰ, ਬਾਗੜਦੰ ਬਾਜੇ।
ਸਾਗੜਦੰ ਸੂਰੰ, ਰਾਗੜਦੰ ਰਾਜੇ। ੧੧੭
ਸਾਗੜਦੰ ਸੰਖੰ, ਨਾਗੜਦੰ ਨਫੀਰੰ।
ਗਾਗੜਦੰ ਗੋਮਾਯ, ਗੱਜੇ ਗਹੀਰੰ।
ਨਾਗੜਦੰ ਨਗਾਰੇ, ਬਾਗੜਦੰ ਬਾਜੇ,
ਜਾਗੜਦੰ ਜੋਧਾ, ਗਾਗੜਦੰ ਗਾਜੇ। ੧੧੮

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਜਿਤੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰੀਯੰ। ਤਿਤੇਕ ਦੇਬਿ ਮਾਰੀਯੰ।
ਜਿਤੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਹੀਂ ਤਿਤਓ ਦ੍ਰੁਗਾ ਸੰਘਾਰਹੀਂ। ੧੧੯
ਜਿਤੇਕ ਸਸਤ੍ਰ ਵਾ ਝਰੇ। ਪ੍ਰਵਾਹ ਸ੍ਰੋਨ ਨ ਪਰੇ।
ਜਿਤੀ ਕਿ ਬਿੰਦਕਾ ਗਿਰੈ। ਸੁ ਪਾਨ ਕਾਲਿਕਾ ਕਰੈ। ੧੨੦

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਹੂਓ ਸ੍ਰੋਣ ਹੀਨੰ। ਭਯੋ ਅੰਗ ਛੀਨੰ।
ਗਿਰਿਯੋ ਅੰਤਿ ਝੂਮੰ। ਮਨੋ ਮੇਘ ਭੂਮੰ। ੧੨੧
ਸਬੈ ਦੇਵ ਹਰਖੇ। ਸੁਮਨ ਧਾਰ ਬਰਖੇ।
ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਮਾਰੇ। ਸਬੈ ਸੰਤ ਉਬਾਰੇ। ੧੨੨

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਰਕਤ ਬੀਰਜ ਬਧਹ
ਚਤੁਰਥ ਧਿਆਯ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ॥

ਅਥ ਨਿਸੁੰਭ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ
ਦੋਹਰਾ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੁਣਯੋ ਜਬੈ, ਰਕਤਬੀਜ ਕੋ ਨਾਸ।
ਆਪ ਚੜ੍ਹਤ ਭੇ ਜੋਰਿ ਦਲ, ਸਜੇ ਪਰਸੁ ਅਰੁ ਪਾਸਿ ੧੨੩

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਚੜ੍ਹੇ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ, ਸੂਰਾ ਅਪਾਰੰ। ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ, ਸੁ ਧਉਸਾ ਧੁਕਾਰੰ।
ਭਈ ਅਸਟ ਸੈ ਕੋਸ ਲਉ, ਛੱਤ੍ਰ ਛਾਯੰ।
ਭਜੇ ਚੰਦ ਸੂਰੰ, ਡਰਿਯੋ ਦੇਵ ਰਾਯੰ। ੧੨੪
ਭਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ ਢਕਾ ਢੁੰਕ ਢੋਲੰ। ਫਟੀ ਨਖ ਸਿੰਘੰ, ਮੁਖੰ ਡੱਢ ਕੋਲੰ।
ਡਮਾ ਡੰਮਿ ਡਉਰੂ, ਡਕਾ ਡੁੰਕ ਡੰਕੰ।
ਰੜੇ ਗਿ੍ਧ ਬਿ੍ਧੰ, ਕਿੱਲਕਾਰ ਕੰਕੰ। ੧੨੫
ਖੁਰੰ ਖੇਹ ਉੱਠੀ, ਰਹਿਯੋ ਗੈਨ ਪੂਰੰ।
ਦਲੇ ਸਿੰਧੁ ਬਿੰਧੰ, ਭਏ ਪੱਬ ਚੂਰੰ।
ਸੁਣੈ ਸੋਰ ਕਾਲੀ, ਗਹੈ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ।
ਕਿਲੱਕਾਰ ਜੋਮੀ, ਹਨੇ ਜੰਗ ਜੁਆਣੰ। ੧੨੬

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਗਜੇ ਬੀਰ ਗਾਜੀ। ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ।
ਮਹਿਖੁਆਸ ਕਰਖੇ। ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ। ੧੨੭
ਇਤੇ ਸਿੰਘ ਗੱਜਯੋ। ਮਹਾ ਸੰਖ ਬੱਜਯੋ।
ਰਹਯੋ ਨਾਦ ਪੂਰੰ। ਛੁਹੀ ਗੈਣਿ ਧੂਰੰ। ੧੨੮
ਸਬੈ ਸਸਤ੍ਰ ਸਾਜੇ।। ਘਣੰ ਜੇਮ ਗਾਜੇ।
ਚਲੇ ਤੇਜ ਤੈ ਕੈ ਅਨੰਤ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ। ੧੨੯
ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ। ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ।
ਅਨੰਤ ਸਸਤ੍ਰ ਬੱਜੇ। ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ। ੧੩੦
ਮੁਖੰ ਨੈਣ ਰਕਤੰ। ਧਰੇ ਪਾਣਿ ਸਕਤੰ।
ਕੀਏ ਕ੍ਰੋਧ ਉੱਠੇ। ਸਰੰ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਬੁੱਠੇ। ੧੩੧
ਕਿਤੇ ਦੁਸਟ ਕੂਟੇ। ਅਨੰਤਾਸਤ੍ਰ ਛੂਟੇ।
ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ। ਭਰੀ ਦੇਬਿ ਹਰਖੰ। ੧੩੨

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦਮ੍ ਛੰਦ

ਕਹ ਕਹ ਸੁ ਕੂਕਤ ਕੰਕੀਯੰ। ਬਹਿ ਬਹਤ ਬੀਰ ਸ ਬੰਕੀਯੰ।
ਲਹ ਲਹਤ ਬਾਣਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣਯੰ। ਗਹ ਗਹਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਸਾਣਯੰ। ੧੩੩
ਡਹ ਡਹਤ ਡਵਰ ਡਮੰਕਯੰ। ਲਹ ਲਹਤ ਤੇਗ ਤ੍ਰਮੰਕਯੰ।

ਧ੍ਰਮਧ੍ਰਮਤ ਸਾਂਗ ਧਮੰਕਯੰ। ਬਬ ਕੰਤ ਬੀਰ ਸੁ ਬੰਕਯੰ। ੧੩੪
ਛੁਟਕੰਤ ਬਾਦ ਕਮਾਣਯੰ। ਹਰਰੰਤ ਖੇਤ ਖਤ੍ਰਾਣਯੰ।
ਡਹਕੰਤ ਡਾਮਰ ਡੰਕਣੀ। ਕਹ ਕਹਕ ਕੂਕਤ ਜੁੱਗਣੀ। ੧੩੫
ਉਫਟੰਤ ਸ੍ਰੋਣਤ ਛਿੱਛਯੰ। ਬਰਖੰਤ ਸਾਇਕ ਤਿੱਛਯੰ।
ਬਬਕੰਤ ਬੀਰ ਅਨੇਕਯੰ। ਫਿਕਰੰਤ ਸਿਆਰ ਬਸੇਖਯੰ। ੧੩੬
ਹਰਖੰਤ ਸ੍ਰੋਣਿਤ ਰਿਗਣੀ। ਬਿਹਰੰਤ ਦੇਬਿ ਅਭੰਗਣੀ।
ਬਬਕੰਤ ਕੇਹਰ ਡੋਲ ਹੀਂ। ਰਣਿ ਅਭੰਗ ਕਲੋਲ ਹੀਂ। ੧੩੭
ਢਮ ਢਮਤ ਢੋਲ ਢਮੱਕਯੰ। ਧਮ ਧਮਤ ਸਾਂਗ ਧ੍ਰਮੱਕਯੰ।
ਬਹ ਬਹਤ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕ੍ਰਿਪਾਣਯੰ। ਜੁੱਝੈਤ ਜੋਧ ਜੁਆਣਯੰ। ੧੩੮

ਦੋਹਰਾ

ਭਜੀ ਚਮੂੰ ਸਬ ਦਾਨਵੀ, ਸੁੰਭ ਨਿਰਖ ਨਿਜ ਨੈਣ।
ਨਿਕਟ ਬਿਕਟ ਭਟ ਜੇ ਹੁਤੇ, ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬੁਲਯੋ ਬੈਣ। ੧੩੯

ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ

ਨਿਸੁੰਭ ਸੁੰਭ ਕੋਪ ਕੈ। ਪਠਯੋ ਸੁ ਪਾਵ ਰੋਪ ਕੈ।
ਕਹਯੋ ਕਿ ਸੀਘ੍ਰ ਜਾਈਯੋ। ਦ੍ਰੁਗਾਹਿ ਬਾਂਧਿ ਲਿਆਈਯੋ। ੧੪੦
ਚੜਯੋ ਸੁ ਸੈਣ ਸੱਜਿ ਕੈ। ਸਕੋਪ ਸੂਰ ਗੱਜਿ ਕੈ।
ਉਠੇ ਬੰਜਤ੍ਰ ਬਾਜਿ ਕੈ। ਚਲਯੋ ਸੁਰੇਸੁ ਭਾਜਿ ਕੈ। ੧੪੧
ਅਨੰਤ ਸੂਰ ਸੰਗਿ ਲੈ। ਚਲਿਯੋ ਸੁ ਦੁੰਦਭੀਨ ਦੈ।
ਹਕਾਰਿ ਸੂਰਮਾ ਪਰੇ। ਬਿਲੋਕਿ ਦੇਵਤਾ ਡਰੇ। ੧੪੨

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ

ਕੰਪਯੋ ਸੁਰੇਸ। ਬੁਲਯੋ ਮਹੇਸ। ਕਿੱਨੇ ਬਿਚਾਰ। ਪੁੱਛੇ ਜੁਝਾਰ। ੧੪੩
ਕੀਜੈ ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰ। ਕਉਨੇ ਚਰਿਤ੍ਰ।
ਜਾਤੇ ਸੁ ਮਾਇ। ਜੀਤੈ ਬਨਾਇ। ੧੪੪
ਸਕਤੇ ਨਿਕਾਰ। ਭੇਜੋ ਅਪਾਰ।
ਸੱਤ੍ਰਨ ਜਾਇ। ਹਨਿ ਹੈ ਰਿਸਾਇ। ੧੪੫
ਸੋਈ ਕਾਮ ਕੀਨ। ਦੇਵਨ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਸਕਤੈ ਨਿਕਾਰਿ। ਭੇਜੀ ਅਪਾਰ। ੧੪੬

ਬਿਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ।

ਚਲੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸੀਘ੍ਰ ਸ੍ਰੀ. ਕ੍ਰਿਪਾਣਿ ਪਾਣਿ ਧਾਰਕੈ।
ਉਠੇ ਸੁ ਗਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧ. ਡਉਰ ਡਾਕਣੀ ਡਕਾਰ ਕੈ।
ਹਸੇ ਸ ਕੰਕ ਬੰਕਯੰ. ਕਬੰਧ ਅੰਧ ਉਠਹੀ।

ਬਿਸੇਖ ਦੇਵਤਾਰੁ ਬੀਰ ਬਾਣ ਧਾਰ ਬੁੱਠ ਹੀ। ੧੪੭

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਸਬੈ ਸ਼ਕਤਿ ਐ ਕੈ। ਚਲੀ ਸੀਸ ਨਿਐ ਕੈ।
ਮਹਾਂ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ। ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਮਾਰੇ। ੧੪੮
ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ। ਬਕੈ ਬੰਕ ਬੈਣੰ।
ਧਰੇ ਅਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ। ਕਟਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ। ੧੪੯
ਉਤੈ ਦੈਤ ਗਾਜੇ। ਤੁਰੀ ਨਾਦ ਬਾਜੇ।
ਧਾਰੇ ਚਾਰੁ ਚਰਮੰ। ਸੁਜੇ ਕ੍ਰੂਰ ਬਰਮੰ। ੧੫੦
ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਰਜੇ। ਸਬੈ ਦੇਵ ਲਰਜੇ।
ਛੁਟੇ ਤਿੱਛ ਤੀਰੰ। ਕਟੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ। ੧੫੧
ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰੱਤੇ। ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੱਤੇ।
ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ। ਭੀਰ ਦੇਬਿ ਹਰਖੰ। ੧੫੨
ਇਤੈ ਦੇਬਿ ਮਾਹੈ। ਉਤੈ ਸਿੰਘੁ ਫਾਹੈ।
ਗਣੰ ਗੂੜ ਗਰਜੈ। ਸਬੈ ਦੈਤ ਲਰਜੈ। ੧੫੩
ਭਈ ਬਾਣ ਬਰਖਾ। ਗਾਏ ਜੀਤਿ ਕਰਖਾ।
ਸਬੈ ਦੁਸਟ ਮਾਰੇ। ਮਈਯਾ ਸੰਤ ਉਬਾਰੇ। ੧੫੪
ਨਿਸੁੰਭੰ ਸੰਘਾਰਯੋ। ਦਲੰ ਦੈਤ ਮਾਰਯੋ।
ਸਬੈ ਦੁਸਟ ਭਾਜੇ। ਇਤੈ ਸਿੰਘ ਗਾਜੇ। ੧੫੫
ਭਈ ਪੁਹਪ ਬਰਖਾ। ਗਾਏ ਜੀਤ ਕਰਖਾ
ਜੱਯੰ ਸੰਤ ਜੰਪੈ। ਤ੍ਰਸੇ ਦੈਤ ਕੰਪੈ। ੧੫੬

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ, ਨਿਸੁੰਭ ਬਧਹ ਪੰਚਮੋ
ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨ ਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ।

ਅਥ ਸੁੰਭ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।
ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।।

ਲਘੁੰ ਭ੍ਰਾਤ ਜੁਝਯੋ, ਸੁਨਯੋ ਸੰਭਰਾਯੰ।
ਸਜੇ ਸਸਤ੍ਰ, ਅਸਤ੍ਰੰ, ਚੜਯੋ ਚਉਪ ਚਾਯੰ।
ਭਯੋ ਨਾਦ ਉਚੰ, ਰਹਯੋ ਪੂਰ ਗੈਣੰ।
ਤ੍ਰਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦੈਤ, ਕੰਪਯੋ ਤ੍ਰਿਨੈਣੰ। ੧੫੭
ਡਰਯੋ ਚਾਰ ਬਕਤ੍ਰੰ, ਟਰਯੋ ਦੇਵ ਰਾਜੰ।
ਡਿਗੇ ਪੱਬ ਸਰਬੰ, ਸੁਜੇ ਸੁਭ੍ਰ ਸਾਜੰ।
ਪਰੇ ਹੂਹ ਦੈ ਕੈ, ਭਰੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ।
ਮਨੋ ਮੇਰ ਕੋ, ਸਾਤਵੋ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਹੰ। ੧੫੮
ਸਜਯੋ ਸੈਣ ਸੁਭੰ, ਕੀਯੋ ਨਾਦ ਉਚੰ।

ਸੁਣੇ ਗਰਭਣੀਆਨ, ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ।
ਪਰਿਯੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ, ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ।
ਚਵੀ ਚਾਵਡਾ, ਡਾਕਣੀਯੰ ਡਕਾਰੰ। ੧੫੯
ਬਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ।
ਭਲੇ ਕੈ ਨਿਬਾਹਯੋ, ਭਟੰ ਸੁਆਮ ਧਰਮੰ।
ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ, ਗਿਰੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ।
ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ, ਪਰੀ ਗੱਛ ਤੀਰੰ। ੧੬੦
ਗਿਰੇ ਅੰਕੁਸ, ਬਾਰੁਣੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ।
ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ, ਕਬੰਧੰ ਅਚੇਤੰ।
ਉਡੈ ਗ੍ਰਿਧ ਬ੍ਰਿੱਧੰ ਰੜੈ ਕੰਕ ਬੰਕੰ।
ਭਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ ਡਹਾ ਡੂਹ ਡੰਕੰ। ੧੬੧
ਟਕਾ ਟੁੱਕ ਟੋਪੰ, ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ।
ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਤੇਗੰ, ਬਕੇ ਬਿਕਰਾਲੰ।
ਹਲਾ ਚਾਲ ਬੀਰੰ, ਧਮਾ ਧੰਮਿ ਸਾਂਗੰ।
ਪਰੀ ਹਾਲ ਹੂਲੰ, ਸੁਣਿਯੋ ਲੋਗ ਨਾਗੰ। ੧੬੨
ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ, ਜੋਗਣੀਯੰ ਬਿਤਾਲੰ
ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ, ਕਬੰਧੰ ਕਪਾਲੰ।
ਹਸੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ, ਰਿਸਯੋ ਦਾਨਵੇਸੰ।
ਕਿਧੋ ਅਗਨਿ ਜੁਆਲੰ, ਭਯੋ ਆਪ ਭੇਸੰ। ੧੬੩

ਦੋਹਰਾ

ਸੁੰਭਾਸੁਰ ਜੇਤਿਕੁ ਅਸੁਰ ਪਠਏ ਕੋਪੁ ਬਢਾਇ।
ਤੇ ਦੇਬੀ ਸੋਖਤ ਕਰੇ, ਬੂੰਦ ਤਵਾ ਕੀ ਨਿਆਇ। ੧੬੪

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਸੁ ਬੀਰ ਸੈਣ ਸੱਜਿ ਕੈ। ਚੜ੍ਹਿਯੋ ਸੁ ਕੋਪ ਗੱਜਿ ਕੈ।
ਚਲਿਯੋ ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰ ਕੈ। ਪੁਕਾਰ ਮਾਰੁ ਮਾਰ ਕੈ। ੧੬੫

ਸੰਗੀਤ ਮਧਭਾਰ ਛੰਦ

ਕਾਗੜਦੰ ਕੜਾਕ। ਤਾਗੜਦੰ ਤੜਾਕ।
ਸਾਗੜਦੰ ਸੁ ਬੀਰ। ਗਾਗੜਦੰ ਗਹੀਰ। ੧੬੬
ਨਾਗੜਦੰ ਨਿਸਾਣ। ਜਾਗੜਦੰ ਜੁਆਣ।
ਨਾਗੜਦੀ ਨਿਹੰਗ। ਪਾਗੜਦੀ ਪਲੰਗ। ੧੬੭
ਤਾਗੜਦੀ ਤਮੱਕਿ। ਲਾਗੜਦੀ ਲਹੱਕਿ।
ਕਾਗੜਦੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣ। ਬਾਹੈ ਜੁਆਣ। ੧੬੮
ਖਾਗੜਦੀ ਖਤੰਗ। ਨਾਗੜਦੀ ਨਿਹੰਗ।

ਛਾਗੜਦੀ ਛੁਟੰਤ। ਆਗੜਦੀ ਉਡੰਤ। ੧੬੯
ਪਾਗੜਦੀ ਪਵੰਗ। ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭੰਗ।
ਜਾਗੜਦੀ ਜੁਆਣ। ਝਾਗੜਦੀ ਜੁਝਾਣਿ। ੧੭੦
ਝਾਗੜਦੀ ਝੜੰਗ। ਕਾਗੜਦੀ ਕੜੰਗ।
ਤਾਗੜਦੀ ਤੜਾਕ। ਚਾਗੜਦੀ ਚਟਾਕ। ੧੭੧
ਘਾਗੜਦੀ ਘਬਾਕ। ਭਾਗੜਦੀ ਭਭਾਕ।
ਕਾਗੜਦੰ ਕਪਾਲਿ। ਨੱਚੀ ਬਿਕ੍ਰਾਲ। ੧੭੨

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਅਨੰਤ ਦੁਸਟ ਮਾਰੀਯੰ। ਬਿਅੰਤ ਸੋਕ ਟਾਰੀਯੰ।
ਕਮੰਧ ਅੰਧ ਉਠੀਯੰ। ਬਿਸੇਖ ਬਾਣ ਬੁੱਠੀਯੰ। ੧੭੩
ਕੜਾਕ ਕਰਮੁਕੰ ਉਧੰ। ਸੜਾਕ ਸੈਹਥੀ ਜੁਧੰ।
ਬਿਅੰਤ ਬਾਣਿ ਬਰਖਯੰ। ਬਿਸੇਖ ਬੀਰ ਪਰਖਯੰ। ੧੭੪

ਸੰਗੀਤ ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਕੜਾ ਕੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣਯੰ ਜਟਾ ਜੁਟੀ ਜੁਆਣਯੰ।
ਸੁਬੀਰ ਜਾਗੜਦੰ ਜਗੇ ਲੜਾਕ ਲਾਗੜਦੰ ਪਗੇ। ੧੭੫

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਝਮੀ ਤੇਗ ਝਟੰ। ਛੁਰੀ ਛਿੱਪ੍ਰ ਛੁੱਟੰ।
ਗੁਰੰ ਗੁਰਜ ਗੱਟੰ। ਪਲੰਗੰ ਪਿਸੱਟੰ। ੧੭੬
ਕਿਤੇ ਸ੍ਰੋਣ ਚੱਟੰ। ਕਿਤੇ ਸੀਸ ਫੁੱਟੰ।
ਕਹੂੰ ਹੂਹ ਛੁੱਟੰ। ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਉੱਠੰ। ੧੭੭
ਕਹੂੰ ਧੂਰਿ ਲੁੱਟੰ। ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਰੱਟੰ।
ਭਟੈ ਜੱਸ ਭੱਟੰ। ਕਿਤੇ ਪੇਟ ਫੱਟੰ। ੧੭੮
ਭਜੇ ਛੱਤ੍ਰਿ ਥੱਟੰ। ਕਿਤੇ ਖੂਨ ਖੱਟੰ।
ਕਿਤੇ ਦੁਸਟ ਦੱਟੰ। ਫਿਰੇ ਜਯੋ ਹਰਟੰ। ੧੭੯
ਸਜੇ ਸੂਰ ਸਾਰੇ। ਮਹਿਖੁਆਸ ਧਾਰੇ।
ਲਏ ਖੱਗ ਆਰੇ। ਮਹਾਂ ਰੋਹ ਵਾਰੇ। ੧੮੦
ਸਹੀ ਰੂਪ ਕਾਰੇ। ਮਨੋ ਸਿੰਧੁ ਖਾਰੇ।
ਕਈ ਬਾਰ ਗਾਰੀ। ਸੁ ਮਾਰੰ ਉਚਾਰੇ। ੧੮੧
ਭਵਾਨੀ ਪਛਾਰੇ। ਜਵਾ ਜੇਮਿ ਜਾਰੇ।
ਬਡੇ ਈ ਲੁਝਾਰੇ। ਹੁਤੇ ਜੇ ਹੀਏਙ੍ਵਾਰੇ। ੧੮੨
ਇਕੰ ਬਾਰ ਟਾਰੇ। ਠਮੰ ਠੋਕਿ ਠਾਰੇ।
ਬਲੀ ਮਾਰ ਡਾਰੇ। ਢਮੱਕੇ ਢੱਢਾਰੇ। ੧੮੩

ਬਹੇ ਬਾਣਣਿਆਰੇ। ਕਿਤੇ ਤੀਰ ਤਾਰੇ।
ਲਖੇ ਹਾਥ ਬਾਰੇ। ਦਿਵਾਨੇ ਦਿਦਾਰੇ। ੧੮੪
ਹਣੇ ਭੂਮਿ ਪਾਰੇ। ਕਿਤੇ ਸਿੰਘ ਫਾਰੇ।
ਕਿਤੇ ਆਪੁ ਬਾਰੇ। ਜਿਤੇ ਦੈਤ ਭਾਰੇ। ੧੮੫
ਤਿਤੇ ਅੰਤ ਹਾਰੇ। ਬਡੇ ਈ ਅੜਿਆਰੇ।
ਖਰੇ ਈ ਬਰਿਆਰੇ। ਕਰੂਰੰ ਕਰਾਰੇ। ੧੮੬
ਲਪੱਕੇ ਲਲਾਹੇ। ਅਰੀਲੇ ਅਰਿਆਰੇ।
ਹਣੇ ਕਾਲ ਕਾਰੇ। ਭਜੇ ਰੋਹ ਵਾਰੇ। ੧੮੭

ਦੋਹਰਾ

ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਜਾਰ ਕੈ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਲੀਨ।
ਬਾਣ-ਬੂੰਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਬਰਖ, ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਪੁਨਿ ਕੀਨ। ੧੮੮

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਸੁਣਯੋ ਸੁੰਭ ਰਾਯੰ। ਚੜਯੋ ਚਉਪ ਚਾਯੰ।
ਸਜੇ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ। ਚਥੇ ਜੰਗਿ ਜੁਆਣੰ। ੧੮੯
ਲਗੇ ਢੋਲ ਢੰਕੇ। ਕਮਾਣੰ ਕੜੰਕੇ।
ਭਏ ਨੱਦ ਨਾਦੰ। ਧੁਣੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ। ੧੯੦
ਚਮੱਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ। ਹਠੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ।
ਮਹਾਬੀਰ ਹੁੰਕੇ। ਸੁ ਨੀਸਾਣ ਦੁੰਕੇ। ੧੯੧
ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਰਜੇ। ਸਬੈ ਦੇਵ ਲਰਜੇ।
ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ ਮਈਯਾ ਪਾਣ ਪਰਖੇ। ੧੯੨

ਚੌਪਈ

ਜੇ ਲਏ ਸਸਤ੍ਰ ਸਾਮੁਹੇ ਧਏ। ਤਿਤੇ ਨਿਧਨ ਕਹੁੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਏ।
ਝਮਕਤ ਭਈ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ।
ਭਭਕੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ। ੧੯੩

ਦੋਹਰਾ

ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਕਟੇ, ਬਚਿਯੋ ਨ ਜੀਵਤ ਕੋਇ।
ਤਬੈ ਆਪੇ ਨਿਕਸਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ, ਸੁੰਭ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ। ੧੯੪

ਚਉਪਈ

ਸਿਵ ਦੂਤੀ ਇਤਿ ਦ੍ਰੁਗਾ ਬੁਲਾਈ। ਕਾਨ ਲਾਗਿ ਨੀਕੈ ਸਮੁਝਾਈ।
ਸਿਵ ਕੋ ਭੇਜ ਦੀਜੀਐ ਤਹਾਂ। ਦੈਤ ਰਾਜਾ ਇਸਥਿਤ ਹੈਂ ਜਹਾਂ ੧੯੫
ਸਿਵ ਦੂਤੀ ਜਬ ਇਮ ਸੁਨ ਪਾਵਾ। ਸ਼ਿਵਹਿ ਦੂਤ ਕਰਿ ਉਤੈ ਪਠਾਵਾ।
ਸਿਵ ਦੂਤੀ ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਨਾਮਾ। ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਅਰੁ ਬਾਮਾ।
ਸਿਵ ਕਹੀ ਦੈਤ-ਰਾਜ ਸੁਨਿ ਬਾਤਾ।
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹਯੋ ਤੁਮਹੁ ਜਗਮਾਤ੍ਰਾ।
ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੈ ਕੈ ਠਕੁਰਾਈ। ਕੈ ਮਾਂਡਹੁ ਹਮ ਸੰਗ ਲਰਾਈ। ੧੯੭
ਦੈਤ ਰਾਜ ਇਹ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ। ਆਪ ਚਲੇ ਜੁਝਨ ਅਭਿਮਾਨੀ।
ਗਰਜਤ ਕਾਲਿ ਕਾਲ ਜਯੋਂ ਜਹਾਂ।
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ ਅਸੁਰ ਪਤਿ ਤਹਾਂ। ੧੯੮
ਚਮਕੀ ਤਹਾਂ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ। ਨਾਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਰਾ।
ਫਰਕੇ ਅੰਧ ਕਬੰਧ ਅਚੇਤਾ। ਭਿਭਰੇ ਭਈਰਵ ਭੀਮ ਅਨੇਕਾ। ੧੯੯
ਤੁਰਹੀ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਾਜੇ। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਜੋਧਾ ਰਣਿ ਗਾਜੇ।
ਢਡਿ ਡੱਫ ਡਮਰੁ ਡੁਗਡੁਗੀ ਘਨੀ।
ਨਾਇ ਨਫੀਰੀ ਜਾਤ ਨ ਗਨੀ। ੨੦੦

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ

ਹੁੰਕੇ ਕਿਕਾਣ। ਧੁੰਕੇ ਨਿਸਾਣ। ਸੱਜੇ ਸੁ ਬੀਰ। ਗੱਜੇ ਗਹੀਰ। ੨੦੧
ਝੁੱਕੇ ਨਿਝੱਕ। ਬੱਜੇ ਉਬਕ। ਸੱਜੇ ਸੁਬਾਹ। ਅੱਛੈ ਉਛਾਹ। ੨੦੨
ਕੱਟੇ ਕਿਕਾਣ। ਫੁੱਟੇ ਚਵਾਣ। ਸੁਲੰ ਸੜਾਕ। ਉਠੇ ਕੜਾਕ। ੨੦੩
ਗੱਜੇ ਜੁਆਣ। ਬੱਜੇ ਨਿਸਾਣਿ। ਸੱਜੇ ਰਜੇਂਦ੍ਰ। ਗੱਜੇ ਗਜੇਂਦ੍ਰ। ੨੦੪

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਫਿਰੇ ਬਾਜੀਯੰ ਤਾਜੀਯੰ ਇੱਤ ਉਤੰ।
ਗਜੇ ਬਾਰਣੰ ਦਾਰੁਣੰ ਰਾਜ-ਪੁੱਤ੍ਰੰ।
ਬਜੇ ਸੰਖ ਭੇਰੀ, ਉਠੈ ਸੰਖ ਨਾਦੰ।
ਰਣੰਕੈ ਨਫੀਰੀ, ਧੁਣ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ। ੨੦੫
ਕੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ, ਸੜੱਕਾਰ ਸੇਲੰ।
ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ, ਭਈ ਰੇਲ ਪੇਲੰ।
ਰੁਲੈਂ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ, ਗਿਰੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ।
ਕਹੂੰ ਹੱਥ ਮੱਥੰ, ਕਹੂੰ ਬਰਮ ਬੀਰੰ। ੨੦੬

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੇ। ਸਮੁਹ ਸਾਰ ਜੁੱਝੇ।

ਸੰਭਾਰੇ ਹਥੀਯਾਰੰ। ਬਕੈ ਮਾਰੁ ਮਾਰੰ। ੨੦੭
ਸਬੈ ਸਸਤ੍ਰ ਸੱਜੇ। ਮਹਾਬੀਰ ਗੱਜੇ।
ਸਰੰ ਓਘ ਛੁੱਟੇ। ਕੜੱਕਾਰੁ ਉੱਠੇ। ੨੦੮
ਬਜੈਂ ਬਾਦ੍ਰਿਤੇਅੰ। ਹਸੈਂ ਗਾਧ੍ਰਬੇਅੰ।
ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਜੁੱਟੇ। ਸਰੰ ਸੰਜ ਫੁੱਟੇ। ੨੦੯
ਚਹੂੰ ਓਰ ਉੱਠੇ। ਸਰੰ ਬ੍ਰਿਸਟ ਬੁੱਠੇ।
ਕਰੋਧੀ ਕਰਾਲੰ। ਬਕੈਂ ਬਿੱਕਰਾਲੰ। ੨੧੦

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਕਿਤੇ ਕੁੱਠੀਅੰ, ਬੁੱਠੀਅੰ ਬ੍ਰਿਸਟ ਬਾਣੰ।
ਰਣੰ ਝੁੱਲੀਯੰ, ਬਾਜ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ।
ਜੁਝੇ ਜੋਧਯੰ, ਬੀਰ ਦੇਵੰ ਅਦੇਵੰ।
ਸਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਸਾਜਾ, ਮਨੋ ਸਾਤਨੇਵੰ। ੨੧੧
ਗਜੇ ਗੱਜੀਯੰ, ਸਰਬ ਸੱਜੇ ਪਵੰਗੰ।
ਜੁਧੰ ਜੁਟੀਯੰ, ਜੋਧ ਛੁੱਟੇ ਖਤੰਗੰ।
ਤੜੱਕੇ ਤਬੱਲੰ, ਝੜੰਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ।
ਸੜੱਕਾਰ ਸੇਲੰ ਰਣਕੇ ਨਿਸਾਣੰ। ੨੧੨
ਢਮਾ ਢੱਮ ਢੋਲੰ, ਦਲਾ ਦੁੱਕ ਢਾਲੰ।
ਗੱਹਾ ਜੂਹ ਗੱਜੇ, ਹਯੰ ਹਲਚਾਲੰ।
ਸਟਾ ਸੱਟ ਸੇਲੰ, ਖਹਾ ਖੂਨਿ ਖੱਗੰ।
ਤੁਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ, ਉਠੇ ਨਾਲ ਅੱਗੰ। ੨੧੩
ਉਠੇ ਅੱਗਿ ਨਾਲੰ ਖਹੇ ਖੋਲ ਖੱਗੰ।
ਨਿਸਾਮਾਵਸੀ ਜਾਣੁ ਮਾਸਾਣ ਜੱਗੰ।
ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਡਾਮਰੂ ਡਉਰ ਡੱਕੰ।
ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਭੂਤੰ ਭਭੱਕੰ। ੨੧੪

ਬੇਲੀ ਬਿਦ੍ਰਮ ਛੰਦ

ਸਰਬਸਤ੍ਰ ਆਵਤ ਭੇ ਜਿਤੇ। ਸਭ ਕਾਟਿ ਦੀਨ ਦ੍ਰੁਗਾ ਤਿਤੇ।
ਅਰਿ ਅਉਰ ਜੇਤਿਕੁ ਡਾਰੀਅੰ। ਤੇਉ ਕਾਟਿ ਭੂਮਿ ਉਤਾਰੀਅੰ। ੨੧੫
ਸਰ ਆਪ ਕਾਲੀ ਛੰਡੀਅੰ। ਸਰਬਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰ ਬਿਹੰਡੀਅੰ।
ਸਸਤ੍ਰ ਹੀਨ ਜਬੈ ਨਿਹਾਰਿਯੋ। ਜੈ ਸਬਦ ਦੇਵਨ ਉਚਾਰਿਯੋ। ੨੧੬
ਨਭਿ ਮਧਿ ਬਾਜਨ ਬਾਜਹੀਂ। ਅਵਿਲੋਕਿ ਦੇਵਾ ਗਾਜਹੀ।
ਲਖਿ ਦੇਵ ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਹੀ। ਜੈ ਸਬਦ ਸਰਬ ਪੁਕਾਰ ਹੀ। ੨੧੭
ਰਣਿ ਕੋਪਿ ਕਾਲ ਕਰਾਲੀਯੰ। ਖਟਅੰਗ ਪਾਣਿ ਉਛਾਲੀਯੰ।
ਸਿਰਿ ਸੁੰਭ ਹੱਥ ਦੁਛੰਡੀਯੰ। ਇਕ ਚੋਟਿ ਦੁਸਟ ਬਿਹੰਡੀਯੰ। ੨੧੮

ਦੋਹਰਾ

ਜਿਮ ਸੁੰਭਸੁਰ ਕੋ ਹਨਾ, ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕੈ ਕਾਲਿ।
ਤਯੋਂ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸੱਤ੍ਰ ਸਭ, ਚਾਬਤ ਜਾਹ ਕਰਾਲ। ੨੧੯

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਟਕੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਸੁੰਭ ਬਧਹ
ਖਸਟਮੋ ਧਿਆਯ ਸੰਪੂਰਣਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ। ੬

ਅਥ ਜੈਕਾਰ ਸਬਦ ਕਥਨੰ

ਬੇਲੀ ਬਿਦ੍ਰਮ ਛੰਦ

ਜੈ ਸਬਦ ਦੇਵ ਪੁਕਾਰ ਹੀ। ਸਬ ਫੂਲਿ ਫੂਲਨ ਡਾਰ ਹੀ।
ਘਨਸਾਰ ਕੁੰਕ੍ਰਮ ਲਿਆਇ ਕੈ। ਟੀਕਾ ਦੀਯ ਹਰਖਾਇ ਕੈ। ੨੨੦

ਚੌਪਈ

ਉਸਤਤਿ ਸਬ ਹੂੰ ਕਰੀ ਅਪਾਰਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਕਵਚ ਕੋ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ।
ਸੰਤ ਸੰਬ੍ਰਹ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਭਏ। ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਨਾਸ ਹੁਐ ਗਏ। ੨੨੧
ਸਾਧਨ ਕੋ ਸੁਖ ਬਢੇ ਅਨੇਕਾ। ਦਾਨਵ ਦੁਸਟ ਨ ਬਾਚਾ ਏਕਾ।
ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ-ਮਾਈ।
ਜਹੱ ਤਹ ਸਾਧਨ ਹੋਇ ਸਹਾਈ। ੨੨੨

ਦੇਵੀ ਜੂਕੀ ਉਸਤਤਿ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੰ ਧਰੀਯੰ[1] ਜੁਆਲੰ।
ਨਮੋ' ਸੁੰਭ ਹੰਤੀ ਨਮੋ ਕਰੂਰ ਕਾਲੰ।
ਨਮੋ ਸ੍ਰੋਣ ਬੀਰਜਾਰ ਦੂਨੀ[2] ਧੂਮ੍ਰ ਹੰਤੀ।
ਨਮੋ' ਕਾਲਿਕਾ ਰੂਪ ਜੁਆਲਾ ਜਯੰਤੀ।[3] ੨੨੩

ਨਮੋ ਅੰਬਿਕਾ[4] ਜੰਭਹਾ[5] ਜੋਤਿ ਰੂਪਾ।
ਨਮੋ ਚੰਡ ਮੁੰਡਾਰਦਨੀ[6] ਭੂਪਿ ਭੂਪਾ।
ਨਮੋ ਚਾਮਰੰ ਚੀਰਣੀ[7] ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪੰ।
ਨਮੋ ਪਰਮ ਪ੍ਰਗਯਾ ਬਿਰਾਜੈ ਅਨੂਪੰ। ੨੨੪

1. ਜੋਗ, ਅਗਨੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ 2. ਰਕਤ ਬੀਰਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ 3. ਜੇਤੂ 4. ਜਨਨੀ, ਮਾਤਾ 5. ਜੰਭ ਅਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ 6. ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ 7. ਚਾਮਰ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਹਾਰੀ

ਨਮੋ ਪਰਮ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮਾ।
ਨਮੋ ਰਾਜਸਾ ਸਾਤਕਾ ਪਰਮ ਬਰਮਾ।
ਨਮੋ ਮਹਿਖ ਦਈਤ ਕੋ ਅੰਤਕਰਣੀ।
ਨਮੋ ਤੋਖਣੀ[8] ਸੋਖਣੀ[9] ਸਰਬ ਇਰਣੀ। ੨੨੫

ਬਿੜਾਲਾਛ ਹੰਤੀ ਕਰੂਰਾਛ ਘਾਯਾ।
ਦਿਜਗਿ ਦਯਾਰਦਨੀਅੰ ਨਮੋ ਜੋਗ ਮਾਯਾ।
ਨਮੋ ਭਈਰਵੀ ਭਾਰਗਵੀਅੰ ਭਵਾਨੀ।
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜਾਲੰਧਰੀ ਸਰਬ ਮਾਨੀ। ੨੨੬
ਅੱਧੀ ਉਰਧਵੀ ਆਪ ਰੂਪਾ ਅਪਾਰੀ।
ਰਮਾ[10] ਰਸਟਰੀ ਕਾਮ ਰੂਪਾ ਕੁਮਾਰੀ।

ਭਵੀ[11] ਭਾਵਿਨੀ ਭਈਰਵੀ ਭੀਮ ਰੂਪਾ।
ਨਮੋ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾਯੰ ਅਨੂਪਾ। ੨੨੭
ਨਮੋ ਜੁੱਧਨੀ ਕ੍ਰੁੱਧਨੀ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮਾ,
ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਿਨੀ ਸਿੱਧਿਨੀ ਸੁੱਧ ਕਰਮਾ।
ਪਰੀ ਪਦਮਿਨੀ ਪਾਰਬਤੀ ਪਰਮ ਰੂਪਾ।
ਸਿਵੀ ਬਾਸਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਰਿੱਧ ਕ੍ਰੂਪਾ। ੨੨੮

ਮਿੜਾ[12] ਮਾਰਜਨੀ[13] ਸੁਰਤਵੀ[14] ਮੋਹ ਕਰਤਾ।
ਪਰਾ[15] ਪੁਸਟਣੀ[16] ਪਾਰਬਤੀ ਦੁਸਟ ਹਰਤਾ।
ਨਮੋ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਤੋਤਲਾਯੰ[17]।
ਨਮੋ ਕਾਰਤਿਕਯਾਨੀ[18] ਸਿਵਾ[19] ਸੀਤਲਾਯੰ[20]। ੨੨੯

ਭਵੀ' ਭਾਰਗਵੀਯੰ ਨਮੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ।
ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰ ਧਰਤਾ ਨਮੋ ਤੇਜ ਮਾਣੰ।
ਜਯਾ[21] ਆਜਯਾ[22] ਚਰਮਣੀ ਚਾਵੱਡਾਯੰ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲਿਕਾਯੰ ਨਯੰ ਨਿਤਿ ਨਿਆਯੰ। ੨੩੦

---

8. ਸੰਤੋਖ ਦਾਤੀ 9. ਸੁਕਾ (ਖਤਮ ਕਰ) ਦੇਣ ਹਾਰੀ 10. ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਰਮੀ ਹੋਈ 11. ਸੁੰਦਰੀ 12. ਮ੍ਰਿੜ ਨਾਮੇ ਰੁਦ੍ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 13. ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ 14. ਸੁਰਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ 15. ਬਾਣੀ ਦੀ ਅੰਕੁਰ ਰੂਪ 16. ਪੋਖਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ 17. ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਤੋਤਲੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਕਾਲਿਕਾ ਦੇਵੀ 18. ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਾਰਤਕੇਯ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 19. ਕਲਿਆਣ ਕਰਨਹਾਰ 20. ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ 21. ਜਨਮ ਦਾਤੀ 22. ਜਨਮ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕੰਵਾਰੀ ਕੰਨਿਆ ਰੂਪ

ਨਮੋ ਚਾਪਣੀ[23] ਚਰਮਣੀ ਖੜਗ ਪਾਣੰ।
ਗਦਾ ਪਾਣਿਣੀ[24] ਚੱਕ੍ਰਣੀ[25] ਚਿੱਤ੍ਰਮਾਣੰ।
ਨਮੋ ਸੂਲਣੀ[26] ਸੈਹਥੀਪਾਣਿ[27] ਮਾਤਾ।
ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਬਿਗਿਆਨ ਕੀ ਗਿਆਨ ਗਿਆਤਾ। ੨੩੧

ਨਮੋ ਪੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀਅੰ ਮ੍ਰਿੜਾਲੀ
ਨਮੋ ਦੁਸਟ ਦੋਖਾਰਦਨੀ ਰੂਪ ਕਾਲੀ।
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੁਆਲਾ ਨਮੋ ਕਾਂਰਤਿਕਯਾਨੀ।
ਨਮੋ ਅੰਬਿਕਾ ਤੋਤਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ। ੨੩੨

ਨਮੋ ਦੋਖਦਾਹੀ ਨਮੋ ਦੁਖਯ ਹਰਤਾ।
ਨਮੋ ਸਸਤ੍ਰਣੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਕਰਮ ਕਰਤਾ।
ਨਮੋ ਰਿਸਟਣੀ ਪੁਸਟਣੀ ਪਰਮ ਜੁਆਲਾ।
ਨਮੋ ਤਾਰੁਣੀਅੰ[28] ਨਮੋ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਲਾ। ੨੩੩
ਨਮੋ ਸਿੰਘਬਾਹੀ ਨਮੋ ਦਾੜ੍ਹ ਗਾੜ੍ਹੰ[29]।
ਨਮੋ ਖੱਗ ਦੱਗੰ[30] ਝੱਮਾ ਝੱਮ ਬਾੜ੍ਹੰ[31]।
ਨਮੋ ਰੂੜ੍ਹਿ ਗੂੜ੍ਹੰ ਨਮੋ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ।
ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੀ ਦੁਸਟ ਖਾਪੀ। ੨੩੪

ਨਮੋ ਰਿਧਿ ਰੂਪੰ ਨਮੋ ਸਿੱਧ ਕਰਣੀ,
ਨਮੋ ਪੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀ ਸਰਬ ਭਰਣੀ।
ਨਮੋ ਆਰਜੁਨੀ ਮਾਰਜਨੀ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ।
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੰ ਧਰੀ ਸਰਬ ਦਾਤ੍ਰੀ। ੨੩੫

ਨਮੋ ਪਰਮ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰੀ ਧਰਮ ਕਰਣੀ।
ਨਈ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੀ ਦੁਸਟ ਦਰਣੀ।
ਛਲਾ ਆਛਲਾ ਈਸੁਰੀ ਜੋਗ ਜੁਆਲੀ।
ਨਮੋ ਬਰਮਣੀ ਚਰਮਣੀ ਕ੍ਰੂਰ ਕਾਲੀ। ੨੩੬

ਨਮੋ ਰੇਚਕਾ ਪੂਰਕਾ ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਿਆ।
ਜਿਨੈ ਮੋਹ ਕੈ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਗ ਬੰਧਿਆ।
ਨਮੋ ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਸਰਬ ਅਸਤ੍ਰਾ।

23. ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਨ ਹਾਰੀ 24. ਗਦਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ 25. ਚੱਕ੍ਰ ਧਾਰਨ ਹਾਰੀ 26. ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ 27. ਬਰਛੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ 28. ਮੁਟਿਆਰ 29. ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ 30. ਚਮਕਦਾਰ, ਖੜਕ ਰੂਪ 31. ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਢ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਨਮੋ ਧਾਰਣੀ ਬਾਰਣੀ ਸਰਬ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾ। ੨੩੭

ਨਮੋ ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਦੁਸਟ ਗਰਬਾ।
ਨਮੋ ਤੋਖਣੀ ਪੋਖਣੀ ਸੰਤ ਸਰਬਾ।
ਨਮੋ ਸਕਤਣੀ ਸੂਲਣੀ ਖੜਗਪਾਣੀ।
ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀਅੰ[32] ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ[33]। ੨੩੮

ਨਮੋ ਰੂਪ ਕਾਲੀ ਕਪਾਲੀ ਅਨੰਦੀ।
ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰਣੀ[34] ਭਾਨ੍ਵੀਅੰ[35] ਗ੍ਰਿਬਿੰਦੀ।
ਨਮੋ ਛੈਲ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਦੁਸਟ ਦਰਣੀ।
ਨਮੋ ਕਾਰਣੀ ਤਾਰਣੀ ਸ੍ਰਿਸਟ ਭਰਣੀ। ੨੩੯

ਨਮੋ ਹਰਖਣੀ ਬਰਖਣੀ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰਾ।
ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀਯੰ ਅਪਾਰਾ।
ਨਮੋ ਜੋਗਣੀ ਭੋਗਣੀ ਪ੍ਰਮ ਪ੍ਰੱਗਯਾ[36]।
ਨਮੋ ਦੇਵ ਦਈਤਯਾਇਣੀ ਦੇਵਿ ਦੁਰਗਯਾ। ੨੪੦

ਨਮੋ ਘੋਰਿ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਚਾਰੁ[37] ਨੈਣਾ।
ਨਮੋ ਸੂਲਣੀ ਸੈਥਣੀ ਬੱਕ੍ਰ ਬੈਣਾ।
ਨਮੋ ਬ੍ਰਿਧ ਬ੍ਰੱਧੰ ਕਰੀ ਜੋਗ ਜੁਆਲਾ।
ਨਮੋ ਚੰਡ ਮੁੰਡੀ ਮ੍ਰਿੜਾ ਕ੍ਰੂਰ ਕਾਲਾ। ੨੪੧

ਨਮੋ ਦੁਸਟ ਪੁਸਟਾਰਦਨੀ ਛੇਮ ਕਰਣੀ।
ਨਮੋ ਦਾੜ੍ਹ ਗਾੜਾ ਧਰੀ ਦੁਖਯ ਹਰਣੀ।
ਨਮੋ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਨਮੋ ਸਸਤ੍ਰ ਗਾਮੀ।
ਨਮੋ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਪੂਰਣ ਕਾਮੀ। ੨੪੨

ਰਿਪੰਤਾਪਣੀ ਜਾਪਣੀ ਸਰਬ ਲੋਗਾ।
ਥਪੇ ਖਾਪਣੀ ਥਾਪਣੀ ਸਰਬ ਸੋਗਾ।
ਨਮੋ ਲੰਕੁੜੇਸੀ ਨਮੋ ਸਕਤਿਪਾਣੀ।
ਨਮੋ ਕਾਲਿਕਾ ਖੜਗ ਪਾਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ। ੨੪੩

ਨਮੋ ਲੰਕੁੜੇਸਾ ਨਮੋ ਨਾਗ੍ਰ ਕੋਟੀ।

---

32. ਜਗਤ ਦੀ ਕਾਰਣ ਸਰੂਪ 33. ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਨ ਹਾਰੀ 34. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 35. ਸੂਰਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ
36. ਮਹਾਂ ਵਿਦਿਆ ਰੂਪ 37. ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ

ਨਮੋ ਕਾਮ ਰੂਪਾ ਕਮਿੱਛਿਆ ਕਰੋਟੀ।
ਨਮੋ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ ਕਪਰਦੀ ਕਲਿਆਣੀ।
ਮਹਾਂ ਰਿੱਧਣੀ ਸਿੱਧ ਦਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ। ੨੪੪

ਨਮੋ ਚਤੁਰਬਾਹੀ[38] ਨਮੋ ਅਸਟ ਬਾਹਾ[39]।
ਨਮੋ ਪੋਖਣੀ ਸਰਬ ਆਲਮ ਪਨਾਹਾ।
ਨਮੋ ਅੰਬਿਕਾ ਜੰਭਹਾ ਕਾਰਤਕਯਾਨੀ।
ਮ੍ਰਿੜਾਲੀ ਕਪਰਦੀ ਨਮੋ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ। ੨੪੫

ਨਮੋ ਦੇਵ ਅਰਦਯਾਰਦਨੀ ਦੁਸਟ ਹੰਤੀ।
ਸਿਤਾ ਅਸਿਤਾ ਰਾਜ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਨੰਤੀ।
ਜੁਆਲਾ ਜਯੰਤੀ ਅਲਾਸੀ ਅਨੰਦੀ।
ਨਮੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੀ ਹਰੀ ਸੀ ਮੁਕੰਦੀ ੨੪੬

ਜਯੰਤੀ ਨਮੋ ਮੰਗਲਾ ਕਾਲਕਾਯੰ।
ਕਪਾਲੀ ਨਮੋ ਭੱਦ੍ਰਕਾਲੀ ਸਿਵਾਯੰ।
ਦੁਗਾਯੰ ਛਿਮਾਯੰ ਨਮੋ ਧਾਤ੍ਰੀਏਯੰ।
ਸੁਆਹਾ ਸੁਧਾਯੰ ਨਮੋ ਸੀਤਲੇਯੰ। ੨੪੭

ਨਮੋ ਚਰਬਣੀ ਸਰਬ ਧਰਮੰ ਧੁਜਾਯੰ[40]।
ਨਮੋ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅੰਬਿਕਾਯੰ।
ਨਮੋ ਦੀਰਘ[41] ਦਾੜ੍ਹਾ ਨਮੋ ਸਿਆਮ ਬਰਣੀ।
ਨਮੋ ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਦੈਂਤ ਦਰਣੀ। ੨੪੮

ਨਮੋ ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੀ[42] ਚੰਦ੍ਰਚੂੜੰ[43]।
ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਊਰਧਾ ਨਮੋ ਦਾੜ੍ਹ[44] ਗੂੜੰ।
ਸਸੰ ਸੇਖਰੀ ਚੰਦ੍ਰਭਾਲਾ[45] ਭਵਾਨੀ।
ਭਵੀ ਭੈਹਰੀ[46] ਭੂਤਰਾਟੀ[47] ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ। ੨੪੯

38. ਚਾਰ ਬਾਹਵਾਂ ਵਾਲੀ 39. ਅੱਠਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਾਲੀ 40. ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਧੁਰਾ (ਧਰਮ ਦੇ ਧੁਰਵੇ) 41. ਲੰਮੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ (ਬੈਰਾਹ) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 42. ਅੱਧਾ ਚੰਦ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ 43. ਜੋ ਚੰਦ ਰੂਪ ਹੋ ਵਿਰਾਜਦੀ ਹੈ 44. ਗੂੜ੍ਹੀਆਂ ਸੰਘਣੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ 45. ਮੱਥੇ 'ਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਲੀ 46. ਡਰ ਮਿਟਾਣ ਵਾਲੀ 47. ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਕਲੀ੍ਹ ਕਾਰਣੀ[48] ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਕਮੱਛਯਾ।
ਪਰੀ ਪਦਮਿਨੀ ਪੂਰਣੀ ਸਰਬ ਇੱਛਯਾ।
ਜਯਾ ਜੋਗਣੀ ਜੱਗ ਕਰਤਾ ਜਯੰਤੀ।
ਸੁਭਾ ਸੁਆਮਣੀ ਸ੍ਰਿਸਟਜਾ ਸਤ੍ਰੁਹੰਤੀ। ੨੫੦

ਪਵਿਤ੍ਰੀ ਪੁਨੀਤਾ ਪੁਰਾਣੀ[49] ਪਰੇਯੰ[50]।
ਪ੍ਰਭੀ ਪੂਰਣੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੀ ਅਜੇਯੰ[51]।
ਅਰੂਪੰ ਅਨੂਪੰ ਅਨਾਮੰ ਅਠਾਮੰ।
ਅਭੀਅੰ ਅਜੀਤੰ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ। ੨੫੧

ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਕਰਮੰ ਸੁ ਧਰਮੰ।
ਨਮੋ ਬਾਣ ਪਾਣੀ ਧਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ।
ਅਜੇਯੰ ਅਭੇਯੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਤਯੰ।
ਨਿਰੂਪੰ ਨਿਰਬਾਣੰ ਨਮਿੱਤਯੰ ਅਕਿਤਜੰ। ੨੫੨

ਗੁਰੀ ਗਉਰਜਾ[52] ਕਾਮਗਾਮੀ ਗੁਪਾਲੀ[53]।
ਬਲੀ ਬੀਰਣੀ ਬਾਵਨਾ[54] ਜੱਗਯਾ ਜੁਆਲੀ।
ਨਮੋ ਸਤ੍ਰ ਚਰਬਾਇਣੀ[55] ਗਰਬ ਹਰਣੀ।
ਨਮੋ ਤੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀ ਸਰਬ ਭਰਣੀ। ੨੫੩

ਪਿਲੰਗੀ ਪਵੰਗੀ[56] ਨਮੋ ਚਰ ਚਿਤੰਗੀ[57]।
ਨਮੋ ਭਾਵਿਨੀ ਭੂਤ ਹੰਤਾ ਭੜਿੰਗੀ।
ਨਮੋ ਭੀਮਿ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ।
ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭਵਿੱਖਯਾਤ ਬਿਧਾਤਾ। ੨੫੪

ਪ੍ਰਭੀ ਪੂਰਣੀ ਪਰਮ ਰੂਪੰ ਪਵਿਤ੍ਰੀ।
ਪਰੀ ਪੋਖਣੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੀ ਗਇੱਤ੍ਰੀ[58]।
ਜਟੀ ਜੁਆਲ ਪਰਚੰਡ ਮੁੰਡੀ ਚਮੁੰਡੀ।
ਬਰੰਦਾਇਣੀ ਦੁਸਟ ਖੰਡੀ ਅਖੰਡੀ। ੨੫੫

ਸਬੈ ਸੰਤ ਉਬਾਰੀ ਬਰੰ ਬਯੂਹ ਦਾਤਾ।

---

48. ਕਲਜੁਗ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੀ 49. ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ (ਗਿਆਨ) 50. ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ (ਦੂਰ) 51. ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ 52. ਗਉਰ (ਦੱਖ ਪ੍ਰਜਾ ਪਤੀ) ਦੀ ਜਾਈ ਸਤੀ, ਪਾਰਬਤੀ 53. ਗੌ (ਧਰਤੀ) ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ 54. ਬਾਵਨ-ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। 55. ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੱਬ ਜਾਣ ਵਾਲੀ (ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ)। 56. ਪਵਨ ਜਿਹੀ ਤੇਜ ਚਾਲ ਵਾਲੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 57. ਚਿੱਤ (ਮਨ) ਸਮਾਨ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ 58. ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਮੂਲ ਰੂਪ (ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤਰ)

ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀ ਲੋਕ ਮਾਤਾ।
ਨਮਸਤਯੰ ਨਮਸਤਯੰ ਨਮਸਤਯੰ ਭਵਾਨੀ।
ਸਦਾ ਰਾਖ ਲੈ ਮੁਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ। ੨੫੬

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਦੇਬੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਯ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤ ਸੁਭਮਸਤੁ। ੭।

ਅਥ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਸੰਤਤਿ ਬਰਨਨੰ
ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਭਰੇ ਜੋਗਣੀ ਪੱਤ੍ਰ ਚਉਸਠ ਚਾਰੰ।
ਚਲੀ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ਡਕਾਰੰ ਡਕਾਰੰ।
ਭਰੇ ਨੇਹ ਗੇਹੰ ਗਏ ਕੰਕ ਬੰਕੰ।
ਰੁਲੇ ਸੂਰਬੀਰੰ ਅਹਾੜੰ ਨ੍ਰਿਸੰਕੰ। ੨੫੭

ਚਲੇ ਨਾਰਦਊ ਹਾਥਿ ਬੀਨਾ ਸੁਹਾਏ।
ਬਨੇ ਬਾਰਦੀ ਡੰਕ ਡਉਰੂ ਬਜਾਏ।
ਗਿਰੇ ਬਾਜਿ ਗਾਜੀ ਗਜੀ[59] ਬੀਰ ਖੇਤੰ।
ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ। ੨੫੮

ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਅੱਧੰ ਕਮੱਧੰ।
ਬਧੇ ਬੱਧ ਗੋਪਾ ਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ ਬੱਧੰ।
ਭਏ ਸਾਧੁ ਸੰਬ੍ਰਹ ਭੀਤੰ ਅਭੀਤੇ[60]।
ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ਭਲੇ ਸ਼ਤ੍ਰ ਜੀਤੇ। ੨੫੯

ਪੜੇ ਮੂੜ ਯਾ ਕੋ ਧੰਨ ਧਾਮ ਬਾਢੇ।
ਸੁਨੈ ਸੂਮ[61] ਸੋਫੀ[62] ਲਰੈ ਜੁੱਧ ਗਾਢੇ।
ਜਗੈ ਰੈਣਿ ਜੋਗੀ ਜਪੈ ਜਾਪ ਯਾ ਕੋ।
ਧਰੈ ਧਰਮ ਜੋਗੰ, ਲਹੈ ਸਿੱਧਤਾ ਕੋ। ੨੬੦

ਪੜੈ ਯਾਹਿ ਬਿਦਯਾਰਥੀ ਬਿਦਯਾਹੇਤੰ।
ਲਹੈ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਨ ਕੋ ਮਦ ਚੇਤੰ।
ਜਪੈ ਜੋਗ ਸੰਨਯਾਸ ਬੈਰਾਗ ਕੋਈ।
ਤਿਸੈ ਸਰਬ ਪੁੰਨਯਾਨ ਕੋ ਪੁੰਨਿ ਹੋਈ। ੨੬੧

---

59. ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਅਸਵਾਰ 60. ਡਰ ਤੋਂ ਨਿਡਰ (ਹੋ ਗਏ) 61. ਕੰਜੂਸ 62. ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰ

ਦੋਹਰਾ।

ਜੇ ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਧਿਆਨ ਕੋ ਨਿਤ ਉਠਿ ਧਿਐਹੈ ਸੰਤ।
ਅੰਤ ਲਹੈਗੇ ਮੁਕਤਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿਗੇ ਭਗਵੰਤ। ੨੬੨

ਜੁਮਲਾ। ੫੨ ਉਥਾਨਕਾ। (੪੭੧ ਅਪਨੀ ਕਥਾ, ੨੩੩ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ੧)

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ,
ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਸਤਤਿ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ, ਅਸਟਮੋ
ਧਿਆਯ ਸੰਪੂਰਣਮਸਤੁ ਸਭੁ ਅਸਤ। ੮।
ਅਫਜੂ। ੧੦੧੮

9. ਚੰਡੀ[1] ਦੀ ਵਾਰ

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ[2] ਜੀ ਸਹਾਇ॥ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪਉੜੀ

ਪ੍ਰਥਮਿ[3] ਭਗਉਤੀ[4] ਸਿਮਰਕੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ[5]।
ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸ, ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ।
ਅਰਜੁਨ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੋ', ਸਿਮਰੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਿ ਧਿਆਇ ਐ, ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭ ਦੁਖੁ ਜਾਇ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿਮਰੀਐ, ਘਰਿ ਨੌਨਿਧ ਆਵੈ ਧਾਇ[6]।
ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ।੧

ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਥਮਿ ਮਨਾਇਕੈ ਜਿਨ ਸਭ ਸੈਸਾਰ ਉਪਾਇਆ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਖੇਲੁ ਬਣਾਇਆ।
ਚੌਦਾਂ ਤਬਕੈ ਬਣਾਇ ਕੈ, ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਖੇਲੁ ਦਿਖਾਇਆ।
ਸਿੰਧੁ ਪਰਬਤ ਮੇਦਨੀ[7] ਬਿਨੁ ਥੰਮਾਂ ਗਗਨ ਰਹਾਇਆ।
ਸਿਰਜੇ ਦਾਨੋ[8] ਦੇਵਤੇ, ਤਿਨ ਅੰਦਰਿ ਬਾਦੁ[9] ਰਚਾਇਆ।
ਤੈਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਕੈ, ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਾਇਆ।
ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਰਾਮ ਲੈ, ਨਾਲ ਬਾਣਾਂ ਰਾਵਣ ਘਾਇਆ।
ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੈ, ਕੰਸ[10] ਕੇਸੀਂ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ।
ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਤੇ, ਕਈ ਜੁੱਗ ਤਿਨੀ ਤਨ ਤਾਇਆ।
ਕਿਨੈ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ। ੨
ਸਾਧੂ ਸਤਿਜੁਗ ਬੀਤਿਆ, ਅਧਸੀਲੀ[11] ਤ੍ਰੇਤਾ ਆਇਆ।

---

1. ਇਸ ਨੂੰ 'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ' ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਸੋਮਾਂ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਦੁਰਗਾ ਉਸਤਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ। 2. ਅਸੀਮ ਤੇ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ, ਈਸ਼ਵਰ, ਤਲਵਾਰ 3. ਪਹਿਲਾਂ 4. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਪ੍ਰਭੁ-ਸ਼ਕਤਿ 5. ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ 6. ਧਾ ਕਰਕੇ 7. ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਧਰਤੀ 8. ਦਾਨਵ, ਦੈਂਤ, ਰਾਕਸ਼ 9. ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਝਗੜਾ 10. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ 11. ਅਰਧ-ਸ਼ੀਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੱਧਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਹੈ

ਨੱਚੀ ਕਲਿ ਸਰੋਸਰੀ, ਕਲਿ ਨਾਰਦ ਡਉਰੂ ਵਾਇਆ[12]।
ਅਭਿਮਾਨ ਉਤਾਰਨ ਦਿਉਤਿਆਂ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਸੁੰਭ ਉਪਾਇਆ।
ਜੀਤ ਲਏ ਤਿਨਿ ਦੇਵਤੇ, ਤਿਹੁ ਲੋਕੀਂ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇਆ।
ਵੱਡਾ ਬੀਰ ਅਖਾਇ ਕੈ, ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ।
ਦਿੱਤਾ ਇੰਦ੍ਰ ਨਿਕਾਲ ਕੈ ਤਿਨਿ ਗਿਰਿ[13] ਕੈਲਾਸੁ ਤਕਾਇਆ।
ਡਰ ਕੈ ਹੱਥੋਂ ਦਾਨਵਾਂ, ਦਿਲ ਅੰਦਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਵਧਾਇਆ।
ਪਾਸ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਆਇਆ।੩।
ਇਕਤ ਦਿਹਾੜੈ ਆਈ ਨ੍ਹਾਵਣ ਦੁਰਗ ਸ਼ਾਹ[14]।
ਦੇਵੀਂ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਣਾਈ ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਦੀ:
"ਛੀਨਿ ਲਈ ਠਕੁਰਾਈ ਸਾਤੇ:[15] ਦਾਨਵੀਂ।
ਲੋਕੀਂ ਤਿਹੀਂ ਫਿਰਾਈ ਦੋਹੀ[16] ਆਪਣੀ।
ਬੈਠੇ ਵਾਇ ਵਧਾਈ, ਤੇ ਅਮਰਾਵਤੀ।
ਦਿੱਤੇ ਦੇਵ ਭਜਾਈ, ਸਭਨਾਂ ਰਾਕਸ਼ਾਂ।
ਕਿਨੈਂ ਨ ਜਿਤਿਆ ਜਾਈ, ਮਹਿਖੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ।
ਤੇਰੀ ਸਾਮ[17] ਤਕਾਈ, ਦੈਵੀ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ"। ੪
ਦੁਰਗਾ, ਬੈਣ ਸੁਣੰਦੀ, ਹੱਸੀ ਹੜ ਹੜਾਇ।
ਓਹੀ ਸੀਂਹੁ[18] ਬੁਲਾਇਆ, ਰਾਕਸ਼-ਭੱਖਣਾ[19]।
"ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕਾਈ।" ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।
ਰੋਹ[20] ਹੋਈ ਮਹਾਂਮਾਈ[21] ਰਾਕਸ਼ਿ ਮਾਰਣੇ। ੫

ਦੋਹਰਾ

ਰਾਕਸ ਆਏ ਰੋਹਲੇ[22], ਖੇਤਿ[23] ਭਿੜਨ ਕੇ ਚਾਇ।
ਲਸ਼ਕਨਿ ਤੇਗਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਸੂਰਜ ਨਦਰਿ ਨ ਪਾਇ। ੬

ਪਉੜੀ

ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁੜੇ, ਢੋਲ ਸੰਖ ਨਗਾਰੇ ਬੱਜੇ।
ਰਾਕਸ ਆਏ ਰੋਹਲੇ ਤਰਵਾਰੀਂ ਬਖਤਰ ਸੱਜੇ।
ਜੁੱਟੇ ਸਉਹੇਂ[24] ਜੁੱਧ ਨੋਂ, ਇਕ ਜਾਤਿ ਨ ਜਾਣਨਿ ਭੱਜੇ।
ਖੇਤ ਅੰਦਰਿ ਜੋਧੇ ਗੱਜੇ। ੭
ਜੰਗ[25] ਮੁਸਾਫਾ ਬੱਜਿਆ, ਰਣਿ ਘੁਰੇ[26] ਨਗਾਰੇ ਚਾਵਲੇ[27]।

12. ਵਜਾਇਆ 13 ਪਹਾੜ, ਪਰਬਤ 14 ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਬਲ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਦੁਰਗਾ 15. ਸਾਥੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ 16 ਦੁਹਾਈ 17 ਸ਼ਰਣ, ਪਨਾਹ 18 ਸੀਂਹ, ਸ਼ੇਰ 19 (ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ 20 ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ 21 ਮਹਾ-ਸ਼ਕਤੀ, ਦੁਰਗਾ 22 ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰੇ 23 ਰਣ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ 24 ਸਾਹਮਣੇ 25 ਲੜਾਈ ਦਾ ਘੰਟਾ, ਯੁੱਧ ਦਾ ਸਿਗਲ 26 ਵੱਜੇ 27 ਚਾਅਭਰੇ ਆਨੰਦਮਈ

ਝੂਲਨਿ ਨੇਜੇ ਬੈਰਕਾਂ[28], ਨੀਸਾਣ[29] ਝੂਲੇ ਲਸਾਵਲੇ[30]।
ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਪਉਣਦੇ, ਊੱਘਨ[31] ਜਾਣੁ ਜਟਾਵਲੇ।
ਦੂਰਗਾ ਦਾਨੋਂ ਰਣਿ ਡਹੇ ਖੇਤ ਵੱਜਨਿ ਨਾਦ ਭੀਹਾਵਲੇ[32]।
ਇਕ ਬੀਰ ਪ੍ਰੋਤੇ ਬਰ੍ਛੀਏ ਜਣੁ ਡਾਲ ਚਮੁੱਟੇ ਆਵਲੇ।
ਇੱਕ ਵੱਢੇ ਤੇਗੀਂ ਤੜਫੀਅਨ, ਮਦ ਪੀਤੇ ਲੋਟਨਿ ਬਾਵਲੇ।
ਇਕ ਚੁਣਿ ਝਾੜਹੁ ਕੱਢੀਅਨ, ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸੋਇਨਾ ਡਾਵਲੇ[33]।
ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲਾਂ ਸੈਹੱਥੀਆਂ, ਤੀਰ ਵੱਗਨਿ ਖਰੇ ਉਤਾਵਲੇ।
ਜਣੁ ਡਸੇ ਭੁਯੰਗਮ ਸਾਂਵਲੇ, ਮਰਿ ਜਾਵਨਿ ਬੀਰ ਰੋਹਾਵਲੇ। ੮
ਵੇਖਣ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨੋ', ਰਣਿ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ।
ਧਾਏ ਰਾਕਸ਼ ਰੋਹਲੇ ਚਉਗਿਰਦੇ ਭਾਰੇ।
ਹਥੀਂ ਤੇਗਾਂ ਪਕੜਿਕੇ, ਰਣਿ ਭਿੜੇ ਕਰਾਰੇ।
ਕਦੇ ਨ ਨੱਠੇ ਜੁੱਧ ਤੇ, ਵਡ ਜੋਧ ਜੁਝਾਰੇ,
ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੋਹ ਬਢਾਇ ਕੈ[34], ਮਾਰੁ! ਮਾਰੁ! ਪੁਕਾਰੇ।
ਮਾਰੇ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨੈਂ, ਬੀਰ ਖੇਤਿ[35] ਉਤਾਰੇ।
ਮਾਰੇ ਜਾਪਨਿ ਬਿੱਜੁਲੀ, ਸਿਰ ਭਾਰਿ ਮੁਨਾਰੇ। ੯

ਦੋਹਰਾ

ਚੋਟ ਦਮਾਮੇ ਪਾਈ, ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਦੇਵੀ ਦਸਤਿ[36] ਨਚਾਈ, ਸੀਹਣਿ[37] ਸਾਰ ਦੀ।
ਪੇਟਿ ਮਿਲੰਦੇ[38] ਲਾਈ, ਮਹਿਖੇ ਦੈਤ ਨੋ।
ਗੁਰਦੇ ਆਂਦਾਂ[39] ਖਾਈ, ਨਾਲੇ ਰੁੱਕੜੇ[40]।
ਲੈਂਦੀ ਅਘਾਂ ਸਿਧਾਈ, ਫਿਰ ਕਾਲਜਾ।
ਜੇਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਈ, ਕਹੀ ਸੁਣਾਇਕੈ,
ਚੋਟੀ ਜਾਣੁ ਦਿਖਾਈ, ਤਾਰੇ ਧੂਮਕੇਤਿ। ੧੦
ਚੋਟਾਂ ਪਵਨਿ ਨਗਾਰੀਂ ਅਣੀਆਂ[41] ਜੁੱਟੀਆਂ।
ਧੂਹਿ ਲਈਆਂ ਤਰਵਾਰੀਂ, ਦੇਵਾਂ ਦਾਨਵਾਂ।
ਵਾਹਿਨਿ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ, ਸੂਰੇ ਸੰਘਰੇ[42]।
ਵੱਗੈ ਰਤੁ ਝੁਲਾਰੀ, ਜਿਉਂ ਗੇਰੂ ਬਾਬੁੱਤ੍ਰਾ[43]।
ਵੇਖਨਿ ਬੈਠਿ ਅਟਾਰੀ, ਨਾਰੀ ਰਾਕਸ਼ਾਂ।
ਪਾਈ ਧੂਮ ਸਵਾਰੀ, ਦੁਰਗਾ ਦਾਨਵੀ। ੧੧

---

28. (ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ) ਝੰਡੀ 29. ਝੰਡੇ 30. ਚਮਕੀਲੇ 31. ਬੜ੍ਹਕਦੇ 32. ਭਿਆਨਕ, ਡਰਾਉਣੇ 33. ਡਾਉਲਾ, ਨਿਆਰੀਏ 34. ਵਧਾ ਕੇ 35. ਢੇਰ ਕਰ ਦਿਤੇ 36. ਹੱਥ ਵਿਚ 37. ਸ਼ੀਹਣੀ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ 38. ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਰੀ 39. ਆਂਦਰਾਂ 40. ਪਸਲੀਆਂ, ਬੋਟੀਆਂ, ਗੁਰਦਾ 41. ਫੌਜਾਂ, ਸੈਨਾਵਾਂ 42. ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ, ਯੁੱਧ ਵਿਚ 43. ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ

ਲੱਖ ਨਗਾਰੇ ਵਜਨਿ ਆਮ੍ਹੋ ਸਾਹਮਣੇ।
ਰਾਕਸ ਰਣਹੁੰ ਨ ਭੱਜਨਿ, ਰੋਹੇ ਰੋਹਲੇ।
ਸ਼ੀਹਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਨ ਸੱਭੇ ਸੂਰਮੇ।
ਤਣਿ[44] ਤਣਿ ਕੈਬਰ ਛੱਡਨਿ, ਦੁਰਗਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। ੧੨
ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ ਡੋਹਰੇ, ਰਣਿ ਸੰਗਲੀਆਲੇ[45]।
ਧੂੜਿ ਲਪੇਟੇ ਧੂਹਰੇ[46] ਸਰਦਾਰ ਜਟਾਲੇ।
ਉੱਖਲੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਹਿੰ ਜਾਪਨ ਆਲੇ।
ਧਾਏ ਦੇਵੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਵਡ ਮੁੱਛਲੀਆਲੇ।
ਸੁਰਪਤਿ ਜੇਹੇ ਲੜਿ ਹਟੇ, ਬੀਰ ਟਲੇ ਨ ਟਾਲੇ।
ਗੱਜੇ ਦੁਰਗਾ ਘੇਰਿ ਕੈ, ਜਣੁ ਘਣੀਅਰੁ[47] ਕਾਲੇ। ੧੩
ਚੋਟ ਪਈ ਖਰਚਾਮੀ[48] ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਘੇਰਿ ਲਈ ਵਰਿਆਮੀ[49] ਦੁਰਗਾ ਆਇ ਕੈ।
ਰਾਖਸ ਬਡੇ ਅੱਲਾਮੀ[50], ਭੱਜ ਨ ਜਾਣਦੇ।
ਅੰਤਿ ਹੋਏ ਸੁਰਗਾਮੀ ਮਾਰੇ ਦੇਵਤੇ। ੧੪
ਅਗਣਤ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ, ਦਲਾਂ ਭਿੜੰਦਿਆਂ।
ਪਾਏ ਮੱਹਖੱਲ[51] ਭਾਰੇ ਦੇਵਾਂ ਦਾਨਵਾਂ।
ਵਾਹਨਿ ਫੱਟ ਕਰਾਰੇ, ਰਾਕਸ ਰੋਹਲੇ।
ਜਾਪਨਿ ਤੇਗਾਂ ਆਰੇ, ਮਿਆਨੋਂ ਧੂਹੀਆਂ।
ਜੋਧੇ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰੇ ਜਾਪਨਿ ਖੇਤ ਵਿਚ।
ਦੇਵੀ ਆਪ ਸਵਾਰੇ, ਪੱਬਾਂ[52] ਜੇਵਹੇ[53]।
ਕਦੇ ਨ ਆਖਨਿ "ਹਾਰੇ" ਧਾਵਨਿ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਦੁਰਗਾ ਸਭੇ ਸੰਘਾਰੇ, ਰਾਖਸ਼ ਖੜਗ ਲੈ। ੧੫

ਪਉੜੀ

ਉੱਮਲ[54] ਲੱਥੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੂ[55] ਵੱਜਿਆ।
ਬੱਦਲ ਜਿਉਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ, ਰਣ ਵਿੱਚ ਗੱਜਿਆ:
"ਇੰਦ੍ਰ ਜੇਹਾ ਜੋਧਾ ਮੈਥੋਂ ਭੱਜਿਆ।
ਕਉਣ ਵਿਚਾਰੀ ਦੁਰਗਾ, ਜਿਨਿ ਰਣ ਸੱਜਿਆ!!" ੧੬
ਵੱਜੇ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ, ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਤੀਰ ਫਿਰੈਂ ਰੈਬਾਰੇ[56] ਆਮ੍ਹੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।

---

44 ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ 45 ਸੰਗਲਾ ਵਾਲੇ (ਨਗਾਰੇ), ਉਹ ਨਗਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਸੰਗਲ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸਨ। 46 ਧੂਲ (ਧੂੜ) ਨਾਲ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ 47 ਬੱਦਲ 48 ਚਰਮਦੰਡ, ਚੰਮ ਦਾ ਡੱਗਾ 49 ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ, ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ 50 ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ, ਸਿਆਣੇ, ਯੁੱਧ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ 51 ਝੋਟਿਆਂ ਵਰਗੇ ਭੇੜ 52 ਪਰਬਤ 53 ਵਰਗੇ, ਜੇਹੇ 54 ਉੱਛਲ ਉੱਛਲ, ਉਤਸਾਹ ਸਹਿਤ 55 ਜੰਗੀ ਨਗਾਰਾ 56 ਰਾਹਬਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਰਾਹ ਵਖਾਉਣ ਵਾਲੇ

ਅਗਣਤ ਬੀਰ - ਸੰਘਾਰੇ, ਲਗਦੀ ਕੈਬਰੀਂ।
ਡਿੱਗੇ ਜਾਣ ਮੁਨਾਰੈ, ਮਾਰੇ, ਬਿੱਜੁ[57] ਦੇ।
ਖੁਲ੍ਹੀਂ ਵਾਲੀਂ ਦੈਂਤ ਅਹਾੜੇ[58] ਸੋ ਰੁਲੇ।
ਸੁੱਤੇ ਜਾਣ ਜਟਾਰੇ[59] ਭੰਗਾਂ ਖਾਇ ਕੈ। ੧੭
ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁੰਹ ਜੁੜੇ, ਸੂਲ ਧੱਗ ਭਾਰੀ।
ਕੜਕਿ ਉਠਿਆ ਫਉਜ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਹੰਕਾਰੀ।
ਚਲਿਆਂ ਲੈਕੇ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲਿ ਵਡੇ ਹਜਾਰੀ।
ਮਿਆਨਹੁੰ ਖੰਡਾ ਧੂਹਿਆ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਭਾਰੀ।
ਉਂਮਲ ਲੱਥੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਮਚੀ ਕਰਾਰੀ।
ਚੱਲੇ ਜਾਪਨਿ ਰੱਤ ਦੇ, ਸਲਲੇ[60] ਜਟਧਾਰੀ। ੧੮
ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣੀ[61] ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਧੂਹਿ ਲਈ ਕਿਰਪਾਣੀ ਦੁਰਗਾ ਮਿਆਨ ਤੇ।
ਚੰਡੀ ਰਾਕਸ਼ ਖਾਣੀ ਵਾਹੀ ਦੈਂਤ ਨੋਂ।
ਕੋਪਰ[62] ਚੂਰਿ ਚੁਵਾਣੀ[63], ਲੱਥੀ ਕਰਗ[24] ਲੈ।
ਪਾਖਰ[65] ਤੁਰਾ[66] ਪਲਾਣੀ[67] ਰੜਕੀ ਧਰਤਿ ਜਾਇ।
ਲੈਂਦੀ ਅਘਾਂ[68] ਸਿਧਾਣੀ ਸਿੰਗਾਂ ਧਉਲ[69] ਦਿਆਂ।
ਕੂਰਮ[70] ਸਿਰ ਲਹਲਾਣੀ, ਦੁਸਮਨ ਮਾਰ ਕੈ।
ਵੱਢੇ ਗੰਨ[71] ਤਿਖਾਣੀ ਮੂਏ ਖੇਤ ਵਿੱਚ।
ਰਣ ਵਿਚ ਘਤੀ ਘਾਣੀ, ਲੋਹੂ ਮਿੱਝ ਦੀ।
ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਕਹਾਣੀ ਚੱਲਗਿ[72] ਤੇਗ ਦੀ।
ਵਿੱਧਣ[73] ਖੇਤਿ ਵਿਹਾਣੀ ਮਹਿਖੇ ਦੈਤ ਨੋਂ। ੧੯
ਚਉਦਹ ਲੋਕਾਂ ਰਾਣੀ ਸਿੰਘ ਨਚਾਇਆ।
ਮਾਰੇ ਵੀਰ ਜਟਾਣੀ ਦਲ ਵਿਚਿ ਅੱਗਲੇ[74]।
ਇਕ ਨ ਮੰਗਣ ਪਾਣੀ ਰਣੈ ਹੰਕਾਰਿ ਕੈ।
ਜਾਣ ਸਮਾਇ ਪਠਾਣੀ ਪਾਈ ਰਾਗੁ ਸੁਣਿ।
ਰੱਤੁ ਵਹੀ ਹੜ੍ਹਵਾਣੀ[75] ਅੰਦਰ ਖੇਤ ਦੈ।
ਪੀਤਾ ਫੁੱਲ[76] ਅਯਾਣੀ ਘੂਮਣਿ ਸੂਰਮੇ। ੨੦
ਇਤਿ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ, ਦੁਰਗਾ ਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਜੂਝਿਆ।

---

57. ਬਿਜਲੀ 58. ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ, ਜੰਗ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ 59. ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ 60. ਨਦੀ (ਗੰਗਾ) 61. ਝੋਟੇ ਦੀ ਖਲ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਧੌਸੇ 62. ਖੋਪਰ, ਖੋਪਰੀ 63. ਚਵਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ, ਮੁਖ, ਮੂੰਹ 64. ਪਿੰਜਰ 65. ਕਾਠੀ 66. ਘੋੜਾ 67. ਪਲਾਣਾ, ਤਾਹਰੂ 68. ਅਗ੍ਹਾਂ 69. ਪਾਤਾਲ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਬਲਦ 70. ਕੱਛੂਕੁੰਮਾ 71. ਮੋਛੇ, ਡੱਕਰੇ 72. ਚਲੇਗ੍ਹੀ 73. ਔਖੀ ਘੜੀ 74. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ 75. ਹੜ੍ਹ 76. ਅਫ਼ੀਮ ਦਾ ਰੱਸ, ਅਫ਼ੀਮ ਦਾ ਦੁੱਧ

ਅਥ ਲੋਚਨ ਧੂਮ੍ਰ ਦਾ ਜੁੱਧ

ਪਉੜੀ

ਹੋਈ ਲੋਪ ਭਵਾਨੀ ਦੇਵਾਂ ਰਾਜ ਦੇਇ।
ਫਿਰਿ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਗੁਮਾਨੀ ਜੰਮੇ ਸੂਰਮੇ।
ਈਸਰ ਦੀ ਬਰਦਾਨੀ, ਹੋਈ ਜਿੱਤੁ ਦਿਨ।
ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਤੱਕੀ ਜਿੱਤਣੀ। ੨੧
ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਤੈ ਧਾਵਣਾ ਵਡ ਜੋਧੀਂ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ।
ਸੰਜ[77] ਪਟੇਲਾਂ[78] ਪਾਖਰਾਂ[79], ਭੇੜ[80] ਸੰਦਾ ਸਾਜੁ ਬਣਾਇਆ।
ਜੁੰਮੇ ਕਟਕ ਅਛੂਹਣੀ[81], ਅਸਮਾਨ ਗਰਦੈ ਛਾਇਆ।
ਰੋਹਿ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸਿਧਾਇਆ। ੨੨

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਅਲਾਇਆ[82], ਵਡ ਜੋਧੀਂ ਸੰਘਰ ਵਾਏ।
ਰੋਹ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਰਿਆਮੀ, ਤੁਰੇ ਨਚਾਏ।
ਘੁਰੇ ਦਮਾਮੇ ਦੋਹਰੇ ਜਮ-ਬਾਹਣ[83] ਜਿਉਂ ਅਰੜਾਏ।
ਦੇਉ ਦਾਨੋ ਜੁੱਝਣ ਆਏ। ੨੩

ਦਾਨੋ' ਦੇਉ ਅਨਾਗੀ[84], ਸੰਘਰੁ ਰੱਚਿਆ।
ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਜਣੁ ਬਾਗੀਂ, ਬਾਣੇ ਜੋਧਿਆਂ।
ਭੂਤਾਂ ਇੱਲਾਂ ਕਾਗੀਂ ਗੋਸ਼ਤ ਭੱਖਿਆ।
ਹੁੰਮੜ ਧੁੱਮਣ ਜਾਗੀ, ਘੱਤੀ ਸੂਰਿਆਂ। ੨੪
ਚੋਟ ਦਮਾਮੇ ਪਾਈ ਦੇਵਾਂ ਦਾਨਵਾਂ।
ਖੇਤਹੁੰ ਦਏ ਭਜਾਈ ਦੈਂਤੀਂ ਦੇਵਤੇ।
ਲੋਕੀਂ ਤਿਹੀਂ ਫਿਰਾਈ ਦੋਹੀ ਆਪਣੀ।
ਦੁਰਗਾ ਸਾਮ[85] ਤਕਾਈ ਦੇਵਾਂ ਡਰਦਿਆਂ।
ਆਂਦੀ ਚੰਡਿ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਉਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ। ੨੫

ਪਉੜੀ

ਆਈ ਫੇਰਿ ਭਵਾਨੀ, ਖਬਰੀ ਪਾਈਆਂ।

---

77. ਸੰਜੋਅ 78. ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲ਼ੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ 79. ਕਾਠੀਆਂ 80. ਜੰਗ, ਯੁੱਧ 81. (ਫੌਜ ਦੀ) ਖੂਹਣੀ (ਇਕ ਖੂਹਣੀ ਵਿਚ 21870 ਹਾਥੀ, 21870 ਰੱਥ, 65610, ਘੋੜੇ ਤੇ 109350 ਪੈਦਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) 82. ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਬੋਲੇ 83. ਯੱਮ ਦਾ ਵਾਹਣ, ਯੱਮ ਦੀ ਸਵਾਰੀ 84. ਲਗਾਤਾਰ 85. ਸ਼ਰਨ, ਪਨਾਹ

ਦੈਂਤ ਵਡੇ ਅਭਿਮਾਨੀ, ਹੋਏ ਇਕੱਠੇ।
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਗੁਮਾਨੀ ਰਾਇ ਬੁਲਾਇਆ।
ਵੱਡਾ ਜਗ ਵਿਚ ਦਾਨੀ ਆਪ ਅਖਾਂਵਦਾ।
ਚੋਟ ਪਈ ਖਰਚਾਮੀ, "ਦੁਰਗਾ ਲਿਆਵਣੀ"। ੨੬
ਕੜਕਿ ਉਠੀ ਰਣਿ ਚੰਡੀ ਫਉਜਾਂ ਦੇਖਿ ਕੈ।
ਧੂਹਿ ਮਿਆਨੋਂ ਖੰਡਾਂ, ਧਾਈ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਸੱਭੇ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ, ਧੂਮਰ ਨੈਣ ਦੇ।
ਜਣੁ ਲੈ ਕੱਟੇ ਆਰੇ, ਦਰਖਤ ਬਾਢੀਆ[86]। ੨੭
ਚੋਬੀ[87] ਧਉਂਸ ਵਜਾਈ, ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਰੋਹਿ ਭਵਾਨੀ ਆਈ, ਦੈਂਤਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਖੱਬੈ ਦਸਤ[88] ਨਚਾਈ, ਬਾਢ ਦੁਆਂਗ[89] ਲੈ।
ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਤਨਿ ਲਾਈ, ਕੀਤੀ ਰੰਗੁਲੀ।
ਭਾਈਆਂ ਮਾਰਨਿ ਭਾਈ, ਦੁਰਗਾ ਜਾਣਿ ਕੈ।
ਰੋਹੈ ਹੋਇ ਚਲਾਈ, ਰਾਕਸਿ ਰਾਇ ਨੋਂ।
ਜਮਪੁਰਿ ਦੀਆ ਪਠਾਈ[90], ਲੋਚਨਧੂਮ ਨੋਂ,
ਜਾਪੈ ਦਿੱਤੀ ਸਾਈ[91] ਮਾਰਣ ਸੁੰਭ ਦੀ। ੨੮
ਭੰਨੇ[92] ਦੈਂਤ ਪੁਕਾਰੇ, ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਥੈ[93],
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਸੰਘਾਰੇ, ਸਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ।
ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਜੋਧੇ, ਮਾਰੇ, ਅੰਦਰ ਖੇਤ ਦੈ।
ਜਾਪਨਿ ਅੰਬਰਿ ਤਾਰੇ, ਡਿਗਦੇ ਸੂਰਮੇ।
ਜਾਣਕਰਿ ਪਰਬਤ ਭਾਰੇ, ਮਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ।
ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਹਾਰੇ, ਦਹਸ਼ਤ ਖਾਇ ਕੈ।
ਬਚੇ, ਸੁ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ, ਆਏ ਹਾਇ ਥੈ। ੨੯

ਇਤਿ ਲੋਚਨਧੂਮ ਜੁਝਿਆ।

ਅਬ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਜੁੱਧ
ਪਉੜੀ

ਰੋਹੈ ਹੋਇ ਬੁਲਾਏ, ਰਾਕਸ ਸੁੰਭ ਨੇ।
ਬਹਿ ਕਰਿ ਮਤੇ ਪਕਾਏ 'ਦੇਵੀ ਲਿਆਵਣੀ'।

86. ਤਰਖਾਣਾਂ 87. ਚੋਬਾਂ ਵਾਲਾ, ਚੋਬ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਗਾਰਚੀ 88. ਹੱਥ 89. ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੀਂ (ਧਾਰ) ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਦੁਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ 90. ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ 91. ਪੇਸ਼ਗੀ 92. ਭੱਜ ਗਏ 93 ਸੁੰਭ ਰਾਜੇ ਕੋਲ

ਚੰਡ ਰੁ ਮੁੰਡ ਪਠਾਏ, ਬਾਹਲਾ ਕਟਕ[94] ਦੈ
ਜਾਪਨਿ ਘਈਅਰ ਛਾਏ ਬਖਤ੍ਰ[95] ਸੂਰਿਆਂ।
ਤੇਗਾਂ ਲੱਕਿ ਵਲ੍ਹਾਏ, ਜਾਸਨਿ ਜੁੱਧ ਨੋਂ।
ਜਣ ਜਮਿ ਪਕੜਿ ਚਲਾਏ, ਸਭੇ ਮਾਰਣੇ।।੩੦।।

ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਾਏ[96] ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਰੋਹਿ ਰੁਹੇਲੇ ਆਏ, ਉਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ।
ਸਭਨੀ ਤੁਰੇ[97] ਨਚਾਏ ਬਰਛੇ ਪਕੜਿ ਕੇ।
ਸੂਲ ਹਵਾਰੇ ਛਾਏ ਬਣੀਆਂ ਕੇਜਮਾਂ।
ਬਹਤੇ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਏ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ।
ਤੀਰੀਂ ਛਹਬਰ ਲਾਏ ਬੁੱਠੀ[98] ਦੇਵਤਾ। ੩੧
ਭੇਰੀ ਸੰਖ ਬਜਾਏ, ਸੰਘਰ ਮੱਚਿਆ।
ਤਣਿ ਤਣਿ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਦੁਰਗਾ ਧਨੁਖ ਲੈ।
ਬਹੁਤੇ ਬੀਰ ਭਜਾਏ ਆਏ ਰਾਇ ਥੈ।
ਜਿਨ੍ਹੀ ਦਸਤ ਉਠਾਏ, ਰਹੇ ਨ ਜੀਂਵਦੇ।
ਚੰਡਰੁ ਮੁੰਡ ਖਪਾਏ ਦੋਵੈਂ ਦੇਵਤੇ। ੩੨

ਇਤਿ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਜੂਝੇ।

ਅਥ ਸੋਣਤ ਬਿੰਦ ਦਾ ਜੁੱਧ

ਪਉੜੀ

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਰਿਸਾਏ[99], ਮਾਰੇ ਦੈਂਤ ਸੁਣਿ।
ਜੋਧੇ ਸਭੈ ਬੁਲਾਏ, ਆਪਣੀ ਮਜਲਸੈ[100]।
ਜਿਨ੍ਹੀ ਦੇਵ ਭਜਾਏ, ਇੰਦ੍ਰ ਜੇਵਹੇ।
ਤੇਈ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਏ, ਪਲ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤੇ।
ਦਸਤੀ[101] ਦਸਤ ਵਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤ ਕਰਿ।
ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦ[102] ਚਬਾਏ ਬੀੜੇ ਰਾਇ ਦੇ।
ਸੰਜ ਪਟੈਲਾਂ ਪਾਏ, ਚਿਲਤਹ ਟੋਪੀਆਂ।
ਜਾਪਨਿ ਛੱਪਰ ਛਾਏ, ਸੋਹਨ ਕੇਜਮਾਂ।
ਲੁੱਝਣ ਨੂੰ ਅਰੜਾਏ, ਰਾਕਸ਼ ਰੋਹਲੇ।
ਕਿਨੈ ਨ ਕਦੇ ਹਟਾਏ, ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਕੈ।
ਤੇ ਮਿਲਿ ਦਾਨੋ ਆਏ, ਸੰਘਰ ਵੇਖਣਾ। ੩੩
ਦੈਂਤੀਂ ਡੰਡ ਉਭਾਰੀ, ਨੇੜੈ ਆਇਕੈ।
ਕੀਤੀ ਸਿੰਘ ਸੁਵਾਰੀ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੋਰ ਸੁਣਿ।

94. ਫ਼ੌਜ, ਸੈਨਾ 95. ਸੰਜੋਆਂ 96. ਵਜਾਏ 97. ਘੋੜੇ 98. ਵੁੱਠੀ, ਵਰ੍ਹੀ 99. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ 100. ਮਜਲਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ, ਸਲਾਹਕਾਰ 101. ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਲੇ, ਅਫ਼ਸੋਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਲੇ 102. ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ

ਖੱਬੇ ਦਸਤ ਉਭਾਰੀ, ਗਦਾ ਫਿਰਾਇ ਕੈ।
ਬਹਲੀ ਸੈਨ ਸੰਘਾਰੀ, ਸ੍ਰੋਣਤ ਬੀਜ ਦੀ।
ਜਣੁ ਮਦ[103] ਖਾਇ ਮਦਾਰੀ[104] ਘੁਮਨ ਸੂਰਮੇ।
ਅਗਣਤ ਪਾਇੰ ਪਸਾਰੀ, ਰੁਲੇ ਅਹਾੜ[105] ਵਿਚਿ।
ਜਣੁ ਕਰਿ ਖੇਲਿ ਖਿਲਾਰੀ, ਸੁੱਤੇ ਫਾਗ[106] ਨੌ। ੩੪
ਸ੍ਰੋਣਤਬੀਜ ਹਕਾਰੇ[107] ਰਹਿੰਦੇ ਸੂਰਮੇ।
ਜੋਧੇ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰੇ, ਦਿੱਸਨ ਖੇਤ ਵਿਚ।
ਸਭਨੀ ਦਸਤ ਉਭਾਰੇ, ਤੇਗਾਂ ਧੂਹਿ ਕੈ।
ਮਾਰੋ ਮਾਰੁ ਪੁਕਾਰੇ, ਆਏ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਸੰਜਾਂ ਤੇ ਠਣਕਾਰੇ, ਤੇਗੀਂ ਉੱਭਰੇ।
ਠਾਟ ਜਿਵੈਂ ਠਠਿਆਰੇ ਘੜਨਿ ਬਣਾਇ ਕੇ। ੩੫

ਪਉੜੀ

ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣੀ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਘੁਮਰੁ[108] ਬਰਗਸੰਤਾਣੀ[109] ਰਣ ਵਿਚਿ ਘੱਤਿਆ।
ਸਣੈ ਤੁਰੰਗ ਪਲਾਣੀ ਡਿੱਗਣ ਸੂਰਮੇਂ।
ਉਠਿ ਉਠਿ ਮੰਗਨਿ ਪਾਣੀ ਘਾਇਲ ਘੂਮਦੇ।
ਏ ਵਡ ਮਾਰੁ ਵਿਹਾਣੀ ਉਤੈ ਰਾਕਸ਼ਾਂ।
ਬਿੱਜਲਿ ਜਿਉਂ ਝਰਲਾਣੀ[110] ਦੇਖੀ ਦੇਵਤਾ। ੩੬
ਚੋਬੀਂ ਧਉਂਸ ਉਭਾਰੀ ਸੰਘਰੁ ਮੱਚਿਆ।
ਪਲ ਵਿਚ ਸੱਭੇ ਮਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦਾਨਵੀ।
ਖਬੈ ਦਸਤਿ ਉਸਾਰੀ ਸੀਹਣਿ ਸਾਰ ਦੀ।
ਦੁਰਗਾ ਦਾਨੋਂ ਦਾਹੀ, ਰੋਹ ਬਢਾਇ ਕੈ।
ਸਿਰ ਵਿਚ ਤੇਗ ਵਗਾਈ ਸ੍ਰੋਣਤਬੀਜ ਦੈ। ੩੭
ਅਗਣਤ ਦਾਨੋ ਭਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਹੂਅਹੁੰ[111]।
ਜਾਪਨਿ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰੇ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ।
ਦੁਰਗਾ ਨੋ ਲਲਕਾਰੇ, ਆਏ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
ਦੁਰਗਾ ਸਭੇ ਸੰਘਾਰੇ, ਰਾਕਸ ਆਂਵਦੇ।
ਰੱਤੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਤਿਨ ਤੇ ਭੁਇਂ ਪਏ,
ਉਠੇ ਕਾਰਣਿਆਰੇ[112] ਰਾਕਸ ਹੜਹੜਾਇ[113]। ੩੮
ਧੱਗਾਂ[114] ਸੰਗਲੀਆਲੀਂ ਸੰਘਰ[115] ਵਾਇਆ।

---

103. ਸ਼ਰਾਬ 104. ਮਦ ਪੀਣ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਰਾਬੀ 105. ਰਣਭੂਮੀ, ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ 106. ਫੱਗਣ, ਹੋਲੀ 107. ਬੁਲਾਏ, ਹਾਕ ਮਾਰੀ 108. ਫਿਰ ਕੇ ਨੱਚਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਨਾਚ 109. ਬਰਗੁਸਤਾਨ, ਘੋੜੇ ਦਾ ਪਾਖਰ, ਘੋੜੇ ਦਾ ਜੰਗੀ ਕਵੱਚ 110. ਕੜਕੀ 111. ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਲਾਲ, ਲਹੂ ਰੱਤੇ 112. ਕਾਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜੋਧੇ 113. ਖਿੜ ਖਿੜ ਕੇ, ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ 114. ਧੌਂਗ, ਧੌਸੇ, ਨਗਾਰੇ 115. ਮਾਰੂ

ਬਰਛੀ ਬੁੰਬਲਿਆਲੀ[116], ਸੂਰੇ ਸੰਘਰੇ।
ਭੇੜ ਪਇਆ ਬੀਰਾਲੀ[117] ਦੁਰਗਾ ਦਾਨਵਾਂ।
ਮਾਰ ਮਚੀ ਮੁਹਰਾਲੀ[118] ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ।
ਜਣੁ ਨਟ ਲੱਥੇ ਛਾਲੀਂ, ਢੋਲ ਵਜਾਇਕੈ।
ਰੋਹੂ[119] ਫਾਥੀ ਜਾਲੀਂ[120], ਲੋਥੀਂ ਜਮਧੜੀਂ[121]।
ਘਣ ਵਿਚਿ ਜਿਉਂ ਚੰਚਾਲੀ[122] ਤੇਗਾਂ ਹੱਸੀਆਂ[123]।
ਘੁੰਮਰਿਆਰ[124] ਸਿਆਲੀ ਬਣੀਆਂ ਕੇਜਮਾ। ੩੯
ਧੱਗਾ ਸੂਲ ਬਜਾਈਆਂ, ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
ਧੂਹਿ ਮਿਆਨੋਂ ਲਾਈਆਂ, ਜੁਆਨੀਂ ਸੂਰਮੀਂ।
ਸ੍ਰੋਣਤਬੀਜਿ ਵਧਾਈਆਂ, ਅਗਣਤ ਸੂਰਤਾਂ।
ਦੁਰਗਾ ਸਉਂਹੇ ਆਈਆਂ, ਰੋਹਿ ਵਧਾਇਕੈ।
ਸਭਨਾਂ ਆਇ ਵਗਾਈਆਂ, ਤੇਗਾਂ ਧੂਹ ਕੈ,
ਦੁਰਗਾ ਸਭ ਬਚਾਈਆਂ, ਢਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕੈ।
ਦੇਵੀ ਆਪ ਚਲਾਈਆਂ, ਤਕਿ ਤਕਿ ਦਾਨਵਾਂ।
ਲੋਹੂ ਨਾਲ ਡੁਬਾਈਆਂ ਤੇਗਾਂ ਨੰਗੀਆਂ।
ਸਾਰਸੁਤੀ ਜਣੁ ਨ੍ਹਾਈਆਂ, ਮਿਲ ਕੈ ਦੇਵੀਆਂ।
ਸਭੇ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਈਆਂ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ।
ਤਿਦੂੰ ਫੇਰਿ ਸਵਾਈਆਂ ਹੋਈਆ ਸੂਰਤਾਂ। ੪੦

ਪਉੜੀ

ਸੂਰੀਂ ਸੰਘਰੁ ਰੱਚਿਆ ਢੋਲ ਸੰਖ ਨਗਾਰੇ ਵਾਇ ਕੈ।
ਚੰਡਿ ਚਿਤਾਰੀਂ 'ਕਾਲਿਕਾ' ਮਨਿ ਬਹਲਾ ਰੋਹ ਵਧਾਇ ਕੈ।
ਉਹ ਨਿਕਲੀ ਮੱਥਾ ਫੋੜਿਕੈ, ਜਣੁ ਫਤਹਿ ਨਿਸਾਨੀ ਆਇ ਕੈ।
ਜਾਗਿ ਸੁ ਜੰਮੀ ਜੁੱਧ ਨੋ ਜਰਵਾਣਾ[125] ਜਣੁ ਮਰੜਾਇ ਕੈ[126]।
ਰਣੁ ਵਿਚਿ ਘੇਰਾਂ ਘੱਤੀਆਂ, ਜਣੁ ਸੀਂਹ ਤੁਰਿਆ ਗਣਣਾਇ ਕੈ[127]।
ਜਣੁ ਆਪ ਵਿਸੂਲੀ[128] ਆਇਆ, ਤਿਹੁੰ ਲੋਕਾਂ ਤੈ ਖੁਣਸਾਇ ਕੈ[129]।
ਜਣੁ ਰੋਹ ਸਿਧਾਇਆ ਚੱਕ੍ਰਪਾਣਿ[130],
ਕਰਿ ਨੰਦਗ ਖੜਗ ਉਠਾਇ ਕੈ।
ਅੱਗੈ ਬੁੱਠੇ ਰਾਕਸ ਰੋਹਲੇ, ਤੀਰ ਤੇਗੀਂ ਛਹਬਰ[131] ਲਾਇ ਕੈ।
ਬਹੁਤ ਪਛਾੜੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦਲ ਦੈਂਤਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਇਕੈ।
ਬਹੁ ਕੇਸੀਂ ਪਕੜਿ ਪਛਾੜਿਓਸੁ, ਤਿਨ ਅੰਦਰ ਧੁੰਮ ਰਚਾਇ ਕੈ।
ਵਡੇ ਵਡੇ ਚੁਣਿ ਸੂਰਮੇਂ, ਗਹਿ ਕੋਟੀ ਦਏ ਚਲਾਇਕੈ।

116. ਫੁੰਮਣਾਂ ਵਾਲੀ 117. ਬਹਾਦਰੀ ਵਾਲੀ 118. ਮੁਹਰਲੀ ਫ਼ੌਜ, ਅਗਲੀ ਫ਼ੌਜ 119. ਰੋਹੂ ਮੱਛੀ 120. ਜਾਲ ਵਿਚ 121. ਜਮਧਰ, ਕਟਾਰ 122. ਬਿਜਲੀ 123. ਲਿਸ਼ਕੀਆਂ 124. ਧੁੰਦ 125. ਬੀਰ ਭਦਰ 126. ਡਕਾਰਦਾ ਹੋਇਆ 127. ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ 128. ਦੁਖਦਾਈ 129. ਖਿੱਝ ਕੇ, ਕਹਿਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ 130. ਹੱਥ ਵਿਚ (ਫੜ ਕੇ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ 131 ਝੜੀ

ਰਣਿ 'ਕਾਲੀ' ਗੁੱਸਾ ਖਾਇ ਕੈ। ੪੧
ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹ ਜੁੜੇ, ਅਣੀਆਂ[132] ਵਿਰਚੋਈਆਂ।
ਧੂਹਿ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਤ੍ਰਿੱਖੀਆਂ, ਨਾਲਿ ਲੋਹੂ ਧੋਈਆਂ।
ਹੂਰਾਂ ਸ੍ਰੋਣਤਬੀਜ ਨੋਂ, ਘੱਤਿ ਘੇਰ ਖੜੋਈਆਂ।
ਲਾੜਾ ਵੇਖਣਿ ਲਾੜੀਆਂ ਚਉਗਿਰਦੇ ਹੋਈਆਂ। ੪੨
ਚੋਬਾਂ ਧਉਸੀ ਪਾਈਆਂ, ਦਲਾਂ ਭਿੜੰਦਿਆਂ।
ਦਸਤੀਂ ਧੂਹਿ ਨਚਾਈਆਂ, ਤੇਗਾਂ ਤਿੱਖੀਆਂ।
ਸੂਰਿਆਂ ਦੇ ਤਨਿ ਲਾਈਆਂ, ਗੋਸ਼ਤ ਗਿਧੀਆਂ[133]।
ਵਿੱਧਣ[134] ਰਾਤੀਂ ਆਈਆਂ, ਮਰਦਾਂ ਘੋੜਿਆਂ।
ਜੋਗਣੀਆਂ ਮਿਲਿ ਧਾਈਆਂ; "ਲੋਹੂ[135] ਭੱਖਣਾਂ।"
ਸਭੇ ਮਾਰਿ ਹਟਾਈਆਂ, ਫਉਜਾਂ ਦਾਨਵਾਂ।
ਭਜਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੋਂ।
ਭੁਈਂ[136] ਨ ਪਉਣੈ ਪਾਈਆਂ, ਬੂੰਦਾਂ ਰਕਤ ਦੀਆਂ।
ਕਾਲੀ ਖੇਤ ਖਪਾਈਆਂ, ਸਭੇ ਸੂਰਤਾਂ।
ਬਹੁਤੀ ਸਿਰੀਂ ਵਿਹਾਈਆਂ, ਘੜੀਆਂ ਕਾਲ ਦੀਆਂ।
ਜਾਣੁ[137] ਨ ਜਾਏ ਮਾਈਆਂ, ਅਬ ਨਿਸੁੰਭ ਜੁੱਧ ਪਉੜੀ ਜੂਝੇ ਸੂਰਮੇ। ੪੩

ਅਬ ਨਿਸੁੰਭ ਜੁੱਧ
ਪਉੜੀ

ਸੁੰਭ ਸੁਣੀ ਕਰਹਾਲੀ[138] ਸ੍ਰੋਣਤ ਬੀਜ ਦੀ
ਕਿਨੈ ਨ ਰਣ ਵਿਚਿ ਝੱਲੀ; ਦੁਰਗਾ ਆਂਵਦੀ।
ਬਹੁਤੇ ਬੀਰ ਜੱਟਲੀ, ਉਠੇ ਆਖਿ ਕੈ:-
"ਚੋਟਾਂ ਪਾਇ ਤਬਾਲੀ[139], ਜਾਸਹੁ ਜੁੱਧ ਨੋਂ।"
ਥਰ ਥਰ ਪਿਰਥੀ ਹੱਲੀ, ਦਲਾਂ ਚੜ੍ਹੰਦਿਆਂ।
ਨਾਉ[140] ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਹੱਲੀ[141], ਸਹ[142] ਦਰਿਆਉ ਵਿਚਿ।
ਧੂੜਿ ਉਤਾਹਾਂ, ਘਾਲੀ[143]; ਖੁਰੀਂ ਤਰੰਗਮਾਂ[144]।
ਜਾਣ ਪੁਕਾਰੂ ਚਾਲੀ; ਧਰਤੀ ਇੰਦ੍ਰ ਥੈ। ੪੪
ਆਹਰੁ ਮਿਲਿਆ ਦਿਲਾਵਰਾਂ, ਸੈਨ ਸੂਰਿਆਂ ਸਾਜੀ।
ਚੱਲੇ ਸਉਹੈਂ[145] ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ, ਜਣੁ ਕਾਬੇ ਹਾਜੀ।
ਉਨ੍ਹੀ ਤੇਗੀ ਤੀਰੀਂ ਜਮਧੜੀ, ਰਣਿ ਵੰਡੀ ਭਾਜੀ।
ਇਕ ਘੁਮਨਿ ਘਾਇਲ ਸੂਰਮੇ, ਜਣੁ ਮਕਤਬਿ ਕਾਜ਼ੀ।
ਇਕ ਬੀਰ ਪਰੋਤੇ ਬਰਛੀਐਂ, ਜਿਉਂ ਝੁਕਿ ਪਉਨ ਨਵਾਜੀ[146]।

---

132 ਅਣੀਆਂ, ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੋਕਾਂ, ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ 133 ਗਿੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ 134 ਦੁਖਭਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ 135 ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ 136 ਧਰਤ ਉਤੇ 137 ਜਾਣੋ 138 ਭਿਆਨਕ ਦੁਹੱਥੜ, ਸਿਆਪਾ, ਰੋਣਹਾਕੀ ਕਥਾ 139 ਤਬਲਚੀ ਨਗਾਰਚੀ 140 ਬੇੜੀ 141 ਹਿੱਲੀ, ਡੋਲੀ 142 ਡੂੰਘੇ (ਦਰਿਆ ਵਿਚ) 143 ਘੱਲੀ ਤੇਜੀ 144 ਘੋੜਿਆਂ ਨੇ 145 ਸਾਹਮਣੇ 146 ਨਮਾਜ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ

ਇਕ ਦੇਵੀ ਸਉਹੈਂ ਖੁਣਸ ਕੈ, ਖੁਣਸਾਇਨ ਤਾਜੀ
ਧਾਵਨਿ ਜਾਪਨਿ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਭਖਿਆਏ ਪਾਜੀ।
ਕਦੇ ਨ ਰੱਜੇ ਜੁੱਧ ਤੇ, ਰੱਜਿ ਹੋਏ ਰਾਜੀ। ੪੫
ਵੱਜੇ ਸੰਗਲੀਆਲੇ, ਸੰਘਰਿ ਡੋਹਰੇ[147]।
ਖੇਤ ਡਹੇ ਛੱਤਾਲੇ, ਹਾਠਾਂ[148] ਜੜਿ ਕੈ।
ਨੇਜੇ ਬੰਬਲਿਆਲੇ, ਦਿਸਨਿ ਓਰੜੇ[149]।
ਚਲੇ ਜਾਣ ਜਟਾਲੇ, ਨ੍ਹਾਵਣੇ ਗੰਗ ਦੇ। ੪੬
ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਦਾਨਵਾਂ, ਸੂਲ ਹੋਈਆਂ ਕੰਗਾਂ[150]।
ਵਾਛੜ ਘੱਤੀ ਸੂਰਿਆਂ, ਵਿਚ ਖੇਤ ਖਤੰਗਾਂ[151]।
ਵਾਹਨਿ ਤੇਗਾਂ ਤਿੱਖੀਆਂ, ਵਢਿ ਲਾਹਨਿ ਅੰਗਾਂ।
ਮਿਲਦੀ ਫਉਜੀਂ ਸੂਰਿਆਂ, ਭੇੜੂ ਪਇਆ ਨਿਹੰਗਾਂ। ੪੭

ਪਉੜੀ

ਓਰੜਿ[152] ਫਉਜਾਂ ਆਈਆਂ, ਬੀਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕੰਧਾਰੀ[153]।
ਸੜਕਿ ਮਿਆਨਹੁ ਕੱਢੀਆਂ ਤਿਖੀਆਂ ਤਰਵਾਰੀ।
ਕੜਕਿ ਉੱਠੇ ਰਣ ਮੱਚਿਆ, ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ।
ਸਿਰ ਧੜ ਬਾਹਾਂ ਗੱਨਲੇ[154], ਫੂਲ ਜੇਹੇ ਬਾਰੀਂ।
ਜਣੁਕਰਿ ਵੱਢੇ ਬਾਢੀਆਂ[155], ਰੁਖ ਚੰਦਨਿ ਆਰੀਂ। ੪੮
ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁੰਹ ਜੁੜੇ, ਰਣਿ ਸੱਟ ਪਈ ਖਰਵਾਰ[156] ਕਉ।
ਤਣਿ ਤਣਿ ਕੈਬਰ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ, ਤੱਕਿ ਮਾਰੈ ਭਲੇ ਜੁਝਾਰ ਕਉ।
ਰੋਹੇ ਹੋਈ ਕਾਲਿਕਾ, ਹਥਿ ਖੱਬੈ ਲੈ ਤਰਵਾਰ ਕਉ।
ਪੈਦਲ ਮਾਰੇ ਹਾਥੀਆਂ, ਸੰਗਿ ਰਥ ਗਿਰੇ ਅਸਵਾਰ ਕਉ।
ਸੋਹਨਿ ਸੰਜਾਂ ਬਾਗੜਾਂ[157], ਜਣੁ ਲੱਗੇ ਫੁੱਲ ਅਨਾਰ ਕਉ।
ਏਦੂੰ ਪਾਰੋਂ ਓਤ ਪਾਰ, ਹਣਿ ਰਾਕਸ ਕਈ ਹਜਾਰ ਕਉ।
ਜਿਣਿ[158] ਇਕੋ ਰਹੀ ਕੰਧਾਰ ਕਉ।
ਸਦ ਰਹਮਤਿ ਤੇਰੇ ਵਾਰ ਕਉ। ੪੯
ਓਰੜਿ ਫਉਜਾਂ ਆਈਆਂ, ਰਣਿ ਚੋਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣ[159] ਕਉ।
ਤਦਿ ਖਿੰਗ ਨਿਸੁੰਭ ਨਚਾਇਆ, ਡਾਲਿ ਉਪਰ ਬਰਗੁਸਤਾਣ ਕਉ।
ਫੜੀ ਬਿਲੰਦ[160] ਮੰਗਾਇਓਸੁ, ਫਰਮਾਇਸ਼ ਕਰਿ ਮੁਲਤਾਣ ਕਉ।
ਜੁੰਮੇ ਸਉਹੈਂ ਕਾਲਿਕਾ, ਖੇਤ ਅੰਦਰਿ ਘੱਤਣ ਘਾਣ ਕਉ।

---

147 ਦੋਹਰੇ, ਜੜ੍ਹਤ ਨਗਾਰੇ 148 ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ 149 ਉੱਭਰੇ ਹੋਏ, ਉਤਾਹਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ 150 ਕਾਗਾਂ (ਟੋਲੀਆਂ) 151 ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ (ਵਾਛੜ) 152 ਉਮੱਡ ਕੇ ਉਛਲਦੀਆਂ 153 ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ 154 ਮੋਛੇ 155 ਤਰਖਾਣਾਂ 156 ਚੰਮ ਦੀ ਚੋਬ-ਧੋਸੇ ਦੀਆਂ ਚੋਬਾਂ 157 ਤੀਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਹੜਾ ਫੁੱਲ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 158 ਇਕੱਲੀ ਕਾਲਿਕਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਰਹੀ ਹੈ 159 ਨਗਾਰਾ, ਧੌਂਸਾ 160 ਵੱਡੀ (ਕਮਾਣ)

ਅੱਗੈ ਤੇਗ ਵਗਾਈ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹਿ ਵਢਿ ਵਹੀ ਨਿਸੁੰਭ ਪਲਾਣ ਕਉ।
ਉਹ ਠਹਕੀ ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਕੈ,
ਵਢਿ ਪਾਖਰ, ਵਢਿ ਕਿਕਾਣ[161] ਕਉ।
ਬੀਰ ਪਲਾਣੋਂ ਡਿਗਿਆ, ਕਰਿ ਸਿਜਦਾ ਸੁੰਭ ਸੁਜਾਣ ਕਉ।
"ਸ਼ਾਬਾਸ਼!" ਸਲੋਣੇ[162] ਖਾਨ[163] ਕਉ।
ਸਦ ਰਹਮਤ! ਤੁਰੇ ਨਚਾਣ ਕਉ।
ਸਦ ਸਿਆਬਾਸ! ਤੇਰੇ ਤਾਣ ਕਉ।
ਤਾਰੀਫਾਂ ਪਾਨ ਚਬਾਣ ਕਉ।
ਸਦ ਰਹਮਤ! ਕੈਫਾਂ[164] ਖਾਣ ਕਉ।੫੦।।

ਇਤਿ ਨਿਸੁੰਭ-ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਭਾਈ-ਜੂਝਿਆ

ਅਥ ਸੁੰਭ ਦਾ ਜੁੱਧ

ਪਉੜੀ

ਦੇਵੀ ਦਾਨੋਂ ਰਣਿ ਡਹੇ, ਰੋਇ ਸੰਘਰ ਕੱਥੇ।
ਓਰੜਿ ਆਏ ਸੂਰਮੇ, ਆਇ ਡਾਹੇ ਮੱਥੇ।
ਕਟਿ ਤੁਫੰਗੀ[165] ਕੈਬਰੀ, ਦਲ ਸਾਹਿ ਨਿਕੱਥੇ[166]।
ਵੇਖਣਿ ਜੰਗ ਫਰੇਸ਼ਤੇ ਅਸਮਾਨਹੁੰ ਲੱਥੇ। ੫੧
"ਥਾਈ! ਥਾਈ!" ਆਖੀਐ, ਰਣਿ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ
ਓਰੜਿ ਆਏ ਸੂਰਮੇ, ਰਣ ਕਾਰਣਿਆਰੇ[167]।
ਲੈ ਲੈ ਤੇਗਾਂ ਬਰਛੀਆਂ, ਹਥਿਆਰ-ਉਭਾਰੇ।
ਟੋਪ ਪਟੇਲਾਂ[168] ਪਾਖਰਾਂ, ਗਲਿ ਸੰਜ ਸਵਾਰੇ।
ਬਰਛੀ ਲੈ ਕੇ ਕਾਲਿਕਾ, ਬਹੁ ਦਾਨੋ ਮਾਰੇ।
ਚੜ੍ਹੇ ਰਥੀਂ ਗੱਜੇ ਘੋੜਿਈਂ ਮਾਰਿ ਭੁਇੰ ਤੇ ਡਾਰੇ।
ਜਣੁ ਹਲਵਾਈ ਸੀਖ ਨਾਲ ਬਿੰਨ੍ਹ ਵੜੇ ਉਤਾਰੇ। ੫੨
ਭੇੜੁ ਮੱਚਿਆ ਕਲਿ ਉੱਮਲੀ ਸੂਲ ਬੱਗ ਉਭਾਰੀ।
ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹਿ, ਵਰਜਾਗਣਿ[169] ਭਾਰੀ
ਲਾਈ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੋਂ, ਰੱਤ ਪੀਐ ਪਿਆਰੀ।
ਸੁੰਭ ਪਾਲਾਣਹੁੰ ਡਿਗਿਆ, ਉਪਮਾਂ ਵੀਚਾਰੀ।
ਡੁਬਿ ਰੱਤੂ ਨਾਲਹੁ ਨਿੱਕਲੀ, ਬਰਛੀ ਦੋ ਧਾਰੀ।
ਜਾਣੁ ਰਜਾਦੀ[170] ਉੱਤਰੀ; ਪੈਨ੍ਹਿ ਸੂਈ ਸਾਰ੍ਹੀ। ੫੩
ਇਤਿ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਜੂਝਿਆ

161 ਘੋੜਾ 162 ਸੁੰਦਰ 163 ਸਰਦਾਰ, ਸੈਨਾਪਤੀ 164 ਨਸ਼ਾ, ਸ਼ਰਾਬ 165 ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ 166 ਨਿਕਲ ਗਏ, ਅਗ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲ ਗਏ 167 ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਵਾਲੇ 168 ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ 169 ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਦੱਗ ਦੱਗ ਕਰਦੀ 170 ਰਾਏਜ਼ਾਦੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ

ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਦਾਨਵੀ, ਭੇੜ ਪਇਆ ਸਬਾਹੀ"[171]।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਜੂਤੇ[172] ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਰੇਹਿ[173] ਸਭਨੀਂ ਬਾਹੀਂ।
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰਿਆ, ਵਥ[174] ਜੇ ਹੈਂ ਸਾਹੀ"[175]।
ਫਉਜਾਂ ਰਾਕਸ-ਆਲੀਆਂ, ਵੇਖ ਰੋਵਨਿ ਧਾਹੀਂ।
ਮੁਹੀਂ ਕੜੂਚੇ[176] ਘਾਹੁ ਦੇ, ਛਡਿ ਘੋੜੇ ਰਾਹੀਂ।
ਭਜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮਾਰੀਅਨ, ਮੁੜਿ ਝਾਕਨਿ ਨਾਹੀਂ। ੫੪
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਪਠਾਇਆ[177], ਜਮ ਦੇ ਧਾਮ ਨੋਂ।
ਇੰਦ੍ਰ ਸੱਦਿ ਮੰਗਾਇਆ, ਰਾਜ-ਅਭਿਖੇਖ ਨੋਂ"[178]।
ਸਿਰ ਪਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ, ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ।
ਚਉਦੀਂ ਲੋਕੀਂ ਛਾਇਆ, ਜਸੁ ਜਗਮਾਤ ਦਾ।
'ਦੁਰਗਾ-ਪਾਠ' ਬਣਾਇਆ, ਸੱਭੇ ਪਉੜੀਆਂ।
ਫੇਰਿ ਨ ਜੂਨੀ ਆਇਆ, ਜਿਨਿ ਇਹ ਗਾਇਆ। ੫੫

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਵਾਰ ਸਮਾਪਤਿਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ। ੧। ਅਫਜੂੰ
੧੦੭੩। ੫੨ ਉਥਾਨਕਾ, ੪੭੧ ਅਪੁਨੀ ਕਥਾ, ੨੩੩
ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ ੨੬੨।

171. ਸੁਬ੍ਹਾ ਨੂੰ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ 172. ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਕੇ, ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ 173. ਫੜ ਕੇ 174. ਵਸਤੂ, ਸਾਜ਼ ਸਾਮਾਨ 175. ਸ਼ਾਹਾਂ (ਵਰਗੇ) 176. ਕੂਚੇ, ਘਾਹ ਦੇ ਕੂਚੇ 177. ਭੇਜ ਦਿਤਾ, ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ 178. ਅਭਿਸ਼ੇਖ, ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਲਈ

10. ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ

'ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸਮਾਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਬਾਣੀ 'ਜਾਪੁ' ਅਤੇ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਦਾ ਅਗਲਾ ਚਰਣ ਹੈ। ਜਪੁ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਜਪੁ' ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਧਕ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਅਰਥਹੀਣਤਾ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸਚੇ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨੇ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਨ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਕਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮ, ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਵਿਰਕਤ ਭਾਵ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮਣ ਵੀ ਨਾਮ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ :

ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਮਣੰ।। ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਧਰਮਣੰ।।
ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਬਾਸੰਨ।। ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ।।੧੧/੮੯
ਅਨੰਤ ਜੱਗਯ ਕਰਮਣੰ।। ਗਜਾਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ।।
ਅਨੇਕ ਦੇਸ ਭਰਮਣੰ।। ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ।।੧੨/੯੦

'ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਦੇ 336 ਛੰਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਛੰਦ ਵਿਧਾਨ, ਬਿਆਨ ਢੰਗ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਯੋਜਨਾ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਹੈ।

ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ :

ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।।
ਤੇਜ ਸੁਰਾਸੀ ਅਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤੰ।।੮/੨੭

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਉਸਦੀ ਸੰਪਦਾ ਅਮਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੇਸ਼ਟ ਤੇਜ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ- ਸਦਾ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੇ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਛੇਦ ਰਹਿਤ, ਭੇਦ ਰਹਿਤ, ਖੇਦ ਰਹਿਤ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ:

ਨਮੋ ਨਾਥ ਪੂਰੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਕਰਮੰ।।
ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਸਦਾ ਏਕ ਧਰਮੰ।।
ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾਂ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ।।
ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਖੇਦੰ ਅਨੂਪੇ।।੧।।

ਅਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਪ, ਯੋਗ, ਸਾਧਨਾ, ਯੱਗ ਕਰਮ, ਸੰਨਿਆਸ, ਕਰੋੜਾਂ ਵਰਤ, ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਦਇਆ-ਧਰਮ, ਟੂਣੇ ਟੋਟਕੇ ਆਦਿ ਮੋਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਨ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ-ਜਪ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਪਾਤਾਲ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਤਕ ਵਿਆਪਤ ਹੈ :

ਜਪੰਤ ਪੰਨਗੀ ਨਕੰ।। ਬਰੰ ਨਰੰ ਬਨਸਪਤੰ।।
ਅਕਾਸ ਉਰਬੀਅੰ।। ਜਪੰਤ ਜੀਵ ਜਲ ਥਲੰ।।੨੩/੧੦੧

'ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਗਲੇ ਚਰਣ ਵਿਚ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਕੀ ਹੈ? ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਤੇਜ਼ ਅਮਿਤ ਹੈ ਜੋ ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਜੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਣ ਨਾਲ ਡੁੱਬਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੁਕਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜੋ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜਨ ਨਾਲ ਸੜਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੋ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਛਿੱਜਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ, ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ:

ਡੋਬਿਯੋ ਨ ਡੁਬੈ ਸੋਖਿਯੋ ਨ ਜਾਇ।।
ਕਟਿਯੋ ਨ ਕਟੈ ਨ ਬਾਰਿਯੋ ਬਰਾਇ।।
ਛਿਜੈ ਨ ਨੈਕ ਸਤ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਤ।।
ਜਿਹ ਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਪਾਤ।।੪/੧੨੯

ਅਗਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਧਰਮ, ਦਾਨ ਧਰਮ, ਭੋਗ ਧਰਮ ਅਤੇ ਮੋਖ ਕਰਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣ ਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਤਮਕਤਾ ਵਿਚ

ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਦੇ ਉਸ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੁਰੂਖੇਤਰ ਦਾ ਯੁੱਧ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਡਵਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ। ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਧਰਮਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਏਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦਾ ਹੈ? ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜਾ ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਕਿਹਾ "ਹੇ ਪਿਤਾਮਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਪ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਉ"।

ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰ ਤੇ ਚਾਰ ਧਰਮ ਦੱਸੇ। ਇਹਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਦਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜਸੂਯ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਪਰੀਖਯਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਭਰਾ ਸਣੇ ਦਰੋਪਦੀ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਗਲ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਰੀਖਯਤ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰੀਖਯਤ ਰਾਜਾ ਸ਼੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਕਾਰਣ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਦੇ ਡੱਸਣ ਕਰਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਪਰੀਖਯਤ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰੀਖਯਤ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨਮੇਜਾ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਸਰਪਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਪਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਰਪਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਸਤੀਕ ਮੁਨੀ ਨੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੂੰ ਸਰਪਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਕੋਹੜੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਕੋਹੜ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਰਾਜਾ ਚੁਰਾਸੀ ਸਾਲ, ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਚਵੀ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ।

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਧਰਮਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਰਾਜਾ ਜਗ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਨੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਾਗਜੋਤੀ

ਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹ੍ਮਣ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਯੱਗ ਕਰਵਾਇਆ। ਅਠਾਸੀ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਸਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਇਸਨੇ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਹੇ ਰਾਜਨ; ਤੁਸੀਂ ਯੱਗ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਫਤਹਿ ਪਾਈ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਦੀ ਕਥਾ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ, ਨਰਾਜ, ਕਲਸ, ਛਪੈ, ਕਬਿੱਤ, ਬਹਿਰਤਬੀਲ, ਅਰਧਨਰਾਜ, ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ, ਰਸਾਵਲ, ਪਾਧੜੀ, ਰੂਆਲ, ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ, ਚੌਪਈ, ਦੋਹਾ, ਤੋਟਕ ਤੇ ਤੋਮਰ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਬ੍ਰਜ ਹੈ ਪਰ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅਵਧੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਚੋਖਾ ਰਲਾ ਹੈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ[1] ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਅਥ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ॥

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਮੋ ਨਾਥ ਪੂਰੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਕਰਮੇ॥
ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਸਦਾ ਏਕ ਧਰਮੇ॥
ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ॥
ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਖੇਦੰ[2] ਅਨੂਪੇ॥੧॥
ਨਮੋ ਲੋਕ ਲੋਕੇਸ੍ਵਰੰ ਲੋਕ ਨਾਥੇ॥
ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਥੰ ਅਨਾਥੇ॥
ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੰ ਅਨੇਕੰ ਸਰੂਪੇ॥
ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਹੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਭੂਪੇ॥੨॥
ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਨਾਮੰ ਅਠਾਮੰ॥
ਸਦਾ ਸਰਬ ਦਾ ਸਿੱਧਦਾ ਬੁੱਧਿਧਾਮੰ॥
ਅਜੰਤ੍ਰੰ ਅਮੰਤ੍ਰੰ ਅਕੰਤ੍ਰੰ[3] ਅਭਰਮੰ॥
ਅਖੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਛੇਦੰ ਅਕਰਮੰ॥੩॥
ਅਗਾਧੇ ਅਬਾਧੇ ਅਗੰਤੰ[4] ਅਨੰਤੰ॥
ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ ਅਭੂਤੰ[5] ਅਗੰਤੰ॥
ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਪਾਤੰ॥
ਨ ਸਤ੍ਰੋ ਨ ਮਿਤ੍ਰੋ ਨ ਪੁਤ੍ਰੋ ਨ ਮਾਤੰ॥੪॥
ਅਭੂਤੰ ਅਭੰਗੰ ਅਭਿੱਖੰ ਭਵਾਨੰ[6]॥
ਪਰੇਯੰ[7] ਪੁਨੀਤ ਪਵਿੱਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥
ਅਗੰਜੇ ਅਭੰਜੇ ਅਕਾਮੰ ਅਕਰਮੰ॥

1 ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ (ਮਹਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸਦਾ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ) 2. ਖੇਦ ਰਹਿਤ, ਦੁਖ ਰਹਿਤ 3 ਕਰਮ ਰਹਿਤ, ਕਿਰਿਆ ਰਹਿਤ 4. ਅਚੱਲ, ਅਟੱਲ 5 ਜੋ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਨਹੀਂ, ਅਭੌਤਿਕ 6 ਜੋ ਸਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ 7 ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ

ਅਨੰਤੇ ਬਿਅੰਤੇ ਅਭੂਮੇ[8] ਅਭਰਮੇ ।।੫।।
ਨਹੀ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ ।।
ਕਹਾ ਬਾਸੁ ਤਾਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ ।।
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ ।।
ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੈ ਮੋ ਨ ਆਵੈ ।।੬।।
ਅਜੋਨੀ ਅਜੈ[9] ਪਰਮ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਧਾਨੈ ।।
ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਅਰੂਪੀ ਮਹਾਨੈ ।।
ਅਸਾਧੇ ਅਗਾਧੇ ਅਰੀਜੁਲ[10] ਗਨੀਮੇ ।।
ਅਰੰਜੁਲ[11] ਅਰਾਧੇ ਰਹਾਕੁਲ[12] ਰਹੀਮੇ ।।੭।।
ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿੱਧਦਾ ਬੁੱਧਿ ਦਾਤਾ ।।
ਨਮੋ ਲੋਕ ਲੋਕੇਸ੍ਰੰ ਲੋਕ ਗਯਾਤਾ ।।
ਅਛੇਦੀ ਅਭੈ ਆਦਿ ਰੂਪੀ ਅਨੰਤੰ ।।
ਅਛੇਦੀ ਅਛੈ ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ[13] ਦੁਰੰਤੰ ।।੮।।

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਅਨੰਤ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈ।। ਬਿਅੰਤ ਭਰਮ ਭੇਵ ਹੈ।।
ਅਗਾਧਿ ਬਿਆਧਿ ਨਾਸ ਹੈ।। ਸਦੈਵ ਸਰਬ ਪਾਸ ਹੈ।।੧/੯
ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪ ਹੈ।। ਅਖੰਡ ਦੁਸ਼ਟ ਖਾਪ ਹੈ।।
ਅਭੇਦ ਆਦਿ ਕਾਲ ਹੈ।। ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਪਾਲ ਹੈ।।੨/੧੦
ਅਖੰਡ ਚੰਡ ਰੂਪ ਹੈ।। ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਰਬ ਸ੍ਰੂਪ ਹੈ।।
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੈ।। ਸਦੈਵ ਰੱਛਪਾਲ[14] ਹੈ।।੩/੧੧
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਿਆਲ ਰੂਪ ਹੈ।। ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਭੂਪ ਹੈ।।
ਅਨੰਤ ਸਰਬ ਆਸ ਹੈ।। ਪਰੇਵੰ ਪਰਮ ਪਾਸ ਹੈ।।੪/੧੨
ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅੰਤ੍ਰ ਧਿਆਨ ਹੈ।। ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਮਾਨ ਹੈ।।
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਾਲ ਹੀਨ ਹੈ।। ਸਦੇਵ ਸਾਧ ਅਧੀਨ ਹੈ।।੫/੧੩
ਭਜਸ[15] ਤੁਯੰ।। ਭਜਸ ਤੁਯੰ।। ਰਹਾਉ।।
ਅਗਾਧਿ ਬਿਆਧਿ ਨਾਸਨੰ।। ਪਰੇਯੰ ਪਰਮ ਉਪਾਸਨੰ।।
ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਲੋਕ ਮਾਨ ਹੈ।। ਸਦੇਵ ਪੁਰਖ ਪਰਧਾਨ ਹੈ।।੬/੧੪
ਤਥਸ ਭੁਯੰ[16]।। ਤਥਸ ਤੁਯੰ।। ਰਹਾਉ।।
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਿਆਲ ਕਰਮ ਹੈ।। ਅਗੰਜ ਭੰਜ[17] ਭਰਮ ਹੈ।।
ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਲੋਕ ਪਾਲ ਹੈ।। ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਦਿਆਲ ਹੈ।।੭/੧੫

---

8. ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਨਹੀ ਬਣਿਆ 9. ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ 10. ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਣ। 11.ਆਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ 12. ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ 13. ਦੁਈ ਰਹਿਤ 14. ਰਖਿਅਕ, ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 15. ਤੇਰਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ 16. ਤਥਾਅਸਤੂ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ 17. ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਜਪਸ ਤੁਯੰ॥ ਜਪਸ ਤੁਯੰ॥ ਰਹਾਉ॥
ਮਹਾਨ ਮੋਨ[18] ਮਾਨ ਹੈ॥ ਪਰੇਵ ਪਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ॥
ਪੁਰਾਨ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਸਨੰ[19]॥ ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਪਾਸਨੰ॥੮/੧੬
ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਮੰਡਲੀ॥ ਉਦੰਡ ਰਾਜ ਸੁ ਥਲੀ॥
ਜਗੰਤ[20] ਜੋਤਿ ਜੁਆਲਕਾ॥ ਜਲੰਤ ਦੀਪ ਮਾਲਕਾ॥੯/੧੭
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਿਆਲ ਲੋਚਨੰ॥ ਮੰਚਕ[21] ਬਾਣ ਮੋਚਨੰ॥
ਸਿਰੰ ਕਰੀਟ[22] ਧਾਰੀਯੰ॥ ਦਿਨੇਸ[23] ਕ੍ਰਿਤ ਹਾਰੀਯੰ॥੧੦/੧੮
ਬਿਸਾਲ ਲਾਲ ਲੋਚਨੰ॥ ਮਨੋਜ ਮਾਨ ਮੋਚਨੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਸੀਸ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ॥ ਚਕ੍ਰਤ ਚਾਰੁ ਚੰਦ੍ਰਕਾ॥੧੧/੧੯
ਜਗੰਤ ਜੋਤ ਜੁਆਲਕਾ॥ ਛਕੰਤ[24] ਰਾਜ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ॥
ਜਗੰਤ ਜੋਤਿ ਜੈਤਸੀ[25]॥ ਬਦੰਤ[26] ਕ੍ਰਿਤ ਈਸੁਰੀ[27]॥੧੨/੨੦

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਅਨਕਾਦ[28] ਸਰੂਪੰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਿਭੂਤੰ ਅਚਲ ਸਰੂਪੰ ਬਿਸੁ[29] ਕਰਣੰ॥
ਜਗ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੰ ਆਦਿ ਅਨਾਸੰ ਅਮਿਤ ਅਗਾਸੰ ਸਰਬ ਭਰਣੰ॥
ਅਨਰੰਜ ਅਕਾਲੰ ਬਿਸੁ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੰ ਦੀਨ ਦਿਆਲੰ ਸੁਭ ਕਰਣੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੰ ਅਨਹਦ ਰੂਪੰ ਅਮਿਤ ਬਿਭੂਤੰ ਤਵ ਸਰਣੰ॥੧/੨੧
ਬਿਸੰਭਰ[30] ਭਰਣੰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਕਰਣੰ
ਅਧਰਣ[31] ਧਰਣੰ ਸ੍ਰਿਸਟ ਕਰੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਰੂਪੀ ਅਮਿਤ ਬਿਭੂਤ ਤੇਜ ਬਰੰ॥
ਅਨਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪੰ ਸਭ ਜਗ ਥਾਪੰ ਅਲਖ ਅਤਾਪੰ ਬਿਸੁ ਕਰੰ॥
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਸਰਬ ਉਦਾਸੀ ਏਕ ਹਰੰ॥੨/੨੨
ਅਨਖੰਡ ਅਮੰਡੰ[32] ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਜੋਤਿ ਉਦੰਡੰ ਅਮਿਤ ਮਤੰ॥
ਅਨਭੈ ਅਨਗਾਧੰ ਅਲਖ ਅਬਾਧੰ ਬਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਧੰ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਰੂਪੀ ਅਚਲ ਬਿਭੂਤੀ ਭਵ ਤਰਣੰ॥
ਅਨਗਾਧਿ ਅਬਾਧੰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਾਧੰ
ਸਰਬ ਅਰਾਧੰ ਤਵ ਸਰਣੰ॥੩/੨੩
ਅਕਲੰਕ ਅਬਾਧੰ ਬਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਧੰ ਜਗਤ ਅਰਾਧੰ ਭਵ[33] ਨਾਸੰ॥
ਬਿਸੰਭਰ ਭਰਣੰ ਕਿਲਵਿਖ[34] ਹਰਣੰ ਪਤਤ ਉਧਰਣੰ ਸਭ ਸਾਥੰ॥
ਅਨਾਥਨ ਨਾਥੇ ਅਕ੍ਰਿਤ[35] ਅਗਾਥੇ ਅਮਿਤ ਅਨਾਥੇ ਦੂਖ ਹਰਣੰ॥

---

18. ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਮੋਨਧਾਰੀ 19. ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਭੂਤਾਂ ਪਰੇਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ ਹੈ 20. ਜਗਦੀ ਹੋਈ 21. ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ 22. ਮੁਕਟਧਾਰੀ ਤਾਜ ਪਇਆ ਹੋਇਆ 23. ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵੀ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ 24. ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ 25. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਲੀ 26. ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ 27. ਪਾਰਬਤੀ 28 ਅਨੇਕਾਂ 29 ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਕਰਤਾ 30 ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਾਲਕ 31 ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ 32. ਉਸਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀ 33. ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 34. ਦੁੱਖਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 35. ਜਤਨ ਤੇ ਕਥਨ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ

ਅਰੀਜ ਅਬਿਨਾਸੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ
ਜਗਾਤ[36] ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਤੁਯ ਸਰਣੰ॥੪/੨੪

ਕਲਸ

ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਜਗ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥
ਆਦਿ ਅਛੇਦ ਅਭੈ ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਪਰਮ ਤੱਤ ਪਰਮਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।
ਆਦਿ ਸਰੂਪ ਅਖੰਡ ਉਦਾਸੀ॥੫/੨੫

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ

ਅਖੰਡ ਉਦਾਸੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਆਦਿ ਅਨਾਸੀ ਬਿਸ੍ਵਕਰੰ।
ਜਗਤਾਵਲ ਕਰਤਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਹਰਤਾ[37]
ਸਭ ਜਗ ਭਰਤਾ ਸਿੱਧ ਭਰੰ।
ਅਛੈ[38] ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਰੂਪ ਸੁਰਾਸੀ ਸਰਬ ਛਿਤੰ।
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਰੂਪੀ
ਅਲਖ ਬਿਭੂਤੀ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥੬/੨੬

ਕਲਸ

ਆਦਿ ਅਭੈ ਅਨਗਾਧਿ ਸਰੂਪੰ।
ਰਾਗ ਰੰਗਿ ਜਿਹ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੰ।
ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵਤ ਕਹੂੰ ਭੂਪੰ।
ਕਹੂੰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸਰਤਾ ਕਹੂੰ ਕੂਪੰ॥੭/੨੭

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ

ਸਰਤਾ ਕਹੂੰ ਕੂਪੰ ਸਮੁਦ ਸਰੂਪੰ ਅਲਖ ਬਿਭੂਤੰ ਅਮਿਤ ਗਤੰ।
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਤੇਜ ਸੁਰਾਸੀ ਅਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤੰ।
ਜਿੱਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੰ ਅਲਖ ਅਭੇਖੰ ਅਮਿਤ ਅਦ੍ਵੈਖੰ ਸਰਬਮਈ।
ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਣੰ ਪਤਿਤ ਉਧਰਣੰ
ਅਸਰਣਿ ਸਰਣੰ ਏਕ ਦਈ॥੮/੨੮

ਕਲਸ

ਆਜਾਨੁ[39] ਬਾਹੁ ਸਾਰੰਗ[40] ਕਰ ਧਰਣੰ।

---

36. ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 37. ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 38. ਜੋ ਨਾਸ਼ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ 39. ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ 40. ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਫੜਿਆ ਹੈ

ਅਮਿਤ ਜੋਤਿ ਜਗ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਰਣੈ[41]।
ਖੜਗ ਪਾਣ ਖਲ ਦਲ ਬਲ ਹਰਣੈ।
ਮਹਾਬਾਹੁ ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਭਰਣੈ॥੯/੨੯

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ

ਖਲ ਦਲ ਬਲ ਹਰਣੈ ਦੁਸਟ ਬਿਦਰਣੈ[42]
ਅਸਰਣ ਸਰਣੈ ਅਮਿਤ ਗਤੈ।
ਚੰਚਲ ਚਖ ਚਾਰਣ ਮੱਛ ਬਿਡਾਰਣ ਪਾਪ ਪ੍ਰਹਾਰਣ ਅਮਿਤ ਮਤੈ।
ਆਜਾਨ ਸੁਬਾਹੈ ਸਾਹਨ ਸਾਹੈ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹੈ ਸਰਬ ਮਈ।
ਜਲ ਥਲ ਬਨ ਰਹਿਤਾ ਬਨ ਤ੍ਰਿਨਿ ਕਹਿਤਾ
ਖਲ ਦਲਿ ਦਹਿਤਾ[43] ਸੁਨਰਿ ਸਹੀ॥੧/੩੦

ਕਲਸ

ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ[44] ਦਲ ਦੁਸਟ ਨਿਕੰਦਨ[45]।
ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਕਲ ਜਗ ਬੰਦਨ।
ਸੋਹਤ ਚਾਰ ਚਿਤ੍ਰ ਕਰ ਚੰਦਨ।
ਪਾਪ ਪ੍ਰਹਾਰਣ ਦੁਸਟ ਦਲ ਦੰਡਨ॥੧੧/੩੧

ਛਪੈ ਛੰਦ

ਬੇਦ ਭੇਦ ਨਹੀ ਲਖੈ ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝੈ।
ਬਿਆਸ ਪਰਾਸੁਰ ਸੁਕ ਸਨਾਦਿ ਸਿਵ ਅੰਤੁ ਨ ਸੁਝੈ।
ਸਨਤਿ ਕੁਆਰ ਸਨਕਾਦਿ ਸਰਬ ਜਉ ਸਮਾ ਨ ਪਾਵਹਿ।
ਲਖ ਲਖਮੀ ਲਖ ਬਿਸਨ ਕਿਸਨ ਕਈ ਨੇਤ ਬਤਾਵਹਿ।
ਅਸੰਭ[46] ਰੂਪ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਜਲਿ ਥਲਿ ਕਰਣ।
ਅੱਚੁਤ[47] ਅਨੰਤ ਅਦ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤਵ ਸਰਣ॥੧/੩੨
ਅੱਚੁਤ ਅਭੈ ਅਭੇਦ ਅਮਿਤ ਆਖੰਡ ਅਤੁਲ ਬਲ।
ਅਟਲ ਅਨੰਤ ਅਨਾਦਿ ਅਖੈ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ।
ਅਮਿਤ ਅਮਿਤ ਅਨਤੋਲ ਅਭੂ[48] ਅਨਭੇਦ ਅਭੰਜਨ[49]।
ਅਨਬਿਕਾਰ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਰੰਜਨ।
ਅਬਿਕਾਰ ਰੂਪ ਅਨ ਭੈ ਸਦਾ ਮੁਨ ਜਨ ਗਨ ਬੰਦਤ ਚਰਨ।
ਭਵਭਰਨ[50] ਕਰਨ ਦੁਖ ਦੋਖ ਹਰਨ
ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਹਰਨ॥੨/੩੩

---

41 ਕਰਤਾ 42. ਬਿਦਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਰਾਂ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ 43 ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ 44. ਮਹਾਬਲੀ 45. ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 46. ਜਨਮ ਰਹਿਤ 47. ਅਟਲ 48 ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀ ਆਉਂਦਾ 49 ਨਾਸ ਰਹਿਤ 50 ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਾਲਕ ਤੇ ਕਰਤਾ

ਛਪੈ ਛੰਦ।। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਪਰ ਲਸਤ[51] ਜੋਤਿ ਉਦੋਤ[52] ਅਮਿਤ ਗਤ।
ਜਟਤ ਜੋਤ ਜਗਮਗਤ ਲਜਤ ਲਖ ਕੋਟਿ ਨਿਖਤਿ[53] ਪਤਿ।
ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਚਕ੍ਰਵੈ[54] ਚਉਚੱਕ੍ਰ[55] ਕਰਿ ਧਰਿ।
ਪਦਮਨਾਥ ਪਦਮਾਛ ਨਵਲ ਨਾਰਾਇਣ ਨਰਿਹਰਿ।
ਕਾਲਖ ਬਿਹੰਡਣ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਣ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਬੰਦਤ ਚਰਨ।
ਖੰਡਣ ਅਖੰਡ ਮੰਡਣ ਅਭੈ ਨਮੋ ਨਾਥ ਭਉ ਭੈ ਹਰਣ।।੩/੩੪

ਛਪੈ ਛੰਦ

ਨਮੋ ਨਾਥ ਨ੍ਰਿਦਾਇਕ ਨਮੋ ਨਿਮ ਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨ।
ਅਰੀਜਾਣ ਅਰੀਜਣ ਅਭੰਜ ਅਨਭੇਦ ਅਭੰਜਨ।
ਅਛੈ ਅਖੈ ਅਬਿਕਾਰ ਅਭੈ ਅਨਭਿੱਜ ਅਭੇਦਨ।
ਅਖੇਦਾਨ ਖੇਦਨ ਅਖਿੱਜ ਅਨਛਿਦ੍ਰ[56] ਅਛੇਦਨ।
ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਸਾਰੰਗਧਰ ਖੜਗ ਪਾਣ ਦੁਰਜਨ ਦਲਣ।
ਨਰ ਵਰ ਨਰੇਸ ਨਾਇਕ ਨ੍ਰਿਪਣਿ
ਨਮੋ ਨਵਲ ਜਲ ਥਲ ਰਵਣਿ।।੪/੩੫
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਦੁਖ ਹਰਣ ਦੁਰਮਤ ਹੰਤਾ ਦੁਖ ਖੰਡਣ।
ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਮਨ ਹਰਨ ਮਦਨ ਮੂਰਤ ਮਹ ਮੰਡਨ।
ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਬਿਕਾਰ ਅਖੈ ਆਭੰਜ ਅਮਿਤ ਬਲ।
ਨਿਰਭੰਜ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਜੁਰ[57] ਨ੍ਰਿਪ ਜਲ ਥਲ।
ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ਅੱਛੂ[58] ਅਛਿਤ[59] ਅਛੈ[60] ਅਛਾਨ[61] ਅਛਰ[62]।
ਅਦਵੈ ਸਰੂਪ ਅਦ੍ਵਯ ਅਮਰ
ਅਭਿ ਬੰਦਤ[63] ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ।।੫/੩੬
ਕੁਲ ਕਲੰਕ ਕਰਿ ਹੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਾਗਰ ਕਰੁਣਾ ਕਰ।
ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰੱਥ ਕ੍ਰਿਤਾ ਕੀ ਸੂਰਤ ਕ੍ਰਿਤਧਰ[64]।
ਕਾਲ ਕਰਮ ਕਰ ਹੀਨ ਕ੍ਰਿਆ ਜਿਹ ਕੋਇ ਨ ਬੁੱਝੈ।
ਕਹਾ ਕਹੇ ਕਹਿ ਕਰੈ ਕਹਾ ਕਾਲਨ ਕੈ ਸੁਝੈ।
ਕੰਜਲਕ ਨੈਨ ਕੰਬੁ ਗ੍ਰੀਵਹਿ ਕਟਿ ਕੇਹਰ ਕੁੰਜਰ ਗਵਨ।
ਕਦਲੀ[65] ਕੁਰੰਕ[66] ਕਰਪੂਰ[67]
ਗਤ ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਦੂੱਜੋ ਕਵਨ।।੬/੩੭

---

51. ਚਮਕਦੀ ਹੈ 52. ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ 53. ਚੰਦ੍ਰਮਾ 54. ਭੂ-ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ 55. ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜਿਆ ਵੇਖ ਕੇ 56. ਛੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 57. ਅਰੋਗ 58. ਛੋਹਿਆ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ 59. ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੈ 60. ਨਾਸ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ 61. ਲੁਕਦਾ ਨਹੀ 62. ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ 63. ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ 64. ਕੀਰਤੀ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 65. ਕੇਲੇ (ਵਰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ) 66. ਹਿਰਣ (ਵਰਗੇ ਨੇਤ੍ਰ) 67. ਹਾਥੀ (ਵਰਗੀ ਚਾਲ)

ਅਲਖ ਰੂਪ ਅਲੇਖ ਅਬੈ ਅਨਭੂਤ ਅਭੰਜਨ।
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਬਿਕਾਰ ਅਜੈ ਅਨਗਾਧ ਅਗੰਜਨ।
ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਸਰੂਪ ਨਿਰਦ੍ਵੈਖ ਨਿਰੰਜਨ।
ਅਭੰਜਾਨ ਭੰਜਨ ਅਨਭੇਦ ਅਨਭੂਤ ਅਭੰਜਨ।
ਸਾਹਾਨ ਸਾਹ ਸੁੰਦਰ ਸੁਮਤ ਬਡ ਸ੍ਰਰੂਪ ਬਡਵੇ ਬਖਤ।
ਕੋਟਕਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭੂਅ ਭਾਨ
ਜਿਮ ਤਖਤ ਤੇਜ ਇਸਥਿਤ ਤਖਤ। ੭/੩੮

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਚਕ੍ਰਤ ਚਾਰ ਚਕ੍ਰਵੈ ਚਕ੍ਰਤ ਚਉਕੁੰਟ ਚਵੱਗਨ।
ਕੋਟ ਸੂਰ ਸਮ ਤੇਜ ਤੇਜ ਨਹੀਂ ਦੂਲ ਚਵੱਗਨ।
ਕੋਟ ਚੰਦ ਚਕ ਪਰੈ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਤੇਜ ਬਿਚਾਰਤ।
ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਬ੍ਰਹਮ ਭੇਦ ਨਹਿ ਬੇਦ ਉਚਾਰਤ।
ਸਾਹਾਨ ਸਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸੁਘਰਿ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੁੰਦਰ ਸਬਲ।
ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਸਬਲ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਛੈ ਅਛਲ।੮/੩੯

ਕਬਿਤੁ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗਹਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਗਾਹ ਕੈ ਕੈ ਗਾਹੀਅਤੁ
ਛੇਦਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਛੇਦ ਕੈ ਪਛਾਨੀਐ।
ਗੰਜਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਗੰਜ ਕੈ ਕੈ ਆਨੀਅਤੁ
ਭੰਜਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਭੰਜ ਕੈ ਕੈ ਮਾਨੀਐ।
ਸਾਧਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਸਾਧਿ ਕੈ ਕੈ ਸਾਧ ਕਰਿ
ਛਲਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਛਲ ਕੈ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ।
ਮੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਮੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਮਾਨੁ ਮਨ
ਜੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਜੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਜਾਨੀਐ।੧/੪੦
ਜਾਤ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਜਾਤ ਕੈ ਕੈ ਜਾਨੁ ਜੀਅ
ਪਾਤ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਪਾਤ ਕੈ ਬੁਲਾਈਐ।
ਭੇਦ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਭੇਦ ਕੈ ਕੈ ਭਾਖੀਅਤੁ
ਛੇਦਯੋ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਛੇਦ ਕੈ ਸੁਨਾਈਐ।
ਖੰਡਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਖੰਡ ਜੂ ਕੋ ਖਿਆਲੁ ਕੀਜੈ
ਖਿਆਲ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਗੰਮੁ ਤਾਕੋ ਸਦਾ ਖਾਈਐ।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਜੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਜਾਪੀਅਤੁ
ਧਿਆਨ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਤਾ ਕੋ ਧਿਆਨੁ ਕੀਜੈ ਧਿਆਈਐ।੨/੪੧
ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਛਤ੍ਰੀਪਤਿ ਛੈਲ ਰੂਪ ਛਿਤਨਾਥ

ਛੌਣੀ ਕਰ ਛਾਇਆਬਰ ਛੱਤ੍ਰੀਪਤ ਗਾਈਐ।
ਬਿਸ੍ਵ ਨਾਥ ਬਿਸੰਭਰ ਬੇਦਨਾਥ ਬਾਲਾਕਰ
ਬਾਜੀਗਰਿ ਬਾਨਧਾਰੀ ਬੰਧ ਨ ਬਤਾਈਐ।
ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਦੂਧਾਧਾਰੀ ਬਿਦਆਧਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ
ਧਿਆਨ ਕੌ ਲਗਾਵੈ ਨੈਕ ਧਿਆਨ ਹੂੰ ਨ ਪਾਈਐ।
ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਨ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ
ਐਸੋ ਰਾਜ ਛੋਡਿ ਅਉਰ ਦੂਜਾ ਕਉਨ ਧਿਆਈਐ। ੩/੪੨
ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਿਤਈਆ ਰੰਗ ਭੂਮ ਕੇ ਭਵਈਆ
ਭਾਰਭੂਮ ਕੇ ਮਿਤਈਆ ਨਾਥ ਤੀਨ ਲੋਕ ਗਾਈਐ।
ਕਾਹੂ ਕੇ ਤਨਈਆ ਹੈ ਨ ਮਈਆ ਜਾਕੋ ਭਈਆ ਕੋਊ
ਛਉਨੀ ਹੂ ਕੇ ਛਈਆ ਛੋਡ ਕਾਸਿਉ ਪ੍ਰਿਤਿ ਲਾਈਐ।
ਸਾਧਨਾ ਸਧਈਆ ਧੂਲਧਾਨੀ ਕੇ ਧਜਈਆ
ਧੋਮਧਾਰ ਕੇ ਧਰਈਆ ਧਿਆਨ ਤਾਕੋ ਸਦਾ ਲਾਈਐ।
ਆਤ੍ਰ ਕੇ ਬਦਈਆ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਜਪਈਆ
ਅਉਰ ਕਾਮ ਕੇ ਕਰਈਆ ਛੋਡ ਅਉਰ ਕਉਨ ਧਿਆਈਐ।੪/੪੩
ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਖੈਰ ਖੂਬੀ ਕੋ ਦਿਹੰਦਾ
ਗਜ ਗਾਜੀ ਕੋ ਗਜਿੰਦਾ ਸੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਕੈ ਬਤਾਈਐ।
ਚਾਪਕੇ ਚਲਿੰਦਾ ਘਾਉ ਘਾਮ ਤੇ ਬਚਿੰਦਾ
ਛਤ੍ਰ ਛੋਨੀ ਕੇ ਛਲਿੰਦਾ ਸੋ ਦਿਹੰਦਾ ਕੈ ਮਨਾਈਐ।
ਜਰ ਕੇ ਦਿਹੰਦਾ ਜਾਨ ਮਾਨ ਕੋ ਜਨਿੰਦਾ
ਜੋਤ ਜੇਬ ਕੋ ਗਜਿੰਦਾ ਜਾਨ ਮਾਨ ਜਾਨ ਗਾਈਐ।
ਦੋਖਕੇ ਦਲਿੰਦਾ ਦੀਨ ਦਾਨਸ ਦਿਹੰਦਾ
ਦੋਖ ਦੁਰਜਨ ਦਲਿੰਦਾ ਧਿਆਇ ਦੂਜੋ ਕਉਨ ਧਿਆਈਐ।੫/੪੪
ਸਾਲਿਸ ਸਿਹਿੰਦਾ ਸਿੱਧਤਾਈ ਕੋ ਸਧਿੰਦਾ
ਅੰਗ ਅੰਗ ਮੈ ਅਵਿੰਦਾ ਏਕੁ ਏਕੋ ਨਾਥ ਜਾਨੀਐ।
ਕਾਲਖ ਕਟਿੰਦਾ ਖੁਰਾਸਾਨ ਕੋ ਖੁਨਿੰਦਾ
ਗ੍ਰਬ ਗਾਫਲ ਗਿਲਿੰਦਾ ਗੋਲ ਗੰਜਖ ਬਖਾਨੀਐ।
ਗਾਲਬ ਗਿਰੰਦਾ ਜੀਤ ਤੇਜਕੇ ਦਿਹੰਦਾ
ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪਕੇ ਚਲਿੰਦਾ ਛੋਡ ਅਉਰ ਕਉਨ ਆਨੀਐ।
ਸੱਤਤਾ ਦਿਹੰਦਾ ਸਤਤਾਈ ਕੋ ਸੁਖਿੰਦਾ
ਕਰਮ ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਛੋਡ ਦੂਜਾ ਕਉਨ ਮਾਨੀਐ।੬/੪੫

ਕਬਿਤੁ।। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ।।

ਜੋਤ ਕੋ ਜਗਿੰਦਾ ਜੰਗੇ ਜਾਫਰੀ ਦਿਹੰਦਾ
ਮਿਤ੍ਰ ਮਾਰੀ ਕੇ ਮਲਿੰਦਾ ਪੈ ਕੁਨਿੰਦਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ।
ਪਾਲਕ ਪੁਨਿੰਦਾ ਪਰਮ ਪਾਰਸੀ ਪ੍ਰਗਿੰਦਾ

ਰੰਗ ਰਾਗ ਕੇ ਸੁਨਿੰਦਾ ਪੈ ਅਨੰਦਾ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ।
ਜਾਪ ਕੇ ਜਪਿੰਦਾ ਖੈਰ ਖੂਬੀ ਕੇ ਦਿਹਿੰਦਾ
ਖੂਨ ਮਾਫ ਕੇ ਕੁਨਿੰਦਾ ਹੈ ਅਭਿੱਜ ਰੂਪ ਠਾਨੀਐ।
ਆਰਜਾ ਦਿਹਿੰਦਾ ਰੰਗ ਰਾਗ ਕੇ ਬਢਿੰਦਾ
ਦੁਸਟ ਦ੍ਰੋਹ ਕੇ ਦਲਿੰਦਾ ਛੋਡ ਦੂਜੋ ਕੌਨ ਮਾਨੀਐ।੭/੪੬
ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਹ ਸਿੱਧਤਾ ਸਰੂਪ ਤਾਹ
ਬੁੱਧਤਾ ਬਿਭੂਤ ਜਾਹ ਸਿੱਧਤਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ।
ਰਾਗ ਭੀ ਨ ਰੰਗ ਤਾਹਿ ਰੂਪ ਭੀ ਨ ਰੇਖ ਜਾਹਿ
ਅੰਗ ਭੀ ਸੁਰੰਗ ਤਾਹ ਰੰਗ ਕੇ ਸੁਭਾਉ ਹੈ।
ਚਿਤ੍ਰ ਸੋ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰਮਤਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ
ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੂੰ ਕੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਬਿਭੂਤ ਕੌ ਉਪਾਉ ਹੈ।
ਦੇਵਨ ਕੇ ਦੇਵ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਨ ਕੇ ਸਾਹ ਹੈ
ਕਿ ਰਾਜਨ ਕੋ ਰਾਜੁ ਹੈ ਕਿ ਰਾਵਨ ਕੋ ਰਾਉ ਹੈ।੮/੪੭

ਬਹਿਰ ਤਵੀਲ ਛੰਦ: ਪਸਚਮੀ: ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਕਿ ਅਗੰਜਸ॥ ਕਿ ਅਭੰਜਸ।
ਕਿ ਅਰੂਪਸ॥ ਕਿ ਅਰੰਜਸ।੧/੪੮
ਕਿ ਅਛੇਦਸ॥ ਕਿ ਅਭੇਦਸ।
ਕਿ ਅਨਾਮਸ॥ ਕਿ ਅਕਾਮਸ ੨/੪੯
ਕਿ ਅਭੇਖਸ॥ ਕਿ ਅਲੇਖਸ।
ਕਿ ਅਨਾਦਸ॥ ਕਿ ਅਗਾਧਸ।੩/੫੦
ਕਿ ਅਰੂਪਸ॥ ਕਿ ਅਭੂਤਸ।
ਕਿ ਅਦਾਗਸ॥ ਕਿ ਅਰਾਗਸ॥੪/੫੧
ਕਿ ਅਭੇਦਸ॥ ਕਿ ਅਛੇਦਸ।
ਕਿ ਅਛਾਦਸ॥ ਕਿ ਅਗਾਧਸ॥੫/੫੨
ਕਿ ਅਗੰਜਸ॥ ਕਿ ਅਭੰਜਸ।
ਕਿ ਅਭੇਦਸ॥ ਕਿ ਅਛੇਦਸ॥੬/੫੩
ਕਿ ਅਸੇਅਸ॥ ਕਿ ਅਧੇਅਸ।
ਕਿ ਗੁਜੰਸ॥ ਕਿ ਇਕੰਜਸ॥੭/੫੪
ਕਿ ਉਕਾਰਸ॥ ਕਿ ਨਿਕਾਰਸ।
ਕਿ ਅਖੰਜਸ॥ ਕਿ ਅਭੰਜਸ॥੮/੫੫
ਕਿ ਅਘਾਤਸ॥ ਕਿ ਅਕਿਆਤਸ।
ਕਿ ਅਚਲਸ॥ ਕਿ ਅਛਲਸ॥੯/੫੬
ਕਿ ਅਜਾਤਸ॥ ਕਿ ਅਝਾਤਸ।
ਕਿ ਅਛਲਸ॥ ਕਿ ਅਟਲਸ॥੧੦/੫੭

ਅਟਾਟਸਚ॥ ਅਡਾਟਸਚ॥
ਅਡੰਗਸਚ॥ ਅਣੰਗਸਚ॥੧੧/੫੮
ਅਤਾਨਸਚ॥ ਅਥਾਨਸਚ॥
ਅਦੰਗਸਚ॥ ਅਨੰਗਸਚ॥ ੧੨/੫੯
ਅਪਾਰਸਚ॥ ਅਫਾਰਸਚ॥
ਅਬੇਅਸਤੁ॥ ਅਭੇਅਸਤੁ॥੧੩/੬੦
ਅਮਾਨਸਚ॥ ਅਹਾਨਸਚ॥
ਅੜੰਗਸਚ॥ ਅਤ੍ਰੰਗਸਚ॥੧੪/੬੧
ਅਰਾਮਸਚ॥ ਅਲਾਮਸਚ॥
ਅਜੋਧਸਚ॥ ਅਵੋਜਸਚ॥ ੧੫/੬੨।

ਅਸੇਅਸਤੁ॥ ਅਭੇਅਸਤੁ॥
ਆਅੰਗਸਤੁ॥ ਇਅੰਗਸਤੁ ॥੧੬/੬੩
ੳਕਾਰਸਤੁ॥ ਅਕਾਰਸਤੁ॥
ਅਖੰਡਸਤੁ॥ ਅਡੰਗਸਤੁ॥੧੭/੬੪
ਕਿ ਆਤਾਪਹਿ॥ ਕਿ ਅਥਾਪਹਿ॥
ਕਿ ਅੰਦਗਹਿ॥ ਕਿ ਅਨੰਗਹਿ॥੧੮/੬੫
ਕਿ ਅਤਾਪਹਿ॥ ਕਿ ਅਥਾਪਹਿ॥
ਕਿ ਅਨੀਲਹਿ॥ ਕਿ ਸੁਨੀਲਹਿ॥੧੯/੬੬

ਅਰਧ ਨਰਾਜਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸਜਸਤੁਯੰ॥ ਧਜਸਤੁਯੰ॥
ਅਲਸਤੁਯੰ॥ ਇਕਸਤੁਯੰ॥੧/੬੭
ਜਲਸਤੁਯੰ॥ ਥਲਸਤੁਯੰ॥
ਪੁਰਸਤੁਯੰ॥ ਬਨਸਤੁਯੰ॥੨/੬੮
ਗੁਰਸਤੁਯੰ॥ ਗੁਫਸਤੁਯੰ॥
ਨਿਰਸਤੁਯੰ॥ ਨਿਦਸਤੁਯੰ॥੩/੬੯
ਰਵਸਤੁਯੰ॥ ਸਸਸਤੁਯੰ॥
ਰਜਸਤੁਯੰ॥ ਤਮਸਤੁਯੰ॥੪/੭੦
ਧਨਸਤੁਯੰ॥ ਮਨਸਤੁਯੰ॥
ਬ੍ਰਿਛਸਤੁਯੰ॥ ਬਨਸਤੁਯੰ॥੫/੭੧
ਮਤਸਤਯੰ॥ ਗਤਸਤੁਯੰ॥
ਬ੍ਰਤਸਤੁਯੰ॥ ਚਿਤਸਤੁਯੰ॥੬/੭੨
ਗ੍ਰਿਤਸਤੁਯੰ॥ ਸਤਸਤੁਯੰ॥

ਮਤਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਗਤਸਤ੍ਰਸੰ॥੭/੭੩
ਨਰਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਤ੍ਰਿਯਸਤ੍ਰਯੰ॥
ਪਿਤਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਬ੍ਰਿਦਸਤ੍ਰਯੰ॥੮/੭੪
ਹਰਸਤ੍ਰਯ॥ ਕਰਸਤ੍ਰਯੰ॥
ਛਲਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਬਲਸਤ੍ਰਯੰ॥੯/੭੫
ੳਡਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਪੁਡਸਤ੍ਰਯੰ॥
ਗਡਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਦਧਸਤ੍ਰਯੰ॥੧੦/੭੬
ਰਵਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਛਪਸਤ੍ਰਯੰ॥
ਗਰਬਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਦਿਰਬਸਤ੍ਰਯੰ॥੧੧/੭੭
ਜੈ ਅਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਧੈ ਅਸਤ੍ਰਯੰ॥
ਪੈ ਅਸਤ੍ਰਯੰ॥ ਤ੍ਰੈ ਅਸਤ੍ਰਯੰ॥੧੨/੭੮

ਨਿਰਾਜਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਚਰੰਤ ਚਾਰ ਚੰਦ੍ਰਕਾ। ਸੁਭੰਤ ਰਾਜ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ॥
ਦਵੰਤ ਦੁਸਟ ਮੰਡਲੀ। ਸੁਭੰਤ ਰਾਜਾਸੁ ਥਲੀ॥੧/੭੯
ਚਲੰਤ ਚੰਡ ਮੰਡ ਕਾ। ਅਖੰਡ ਖੰਡ ਦੁਪਲਾ॥
ਖਿਵੰਤ ਬਿਜੁ ਜ੍ਵਾਲਕਾ॥ ਅਨੰਤ ਗੰਦਿ ਬਿੰਦਸਾ॥੨/੮੦
ਲਸੰਤ ਭਾਵ ਉਜੱਲੰ॥ ਚਲੰਤ ਦੁਖ ਦੁੱਦਲੰ॥
ਪਵੰਗ ਪਾਤ ਸੋਹੀਯੰ। ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਬਾਜ ਲੋਹੀਯੰ॥੩/੮੧
ਨਿਨੰਦ ਗੋਂਦ ਬ੍ਰਿਦਯੰ। ਅਖੇਦ ਨਾਦ ਦੁੱਧਰੰ॥
ਅਠੱਟ ਥੱਟ ਥੱਟਕੰ। ਅਘੱਟ ਅਨੱਟ ਸੁੱਖੰਲੰ॥੪/੮੨
ਅਖੁੱਟ ਤੁੱਟ ਦ੍ਰਿੱਬਕੰ। ਅਜੁੱਟ ਛੁੱਟ ਸੁੱਛਕੰ।
ਅਘੁੱਟ ਤੁਟ ਆਸਨੰ। ਅਲੇਖ ਅਭੇਖ ਅਨਾਸਨੰ॥੫/੮੩
ਸੁਭੰਤ ਦੰਤ ਪੁਦਕੰ। ਜਲੰਤ ਸਾਮ ਸੁ ਘਟੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਛੁਦ੍ਰ ਘੰਟਕਾ। ਜਲੰਤ ਭਾਰ ਕੱਛਟਾ॥੬/੮੪
ਸਿਰੀਸੁ ਸੀਸ ਸੁੱਭੀਯੰ। ਘਟਾਕ ਬਾਨ ਉੱਭੀਯੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਸੀਸ ਸਿਧਰੰ। ਜਲੰਤ ਸਿਧਰੀ ਨਿਰੰ॥੭/੮੫
ਚਲੰਤ ਦੰਤ ਪਤਕੰ। ਭਜੰਤ ਦੇਖਿ ਦੁਦਲੰ॥
ਤਜੰਤ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਕੰ। ਚਲੰਤ ਚਕ੍ਰ ਚਉਦਿਸੰ॥੮/੮੬
ਅਗੰਮ ਭੇਜ ਸੋਭੀਯੰ। ਰਿਖੀਸ ਈਸ ਲੋਭੀਯੰ॥
ਅਨੇਕ ਬਾਰ ਧਿਆਵਹੀ। ਨ ਤਤ੍ਰ ਪਾਰ ਪਾਵਹੀ॥੯/੮੭
ਅਧੋ ਸੁ ਧੂਮ ਧੂਮ ਹੀ। ਅਘੂਰ ਨੇਤ੍ਰ ਘੂਮ ਹੀ॥
ਸੁ ਪੰਚ ਅਗਨ ਸਾਧੀਯੰ। ਨ ਤਾਮ ਪਾਰ ਲਾਧੀਯੰ॥੧੦/੮੮
ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਮਣੰ। ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਧਰਮਣੰ॥
ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਬਾਸਨੰ। ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ॥੧੧/੮੯
ਅਨੰਤ ਜੱਗਯ ਕਰਮਣੰ। ਗਜਾਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ॥

ਅਨੇਕ ਦੇਸ ਭਰਮਣੰ। ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ।।੧੨/੯੦
ਇਕੰਤ ਕੁੰਟ ਬਾਸਨੰ। ਭ੍ਰਮੰਤ ਕੋਟ ਕੰਬਨੰ।।
ਉਚਾਟ ਨਾਦ ਕਰਮਣੰ। ਅਨੇਕ ਉਦਾਸ ਭਰਮਣੰ।।੧੩/੯੧
ਅਨੇਕ ਭੇਖ ਆਸਨੰ। ਕਰੋਰ ਕੋਟਕੰ ਬ੍ਰਤੰ।।
ਦਿਸਾ ਦਿਸਾ ਭ੍ਰਮੇਸਨੰ। ਅਨੇਕ ਭੇਖ ਪੇਖਨੰ।।੧੪/੯੨
ਕਰੋਰ ਕੋਟ ਦਾਨਕੰ। ਅਨੇਕ ਜੱਗਯ ਕ੍ਰਤੱਬਿਯੰ।।
ਸਨਯਾਸ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ। ਉਦਾਸ ਨਾਮ ਕਰਮਣੰ।।੧੫/੯੩
ਅਨੇਕ ਪਾਠ ਪਾਠਨੰ। ਅਨੰਤ ਠਾਟ ਠਾਟਨੰ।।
ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ। ਸਮੱਸਤ ਸ੍ਰਿਸਟ ਕੇ ਭ੍ਰਮੰ।।੧੬/੯੪
ਜਗਾਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ। ਬੈਰਾਗ ਆਦਿ ਕਰਮਣੰ।।
ਦਯਾਦਿ ਆਦਿ ਕਾਮਣੰ। ਅਨਾਦਿ ਸੰਜਮੰ ਬ੍ਰਿਦੰ।।੧੭/੯੫
ਅਨੇਕ ਦੇਸ ਭਰਮਣੰ। ਕਰੋਰ ਦਾਨ ਸੰਜਮੰ।।
ਅਨੇਕ ਗੀਤ ਗਿਆਨਨੰ। ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਨੰ।।
ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ ਸੁੱਤਮੰ। ਅਨੇਕ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤੰ।।
ਬਿਆਸ ਨਾਰਦ ਆਦਕੰ। ਸੁ ਬ੍ਰਹਮ ਮਰਮੁ ਨਹਿ ਲਹੰ।।੧੯/੯੭
ਕਰੋਰ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਣੰ। ਅਨੰਤ ਤੰਤ੍ਰਣੰ ਬਣੰ।।
ਬਸੇਖ ਬਯਾਸ ਨਾਮਨੰ। ਅਨੰਤ ਨਯਾਸ ਪ੍ਰਾਸਨੰ।। ੨੦/੯੮
ਜਪੰਤ ਦੇਵ ਦੈਤਨੰ। ਥਪੰਤ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬੰ।।
ਬਦੰਤ ਬਿਦਣੇਧਰੰ। ਗਣੰਤ ਸੇਸ ਉਰਗਣੰ।।੨੧/੯੯
ਜਪੰਤ ਪਾਰਵਾਰਯੰ। ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸਪਤਸ ਧਾਰਯੰ।।
ਜਣੰਤ ਚਾਰ ਚਕ੍ਰਣੰ। ਧ੍ਰਮੰਤ ਚਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰਣੰ।।੨੨/੧੦੦
ਜਪੰਤ ਪੰਨਗੰ ਨਕੰ। ਬਰੰ ਨਰੰ ਬਨਸਪਤੰ।
ਅਕਾਸ ਉਰਬੀਅੰ ਜਲੰ। ਜਪੰਤ ਜੀਵ ਜਲ ਥਲੰ।।੨੩/੧੦੧
ਸੋ ਕੋਟ ਚਕ੍ਰ ਬਕਤ੍ਰਣੰ। ਬਦੰਤ ਬੇਦ ਚਤ੍ਰਕੰ।।
ਅਸੰਭ ਅਸੰਭ ਮਾਨੀਐ।। ਕਰੋਰ ਬਿਸਨ ਠਾਨੀਐ।।੨੪/੧੦੨
ਅਨੰਤ ਸੁਰਸੁਤੀ ਸਤੀ।। ਬਦੰਤ ਕ੍ਰਿਤ ਈਸੁਰੀ।।
ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਭਾਖੀਐ।। ਅਨੰਤ ਅੰਤ ਲਾਖੀਐ।।੨੫/੧੦੩

ਬ੍ਰਿਧਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਬਿਆਧਿ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਕੋ ਮਨਾਈਐ।।
ਅਗੰਜ ਅਭੰਜ ਅਰੰਜ ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਕਉ ਨਿਆਈਐ।।
ਅਲਖ ਅਭੇਖ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਰੇਖ ਅਸੇਖ ਕੋ ਪਛਾਨੀਐ।।
ਨ ਭੂਲ ਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਭਰਮ ਭੇਖ ਠਾਨੀਐ।।੧/੧੦੪
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਲਾਲ ਅਕਾਲ ਅਪਾਲ ਦਇਆਲ ਕੋ ਉਚਾਰੀਐ।।
ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਧਰਮ ਭਰਮ ਕਰਮ ਮੈ ਬਿਚਾਰੀਐ।।

ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਵਾਨ ਪੇਖੀਐ॥
ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਕੇ ਬਿਨਾ ਸੁ ਧਰਮ ਕਰਮ ਲੇਖੀਐ॥੨/੧੦੫
ਬ੍ਰਤਾਦਿ ਦਾਨ ਸੰਜਮਾਦਿ ਤੀਰਥਦੇਵ ਕਰਮਣੰ॥
ਹੈ ਆਦਿ ਕੁੰਜ ਮੇਦ ਰਾਜਸੂ ਬਿਨਾ ਨ ਭਰਮਣੰ॥
ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਮ ਭੇਖ ਅਨੇਕ ਭੇਖ ਮਾਨੀਐ॥
ਅਦੇਖ ਅਭੇਖ ਕੇ ਬਿਨਾ ਸੁ ਕਰਮ ਭਰਮ ਜਾਨੀਐ॥੩/੧੦੬
ਅਜਾਤ ਪਾਤ ਅਮਾਤ ਤਾਤ ਅਜਾਤ ਸਿੱਧ ਹੈ ਸਦਾ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪਉਤ੍ਰ ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਸਰਬਦਾ॥
ਅਖੰਡ ਮੰਡ ਚੰਡ ਉਦੰਡ ਅਖੰਡ ਖੰਡ ਭਾਖੀਐ॥
ਨ ਰੂਪ ਰੰਗ ਰੇਖ ਅਲੇਖ ਭੇਖ ਮੈ ਨ ਰਾਖੀਐ॥੪/੧੦੭
ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਆਦਿ ਆਸਨਾਦਿ ਨਾਰਦ ਆਸਨੰ॥
ਬੈਰਾਗ ਅਉ ਸੰਨਿਆਸ ਅਉ ਅਨਾਦਿ ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਸਨੰ॥
ਅਨਾਦਿ ਤੀਰਥ ਸੰਜਮਾਦਿ ਬਰਤ ਨੇਮ ਪੇਖੀਐ॥
ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਕੇ ਬਿਨਾ ਸਮੱਸਤਾ ਭਰਮ ਲੇਖੀਐ॥੫/੧੦੮

ਰਸਾਵਲਛੰਦ

ਦਇਆਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮੰ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਆਦਿ ਕਰਮੰ॥
ਗਜਾਦਿ ਆਦਿ ਦਾਨੰ॥ ਹਯਾਦਿ ਆਦਿ ਥਾਨੰ॥੧/੧੦੯
ਸੁਵਰਨ ਆਦਿ ਦਾਨੰ॥ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਇਸਨਾਨੰ॥
ਬਿਸੁਵਾਦਿ ਆਦਿ ਭਰਮੰ॥ ਬਿਰਕਤਾਦਿ ਆਦਿ ਕਰਮੰ॥੨/੧੧੦
ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਣੰ॥ ਸੁਨੀਲ ਆਦਿ ਬਰਣੰ॥
ਅਨੀਲ ਆਦਿ ਧਿਆਨੰ॥ ਜਪਤ ਤੱਤ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥੩/੧੧੧
ਅਮਿਤਕਾਦਿ ਭਗਤੰ॥ ਅਵਿਕਤਾਦਿ ਬ੍ਰਕਤੰ॥
ਪ੍ਰਛਸਤ੍ਰਵਾ ਪ੍ਰਜਾਪੰ॥ ਪ੍ਰਭਗਤਾ ਅਥਾਪੰ॥੪/੧੧੨
ਸੁਭਗਤਾਦਿ ਕਰਣੰ॥ ਅਜਗਤੁਆ ਪ੍ਰਹਰਣੰ॥
ਬਿਰਕਤੁਆ ਪ੍ਰਕਾਸੰ॥ ਅਵਿਗਤੁਆ ਪ੍ਰਣਾਸੰ॥੫/੧੧੩
ਸਮਸਤੁਆ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥ ਧੁਜਸਤੁਆ ਧੁਰਾਨੰ॥
ਅਵਿਕਤੁਆ ਅਭੰਗੰ॥ ਇਕਸਤੁਆ ਅਨੰਗੰ॥੬/੧੧੪
ਉਅਸਤੁਆ ਅਕਾਰੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਸਤੁਆ ਕ੍ਰਿਪਾਰੰ॥
ਖਿਤਸਤੁਆ ਅਖੰਡੰ॥ ਗਤਸਤੁਆ ਅਗੰਡੰ॥੭/੧੧੫
ਘਰਸਤੁਆ ਘਰਾਨੰ॥ ਙ੍ਰਿਅਸਤੁਆ ਙਿਹਾਲੰ॥
ਚਿਤਸਤੁਆ ਅਤਾਪੰ॥ ਛਿਤਸਤੁਆ ਅਛਾਪੰ॥੮/੧੧੬
ਜਿਤਸਤੁਆ ਅਜਾਪੰ॥ ਝਿਕਸਤੁਆ ਅਝਾਪੰ॥
ਝਿਕਸਤੁਆ ਅਨੇਕੰ॥ ਟੁਟਸਤੁਆ ਅਟੇਟੰ॥੯/੧੧੭
ਠਟਸਤੁਆ ਅਠਾਟੰ॥ ਡਟਸਤੁਆ ਅਡਾਟੰ॥

ਫਟਸਤ੍ਰਆ ਅਫਾਪੰ॥ ਟਕਸਤ੍ਰਆ ਅਣਾਪੰ॥੧੦/੧੧੮
ਤਪਸਤ੍ਰਆ ਅਤਾਪੰ॥ ਥਪਸਤ੍ਰਆ ਅਥਾਪੰ॥
ਦਲਸਤ੍ਰਆਦਿ ਦੋਖੰ॥ ਨਹਿਸਤ੍ਰਆ ਅਨੋਖੰ॥੧੧/੧੧੯
ਅਪਕਤ੍ਰਆ ਅਪਾਨੰ॥ ਫਲਕਤ੍ਰਆ ਫਲਾਨੰ॥
ਬਦਕਤ੍ਰਆ ਬਿਸੇਖੰ॥ ਭਜਸਤ੍ਰਆ ਅਭੇਖੰ॥੧੨/੧੨੦
ਮਤਸਤ੍ਰਆ ਫਲਾਨੰ॥ ਹਰਿਕਤ੍ਰਆ ਹਿਰਦਾਨੰ॥
ਅੜਕਤ੍ਰਆ ਅੜੰਗੰ॥ ਤ੍ਰਿਕਸਤ੍ਰਆ ਤ੍ਰਿਭੰਗੰ॥੧੩/੧੨੧
ਰੰਗਸਤ੍ਰਆ ਅਰੰਗੰ॥ ਲਵਸਤ੍ਰਆ ਅਲੰਗੰ॥
ਯਕਸਤ੍ਰਆ ਯਕਾਪੰ॥ ਇਕਸਤ੍ਰਆ ਇਕਾਪੰ॥੧੪/੧੨੨
ਵਦਿਸਤ੍ਰਆ ਵਰਦਾਨੰ॥ ਯਕਸਤ੍ਰਆ ਇਕਾਨੰ॥
ਲਵਸਤ੍ਰਆ ਅਲੇਖੰ॥ ਰਰਿਸਤ੍ਰਆ ਅਰੇਖੰ॥੧੫/੧੨੩
ਤ੍ਰਿਅਸਤ੍ਰਆ ਤ੍ਰਿਭੰਗੇ॥ ਹਰਿਸਤ੍ਰਆ ਹਰੰਗੇ॥
ਮਹਿਸਤ੍ਰਆ ਮਹੇਸੰ॥ ਭਜਸਤ੍ਰਆ ਅਭੇਸੰ॥੧੬/੧੨੪
ਬਰਸਤ੍ਰਆ ਬਰਾਨੰ॥ ਪਲਸਤ੍ਰਆ ਪਲਾਨੰ॥
ਨਰਸਤ੍ਰਆ ਨਰੇਸੰ॥ ਚਲਸਤ੍ਰਆ ਦਲੇਸੰ॥ ੧੭/੧੨੫

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਦਿਨ ਅਜਬ ਏਕ ਆਤਮਾ ਰਾਮ॥
ਅਨਭਉ ਸਰੂਪ ਅਨਹਦ ਅਕਾਮ॥
ਅਨਛਿਜ ਤੇਜ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ॥
ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਸਾਹਾਨ ਸਾਹੁ॥੧/੧੨੬
ਉਚਰਿਓ ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਗ॥
ਉਤਭੁਜ ਸਰੂਪ ਅਬਿਗਤ ਅਭੰਗ॥੨/੧੨੭
ਇਹ ਕਉਨ ਆਹਿ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ॥
ਜਿਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜਿ ਅਤਿਭੂਤਿ ਬਿਭੂਤਿ॥੨/੧੨੮

ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਾਚ

ਯਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਆਹਿ ਆਤਮਾ ਰਾਮ॥
ਜਿਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜਿ ਅਬਿਗਤ ਅਕਾਮ॥
ਜਿਹ ਭੇਦ ਭਰਮ ਨਹੀ ਕਰਮ ਕਾਲ॥
ਜਿਹ ਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਸਰਬਾ ਦਿਆਲ॥੩॥੧੨੮
ਡੋਬਿਯੋ ਨ ਡੂਬੈ ਸੋਖਿਯੋ ਨ ਜਾਇ॥
ਕਟਿਯੋ ਨ ਕਟੈ ਨ ਬਾਰਿਯੋ ਬਰਾਇ॥
ਛਿਜੈ ਨ ਨੈਕ ਸਤ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਤ॥
ਜਿਹ ਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਪਾਤ॥੪॥੧੨੯

ਸਤ੍ਰ ਸਹੰਸ ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਘਾਇ॥
ਛਿਜੈ ਨ ਨੈਕ ਖੰਡਿਓ ਨ ਜਾਇ॥
ਨਹੀਂ ਜਰੈ ਨੈਕ ਪਾਵਕ ਮੰਝਾਰ॥
ਬੋਰੈ ਨ ਸਿੰਧ ਸੋਖੈ ਨ ਬਯਾਰ॥੫॥੧੩੦
ਇਕ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਸਨ ਆਤਮਾ ਦੇਵ॥
ਅਨਭੰਗ ਰੂਪ ਅਨਿਭਉ ਅਭੇਵ॥
ਯਹਿ ਚਤੁਰ ਵਰਗ ਸੰਸਾਰਦਾਨ॥
ਕਿਹ ਚਤੁਰ ਵਰਗ ਕਿਜੈ ਵਖਿਆਨ॥੬॥੧੩੧
ਇਕ ਰਾਜੁ ਧਰਮ ਇਕ ਦਾਨ ਧਰਮ॥
ਇਕ ਭੋਗ ਧਰਮ ਇਕ ਮੋਛ ਕਰਮ॥
ਇਕ ਚਤੁਰ ਵਰਗ ਸਭ ਜਗ ਭਣੰ॥
ਸੇ ਆਤਮਾਹ ਪਰਾਤਮਾਪੁਛੰਤ॥੭॥੧੩੨
ਇਕਰਾਜ ਧਰਮ ਇਕ ਧਰਮ ਦਾਨ॥
ਇਕ ਭੋਗ ਧਰਮ ਇਕ ਮੋਛਵਾਨ॥
ਤੁਮ ਕਹੋ ਚਤ੍ਰ ਚਤ੍ਰੈ ਬਿਚਾਰ॥
ਜੋ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਭਏ ਜੁਗ ਅਪਾਰ॥੮॥੧੩੩
ਬਰਨੰਨ ਕਰੋ ਤੁਮ ਪ੍ਰਿਥਮ ਦਾਨ॥
ਜਿਮ ਦਾਨ ਧਰਮ ਕਿੰਨੇ ਨ੍ਰਿਪਾਨ॥
ਸਤਿਜੁਗ ਕਰਮ ਸੁਰ ਦਾਨ ਦੰਤ॥
ਭੂਮਾਦਿ ਦਾਨ ਕੀਨੇ ਅਕੰਥ॥੯॥੧੩੪
ਤ੍ਰੈ ਜੁਗ ਮਹੀਪ ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਤ॥
ਗਾਥਾ ਅਨੰਤ ਉਪਮਾ ਅਗਾਤ॥
ਜੋ ਕੀਏ ਜਗਤ ਮੈ ਜੱਗ ਧਰਮ॥
ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਹਿ ਤੇ ਅਮਿਤ ਕਰਮ॥੧੦॥੧੩੫
ਕਲ ਜੁਗ ਤੇ ਆਦਿ ਜੋ ਭਏ ਮਹੀਪ॥
ਇਹਿ ਭਾਰਥਖੰਡਿ ਮਹਿ ਜੰਬੂ ਦੀਪ॥
ਤੁਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਰਣੌ ਸੁ ਤ੍ਰੈਣ॥
ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਟ੍ਰ ਭੂ ਭਰਤ ਏਣ॥੧੧/੧੩੬
ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਜਿੱਹ ਚਤੁਰ ਖੰਡ॥
ਕੈਰੰ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ਪ੍ਰਚੰਡ॥
ਜਿਹ ਚਤੁਰ ਕੁੰਡ ਜਿਤਿਓ ਦੁਬਾਰ॥
ਅਰਜਨ ਭੀਮਾਦਿ ਭ੍ਰਾਤਾ ਜੁਝਾਰ॥੧੨/੧੩੮
ਅਰਜਨ ਪਠਿਯੋ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾਨ॥
ਭੀਮਹਿ ਕਰਾਇ ਪੂਰਬ ਪਯਾਨ॥
ਸਹਿਦੇਵ ਪਠਿਯੋ ਦੱਛਣ ਸੁਦੇਸ॥
ਨਕਲਹਿ ਪਠਾਇ ਪੱਛਮ ਪ੍ਰਵੇਸ॥੧੩/੧੩੯

ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਖੰਡਿਯੋ ਖਤ੍ਰਾਣ।।
ਜਿਤੇ ਅਜੀਤ ਮੰਡੇ ਮਹਾਨ।।
ਖੰਡਿਯੋ ਸੁ ਉਤ੍ਰ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ।।
ਦੱਛਨ ਪੂਰਬ ਜੀਤੇ ਨਰੇਸ।।੧੪/੧੪੦
ਖਗਖੰਡ ਖੰਡ ਜੀਤੇ ਮਹੀਪ।।
ਬੱਜਿਯੋ ਨਿਸਾਨ ਇਹ ਜੰਬੂਦੀਪ।।
ਇਕ ਠਉਰ ਕੀਏ ਸਬ ਦੇਸ ਰਾਉ।।
ਮਖ ਰਾਜਸੂਅ ਕੋ ਕੀਓ ਚਾਉ।।੧੫/੧੪੧
ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਪਠੇ ਸੁ ਪਤ੍ਰ।।
ਜਿਤ ਜਿਤ ਗੁਨਾਢ ਕੀਏ ਇਕਤ੍ਰ।।
ਮਖ ਰਾਜਸੂਅ ਕੋ ਕੀਯੋ ਅਰੰਭ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਬਹੁਤ ਬੁਲਾਇ ਜਿੱਤੇ ਅਸੰਭ।।੧੬/੧੪੨

ਰੂਆਲ ਛੰਦ

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬੁਲਾਇ ਰਿੱਤਜ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁਲਾਇਹ।।
ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬਨਾਇ ਬਿੰਜਨ ਭੋਗੀਅਹਿ ਬਹੁ ਭਾਇ।।
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਸਮਗ੍ਰਕਾ ਕਹੂ ਲਾਗ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ।।
ਰਾਜਸੂਇ ਕਰਹਿ ਲਗੇ ਸਭ ਧਰਮ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਇ।।੧/੧੪੩
ਏਕ ਏਕ ਸੁਵਰਨ ਕੋ ਦਿਜ ਏਕ ਦੀਜੈ ਭਾਵ।।
ਏਕ ਸਉ ਗਜ ਏਕ ਸਉ ਰਥਿ ਦੁਇ ਸਹੰਸ੍ਰ ਤੁਖਾਰ।।
ਸਹੰਸ ਚਤੁਰ ਸੁਵਰਨ
ਸਿੰਗੀ ਮਹਿਖ ਦਾਨ ਅਪਾਰ।।
ਏਕ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਉਤਾਰ।।੨/੧੪੪
ਸੁਵਰਨ ਦਾਨ ਸੁ ਦਾਨ
ਰੁਕਮ ਦਾਨ ਸੁ ਤਾਂਬ੍ਰ ਦਾਨ ਅਨੰਤ।।
ਅੰਨ ਦਾਨ ਅਨੰਤ ਦੀਜਤ ਦੇਖ ਦੀਨ ਦੁਰੰਤ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਦਾਨ ਪਟੰਬ੍ਰ ਦਾਨ ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਦਾਨ ਦਿਜੰਤ।।
ਭੂਪ ਭਿੱਛਕ ਹੁਇ ਗਏ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਦੁਰੰਤ।।੩/੧੪੫
ਚਤ੍ਰ ਕੋਸ ਬਨਾਇ ਕੁੰਡਕ ਸਹਸ੍ਰ ਲਾਇ ਪਰਨਾਰ।।
ਸਹੰਸ੍ਰ ਹੋਮ ਕਰੈ ਲਗੈ ਦਿਜ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਅਉਤਾਰ।।
ਹਸਤ ਸੁੰਡ ਪ੍ਰਮਾਨ ਘ੍ਰਿਤ ਕੀ ਪਰਤ ਧਾਰ ਅਪਾਰ।।
ਹੋਤ ਭਸਮ ਅਨੇਕ ਬਿਜੰਨ ਲਪਟ ਝਪਟ ਕਰਾਲ।।੪/੧੪੬
ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੀ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੋ ਲੈ ਬਾਰ।।
ਕਾਸਟਕਾ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਜਿਉਨਾਰ।।
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਮਹਾਂ ਰਸ ਹੋਮੀਐ ਤਿਹ ਮਾਹਿ।।

ਦੇਖ ਚਕ੍ਰਤ ਰਹੈ ਦਿਜੰ ਬਰ ਰੀਝ ਹੀ ਨਰ ਨਾਹ॥੫/੧੪੭
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਹੋਮੀਐ ਤਿਹ ਆਨ॥
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪੜੈ ਚਤ੍ਰ ਸਭ ਬਿੱਪ ਬਯਾਸ ਸਮਾਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਭੂਪਤ ਦੇਤ ਦਾਨ ਅਨੰਤ॥
ਭੂਮ ਭੂਰ ਉਠੀ ਜਯਤ ਧੁਨਿ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦੁਰੰਤ॥੬/੧੪੮
ਜੀਤ ਜੀਤ ਮਵਾਸ ਆਸਨ ਅਰਬ ਖਰਬ ਛਿਨਾਇ॥
ਆਨਿ ਆਨਿ ਦੀਏ ਦਿਜਾਨਨ ਜੱਗ ਮੈ ਕੁਰਰਾਇ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਧੂਪ ਸੁ ਧੂਪੀਐ ਤਿਹ ਆਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਉਠੀ ਜਯ ਧੁਨਿ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾਨ॥੭/੧੪੯
ਜਰਾ ਸਿੰਧਹ ਮਾਰਕੈ ਪੁਨਿ ਕੈਰਵਾ ਹਥਿ ਪਾਇ॥
ਰਾਜਸੂਇ ਕੀਓ ਬਡੋ ਮਖਿ ਕਿਸਨ ਕੇ ਮਤਿ ਭਾਇ॥
ਰਾਜਸੂਇ ਸੁ ਕੈ ਕਿਤੇ ਦਿਨ ਜੀਤ ਸੱਤ੍ਰ ਅਨੰਤ॥
ਬਾਜਮੇਧ ਅਰੰਭ ਕੀਨੋ ਬੇਦ ਬਯਾਸ ਮਤੰਤ॥੮/੧੫੦

ਪ੍ਰਿਥਮ ੧੮ ਜੱਗ ਸਮਾਪਤਹਿ

ਸ੍ਰੀ ਬਰਣ ਬਧਹ।
ਚੰਦ੍ਰ ਬਰਣੇ ਸੁਕਰਨਿ ਸਿਯਾਮ ਸੁਵਰਨ ਪੂਛ ਸਮਾਨ॥
ਰਤਨ ਤੁੰਗ ਉਤੰਗ ਬਾਜਤ ਉਚਸ੍ਰਵਾਹ ਸਮਾਨ॥
ਨਿਰਤ ਕਰਤ ਚਲੈ ਧਰਾ ਪਰਿ ਕਾਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭਾਇ॥
ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਛਕੈ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪ ਰੀਝਿ ਇਉ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥੯/੧੫੧
ਬੀਣ ਬੇਣ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਾਜਤ ਬਾਸੁਰੀ ਸੁਰਨਾਇ॥
ਮੁਰਜ ਤੂਰ ਮੁਚੰਗ ਮੰਦਲ ਚੰਗ ਬੰਗ ਸਨਾਇ॥
ਢੋਲ ਢੋਲਕ ਖੰਜਕਾ ਡਫ ਝਾਂਝ ਕੋਟ ਬਜੰਤ॥
ਜੰਗ ਘੁੰਘਰੂ ਟੱਲਕਾ ਉਪਜੰਤ ਰਾਗ ਅਨੰਤ॥੧੦/੧੫੨
ਅਮਿਤ ਸਬਦ ਬਜੰਤ੍ਰ ਭੇਰਿ ਹਰੰਤ ਬਾਜ ਅਪਾਰ॥
ਜਾਤ ਜਉਨ ਦਿਸਾਨ ਕੋ ਪਛ ਲਾਗ ਹੀ ਸਿਰਦਾਰ॥
ਜਉਨ ਬਾਧ ਤੁਰੰਗ ਭੂਝਤ ਜੀਤੀਐ ਕਰਿ ਜੁੱਧ॥
ਆਨ ਜੌਨ ਮਿਲੈ ਬਚੈ. ਨਹਿ ਮਾਰੀਐ ਕਰਿ ਕ੍ਰੁੱਧ॥੧੧/੧੫੩
ਹੈ ਫੇਰ ਚਾਰ ਦਿਸਾਨ ਮੈ ਸਭ ਜੀਤ ਕੈ ਛਿਤਪਾਲ॥
ਬਾਜਮੇਧ ਕਰਯੋ ਸਪੂਰਨ ਅਮਿਤ ਜੱਗ ਰਿਸਾਲ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਦਾਨ ਸੁ ਦੀਜੀਅਹਿ ਦਿਜਰਾਜ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਪਟੰਬਰਾਦਿਕ ਬਾਜਿ ਯੋ ਗਜਰਾਜ॥੧੨/੧੫੪
ਅਨੇਕੰ ਦਾਨ ਦੀਏ ਦਿਜਾਨਨ ਅਮਿਤ ਦਰੱਬ ਅਪਾਰ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਪਟੰਬਰਾਦਿ ਸਵਰਤ ਕੇ ਬਹੁ ਭਾਰ॥
ਦੁਸਟ ਪੁਸਟ ਤ੍ਰਸੇ ਸਬੈ ਥਰਹਰਿਓ ਸਨਿ ਗਿਰਾਇ॥

ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਨ ਦੈ ਦ੍ਵਿਜੈ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਂਟ ਬਾਂਟ ਲੁਟਾਇ॥੧੩/੧੫੫
ਫੇਰਕੈ ਸਭ ਦੇਸ ਸੈ ਹੈ ਮਾਰਿਓ ਮਖ ਜਾਇ॥
ਕਾਟਿ ਕੈ ਤਿਹਕੋ ਤਬੈ ਪਲ ਕੈ ਕਰੈ ਚਤੁ ਭਾਇ॥
ਏਕ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਏਕ ਛਤ੍ਰਨ ਏਕ ਇਸਤ੍ਰਨ ਦੀਨ॥
ਚਤ੍ਰ ਅੰਸ ਬਚਿਯੋ ਜੁ ਤਾਤੇ ਹੋਮ ਮੈ ਵਹਿ ਕੀਨ॥੧੪/੧੫੬
ਪੰਚ ਸੈ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਸੁ ਰਾਜ ਕੈ ਇਹ ਦੀਪ॥
ਅੰਤ ਜਾਇ ਗਿਰੇ ਰਸਾਤਲ ਪੰਡ ਪੁਤ੍ਰ ਮਹੀਪ॥
ਭੂਪ ਭਰਤ ਭਏ ਪਰੀਛਤ ਪਰਮ ਰੂਪ ਮਹਾਨ॥
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਉਦਾਰ ਦਾਨ ਅਛਿਜ ਤੇਜ ਨਿਧਾਨ॥੧੫/੧੫੭

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਪੋਥੀ ਦੁਤੀਆ ਜੱਗ ਸਮਾਪਤੰ॥੨॥

ਅਬ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਕੋ ਰਾਜ ਕਥਨੰ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ

ਏਕ ਦਿਵਸ ਪਰੀਛਤਹਿ ਮਿਲਿ ਕੀਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮਹਾਨ॥
ਗਜਾਮੇਧ ਸੁ ਜੱਗ ਕੋ ਕਿਉ ਕੀਜੀਐ ਸਵਧਾਨ॥
ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਸੁਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਓ ਬਿਚਾਰ॥
ਸੇਤ ਦੰਤ ਮੰਗਾਇਕੈ ਬਹੁ ਜਗਤ ਸੈਂ ਅਬਿਚਾਰ॥੧/੧੫੮
ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਕੋ ਰਚਿਯੋ ਤਹਿ ਕੋਟ ਅਸਟ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਅਸਟ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬੁਲਾਇ ਰਿੱਤੁ ਜੁ ਅਸਟ ਲੱਛ ਦਿਜਾਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਨਾਇਕੈ ਤਹਾ ਅਸਟ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪ੍ਰਨਾਰ॥
ਹਸਤ ਸੁੰਡ ਪ੍ਰਮਾਨ ਤਾ ਮਹਿ ਹੋਮੀਐ ਘ੍ਰਿਤ ਧਾਰ॥੨/੧੫੯
ਦੇਸ ਦੇਸ ਬੁਲਾਇਕੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਦੀਏ ਬਹੁ ਦਾਨ ਮਾਨ ਰਸਾਲ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਪਟੰਬਰਾਦਿਕ ਬਾਜ ਅਉ ਗਜਰਾਜ॥
ਸਾਜ ਸਾਜ ਸਭੈ ਦੀਏ ਬਹੁ ਰਾਜ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ॥੩/੧੫੯
ਐਸਿ ਭਾਂਤ ਕੀਓ ਤਹਾਂ ਬਹੁ ਬਰਖ ਲਉ ਤਿਹ ਰਾਜ॥
ਕਰਨ ਦੇਵ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਅਰ ਜੀਤ ਕੈ ਬਹੁ ਸਾਜ॥
ਏਕ ਦਿਵਸ ਚੜਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਸੈਲ ਕਾਜ ਅਖੇਟ॥
ਦੇਖ ਮ੍ਰਿਗ ਭਇਓ ਤਹਾਂ ਮੁਨਰਾਜ ਸਿਉ ਭਈ ਭੇਟ॥੪/੧੬੦
ਪੈਡ ਯਾਹਿ ਗਯੋ ਨਹੀਂ ਮ੍ਰਿਗ ਰੇ ਰਖੀਸਰ: ਬੋਲ॥
ਉਤ੍ਰ ਭੂਪਹਿ ਨ ਦੀਓ ਮੁਨਿ ਆਖ ਭੀ ਇਕ ਖੋਲ॥
ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰਪ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਜਿਹ ਅਗ੍ਰ ਤਾਹ ਉਠਾਇ॥
ਤਉਨ ਕੇ ਗਰ ਡਾਰਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥੫/੧੬੧
ਆਂਖ ਉਘਾਰ ਲਖੈ ਕਹਾ ਮੁਨ ਸਰਪ ਦੇਖ ਡਰਾਨ॥
ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਤ ਭਯੋ ਤਹਾਂ ਦਿਜ ਰਕਤ ਨੇਤ੍ਰ ਚੁਚਾਨ॥

ਜਉਰ ਮੋ ਗਰਿ ਡਾਰਿ ਗਿਓ ਤਿਹ ਕਾਟਿ ਹੈ ਅਹਿਰਾਇ।।
ਸਪਤ ਦਿਵਸਨ ਮੈ ਮਰੈ ਯਹਿ ਸੱਤਿ ਸ੍ਰਾਪ ਸਦਾਇ।।੬/੧੬੨
ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਸੁਨਿਕੈ ਡਰਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਦ੍ਰ ਏਕ ਉਸਾਰ।।
ਮੱਧਿ ਗੰਗ ਰਚਯੋ ਧਉਲਹਰਿ ਛ੍ਵਇ ਸਕੈ ਨ ਬਿਆਰ।।
ਸਰਪ ਕੀ ਤਹ ਗੰਮਤਾ ਕੋ ਕਾਟਿ ਹੈ ਤਿਹ ਜਾਇ।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਟਯੋ ਤਬੈ ਤਹਿ ਆਨ ਕੈ ਅੱਹਿਰਾਇ।।੭/੧੬੩
ਸਾਠ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਦ੍ਵਇ ਮਾਸ ਯੋ ਦਿਨ ਚਾਰ।।
ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਬਿਖੈ ਰਲੀ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕੀ ਕਰਤਾਰ।।
ਭੂਮ ਭਰਥ ਭਏ ਤਬੈ ਜਨਮੇਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ।।
ਸੂਰਬੀਰ ਹਠੀ ਤਪੀ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ।।੮/੧੬੪

ਇਤਿ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਸਮਾਪਤੰ ਭਏ।।
ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਰਾਜ ਪਾਵਤ ਭਏ।।

ਰੂਆਲ ਛੰਦ।।

ਰਾਜ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਪਾਇਕੈ ਜਨਮੇਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ।।
ਸੂਰਬੀਰ ਹਠੀ ਤਪੀ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ।।
ਪਿਤਰ ਕੇ ਬਧ ਕੋਪ ਤੇ ਸਭ ਬਿਪ੍ਰ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ।।
ਸਰਪ ਮੇਧ ਕਰ ਯੋ ਲਗੇ ਮਖ ਧਰਮਕੇ ਚਿਤ ਚਾਇ।।੧/੧੬੫
ਏਕ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਮਖ ਕੁੰਡ ਕੀਨ ਬਨਾਇ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤ ਕਰਨੈ ਲਗੇ ਤਹਿ ਹੋਮ ਬਿਪ੍ਰ ਬਨਾਇ।।
ਆਨ ਆਨ ਗਿਰੈ ਲਗੇ ਤਹਿ ਸਰਪ ਕੋਟ ਅਪਾਰ।।
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਉਠੀ ਜੈਤ ਧੁਨ ਭੂਮ ਭੂਰ ਉਦਾਰ।।੨/੧੬੬
ਹਸਤ ਏਕ ਦੁ ਹਸਤ ਤੀਨ ਚਉ ਹਸਤ ਪੰਚ ਪ੍ਰਮਾਨ।।
ਬੀਸ ਹਾਥ ਇਕੀਸ ਹਾਥ ਪਚੀਸ ਹਾਥ ਸਮਾਨ।।
ਤੀਸ ਹਾਥ ਬਤੀਸ ਹਾਥ ਛਤੀਸ ਹਾਥ ਗਿਰਾਹਿ।।
ਆਨ ਆਨ ਗਿਰੈ ਤਹਾ ਸਭ ਭਸਮ ਭੂਤ ਹੋਇ ਜਾਇ।।੩/੧੬੭
ਏਕ ਸੌ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦੋ ਸੌ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ।।
ਤੀਨ ਸੌ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਚਤ੍ਰ ਸੈ ਸੁ ਸਮਾਨ।।
ਪਾਂਚ ਸੈ ਖਟ ਸੈ ਲਗੇ ਤਹਿ ਬੀਚ ਆਨ ਗਿਰੰਤ।।
ਸਹੰਸੈ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਸਭ ਹੋਮ ਹੋਤ ਅਨੰਤ ।।੪/੧੬੮

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਰਚਿਯੋ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਬਡੋ ਜੱਗ ਰਾਜੰ।।
ਕਰੈ ਬਿੱਪ ਹੋਮੈ ਸਰੈ ਸਰਬ ਕਾਜੰ।।
ਜਹੇ ਸਰਬ ਸਰਪੰ ਅਨੰਤੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ।।

ਭੁਜੈ ਭੋਗ ਅਨੰਤ ਜੁਰੀ ਰਾਜ ਦੁਆਰੰ।।੧/੧੬੯
ਕਿਤੇ ਅਸਟ ਹਸਤੰ ਸਤੰ ਪ੍ਰਾਇ ਨਾਰੰ।।
ਕਿਤੇ ਦੁਆਦਿਸੇ ਹਸਤ ਲੌ ਪਰਮਭਾਰੰ।।
ਕਿਤੇ ਦੁਐ ਸਹੰਸ੍ਰ ਕਿਤੇ ਜੋਜਨੇਕੰ।।
ਗਿਰੇ ਹੋਮਕੁੰਡੰ ਅਪਾਰੰ ਅਰੇਤੰ।।੨/੧੭੦
ਕਿਤੇ ਜੋਜਨੇ ਦੁਇ ਕਿਤੇ ਤੀਨ ਜੋਜਨ।।
ਕਿਤੇ ਚਾਰ ਜੋਜਨ ਦਹੇ ਭੂਮ ਭੋਗਨ।।
ਕਿਤੇ ਮੁਸਟ ਅੰਗੁਸਟ ਗ੍ਰਿਸਟੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ।।
ਕਿਤੇ ਡੇਢੁ ਗਿਸਟੇ ਅੰਗੁਸਟੰ ਅਰਧਾਨੰ।।੩/੧੭੧
ਕਿਤੇ ਚਾਰ ਜੋਜਨ ਲਉ ਚਾਰ ਕੋਸੰ।।
ਛੁਐ ਘ੍ਰਿਤ ਜੈਸੇ ਕਰੈ ਅਗਨ ਹੋਮੰ।।
ਫਣੰ ਫਟਕੈ ਫੇਣਕਾ ਫੰਤਕਾਰੰ।।
ਛੁਟੈ ਲਪਟ ਜੁਆਲਾ ਬਸੈ ਬਿਖਧਾਰੰ।।੪/੧੭੨
ਕਿਤੇ ਸਪਤ ਜੋਜਨ ਲੌ ਕੋਸ ਅਸਟੰ।।
ਕਿਤੇ ਅਸਟ ਜੋਜਨ ਮਹਾ ਪਰਮ ਪੁਸਟੰ।।
ਭਯੋ ਘੋਰ ਬਧੰ ਜਰੇ ਕੋਟ ਨਾਗੰ।।
ਭਜਯੋ ਤੱਛਕੰ ਭਛਕੰ ਜੇਮ ਕਾਗੰ।।੫/੧੭੩
ਕੁਲੰ ਕੋਟ ਹੋਮੈ ਬਿਖੈ ਵਹਿਣ ਕੁੰਡੰ।।
ਬਚੇ ਬਾਧ ਡਾਰੇ ਘਨੇ ਕੁੰਡ ਝੁੰਡੰ।।
ਭਜਯੋ ਨਾਗ ਰਾਜੰ ਤਕਯੋ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕੰ।।
ਜਰਯੋ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰੰ ਭਰਯੋ ਸੱਕ੍ਰ ਸੋਕੰ।।੬/੧੭੪
ਬਧਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ ਗਿਰਯੋ ਭੂਮ ਮੱਧੰ।।
ਅੜਿਓ ਆਸਤੀਕੰ ਮਹਾਂ ਬਿਪ੍ਰ ਸਿੱਧੰ।।
ਭਿੜਯੋ ਭੇੜ ਭੂਪੰ ਝਿਣਯੋ ਝੇੜ ਝਾੜੰ।।
ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਉਠਯੋ ਤਣੀ ਤੋੜ ਤਾੜੰ।।੭/੧੭੫
ਤਜਯੋ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਭਜਯੋ ਏਕ ਨਾਥੰ।।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਝੈ ਸਬੈ ਸ੍ਰਿਸਟ ਸਾਜੰ।।
ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਬਿਦਯਾ ਨਿਧਾਨੰ।।
ਤਪੈ ਤੇਜ ਸਾਵੰਤ ਜੁਆਲਾ ਸਮਾਨੰ।।੮/੧੭੬
ਮਹੀ ਮਾਹ ਰੂਪੰ ਤਪੈ ਤੇਜ ਭਾਨੰ।।
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚਉਦਾਹ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ।।
ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਾਸਤ੍ਰੱਗ ਸਾਰੰਗ ਪਾਨੰ।।
ਤਜਹੁ ਸਰਪਮੇਧੰ ਦਿਵੈ ਮੋਹਿ ਦਾਨੰ।।੯/੧੭੭
ਤਜਹੁ ਜੋ ਨ ਸਰਪੰ ਜਰੈ ਅਗਨ ਆਪੰ।।
ਕਰੋ ਦਗਧ ਤੌ ਕੌ ਦਿਵੌ ਐਸ ਸ੍ਰਾਪੰ।।
ਹਣਯੋ ਪੇਟ ਮੱਧੰ ਛੁਰੀ ਜਮਦਾੜੰ।।

ਲਗੇ ਪਾਪ ਤੇ ਕੇ ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਗਾੜੰ॥੧੦/੧੭੮
ਸੁਨੇ ਬਿੱਪ ਬੋਲੰ ਉਠਯੋ ਆਪ ਰਾਜੰ॥
ਤਜਯੋ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਪਿਤਾ ਬੈਰ ਕਾਜੰ॥
ਬੁਲਯੋ ਬਯਾਸ ਪਾਸੰ ਕਰਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਚਾਰੰ॥
ਮਹਾ ਬੇਦ ਬਿਆਕਰਣ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥੧੧/੧੭੯
ਸੁਨੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਦੁਇ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਾਸਿ ਰਾਜੰ॥
ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀ ਰੂਪ ਸੋਭਾ ਸਮਾਜੰ॥
ਜਿਣਉ ਜਾਇ ਤਾਕੋ ਹੋਣ ਦੁਸਟ ਪੁਸਟੰ॥
ਕਰਯੋ ਪਿਆਨ ਤਾਨੇ ਲਦੇ ਭਾਰ ਉਸਟੰ॥੧੨/੧੮੦
ਚਲੀ ਸੈਨ ਸੂਕਰ ਪਰਾਚੀ ਦਿਸਾਨੰ॥
ਚੜੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਹਠੇ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਨੰ॥
ਦੁਰਯੋ ਜਾਇ ਦੁਰਗੰ ਸੁ ਬਾਰਾਣ ਸੀਸੰ॥
ਘੇਰਯੋ ਜਾਇ ਫਉਜੰ ਭਜਿਓ ਏਕ ਈਸੰ॥੧੩/੧੮੧
ਮਚਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ ਬਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ॥
ਗਿਰੇ ਅੱਧੁ ਵਧੇ ਸੱਨਧੰ ਬਿਪਾਤੰ॥
ਗਿਰੇ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਸੁ ਬੀਰੰ ਰਜਾਣੰ॥
ਕਟੇ ਅੱਧੁ ਅੱਧੰ ਛੁਟੇ ਰੁੱਦ੍ਰ ਧਯਾਨੰ॥੧੪/੧੮੨
ਗਿਰੇ ਖੇਤ੍ਰ ਖ਼ਤ੍ਰੱਾਣ ਖਤ੍ਰੀ ਖਤ੍ਰਾਣੰ॥
ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਦ੍ਰਕਿਆ ਨਿਸਾਣੰ॥
ਕਰੇ ਪੈਜ ਵਾਰੰ ਪ੍ਰਚਾਰੈ ਸੁ ਬੀਰੰ॥
ਫਿਰੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਣੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥੧੫/੧੮੩
ਬਿਭੇ ਦੰਤ ਵਰਮੰ ਪ੍ਰਛੇਦੈ ਤਨਾਨੰ॥
ਕਰੇ ਮਰਦਨੰ ਅਰਦਨੰ ਮਰਦ ਮਾਨੰ॥
ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਛੁਟੇ ਚਉਰ ਚਾਰੰ॥
ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਛੁਟੇ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ॥੧੬/੧੮੪
ਜਿਣਯੋ ਕਾਸਕੀਸੰ ਹਣਯੋ ਸਰਬ ਸੈਨੰ॥
ਬਰੀ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਤਾਹ ਕੰਪਯੋ ਤ੍ਰਿਨੈਨੰ॥
ਭਇਓ ਮੇਲ ਗੇਲੰ ਮਿਲੇ ਰਾਜ ਰਾਜੰ॥
ਭਈ ਮਿਤ੍ਰ ਚਾਰੰ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ॥੧੭/੧੮੫
ਮਿਲੀ ਰਾਜ ਦਾਜੰ ਸੁ ਦਾਸੀ ਅਨੂਪੰ॥
ਮਹਾ ਬਿੱਦਯਵੰਤੀ ਅਪਾਰੰ ਸਰੂਪੰ॥
ਮਿਲੇ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਕਿਤੇ ਸਿਆਉ ਕਰਨੰ॥
ਮਿਲੇ ਮੱਤ ਦੰਤੀ ਕਿਤੇ ਸੇਤ ਬਰਨੰ॥੧੮/੧੮੬
ਕਰਯੋ ਬਯਾਹ ਰਾਜਾ ਭਇਓ ਸ ਪ੍ਰਸੰਨੰ॥
ਭਲੀ ਭਾਤ ਪੋਖੇ ਦਿਜੰ ਸਰਬ ਅੰਨੰ॥
ਕਰੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤੰ ਮਹਾ ਗਜ ਦਾਨੰ॥

ਭਏ ਦੋਇ ਪੁਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਮਾਨੰ॥੧੯/੧੮੭
ਲਖੀ ਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾਸੀ॥
ਮਨੋ ਚੀਰਕੈ ਚਾਰ ਚੰਦ੍ਰਾ ਨਿਕਾਸੀ॥
ਲਹੈ ਚੰਚਲਾ ਚਾਰ ਬਿਦਿਆ ਲਤਾ ਸੀ॥
ਕਿਧੌਂ ਕੰਜਕੀ ਮਾਂਝ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।੨੦/੧੮੮
ਕਿਧੌਂ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ਲਖੈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੀ॥
ਕਿਧੌਂ ਪਦਮਨੀ-ਮੈ ਬਨੀ ਮਾਲਤੀ ਸੀ॥
ਕਿਧੌਂ ਪੁਹਪ ਧੰਨਿਆ ਫੂਲੀ ਰਾਇ ਬੇਲੰ॥
ਤਜੈ ਅੰਗ ਤੇ ਬਾਸੁ ਚੰਪਾ ਫੂਲੇਲੰ॥੨੧/੧੮੯
ਕਿਧੌਂ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ ਪ੍ਰਿਥੀ ਲੋਕ ਡੋਲੈ॥
ਕਿਧੌਂ ਜੱਛਨੀ ਕਿੱਨ੍ਰਨੀ ਸਿਉ ਕਲੋਲੈ॥
ਕਿਧੌਂ ਰੁਦ੍ਰ ਬੀਜੰ ਫਿਰੈ ਮੱਧਿ ਬਾਲੰ॥
ਕਿਧੌਂ ਪਤ੍ਰ ਪਾਨੰ ਨਚੈ ਕਉਲ ਨਾਲੰ॥੨੨/੧੯੦
ਕਿਧੌਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਰਚੀ ਰੰਗ ਰੂਪੰ॥
ਕਿਧੌਂ ਇਸਤ੍ਰਿ ਰਾਜਾ ਰਚੀ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥
ਕਿਧੌਂ ਨਾਗ ਕੰਨਿਆ ਕਿਧੌਂ ਬਾਸਵੀ ਹੈ॥
ਕਿਧੌਂ ਸੰਖਨੀ ਚਿਤ੍ਰਨੀ ਪਦਮਨੀ ਹੈ॥੨੩/੧੯੧
ਲਸੈ ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪੰ ਬਚਿਤ੍ਰੰ ਅਪਾਰੰ॥
ਮਹਾਂ ਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾਂ ਜੋਬਨਾਰੰ॥
ਮਹਾ ਗਿਆਨ ਵੰਤੀ ਸੁ ਬਿਗਿਆਨ ਕਰਮੰ॥
ਪੜ੍ਹੈ ਕੰਠਿ ਬਿੱਦਿਆ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆਦਿ ਧਰਮੰ॥੨੪/੧੯੨
ਲਖੀ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਨ ਤੇ ਰੁਪਵੰਤੀ॥
ਲਸੈ ਜੋਤ ਜੁਆਲਾ ਅਪਾਰੰ ਅਨੰਤੀ॥
ਲਖਯੋ ਤਾਹਿ ਜਨਮੇਜਏ ਆਪ ਵਾਜੰ॥
ਕਰੇ ਪਰਮ ਭੋਗੰ ਦੀਏ ਸਰਬ ਸਾਜੰ॥੨੫/੧੯੩
ਬਢਿਓ ਨੇਹੁ ਤਾਸੋ ਤਜੀ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ॥
ਹੁਤੀ ਸਿਸਟ ਕੀ ਦਿਸਟ ਮਹਿ ਪੁਸਟ ਧੰਨਿਆ॥
ਭਇਓ ਏਕ ਪੁਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚਉਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੀ॥੨੬/੧੯੪
ਧਰਿਓ ਅਸਮੇਧੰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਮੰ॥
ਭਇਓ ਅਸਮੇਧਾਨ ਦੂਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥
ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਖਯੋ ਰਜੀ ਪੁਤ੍ਰ ਸੂਰੰ॥
ਮਹਾਂ ਜੰਗ. ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਜਸ ਪੂਰੰ॥੨੭/੧੯੫
ਭਇਓ ਤਨਦ੍ਰੁਸਤੰ ਬਲਿਸਟੰ ਮਹਾਨੰ॥
ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਸੁ ਸਸਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥
ਹਣੈ ਦੁਸਟ ਪੁਸਟੰ ਮਹਾ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ॥

ਬਡੇ ਸਤ੍ਰ ਜੀਤੇ ਜਿਵੇ ਰਾਵਣਾਰੰ ।।੨੮/੧੯੭
ਚੜਿਓ ਏਕ ਦਿਵਸੰ ਅਖੇਟੰ ਨਰੇਸੰ ।।
ਲਖੇ ਮ੍ਰਿਗ ਧਾਯੋ ਗਯੋ ਅਉਰ ਦੇਸੰ ।।
ਸ੍ਰਮਿਓ ਪਰਮ ਬਾਟੰ ਤਕਿਯੋ ਏਕ ਤਾਲੰ ।।
ਤਹਾ ਦਉਰਕੈ ਪੀਨ ਪਾਨੰ ਉਤਾਲੰ ।।੨੯/੧੯੮
ਕਰਿਓ ਰਾਜ ਸੈਨੰ ਕਢਿਓ ਬਾਰ ਬਾਜੰ ।।
ਤਕੀ ਬਾਜਨੀ ਰੂਪ ਰਾਜੰ ਸਮਾਨੰ ।।
ਲਗਯੋ ਆਨ ਤਾਕੋ ਰਹਯੋ ਤਾਹਿ ਗਰਭੰ ।।
ਭਇਓ ਸਿਯਾਮ ਕਰਣੰ ਸੁ ਬਾਜੀ ਅਦਰਬੰ ।।੩੦/੧੯੯
ਕਰਯੋ ਬਾਜ ਮੇਧੰ ਬਡੋ ਜੱਗ ਰਾਜਾ ।।
ਜਿਣੇ ਸਰਬ ਭੂਪੰ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜਾ ।।
ਗਡਯੋ ਜੱਗ ਥੰਭੰ ਕਰਯੋ ਹੋਮ ਕੁੰਡੰ ।।
ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਪੋਖੇ ਬਲੀ ਬਿਪ੍ਰ ਝੁੰਡੰ ।।੩੧/੨੦੦
ਦਏ ਕੋਟ ਦਾਨੰ ਪਕੇ ਪਰਮ ਪਾਕੰ ।।
ਕਲੂ ਮੱਧਿ ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਧਰਮ ਸਾਕੰ ।।
ਲਗੀ ਦੇਖਨੇ ਆਪ ਜਿਉ ਰਾਜ ਬਾਲਾ ।।
ਮਹਾ ਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾ ਜੁਆਲ ਆਲਾ ।।੩੨/੨੦੧
ਉਡਯੋ ਪਉਨ ਕੇ ਬੇਗ ਸਿਯੋ ਅਗ੍ਰ ਪਤ੍ਰੰ ।।
ਹਸੇ ਦੇਖ ਨਗਨੰ ਤੀਯੰ ਬਿਪ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੰ ।।
ਭਇਯੋ ਕੋਪ ਰਾਜਾ ਗਹੇ ਬਿਪ੍ਰ ਸਰਬੰ ।।
ਦਹੇ ਖੀਰ ਖੰਡੰ ਬਡੇ ਪਰਮ ਗਰਬੰ ।।੩੩/੨੦੨
ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਧਿਕੈ ਸਰਬ ਮੂੰਡੇ ਮੁੰਡਾਏ ।।
ਪੁਨਰ ਏਡੂਆ ਸੀਸ ਤਾਕੇ ਟਿਕਾਏ ।।
ਪੁਨਰ ਤਪਤ ਕੈ ਖੀਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਡਾਰਿਓ ।।
ਇਮੰ ਸਰਬ ਬਿਪ੍ਰਾਨ ਕਉ ਜਾਰਿ ਮਾਰਿਓ ।।੩੪/੨੦੩
ਕਿਤੇ ਬਾਧਿਕੈ ਬਿਪ੍ਰ ਬਾਚੇ ਦਿਵਾਰੰ ।।
ਕਿਤੇ ਬਾਧ ਫਾਸੀ ਦੀਏ ਬਿਪ੍ਰ ਭਾਰੰ ।।
ਕਿਤੇ ਬਾਰਿ ਬੋਰੇ ਕਿਤੇ ਅਗਨਿ ਜਾਰੇ ।।
ਕਿਤੇ ਅੱਧਿ ਚੀਰੇ ਕਿਤੇ ਬਾਂਧ ਫਾਰੇ ।।੩੫/੨੦੪
ਲਾਗਿਯੋ ਦੋਖ ਭੂਪੰ ਬਢਿਯੋ ਕੁਸਟ ਦੇਹੀ ।।
ਸਭੇ ਬਿਪ੍ਰ ਬੋਲੇ ਕਰਿਯੋ ਰਾਜ ਨੇਹੀ ।।
ਕਹੋ ਕਉਨ ਸੋ ਬੈਠਿ ਕੀਜੈ ਬਿਚਾਰੰ ।।
ਦਹੇ ਦੇਹ ਦੋਖੰ ਮਿਟੈ ਪਾਪ ਭਾਰੰ ।।੩੬/੨੦੫
ਬੋਲੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰੰ ਸਬੈ ਬਿਪ੍ਰ ਆਏ ।।
ਬਡੇ ਬਿਆਸ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈਕੇ ਬੁਲਾਏ ।।
ਦੇਖੈ ਲਾਗ ਸਾਸਤ੍ਰੰ ਬੋਲੇ ਬਿਪ੍ਰ ਸਰਬੰ ।।

ਕਰਯੋ ਬਿਪ੍ਰਮੇਧੰ ਬਢਿਓ ਭੂਪ ਗਰਬੰ॥੩੭/੨੦੬
ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਕਰਯੋ ਬਿਪ੍ਰ ਮੇਧ ਸੁ ਜਗੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥
ਭਇਓ ਅਕਸਮੰਤ੍ਰੰ ਕਹਿਓ ਨਾਹਿ ਕਉਨੈ॥
ਕਰੀ ਜਉਨ ਹੋਤੀ ਭਈ ਬਾਤ ਤਉਨੈ॥੩੮/੨੦੭
ਸੁਨਹੁ ਬਿਆਸ ਤੇ ਪਰਬ ਅਸਟੰ ਦਸਾਨੰ॥
ਦਹੈ ਦੇਹ ਤੇ ਕੁਸਟ ਸਰਬੰ ਨ੍ਰਿਪਾਨੰ॥
ਬੋਲੈ ਬਿਪ੍ਰ ਬਿਆਸੰ ਸੁਨੈ ਲਾਗ ਪਰਬੰ॥
ਪਰਯੋ ਭੂਪ ਪਾਇਨ ਤਜੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ॥੩੯/੨੦੮
ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਹੂਓ ਭਰਥ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਰੱਘੁਰਾਨੰ॥
ਭਇਓ ਤਉਨਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਰਾਮ ਰਾਜਾ॥
ਦੀਜੈ ਛਤ੍ਰ ਦਾਨੰ ਨਿਧਾਨੰ ਬਿਰਾਜਾ॥੪੦/੨੦੯
ਭਇਓ ਤਉਨ ਕੀ ਜੱਦ ਮੈ ਜੱਦੁ ਰਾਜੰ॥
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚੌਦਹ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਸਮਾਜੰ॥
ਭਇਓ ਤਉਨ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਸੰਤਨੇਅੰ॥
ਭਏ ਤਾਹਿਕੇ ਕਉਰਓ ਪਾਡਵੇਅੰ॥੪੧/੨੧੦
ਭਏ ਤਉਨ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰੰ॥
ਮਹਾ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਬੋਧਾ ਮਹਾਂ ਸਤ੍ਰੰ॥
ਭਏ ਤਵੂਨ ਕੇ ਕਉਰਵੰ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ॥
ਕੀਓ ਛਤ੍ਰਣੰ ਜੈਣ ਕੁਲ ਛੈਣ ਕਰਮੰ॥੪੨/੨੧੧
ਕੀਓ ਭੀਖਮੇ ਅੱਗ੍ਰ ਸੈਨਾ ਸਮਾਜੰ॥
ਭਇਓ ਕ੍ਰੁਧ ਜੁੱਧੰ ਸਮੁਨ ਪੰਡੁ ਰਾਜੰ॥
ਤਹਾਂ ਗਰਜਿਯੋ ਅਰਜਨੰ ਪਰਮ ਬੀਰੰ॥
ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਗਿਆਤਾ ਤਜੇ ਪਰਮ ਤੀਰੰ॥੪੩/੨੧੨
ਤਜੀ ਬੀਰ ਬਾਨਾਵਰੀ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥
ਹਣਿਓ ਭੀਖਮੰ ਸਭੈ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤੰ॥
ਦਈ ਬਾਣਸਿੱਜਾ ਗਰੇ ਭੀਖਮੈਣੰ।
ਜਯੰ ਪੱਤ੍ਰ ਪਾਇਓ ਸੁਖੰ ਪਾਡਵੇਣੰ॥੪੪/੧੧੩
ਭਏ ਦ੍ਰੋਣ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੈਨਪਾਲੰ॥
ਭਇਓ ਘੋਰ ਜੁੱਧੰ ਤਹਾਂ ਤਉਨ ਕਾਲੰ॥
ਹਣਿਓ ਧ੍ਰਿਸਟ ਦੋਨੰ ਤਜੇ ਦ੍ਰੋਣ ਪ੍ਰਾਣੰ॥
ਕਰਿਓ ਜੱਧ ਤੇ ਦੇਵਲੋਕੰ ਪਿਆਣੰ॥੪੫/੨੧੪
ਭਏ ਕਰਣ ਸੈਨਾਪਤੀ ਛਤ੍ਰਪਾਲੰ॥
ਮਚਯੋ ਜੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ਮਹਾਂ ਬਿਕਰਾਲੰ॥

ਹਨਿਓ ਤਾਹਿ ਪੰਥੰ ਸਦੰ ਸੀਸੁ ਕੱਪਿਓ॥
ਗਿਰਿਓ ਤਉਣ ਯੁਧਿੱਸਟਰ ਰਾਜੁ ਥੱਪਿਓ॥੪੬/੨੧੫
ਭਏ ਸੈਣਪਾਲੰ ਬਲੀ ਸੂਲ ਸੱਲਯੰ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਕੁਟਿਓ ਬਲੀ ਪੰਚ ਦਲਯੰ॥
ਪੁਨਰ ਹਸਤ ਯੁਧਿਸਟਰੰ ਸਕਤ ਬੇਦੰ॥
ਗਿਰਿਯੋ ਜੁੱਧ ਭੂਪੰ ਬਲੀ ਭੂਪ ਬੇਦੰ॥੪੭/੨੧੬

ਚਉਪਈ

ਸਲ ਰਾਜਾ ਜਉਨੈ ਦਿਨ ਜੂਝਾ॥
ਕਉਰਉ ਹਾਰ ਤਵਨ ਤੇ ਸੂਝਾ॥
ਜੂਝਤ ਸੱਲ ਭਇਓ ਅਸਤਾਮਾ॥
ਕੂਟਿਓ ਕੋਟ ਕਟਕੁ ਇਕ ਜਾਮਾ॥੧/੨੧੭
ਧ੍ਰਿਸਟ ਦੋਨੁ ਮਾਰਿਓ ਅਤ ਰਥੀ॥
ਪਾਂਡਵ ਸੈਨ ਭਲੇ ਕਰਿ ਮਥੀ॥
ਪਾਂਡਵ ਕੇ ਪਾਂਚੋ ਸੁਤ ਮਾਰੇ॥
ਦੁਆਪੁਰ ਮੈ ਬਡ ਕੀਨ ਅਖਾਰੇ॥੨/੨੧੮
ਕਉਰਉਰਾਜ ਕੀਓ ਤਬ ਜੁੱਧਾ॥
ਭੀਮ ਸੰਗਿ ਹੁਇਕੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥
ਜੁੱਧ ਕਰਤ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਹਾਰਾ॥
ਕਾਲ ਬਲੀ ਤਿਹ ਆਨ ਸੰਘਾਰਾ॥੩/੨੧੯

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ

ਤਹਾਂ ਭੀਮ ਕੁਰਰਾਜ ਸਿਉ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਓ॥
ਛੁਟੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਰੀ ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨੱਚਿਓ॥
ਉਠੈ ਸਬਦ ਨਿਰਘਾਤ ਆਘਾਤ ਬੀਰੰ॥
ਭਏ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਣੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥੧/੨੨੦
ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥
ਗਿਰੇ ਅੱਧ ਅੱਧੰ ਛੁਧੰ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ॥
ਕਟੇ ਕਉਰਵੰ ਦੂਰ ਸਿੰਧੂਰ ਖੇਤੰ॥
ਨਚੇ ਗਿੱਧ ਆਵੱਧ ਸਾਵੰਤ ਖੇਤੰ॥੨/੨੨੧
ਬਲੀ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਜੂਝੈ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਹਸੈ ਗਰਜ ਠੋਕੈ ਭੁਜਾ ਹਰਦੁ ਗਾਜੈ॥
ਦਿਖਾਵੈ ਬਲੀ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਥਾਨੈ॥
ਉਭਾਰੈ ਭੁਜਾ ਅਉ ਫਟਾਕੈ ਗਜਾਨੈ॥੩/੨੨੨
ਸੁਭੈ ਸਵਰਨ ਕੇ ਪੱਤ੍ਰ ਬਾਧੇ ਗਜਾਮੈ॥
ਭਈ ਅਗਨਿ ਸੋਭਾ ਲਖੀ ਕੈ ਧੁਜਾ ਮੈ॥

ਭਿੜਾ ਮੈ ਭ੍ਰਮੈ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਬਾਹੈ॥
ਅਪੋ ਆਪ ਮੈ ਨੇਕ ਘਾਇੰ ਸਰਾਹੈ॥੪/੨੨੩
ਤਹਾਂ ਭੀਮ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਕੈ ਭਲੈ ਸੈਨ ਗਾਹੈ॥
ਉਤੈ ਕਉਰਪਾਲੰ ਧਰੈ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮੰ॥
ਕਰੈ ਚਿੱਤ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਚਿੱਤ੍ਰ ਕਰਮੰ॥੫/੨੨੪
ਸੁਭੈ ਬਾਜੁਵੰਦੰ ਛਕੈ ਭੂਖਨਾਣੰ॥
ਲਸੈ ਮੁਕਤਕਾ ਹਾਰ ਦੁਮਲਿਅੰ ਹਾਣੰ॥
ਦੋਊ ਮੀਰ ਧੀਰੰ ਦੋਊ ਪਰਮ ਓਜੰ॥
ਦੋਊ ਮਾਨਧਾਤਾ ਮਹੀਪੰ ਕਿ ਭੋਜੰ॥੬/੨੨੫
ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਾਨਾ ਬਧੈ ਅੱਧ ਅੱਧੰ॥
ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥
ਦੋਊ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ ਦੋਊ ਜਾਨ ਬਾਹੰ॥
ਦੋਊ ਹੱਦਿ ਹਿੰਦੂਨ ਸਾਹਾਨ ਸਾਹੰ॥੭/੨੨੬
ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ਦੋਊ ਪਰਮ ਦਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਢਾਲ ਢੀਚਾਲ ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਵਰਤੀ ਦੋਊ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥
ਦੋਊ ਪਰਮ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧਕਾਰੀ॥੮/੨੨੭
ਦੋਊ ਖੰਡ ਖੰਡੀ ਦੋਊ ਮੰਡ ਮੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਜੋਧ ਜੈਤਵਾਰੁ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਚੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਾਨੀ ਦੋਊ ਬਾਹ ਸਾਹੰ॥
ਦੋਊ ਸੂਰ ਸੈਨੰ ਦੋਊ ਸੂਰ ਮਾਹੰ॥੯/੨੨੮
ਦੋਊ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ॥
ਦੋਊ ਜੰਗ ਜੋਧੀ ਦੋਊ ਜੰਗ ਜੇਤਾ॥
ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪੰ॥
ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਵਰਮਾ ਦੋਊ ਦੁਸਟ ਤਾਪੰ॥੧੦/੨੨੯
ਦੋਊ ਖੰਡ ਖੰਡੀ ਦੋਊ ਮੰਡ ਮੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਸੁਜੋਧਾ ਪ੍ਰਚੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਮੱਤ ਬਾਰੁੰਨ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਮਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਨੰ॥੧੧/੨੩੦
ਦੋਊ ਪਰਮ ਜੋਧੀ ਦੋਊ ਕ੍ਰੁੱਧਵਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਸਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਦੋਊ ਰੂਪ ਖਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਛਤ੍ਰਪਾਲੰ ਦੋਊ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮੰ॥
ਦੋਊ ਜੱਧ ਜੋਧਾ ਦੋਊ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ॥੧੨/੨੩੧
ਦੋਊ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਜੁਝੈ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਹਥੈ ਹਰ ਦ ਨੇਕੈ ਭੁਜਾ ਪਾਇ ਗਾਜੈ॥

ਦੋਊ ਖੱਤ੍ਰਹਾਣੰ ਦੋਊ ਖੱਤ੍ਰ ਖੰਡੰ।।
ਦੋਊ ਖੱਗ ਪਾਣੰ ਦੋਊ ਛੇਤ੍ਰ ਮੰਡੰ।।੧੩/੨੩੨
ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰਜੋਤੀ ਦੋਊ ਚਾਰ ਬਿਚਾਰੰ।।
ਦੋਊ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਖੰਡਾ ਅਬਾਰੰ।।
ਦੋਊ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਦੋਊ ਖੱਤ੍ਰਹਾਣੰ।।
ਦੋਊ ਖਤ੍ਰਖੇਤਾ ਦੋਊ ਛੱਤ੍ਰਪਾਣੰ।।੧੪/੨੩੩
ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਿਬ ਆਸਤ ਧਾਰੇ ਨਿਧਾਰੇ।।
ਰਹੇ ਬਯੋਮ ਮੈ ਭੂਪ ਗਉਨੈ ਹਕਾਰੇ।।
ਹੱਕਾ ਹੱਕ ਲਾਗੀ ਧਨੰ ਧੰਨ ਜੰਪਯੋ।।
ਚਕਯੋ ਜੱਛ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਲੋਕ ਕੰਪਯੋ।।੧੫/੨੩੪
ਹਨਿਓ ਰਾਜ ਦੁਰਜੋਧਨੰ ਜੁੱਧ ਭੂਮੰ।।
ਭਜੇ ਸੂਭੈ ਜੋਧਾ ਚਲੀ ਧਾਮ ਧੂਮੰ।।
ਕਰਯੋ ਰਾਜ ਨਿਹਕੰਟਕੰ ਕਉਰਪਾਲੰ।।
ਪੁਨਰ ਜਾਇਕੈ ਮੰਝਿ ਸਿੱਝੈ ਹਿਵਾਲੰ।।੧੬/੨੩੫
ਤਹਾ ਏਕ ਗੰਧ੍ਰਬ ਸਿਉ ਜੁੱਧ ਮੱਚਯੋ।।
ਭੂਰਪਾਲੰ ਧੂਰਾ ਰੰਗੁ ਰੱਚਯੋ।।
ਤਹਾ ਸੱਤ੍ਰ ਕੇ ਭੀਮ ਹਸਤੀ ਚਲਾਏ।।
ਫਿਰੇ ਮੌਧਿ ਗੈਣੰ ਅਜਉ ਲਉ ਨ ਆਏ।।੧੭/੨੩੬
ਸੁਨੈ ਬੈਨ ਕਉ ਭੂਪ ਇਉ ਐਂਠ ਨਾਕੰ।।
ਕਰਯੋ ਹਾਸ ਮੰਦੈ ਬੁਲਯੋ ਏਮ ਬਾਕੰ।।
ਰਹਿਯੋ ਨਾਕ ਮੈ ਕੁਸਟ ਛਤ੍ਰੀ ਸਵਾਨੰ।।
ਭਈ ਤਉਨ ਹੀ ਰੋਗ ਤੇ ਭੂਪ ਹਾਨੰ।।੧੮/੨੩੭

ਚੌਪਈ

ਇਮ ਚਉਰਾਸੀ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨੰ।।
ਸਪਤ ਮਾਹ ਚਉਬੀਸ ਦਿਨਾਨੰ।।
ਰਾਜੁ ਕੀਓ ਜਨਮੇਜਾ ਰਾਜਾ।।
ਕਾਲ ਨੀਸਾਨੁ ਬਹੁਰਿ ਸਿਰਿ ਗਾਜਾ।।੧੯/੨੩੮

ਇਤਿ ਜਨਮੇਜਾ ਸਮਾਪਤ ਭਇਆ।।

ਚੌਪਈ

ਅਸੁਮੇਧ ਅਰੁ ਅਸਮੇਦਹਾਰਾ।।
ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਸਤਵਾਨ ਅਪਾਰਾ।।
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਰਿਆਰ ਧਨਖ ਧਰ।।
ਗਾਵਤ ਕੀਰਤਿ ਦੇਸ ਸਭ ਘਰ ਘਰ।।੧/੨੩੯

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਧਨਖ ਧਰ॥
ਕਾਂਪਤ ਤੀਨ ਲੋਕ ਜਾਕੇ ਡਰ॥
ਬਡ ਮਹੀਪ ਅਰੁ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪਾ॥
ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਜਾਪਤ ਜਗ ਜਾਪਾ॥੨/੨੪੦
ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਉਤ ਸੂਰ ਮਹਾਨਾ॥
ਬਡ ਮਹੀਪ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨਾ॥
ਅਨਬਿਕਾਰ ਅਨਤੋਲ ਅਤੁਲ ਬਲ॥
ਅਰ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਮਲ॥੩/੨੪੧
ਜਿਨ ਜੀਤੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਨੇਕਾ॥
ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਧਰਿ ਛਾਡਨ ਏਕਾ॥
ਮਹਾ ਸੂਰ ਗੁਨਵਾਨ ਮਹਾਨਾ॥
ਮਾਨਤ ਲੋਕ ਸਗਲ ਜਿਹ ਆਨਾ॥੪/੨੪੨
ਮਰਨ ਕਾਲ ਜਨਮੇਜੇ ਰਾਜਾ॥
ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਓ ਮੰਤ੍ਰੀਨ ਸਮਾਜਾ॥
ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਭੂਪਤ ਅਭਖੇਖਾ॥
ਨਿਰਖਤ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕੀ ਰੇਖਾ॥੫/੨੪੩
ਇਨ ਮਹਿ ਰਾਜ ਕਵਨ ਕਉ ਦੀਜੈ॥
ਕਉਨ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੁਤ ਕਉ ਨ੍ਰਿਪੁ ਕੀਜੈ॥
ਰਜੀਆ ਪੂਤ ਨ ਰਾਜ ਕੀ ਜੋਗਾ॥
ਯਾਹਿਕੇ ਜੋਗ ਨ ਰਾਜ ਕੇ ਭੋਗਾ॥੬/੨੪੪
ਅਸੁਮੇਦ ਕਹੁ ਦੀਨੋ ਰਾਜਾ॥
ਜੈ ਪਤਿ ਭਾਖਯੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜਾ॥
ਜਨਮੇਜਾ ਕੀ ਸੁਗਤਿ ਕਰਾਈ॥
ਅਸੁਮੇਦ ਕੈ ਵਜੀ ਵਧਾਈ॥੭/੨੪੫
ਦੂਸਰ ਭਾਇ ਹੁਤੋ ਜੋ ਏਕਾ॥
ਰਤਨ ਦੀਏ ਤਿਹ ਦਜਬ ਅਨੇਕਾ॥
ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੈ ਅਪਨਾ ਠਹਰਾਇਓ॥
ਦੂਸਰ ਠਉਰ ਤਿਸਹਿ ਬੈਠਾਇਓ॥੮/੨੪੬
ਤੀਸਰ ਜੋ ਰਜੀਆ ਸੁਤ ਰਹਾ॥
ਸੈਨਪਾਲ ਤਾ ਕੋ ਪੁਨ ਕਹਾ॥
ਬਖਸੀ ਕਰਿ ਤਾਕੌ ਠਹਰਾਇਓ॥
ਸਬ ਦਲ ਕੋ ਤਿਹ ਕਾਮੁ ਚਲਾਇਓ॥੯/੨੪੭
ਰਾਜੁ ਪਾਇ ਸਭਹੂ ਸੁਖ ਪਾਇਓ॥
ਭੂਪਤ ਕਉ ਨਾਚਬ ਸੁਖ ਆਇਓ॥
ਤੇਰਹ ਸੈ ਚੌਸਠ ਮਰਦੰਗਾ॥
ਬਾਜਤ ਹੈ ਕਈ ਕੋਟ ਉਪੰਗਾ॥੧੦/੨੪੮

ਦੂਸਰ ਭਾਇ ਭਏ ਮਦ ਅੰਧਾ॥
ਦੇਖਤ ਨਾਚਤ ਲਾਇ ਸੁਗੰਧਾ॥
ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੁਹਹੂੰ ਤੇ ਭੂਲਾ॥
ਵਾਹੀ ਕੈ ਜਾਇ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰ ਝੂਲਾ॥੧੧/੨੪੯
ਕਰਤ ਕਰਤ ਬਹੁ ਦਿਨ ਅਸ ਰਾਜਾ॥
ਉਨ ਦਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਰਾਜ ਸਮਾਜਾ॥
ਮਦ ਕਰਿ ਅੰਧ ਭਏ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤਾ॥
ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਬਿਸਰੀ ਬਾਤਾ॥੧੨/੨੫੦

ਦੋਹਰਾ॥

ਜਿਹ ਚਾਹੇ ਤਾਕੋ ਹਨੇ ਜੋ ਬਾਛੈ ਸੋ ਲੇਇ॥
ਜਹ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ਰਹੈ ਜਿਹ ਜਾਨੈ ਤਿਹ ਦੇਇ॥੧੩/੨੫੧

ਚੌਪਈ

ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਕੀਨੋ ਇਹ ਜਬਹੀ॥
ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਕ ਸਭ ਬਸ ਭਏ ਤਬਹੀ॥
ਅਉ ਬਸਿ ਹੋਇ ਗਏ ਨੇਬ ਖਵਾਸਾ॥
ਜੋ ਰਾਖਤ ਥੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਆਸਾ॥੧/੨੫੨
ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਹੂੰ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਜਾਨਾ॥
ਮੰਡਸ ਚੌਪਰ ਖੇਲ ਖਿਲਾਨਾ॥
ਦਾਉ ਸਮੈ ਕਛੁ ਰਿਸਕ ਬਿਚਾਰਿਓ॥
ਅਜੈ ਸੁਨਤ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਿਓ॥੨/੨੫੩

ਦੋਹਰਾ

ਕਹਾ ਕਰੈ ਦਾਕਹ ਪਰੈ ਕਹ ਯਹ ਬਾਧੈ ਸੂਤ॥
ਕਹਾ ਸਤ੍ਰ ਯਾ ਤੇ ਮਰੈ ਜੋ ਰਜੀਆ ਕਾ ਪੂਤ॥੩/੨੫੪

ਚੌਪਈ॥

ਯਹੈ ਆਜ ਹਮ ਖੇਲ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਸੋ ਭਾਖਤ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਪੁਕਾਰੀ॥
ਏਕਹਿ ਰਤਨ ਰਾਜ ਧਨੁ ਲੀਨਾ॥
ਦੁਤੀਐ ਅਸ੍ਵ ਉਸਟ ਗਜ ਲੀਨਾ॥੧/੨੫੫
ਤ੍ਰਿਤੀਐ ਬਾਟ ਸੈਨ ਸਭ ਲੀਆ॥
ਤੀਨਹੁ ਬਾਟ ਤੀਨ ਕਰ ਕੀਆ॥
ਪਾਸਾ ਢਾਰ ਧਰੈ ਕਸ ਦਾਵਾ॥
ਕਹਾ ਖੇਲ ਧੌ ਕਰੈ ਕਰਾਵਾ॥੨/੨੫੬

ਚਉਪਰ ਖੇਲ ਪਰੀ ਤਿਹ ਮਾਹਾ ॥
ਦੇਖਤ ਊਚ ਨੀਚ ਨਰ ਨਾਹਾ ॥
ਜ੍ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਸੁਪਰਧਾ ਬਾਢੀ ॥
ਭੂਪਨ ਫਿਰਤ ਸੰਘਾਰਤ ਕਾਢੀ ॥੩/੨੫੭
ਤਿਨਕੈ ਬੀਚ ਪਰੀ ਅਸ ਖੇਲਾ ॥
ਕਟਨ ਸੁ ਹਿਤ ਭਇਓ ਮਿਟਨ ਦੁਹੇਲਾ ॥
ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਰਤਨ ਦ੍ਰਿਬ ਬਹੁ ਲਾਯੋ ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਬਾਜ ਗਜ ਬਹੁਤ ਹਰਾਯੋ ॥੪/੨੫੮
ਦੁਹੂੰਅਨ ਬੀਚ ਸੁਪਰਧਾ ਬਾਢਾ ॥
ਦੁਹ ਦਿਸਿ ਉਠੇ ਸੁਭਟ ਅਸ ਕਾਢਾ ॥
ਚਮਕਹਿ ਕਹੂੰ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥
ਬਿਛ ਗਈ ਲੋਥ ਅਨੇਕ ਅਪਾਰਾ ॥੫/੨੫੯
ਜੁੱਗਨ ਦੈਤ ਫਿਰਹਿ ਹਰਿਖਾਨੇ ॥
ਗੀਧ ਸਿਵਾ ਬੋਲਹਿ ਅਭਿਮਾਨੇ ॥
ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚਹਿ ਅਰੁ ਗਾਵਹਿ ॥
ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਸਬਦ ਬੇਤਾਲ ਸੁਨਾਵਹਿ ॥੬/੨੬੦
ਚਮਕਤ ਕਹੂੰ ਖਗਨ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥
ਬਿਥ ਗਏ ਰੁੰਡ ਭਸੁੰਡ ਅਪਾਰਾ ॥
ਚਿੰਸਤ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਗਜ ਮਾਤੇ ॥
ਸੋਵਤ ਕਹੂੰ ਸੁਭਟ ਰਣ ਤਾਤੇ ॥੭/੨੬੧
ਹਿੰਸਤ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਹੈ ਘਾਏ ॥
ਸੋਵਤ ਕ੍ਰੂਰ ਸਲੋਕ ਪਠਾਏ ॥
ਕਟਿ ਗਏ ਕਹੂੰ ਕਉਚ ਅਰੁ ਚਰਮਾ ॥
ਕਟਿ ਗਏ ਗਜ ਬਾਜਨ ਕੇ ਬਰਮਾ ॥੮/੨੬੨
ਜੁੱਗਨ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਕਿਲਕਾਰੀ ॥
ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰੀ ॥
ਬਾਵਨ ਬੀਰ ਫਿਰੰ ਚਹੂੰ ਓਰਾ ॥
ਬਾਜਤ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਸਿੱਦਉਰਾ ॥੯/੨੬੩
ਰਣ ਅਸ ਕਾਲ ਜਲਦ ਜਿਮ ਗਾਜਾ ॥
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਭੀਰ ਭੈ ਭਾਜਾ ॥
ਰਣ ਮਾਰੂ ਇਹ ਦਿਸ ਤੇ ਬਾਜਯੋ ॥
ਕਾਇਰੁ ਹੁਤੋ ਸੋ ਭੀ ਨਹਿ ਭਾਜਯੋ ॥੧੦/੨੬੪
ਰਹਿ ਗਈ ਸੂਰਨ ਖਗ ਕੀ ਟੇਕਾ ॥
ਕਟਿ ਗਏ ਸੁੰਡ ਭਸੁੰਡ ਅਨੇਕਾ ॥
ਨਾਚਕ ਜੋਗਨ ਕਹੂੰ ਬਿਤਾਰਾ ॥
ਧਾਵਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥੧੧/੨੬੫

ਧਾਵਤ ਅੱਧ ਕਮੱਧ ਅਨੇਕਾ॥
ਮੰਡਿ ਰਹੇ ਰਾਵਤ ਗਡਿ ਰਹੇ ਟੇਕਾ॥
ਅਨਹਦ ਰਾਗ ਅਨਾਹਦ ਬਾਜਾ॥
ਕਾਇਰੁ ਹੁਤਾ ਵਹੈ ਨਹੀ ਭਾਜਾ॥੧੨/੨੬੬
ਮੰਦਰ ਤੂਰ ਕਰੂਰ ਕਰੋਰਾ॥
ਗਾਜ ਸਰਾਵਤ ਰਾਗ ਸੰਦੋਰਾ॥
ਝਮਕਸਿ ਦਾਮਨ ਜਿਮ ਕਰਵਾਰਾ॥
ਬਰਸਤ ਬਾਨਨ ਮੇਘ ਅਪਾਰਾ॥੧੩/੨੬੭
ਘੂਮਹਿ ਘਾਇਲ ਲੋਹ ਚੁਚਾਤੇ॥
ਖੇਤ ਬਸੰਤ ਮਨੋ ਮਦਮਾਤੇ॥
ਗਿਰ ਗਏ ਕਹੂੰ ਜਿਰਹ ਅਰੁ ਜੁਆਨਾ॥
ਗਰਜਤ ਗਿੱਧ ਪੁਕਾਰਤ ਸੁਆਨਾ॥੧੪/੨੬੮
ਉਨ ਦਲ ਦੁਹੂੰ ਭਾਇਨ ਕੋ ਭਾਜਾ॥
ਠਾਢ ਨ ਸਕਿਯੋ ਰੰਕੁ ਅਰੁ ਰਾਜਾ॥
ਤਕਿਓ ਓਡਛਾ ਦੇਸੁ ਬਿਚਛਨ॥
ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤ ਤਿਲਕ ਸੁਭ ਲੱਛਨ॥੧੫/੨੬੯
ਮਦ ਕਰਿ ਮੱਤ ਭਏ ਜੋ ਰਾਜਾ॥
ਤਿਨਕੇ ਗਏ ਐਸ ਹੀ ਕਾਜਾ॥
ਛੀਨ ਛਾਨ ਛਿਤ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਯੋ॥
ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਹੀ ਕਹਾਯੋ॥੧੬/੨੭੦
ਆਗੇ ਚਲੇ ਅਸਮੇਧ ਹਾਰਾ॥
ਧਾਵਹਿ ਪਾਛੇ ਫਉਜ ਅਪਾਰਾ॥
ਗੇ ਜਹਿ ਨ੍ਰਿਪਤ ਤਿਲਕ ਮਹਾਰਾਜਾ॥
ਰਾਜ ਪਾਟ ਵਾਹੂ ਕਉ ਛਾਜਾ॥੧੭/੨੭੧
ਤਹਾ ਇਕ ਆਹਿ ਸਨਉਢੀ ਬ੍ਰਹਮਨ॥
ਪੰਡਿਤ ਬਡੋ ਮਹਾ ਬਡ ਗੁਨ ਜਨ॥
ਭੂਪਹਿ ਕੋ ਗੁਰ ਸਭਹੂ ਕੀ ਪੂਜਾ॥
ਤਿਹ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਨਹਿ ਦੂਜਾ॥੧੮/੨੭੨

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਨੀ ਕਰਹਿ ਬੇਦ ਚਰਚਾ॥
ਕਹੂੰ ਬਿਪ੍ਰ ਬੈਠੇ ਕਰਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰਚਾ॥
ਤਹਾ ਬਿਪ੍ਰ ਸੱਨੌਢ ਤੇ ਏਕ ਲੱਛਨ॥
ਕਰੈ ਬਕਲ ਬਸਤ੍ਰ ਫਿਰੈ ਬਾਇ ਭੱਛਨ॥੧/੨੭੩
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਸਿਯਾਮੰ ਸੁਰੰ ਸਾਥ ਗਾਵੈ॥

ਕਹੂੰ ਜਜਰ ਬੇਦੰ ਪੜੈ ਮਾਨ ਪਾਵੈ ॥
ਕਹੂੰ ਰਿਗੰ ਬਾਚੈ ਮਹਾ ਅਰਥ ਬੇਦੰ ॥
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਿਹਮ ਸਿੱਛਾ ਕਹੂੰ ਬਿਸਨ ਭੇਦੰ ॥੨/੨੭੪
ਕਹੂੰ ਅਸਟ ਦ੍ਵੈ ਅਵਤਾਰ ਕੱਥੈ ਕਥਾਣੰ ॥
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚਉਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ ॥
ਤਹਾ ਪੰਡਤੰ ਬਿਪ੍ਰ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਬੀਨੰ ॥
ਰਹੇ ਏਕ ਆਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਬਿਹੀਨੰ ॥੩/੨੭੫
ਕਹੂੰ ਕੋਕਸਾਰੰ ਪੜੈ ਨੀਤ ਧਰਮੰ ॥
ਕਹੂੰ ਨਯਾਇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜੈ ਛਤ੍ਰ ਕਰਮੰ ॥
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੱਦਿਆ ਪੜੈ ਬਯੋਮ ਬਾਨੀ ॥
ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਉ ਪਾਠਿ ਪਠਿਐ ਪਿੜਾਨੀ ॥੪/੨੭੬
ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੰ ਨਾਗ ਭਾਖਾ ਉਚਾਰਹਿ ॥
ਕਹੂੰ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ ਬਯੋਮ ਬਾਨੀ ਬਿਚਾਰਹਿ ॥
ਕਹੂੰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੰਗੀਤ ਮੈ ਗੀਤ ਗਾਵੈ ॥
ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਬਤਾਵੈ ॥੫/੨੭੭
ਕਹੂੰ ਨਿਆਇ ਮੀਮਾਸਕਾ ਤਰਕ ਸਾਸਤ੍ਰੰ ॥
ਕਹੂੰ ਅਗਨਿ ਬਾਣੀ ਪੜੈ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਪਾਤੰਜਲੈ ਸੇਖ ਕਾਨੰ ॥
ਪੜੈ ਚਕ੍ਰ ਚਵਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ ॥੬॥੨੭੭॥
ਕਹੂੰ ਭਾਖ ਬਾਚੈ ਕਹੂੰ ਕੋਮਦੀਅੰ ॥
ਕਹੂੰ ਸਿੱਧਕਾ ਚੰਦ੍ਰਕਾ ਸਾਰਸੁਤੀਯੰ ॥
ਕਹੂੰ ਬਯਾਕਰਣ ਬੈਸਿਕਾਲਾਪ ਕੱਥੈ ॥
ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਆ ਕਾਸਕਾ ਸਰਬ ਮੱਥੈ ॥੭/੨੭੯
ਕਹੂੰ ਬੈਠ ਮਾਨਰੋਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਚੈ ॥
ਕਹੂੰ ਗਾਇ ਸੰਗੀਤ ਮੈ ਗੀਤ ਨਾਚੈ ॥
ਕਹੂੰ ਸਸਤ੍ਰ ਕੀ ਸਰਬ ਬਿਦਿਆ ਬਿਚਾਰੈ ॥
ਕਹੂੰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਬਾਚੈਂ ਸੋਕ ਟਾਰੈ ॥੮/੨੮੦
ਕਹੂੰ ਗਦਾ ਕੋ ਜੁੱਧ ਕੈ ਕੈ ਦਿਖਾਵੈ ॥
ਕਹੂੰ ਖੜਗ ਬਿੱਦਿਆ ਜੁਝੈ ਮਾਨੁ ਪਾਵੈ ॥
ਕਹੂੰ ਬਾਂਕ ਬਿੱਦਿਆਹਿ ਛੋਰੰ ਪ੍ਰਬਾਨੰ ॥
ਕਹੂੰ ਜਲਤੁਰੰ ਬਾਕ ਬਿੱਦਿਆ ਬਖਾਨੰ ॥੯/੨੮੧
ਕਹੂੰ ਬੈਠਕੇ ਗਾਰੜੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਚੈ ॥
ਕਹੂੰ ਸਾਂਭਵੀ ਰਾਸਭਾਖਾ ਸ ਰਾਖੈ ॥
ਕਹੂੰ ਜਾਮਨੀ ਤੋਰਕੀ ਬੀਰ ਬਿੱਦਿਆ ॥
ਕਹੂੰ ਪਾਰਸੀ ਕੌਚ ਬਿੱਦਿਆ ਅਭਿੱਦਿਆ ॥੧੦/੨੮੨
ਕਹੂੰ ਸਸਤ੍ਰ ਕੀ ਘਾਉ ਬਿੱਦਿਆ ਬਤੈਗੋ ॥

ਕਹੂੰ ਅਸਤ੍ਰ ਕੇ ਪਾਤਕਾ ਪੈ ਚਲੈਗੋ॥
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਕੀ ਚਾਰੁ ਬਿੱਦਿਆ ਬਤਾਵੈ॥
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੱਦਿਆ ਕਰੈ ਦਰਬ ਪਾਵੈ॥੧੧/੨੮੩
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤ ਬਿੱਦਿਆ ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਭੇਦੰ॥
ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪੌਰਾਨ ਕਥੈ ਕਤੇਬੰ॥
ਸਭੈ ਅੱਛਰ ਬਿੱਦਿਆ ਸਭੈ ਦੇਸ ਬਾਨੀ॥
ਸਭੈ ਦੇਸ ਪੂਜਾ ਸਮਸਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨੀ॥੧੨/੨੮੪
ਕਹੂੰ ਸਿੰਘਨੀ ਦੂਧ ਬੱਛੇ ਚੁੰਘਾਵੈ॥
ਕਹੂੰ ਸਿੰਘ ਲੈ ਸੰਗ ਗਊਆਂ ਚਰਾਵੈ॥
ਫਿਰੇ ਸਰਪ ਨ੍ਰਿਕ੍ਰੱਧ ਤੌਨਿਸ ਥਲਾਨੰ॥
ਕਹੂੰ ਸਾਸਤ੍ਰੀ ਸਤ੍ਰ ਕੱਥੈ ਕਥਾਨੰ॥੧੩/੨੮੫
ਤਥਾ ਸਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰੰ ਤਥਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੱਤ੍ਰੰ॥
ਜਥਾ ਏਕ ਛਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਪਰਮ ਛੱਤ੍ਰੰ॥
ਤਹਾਂ ਗਯੋ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਸੂਰਾ ਸੁਕ੍ਰਧੰ॥
ਹਨਿਯੋ ਅੱਧਮੇਧੰ ਕਰਿਓ ਧਰਮ ਜੁੱਧੰ॥੧੪/੨੮੬
ਰਜੀਆ ਪੁਤ੍ਰ ਦਿਖਿਯੋ ਡਰੇ ਦੋਇ ਭ੍ਰਾਤੰ॥
ਗਹੀ ਸਰਣ ਬਿੱਪ੍ਰੰ ਬੁਲਿਯੋ ਏਵ ਬਾਤੰ॥
ਗੁਵਾ ਹੇਮ ਸਰਬੰ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਾਨ ਦਾਨੰ।
ਸਰੰਨੰ ਸਰੰਨੰ ਸਰੱਨੰ ਗੁਰਾਨੰ॥੧੫/੨੮੭

ਚੌਪਈ

ਤਬ ਭੂਪਤ ਤਹ ਦੂਤ ਪਠਾਏ॥
ਤ੍ਰਿਪਤ ਸਕਲ ਦਿੱਜ ਕੀਏ ਰਿਝਾਏ॥
ਅਸਮੇਧ ਅਰੁ ਅਸੁਮੇਦ ਹਾਰਾ॥
ਭਾਜ ਪਰੇ ਘਰ ਤਾਕ ਤਿਹਾਰਾ॥੧/੨੮੮
ਕੈ ਦਿਜ ਬਾਂਧ ਦੇਹੁ ਦੁਐ ਮੋਹੂ॥
ਨਾ ਤਰ ਧਰੋਂ ਦੁਜਨਵਾ ਤੋਹੂ॥
ਕਰਉ ਨ ਪੂਜਾ ਦੇਉ ਨ ਦਾਨਾ॥
ਤੋਂਕੋ ਦੁਖ ਦੇਵੌਂ ਦਿਜ ਨਾਨਾ॥੨/੨੮੯
ਕਹਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁਇ ਕੰਠ ਲਗਾਏ॥
ਦੇਹੁ ਹਮੈ ਤੁਮ ਕਹਾ ਲਜਾਏ॥
ਜਉ ਦੁਐ ਏ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਨ ਮੋਹੂ॥
ਤਉ ਹਮ ਸਿੱਖ ਨ ਹੋਇ ਹੈ ਤੋਹੂ॥੩/੨੯੦
ਤਬ ਦਿਜ ਪ੍ਰਾਤ ਕੀਓ ਇਸਨਾਨਾ॥
ਦੇਵ ਪਿਤ੍ਰ ਤੋਖੇ ਬਿਧ ਨਾਨਾ॥

ਚੰਦਨ ਕੰਕਮ ਖੋਰ ਲਗਾਏ ।।
ਚਲ ਕਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈ ਆਏ ।।੪/੨੯੧

ਦਿਜੋ ਬਾਚ

ਹਮਰੀ ਵੈ ਨ ਪਰੈ ਦੁਐ ਡੀਠਾ ।।
ਹਮਰੀ ਆਇ ਪਰੈ ਨਹੀਂ ਪੀਠਾ ।।
ਝੂਠ ਕਹਯੋ ਜਿਨ ਤੋਹਿ ਸੁਨਾਈ ।।
ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਈ ।।੧/੨੯੨
ਮਹਾਂਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ।।
ਨਾਇਕ ਅਖਲ ਧਰਣ ਸਿਰ ਤਾਜਾ ।।
ਹਮ ਬੈਠੇ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਅਸੀਸਾ ।।
ਤੁਮ ਰਾਜਾ ਰਾਜਨ ਕੇ ਈਸਾ ।।੨/੨੯੩

ਰਾਜਾ ਬਾਚ

ਭਲਾ ਚਹੋ ਆਪਨ ਜੋ ਸਬਹੀ ।।
ਵੈ ਦੁਇ ਬਾਂਧ ਦੇਹੁ ਮੁਹਿ ਅਬਹੀ ।।
ਸਬਹੀ ਕਰੋ ਅਗਨ ਕਾ ਭੂਜਾ ।।
ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਪਿਤਾ ਜਿਉ ਪੂਜਾ ।।੩/੨੯੪
ਜੌ ਨ ਪਰੈ ਵੈ ਭਾਜ ਤਿਹਾਰੇ ।।
ਕਹੇ ਲਗੋ ਤੁਮ ਆਜ ਹਮਾਰੇ ।।
ਹਮ ਤੁਮ ਕੋ ਬ੍ਰਿੰਜਨਾਦ ਬਨਾਵੈਂ ।।
ਹਮ ਤੁਮ ਵੈ ਤੀਨੋ ਮਿਲ ਖਾਵੈਂ ।।੪/੨੯੫
ਦਿਜ ਸੁਨ ਬਾਤ ਚਲੇ ਸਭ ਧਾਮਾ ।।
ਪੂਛੈ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਪੂਤ ਪਿਤਾਮਾ ।।
ਬਾਂਧ ਦੇਹੁ ਤਉ ਛੂਟੇ ਧਰਮਾ ।।
ਭੋ ਭੂਜੇਂ ਤਉ ਛੂਟੇ ਕਰਮਾ ।।੫/੨੯੬
ਯਹਿ ਰਜੀਆ ਕਾ ਪੂਤ ਮਹਾਂਬਲ ।।
ਜਿਨ ਜੀਤੇ ਛਤ੍ਰੀ ਗਨ ਦਲਮਲ ।।
ਛਤ੍ਰਾਪਨ ਆਪਨ ਬਲ ਲੀਨਾ ।।
ਇਨਕੋ ਕਾਢਿ ਧਰਨ ਤੇ ਦੀਨਾ ।।੬/੨੯੭

ਤੋਟਕ ਛੰਦ

ਇਮ ਬਾਤ ਜਬੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤੇ ਸੁਨਿਯੰ ।।

ਗ੍ਰਹ ਬੈਠ ਸਬੈ ਦਿਜ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਯੰ ॥
ਅਜ ਸੈਨ ਅਜੈ ਭਟ ਦਾਸ ਸੁਤੰ ॥
ਅਤ ਦੁਹਕਰ ਕੁਤਸਿਤ ਕ੍ਰੂਰ ਮਤੰ ॥੭/੨੯੮
ਮਿਲ ਖਾਇ ਤਉ ਖੋਵੈ ਜਨਮ ਜਰੰ ॥
ਨਹਿ ਖਾਤ ਤੁ ਜਾਤ ਹੈ ਕਾਲ ਮਰੰ ॥
ਮਿਲ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੁ ਕੀਜੈ ਕਉਨ ਮਤੰ ॥
ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਰਹੇ ਜਗ ਆਜ ਪਤੰ ॥੮/੨੯੮

ਸੁਨ ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਮਹਾਨ ਮਤੰ ॥
ਅਨਭੀਤ ਅਜੀਤ ਸਮਸਤ ਛਿਤੰ ॥
ਅਨਗਾਹ ਅਥਾਹ ਅਨੰਤ ਦਲੰ ॥
ਅਨਭੰਗ ਅਰੀਜ ਮਹਾ ਪ੍ਰਬਲੰ ॥੯/੨੯੯
ਇਹ ਠਉਰਨ ਛਤ੍ਰੀ ਏਕ ਨਰੰ ॥
ਸੁਨ ਸਾਚ ਮਹਾ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਬਰੰ ॥
ਕਹਿਕੈ ਦਿਜ ਯੌਉ ਉਠਿ ਜਾਤ ਭਏ ॥
ਵੇਹ ਆਨਿ ਜਸੂਸ ਬਤਾਇ ਦਏ ॥੧੦/੩੦੦
ਤਹਾ ਸਿੰਘ ਅਜੈ ਮਨਿ ਰੋਸ ਬਢੀ।
ਕਰਿ ਕੋਪੁ ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗ ਚਢੀ।
ਤਹੱ ਜਾਇ ਪਰੀ ਜਹੱ ਖਤ੍ਰ ਬਰੰ।
ਬਹੁ ਕੂਦਿ ਪਰੇ ਦਿਜ ਸਾਮ ਘੰਰ॥੧੧/੩੦੧
ਦਿਜ ਮੰਡਲ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰੁ ਕੀਯੋ।
ਸਬ ਹੀ ਦਿਜ ਮੰਡਲ ਗੋਦ ਲੀਯੋ॥
ਕਹੁ ਕਉਨ ਸੁ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰੈ।
ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਰਹੈ ਨਹੀਂ ਏਊ ਮਰੈ।੧੨/੩੦੨
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੀ ਤਿਹ ਤਾਹਿ ਸਭੈ।
ਤੁਮ ਤੋਰ ਜਨੇਵਨ ਦੇਹੁ ਅਬੈ॥
ਜੋਊ ਮਾਨਿ ਕਹਯੋ ਸੋਈ ਲੇਤ ਭਏ।
ਤੇਊ ਬੈਸ ਹੁਇ ਬਾਣਜ ਕਰਤ ਭਏ।੧੩/੩੦੩
ਜਿਹ ਤੋਰ ਜਨੇਊ ਨ ਕੀਨ ਹਠੰ।
ਤਿਨ ਸਿਉ ਉਨ ਭੋਜੁ ਕੀਓ ਇਕਠੰ।
ਫਿਰ ਜਾਇ ਜਸੂਸਹਿ ਐਸ ਕਹਿਓ।
ਇਨ ਮੈ ਉਨ ਮੈ ਇਕ ਭੇਦੁ ਰਹਿਓ॥੧੪/੩੦੪

ਪੁਨਿ ਬੋਲਿ ਉਠਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਦਿਜੰ॥
ਨਹਿ ਛਤ੍ਰਤ੍ਰ ਦੇਹੁ ਸੁਤਾਹਿ ਤੁਅੰ॥
ਮਰਿਗੇ ਸਨਿ ਬਾਤ ਮਨੋ ਸਬਹੀ॥

ਉਠਿਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਤ ਭਏ ਤਬਹੀ।।੧੫/੩੦੫
ਸਭ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਲਗੇ।।
ਸਭ ਸੋਕ ਕੇ ਸਾਗਰ ਬੀਚ ਡੁਬੇ।।
ਵਹਿ ਬਾਧ ਬਹਿਠ ਅਤਿ ਤੇਊ ਹਠੰ।।
ਹਮ ਏ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤ ਚਲੈ ਇਕਠੰ।।੧੬/੩੦੬
ਹਠ ਕੀਨ ਦਿਜੈ ਤਿਨ ਲੀਨ ਸੁਤਾ।।
ਅਤਿ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾ।।
ਤ੍ਰਿਯੋ ਪੇਟ ਸਨੋਢ ਤੇ ਪੂਤ ਭਏ।।

ਵਹ ਜਾਤਿ ਸਨੋਢ ਕਹਾਤ ਭਏ।।੧੭/੩੦੭
ਸੁਤ ਅਉਰਨ ਕੇ ਉਹ ਠਾਂ ਜੁ ਅਹੈ।।
ਉਤ ਛਤ੍ਰਿਅ ਜਾਤਿ ਅਨੇਕ ਭਏ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗਿ ਜੋ ਮਿਲਿ ਜਾਤੁ ਭਏ।।
ਨਰ ਸੋ ਰਜਪੂਤ ਕਹਾਤ ਭਏ।।੧੮/੩੦੮
ਤਿਨ ਜੀਤ ਬਿਜੈ ਕਹੁ ਰਾਉ ਚੜਯੋ।।
ਅਤਿ ਤੇਜੁ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਢਯੋ।।
ਜੋਊ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਅਰੁ ਸਾਕਦਏ।।
ਨਰ ਤੇ ਰਜਪੂਤ ਕਹਾਤ ਭਏ।।੧੯/੩੦੯
ਜਿਨ ਸਾਕ ਦਏ ਨਹਿ ਰਾਰਿ ਬਢੀ।।
ਤਿਨਕੀ ਇਨ ਲੈ ਜੜ੍ਹ ਮੂਲ ਕਢੀ।।
ਦਲ ਤੇ ਬਲ ਤੇ ਧਨ ਟੂਟਿ ਗਏ।।
ਵਹਿ ਲਾਗਤ ਬਾਨਸ ਕਰਮ ਭਏ।।੨੦/੩੧੦
ਜੋਊ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਨਹਿ ਜੋਰਿ ਲਰੇ।।
ਵਹਿ ਬਾਧ ਮਹਾਂਗਨਿ ਹੋਮ ਕਰੇ।।
ਅਨਗੰਧ ਜਰੇ ਮਹਾਂ ਕੁੰਡ ਅਨਲੰ।।
ਭਇਓ ਛਤ੍ਰੀ ਅਮੇਧੁ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲੰ।।੨੧/੩੧੧

ਇਤਿ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਕਾ ਰਾਜ ਸੰਪੂਰਨ ਭਇਆ। ਜਗਰਾਜ।।੬/੪

ਤੋਮਰ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਬਿਆਸੀ ਬਰਖ ਪਰਮਾਨ।। ਦਿਨ ਦੋਇ ਮਾਸ ਅਸਟਾਨ।।
ਬਹੁ ਰਾਜੁ ਭਾਗ ਕਮਾਇ।। ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ।।੧/੩੧੨
ਸਨ ਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ।। ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨ।।
ਦਸ ਦੋਇ ਦਆਦਸ ਮੰਤ।। ਧਰਨੀ ਧਰਾਨ ਮਹੰਤ।।੨/੩੧੩
ਪੁਨਿ ਭਯੋ 'ਉਦੋਤ' ਨ੍ਰਿਪਾਲ।। ਰਸ ਰਤਿ ਰੂਪ ਰਸਾਲ।।

ਅਤਿ ਭਾਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਅਨਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥੩/੩੧੪
ਤਿਨਿ ਬੋਲਿ ਬਿਪ੍ਰ ਮਹਾਨ॥ ਪਸੁ ਮੇਧ ਜੱਗ ਰਚਾਨ॥
ਦਿਜ 'ਪ੍ਰਾਗ ਜੋਤਿ' ਬੁਲਾਇ॥ ਅਪਿ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਹਾਇ॥੪/੩੧੫
ਦਿਜ ਕਾਮਰੂਪ ਅਨੇਕ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲਿ ਲੀਨ ਬਿਸੇਖ॥
ਸਭ ਜੀਅ ਜੱਗ ਅਪਾਰ॥ ਮਖ ਹੋਮ ਕੀਨ ਅਬਿਚਾਰ॥੫/੩੧੬
ਪਸੁ ਏਕ ਪੈ ਦਸ ਬਾਰ॥ ਪੜਿ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਅਬਿ ਮੱਧਿ ਹੋਮ ਕਰਾਇ॥ ਧਨੁ ਭੂਪ ਤੇ ਬਹੁ ਪਾਇ॥੬/੩੧੭
ਪਸੁ ਮੇਧ ਜੱਗ ਕਰਾਇ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਰਾਜੁ ਸੁਹਾਇ॥
ਬਰਖ ਅਸੀਹ ਅਸਟ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਦੁਇ ਮਾਸ ਰਾਜੁ ਕਮਾਨ॥੭/੩੧੮
ਪੁਨ ਕਠਨ ਕਾਲ ਕਰਵਾਲ॥ ਜਗ ਜਾਰੀਆ ਜਿਹ ਜੁਆਲ॥
ਵਹਿ ਖੰਡੀਆ ਅਨਖੰਡ॥ ਅਨਖੰਡ ਰਾਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥੮/੩੧੯

ਅਬ ਪੰਚਮੋ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ। ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਪੁਨ ਭਏ ਮੁਨੀ ਛਿਤਰਾਇ॥ ਇਹ ਲੋਕ ਕੇਹਰਿ ਰਾਇ॥
ਅਰਿ ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਅਖੰਡ॥ ਮਹਿ ਕੀਨ ਰਾਜੁ ਪ੍ਰਚੰਡ॥੧/੩੨੦
ਅਰਿ ਘਾਇ ਘਾਇ ਅਨੇਕ॥ ਰਿਪੁ ਛਾਡੀਯੋ ਨਹੀ ਏਕ॥
ਅਨਖੰਡ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ॥ ਛਿਤ ਛੀਨ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥੨/੩੨੧
ਅਨਖੰਡ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥ ਅਨਮੰਡ ਰਾਜੁ ਜੁਝਾਰ॥
ਅਬਿਕਾਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਅਨਖੰਡ ਰਾਜ ਅਮੰਡ॥੩/੩੨੨
ਬਹੁ ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਬਹੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਸਰ ਜਾਲ॥
ਅਰਿ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਅਨੰਤ॥ ਛਿਤਕੀਨ ਰਾਜ ਦੁਰੰਤ॥੪/੩੨੩
ਬਹੁ ਰਾਜ ਭਾਗ ਕਮਾਇ॥ ਇਮ ਬੋਲੀਓ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥
ਇਕ ਕੀਜੀਐ ਮਖਸਾਲ॥ ਦਿਜ ਬੋਲਿ ਲੇਹੁ ਉਤਾਲ॥੫/੩੨੪
ਦਿਜ ਬੋਲਿ ਲੀਨ ਅਨੇਕ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਡੀਓ ਨਹੀ ਏਕ॥
ਮਿਲਿ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਨ ਬਿਚਾਰ॥ ਮਤਿ ਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ॥੬/੩੨੫
ਤਬ ਬੋਲਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਇ॥ ਕਰਿ ਜੱਗ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਇ॥
ਕਿਵ ਕੀਜੀਐ ਮਖਸਾਲ॥ ਕਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਉਤਾਲ॥੭/੩੨੬
ਤਬ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰਨ ਕੀਨ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਯਉ ਕਹਿ ਦੀਨ॥
ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਉਦਾਰ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਅਪਾਰ॥੮/੩੨੭
ਸਤਿੱ ਜੁਗ ਮੈ ਸੁਨਿ ਰਾਇ॥ ਮਖ ਕੀਨ ਚੰਡਿ ਬਨਾਇ॥

ਅਰਿ ਮਾਰਕੈ ਮਹਿਖੇਸ।। ਬ੍ਰਹੁ ਤੋਖ ਕੀਨ ਪਸੇਸ।।੯/੩੨੮
ਮਹਿਖੇਸ ਕਉ ਰਣ ਘਾਇ।। ਸਿਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ।।
ਕਰਿ ਤੋਖ ਜੋਗਨਿ ਸਰਬ।।
ਕਰਿ ਦੂਰ ਦਾਨਵ ਗਰਬ।।੧੦/੩੨੯
ਮਹਿਖੇਸ ਕਉ ਰਣਿ ਜੀਤਿ।। ਦਿਜ ਦੇਵ ਕੀਨ ਅਭੀਤ।।
ਤ੍ਰਿਦਸੇਸ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ।। ਛਿਤ ਛੀਨ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ।।੧੧/੩੩੦
ਮੁਖ ਚਾਰ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇਹ।। ਚਿਤ ਚਉਪ ਸਿਉ ਜਗ ਮਾਇ।।
ਕਰਿ ਜਗ ਕੋ ਆਰੰਭ।। ਅਨਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ।।੧੨/੩੩੧
ਤਬ ਬੋਲੀਯੋ ਮੁਖ ਚਾਰ।। ਸੁਨਿ ਚੰਡਿ ਚੰਡਿ ਜੁਹਾਰ।।
ਜਿਮ ਹੋਇ ਆਇਸ ਮੋਹਿ।। ਤਿਮ ਭਾਖਊ ਮਤ ਤੋਹਿ।।੧੩/੩੩੨
ਜਗ ਜੀਅ ਜੰਤ ਅਪਾਰ।। ਨਿਜ ਲੀਨ ਦੇਵ ਹਕਾਰ।।
ਅਰਿ ਕਾਟਿ ਕੇ ਪਲ ਖੰਡ।। ਪੜਿ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਉਦੰਡ।।੧੪/੩੩੩

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਬੋਲਿ ਬਿੱਪਨ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰਨ ਜੱਗ ਕੀਨ ਅਪਾਰ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਅਉਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਬੋਲਿ ਕੈ ਮੁਖ ਚਾਰ।।
ਕਉਨ ਭਾਂਤਨ ਕੀਜੀਐ ਅਬ ਜਗ ਕੋ ਆਰੰਭ।।
ਆਜ ਮੋਹਿ ਉਚਾਰੀਐ ਸੁਨਿ ਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਸੰਭ।।੧/੩੩੪
ਮਾਸ ਕੇ ਪਲ ਕਾਟਿਕੈ ਪੜਿ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਅਪਾਰ।।
ਅਗਨ ਭੀਤਰ ਹੋਮੀਐ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਬਿਚਾਰ।।
ਛੋਦਿ ਚਿੱਛੁਰ ਬਿੜਾਰਾਸੁਰ ਧੂਲਿ ਕਰਣਿ ਖਪਾਇ।।
ਮਾਰ ਦਾਨਵ ਕਉ ਕਰਿਓ ਮਖ ਦੈਂਤ ਮੇਧ ਬਨਾਇ।।੨/੩੩੫
ਤੈਸ ਹੀ ਮਖ ਕੀਜੀਐ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਚੰਡ।।
ਜੀਤਿ ਦਾਨਵ ਦੇਸਕੇ ਬਲਵਾਨ ਪੁਰਖ ਅਖੰਡ।।
ਤੈਸ ਹੀ ਮਖ ਮਾਰਕੈ ਸਿਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ।।
ਜੈਸ ਸੁਰ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ ਤਿਵ ਸੰਤ ਹੋਹੁ ਸਹਾਇ।।੩/੩੩੬

11. ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ

'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਭਾਵੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਰਤ ਹੈ। 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਫ਼ਾਰਸੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਫ਼ਤਹ ਦੀ ਚਿੱਠੀ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਫ਼ਤਹ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਨਾਤਨ ਆਦਰਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਬਲਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਰੁਸ਼ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਉਚਤਮ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਲਖਾਇਕ ਹੈ: ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀਆਂ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਨਿਡਰਤਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਯਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੱਕ-ਪ੍ਰਸਤੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਜਤਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਸੈਨਿਕ ਨਿਪੁੰਨਤਾ, ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਨੀਤੀਵਾਨਤਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਵਿਜੈ ਚਿੱਠੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਜ਼ਬਾਨ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਅਰੂਜ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ....'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸਤਤਿ, ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਇਤਿਹਾਸ ਚਿਤਰਨ, ਕਰੁਣਾ, ਬੀਰਤਾ, ਵਿਅੰਗ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੁਹਜਵਾਦੀ ਬਿੰਬ ਤੇ ਚਿਤ੍ਰ, ਰੂਪਕ ਤੇ ਉਪਮਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ 'ਨਾਮਾ' ਵਿਚ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਧਰਮ, ਰਹੱਸ, ਨੀਤੀ, ਇਤਿਹਾਸ, ਯਥਾਰਥਕਤਾ, ਅਰਦਾਸ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ।"

'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ, ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਖਾਲਸਾਈ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ 20 ਦਿਸੰਬਰ ਸੰਨ 1704 ਦੀ ਹੈ। ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਕਾਰਣ, ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਹਾਅ ਵਿਚ ਫੌਜ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਛੋਟੇ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਿਖੜ ਗਏ, ਮਗਰੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ. ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਿਚ ਕਝ ਸਮਾਂ ਭਾਈ ਗਲਾਬ

ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਰਹੇ। 'ਰੋਹਰ', 'ਜੱਟਪੁਰੇ' ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਦੀਨੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜੇ. ਜਿਥੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੇਂਟ-ਵਾਰਤਾ ਲਈ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਾਹੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਾਹ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੱਖਣ ਵਲ ਜਾ ਕੇ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਦੇ ਆਏ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੇ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ।

'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ 1762 ਦੇ ਮਾਘ ਜਾਂ ਫੱਗਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਤੋਂ ਫੌਜ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ; ਇਥੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਇਥੇ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਿਆ। ਹੁਣ ਤਕ ਸ਼ਾਹੀ ਫਰਮਾਨ ਸਾਰੇ ਹਾਕਮਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਾਜਪੁਤਾਨੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ। 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਾਹ' ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੰਮਤ 1762 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸੰਮਤ1763 ਦੇ ਮਾਘ ਵਿਚ (ਫਰਵਰੀ1707 ਈਸਵੀ) ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਕੁਲ ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਾਂ ਬੈਂਤਾਂ ਦੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਕ 'ਮੰਗਲ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ 'ਦਾਸਤਾਨਾ'। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸਤਤਿ' ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਉਸਦੇ ਅੰਨਿਆਂ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ, ਦਰਅਸਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਇਕ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਸਾਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਹੀ ਦੇਸਾਂ-ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਵਾਲੀ, ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ, ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਖਰ, ਸਨਾਤਨ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ- 'ਕਮਾਲਿ ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਇਮ ਕਰੀਮ'।

'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ੇਅਰ ਸਿੱਧਾਂਤਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ 'ਇਹ ਕੋਈ ਜੰਗ ਹੈ ਕਿ ਚਾਲੀ ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਏ:

ਗੁਰਸਨਹ ਚਿਹ ਕਾਰੇ ਕੁਨੱਦ ਚਿਹਲ ਨਰ।
ਕਿ ਦਹ ਲੱਕ ਬਿਆਯਦ ਬਰੋ ਬੇਖ਼ਬਰ।।੧੯।।

(ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ)

ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਾਂਗ ਦਹਿਕ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ੁਲਮ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ:

ਚਿਹ ਮਰਦੀ ਕਿ ਅਖ਼ਗਰ ਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ ਕੁਨੀ।
ਕਿ ਆਤਸ਼ ਦਮਾ ਰਾ ਬ ਦੌਰਾਂ ਕੁਨੀ। ੭੯

(ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ)

'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਅਤੇ ਉਪਾਅ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ:

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ।
ਹਲੱਲਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ।।੨੨।।੨੨

(ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ)

ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਧਨ, ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਤਕੀਆ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਦਕਾ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ:

ਚਿਹ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨਦ ਮਿਹਰਬਾਨ ਅਸਤ ਦੋਸਤ।
ਕਿ ਬਖਸ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਰ ਬਖਸਿੰਦਹ ਓਸਤ।।੯੮

(ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ' ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂ ਬਰੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਦੀਵੀ ਉਚ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੌਤਿਕ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਿਘਟਨਾ ਚੱਕ੍ਰ ਨੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਲਈ ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਆਦਰਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮਹ[1]

ਕਮਾਲਿ[2] ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਇਮ[3] ਕਰੀਮ[4]
ਰਜ਼ਾਬਖ਼ਸ਼[5], ਰਾਜ਼ਿਕ[6] ਰਿਹਾਕੁਨ[7] ਰਹੀਮ[8] ॥੧॥
ਅਮਾਂ-ਬਖ਼ਸ਼[9] ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ[10] ਓ[11] ਦਸਤਗੀਰ[12]
ਖ਼ਤਾ-ਬਖ਼ਸ਼[13], ਰੋਜ਼ੀ-ਦਿਹੋ[14] ਦਿਲ ਪਜ਼ੀਰ[15] ॥੨॥
ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਖ਼ੂਬੀ-ਦਿਹੋ[16] ਰਹਨਮੂੰ[17]
ਕਿ ਬੇਗੂੰਨੋ[18] ਬੇਚੂੰ[19] ਚੂੰ ਬੇਨਮੂੰ[20] ॥੩॥
ਨ ਸਾਜ਼ੋ[21] ਨ ਬਾਜ਼ੋ ਨ ਫ਼ੌਜੋ ਨ ਫ਼ਰਸ਼[22]
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਾ-ਏ ਐਸ਼-ਅਰਸ਼[23] ॥੪॥
ਜਹਾਂ-ਪਾਕ[24] ਜ਼ਬਰਸਤ[25] ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ[26]
ਉਜ਼ਾਮੀ-ਦਿਹੋ[27] ਹਮਚੂ[28] ਹਾਜ਼ਿਰ-ਹਜ਼ੂਰ[29] ॥੫॥
ਅਤਾ[30] ਬਖ਼ਸ਼ ਓ ਪਾਕ[31] ਪਰਵਰਦਗਾਰ[32]
ਰਹੀਮ[33] ਅਸਤੋ[34] ਰੋਜ਼ੀ-ਦਿਹੋ[35] ਹਰ ਦਿਯਾਰ[36] ॥੬॥
ਕਿ ਸਾਹਿਬੇ-ਦਿਯਾਰ[37] ਅਸਤ, ਆਜ਼ਮ[38] ਅਜ਼ੀਮ
ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ-ਜਮਾਲ[39] ਅਸਤ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਹੀਮ ॥੭॥
ਕਿ ਸਾਹਿਬੇ-ਸ਼ਊਰ[40] ਅਸਤ ਆਜਿਜ਼-ਨਿਵਾਜ਼[41]
ਗ਼ਰੀਬੁਲ-ਪ੍ਰਸਤੋ[42], ਗ਼ਨੀਮੁਲ-ਗੁਦਾਜ਼[43] ॥੮॥
ਸ਼ਰੀਅਤ-ਪ੍ਰੱਸਤੋ,[44] ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ[45] ਮਆਬ[46]

---

1. ਫ਼ਤਿਹ ਦੀ ਚਿੱਠੀ, ਵਿਜੈ-ਪੱਤਰ 2. ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਕਮਾਲ, ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ 3. ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਸਥਿਰ 4. ਕਰਮ, ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ 5. ਸੰਤੋਖ 6. ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਰੋਜ਼ੀ-ਦਾਤਾ 7. ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ 8. ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਿਹਰਬਾਨ 9. ਸ਼ਰਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 10. ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 11. ਅਤੇ 12. ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਵਾਲਾ, ਮਦਦਗਾਰ 13. ਭੁੱਲਾਂ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 14. ਰੋਜ਼ੀ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 15. ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ, ਮਨ-ਭਾਵਨ 16. ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਨੇਕੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ 17. ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਥ-ਪਰਦਰਸ਼ਕ 18. ਬਿਨਾਂ ਰੰਗ ਦੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਾ ਹੋਵੇ 19. ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਾ ਹੋਵੇ, ਬੇਮਿਸਾਲ 20.ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਦਿਸਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਦੁੱਤੀ 21.ਸਾਜ਼-ਸਮਾਨ, ਸਮਿਗ੍ਰੀ 22. ਗਲੀਚਾ, ਚਟਾਈ 23. ਸਵਰਗੀ ਸੁਖ, ਸਵਰਗੀ ਜੀਵਨ, ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ 24. ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ 25. ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਹੈ, ਸਰਬ-ਸਮਰਥ ਹੈ 26. ਜ਼ਾਹਰਾ, ਪ੍ਰਗਟ, ਸਾਖਿਆਤ ਰੂਪ 27. ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 28. ਵਾਂਗ 29. ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ 30. ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਿਆਲੂ 31.ਪਵਿੱਤਰ, ਪਾਵਨ 32.ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਾਲਣਹਾਰ 33. ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਇਆਵਾਨ 34. ਹੈ, ਅਤੇ 35.ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 36. ਮੁਲਕ, ਦੇਸ਼ 37. ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਵਾਲੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ 38. ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ 39. ਰੱਬੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਰੂਪ, 40. ਸਮਝ ਬੂਝ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸੋਝੀਵਾਨ, ਪ੍ਰਬੀਨ 41. ਆਜਿਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ 42. ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 43. ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਦੁਸ਼ਟ-ਦਮਨ 44. ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਧਰਮੀ 45. ਵਡਿਆਈ 46. ਪਨਾਹ ਦੀ ਥਾਂ, ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ

ਹਕੀਕਤ-ਸ਼ਨਾਸੋ[47] ਨਬੀਉਲ-ਕਿਤਾਬ[48] ॥੯॥
ਕਿ ਦਾਨਿਸ਼-ਪਿਜ਼ੋ[49] ਹਸਤ ਸਾਹਿਬੇ-ਸ਼ਊਰ
ਹਕੀਕਤ-ਸ਼ਨਾਸਸਤੁ[50] ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ ॥੧੦॥
ਸ਼ਨਾਸਿੰਦਾਏ[51] ਇਲਮਿ ਆਲਮ[52] ਖ਼ੁਦਾਇ
ਕੁਸ਼ਾਇੰਦਾਏ[53] ਕਾਰਿ[54] ਆਲਮ ਕੁਸ਼ਾਇ[55] ॥੧੧॥
ਗੁਜ਼ਾਰਿੰਦਾਏ[56] ਕਾਰਿ[57] ਆਲਮ ਕਬੀਰ[58]
ਸ਼ੁਨਾਸਿੰਦਾ, ਏ ਇਲਮਿ[59]-ਆਲਮ ਅਮੀਰ[60] ॥੧੨॥

ਦਾਸਤਾਨ[61]

ਮਰਾ[62] ਇਅਤਬਾਰੇ ਬਰੀ[63] ਕਸਮ ਨੇਸਤ[64]
ਕਿ ਏਜ਼ਦ[65] ਗਵਾਹਸਤੁ[66] ਯਜ਼ਦਾਂ[67] ਯਕੇਸਤ[68] ॥੧੩॥
ਨ ਕਤਰਾ[69] ਮਰਾ ਇਅਤਬਾਰਿ ਬਰੋਸਤ[70]
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀ[71] ਵਾ ਦੀਵਾਂ[72] ਹਮਾਂ[73] ਕਿਜ਼ਬ-ਗੋਸਤ[74] ॥੧੪॥
ਕਸੇ[75] ਕੌਲਿ ਕੁਰਾਂ[76] ਕੁਨਦ[77] ਇਅਤਬਾਰ
ਹਮਾਂ[78] ਰੋਜ਼ਿ-ਆਖ਼ਿਰ[79], ਸ਼ਵੱਦ[80] ਮਰਦ ਖ਼ਵਾਰ[81] ॥੧੫॥
ਹੁਮਾ[82] ਰਾ[83] ਕਸੇ[84] ਸਾਯਾ[85] ਆਯਦ[86] ਬਜ਼ੇਰ[87]
ਬਰੋ[88] ਦਸਤ[89] ਦਾਰਦ ਨ ਜ਼ਾਗੋ[90] ਦਲੇਰ ॥੧੬॥
ਕਸੇ ਪੁਸ਼ਤ[91] ਉਫ਼ਤਦ ਪਸੇ ਸ਼ੇਰਿ ਨਰ[92]
ਨਗੀਰਦ[93] ਬੁਜ਼ੋ[94] ਮੇਸ਼ੋ[95] ਆਹੂ[96] ਗੁਜ਼ਰ ॥੧੭॥
ਬਮੁਸਹਫ਼ੇ[97] ਕਸਮੋ[98] ਖ਼ੁਫ਼ਯੋ[99] ਗਰ ਖ਼ੁਰਦਮੇ
ਨ ਯਕ[100] ਗਾਮ[101] ਹਮ[102] ਪੇਸ਼[103] ਅਜ਼ਾਂ ਬੁਰਦਮੇ[104] ॥੧੮॥
ਗੁਰਸਨਾ[105] ਚਿਹ[106] ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ[107] ਨਰ

---

47. ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ 48. ਇਲਹਾਮ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਨਬੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪੈਗੰਬਰ 49. ਗਿਆਨ ਦਾ ਖੋਜੀ 50. ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ 51. ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ 52. ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ 53. ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ, ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 54. ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ 55. ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ 56. ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ 57. ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕੰਮਾ ਨੂੰ 58. ਵੱਡਾ, ਮਹਾਨ 59. ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਗਿਆਨ (ਦਾ) 60. ਮੁਖੀ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ, ਸਰਦਾਰ 61. ਕਹਾਣੀ, ਵਿਥਿਆ 62. ਮੈਨੂੰ 63. ਇਸ ਤੇ 64. ਨਹੀ ਹੈ 65. ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਰੱਬ 66. ਗਵਾਹ ਹੈ, ਸਾਖੀ ਹੈ 67. ਰੱਬ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ 68. ਇਕ ਹੈ 69. ਕਤਰਾ ਭਰ ਵੀ, ਰਤਾ ਵੀ 70. ਉਸ ਉਤੇ ਹੈ 71. ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੁਖੀਆ, ਸੈਨਾਪਤੀ 72. ਦੀਵਾਨ, ਵਜ਼ੀਰ, ਮੰਤਰੀ 73. ਸਾਰੇ ਹੀ 74. ਝੂਠ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਝੂਠੇ ਹਨ 75. ਜਿਹੜਾ ਵੀ, ਜੋ ਵੀ 76. ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਬਚਨ, ਸਹੁੰ (ਉਤੇ) 77. ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰ ਲਵੇ 78. ਉਹ ਹੀ 79. ਅਖ਼ੀਰਲੇ ਦਿਨ, ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦਿਨ 80. ਹੁੰਦਾ ਹੈ 81. ਖ਼ੁਆਰ, ਜ਼ਲੀਲ 82. ਇਕ ਉੱਚੇ ਆਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉੱਡਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 83. ਦਾ 84. ਜੋ ਕੋਈ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ 85. ਪਰਛਾਵਾਂ 86. ਆ ਜਾਵੇ 87. ਹੇਠਾਂ 88. ਉਸ ਉਤੇ 89. ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ, ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ 90. ਕਾਂ 91. ਸ਼ਰਣ ਲੈਂਦਾ 92. ਨਰ ਸ਼ੇਰ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ 93. ਲੰਘ ਨਹੀ ਸਕਦਾ, ਨੇੜੇ ਨਹੀ ਆ ਸਕਦਾ 94. ਬੱਕਰੀ ਤੇ 95. ਭੇਡ ਤੇ 96. ਹਿਰਨ 97. ਸਹੁੰ 98. ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਛੋਟੀ ਪੋਥੀ 99. ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ 100. ਅਸੀਂ ਖਾਧੀ ਹੁੰਦੀ 101. ਕਦਮ 102. ਵੀ, ਭੀ 103. ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ 104. ਖੜਦਾ, ਵਧਦਾ (ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਾ ਪੁੱਟਦਾ) 105. ਭੁੱਖੇ 106. ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ 107. ਚਾਲ੍ਹੀ (ਆਦਮੀ)

ਕਿ ਦਹ[108] ਲਕ ਬਰਾਯਦ[109] ਬਰੋ ਬੇਖ਼ਬਰ[110]॥੧੯॥
ਕਿ ਪੈਮਾਂ-ਸ਼ਿਕਨ[111] ਬੇਦਰੰਗ[112] ਆਮਦੰਦ[113]
ਮਯਾਂ[114] ਤੇਗ਼ੋ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ[115] ਆਮਦੰਦ॥੨੦॥
ਬ-ਲਾਚਾਰਗੀ[116] ਦਰਮਿਯਾਂ[117] ਆਮਦਮ
ਬ-ਤਦਬੀਰਿ[118] ਤੀਰੋ ਕਮਾਂ[119] ਆਮਦਮ[120]॥੨੧॥
ਚੁ[121] ਕਾਰ[122] ਅਜ਼[123] ਹਮਾ[124] ਹੀਲਤੇ ਦਰਗੁਜ਼ਸ਼ਤ[125]
ਹਲਾਲ[126] ਅਸਤ[127] ਬੁਰਦਨ[128] ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ॥੨੨॥
ਚਿਹ[129] ਕਸਮਿ[130] ਕੁਰਾਂ ਮਨ ਕੁਨਮ ਇਅਤਿਬਾਰ
ਵਗਰਨਾ[131] ਤੁ ਗੋਈ[132], ਮਨ ਈਂ ਰਹ[133] ਚਿਕਾਰ[134]॥੨੩॥
ਨ-ਦਾਨਮ[135] ਕਿ ਈਂ ਮਰਦਿ ਰੋਬਾਹ-ਪੇਚ[136]
ਵਗਰ ਹਰਗਿਜ਼ ਈਂ ਰਹ[137] ਨਿਯਾਰਦ ਬਹੇਚ[138]॥੨੪॥
ਹਰ ਆਂ[139] ਕਸ ਕਿ ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ ਆਯਦਸ਼[140]
ਨਜ਼ੋ[141] ਬਸ਼ਤਨੋ[142] ਕੁਸ਼ਤਨੀ[143] ਬਾਯਦਸ਼[144]॥੨੫॥
ਬ-ਰੰਗਿ[145] ਮਗਸ[146] ਸਯਾਹ-ਪੋਸ਼[147] ਆਮਦੰਦ
ਬ-ਯਕ[148] ਬਾਰਗੀ ਦਰ[149] ਖ਼ਰੋਸ਼ ਆਮਦੰਦ॥੨੬॥
ਹਰ[150] ਆਂ ਕਸ ਜ਼ਿ[151] ਦੀਵਾਰ ਆਮਦ[152] ਬਿਰੂੰ
ਬਖ਼ੁਰਦਨ[153] ਯਕੇ ਤੀਰ ਸ਼ੁਦ[154] ਗ਼ਰਕਿ[155] ਖ਼ੂੰ॥੨੭॥
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਨਯਾਮਦ[156] ਕਸੇ ਜ਼ਾਂ ਦੀਵਾਰ
ਨ ਖ਼ੁਰਦੰਦ ਤੀਰੋ ਨ ਗਸ਼ਤੰਦ[157] ਖ੍ਵਾਰ॥੨੮॥
ਚੁ[158] ਦੀਦਮ[159] ਕਿ ਨਾਹਰ[160] ਬਿਯਾਮਦ[161] ਬ-ਜੰਗ
ਚਸ਼ੀਦਾ[162] ਯਕੇ ਤੀਰਿ ਮਨ ਬੇ-ਦਰੰਗ[163]॥੨੯॥
ਹਮਾਖ਼ਿਰ[164] ਗੁਰੇਜ਼ੰਦ[165] ਬਾਜਾਇ[166] ਮਸਾਫ਼[167]

---

108. ਦਸ ਲੱਖ, ਅਣਗਿਣਤ 109. ਨਿਕਲ ਪੈਣ, ਟੁੱਟ ਪੈਣ, ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਣ 110. ਅਚਨਚੇਤ 111. ਅਹਿਦ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ, ਬਚਨ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 112. ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਝਿੱਜਕ ਦੇ 113. ਆ ਗਏ, ਟੁੱਟ ਗਏ 114. ਦਰਮਿਆਨ ਆਮਦੰਦ- ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ 115. ਬੰਦੂਕ 116. ਮਜਬੂਰੀ ਨਾਲ, ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ 117. ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਤਰਿਆ 118. ਤਦਬੀਰ ਨਾਲ 119. ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ 120. ਮੈਂ ਆਇਆ 121. ਜਦ 122. ਕੰਮ, ਮੁਆਮਲਾ 123. ਤੋਂ 124. ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ, ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ 125. ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਵੇ, ਲੰਘ ਜਾਵੇ 126. ਜਾਇਜ਼, ਯੋਗ 127. ਹੈ 128. ਲੈਣਾ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਦਾ, ਤਲਵਾਰ ਫੜਨਾ 129. ਚਿਹ ਇਅਤਬਾਰ ਕੁਨਮ=ਮੈਂ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰਾਂ 130. ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ 131.ਨਹੀਂ ਤਾਂ 132. ਕਹਿ, ਦੱਸ 133. ਇਸ ਰਾਹ (ਨਾਲ), ਲੜਾਈ (ਨਾਲ) 134. ਕੀ ਕੰਮ? ਕੀ ਵਾਸਤਾ? 135. ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ 136. ਲੂੰਬੜੀ ਦੇ ਦਾਉ ਪੇਚਾਂ ਵਾਲਾ, ਲੂੰਬੜ-ਚਾਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਚਾਲਾਕ 137. ਇਸ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਸੀ 138. ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ 139.ਉਹ ਆਦਮੀ 140.ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਤਬਾਰ 141.ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ 142. ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਤੇ 143.ਬੰਨ੍ਹਣਾ 144.ਚਾਹੀਦਾ 145. ਵਾਂਗ 146. ਮੱਖੀ 147. ਕਾਲੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ, ਕਾਲੀ ਵਰਦੀ ਵਿਚ 148. ਇਕੋ ਵਾਰ, ਇਕਦਮ 149. ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ 150. ਹਰ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ 151. ਤੋਂ 152 ਬਾਹਰ ਆਇਆ 153. ਖਾਦਿਆਂ ਹੀ 154. ਹੋ ਗਿਆ 155. ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ ਗ਼ਰਕ, ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਥ ਪਥ 156. ਨਾ ਆਇਆ 157. ਨਾ (ਖੁਆਰ) ਹੋਏ 158. ਜਦ, ਜਦੋਂ 159. ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ 160. ਨਾਹਰ ਖ਼ਾਂ 161. ਆਉਂਦਾ ਹੈ 162. ਚੱਖਿਆ, ਸੁਆਦ ਚੱਖਿਆ, ਖਾਧਾ 163. ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਦੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ 164. ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ, ਅੰਤ ਨੂੰ 165. ਭੱਜ ਗਏ, ਨੱਸ ਗਏ 166. ਜਗ੍ਹਾ, ਥਾਂ, ਮੈਦਾਨ 167. ਜੰਗ

ਬਸੇ[168] ਖ਼ਾਨਾਂ ਖ਼ੁਰਦੰਦ[169], ਬੇਰੂੰ ਗਜ਼ਾਫ਼॥੩੦॥
ਕਿ ਅਫ਼ਗਾਨਿ ਦੀਗਰ[170] ਬਯਾਮਦ[171] ਬਜੰਗ[172]
ਚੁ[173] ਸੈਲਿ[174] ਰਵਾਂ[175] ਹਮਚੁ[176] ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ[177]॥੩੧॥
ਬਸੇ[178] ਹਮਲਾ[179] ਕਰਦੰਦ ਬ-ਮਰਦਾਨਗੀ[180]
ਹਮ[181] ਅਜ਼[182] ਹੋਸ਼ਗੀ[183] ਹਮ ਜ਼ਿ ਦੀਵਾਨਗੀ[184]॥੩੨॥
ਬਸੇ[185] ਹਮਲਾ ਕਰਦੋ ਬਸੇ ਜ਼ਖ਼ਮ[186] ਖ਼ੁਰਦ
ਦੋ[187] ਕਸ ਰਾ ਬਜਾਂ ਕੁਸ਼ਤੁ[188] ਹਮ ਜਾਂ ਸੁਪੁਰਦ[189]॥੩੩॥
ਕਿ ਆਂ[190] ਖ੍ਵਾਜਾ[191] ਮਰਦੂਦ[192] ਸਾਯਾ[193] ਏ ਦੀਵਾਰ
ਨਯਾਮਦ[195] ਬ-ਮੈਦਾਂ[194] ਬ-ਮਰਦਾਨਾਵਾਰ[196]॥੩੪॥
ਦਰੇਗ਼ਾ[197]: ਅਗਰ ਰੂਏ[198] ਊ[199] ਦੀਦਮੇ[200]
ਬ-ਯਕ[201] ਤੀਰ ਲਾਚਾਰ[202] ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਮੇ[203]॥੩੫॥
ਹਮਾਖ਼ਿਰ[204] ਬਸੇ ਜ਼ਖ਼ਮਿ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ
ਦੂ[205] ਸੂਏ ਬਸੇ ਕੁਸ਼ਤਾ[206] ਸ਼ੁਦ ਬੇਦਰੰਗ[207]॥੩੬॥
ਬਸੇ ਬਾਰ[208] ਬਾਰੀਦ[209] ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ
ਜ਼ਿਮੀਂ ਗਸ਼ਤ[210] ਹਮਚੂੰ[211] ਗੁਲੇ[212] ਲਾਲਾ ਰੰਗ॥੩੭॥
ਸਰੋ ਪਾਇ[213] ਅੰਬੋਹ[214] ਚੰਦਾਂ[215] ਸ਼ੁਦਹ
ਕਿ ਮੈਦਾਂ ਪੁਰ[216] ਅਜ਼ ਗੂ[217] ਓ[218] ਚੌਗਾਂ[219] ਸ਼ੁਦਾ॥੩੮॥
ਤਰੰਕਾਰਿ[220] ਤੀਰੋ ਤਰੰਗਿ[221] ਕਮਾਂ
ਬਰਾਮਦ[222] ਯਕੇ ਹਾ[223] ਓ ਹੂ ਅਜ਼[224] ਜਹਾਂ॥੩੯॥
ਦਿਗਰ[225] ਸ਼ੋਰਸ਼ਿ[226] ਕੈਬਰਿ[227] ਕੀਨਾ ਕੋਸ਼[228]
ਜ਼ਿ ਮਰਦਾਨਿ[229] ਮਰਦਾਂ ਬਿਰੂੰ ਰਫ਼ਤ[230] ਹੋਸ਼॥੪੦॥
ਹਮ[231] ਆਖਿਰ ਚਿਹ[232] ਮਰਦੇ[233] ਕੁਨੱਦ ਕਾਰਜ਼ਾਰ[234]
ਕਿ ਬਰ[235] ਚਿਹਲ[236] ਤਨ ਆਯਦਸ਼ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥੪੧॥

---

168. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ 169. ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦੇ, ਸ਼ੇਖ਼ੀਆਂ ਮਾਰਦੇ 170. ਇਕ ਹੋਰ 171. ਆਇਆ 172. ਜੰਗ ਲਈ 173. ਵਾਂਗ 174. ਹੜ੍ਹ, ਤੂਫ਼ਾਨ 175. ਤੇਜ਼ 176. ਵਾਂਗ 177. ਬੰਦੂਕ 178. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ 179. ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ 180. ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ, ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ 181. ਵੀ, ਭੀ 182. ਨਾਲ, ਸਹਿਤ 183. ਹੋਸ਼, ਚੇਤੰਨਤਾ 184. ਬੇਸਮਝੀ, ਪਾਗਲਪਨ 185. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ 186. ਜ਼ਖ਼ਮ ਖਾਧੇ 187. ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ 188. (ਜਾਨ ਤੋਂ) ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ 189. ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਮਰ ਗਏ 190. ਉਹ 191. ਖਵਾਜਾ ਜ਼ਫ਼ਰ ਬੇਗ 192. ਲਾਹਨਤ ਪਵੇ ਉਸ ਉਤੇ ਰੱਬ ਦੀ, ਕਮੀਨਾ 193. ਓਟ 194. ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ 195. ਨਾ ਆਇਆ 196. ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗ 197. ਅਫ਼ਸੋਸ: ਸ਼ੋਕ: 198. ਮੂੰਹ, ਚਿਹਰਾ 199. ਉਸ ਦਾ 200. ਮੈਂ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ 201. ਇਕੋ 202. ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ 203. ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦਾ 204. ਅਖ਼ੀਰ 205. ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ 206. ਮਾਰੇ ਗਏ 207. ਜਲਦੀ ਹੀ, ਤੁਰੰਤ ਹੀ 208. ਬਾਰਸ਼, ਵਰਖਾ 209. ਵਰ੍ਹੀ, ਹੋਈ 210. ਹੋ ਗਈ 211. ਵਾਂਗ 212. ਲਾਲ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਪੋਸਤ ਦਾ ਫੁੱਲ 213. ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ 214. ਅੰਬੋਹ ਸ਼ੁਦਹ+ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ 215. ਇੰਨੇ 216. ਜਾਵੇ 217. ਭਰ (ਗਿਆ) 218. ਗੇਂਦ, ਖਿੱਦੋ 219. ਖੂੰਡੀ 220. ਆਵਾਜ਼, ਟੁਣਕਾਰ 221. ਆਵਾਜ਼ 222. ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਉੱਠੀ 223. ਹਾ ਹੂ = ਸ਼ੋਰ, ਰੌਲਾ 224. ਜਹਾਨ ਵਿਚ 225. ਫੇਰ 226. ਰੌਲਾ, ਗੜਬੜ 227. ਬਰਛੇ 228. ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਜਾਬਰ 229. ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮਰਦ, ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ, ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ, ਸੂਰਮੇ 230. ਹੋਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ 231. ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਅਖ਼ੀਰ 232. ਕੀ 233. ਇਕ ਆਦਮੀ 234. ਜੰਗ ਵਿਚ 235. ਜਿਸ ਉਤੇ 236. ਚਾਲ੍ਹੀ ਆਦਮੀ

ਚਰਾਗਿ-ਜਹਾਂ[237] ਚੂੰ ਸ਼ੁਦਾ[238] ਬੁਰਕਅ-ਪੋਸ਼[239]
ਸ਼ਹੇ-ਸ਼ਬ[240] ਬਰਾਮਦ[241] ਹਮਾ[242] ਜਲਵਾ ਜੋਸ਼[243] ।।੪੨।।
ਹਰ[244] ਆਂ ਕਸ ਬਕੌਲੇ[245] ਕੁਰਾਂ ਆਯਦਸ਼[246]
ਕਿ ਯਜਦਾਂ[247] ਬਰੋ[248] ਰਹਨੁਮਾ[249] ਆਯਦਸ਼ ।।੪੩।।
ਨਾ ਪੇਚੀਦਾ[250] ਮੂਏ[251] ਨ[252] ਰੰਜੀਦਾ ਤਨ
ਕਿ ਬੇਰੂੰ[253] ਖ਼ੁਦਾਵੁਰਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸ਼ਿਕਨ[254] ।।੪੪।।
ਨਦਾਨਮ[255] ਕਿ ਈਂ ਮਰਦਿ ਪੈਮਾਂ-ਸ਼ਿਕਨ[256]
ਕਿ ਦੌਲਤ[257] ਪ੍ਰਸਤਸਤੋ ਈਮਾਂ[258] ਫ਼ਿਗਨ ।।੪੫।।
ਨ[259] ਈਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨ ਔਜ਼ਾਇ[260] ਦੀਂ
ਨਾ[261] ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਨਾਸੀ ਨ[262] ਮੁਹੰਮਦ ਯਕੀਂ ।।੪੬।।
ਹਰ[263] ਆਂ ਕਸ ਕਿ ਈਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕੁਨਦ[264]
ਨ ਪੈਮਾਂ[265] ਖ਼ੁਦਸ਼, ਪੇਸ਼ੋ ਪਸਤੀ[266] ਕੁਨਦ ।।੪੭।।
ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਰਾ ਜ਼ਰਹ[267] ਇਅਤਬਾਰ ਨੇਸਤ[268]
ਚਿਹ[269] ਕਸਮੇ[270] ਕੁਰਾਨਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ[271] ਯਕੇਸਤ[272] ।।੪੮।।
ਚੁ ਕਸਮੇ ਕੁਰਾਂ ਸਦ[273] ਕੁਨਦ ਇਖ਼ਤਿਆਰ
ਮਰਾ[274] ਕਤਰਾ[275], ਨਾਯਦ[276] ਅਜ਼ੋ ਇਅਤਬਾਰ ।।੪੯।।
ਅਗਰਚਿਹ[277] ਤੁਰਾ[278] ਇਅਤਬਾਰ ਆਮਦੇ
ਕਮਰ[279] ਬਸਤਾਏ ਪੇਸ਼ਵਾਰ[280] ਆਮਦੇ[281] ।।੫੦।।
ਕਿ ਫ਼ਰਜ਼ਸਤ[282] ਬਰ ਸਰ ਤੁਰਾ[283] ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ[284]
ਕਿ ਕੌਲੇ[285] ਖ਼ੁਦਾ ਅਸਤ[286] ਕਸਮਸਤ[287] ਮਨ ।।੫੧।।
ਅਗਰ ਹਜ਼ਰਤੇ[288] ਖ਼ੁਦ[289] ਸਿਤਾਦਾ ਸ਼ਵੱਦ
ਬਜਾਨੋ[290] ਦਿਲੋ ਕਾਰ[291] ਵਾਜ਼ਿਹ ਸ਼ਵੱਦ ।।੫੨।।

---

237. ਜਹਾਨ ਦਾ ਚਰਾਗ, ਸੂਰਜ 238 (ਜਦ) ਹੋ ਗਿਆ 239. ਬੁਰਕਾ ਪਾਣ ਵਾਲਾ, (ਜਦ ਸੂਰਜ ਨੇ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਜਦ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ) 240. ਰਾਤ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਚੰਦ 241. ਨਿਕਲਿਆ, ਚੜ੍ਹਿਆ 242. ਪੂਰੀ 243. ਸਜ ਧੱਜ 244. ਜਿਹੜਾ ਵੀ, ਜੋ ਕੋਈ 245. ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਕੌਲ (ਉਤੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ (ਉਤੇ) 246. ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ 247. ਰੱਬ, ਪਰਮਾਤਮਾ 248. ਉਸ ਤੇ, ਉਸ ਨੂੰ 249. ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ 250. ਵਿੰਗਾ ਹੋਇਆ 251. ਵਾਲ 252. ਖੇਦ ਪੁਜਾ 253. ਆਪ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ, ਬਚਾ ਲਿਆ 254. ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲੇ 255. ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ 256. ਬਚਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 257. ਧਨ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪੈਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ 256. ਈਮਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਬੇਈਮਾਨ 259. ਨਾ ਤੂੰ ਧਰਮ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹਂ 260. ਦੀਨ ਦੇ ਨੇਮਾਂ (ਨੂੰ) 261. ਨਾ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈਂ 262. ਨਾ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਉਤੇ ਤੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਜਾਂ ਯਕੀਨ ਹੈ 263. ਹਰ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ 264. ਕਰਦਾ ਹੈ 265. ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਤੋਂ, ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ 266 ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ, ਇਧਰ ਉਧਰ 267. ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ, ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ 268. ਨਹੀਂ ਹੈ 269. ਕੀ 270. ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਹੈ, ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਸੌਂਹ ਹੈ 271 ਰੱਬ 272. ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਇਕ ਹੈ 273. ਸੌ 274. ਮੈਨੂੰ 275 ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ, ਜ਼ਰਾ/ਜਿੰਨਾ ਵੀ 276 ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ 277. ਜੇਕਰ 278. ਤੈਨੂੰ 279. ਕਮਰ ਕੱਸਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ 280 ਸਾਹਮਣੇ 281. ਆਉਂਦਾ 282 ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ 283. ਤੇਰੇ (ਸਿਰ ਤੇ), ਤੇਰਾ 284. ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ, ਇਸ ਬਚਨ ਬਾਰੇ 285. ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਕੌਲ 286. ਹੈ 287. ਕਸ ਹੈ ਮੇਰੀ 288. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ (ਆਦਰਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ) 289 ਆਪ ਖਲੋਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦਾ 290 ਜਾਨ ਤੇ ਦਿਲ ਨਾਲ, ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ 291. ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ

ਸ਼ੁਮਾ[292] ਰਾ ਚੁ[293] ਫ਼ਰਜ਼ਸਤ[294] ਕਾਰੇ[295] ਕੁਨੀ
ਬਮੂਜਬ ਨਵਿਸ਼ਤਾ[296] ਸ਼ੁਮਾਰੇ[297] ਕੁਨੀ।।੫੩।।
ਨਵਿਸ਼ਤਾ[298] ਰਸੀਦੋ[299] ਬਗੁਫ਼ਤਾ[300] ਜ਼ਬਾਂ
ਬਿਬਾਯਦ[301] ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਰਾਹਤ[302] ਰਸਾਂ।।੫੪।।
ਹਮੂੰ[303] ਮਰਦ ਬਾਯਦ[304] ਸ਼ਵੱਦ ਸੁਖ਼ਨਵਰ[305]
ਨ ਸ਼ਿਕਮੇ[306] ਦਿਗਰਥ[307] ਦਰ ਦਹਾਨੇ[308] ਦਿਗਰ।।੫੫।।
ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ[309] ਮਰਾ[310] ਗੁਫ਼ਤ[311] ਬੇਰੂੰ[312] ਨਯਮ[313]
ਅਗਰ ਰਾਸਤੀ[314] ਖ਼ੁਦ ਬਿਯਾਰੀ[315] ਕਦਮ।।੫੬।।
ਤੁਰਾ[316] ਗਰ[317] ਬਿਬਾਯਦ[318] ਆਂ[319] ਕੌਲੇ[320] ਕੁਰਾਂ।
ਬਨਿਜ਼ਦੇ[321] ਸ਼ੁਮਾਰਾ[322] ਰਸਾਨਮ[323] ਹਮਾਂ[324]।।੫੭।।
ਕਿ ਤਸ਼ਰੀਫ਼[325] ਦਰ ਕਸਬਾ[326] ਕਾਂਗੜ ਕੁਨੱਦ।
ਵਜ਼ਾਂ[327] ਪਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਾਹਮ[328] ਸ਼ਵੱਦ[329]।।੫੮।।
ਨ ਜ਼ਰਾ[330] ਦਰੀਂ[331] ਰਾਹ ਖ਼ਤਰਾ ਤੁਰਾਸਤ[332]।
ਹਮਾ[333] ਕੌਮਿ ਬੈਰਾੜ ਹੁਕਮਿ ਮਰਾਸਤ[334]।।੫੯।।
ਬਿਯਾ[335] ਤਾ ਸੁਖ਼ਨ[336] ਖ਼ੁਦ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ[337]।
ਬਰੂਏ ਸ਼ੁਮਾ ਮਿਹਰਬਾਨੀ[338]. ਕੁਨੇਮ।।੬੦।।
ਅਗਰ ਤੁ ਬਯਜ਼ਦਾਂ-ਪ੍ਰਸਤੀ[339] ਕੁਨੀ।
ਬਕਾਰਿ[340] ਮਰਾ ਈਂ ਨ ਸੁਸਤੀ[341] ਕੁਨੀ।।੬੧।।
ਬਿਬਾਯਦ[342] ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ[343] ਸ਼ਨਾਸੀ ਕੁਨੀ[344]।
ਨ ਗੁਫ਼ਤਾ[345] ਕਸੇ ਕਸ ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ[346] ਕੁਨੀ।।੬੨।।
ਤੁ ਮਸਨਦ[347]ਨਸ਼ੀਂ ਸਰਵਰੇ[348] ਕਾਇਨਾਤ[349] ।
ਕਿ ਅਜਬਸਤ[350] ਇਨਸਾਫ਼ ਈਂ ਹਮ ਸਿਫ਼ਾਤ[351]।।੬੩।।
ਕਿ ਅਜਬਸਤ ਇਨਸਾਫ਼ੋ ਦੀਂ-ਪਰਵਰੀ[352]।

---

292. ਤੇਰਾ 293. ਜਦ 294. ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ 295. ਕੰਮ ਕਰੇਂ, ਅਮਲ ਕਰੇਂ 296. ਲਿਖਤ 297. ਹਿਸਾਬ ਕਰੇਂ, ਖ਼ਿਆਲ ਕਰੇਂ 298. (ਤੇਰਾ) ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ, (ਤੇਰਾ) ਪੱਤਰ 299. ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ 300. ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਵੀ, ਤੇਰਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ 301. ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਚਿਤ ਹੈ 302. (ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ) ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹੇਂ (ਆਪਦੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) 303. ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ 304. ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ 305. ਬਚਨ ਦਾ ਪੱਕਾ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ 306. ਪੇਟ (ਵਿਚ), ਦਿਲ (ਵਿਚ) 307. ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਹੋਰ 308. ਮੂੰਹ ਵਿਚ 309. ਮੁਨਸਿਫ਼ 310. ਮੈਨੂੰ 311. ਕਿਹਾ ਹੈ 312. ਬਾਹਰ 313. ਨਹੀ ਹਾਂ 314. (ਜੋ) ਤੂੰ ਸਚਾ ਹੈਂ 315. ਆਪ ਆਵੇਂ 316. ਤੈਨੂੰ 317. ਜੇਕਰ 318. ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੀਦਾ ਹੋਵੇ 319. ਉਹ 320. ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਬਚਨ, ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਚੁੱਕੀ ਸੌਂਹ, ਕਸਮਨਾਮਾ 321. ਨੇੜੇ, ਪਾਸ, ਕੋਲ 322. ਤੇਰੇ 323. ਭਿਜਵਾ ਦੇਵਾਂ 324. ਉਹ 325. ਆਵੇਂ 326. ਕਸਬਾ ਕਾਂਗੜ, ਥਾਣਾ ਦਿਆਲ- ਪੁਰੇ ਦਾ ਇਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਤੇਦ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਤੇ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ। 327. ਤੇ ਉਸ ਪਿਛੋਂ, ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਉਪਰੰਤ 328. ਪਰਸਪਰ 329. (ਮੁਲਾਕਾਤ) ਹੋ ਜਾਵੇ 330. ਰਤਾ ਵੀ 331. ਇਸ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ 332. ਤੈਨੂੰ ਹੈ 333. ਸਾਰੀ 334. ਮੇਰੇ (ਹੁਕਮ ਵਿਚ) ਹੈ 335. ਆ 336. ਗੱਲਬਾਤ 337. ਕਰ ਲਈਏ 338 ਸਨੇਹ, ਪਿਆਰ 339. ਰੱਬ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਖ਼ੁਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ 340. ਕੰਮ ਵਿਚ 341. ਢਿਲ, ਦੇਰੀ 342. ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਤੈਨੂੰ) 343. ਰੱਬ ਦੀ ਪਛਾਣ 344. ਤੂੰ ਕਰੇਂ 345. ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ 346. ਦੁਖ ਦੇਣਾ, ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨਾ 347 ਮਸਨਦ (ਰਾਜ ਗੱਦੀ) ਉਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ 348. ਸਰਦਾਰ 349. ਦੁਨੀਆ, ਲੋਕਾਂ (ਦਾ) 350. ਅਜੀਬ ਹੈ, ਵਚਿਤ੍ਰ (ਗੱਲ ਹੈ) 351. (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਅਜੇਹਾ 352. ਦੀਨ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ

ਕਿ ਹੈਫ਼ ਅਸਤ[353] ਸਦ[354] ਹੈਫ਼ ਈਂ ਸਰਵਰੀ[355] ॥੬੪॥
ਕਿ 'ਅਜਬਤ ਅਜਬਸਤ ਤਕਵਾ[356] ਸ਼ੁਮਾ[357] ।
ਬਜੁਜ਼[358] ਰਾਸਤੀ[359] ਸੁਖ਼ਨ[360] ਗੁਫ਼ਤਨ ਜ਼ਯਾਂ[361] ॥੬੫॥
ਮੱਜ਼ਨ[362] ਤੇਗ਼ ਬਰ[363] ਖ਼ੂਨਿ ਕਸ[364] ਬੇਦਲਰੇਜ਼ ।
ਤੁਰਾ[365] ਨੀਜ਼[366] ਖ਼ੂੰ ਚਰਖ਼[367] ਰੇਜ਼ਦ[368] ਬਾ[369] ਤੇਗ਼ ॥੬੬॥
ਤੂ ਗਾਫ਼ਿਲ ਮਸ਼ੌ[370] ਮਰਦ ਯਜ਼ਦਾਂ[371]-ਸ਼ਨਾਸ
ਕਿ ਊ ਬੇਨਿਯਾਜ਼[372] ਅਸਤ ਊ[373] ਬੇ-ਸਿਪਾਸ[374] ॥੬੭॥
ਕਿ ਊ ਬੇਮੁਹਾਬਸਤ[375] ਸ਼ਾਹਾਨਿਸ਼ਾਹ[376]
ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ[377] ਸੱਚਾ ਏ[378] ਪਾਤਸ਼ਾਹ ॥੬੮॥
ਖ਼ੁਦਾ ਵੰਦਿ[379] ਈਜ਼ਦ[380] ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ
ਕੁਨਿੰਦਾਸਤ[381] ਹਰ ਕਸ[382] ਮਕੀਨੋ[383] ਮਕਾਂ[384] ॥੬੯॥
ਹਮ ਅਜ਼ ਪਰਿ[385] ਮੋਰਾ ਹਮ ਅਜ਼ ਪੀਲਤਨ[386]
ਕਿ ਆਜਿਜ਼[387] ਨਵਾਜ਼ਸਤੋ ਗਾਫ਼ਿਲ-ਸ਼ਿਕਨ[388] ॥੭੦॥
ਕਿ ਊ ਰਾ[389] ਚੁ ਇਸਮਸਤ[390] ਆਜਿਜ਼-ਨਵਾਜ਼[391]
ਕਿ ਊ ਬੇ-ਸਿਪਾਸ[392] ਅਸਤੋ ਊ ਬੇ-ਨਿਯਾਜ਼[393] ॥੭੧॥
ਕਿ ਊ ਬੇਨਿਗੂੰ[394] ਅਸਤ ਊ ਬੇ-ਚਿਗੂੰ[395]
ਕਿ ਊ ਰਹਨੁਮਾ[396] ਹਸਤ ਊ ਰਹਨਮੂੰ[397] ॥੭੨॥
ਕਿ ਬਰ ਸਰ[398] ਤੁਰਾ[399] ਫ਼ਰਜ਼ ਕਸਮਿ ਕੁਰਾਂ
ਬਗੁਫ਼ਤਾ[400] ਸ਼ੁਮਾ[401] ਕਾਰ ਖ਼ੂਬੀ ਰਸਾਂ[402] ॥੭੩॥
ਬਿਬਾਯਦ[403] ਤੂ ਦਾਨਿਸ਼[404] ਪ੍ਰਸਤੀ ਕੁਨੀ
ਬ-ਕਾਰੇ[405] ਸ਼ੁਮਾ ਚੀਰਾ[406] ਦਸਤੀ ਕੁਨੀ ॥੭੪॥
ਚਿਹਾ[407] ਦਿ ਕਿਹ[408] ਚੂੰ ਬੱਚਗਾਂ[409] ਕੁਸ਼ਤਾਂ[410] ਚਾਰ
ਕਿਹ ਬਾਕੀ ਬ-ਮਾਂਦਸਤ[411] ਪੇਚੀਦਾ[412] ਮਾਰ[413] ॥੭੫॥

---

353 ਅਫ਼ਸੋਸ 354 ਸੌ ਵਾਰੀ ਅਫ਼ਸੋਸ 355 ਸਰਦਾਰੀ 356. ਪਰਹੇਜ਼ਗਾਰੀ 357. ਤੇਰਾ 358. ਸਿਵਾਇ 359 ਸੱਚਾਈ 360. ਗੱਲ ਕਰਨਾ, ਬਾਤ ਕਹਿਣਾ 361. ਨੁਕਸਾਨ, ਹਾਨੀ 362. ਨਾ ਚਲਾ 363. ਉਤੇ 364 ਕਿਸੇ 365. ਤੇਰਾ 366 ਵੀ 367 ਅਸਮਾਨ 368. ਡੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ 369. ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ 370 ਨਾ ਹੋ 371 ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ 372. ਬੇਗ਼ਰਜ਼, ਬੇਪਰਵਾਹ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲੋੜ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ 373 ਉਹ. 374 ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ 375 ਭੈ-ਰਹਿਤ, ਨਿਰਭੈ 376 ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ 377 ਧਰਤ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ 378. ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ 379. ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਭੂ 380 ਰੱਬ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਕਰਤਾ 381. ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਰਨਹਾਰ ਹੈ 382 ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ 383 ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ 384 ਅਸਥਾਨ, ਜਗ੍ਹਾ, ਘਰ 385. ਕੀੜੀ ਦੇ ਖੰਭ 386. ਹਾਥੀ ਜਿੱਡੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ 387. ਆਜਿਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 388 ਗ਼ਾਫ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 389 ਉਸ ਦਾ 390 ਨਾਮ ਹੈ 391 ਗ਼ਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼, ਦੀਨ-ਬੰਧੂ 392 ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ 393 ਬੇਗ਼ਰਜ਼, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਲੋੜ ਦੇ 394 ਨਾ ਝੁਕਣ ਵਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ 395 ਬੇ-ਮਿਸਾਲ, ਬੇਨਜ਼ੀਰ, ਅਦੁੱਤੀ 396 ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਗੂ 397 ਰਾਹ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੱਥ-ਪਰਦਰਸ਼ਕ 398 ਸਿਰ ਉਤੇ 399 ਤੇਰੇ 400 ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ, ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਬਚਨ) 401 ਤੁਹਾਡੇ, ਆਪਣੇ 402 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ 403 ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ 404 ਅਕਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੋ 405 ਕੰਮ ਨੂੰ 406 ਸਖ਼ਤੀ ਜਬਰਦਸਤੀ 407 ਕੀ ਹੋਇਆ? ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ 408 ਜੇ 409 ਬੱਚੇ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ) 410 ਮਾਰੇ ਗਏ 411 ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ 412 ਵੱਲਦਾਰ ਨਾਲਦਾਰ 413 ਸੱਪ।

ਚਿਹ[414] ਮਰਦੀ[415] ਕਿ ਅਖ਼ਗਰ[416] ਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ[417] ਕੁਨੀ
ਕਿ ਆਤਿਸ਼[418] ਦਮਾਂ ਰਾ[419] ਫ਼ਰੋਜ਼ਾਂ[420] ਕੁਨੀ ॥੭੬॥
ਚਿਹ ਖ਼ੁਸ਼[421]-ਗੁਫ਼ਤ[422] ਫ਼ਿਰਦੌਸੀਏ[423] ਖ਼ੁਸ਼-ਜ਼ਬਾਂ[424]
ਸ਼ਿਤਾਬੀ[425] ਬਵਦ[426] ਕਾਰਿ[427] ਆਹਰ[428] ਮਨਾਂ ॥੭੭॥
ਕਿਹ ਮਾ[429] ਬਾਰਗਾਹਿ ਹਜ਼ਰਤ[430] ਆਯਦ[431] ਸ਼ੁਮਾ
ਅਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼[432] ਬਾਸ਼ੇਦ[433] ਸ਼ਾਹਿਦੇ[434] ਸ਼ੁਮਾ ॥੭੮॥
ਅਗਰ ਕਾਰਿ ਈਂ[435] ਬਰ ਤੂ ਬਸਤੀ[436] ਕਮਰ
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਾਸ਼ਦ[437] ਤੁਰਾ ਬਹਰਾ[438] ਵਰ ॥੭੯॥
ਵਗਰਨਾ[439] ਈਂ ਰਾ ਫ਼ਰਾਮੁਸ਼[440] ਕੁਨਦ
ਤੁਰਾ ਹਮ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਯਜ਼ਦਾਂ ਕੁਨਦ ॥੮੦॥
ਕਿ ਈਂ ਕਾਰਿ ਨੇਕ ਅਸਤੋ[441] ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ[442]
ਚੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸੀ[443] ਬਜਾਂ[444] ਬਰਤਰੀ[445] ॥੮੧॥
ਤੁਰਾ ਮਨ ਨ-ਦਾਨਮ[446] ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ-ਸ਼ਨਾਸ[447]
ਬਰਆਮਦ[448] ਜ਼ਿ ਤੂ ਕਾਰਹਾ ਦਿਲ-ਖ਼ਰਾਸ਼[449] ॥੮੨॥
ਸ਼ਨਾਸਦ[450] ਹਮੀਂ ਤੂ ਨ ਯਜ਼ਦਾਂ[451] ਕਰੀਮ
ਨ ਖ਼੍ਵਾਹਦ[452] ਹਮੀ[453] ਤੂ ਬਦੌਲਤ[454] ਅਜ਼ੀਮ ॥੮੩॥
ਅਗਰ ਸਦ ਕੁਰਾਂ ਰਾ ਬਖ਼ੁਰਦੀ[455] ਕਸਮ।
ਮਰਾ[456] ਇਅਤਬਾਰੇ ਨ ਈਂ ਜ਼ੱਰਾ[457] ਦਮ ॥੮੪॥
ਹਜੂਰੀ[458] ਨ ਆਯਮ[459] ਨ ਈਂ ਰਹ ਸ਼ਵੱਮ[460]
ਅਗਰ ਸ਼ਹ[461] ਬ-ਖ਼੍ਵਾਹਦ[462] ਮਨ[463] ਆਂ[464] ਜਾ ਰਵਮ[465] ॥੮੫॥
ਕਿ ਚਾਲਾਕ[467] ਦਸਤੂਰ[468] ਚਾਬੁਕ-ਰਕੇਬ[469] ॥੮੬॥
ਬਾ ਤਰਤੀਬ ਦਾਨਿਸ਼[470] ਬ ਤਦਬੀਰ ਤੇਗ[471]
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦੇ[472] ਦੋਗੇ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦੇ ਤੇਗ ॥੮੭॥
ਕਿ ਹੁਸਨੁਲਜਮਾਲ[473] ਅਸਤੋ ਰੌਸ਼ਨ-ਜ਼ਮੀਰ[474]

---

414. ਕੀ 415. ਬਹਾਦਰੀ 416. ਚੰਗਿਆੜਾ 417. ਬੁਝਾ ਦੇਵੇਂ 418. ਪਰਚੰਡ ਅਗਨੀ 419. ਨੂੰ 420. ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ 421. ਕਿੱਡਾ ਸੋਹਣਾ, ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ 422. ਕਿਹਾ, ਆਖਿਆ ਸੀ 423. ਫ਼ਿਰਦੋਸੀ ਮਹਮੂਦ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਈਰਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮਾ ਰਚਿਆ 424. ਸੁੰਦਰ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਮਿੱਠੀ 425. ਕਾਹਲੀ, ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ 426. ਹੁੰਦਾ ਹੈ 427. ਕੰਮ, ਕਰਤੂਤ 428. ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ (ਦਾ) 429. ਸਾਡੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ 430. ਜਨਾਬ, ਤੁਸੀਂ 431. ਆਓ 432. ਉਸੇ ਦਿਨ 433. ਤੁਸੀ ਹੋਵੋਗੇ 434. ਗਵਾਹ 435. ਇਸ (ਕੰਮ ਤੇ) 436. ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇਂ, ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ 437. ਹੋਵੇਗਾ 438. ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ 439. ਜੇਕਰ 440. ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਂਗਾ 441. ਹੈ 442. ਧਰਮ-ਪਾਲਣਾ, ਧਰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ 443. ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇਂ 444. ਜਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ 445. ਸਰੇਸ਼ਟ 446. ਨਹੀ ਸਮਝਦਾ 447. ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ 448. ਹੋਣਗੇ 449. ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੇਦ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਦੁਖਦਾਈ 450. ਪਛਾਣਦਾ 451. ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰੱਬ 452. ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ 453. ਬਾਵਜੂਦ 454. ਭਾਰੀ ਦੌਲਤ 455. ਕਸਮਾਂ ਖਾਦਾ 456. ਮੈਨੂੰ 457. ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ,ਰਤਾ ਵੀ 458. ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ 459. ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ 460. ਜਾਵਾਂਗਾ 461. ਵਾਹਿਗੁਰੂ 462. ਚਾਹਿਆ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ 463. ਮੈਂ 464. ਉਥੇ 465. ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ 466. ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ 467. ਹੁਸ਼ਿਆਰ 468. ਰਾਜ-ਪਬੰਧ 469. ਫੁਰਤੀਲਾ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ 470. ਸਿਆਣਪ (ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ) 471. ਤਲਵਾਰ (ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ) 472 ਮਾਲਕ 473. ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਜਮਾਲ ਵਾਲਾ 474. ਉਜਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ[475] ਮੁਲਕ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬਿ ਅਮੀਰ[476] ॥੮੮॥
ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ਅਸਤੋ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਾ[477] ਏ ਮੁਲਕੋ[478] ਮਾਲ ॥੮੯॥
ਬ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼[479] ਕਬੀਰ[480] ਅਸਤੋ ਦਰ[481] ਜੰਗ ਕੋਹ[482]
ਮਲਾਇਕ[483] ਸਿਫ਼ਤ ਚੂੰ ਸੁਰਯਾ[484] ਸ਼ਿਕੋਹ[485] ॥੯੦॥
ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਿ ਔਰੰਗਜੇਬ[486] ਆਲਮੀ[487]
ਕਿ ਦਾਰਾਇ[488] ਦੌਰ ਅਸਤੁ ਦੂਰਸਤ[489] ਦੀ[490] ॥੯੧॥
ਮਨਮ[491] ਕੁਸ਼ਤਾ ਅਮ[492] ਕੋਹਿਯਾ[493] ਬੁਤ-ਪ੍ਰਸੱਤ[494]
ਕਿ ਆਂ[495] ਬੁਤ-ਪ੍ਰਸਤੰਦੋ[496] ਮਨ ਬੁਤ-ਸ਼ਿਕੱਸਤ[497] ॥੯੨॥
ਬਬੀਂ[498] ਗਰਦਿਸ਼ੇ[499] ਬੇ-ਵਫ਼ਾ ਏ ਜ਼ਮਾਂ
ਪਸੇ[500] ਪੁਸ਼ਤ ਉਫ਼ਤਦ ਰਸਾਨਿਦ[501] ਜ਼ਿਯਾਂ[502] ॥੯੩॥
ਬਬੀਂ ਕੁਦਰਤੇ[503] ਨੇਕ ਯਜ਼ਦਾਨਿ[504] ਪਾਕ
ਕਿ ਅਜ਼[505] ਯਕ ਬ-ਦਹ ਲਕ[506] ਰਸਾਨਦ[507] ਹਲਾਕ ॥੯੪॥
ਚਿਹ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨੱਦ[508] ਮਿਹਰਬਾਂ[509] ਅਸਤ ਦੋਸਤ
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਗੀ[510] ਕਾਰਿ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਾ[511] ਓਸਤ[512] ॥੯੫॥
ਰਿਹਾਈ[513]-ਦਿਹੋ ਰਹਨੁਮਾਈ[514] ਦਿਹਦ
ਜ਼ੁਬਾਂ[115] ਰਾ ਬ ਸਿਫ਼ਤ[516] ਆਸ਼ਨੁਮਾਈ[517] ਦਿਹਦ ॥੯੬॥
ਖਸਮ[518] ਰਾ ਚੁ ਕੋਰ[519] ਉ ਕੁਨਦ[520] ਵਕਤਿ[521] ਕਾਰ
ਯਤੀਮਾਂ ਬਿਰੂੰ[522] ਮੇਬੁਰਦ ਬੇ-ਆਜ਼ਾਰ[523] ॥੯੭॥
ਹਰਾਂਕਸ[524] ਕਿਹ ਓ ਰਾਸਤਬਾਜ਼ੀ[525] ਕੁਨੱਦ
ਰਹੀਮੇ[526] ਬਰੋ[527] ਰਹਮ ਸਾਜ਼ੀ[528] ਕੁਨੱਦ ॥੯੮॥
ਕਸੇ[529] ਖ਼ਿਦਮਤ[530] ਆਯਦ ਬਸੇ[531] ਕਲਬੋ[532] ਜਾਂ
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ[533] ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ[534] ਬਰ[535] ਵੈ ਅਮਾਂ[536] ॥੯੯॥

---

475. ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਮਾਲਕ 476. ਸਰਦਾਰ 477. ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਬਖ਼ਸ਼ਣਹਾਰਾ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ 478. ਰਾਜ ਭਾਗ 479. ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ 480. ਵੱਡਾ, ਮਹਾਨ 481. ਜੰਗ ਵਿਚ 482. ਪਹਾੜ 483. ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ 484. ਛੇ ਉੱਚੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ 485. ਸ਼ਾਨ, ਦਬਦਬਾ 486. ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸ਼ੋਭਨੀਕ, ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਜ਼ੀਨਤ 487. ਦੁਨੀਆ (ਦਾ) 488. ਨਿਆਇਕਾਰ, ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਹਾਕਮ 489. ਦੂਰ ਹੈ 490. ਦੀਨ ਤੋਂ 491. ਮੈਂ 492. ਮੈਂ ਮਾਰੇ ਹਨ 493. ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ, ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ 494. ਬੁੱਤ-ਪੂਜ, ਜਿਹੜੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ 495. ਉਹ (ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ) 496. ਬੁੱਤ-ਪੂਜ ਹਨ 497. ਬੁੱਤ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਬੁੱਤ-ਸ਼ਿਕਨ 498. ਤੂੰ ਵੇਖ 499. ਚੱਕਰ, ਗੇੜ 500. ਪਿਛੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 501. ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ 502. ਨੁਕਸਾਨ, ਹਾਨੀ 503. ਸ਼ਕਤੀ 504. ਰੱਬ ਪਾਕ, ਪਵਿੱਤਰ ਪਰਮਾਤਮਾ 505. ਇਕ ਆਦਮੀ ਤੋਂ 506. ਦਸ ਲੱਖ ਨੂੰ 507. ਹਲਾਕ ਕਰਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਮਰਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ 508. ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ 509. ਮਿਹਰਬਾਨ 510. ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ (ਕਰਨਾ) 511. ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 512. ਉਹ ਹੈ 513. ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ 514. ਰਾਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ 515. ਜ਼ਬਾਨ, ਜੀਭ, ਰਸਨਾ 516. ਸਿਫ਼ਤ ਲਈ, ਜਸ ਕੀਰਤੀ ਗਾਇਣ ਕਰਨ ਲਈ 517. ਵਾਕਫ਼ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ 518. ਦੁਸ਼ਮਣ, ਵੈਰੀ 519. ਅੰਨ੍ਹਾਂ, ਅੰਨ੍ਹਿਆ 520. ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ 521. ਵੇਲੇ ਸਿਰ, ਮੌਕੇ ਉਤੇ 522. ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ 523. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ 524. ਹਰ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ 525. ਸਚਿਆਈ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ 526. ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਰੱਬ) 527. ਉਸ ਉਤੇ 528. ਮਿਹਰ, ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ 529. ਕੋਈ, ਜਿਹੜਾ 530. ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ, ਸੇਵਾ ਵਿਚ 531. ਬਹੁਤ 532. ਦਿਲ ਜਾਨ ਨਾਲ, ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ 533. ਰੱਬ, ਮਾਲਕ 534. ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਦੇਂਦਾ ਹੈ 535. ਉਸ ਉਤੇ, ਉਸ ਨਾਲ 536. ਅਮਾਨ, ਰੱਖਿਆ

ਚਿਹ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਰਾਂ[537] ਹੀਲਾ-ਸਾਜ਼ੀ[538] ਕੁਨੱਦ
ਕਿ ਬਰ ਵੈ ਖ਼ੁਦਾ ਰਹਮਸਾਜ਼ੀ ਕੁੰਨਦ।।੧੦੦।।
ਅਗਰ ਯਕ ਬਰਾਯਦ[539] ਦਹੋ ਦਹ[540]-ਹਜ਼ਾਰ
ਨਿਗਹਬਾਨ[541] ਉ ਰਾ ਸ਼ਵੱਦ[542] ਕਿਰਦਗਾਰ[543]।।੧੦੧।।
ਤੁਰਾ[544] ਗਰ ਨਜ਼ਰ ਹਸਤ ਲਸ਼ਕਰ ਵ ਜ਼ਰ[545]
ਕਿ ਮਾ ਰਾ ਨਿਗਾਹ[546] ਅਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ[547] ਸ਼ੁਕਰ।।੧੦੨।।
ਕਿ[548] ਉ ਰਾ ਗ਼ਰੂਰ[549] ਅਸਤ ਬਰ ਮੁਲਕੋ[550] ਮਾਲ
ਵ ਮਾ ਰਾ[551] ਪਨਾਹ[552] ਅਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ[553] ਅਕਾਲ।।੧੦੩।।
ਤੁ ਗਾਫ਼ਿਲ ਮਸ਼ੋ[554] ਜ਼ੀ[555] ਸਿਪੰਜੀ[556] ਸਰਾਇ[557]
ਕਿ ਆਲਮ[558] ਬਗੁਜ਼ਰਦ[559] ਸਰੇ ਜਾ ਬਜਾਇ[560]।।੧੦੪।।
ਬਬੀਂ ਗਰਦਿਸ਼ਿ[561] ਬੇਵਫ਼ਾਏ ਜ਼ਮਾਂ
ਕਿ ਬਰ ਹਰ ਬਗੁਜ਼ਰਦ, ਮਕੀਨੋ[562] ਮਕਾਂ।।੧੦੫।।
ਤੁ ਗਰ[563] ਜਬਰ[564] ਆਜਿਜ਼[565] ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ ਮਕੁਨ[566]
ਕਸਮ ਰਾ ਬ ਤੇਸ਼ਾ[567] ਤਰਾਸ਼ੀ[568] ਮਕੁਨ।।੧੦੬।।
ਚੁ[569] ਹੱਕ[570] ਯਾਰ ਬਾਸ਼ਦ[571] ਚਿਹ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨੱਦ[572]
ਅਗਰ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਰਾ ਬਸਦ[573] ਤਨ ਕੁੰਨਦ।।੧੦੭।।
ਖ਼ਸਮ[574] ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਗਰ ਹਜ਼ਾਰ ਆਵੁਰੱਦ
ਨ ਯਕ[575] ਮੂ-ਇ ਉ ਰਾ[576] ਅਜ਼ਾਰ[577] ਆਵੁਰੱਦ[578]।।੧੦੮।।
ਅਰੀਜੋ[579], ਅਭੰਜੋ[580], ਅਰੂਪੋ[581], ਅਰੇਖ[582]
ਅਗਾਧੋ[583], ਅਬਾਧੋ[584], ਅਭਰਮੋ, ਅਲੇਖ[585],।।੧੦੯।।
ਅਰਾਗੋ, ਅਰੂਪੋ, ਅਰੇਖੋ, ਅਰੰਗ
ਅਜਨਮੋ, ਅਬਰਨੋ[586], ਅਭੂਤੇ[587], ਅਭੰਗ[588]।।੧੧੦।।
ਅਛੇਦੋ[589], ਅਭੇਦੋ[590], ਅਕਰਮੋ[591], ਅਕਾਮ[592]

---

537. ਉਸ ਉਤੇ, ਉਸ ਨਾਲ 538. ਚਾਲਾਕੀ, ਧੋਖਾ 539. ਉਪਰ ਆ ਟੁੱਟੇ, ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਵੇ 540. ਇਕ ਲੱਖ, ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ 541. ਰਖਵਾਲਾ (ਉਸ ਦਾ) 542. ਹੁੰਦਾ ਹੈ 543. ਸਿਰਜਣਹਾਰ, ਕਰਤਾਰ 544. ਤੇਰੀ 545. ਮਾਲ ਧਨ 546. ਓਟ, ਆਸਰਾ 547. ਰੱਬ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਉਤੇ 548. ਉਸ ਨੂੰ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ 549. ਮਾਨ, ਘੁਮੰਡ 550. ਮੁਲਕ ਤੇ ਮਾਲ ਉਤੇ 551. ਸਾਡੀ 552. ਪਨਾਹ ਹੈ 553. ਰੱਬ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ 554. ਨਾ ਹੋ 555. ਇਸ ਤੋਂ 556. ਤਿਨ ਜਾਂ ਪੰਜਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਦੀ) ਆਰਜ਼ੀ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ 557. ਸਰਾਇ, ਦੁਨੀਆ 558. ਦੁਨੀਆਂ, ਸੰਸਾਰ 559. ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ, ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 560. ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ 561. ਚੱਕਰ, ਫੇਰ 562. ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ 563. ਜੇਕਰ 564. ਜਾਬਰ, ਤਕੜਾ 565. ਆਜਿਜ਼ ਮੁਥਾਜਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਦਾ ਭਾਵ 566. ਨਾ ਕਰ 567. ਤੇਸ਼ੇ ਨਾਲ 568. ਤਰਾਸ਼ਣ ਦਾ ਭਾਵ, ਤੋੜਨ ਦਾ ਭਾਵ 569. ਜਦ 570. ਰੱਬ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ 571. (ਮਦਦਗਾਰ) ਹੋਵੇ 572. ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ 573. ਸੌ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਜਿੰਨੀ 574. ਦੁਸ਼ਮਣ, ਵੈਰੀ 575. (ਵੈਰ) ਕਮਾਵੇ, (ਦੁਸ਼ਮਣੀ) ਕਰੇ 576. ਇਕ ਵਾਲ ਵੀ 577. ਉਸ ਦਾ 578. ਦੁਖ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇ (ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ) 579. ਜੋ ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ 580. ਜੋ ਭਜਦਾ ਨਹੀਂ 581. ਜੋ ਰੂਪ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ 582. ਜਿਸ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿਹਨ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ 583. ਅਥਾਹ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ 584. ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਮਰ ਹੈ 585. ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤਰ ਨਹੀਂ 586. ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਣ ਨਹੀਂ 587. ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ 588. ਜੋ ਨਾਸ਼ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ 589. ਜੋ ਛੇਦਿਆ ਜਾਂ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਅਕੱਟ 590. ਭੇਤ-ਰਹਿਤ 591. ਕਰਮ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਪਰਾਂ, ਜੋ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ 592. ਇੱਛਾ-ਰਹਿਤ, ਬਿਨਾਂ ਕਾਮਨਾ ਦੇ

ਅਖੇਦੋ[593], ਅਭੇਦੋ, ਅਭਰਮੋ, ਅਭਾਮ[594] ॥੧੧੧॥
ਅਰੇਖੋ, ਅਭੇਖੋ[595], ਅਲੇਖੋ[596], ਅਭੰਗ
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ[597] ਬਖ਼ਸ਼ੰਦਾ[598]-ਏ ਰੰਗ ਰੰਗ[599] ॥੧੧੨॥

593 ਸ਼ੋਕ-ਰਹਿਤ, ਬਿਨਾ ਕਾਮਨਾ ਦੇ 594 ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ 595 ਭੇਖ-ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ ਭੇਸ ਨਹੀਂ 596 ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਜਾਂ ਚਿੱਤਰ ਨਹੀ 597 ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ 598 ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ 599 ਰਾਗ ਰੰਗ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਖੁਸ਼ੀਆ

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ 44/2, ਚਰਚ ਰੋਡ ਭੋਗਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਟਾਈਪਸੈੱਟ ਹੋ ਕੇ ਜੇ ਕੇ ਆਫਸੈਟ, 315, ਮਟੀਆ ਮਹਿਲ, ਦਿੱਲੀ-6 ਤੋਂ ਛਪੀ।